

ΕΤΑΙΡΙΑ ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ
ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΠΑΡΑ ΤΗ ΣΤΕΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ 38 - ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 126

ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ

ΙΔΡΥΤΗΣ
ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΡΙΤΗ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΕΝΑΤΟΣ

39

ΑΘΗΝΑΙ

1976

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ, (29ῆ Αὐγούστου 1976) ἀληθινοῦ προέδρου τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, ποῦ διεδέχθη τὸν ἀείμνηστον ΠΟΛΥΔΩΡΟΝ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1969 καὶ διηύθυνε τὸ Περιοδικὸν τῆς Ἑταιρίας μας «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ», μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα, ποῦ δὲν μᾶς ἀπέλειπεν, συνεχίζομεν τὸ ἔργον τῆς ἐκδόσεως καὶ αἰσίως προβαίνομεν κατὰ τὸ τρέχον ἔτος 1976 εἰς τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ 39ου Τόμου.

Εἰς τὸ μέχρι σήμερον συνεχιζόμενον ἐκδοτικὸν μας ἔργον, τὸ ὁποῖον ἤρχισε ἀπὸ τοῦ ἔτους 1934 μᾶς ἐνίσχυσαν καὶ μᾶς ἐνισχύουν, τὸ Ὑπουργεῖον Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν, τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν, τὸ Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμου Περιουσίας καὶ Ἀποκαταστάσεως Προσφύγων, (Τ.Α.Π.Α.Π.), αἱ Τράπεζαι ΕΛΛΑΔΟΣ, ΕΘΝΙΚΗ, ΑΓΡΟΤΙΚΗ, καθὼς καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας μας.

Ὅλους ὄσους μᾶς ἐνίσχυσαν, μᾶς ἐνισχύουν καὶ ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μᾶς ἐνισχύουν, οἰκονομικῶς, ἐφ' ὅσον συνεχίζεται μὲ ἐπιτυχίαν τὸ ἀνιδιοτελεῆς καὶ κοινωφελὲς ἐκδοτικὸν μας ἔργον αἰσθανόμεθα τὴν ὑποχρέωσιν νὰ τοὺς εὐχαριστήσωμεν θερμότερα δημοσίᾳ.

Ἐπίσης εὐχαριστοῦμεν ὅλους τοὺς συνεργάτας μας, οἱ ὁποῖοι ἀποστέλλουν μελέτας, λαογραφικοῦ, ἱστορικοῦ, γλωσσικοῦ, λογοτεχνικοῦ καὶ ποιητικοῦ περιεχομένου, ἀφορῶντος τὴν ΘΡΑΚΗΝ.

Διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 39ου τόμου νὰ εὐχρηθῶμε κάτι: Ὑ γ ε ί ε καὶ καλὴ διάθεσι. Καὶ ὁ Θεὸς ἅς εὐλογῇ τὸ ἔργον μας διὰ τὴν συνέχισιν καὶ ἀνάδειξιν τῆς πνευματικότητος τοῦ Θρακικοῦ λαοῦ καὶ τὴν διάσωσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἱστορικῆς καὶ μαρτυρικῆς ΘΡΑΚΗΣ.

Ὁ Πρόεδρος
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς
ΚΩΝ)ΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΙΟΝ. ΖΑΓΚΛΗ

Υποστρατήγου Ε. Ν.

ΑΡΧΑΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ 3ου τόμου)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ

Ὡς ἀνεφέρθη, ἡ Θράκη ἢ ὁποία κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἦτο τὸ μεγαλύτερον ἔθνος μετὰ τοὺς Ἰνδοὺς, εἰς τὸν τότε γνωστὸν κόσμον, εἶχε τὸ ἀτύχημα νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἢ διοικήσῃς ταύτης ὑφ' ἑνός, ὡς λέγει ὁ ἴδιος, λόγῳ τῶν πολλῶν φυλῶν, καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας ἐκάστης, ἐξ οὗ καὶ ἡ ἀδυναμία της⁽²⁾. Εἶναι τὸ αἰώμιον ἐλάττωμα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, τὸ ὁποῖον ἔδωκε τὸ πλεόν θανάσιμον πλήγμα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν της. Τὸ τοπικιστικὸν αἰσθημα τῶν Ἑλλήνων, ἐν συνδυασμῷ μὲ τὴν φιλαρχίαν, εἶχον ὡς συνέπειαν τὴν αὐτονομίαν, ὅχι μόνον τῶν διαφόρων φυλῶν ἀναμεταξύ των, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ πόλεων τῶν αὐτῶν φυλῶν, ὑπῆρξαν τὰ καταστροφικὰ αἷτια τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Καὶ οἱ λαοὶ τῆς Θράκης ἠκολούθησαν κατὰ πόδας τοὺς νοτίως τοῦ Ὀλύμπου ἀδελφούς. Ὅπου ὅμως, ὡς εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅταν καὶ εἰς τὴν Θράκην ὑπῆρξαν ἰσχυροὶ βασιλεῖς ὡς οἱ τῶν Ὀδρουσῶν, ὅποτε τὰ διάφορα φύλα ἠνώθησαν ὑπὸ ἐνιαίαν διοίκησιν, ἀπετέλεσαν ἰσχυροτάτους κρατικoὺς οργανισμούς. Ἀλλὰ καὶ τότε, εὐθὺς ὡς αἱ περιστάσεις ἐπέτρεπον τὴν ἐμφάνισιν τῶν πολλῶν εἰς τὴν ἀρχὴν διελύοντο οἱ δεσμοὶ καὶ ἀλληλομαχοῦμεναι κατεστρέφοντο. (Μετὰ τὰ Περσικὰ ἐν Ἑλλάδι, μετὰ τὴν ἐξασθένησιν τῶν Ὀδρουσῶν ἐν Θράκῃ,

2) Ἡ ρ ὀ ὀ ο τ ο ς. Ε. Β. «Θρηθικων Ἰδὲ ἔθνος μέγιστόν ἐστι μετὰ γε Ἰνδοῦς πάντων ἀνθρώπων. Ἰδὲ Ἰδὲ ἑνὸς ἀρχαῖου ἢ φρονέου κατὰ πτωτό, ἀμαχον ἢ ἂν εἴη καὶ πολλῶν κράτιστον πάντων τῶν ἔθνεων, κατὰ γνώμην ἢ τὴν ἐμὴν. ἀλλὰ γὰρ τοῦτο ἀποροῖ σφι καὶ ἀμύχανον μὴ κοτὲ ἐγγίνεσθαι.» Ἰεῖσι Ἰδὲ κατὰ τοῦτο ἀσθενέες».

— Σ κ ὕ λ α α ο ς π ε ρ ἰ π λ ο υ ς. Θ ρ ἄ κ η. «Διήκει Ἰδὲ ἡ Θράκη ἀπὸ Στυμῶνος ποταμοῦ μέχρι Ἰστροῦ ποταμοῦ τοῦ ἐν τῷ Βόρειῳ Ἰόνῳ».

— Δ ι ο ν υ σ ί ο υ. Ο ἰ κ ο υ μ ἑ ν η ς π ε ρ ἰ τ ἡ γ η σ ι ς. στ. 323-326. «Αὐτοὶ τε Θρηθικες ἀπειρόνα γαίαν ἔχοντες. Οἱ μὲν ἐπὶ πλειυρήσι Πρωποντιδος ἀμφοτρήτης, οἱ δ' ὑπὲρ Ἑλλησποντον ἀγάρρουν. οἱ Ἰδ' ὑπὲρ αὐτῆς Αἰγαίης καθὺ κῆμα πολυφλοῖοβοιο θαλάσσης».

ἐπὶ τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, μετὰ τὰς ἐσωτερικὰς διαταραχὰς κατὰ τὴν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κλπ.).

Εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ φύλα τῆς Θράκης, φαίνεται ὅτι ἴσχυεν ἀπὸ τῶν ἀποτάτων χρόνων, ἢ διὰ βασιλείων διοικήσεις τῶν κοινῶν. Ἀπὸ τῆς μυθικῆς ἐποχῆς ἀναφέρονται εἰς πολλὰ φύλα βασιλεῖς ἀσκούντες ἀπόλυτον δεσποτεῖαν ἐπὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς. Οὕτω, ὡς βασιλεὺς τῶν Βιστόνων ἀναφέρεται ὁ Διομήδης (¹) υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Κυρήνης, καὶ τοῦ ὁποῖου φονευθέντος ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, οἱ ἀνθρωποφάγοι Ἴπποι, ἀφ' οὗ κατεσπάραξαν τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ Ἄβδηρον, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἄνομα τῆς πόλεως τῶν Ἀβδήρων, μετεφέρθησαν εἰς Μυκίνας. Πρῶτος ἰδρυτὴς τῆς πόλεως Αἴνου Πολυτουμβρίας καλουμένης πρότερον, ὑπῆρξεν ὁ Πόλυτος υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος (²). Παρὰ τὸν Σαλμηδυσσὸν εὐρίσκομεν τὸν Φινέα βασιλεύοντα τῆς περιοχῆς του, περὶ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχουσι διάφοροι ἐκδόσεις (βλέπε εἰς προηγούμενα κεφάλαια), ὡς ἐδοθήθησε τοὺς Ἄργοναύτας, ἢ ὅτι ἐφονεύθη ὑπ' αὐτῶν ὡς ὑποστηρίζει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης. Ἀναφέρεται ὡς βασιλεὺς Θρακῶν εἰς ἀρχαιστάτους χρόνους ὁ Τεγύριος, ὅστις ὑπεδέχθη τὸν μουσουργὸν Εὐμόλπον, μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἰσιμάρου, εἰς τὸν ὁποῖον υἱὸν ἔδωκε τὴν θυγατέρα αὐτοῦ ὡς σύζυγον. Καὶ ἐδῶ ὑπάρχουσι διάφοροι ἐκδόσεις (³). Ἄλλοι βασιλεῖς, ἀναφέρονται, ὁ Ρῆσος ὁ υἱὸς τοῦ Ἡσιονῆς ἢ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς μούσης Καλλιόπης ἢ Εὐτέρπης, φονευθεὶς εἰς Τροίαν κατὰ τὸν Ὀμηρον (⁴). Ὁ Ὀμηρος ἀναφέρει ἡγεμόνα Θρακῶν κατὰ τὸν Τρωϊ-

1) Ἀ ω ρ έ ν τ η ς εἰ ς λ έ ξ ι ν. «Διομήδης υἱὸς τοῦ Ἄρεως καὶ τῆς Κυρήνης, βασιλεὺς τῶν Βιστόνων ἐν Θράκῃ, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔλθων ὁ Ἡρακλῆς διὰ τὰ ἀρπάσσει τοὺς Ἴππους αὐτοῦ οὐκ ἐτρέφοντο, ὡς λέγεται, μετὰ τὸ ἀνθρώπινον κρέας ἔλων ἐπιεικῶν τῶν ξένων οἱ ὅποιοι ἤρχοντο εἰς τὴν χώραν ταύτην, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἔφερον τοὺς Ἴππους εἰς τὰς Μυκίνας πρὸς τὸν Εὐρυθέα». (Βλέπε καὶ Ἀπολλόδωρος. Β. 4. 8).

2) Ἀ ω ρ έ ν τ η ς εἰ ς λ έ ξ ι ν. Πόλυτος υἱὸς τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀδελφὸς τοῦ Σαρπηδόνης, βασιλεὺς τοῦ Αἴνου ἐν Θράκῃ, ὑποδραχθεὶς φιλοφρόνως τὸν Ἡρακλέα ὅτε οὗτος ἐπέστρεψεν ἐκ τῆς πολιορκίας τῆς Τροίας». (Βλέπε καὶ Ἀπολλόδωρος. Β. 5. 9.).

3) Ὁ Ἰ σ ι ο ς εἰ ς λ έ ξ ι ν. «Τεγύριος βασιλεὺς ἀρχαῖος τῆς Θράκης, ὁ ὑποδραχθεὶς τὸν Εὐμόλπον, βουὸς γυναῖκα τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς τὸν υἱὸν του Ἰσιμαρον. Μετὰ θάνατόν ἀφῆκεν αὐτὸν θυφδοχον τοῦ βασιλείου».

— Ἰ Ἀ π ο λ λ ὄ δ ω ρ ο ς. Γ'. 15. 4. «Μετὰ Ἰσιμάρου τοῦ παιδὸς πρὸς Τεγύριον ἦκε (ὁ Εὐμόλπος) Θρακῶν βασιλέα... Ἐπιβουλεύων ἱεῖς ἕσπερον Τεγυρίῳ καταπακτικῆς γίνεσθαι καὶ πρὸς Ἐλευσυνίους φεύγει...».

4) Ἀ ω ρ έ ν τ η ς εἰ ς λ έ ξ ι ν. «Ρῆσος βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, υἱὸς τοῦ Ἡσιονῆς (Ὀμηροῦ Ἰλιάς Κ. 435), κατ' ἄλλους δὲ υἱὸς τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Μούσης Καλλιπης ἢ Εὐτέρπης, ὅστις ἔλθων σύμμαχος τοῦ Πριάμου εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Διομήδους καὶ τοῦ Ὀδυσσεύς ἐν τῇ ἰσχυρῇ αὐτοῦ, ὅτε οὗτοι ἦλθον τὰ ἀρπάσσειν τοὺς ἄρματα καὶ περιφήμους Ἴππους αὐτοῦ». (Ἀπολλόδωρος. Α. 3. 3.).

— Σ τ ρ ὶ ὄ μ ω ν. ΠΙ'. 590. 21. «Ρῆσος ποταμὸς ἐν Τροίᾳ, Ρῆσος ἰδὲ καὶ ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν».

κὸν πόλεμον τὸν ἐκ τῆς Αἴνου Πείρειω Ἰμβρασιδῆν (5). Ἐτερος βασιλεὺς τῶν Θρακῶν φέρεται ὁ Ἀρπάλυκος, τοῦ ὁποῦ ἢ θυγάτηρ Ἀρπαλύκη, κατὰ τὸν Βιργίλιον, ὑπῆρξεν ἐξαίρετος κυνηγὸς καὶ λίαν ὠκύπους. Ἐτερος ὁ Πολυμήτωρ, ἐδασίλευσε τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ἦτο δὲ σύζυγος τῆς Ἰλιόνης τῆς θυγατρὸς τοῦ Πριάμου, καὶ ὅστις κατὰ τὸν Τρωϊκὸν πόλεμον ἀπέστειλεν εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων τὸν υἱὸν αὐτοῦ Πολύδωρον μετὰ Θρακῶν (6). Ὁ Ἰσάνθης ἐδασίλευσε τῶν Κροβύζων, ὡς ὁ Φίλαρχος ἀναφέρει εἰς τὰς ἱστορίας τῶν Θρακῶν, καὶ τῶν ὁποίων ἀπόσπασμα ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος (1). Ἐτερος βασιλεὺς ἀναφέρεται ὁ Κλειτος, ὅστις ἐδασίλευε τῶν Σιθῶνων Θρακῶν τῆς Χαλκιδικῆς, ὡς ὁ Φώτιος ἀναφέρει (2). Βραδύτερον ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β' τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων ἀναφέρονται διάφοροι βασιλεῖς, οἱ ὅποιοι ἔπαιξαν καὶ σπουδαῖον ἱστορικὸν ρόλον, καὶ τοὺς ὁποίους θὰ ἀναφέρωμεν περαιτέρω. Ἀλλὰ πλὴν τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ σωζόμενα ἱστορικὰ συγγράμματα, ὑπῆρξαν καὶ ἄλλοι βασιλεῖς τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατέστησαν γνωστὰ ἐκ τῶν εὐρεθέντων νομισμάτων κοπέντων ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτῶν ὡς εἶναι οἱ, Ἐμίνακος βασιλεὺς Θρακῶν 400 π.Χ., Κερσίβαλος βασιλεὺς Ὀδρυσῶν 300 π.Χ., Μῆδιστα καὶ Μήδοκος Ὀδρύσαι, Μιλτοκύθης 1ος καὶ 2ος ἡγεμόνες τῆς Θράκης, Μόστις βασιλεὺς τῆς Θράκης, Ὀλορος πατήρ τῆς Ἥγησιπύλης, Πάταρος ἡγεμὼν τῆς Θράκης, Ράσκος, Ρηθούλας υἱὸς Σεύθου Β', Σαδάλας βασιλεῖς Θράκης, Σαράτοκος βασιλεὺς Θράκης 400 π.Χ., Σίτας βασιλεὺς Δανθλυτῶν, Δημοφῶν μυθικὸς βασιλεὺς Θράκης, Εὔσωρος μυθικὸς βασιλεὺς Θράκης, Ζιποίτης βασιλεὺς Θράκης, Ραδόκεντρος βασιλεὺς τῶν Βέσσων, Τάρσας ἡγεμὼν τῶν Ὀδρυσῶν κλπ. Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δέον νὰ παρατηρήσῃ τις εἶναι τὸ ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν Θρακῶν βασιλέων φέρουν ὀνόματα Ἑλληνικά.

5) Ἀ ω ρ έ ν τ η ς ε ἰ ς λ έ ξ ι ν. «Πείρειος υἱὸς τοῦ Ἰμβράσου, ἐξ Αἴνου πόλεως τῆς Θράκης, ἐλθὼν σύμμαχος τῶν Τρώων φέρων μετ' αὐτοῦ τοὺς Θρακῶν καὶ φευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θάνατος».

— Ὁ μ ἦ ρ ο υ Ἰ λ ι ά ς. Δ. 520. «Βάλε δὲ Θρακῶς ἀγὸς ἀνδρῶν Πείρειος Ἰμβρασιδῆς, ὃς ἀρ Αἰνῶθεν εἰληγλῶσθη».

6) Ἀ ω ρ έ ν τ η ς ε ἰ ς λ έ ξ ι ν. «Πολυμήτωρ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν καὶ ἀνὴρ τῆς Ἰλιόνης θυγατρὸς τοῦ Πριάμου, πρὸς τὸν ὅποιον οὗτος ἐπεμψεν τὸν καίτερον υἱὸν τοῦ Πολύδωρον ἐν κειρῇ τῆς ἐν Τροίᾳ πολιορκίας τῶν Ἑλλήνων». (Θυρίπιδου. Ἐκάδη. 7).

1) Ἀ θ ἦ ν α ι ο ς. XIII. 557. 6. «Φίλαρχος δ' ἐν πῇ δεκάτῃ ἱστοριῶν Θρακῶν φησὶ τῶν καλουμένων Κροβύζων βασιλέα γενέσθαι Ἰσάνθην, τρυφῇ πάντας τοὺς καθ' ἑαυτὸν ὑπερβαλλόμενον, ἦν δὲ καὶ πολόσιος καὶ καλός».

2) Φ ω τ ι ο υ. ε κ θ. Β Ε Κ Κ Ε Ρ. σ.ε.λ. 186. «Βασιλεὺς δ' ἦν Κλειτός σάφρων καὶ θεικὸς Σιθῶνων Θρακίου ἔθνους».

ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΠΕΡΣΩΝ.

Ὡς ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ (Βιβλ. Α. 83 καὶ ἐξῆς) πρῶτοι οἱ Πέρσαι τὸ 513 π.Χ. ὑπὸ τὸν Δαρεῖον τὸν Ὑστάσπους καθυπέταξαν πολλὰ φύλα τῶν Θρακῶν κατὰ τὴν διάβασιν αὐτῶν μέσῳ τῆς Θράκης, κατὰ τὴν ἐκστρατεῖαν τοῦ Δαρείου κατὰ τῶν Σκυθῶν. Ἄλλα μὲν τούτων ὑπετάγησαν οἰκεία βουλῆσει, λόγῳ τοῦ φόβου τὸν ὁποῖον ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὰ ἡ στρατιὰ τοῦ Δαρείου, καὶ ἀναφέρει ὁ ἱστορικός τοὺς βορείως τῶν πόλεων Ἀπολλωνίας καὶ Μεσημβρίας κατοικοῦντας Σκυρμιάδας καὶ Νιφαίους, ἐν ᾧ εἶναι φυσικὸν καὶ οἱ νοτιότερον αὐτῶν οἰκοῦντες Ὀδρύσαι, Ἄστοι καὶ Μελινοφάγοι (οἱ περὶ τὸ Βυζάντιον) γὰρ ὑπετάγησαν πρῶτοι, ὡς ἐξ ἄλλων χωρίων φαίνεται. Ἀνέστησαν μόνο οἱ Γέται, ἀλλ' ὑπεδουλώθησαν ἀμέσως καίτοι ἦσαν οἱ ἀνδρειώτατοι καὶ δικαιοῦτατοι τῶν Θρακῶν (1). Εἶναι γνωστὸν ἐπίσης, ὅτι ὁ στρατηγὸς καὶ τύραννος τῶν Δολόγκων ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης εἶχεν ὑποταγῆ εἰς τὸν Δαρεῖον καὶ ἠκολούθησε τούτον, μετὰ τῶν ἄλλων τυράννων τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Ἀρίστων ὁ Βυζάντιος, εἰς τοὺς ὁποίους μετὰ τῶν ἄλλων Ἰώνων τοῖς ἀγετέθῃ, ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἡ κατασκευὴ καὶ ἡ φύλαξις τῆς ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ κατασκευασθείσης γεφύρας, διὰ τῆς ὁποίας διέβη ὁ στρατὸς τοῦ Δαρείου. Ἐπίσης ὑπὸ τοῦ ἱστορικοῦ ἀναφέρονται λεπτομερῶς τὰ διατρέξαντα, οὐ μόνον εἰς τὴν καθόλου ἐκστρατεῖαν, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν γέφυραν ἐπεισόδια, διὰ τὴν λύσιν τῆς γεφύρας τῇ προτάσει καὶ παρακλήσει τῶν Σκυθῶν, πρὸς παρεμπόδιον τῆς ἐπαναδιαβάσεως δι' αὐτῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Δαρείου, καὶ καταστροφὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ὁποίαν αἰτήσιν συνεφώνησε καὶ ὑπεστήριξε ταύτην ὁ Μιλτιάδης, πλὴν ἐνῶ εἰς τὴν ἀρχὴν συνεφώνησαν, κατόπιν προσεχώρησαν εἰς τὴν πρότασιν τοῦ Ἰστιαίου τοῦ Μιλησίου, ὑπακούσαντες εἰς τὸ ἀτομικὸν καὶ μόνον συμφέρον αὐτῶν. Ὁ Δαρείος ἐπιστρέψας εἰς τὸν Ἰστρον διέβη τούτον, χάρις εἰς τὴν μὴ διαλυθεῖσαν γέφυραν, καὶ διασχίσας τὴν Θράκην ἔφθασεν εἰς τὴν Σηστόν τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, καὶ διὰ τῶν πλοίων μετεβίβασε τὸν στρατὸν αὐτοῦ εἰς Μ. Ἀσίαν, πλὴν μέρους τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν εἰς τὴν Θράκην ὑπὸ τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ Μεγάβαζον (2). Παραμείνας ὁ Μεγάβαζος εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπέταξεν ἅπαντας τοὺς

1) Ἡ ρ ὁ θ ο π ο ς. Δ. 93. «Πρὶν δὲ ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸν Ἰστρον, πρώτους αἰρέει Γέτας τοὺς ἀθηναϊζόντας. Οἱ μὲν γὰρ βῆ τὸν Σκυλημβυσσὸν ἔχοντες Θρηήκας καὶ ὑπὲρ Ἀπολλωνίης καὶ Μεσημβρίας πόλεις οἰκημένοι, καλεσμένοι δὲ Σκυρμιάδαι καὶ Νιφαῖοι ἀμαχητὶ σφέας αὐτοὺς παρέβησαν Δαρεῖω· οἱ δὲ Γέται πρὸς ἀγνωμισσύνῃν τραπόμενοι αὐτίκα ἐδουλώθησαν, Θρηήκων ὄντας ἀνδρειώτατοι καὶ δικαιοῦτατοι».

2) Ἡ ρ ὁ θ ο π ο ς. Δ. 143. «Δαρείος βὲ θυὰ τῆς Θρηήκης παρευόμενος ἀπῆκετο ἐς Σηστόν τῆς Χερσονήσου· ἐνταῦθεν δὲ αὐτὸς μὲν διέβη τῆσι νηυσὶ ἐς τὴν Ἀσίαν, λείπει δὲ ἰστρατηγὸν ἐν τῇ Εὐρώπῃ Μεγάβαζον ἄνδρα Πέρσων, κτῆ Δαρείος κότε ἐδωκε γέρας, ταύνδαιε εἶπας ἐν Πέρσων ἔπος».

μὴ Μηδίζοντας³⁾. Πρῶτοι ὑποστάντες τὴν ἐπίθεσιν τοῦ Μεγάδαζου, ὑπῆρξαν οἱ Περίνοι, οἱ ὁποῖοι δὲν ᾔθελον νὰ εἶναι ὑπήκοοι τοῦ Δαρείου⁴⁾. Μετὰ ταῦτα ὁ Μεγάδαζος ἔχων διαταγὴν τοῦ Δαρείου νὰ ὑποτάξῃ πᾶσαν τὴν Θράκην, ἤρχισε συστηματικὴν ἐκστρατεῖαν πρὸς ὑποταγὴν πάσης πόλεως καὶ φυλῆς τῆς χώρας ταύτης. Φαίνεται ὅμως ὅτι περιωρίσθη εἰς τὴν ὑποταγὴν τῶν φύλων τῶν κατοικούντων εἰς τὰ πεδινὰ μέρη τῆς Θράκης, ὡς ὁ Ἡρόδοτος ἱστορεῖ, διότι ὡς ὁ ἴδιος γράφει, οἱ Σάτραι⁵⁾ κατοικοῦντες τὴν Ροδόπην, οὐδέποτε ὑπῆρξαν μέχρι τῆς ἐποχῆς του ὑπήκοοι ἄλλου ἔθνους, ἀλλὰ ἐκράτησαν τὴν ἐλευθερίαν των, μόνον ἐκ τῶν Θρακῶν.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ Παίονες Πίγρης καὶ Μαντύης ἀδελφοί, θέλοντες νὰ γίνουσι κύριοι τῶν Παιόνων, ἐπέτυχον χάρις εἰς δολοπλοκίας των, τὰς ὁποίας ἱστορεῖ λεπτομερῶς ὁ Ἡρόδοτος, τὴν διαίαν μεταφορὰν εἰς Μ. Ἀσίαν τῶν δύο Παιονικῶν φύλων, τῶν Σιριπαιόνων καὶ Παιόπλων, κατοικούντων τότε ἀνατολικῶς τοῦ Στρυμόνος τὴν μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Ἀγγίτη καὶ τοῦ ὄρους Κερκίην (Μπέλες) περιοχῆν. Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Μεγάδαζον, ὠδηγοῦντα τοὺς Παίονας εἰς Μ. Ἀσίαν, Πέρσης στρατηγὸς Ὀτάνης ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον, τὴν Χαλκηδῶνα ἐπὶ τῆς Ἀσιατικῆς ἀκτῆς καὶ ἄλλας πόλεις καὶ νήσους^{η)}.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἀποστασίας τῶν Ἰωνιδῶν πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας, πρωτοστατούσης τῆς Μιλήτου ὑπὸ τοὺς Ἀρισταγόραν καὶ Ἰστιαίον, οἱ Σκύθαι ἐκδικούμενοι τοὺς Πέρσας εἰσέβαλον εἰς τὴν Θράκην καὶ ἔφθασαν μέχρι τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, ἀποχωρήσαντες βραδύτερον²⁾.

Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν Ἰώνων ὁ Περσικὸς στόλος ἀποτελούμενος ἐκ Φοινίκων ἐπλευσεν πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ ἤρχισε νὰ

3) Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Δ. 144. «Ὅστις ἰδὴ ἂν τότε ὁ Μεγάδαζος στρατηγὸς λειψθεὶς ἐν τῇ χώρῃ Ἑλλησποντικῶν μὴ Μηδίζοντας καταστρέφετο».

4) Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Ε. I. «Οἱ δὲ ἐν τῇ Ἐθρῶπῃ τῶν Περσέων καταληφθέντες ὑπὸ Δαρείου, τῶν ὁ Μεγάδαζος ἤρχει, πρῶτους μὲν Περσῶν Ἑλλησποντικῶν μὴ βουλομένους ὑπήκοους εἶναι Δαρείου καταστρέφοντο».

5) Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Ε. 2. «Ὡς βὲ ἐχειρώθη ἡ Πέρηνθος ἤλαυνε πῶν στρατὸν ὁ Μεγάδαζος διὰ τῆς Θρητικῆς, πᾶσαν ὑπὸν καὶ πᾶν ἔθνος, τῶν κατὰ οἰκουμένων ἡμερούμενος θαυσιεῖ· ταῦτα γὰρ ἐναπέταλλτο ἐκ Δαρείου, Θρητικῆν καταστρέφεισθαι».

— Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Ε. 10. «Ταῦτα μὲν νῦν τῆς χώρας ταύτης περὶ λέγεται, τὰ παραθαλάσσια δ' ἂν κατὰ τῆς Μεγάδαζου κατὰ τῆς Περσέων ἐποίησε».

— Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Ζ. 111. «Σάτραι βὲ οὐβελὸς κω ἀνθρώπων, ὑπήκοοι ἐγένοντο, ὅσον ἡμεῖς ἔβμεν, ἀλλὰ διωπελέουσι τὸ μέρους ἐμεῦ ἀεὶ ἐόντας ἐλευθεροί, μόνον Θρητικῶν».

1) Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. Ε. 26. «Ὅστις ἂν ὁ Ὀτάνης, ὁ ἐγκατακείμενος ἐς τοῦτον τὸν θρόνον, τότε θυάδαχος γενόμενος Μεγάδαζο τῆς στρατηγίης, Βυζαντίου τε εἶλε καὶ Καλχηθονίου...».

2) Ἡ ρ ὀ β ο ι ο ς. ΣΤ. 40. «Σκύθαι γὰρ οἱ νομάδες ἐρεθισθέντες ὑπὸ θαυσιεῶς Δαρείου συνεισπράξαν καὶ ἤλκισαν μέχρι τῆς Χερσονήσου ταύτης. Τούτους ἐπιόντας οὐκ ὑπαμείνας ὁ Μιλτιάδης ἐφευγε ἀπὸ Χερσονήσου, ἐς β' αὖτε Σκύθαι ἀπηλλάχθησαν».

καταλαμβάνη και καταστρέφη τὰς παραλίους Ἑλληνίδας πόλεις. Οὕτω κατέλαβε τὰς ἐπὶ τῆς Χερσονήσου πόλεις, τὴν Πέρινθον, τὴν Σηλυμβρίαν, τὸ Βυζάντιον κλπ. Οἱ Βυζάντιοι καὶ οἱ Χαλκηδώνιοι φοβούμενοι τοὺς Φοίνικας, ἐγκατέλειπον τὰς πόλεις των καὶ διὰ τῶν πλοίων των μετεφέρθησαν βορείοτερον, ἀκολουθήσαντες τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου, καὶ συνώκησαν εἰς τὴν πόλιν Μεσημβρίαν³⁾, μετὰ τῶν ἄλλων κατοίκων τῆς πόλεως. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὅταν οἱ Φοίνικες κατέλαβον τὴν νῆσον Τένεδον, ὁ Ἀθηναῖος Μιλτιάδης ἐγκατέλειψε τὴν Χερσονήσον καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀθήνας διὰ πέντε πλοίων. Γενόμενος ὁμως ἀντιληπτὸς ὑπὸ τῶν Φοινίκων κατεδιώχθη ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Μιλτιάδης μετὰ τῶν τεσσάρων πλοίων κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν νῆσον Ἴμβρον καὶ νὰ φθάσῃ τέλος εἰς Ἀθήνας, ἀλλὰ τὸ πέμπτον τῶν πλοίων, τοῦ ὁποίου ἀρχηγὸς ἦτο ὁ μεγαλύτερος υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου Μητίοχος, διωχθὲν ὑπὸ τῶν Φοινίκων συνελήφθη, καὶ οὗτος μετήχθη εἰς τὸν Δαρεῖον, ὁ ὁποῖος τὸν ἐκράτησεν παρ' αὐτῷ, τὸν ἐπεριποιήθη καὶ τῷ ἔδωσε Περσίδα γυναῖκα (Ἡρόδοτος, Στ. 41). Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἐπεχειρήθη καὶ ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Μαρδόκιον¹⁾. Οἱ Πέρσαι ἀποβίβασθέντες εἰς τὸν Ἑλλησποντον ἔφθασαν μέχρι τῆς Χαλκιδικῆς ὑποτάσσοντες τοὺς διαφόρους λαούς. Καὶ ὁ μὲν στόλος παραπλέον τὸν Ἄθω κατεστράφη ἐκ τῆς τρικυμίας (ὁ Ἡρόδοτος ἀναριθμᾷ εἰς 300 τὰ καταστραφέντα πλοῖα καὶ εἰς 20.000 τοὺς ἀπολεσθέντας ἄνδρας), ὁ δὲ Μαρδόκιος ἐστρατοπεδευμένος μᾶλλον παρὰ τὰς λίμνας τῆς Χαλκιδικῆς (ἕρρα τῆς Χαλκιδικῆς αἱ Βόλβη καὶ τοῦ Λαγκαδᾶ) προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Φρύγων (Βρύγων) Θρακῶν²⁾, ὑπέστη πολλὰς ἀπωλείας καὶ αὐτὸς ἐτραυμα-

3) Ἡ ρ ὁ θ ο ι ο ς. ΣΤ. 33. «Ἀπὸ τοῦ Ἰωνίης ἀπαλλοκισμένοι οἱ ναυτικοὶ στρατῶς τὸ ἐπ' ἀριστερὰ ἐσπλέοντο τοῦ Ἑλλησπόντου κίρως πάντα· τὰ γὰρ ἐπὶ θεξιά αἰτοῖσι ὑποχειρῆρα ἦν γεγονότα κατ' ἤπειρον. Εἰσὶ δὲ αἱ ἐν τῇ Εὐρώπῃ αἰθε τοῦ Ἑλλησπόντου, Χερσονήσος τε, ἐν τῇ πόλει καὶ ἐνεσι. Καὶ Πέρινθος καὶ τὰ τεῖχη καὶ ἐπὶ Θρηάκης καὶ Σηλυμβρίη τε καὶ Βυζάντιον. Βυζάντιοι μὲν νῆσι καὶ οἱ πέριθι Χαλκηδόνιοι οὐδ' ὑπέμειναν ἐπιπλέοντας τοὺς Φοίνικας ἀλλ' οἴχοντο ἀπολιπόντες τὴν σφετέρην ἔσω ἐκ τῶν Εὐξείνου Πόντου, καὶ ἐκταῦθα πόλιν Μεσημβρίην οἰκισάν· οἱ δὲ Φοίνικες κατακαίοντες ταύτας τὰς χώρας πὰς καταλεχθεῖσας, πρᾶσσοντι ἐπὶ τῆ Πιρρονήσῳ καὶ Ἀρπάχῃ...».

1) Ἡ ρ ὁ θ ο ι ο ς. ΣΤ. 43 - 44. «Ἄγων δὲ τὸν στρατὸν τοῦτον ὁ Μαρδόκιος... Ὡς δὲ συνελήχθη μὲν χρῆμα πολλὸν νεῶν, συνελήχθη δὲ καὶ στρατὸς πεζῶς, πολλὰς διαβάνας τῆσι νηυσὶ τῶν Ἑλλησποντων ἐπορεύοντο διὰ τῆς Εὐρώπης, ἐπορεύοντο δὲ ἐπὶ τῆ τῆν Ἐρέτραν καὶ Ἀθήνας. Αὗται ὦν ἀπὸ πρόβαγμα τοῦ στόλου, ἀτὰρ ἐν νῆφ ἔχοντες βασις ἐν πλείστας θύνας καὶ καταστρέφοντες τῶν Ἑλληνῶν πλοίων... ἐκ μὲν δὲ Θάσου διαβαλόντες πέριθι ὑπὸ τῆν Ἠπειρον ἐκομίζοντο μέχρις Ἀκάνθου, ἐκ δὲ Ἀκάνθου ὁρμώμενοι τὸν Ἄθω περιέβαλλον. Ἐπιπεσόν δὲ σφι περιπλέουσι βορέης ἄνεμος μέγας τε καὶ ἄπορος κάρτα τρηχέως περιέσπε πλῆθει πολλὰς τῶν νεῶν ἐκβάλλον πρὸς τὸν Ἄθω. Λέγεται γὰρ κατὰ τριηκοσίας μὲν τῶν νεῶν πὰς βιασθαιεῖσας εἶναι, ὑπὲρ δὲ δύο μυριάδας ἀνθρώπων...».

2) Ἡ ρ ὁ θ ο ι ο ς. ΣΤ. 45. «Ὁ μὲν δὲ ναυτικὸς στρατὸς οὕτως ἐπῆρσε, Μαρδο-

τίσθη. Κατόπιν τῶν ἀπωλειῶν τούτων ὁ Μαρδόνιος ἐπέστρεψεν ἀδόξως εἰς τὴν Ἀσίαν πάλιν μέσῳ Θράκης. Ἐπηρεολούθησεν ἡ νέα ἐκστρατεία τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Δάτιν καὶ Ἀρταφέρνην, ἡ καταστροφή τῆς Ἐρετρίας καὶ ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνος, γεγονότα μὴ θίξαντα ἀμέσως τὴν Θράκην. Ἐν συνεχείᾳ ἔχομεν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ξέρξου κατὰ τῆς Ἑλλάδος τὸ 481 π.Χ. Εἶναι γνωστὰ τὰ τῆς ζεύξεως τοῦ Ἑλλησπόντου, ἡ μαστίγωσις καὶ ἡ πένδωσις τῆς θαλάσσης ὑπὸ τοῦ Ξέρξου, ἡ διάθασις τῆς στρατιᾶς τῶν Περσῶν διαρκέσασα ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας καὶ ἑπτὰ νύκτας, γεγονότα τὰ ὁποῖα ἐν λεπτομερεῖᾳ ἱστορεῖ ὁ Ἡρόδοτος (Ζ. 33 - 56). Ὁ Ξέρξης ἀφ' οὗ ὁ στρατὸς διέβη τὸν Ἑλλησπόντον, ὠδήγησεν τοῦτον μέσῳ τῆς Χερσονήσου, ἔχων ἀριστερὰ τὴν πόλιν Καρδίαν. Εἶτα διὰ μέσου τῆς πόλεως Ἀγοράς, καὶ ἀφ' οὗ διέβη τὸν Μέλανα ποταμὸν, τοῦ ὁποῖου τὸ ὕδωρ ἐξηγντήθη μὴ ἐπαρκέσαν διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ στρατοῦ, ἔφθασεν εἰς τὸν περὶ τὴν πόλιν Δορίσκον χῶρον, πέραν τῆς πόλεως Αἴνου τῆς Στεντορίδος λίμνης καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἐδρου³⁾. Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Δορίσκου, τὸ ἄκρον τῆς ὁποίας διαρρέει ὁ Ἐβρος, ὁ Ξέρξης προέβη εἰς τὴν καταμέτρησιν τοῦ στρατοῦ καὶ ὀργάνωσιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ στόλου ὁ ὁποῖος συνεκεντρώθη παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ἔνθα αἱ πόλεις τῆς Σαμοθράκης Σάλη καὶ Ζώνη (Ἡρόδοτος Ζ. 59 - 60). Ὁ ἱστορικὸς εἶτα ἀπαριθμεῖ τὰ ἔθνη ἀπὸ τὰ ὁποῖα προήρχετο ὁ στρατὸς οὗτος καὶ ὁ στόλος τοῦ Ξέρξου, καὶ περιγράφει τὸν ὀπλισμὸν ἑκάστου τούτων, ἐπίσης ἀναφέρει καὶ τοὺς διαφοροὺς ἀρχηγοὺς αὐτῶν (Ἡρόδοτος Ζ. 61 - 100). Ὁ Ξέρξης ἐκ τοῦ Δορίσκου ἐπορεύθη κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἅπαντα δὲ τὰ ἔθνη διὰ τῶν ὁποίων διήρχετο τὰ ἠνάγκαζε νὰ ἀκολουθοῦν τὸν στρατὸν ἢ τὸν στόλον προσφέροντα ὀπλίτας ἢ πλοῖα. Τὰ Θρακικὰ φύλα μέσῳ τῶν χωρῶν τῶν ὁποίων διήλθεν ὁ στρατὸς τοῦ Ξέρξου καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκστρατεύσουν μετ' αὐτοῦ ἦσαν οἱ Παῖται, οἱ Κίκοι, οἱ Βίστονοι, οἱ Σαππαῖται, οἱ Δερσαῖται, οἱ Ἡδωνοὶ καὶ οἱ Σάτραι. Οἱ τελευταῖοι οὔτε ἐδέχθησαν νὰ γίνον ὑπήκοοι τοῦ Ξέρξου οὔτε στρατὸν παρέσχον¹⁾. Ἡ ἦττα τῶν Περσῶν ἤλλαξε τὴν κατάστασιν εἰς τὴν Θράκην.

νίῳ δὲ καὶ τῷ πεζῷ ἰστροαπειθευμένῳ ἐν Μακεδονίᾳ νυκτὸς Βρύγοι Θρηύκας ἐπαχέησαν²⁾ καὶ ἀφένον πολλοὺς φανεύουσι οἱ Βρύγοι, Μακρόνουν δὲ αὐτῶν τραυματίζουσι. Οὐ μὲν οὐδὲ αὐτοὶ βουλοσύνην ἰδιέφυγον πρὸς Περσέων...».

3) Ἡ ρ ὀ β ο τ ο ς. Ζ. 58. «Ὁ δὲ κατ' ἤπειρον στρατὸς πρὸς ἠὺ τε καὶ ἡλίου ἀνατολὰς ἐποιεῖτο πτὴν ἰθδὴν ἰθιὰ τῆς Χερσονήσου, ἐν ἰθεξίῃ μὲν ἔχωνόν Ἑλλης τάπον τῆς Ἀθάμακτος, ἐν ἀριστερῇ δὲ Καρδίην πόλιν, ἰθιὰ μέσης δὲ πορευόμενος πόλιος τῆ ὄνομα τυγχάνει ἐδὸν Ἀγορῆ. Ἐνθεῦσταν δὲ κάμπτων πτὸν κάλιπον τὸν Μέλανα καλεσόμενοι καὶ Μέλανα ποταμὸν ἰθαβάς... ἦμε πρὸς ἰσπερην, ἰθινοὶ τε πάλιν ἰθιολίθα καὶ Στεντορίθα λίμνη παρῆξιν, ἐς δ' ἰθπίνιατο ἐς Δορίσκον...».

1) Ἡ ρ ὀ β ο τ ο ς. Ζ. 110. «...ἔθνας ἰθὲ Θρηύκων ἰθι' ὄν τῆς χώρης ἰθδὸν ἐποιεῖτο πρὸς ἰθδὲ, Παῖται, Κίκοι, Βίστονας, Σαππαῖται, Δερσαῖται, Ἡδωνοί, Σάτραι. Τούτων οἱ μὲν παρὰ θάλασσαν κατοικημένοι ἐν πτῆσι νυσι ἔπταντο οἱ ἰθὲ αὐτῶν πτὴν μισόργων ὀκίοντες

Ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην αἱ πόλεις ἠλευθερώθησαν τοῦ Περσικοῦ ζυγοῦ, ἐκδιωχθεισῶν τῶν Περσικῶν φρουρῶν ἢ παραδοθεισῶν, ἀφ' οὗ ἐν τῷ μεταξῦ, κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀρταβάζου μετὰ τῶν ὑπολειμμάτων τοῦ Περσικοῦ στρατοῦ, φεύγοντος πρὸς Βυζάντιον, ἵνα διαπεραιωθῇ ἐκεῖθεν εἰς Μ. Ἀσίαν, οἱ Θρᾶκες ἐφόνευσαν μέγα μέρος αὐτῶν (²). Ὁ Ἡρόδοτος (Θ. 90 - 122 τέλος) ἱστορεῖ τὰ τῆς ἐν Μυκάλῃ νίκης τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ μετὰ ταῦτα τὴν ἀφίξιν τοῦ στόλου τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, τὴν πολιορκίαν τῆς Σηστοῦ κατεχομένην ὑπὸ τῶν Περσῶν με ἀρχηγούς τὸν Ἀρταύκην καὶ τὸν Οἰόδαζον, τὴν δραπέτευσιν, σύλληψιν καὶ θάνατον αὐτῶν, τοῦ μὲν Οἰοδάζου ὑπὸ τῶν Ἀφινθίων Θρακῶν οἱ ὁποῖοι ἐθυσίασαν τοῦτον κατὰ τὸν ἴδιον αὐτῶν τρόπον εἰς τὸν ἐπιχώριον θεὸν Πλειστωρον, τοῦ δὲ Ἀρταύκτου ὑπὸ τῶν συμμάχων, παρὰ τὸ σημεῖον τῆς ζευξείως τοῦ Ἑλλησπόντου ὑπὸ τοῦ Ξέρξου κατὰ τοὺς μὲν, εἰς τὸν ὑπερκείμενον λόφον τῆς Μαδύτου κατὰ τοὺς δέ, διότι ἐξαπατήσας τὸν Ξέρξην ἐσύλησε τὸν τάφον καὶ τὸ ἱερόν τοῦ Πρωτεσιλάου τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὴν πόλιν Ἐλαιοῦντα. Τὸ Βυζάντιον ἠλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Παυσανίου τὸ 477 π.Χ.

Κυριαρχία Ὀδρουσῶν.

Κατὰ τὴν κατοχὴν τῆς Θράκης ὑπὸ τῶν Περσῶν, λόγῳ τῶν δεινῶν τὰ ὁποῖα ὑπέστησαν οἱ Θρᾶκες (στρατολογία, ἀρπαγὴ τῶν ἀγαθῶν, καταστροφή πόλεων καὶ χωριῶν) πολλὰ φύλα τῶν Θρακῶν, ἰδίᾳ τῶν πεδινῶν μερῶν, περιήλθον εἰς μεγάλην ἀδυναμίαν. Τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπωφελήθη ὁ πρῶτος ἀναφερόμενος βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Τήρης μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Περσῶν, κατῴρθωσε γὰρ ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν ἄλλων φυλῶν, καὶ οὕτω τὸ κράτος του ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις, ὡς ὁ Θουκυδίδης ἱστορεῖ (¹), ἦτοι περιελάμβανε ἅπασαν τὴν χώραν τῆς Θράκης τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ τοῦ Σχομίου (Ρήλα - ὄρους) μέχρι τοῦ Εὐξείνου, καὶ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου καὶ Προποντίδος μέχρι τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ πρὸς βορρᾶν. Πρωτεύουσα αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἢ παρὰ τὸν Ἔβρον Ὀρεστιάς (ἢ γυν' Ἀδριανούπολις ἢ

καταλειθθέντες τε ὑπ' ἡμεῖς, πλὴν Σατράων οἱ ἄλλοι πάντες πεζοὶ ἀναγκασθέντες εἶπαντο. Σάτραι δὲ οὐδ' ἀνὸς καὶ ἀνθρώπων ὑπὲρ ἡμῶν ἐγένεοντο, ὅσον ἡμεῖς ἴδμεν, ἀλλὰ θυατελευσὶ τὸ μὲχρι ἡμεῖς αἰεὶ ἕαντες ἐλευθέροι μόνον Ἐρηθίων...».

2) Ἡ ρ ὁ β ο τ ο ς. Θ. 89. (;;; Ταῦτα δὲ εἶπας (ὁ Ἀρταβάζος) ἀπὸ τῆς ἀποδῆς τὴν στρατιὴν διὰ Θεσσαλίας τε καὶ Μικαϊδονίης ἰθὺς πρὸς Θρηάκης, ὡς ἀληθῆος ἐπειγόμενος καὶ τὴν μισογόωναν τάμνωσιν τῆς ὁδοῦ. Καὶ ἀποικισθεὶς ἐς Βυζάντιον, καταλιπεὶν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἑωυτοῦ συχνούς ὑπὸ Θρηάκων τε καὶ ταυκοπέοντας κατ' ἔβρον καὶ λιμῶν συσπάντας καὶ καμῶντα ἐκ Βυζαντίου δὲ θυέθη παλοῦσαι.».

1) Θ ο υ κ ι δ ῖ δ η ς. Β. 29. «Ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλικου πατὴρ πρῶτος Ὀδρουσῶν τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλέον τῆς Ἑλλης Θράκης ἐποίησεν» καὶ περαιτέρω ἀξηγεῖ ὅτι οὗτος εἶναι διάφορος τοῦ ἑμωνόμου τῆς Δαυλιείας τῆς Φωκίδος.

παρὰ ταύτην). Ὁ Τήρης ἀπέθανεν εἰς βαθὺ γῆρας⁽²⁾, ἀφ' οὗ περὶ τὰς δυσμὰς τῆς βασιλείας του ὑπέστη δεινὴν ἤτταν ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων Θυγνῶν⁽³⁾. Φαίνεται ὅτι ἐβασίλευσε τῶν Ὀδρουσῶν ἀπὸ τοῦ 500 π.Χ., ἕως καὶ πρότερον, μέχρι τοῦ 440 π.Χ. Τοῦτον διεδέχθη ὁ ἀντάξιός αὐτοῦ υἱὸς Σιτάλικης, φίλος τῶν Ἀθηναίων. Οὗτος ἀπεκατέστησε ταχέως τὴν πατρικὴν ἰσχύν, καὶ ἐπεξέτεινε ταύτην⁽⁴⁾.

Ὁ Σιτάλικης τῇ ἐπεμβάσει τοῦ Ἀδδηρίτου Νυμφοδώρου, ἀδελφοῦ τῆς ἑαυτοῦ συζύγου, καὶ ὁ ὁποῖος ἐτύγγανε Πρόξενος τῶν Ἀθηναίων, τὸ 431 π.Χ. ἐγένετο σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀνέλαβε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περδίκκου Β'. ἐχθροῦ τῶν Ἀθηναίων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Τότε καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Σάδοκος ἐγένετο πολίτης Ἀθηναῖος⁽⁵⁾. Τὸ 430 π.Χ., δεύτερον ἔτος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὁ Σιτάλικης συνέλαβε καὶ παρέδωκεν εἰς τοὺς Ἀθηναίους συμμάχους του, τοὺς πρέσβεις τῶν Κορινθίων καὶ Λακεδαιμονίων μεταβαίνοντας εἰς Σούσα πρὸς αἰτήσιν ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῶν Περσῶν. Ὁ Θουκυδίδης⁽⁶⁾ καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης⁽⁷⁾ περιγράφουν τὴν τε ἔκτασιν τοῦ κρά-

2) Ἀ σ υ κ ι α ν ὄ ς . Περὶ μακροβίων. 10 (215). «Τήρης δὲ Ὀδρουσῶν βασιλεύς, καθὰ φησὶν Θεόπομπος, ἴδου καὶ ἐνενηνήκοντα ἐτῶν ἐτελεύτησεν».

3) Ξ ε ν ο ρ ῶ ν π ο ς . Κ ὄ ρ ο υ Ἀ ν ἄ θ α σ ι ς . Ζ. 2. 21 - 22. «Ὁ (Σεύθης) δ' ἦν ἐν ἰσχύει μάλιστα φιλοπατὸν ἄνθρωπος, καὶ ἵπποι καὶ περὶ αὐτὴν κύβαλι ἐγχευαλινομένοι... ἐλέγετο γὰρ καὶ πρόσθεν Τήρης ὅ τούτου πρόγονος ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ πολλὰ ἔχων ἰσχύειμα ὑπὸ τούτων τῶν ἀνθρώπων πολλοὺς ἀπολέσαι καὶ τὰ ἰσχυοφόρα ἀφανισθῆναι· ἦσαν δ' οὗτοι Θυνοί, πάντων λεγόμενοι εἶναι μάλιστα νικητὸς πολυεμεκώτατοι».

4) Ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης εἰς τὰς ἱστορίας του (XII. 50) γράφει ὅτι ὁ Σιτάλικης «παρὰ αὐτῆς μὲν βασιλείαν ὀλίγης χώρας, θιά δὲ τὴν ἰθίαν ἀνθρώπων καὶ σύνθεσιν ἐπὶ πολλὴ τὴν δυναστείαν ἠύξησεν», τοῦτο ὅμως ἔρχεται εἰς ἀκρίθειαν μὲ τὸ ἔνθα μνημονεῦθαι χωρὶς τοῦ Θουκυδίδου (B. 29) συγκρινοῦν τοῦ Τήρειος καὶ τοῦ Σιτάλικου, καὶ ἐκ μητροῦς Θρακίος, ὅστις γράφει: «Ὁ δὲ Τήρης οὗτος ὁ τοῦ Σιτάλικου πατήρ πρῶτος Ὀδρουσῶν τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλεόν τῆς ἄλλης Θράκης ἐποίησεν». Πιθανῶς μετὰ τὴν ἤτταν τὴν ὁποίαν ὑπέστη ὑπὸ τῶν Θυγνῶν, ἀγνωστων εἰς πολλὰν ἐποχὴν τῆς βασιλείας του, ὁ Τήρης νὰ ἀπώλειε μέρος τῶν κεραιτημένων, πάντως εἶναι φανερόν ὅτι οὗτος εἶχεν ἐπεκτείνῃ, πολλὴ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῆς Θράκης, τὴν ὁποίαν ἐπικυριαρχίαν ἠδρατίωσε καὶ ἐπεξέτεινεν ὁ Σιτάλικης, ὁ ὁποῖος βραδύτερον ἐφανέρωθη εἰς μάχην κατὰ τῶν αὐτονόμων Πριβαλλῶν (Θουκυδίδης. Δ. 101. 10).

5) Θ ο υ κ υ β ἰ β η ς . Β. 29. 6. «Ἐλθὼν τε εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Νυμφόδωρος τὴν τε Σιτάλικου συμμάχου ἐποίησεν καὶ Σάδοκον τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀθηναῖον, τὸν τε ἐπὶ Θράκης πόλεμον ὑπεδέχετο καταλύσειν. Πείσειεν γὰρ Σιτάλικην πέμπειν ἰσχυοφόρον Θρακίαν Ἀθηναίοις ὑπέπειν τε καὶ πελοποννησίων... Οὕτω μὲν Σιτάλικης τε ὁ Τήρειος, Θρακίαν βασιλεύς, ξύμμαχος ἐγένετο Ἀθηναίοις καὶ Περδίκκῳ ὁ Ἀλεξάνδρου Μακεδόνων βασιλεύς».

6) Θ ο υ κ υ β ἰ β η ς . Β. 97. «Ἐγένετο δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς Ὀδρουσῶν μέγεθος ἐπὶ μὲν θάλασσαν καθήκουσαν ἀπὸ Ἀδδῆρων πόλεως εἰς τὸν Βύξινον Πόντον μέχρι Ἰστρου ποταμοῦ· αὐτὴ περὶ πολλοὺς ἔστιν ἡ γῆ τὰ ξυνομιώτατα, ἣν αἰεὶ κατὰ πρόμνην ἵστανται τὸ πνεῦμα νῆϊ στρογγύλῃ τεσσάρων ἡμερῶν καὶ ἕσσαν νυκτῶν· ὁδὸς δὲ τὰ ξυνομιώτατα εἰς Ἀθή-

τους του Σιτάλκου και την δύναμιν του στρατού αυτού, τον οποίον συνεκέντρωσε και ωδήγησεν εις Μακεδονίαν το 429 π.Χ. Ταύτην ο μὲν Θουκυδίδης (1) ἀναδιβάξει εις 150.000 των οποίων το 1/3 ἀπετέλει το ἱππικόν, ο δὲ Διόδωρος (2) εις 120.000 πεζούς και 50.000 ἱππεῖς. Τὴν στρατιάν ταύτην ο Σιτάλκης ὠδήγησε διὰ μέσου τῆς κοιλάδος του Στρούμνιτσα ποταμοῦ (Πόντου) και του ὄρους Κερκίγη (Μπέλες) εις Δόδηρον (Δοϊράνη) και ἐκεῖθεν εις τὴν περιοχὴν του Περδίκκου με τὸν κρῦφιον σκοπὸν τὴν ἐγκατάστασιν εις τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας του Ἀμύντου του υἱοῦ του Φιλίππου του Α'. ἀδελφοῦ του βασιλεύοντος Περδίκκου και ἀπὸ του 448 - 436 π.Χ. συμβασιλέως αυτού. Καὶ ἄφ' οὗ ἐκυρίευσε και ἐλεηλάτησε πολλὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας (3), κατηθύν-

ρον ἐς Ἰστρον ἀνὴρ εὐζώνος ἐνδικαιακίος παλεῖ. Τὰ μὲν πρὸς θάλασσαν τασάτη ἦν, ἐς ἤπειρον δὲ ἀπὸ Βυζαντίου ἐς Λακίους και ἐπὶ τὸν Στρομόνα, ταύτη γὰρ θιά πλείστου ἀπὸ θαλάσσης ἀνω ἐγένετο, ἡμερῶν ἀνδρὶ εὐζώνῳ πριῶν και βέκα ἀνύσαι».

6) Θ ο υ κ υ β ἰ β ἡ ς. Β. 96. 6. «Ἀνίστησι οὖν ἐκ τῶν Ὀδρυσῶν ὀρμώμενος πτόντων μὲν τοὺς ἐντὸς τοῦ Ἰλίου πε ὄρους και τῆς Ροδόπης Θρακίας ἕσων ἦρχε μέχρι θαλάσσης, ἐς τὸν Εὐξείνου Πόντον και τὸν Ἑλλησπόντον, ἔπειτα τοὺς ὑπερβάντι Αἴμον Γέτας και ἕσα ἄλλα μέρη ἐντὸς του Ἰστρον ποταμοῦ πρὸς θάλασσαν μᾶλλον τὴν του Εὐξεινοῦ Πόντου κατὰ κρητὸν· εἰσι δὲ οἱ Γέται και οἱ ἰαυτὴ ἕμποροι πε τοῖς Σκύθαις και ἑμύσκεισι πάντας ἵππατοζόνται. Παρεκάλει δὲ και τῶν ὄρειων Θρακῶν πολλοὺς τῶν αὐτονόμων και μακροφάρων, οἱ Διοι καλοῦνται, τὴν Ροδόπην οἱ πλείστοι οἰκοῦντες· και τοὺς μὲν μισθῷ ἔπειθεν, οἱ δ' ἐθέλονται ξυνηκολούθουν. Ἀνίστη δὲ και Ἀγριάνης και Λακίους και ἄλλα ἕσα ἔθνη Παιονικά, ὅν ἦρχε και ἔσχετο τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ ἦσαν».

7) Δ ι ὀ β ω ρ ο ς. XII. 50. «Περὶ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους Σιτάλκης ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς παρελήφει μὲν βασιλείαν ὀλίγης χώρας, θιά δὲ τὴν ἰδίαν ἀναρῆσαν και σύμειν ἐπὶ πολὺ τὴν θουκασεῖαν ἠδῆξαν... τὸ δὲ τέλος ἐπὶ κοσούτου θυνάμειος προήλθεν ὡστε χώρας ἀρχαῖς πλείστης τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλευσάντων κατὰ τὴν Θράκην· Ἡμὲν γὰρ πεκαρθλακίτιος αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀσθητικῶν χώρας τὴν ἀρχὴν ἔχουσα θιέπεινε μέχρι Ἰστρον ποταμοῦ, ἀπὸ δὲ θαλάσσης εις τὸ μεσόγειον πορευομένη κοσούτου εἶχε θιάστειμα ὡστε πεζὸν εὐζώνον ὀδοπορήσαι ἡμέρας πρυσκαλίθεικ. Τηλικαύτης δὲ χώρας βασιλεύον ἐλάμβανει προσόδους καιθ' ἕκαστον ἐνικυτὸν πλείω χιλίων πάλαντων...».

1) Θ ο υ κ υ β ἰ β ἡ ς. Β. 98. 15. «Πολλοὶ γὰρ τῶν αὐτονόμων Θρακῶν ἀπαράκλητοι ἐφ' ἀρπαγὴν ἠκολούθουν, ὡστε τὸ πᾶν πλῆθος ἀέγεται οὖν ἕλασσον πέντε και δέκα μυριάδων γινέσθαι· κα ἰτούτου τὸ μὲν πλείον πεζὸν ἦν, πρῆτημόριον δὲ μάλιστα ἱππικόν. Τοῦ δὲ ἱππικοῦ τὸ πλείστον αὐτοὶ Ὀδρύσαι πεκρίχοντο και μετ' αὐτοὺς Γέται...».

2) Δ ι ὀ β ω ρ ο ς. XII. 50. «Κατὰ δὲ τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς ἔχω πόλεμον (ὁ Σιτάλκης), ἤθρουσαν ἐκ τῆς Θρακίας στρατιώντας, πεζοὺς μὲν πλείους τῶν θουκαίθεκα μυριάδων, ἱππεῖς δὲ πεντακίαις μυριάδους...».

3) Θ ο υ κ υ β ἰ β ἡ ς. Β. 95. 20. «...Σιτάλκης ὁ Τήρειος Ὀδρύσης, Θρακῶν βασιλεὺς, ἐστράτευσε ἐπὶ Περβίνας τὸν Ἰαλιεξάνδρου, Μακεδονίας βασιλέα, και ἐπὶ Χαλικιδέας τοὺς ἐπὶ Θράκης, ὄσο ὑποσχέσεις τὴν μὲν δουλόμενος ἀνακράξει, τὴν δὲ οὗτος ἀποδοῦναι. Ὁ πε γὰρ Περβίνας αὐτῷ ὑποσχόμενος, εις Ἀθηναίους πε βυαλλάξειν ἔκῆτον κατ' ἀρχὰς τῆ πολέμου πεσεζόμενον και Φίλιππον τὸν ἰάβαλφόν αὐτοῦ πολέμου ὄντα μὴ κατὰγάγει ἐπὶ δουλεία, ἀ ὑπεβέβηκε οὖν ἔπειπέλει· τοῖς πε Ἀθηναίους αὐτὸς ὀμολογήσει ἔτε τὴν ξυμμαχίαν ἀποσειτο τὸν ἐπὶ Θράκης Χαλικιδεῖον πόλεμον κατὰλύσειν. Ἀμφοτέρων ἐνεικη τὴν ἔφορον ἀποσειτο και τὸν πε Φιλίππου υἱὸν Ἀμύνταν ὡς ἐπὶ δουλεία τῶν

θη εἰς Χαλκιδικὴν πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀθηναίων, ἤτοι τοῦ κυρίου σκοποῦ τῆς ἐκστρατείας.

Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι φοβηθέντες ἐκ τῆς δυνάμεως ταύτης τοῦ Σιτάλκου καὶ πιθανὴν τοῦτου κάθοδον πρὸς Θεσσαλίαν καὶ λοιπὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἠδύνατο αὐτός, ὡς εἶχον τότε τὰ πράγματα, γὰ καταλάβῃ, δὲν ἀπέστειλαν εἰς αὐτὸν τὸν συμφωνηθέντα στρατὸν καὶ στόλον ὑπὸ διαφόρους προφάσεις. Ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ φόβου καταληφθέντες καὶ οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Μάγνητες καὶ Ἀχαιοὶ καὶ οἱ μέχρι Θερμοπυλῶν Ἕλληνας, ὡς καὶ οἱ πέραν τοῦ Στρυμόνος Θράκες, Παναῖοι καὶ Ὀδῶμαντοι, Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι αὐτόνομοι ὄντες συνεκέντρωσαν στρατὸν πρὸς ἄμυναν, φαίνεται δὲ ὅτι καὶ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διεβίβασαν τὸν φόβον τῶν τοῦτον (1).

Μακεδόνων ἦγε καὶ τῶν Ἀθηναίων πρέσβεις, οἳ ἔτυχον παρόντες ἐκείνου ἕνακα, καὶ ἤγεμόνα Ἀγνώσκω· ἔδει γὰρ καὶ τοὺς Ἀθηναίους νῆσοι τε καὶ στρατιὰ ὡς πλείστη ἐπὶ τοὺς Χαλκιδικᾶς παρεκνεύσθαι...».

— Δ ε ὀ δ ὠ ρ ο ς. XIII. 50. «Ἀναγκασίον βέ ἐπιτὶ τοῦ πολέμου τούτου παρεκθέσθαι τὰς κλιτίας, ἵνα σαφῆς ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος ὑπάρξῃ τοῖς ἀναγιγνώσκουσι. Σιτάλκης ποίησεν πρὸς Ἀθηναίους φιλίαν συνθήμενος, ὡμολόγησεν αὐτοῖς ἀμμαχήσειν τὸν ἐπὶ Θράκης πόλεμον. Διάπερ βουλόμενος τοὺς Χαλκιδικᾶς (τῆς Χαλκιδικῆς) ἰσὺν τοῖς Ἀθηναίοις καταπολεμήσει, παρεσκευάζετο ἰδύναμιν ἀξιόλογον. Ἄμικα δὲ καὶ πρὸς Περιθίονα τὸν βασιλεῦα τῶν Μακεδόνων ἀλλοτρίως βουλαζόμενος, ἔκρινε καταγγεῖν ἐπὶ τὴν Μακεδονικὴν βασιλείαν Ἀμύνταν τὸν Φιλίππου. Δι' ἀμφοτέρων οὖν τὰς παρεπιγεμένους αὐτοῖς ἦν ἀναγκασίον αὐτῷ συστήσασθαι ἰδύναμιν ἀξιόλογον».

— Θ ο υ κ ο β ἰ β ῆ ς. B. 100. 27. «...Ὁ δὲ στρατὸς τῶν Θρακῶν ἐκ τῆς Δοθήρου ἐσέβαλε πρῶτον μὲν εἰς τὴν Φιλίππου πρόπειρον οὖσαν ἀρχήν, καὶ εἰλεν Εἰδομένην μὲν κατὰ κρᾶτος, Γορτυνίαν δὲ καὶ Ἀταλάντην καὶ ἕλλα ἅπτα χωρία ἑμολογία διὰ τὴν Ἀμύντου φιλίαν προσηχοῦντα τοῦ Φιλίππου υἱός; παρόντος Ἐδρωπῶν δὲ ἐπολιόρκησαν μὲν, ἔλειν δὲ οὐκ ἐδύναντο. Ἐπειτα δὲ καὶ εἰς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν προσηχοῦσιν τὴν ἀριστερὰ Πέλλησ καὶ Κύρου. Ἔσω δὲ τοῦτων εἰς τὴν Βοταϊάον καὶ Περτίαν οὐκ ἀφίκοντο, ἀλλὰ τὴν τε Μυθονίαν καὶ Πρηστωνίαν καὶ Ἀνθεμοῦντα ἐδήρουν...».

1) Θ ο υ κ ο β ἰ β ῆ ς. B. 101. «...καὶ ἐπευδῆ Ἀθηναῖοι οὐ παρήσαν ταῖς νηυσὶν ἀπιστοῦντες αὐτὸν μὴ ἤξειν, ἰδῶρα δὲ καὶ πρέσβεις ἐπεμφαν αὐτῷ, ἔς τε τοὺς Χαλκιδικᾶς καὶ Βοτταίους μέρας τι τοῦ στρατοῦ πέμπει, καὶ τειχίρειν ποιήσας ἐδήρουν τὴν γῆν. Καθημένους δὲ αὐτοῦ περὶ τοὺς χῶρους τούτους οἱ πρὸς νότον οἰκοῦντες Θεσσαλοὶ καὶ Μάγνητες καὶ ἄλλοι ὑπὸ τῶν Θεσσαλῶν, καὶ οἱ μέχρι Θερμοπυλῶν Ἕλληνας ἐφοβήθησαν μὴ καὶ ἐπὶ σφᾶς ὁ στρατὸς χωρήσῃ, καὶ ἐν παρασκευῇ ἦσαν. Ἐφοβήθησαν δὲ καὶ οἱ πέραν τοῦ Στρυμόνος πρὸς βορρᾶν Θράκες ἕσοι πεδία εἶχον, Παναῖοι καὶ Ὀδῶμαντοι καὶ Δρωῖοι καὶ Δερσαῖοι· αὐτόνομοι δ' ἐβόησαντες».

— Δ ε ὀ δ ὠ ρ ο ς. XII. 51. «Τοῦ δὲ Σιτάλκου περὶ ταῦτα θυατριβήσαντος, Θεσσαλοὶ καὶ Ἀχαιοὶ καὶ Μάγνητες καὶ οἱ ἄλλοι πάντες Ἕλληνας, ἕσοι κατῴκουν μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θερμοπυλῶν συνεισρόνησαν, καὶ ἰδύναμιν ἀξιόλογον κοινῇ συστήσαντο. Ἐβλαβῶντο γὰρ μὴ ποτε τσακάντας μυριάσιν οἱ Θράκες ἐμβάλωσιν αὐτῶν εἰς τὴν χώραν, καὶ κινδυνεύουσι ταῖς πατρίσι. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ Χαλκιδικῶν ποιησάντων, Σιτάλκης πυθόμενος τοὺς Ἕλληνας ἀδράς ἰδύναμεις συνθηροικέει καὶ τοὺς στρατιώτας ὅτι ποῦ χιμῶνος ἐνοχλουμένους, πρὸς μὲν τὸν Περιθίονα βιαλυσάμενος ἐπιγαμίαν ἐποίησαντο, τὰς δὲ δυνάμεις ἀπήγαγεν εἰς Θράκην».

Πλήν τούτου ὁ Περδίκκας κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὸν παρακολουθοῦντα τὸν Σιτάλκην ἀνεψιὸν καὶ διάδοχον αὐτοῦ Σεύθην, ἰσχύοντα πολὺ παρὰ τῇ Σιτάλκῃ, ὅπως ἐπιστρέφῃ ἢ στρατιὰ εἰς Θράκην, ὑποσχόμενος εἰς αὐτὸν τὴν ἀδελφήν του Στρατονίικην ὡς σύζυγον καὶ πλοῦσια δῶρα. Πράγματι ὁ Σιτάλκης πεισθεὶς ἀφ' ἑνὸς ὑπὸ τοῦ Σεύθου, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐκ τῆς ἄλλείψεως τῶν τροφίμων καὶ τοῦ ἐπελθόντος χειμῶνος, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ ἴδια, ὁ δὲ Περδίκκας συμφώνως πρὸς τὰ ὑποσχεθέντα ἔδωσε τὴν ἀδελφήν του Στρατονίικην ὡς σύζυγον εἰς τὸν Σεύθην (1).

Ὁ Σιτάλκης ἐφονεύθη τὸ 424 π.Χ. εἰς μάχην κατὰ τῶν Τριβαλλῶν καθ' ἣν ἠττήθη. Τοῦτον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀδρουσῶν ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ Σεύθης Α'. (2), ὁ ὁποῖος διετήρησε τὸ παραδοθὲν εἰς αὐτὸν μέγα κράτος τῶν Ὀδρουσῶν, ὡς καὶ τὴν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν φιλίαν. Οἱ Ἀθηναῖοι τιμῆς ἕνεκεν ἀνεκλήρουσαν τὸν Σεύθην Ἀθηναῖον πολίτην.

Τὸ μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος τῶν Ὀδρουσῶν Θρακῶν δὲν διετηρήθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σεύθου Α', ἀλλὰ διηρέθη εἰς δύο κατ' ἄλλους τρία μέρη. Καὶ τῶν μὲν κυρίως Ὀδρουσῶν βασιλεὺς ἐγένετο ὁ Ἀμάδοκος ἢ Μήδοκος, τῶν δὲ Μελαγδιτῶν, Θυνῶν καὶ Τρανιφῶν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Μαισιάδης (3).

1) Θ ο υ κ υ β ἰ β ἦ ς. Β. 101. «...καὶ ἐπειδὴ αὐτῷ οὐδὲν ἐπράξατο ὡς ἔνεκα ἐσέβαλε, καὶ ἡ στρατιὰ οὕτω περὶ οὐκ εἶχεν αὐτῷ καὶ ὑπὸ χειμῶνος ἐταλαιπύρει, ἀναπαίθεσαι ὑπὸ Σεύθου τοῦ Σιπυραϊάκου, ἀδελφιδεοῦ ὄντος καὶ μέγιστον μεθ' ἑαυτὸν δυναμένον, ὥστ' ἐν τάχει ἀπαλθεῖν. Τὸν δὲ Σεύθην Περδίκκας ὑποσχόμενος ἀδελφὴν ἑαυτοῦ θύσασιν καὶ χρήματα ἐπ' αὐτῇ προσποιεῖται. Καὶ ὁ μὲν πεισθεὶς καὶ μείζους προάκουσας τὰς πόδας ἡμέρας, τοῦτων δ' ὀκτώ ἐν Χαλκιδεοῦσιν, ἀνεχώρησε τῷ στρατῷ κατὰ τάχος ἐπ' οἴκου Περδίκκας δ' ὕστερον Στρατονίικην τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν βίβωσι Σεύθῃ, ὥσπερ ὑπέσχετο».

2) Θ ο υ κ υ β ἰ β ἦ ς. Δ. 101. 10. «Ἀπέθανε δὲ καὶ Σιτάλκης Ὀδρουσῶν βασιλεὺς, ὑπὸ τὰς αὐτῶν ἡμερῶν τοῖς ἐπὶ Δηλίῳ, ἰατραπέυσας ἐπὶ Τριβαλλοῦς καὶ νυκθεὶς μάχῃ. Σεύθης δὲ ὁ Σιπυραϊάκου ἀδελφιδεοῦς ὡς αὐτοῦ ἐβασιλεύσεν Ὀδρουσῶν, περὶ τῆς ἄλλης Θράκης ἤσπερ καὶ ἐπεινός».

3) Δ ι β ω ρ ο ς. XIII. 105. «Ἀλικιδιαίδου δὲ πρὸς αὐτοὺς (τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀθηναίων) ἔλθοντος, καὶ λέγοντος ὅτι Μήδοκος καὶ Σεύθης οἱ τῶν Θρακῶν βασιλεῖς εἶσιν αὐτῷ φίλοι, καὶ ἰδόντων πολλὴν ὁμιολόγησαν θύσασιν ἐάν βούληται διαπολεμεῖν τοῖς Ἀσσιακιμαίοις...».

— Εἰενοφῶντιος. Κ Ὑ ρ ο υ Ἀ ν ἄ δ α σ ι ς. Ζ. 2. 32. «...Μαισιάδης ἦν πατήρ μου (λέγει ὁ Σεύθης πρὸς Εἰενοφῶντα), ἐκεῖνου δὲ ἦν ἀρχὴ Μελαγδιτῶν καὶ Θυνοὶ καὶ Τρανίφαι. Ἐν ταύτης σὺν τῆς χώρας, ἐπεὶ τὰ Ὀδρουσῶν πράγματα ἐνόησεν, ἐκπεσὼν ὁ πατήρ αὐτὸς μὲν ἀποθνήσκει νόσῳ, ἐγὼ δὲ ἐξεστράφημι ὄρφανός παρὰ Μηδόκῳ τῷ νῦν βασιλεῖ...».

— Ὁ Ἰ β ἰ ο ς. Ζ. 3. 16. «...πρῶτον μὲν πρὸς Παιρικῶν τινάς, οἱ παρεῖσαν φιλίαν διαπραξόμενοι πρὸς Μήδοκον τὸν Ὀδρουσῶν βασιλέα καὶ θῶρα ἄγοντες αὐτῷ περὶ καὶ τῇ γυναίκῃ, ἔλεγε ὅτι Μήδοκος μὲν ἔτι εἶη βίβωσι ἡμερῶν ἀπὸ θαλάττης ἔδῳν, Σεύθης δ' ἐπεὶ τὸ ἰσθμιακὸν τοῦτο εἰληφεν, ἄρχων ἔσται ἐπὶ θαλάττῃ...».

— Ὁ Ἰ β ἰ ο ς. Ζ. 5. 1. «Ἵπερβάλλουσι δὲ πρὸς τοὺς ὑπὲρ Βυζαντίου Θρακῶν (οἱ Θυνοὶ) εἰς τὸ Δέλτα καλούμενον αὐτῇ δ' ἦν οὐκ ἐστὶ ἀρχὴ Μαισιάδου, ἀλλὰ Τήρου».

Εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ ἰσχυροῦ κράτους τῶν Ὀδρυσῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐξασθένησιν αὐτοῦ, δὲν ὑπῆρξαν ἀμέτοχοι οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Μακεδόνες. Οἱ Ἀθηναῖοι τῶν ὁποίων ἦσαν σύμμαχοι σχεδὸν τὸ σύνολον τῶν Ἑλληνίδων πόλεων τῆς Θράκης, δὲν ἔδλεπον εὐχαρίστως τὴν ὑποδούλωσιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ὀδρυσῶν. Ἐπίσης ἡ φοβερὰ δύναμις τὴν ὁποίαν ὁ Σιτάλκης ὠδήγησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ σκεφθοῦν καλύτερον, καὶ πῶς θὰ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπίσουν ταύτην. Καὶ τότε μὲν ἠπίστησαν μὴ ἀποστείλαντες τὸν στρατὸν καὶ στόλον ποῦ ὑπεσχέθησαν, ἀλλὰ τί θὰ ἐγένετο ἂν ἐξηκολούθει νὰ ὑφίστατο ἡ δύναμις αὕτη τῶν Ὀδρυσῶν, καὶ ὁ ἡγεμὼν αὐτῶν δὲν ἦτο φίλος καὶ σύμμαχος αὐτῶν, ὡς ὁ Σιτάλκης καὶ ὁ Σεύθης ὁ Α΄.; Ὁ κίνδυνος τῶν Ἑλληνίδων πόλεων αἱ ὁποῖαι σήμερον ἦσαν μόνον φόρου ὑποτελεῖς, ἦτο μέγας. Ἐπίσης ἐκινδύνευε νὰ διακοπῇ ὁ ἐφοδιασμός τῶν Ἀθηναίων διὰ σίτου, ναυπηγησίου ξυλείας καὶ μετάλλων, εἰς περίπτωσιν μὴ φιλικῆς διαθέσεως τῶν Ὀδρυσῶν. Οἱ Μακεδόνες, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἐκινδύνευον ἐκ τῆς ἰσχύος τῶν Ὀδρυσῶν, ἀλλὰ πᾶσα ἐπέκτασις αὐτῶν πρὸς ἀνατολὰς καθίστατο προβληματική, ἐπολιτεύθησαν ἀναλόγως. Ἡ ἐνέργεια τοῦ ναυάρχου τῶν Ἀθηναίων Θρασυδούλου τοῦ Στειριεύς (1) ὁ ὁποῖος κατέβαλε προσπάθειάς διὰ νὰ

τοῦ Ὀδρύσου ἀρχαίου τινός...».

Σ η μ ε ι ω σ ι ς. Τινὲς τῶν συγγραφέων καὶ περὶ τρίτου βασιλέως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀναφέρουν Τήρην τὸν Β΄. ὅστις ἐβασίλευσε τοῦ τμήματος τοῦ γειτονικοῦ πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ καλούμενου Δέλιου. Φαίνεται ὅτι ἰδὲν ὑπῆρξε τρίτος βασιλεὺς ἐκτὸς τῶν Μηθάκου καὶ Μαισιάκου υἱῶν τοῦ Σεύθου τοῦ Α΄. κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐταύτην, ὅτι οὐδαμῶς ἀναφέρονται τρεῖς ἀλλὰ μόνον δύο. Ἡ παρεξήγησις αὕτη φαίνεται ὅτι προήλθεν ἐκ τοῦ ἀμείωτος ἀνωτέρω μνημονευομένου χωρίου τοῦ Συναφῶντος εἰς τὴν Κύρου Ἀνάβασιν (Ζ. 5. 1) ἔνθα γράφει ὅτι τὸ ὑπὲρ τὸ Βυζάντιον Δέλιον καλούμενον ἰδὲν ἀνήκει εἰς τὸν Μαισιάτην εἰς τὸν πατέρα τοῦ Σεύθου ἀλλὰ εἰς τὸν Τήρην τὸν Ὀδρύσην, «ἀρχαῖον τινά». (βλέπε ἐκδόσεως GULIELMUS GEMOLT καὶ ἐκδόσεως C. REHDANTZ. BERLIN 1878 - 77). Τὸ τελευταῖον τοῦτο βιβλίον εἰς ἡμᾶς ἐπὶ ἐξήγησιν διὰ τὸ ἐμφιλοχωρήσαν σφάλμα. Ὁ Συναφῶν ἀμιεῖ περὶ «Τήριου Ὀδρύσου ἀρχαίου τινός», ὁ ὁποῖος ἀσφαλῶς εἶναι Τήρης ὁ Α΄. Ἐβρυτῆς τοῦ βασιλείου τῶν Ὀδρυσῶν, ὁ ὁποῖος πράγματι τότε ἦτο ἀρχαῖος, καὶ ὄχι σύγχρονος αὐτοῦ, ὅπασε τὸ «ἀρχαίου τινός» βὲν εἶχε καμμίαν θέσιν. Εἰς τὴν Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλ. ὁ Σαμαθράκης, ὀρθῶς, τὸν Τήρην τὸν Β΄. τι φέρει σύγχρονον τοῦ Φιλίππου τοῦ Β΄. τὸν Βασιλέα τῶν Μακεδόνων, τὸν νικῆσαντα αὐτόν τε καὶ τὸν Ἰεροσολίτην τὸ 342 π.Χ. καὶ ὄχι τὸ 400 π.Χ. ἐποχὴν τὴν ἰσοτιμίαν ὑποροῦμεν. Καὶ ὁ Καθηγητῆς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Ἀντ. Κιραμιτάπουλος εἰς τὴν ἐπιτομίαν ἱστορίαν τοῦ Φιλίππου τοῦ Β΄. (σελ. 29) ἀναφέρει ὡς τοιοῦτον διάδοχον τοῦ Ἀμαθίου καὶ ἀφρονηθεῖνσα ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Φιλίππου τὸ 341 π.Χ.

1) Σ η ν ο φ ῶ ν τ ο ς Ἑ λ λ η ν ι κ ᾶ. IV. 8. 25 κ.ε. «Οἱ β΄ Ἀθηναῖοι νομίσαντες τοὺς Ἀκαταξιμανίους πάλιν βύναμιν κατασκευάζεσθαι ἐν τῇ θαλάττῃ, ἀνταπειπέμψουσιν Θρασύδουλον τὸν Στειριεὺς σὺν πειρατοράκοινα ναυσί... καὶ οὕτω βῆ πρῶτον μὲν καταμαθῆναι στασιασάσαντας Ἀμιθραίων ταύτων Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ Σεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττῃ ἀρχόντα ἀλλήλοισ μὲν διήλιξεν αὐτούς, Ἀθηναίους δὲ φίλους καὶ συμμάχους ἐποίησεν, νομίζων καὶ τάς ἀπὸ τῆς Θράκης οἰκούσας Ἑλληνίδας πόλεις φίλων ὄντων τούτων μάλιστα προσέχειν ἂν τοῖς Ἀθηναίοις τὸν νοῦν...».

συμφιλίωση τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρυσῶν Μήδοκον μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Σεύθου τοῦ Β'. τοῦ ὁποίου πρότερον εἶχε σφετερισθῆ τὴν ἀρχήν, καὶ ἡ βοήθεια τὴν ὁποίαν παρέσχεν ὁ Ξενοφῶν (2) μετὰ τῶν μυριῶν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Σεύθου, νομίζομεν ὅτι εὐγλώττως ὁμιλοῦν περὶ τῶν ἀνωτέρω, καὶ τῆς πολιτικῆς τῆς διαιρέσεως τὴν ὁποίαν ἔσπευσαν νὰ ἀκολουθήσουν οἱ Ἀθηναῖοι πρὸς ἐλάττωσιν τῆς ἰσχύος τῶν Ὀδρυσῶν. Ὁ Σεύθης οὗτος μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν του εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς του τὸ 400 π.Χ. τῆ βοήθεια τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν Μυριῶν, δὲν ἐφάνη συνεπῆς πλήρως πρὸς τὰς ἀναληφθείσας ὑποχρεώσεις. Τὸ 399 π.Χ. παρέσχε τὴν συνδρομὴν του πρὸς τὸν στρατηγὸν τῶν Λακεδαιμονίων Δερκυλίδαν (3), τὸ δὲ 393 π.Χ. τῆ ἐπεμδάσει τοῦ Στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Θρασυβούλου τοῦ Στειριέως συνδιηλλάγη μετὰ τοῦ θεοῦ του βασιλέως τῶν Ὀδρυσῶν Μηδόκου ἢ Ἀμαδόκου καὶ συνωμολόγησε συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων (4), ἡ ὁποία δὲν διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ, διότι ὁ Σεύθης ὑπῆρξεν ἡγεμῶν δόλιος καὶ ἄπιστος. Ὁ Σεύθης Β'. ἀπέθανε τὸ 383 π.Χ. (1). Τὸν Σεύθην τὸν Β'. διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κότυς ὁ Α', ὁ ὁ-

2) Ξενοφῶντος. Κύρου Ἀνάδοσις. Ζ. 2. 32 — Κεφ. 6. «Ὁ Ξενοφῶν περιγράφει λεπτομερῶς τὰς γενομένας συμφωνίας μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Σεύθου, ὡς καὶ τὴν βοήθειαν τὴν ὁποίαν παρέσχε μετὰ τῶν Μυριῶν πρὸς ἀποκατάστασιν τοῦ Σεύθου εἰς τὴν περικοχίην τῶν Μελανδυτῶν, Θυνῶν καὶ Τρανιφῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασιλευσαν ὁ πατήρ του Μιαυσάθης, ὁ ὅποιος ἐξεθρονίσθη ὑπ' αὐτῶν καὶ νουσήσας ἀπέθανεν».

3) Ξενοφῶντος Ἐλληνικά. III. 2. 2. «Ὡς δὲ ταῦτα ἐγένετο, ἐλθὼν ὁ Δερκυλίδας εἰς τὴν Βιθυνίδα Θράκην ἐκείτ' ἐναρχεῖμαζεν, οὐδὲ τοῦ Φαρναβάζου πᾶν τι ἀχθομένον· πολλὰν γὰρ οἱ Βιθυνοὶ αὐτῷ ἐπολέμουν. Καὶ τὰ μὲν ἄλλα ὁ Δερκυλίδας ἀσφαλῶς φέρων καὶ ἄγων τὴν Βιθυνίδα καὶ ἄφθονα ἔχων τὰ ἐπιτηδεια ἐνεπέλει· ἐπειδὴ δὲ ἦλθον αὐτῷ παρὰ τοῦ Σεύθου πέρασθαι σύμμαχοι τῶν Ὀδρυσῶν ἵππεῖς τε ὡς βιακῶσιαι καὶ πελτασταὶ ὡς τριακῶσιαι, οὗτοι στρατοπεδευσάμενοι...».

— Ξενοφῶντος Ἐλληνικά. III. 2. 9. «Οἱ μὲν θῆ ἐπορεύοντο. Ὁ δὲ Δερκυλίδας, ἐπειδὴ ἔργον μεμαρτέον ἦν, ἰσάλιν πέμψας πρὸς τὸν Φαρναβάζον ἐπήρπειτο πότερα σοίλοιντο ἱπποδάς ἔχειν κατὰπερ διὰ τοῦ χειμῶνος ἢ πόλειμον. Ἐλομένου δὲ τοῦ Φαρναβάζου καὶ ἴταπε σπονδᾶς, οὗτω κατὰλυτῶν καὶ ἴταπε παρὶ ἐκείνου πόλις φυλίας ἐν εἰρήνῃ θυαβαίνου τὸν Ἑλλησποντον ἰσὺν τῷ στρατεύματι εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ διὰ φυλίας τῆς Θράκης πορευθεὶς καὶ ξενισθεὶς ὑπὸ Σεύθου ἀφικνεῖται εἰς Χερρόνησον».

4) Ὁ Ἰθιος. IV. 8. 26. «...Εἰς δὲ τὸν Ἑλλησποντον ἰλιεύσας (Θρασυβούλος ὁ Σπειριεύς) καὶ οὐθενὸς ἀνητιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπαρᾶξαι ἦν τι τῆ πόλει ἀγαθόν. Καὶ οὕτω θῆ πρῶταν μὲν καταπαρᾶθὸν αὐασιάζοντος Ἀμψιβάκον τε τὸν Ὀδρυσῶν βασιλέα καὶ Σεύθην τὸν ἐπὶ θαλάττης ἀρχοντα ἀλλήλους μὲν διήλλαξεν αὐτούς, Ἀθηναίους δὲ φίλους καὶ συμμαχοὺς ἐποίησε, νομίζων καὶ τὰς ὑπὸ τῆ Θράκῃ οἰκούσας Ἑλληνικὰς πόλεις φίλων ὄντων τούτων μᾶλλον προσέχειν ἢν τοῖς Ἀθηναίοις τὸν νοῦν».

1) Σημεῖωσις. Ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸν Σεύθην τοῦτον μία διαφορά, σχετικῶς μὲ τὸν χρόνον καθ' ὃν ἀνέκτησε τὴν βασιλείαν ἐπὶ τῶν λαῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐβασιλευσαν ὁ πατήρ του Μιαυσάθης. Διόθωρος ὁ Σικελιῶτης εἰς τὰς ἱστορίας αὐτοῦ (XIII. 105) γράφει: «Ἀλλευιδάδου δὲ πρὸς αὐτούς (τοῖς στρατηγούσι τῶν Ἀθηναίων) ἐλθόντος καὶ λέγοντος ἅτι Μήδοκος καὶ Σεύθης οἱ τῶν Θρακῶν βασιλεῖς, εἰσι αὐτῷ φίλοι...» ἦτοι ὁ Σεύθης ἀναφέρεται ὡς βασιλεὺς τὸ 404 π.Χ., ἔντι τὸ ἄνω ἐπιπερόδιον ἀναφέρεται

ποῖος ἐπεξέτεινε τὸ βασιλείον του ἐφ' ὄλης τῆς Θράκης, βοηθηθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ, τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Ἰφικράτους, ὁ ὁποῖος ὡς ἀνταμιωθῆν ἔλαβε παρὰ τοῦ Κότους πλὴν τῶν ἄλλων καὶ τὰς πόλεις Δρῦν καὶ Ἄντισσαν. Ὁ Ἰφικράτης εὕρισκετο εἰς τὸν Ἑλλησποντον μετὰ τῶν πελταστῶν αὐτοῦ κατὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς Ἀνταλκιδείου εἰρήνης τὸ 387 π.Χ. μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν ταύτης μετέβη εἰς βοήθειαν τοῦ πενθεροῦ του Κότους τοῦ Α'. Ὁ Κότους στερεωθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ὀδρουσίων ἠκολούθησε διάφορον πολιτικὴν τοῦ πατρὸς του, καὶ δὴ ἐλάχιστα φιλαθήναιον. Ὑπῆρξε βασιλεὺς λίαν τυραννικός, ἡδυπαθὴς καὶ ὠμός. Κατὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα καὶ Σουίδαν (1) ἤρξε τῆς Θράκης ἐπὶ 24 ἔτη καὶ τέλος ἐδολοφονήθη ὑπ' ὁτῶν μαθητῶν τοῦ Πλάτωνος, Πύθωνος καὶ Ἡρακλείδου ἀδελφῶν

ἀμέσως πρὸ τῆς ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίας, καθ' ἣν ἠττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ τὸ ἄστοχον τῆς εἰς τὸ σημεῖον ποῦτο προσορμίσσεως τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, διημήνησεν εἰς τοὺς στρατηγοὺς αὐτῶν ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ Ξενοφῶν εἰς Κόρου Ἀνάβασιον (Ζ. 2. 31 - 34) περιγράφει τὰ διημιευφθέντα μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Σεύθου, κατὰ τὸ 400 π.Χ., ἐξ ὧν καταφαίνεται ὅτι ὁ Σεύθης βὲν ἦτο βασιλεὺς ἀλλὰ στρατηγὸς ὑπὸ τὸν θεῖον καὶ προστάτην αὐτοῦ Μήδοκον τὸν βασιλέα τῶν Ὀδρουσίων, καὶ διὰ τοῦτο ἐξήγησε τὴν βοήθειαν τοῦ Ξενοφῶντος μετὰ τῶν Μυρίων πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτοῦ εἰς τὴν πατρῴαν βασιλείαν ὅπου καὶ ἐγένετο. Κατὰ τὸ 399 π.Χ. ὅτε τῶν Λακεδαιμονίων ἤρχον ἐ Δερικυλίδης, ὁ ὁποῖος ἐμάχητο κατὰ τοῦ Φαρναβάζου, ὡς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν (Ξενοφ. Ἑλλην. III. 2. 2) ὁ Σεύθης ὑπῆρξε σύμμαχος αὐτοῦ, ὡς βασιλεὺς θέβαια, καὶ ὄχι μόνον τῷ ἀπέστειλε βοήθειαν ἐκ 200 ἵππέων καὶ 300 πελταστῶν, ἀλλὰ καὶ βραδύτερον ὅτε εἰδὼν τὸν Ἑλλησποντον (μᾶλλον περὶ τοῦ Βοσπόρου ἢ τῆς Πρωποντιδος πρόκειται) ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Σεύθου καὶ διὰ τῆς φιλίας χάριτος αὐτοῦ ἐπορεύθη εἰς Χερρόνησον. Ἐάν ὁ Σεύθης τότε βὲν ἦτο βασιλεὺς ἀνεξάρτητος, ἀλλὰ ὑποτελὴς εἰς τὸν Μήδοκον, ἀφ' ἐνὸς θὰ ἀνεφέρετο τὸ ὄνομα τοῦ Μήδοκου, ἀφ' ἑτέρου οὗτος ὡς ὑποτελὴς βὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαστείλῃ στρατὸν εἰς βοήθειαν τοῦ Δερικυλίδα. Κατὰ τὸ 393 π.Χ. ὁ στρατηγὸς καὶ ναύαρχος τῶν Ἀθηναίων Θρασύβουλος ὁ Στειριεύς, ὡς ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν (Ξενοφ. Ἑλλην. IV. 8. 26) «καταμαθὴν» σπαιούζοντος Μήδοκόν τε τὸν Ὀδρουσίων βασιλέα καὶ Σεύθην τὸν ἐπὶ Θαλάττῃ ἄρχοντα ἀλλήλοισι μὲν διήλιθαξε αὐτούς...». Ἐνταῦθα ὁ Ξενοφῶν ἀποκαλεῖ τὸν Σεύθην «θαλάττης ἄρχοντα» καὶ οὐχὶ βασιλέα ὡς ἀποκαλεῖ τὸν Μήδοκον, ἀγνωστὸν εἰς τὴν πύθωνος παρασυρόμενος ἐκ τοῦ παλαιοῦ τίτλου του, ἐν ᾧ διὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς βασιλείας του αὐτὸς οὗτος ὁ Ξενοφῶν μετὰ τῶν Μυρίων συνετέλεσεν εἰς ποῦτο. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς ἐξάγεται ὅτι ὁ Σεύθης ὁ Β' ἐγένετο βασιλεὺς τὸ 400 π.Χ. τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τῶν Μυρίων, καὶ οὐχὶ πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἐπομένως κακῶς ἀναφέρει τοῦτον ὡς βασιλέα ὁ Διδώρος τὸ 404 π.Χ., καὶ ἐπίσης κακῶς ὁ Ξενοφῶν ἀναφέρει τοῦτον τὸ 393 π.Χ. ἦτοι μετὰ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τῆς ἀνακότησεως τῆς βασιλείας τῇ βοηθείᾳ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ὡς «θαλάττης ἄρχοντα» μόνον καὶ ὄχι ὡς βασιλέα, ἐκτὸς ἐάν βιὰ τοῦ ἀνωθροῦ ἐκκοιτῆ τὸν βασιλεύοντα ἐπὶ τῆς παρὰ τὴν θάλασσαν περιοχῆς τῆς Θράκης.

1) Ἀρποκρατίων καὶ Σουίδας εἰς λέξιν. «Οὗτος (ὁ Κότους) ἀρξας Θράκης ἔτη πδ', τὰ μὲν πρῶτα ἐν τρυφαῖς καὶ ἡδυπαθείαις ἦν, αὐξήσας δὲ λαμβανούσης αὐτοῦ τῆς εὐπρωχίας, εἰς ὠμότητα καὶ ὀργὴν ἐξηγήθη, ὡς καὶ τὴν γυναῖκα, ἐξ ἧς αὐτῷ ἦν τέκνα, διακόψαι μέσσην, ἀπὸ τῶν αἰδοίων ἀρξάμενος».

ἐξ Αἴνου²⁾, ὡς ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας. Ὁ θάνατος τοῦ Κότυος ἐχαροποίησε τοὺς Ἀθηναίους, οἱ δὲ φονεῖς του ἐξυμνήθησαν ὡς ἥρωες τῆς ἐλευθερίας καὶ εὐεργέται τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Ἀθήναιος³⁾ ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἡδυσπάρθειαν τοῦ Κότυος γράφει ὅτι ἐξέλεγε τὰ πλέον ὠραία τοπεῖα εἰς τὰ ὁποῖα κατεσκευάζεν ἐστιατόρια. Ἐπίσης ἀναφέρει τὰ τοῦ συμποσίου τοῦ γενομένου κατὰ τὸν γάμον τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Ἰφικράτους μετὰ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Ὁ Κότυς αὐτος, δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐδραίωσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ὀδρουσῶν, ἀλλὰ βραδύτερον ἐπωφεληθεὶς τῶν δυσχερειῶν τῶν Ἀθηναίων, προκλήθεισῶν ἐκ τῶν ἐχθρικῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Φερῶν Ἀλέξανδρον, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ληστρικὰς αὐτοῦ ἐπιδρομὰς κατώρθωσε νὰ λαφυραγωγῆσῃ καὶ τὸ Δεῖγμα¹⁾ τοῦ Πειραιῶς, πρὶν οἱ Ἀθηναῖοι δυνήθωσιν νὰ ἀντιδράσωσιν, ἐπεξετάθη καὶ εἰς τὴν Χερρόνησον τῆς ὁποίας τὰς πόλεις τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην κατέλαβε, παρὰ τὰς ἀντιδράσεις τῶν Ἀθηναίων, τῶν ὁποίων οἱ ἀποσταλέντες στρατηγοὶ ἠττήθησαν. Τέλος κατέλαβε καὶ αὐτὴν τὴν Σηστὸν τὸν κυριώτερον σταθμὸν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου (361 π.Χ.). Τὸν Κότυν δολοφονηθέντα τὸ 360 π.Χ. ἢ κατ' ἄλλους τὸ 399 π.Χ. διαδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κερσοδλέπτης ἢ Χερσοδλέπτης. Οὗτος βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ ἐξ Ὠρεῶν τῆς Εὐβοίας, ἐπ' ἀδελφῇ γαμβροῦ του Χαριδῆμου, ἡγουμένου μισθοφορικῶν στρατῶν, κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῆς Θράκης, νικήσας δὲ καὶ τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν Κηφισόδοτον παρὰ τὴν Πέρινθον, τοὺς ἠνάγκασε διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 359 π.Χ. νὰ ἀναγνωρίσωσιν τὴν ἀρχὴν του. Ἀλλὰ οἱ Ἀθηναῖοι μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἀπώλειαν τῆς Χερρονήσου, ἣ ὁποία ἀπετέλει ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου δι' αὐτοὺς, κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐβοήθησαν τοὺς ἀδελφούς του Κερσοδλέπτου, Βηρισάδην καὶ Ἀμάδοκον, διεκδικούντας μέρος τῆς πατρῴας κληρονομίας, μὴ ἀποκλειομένης τῆς ὀργανώσεως τῆς ἐξεγέρσεως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, πρὸς μείω-

2) Λ ω ρ ἔ ν τ η ς ι ε ἰ ς ὑ ἑ ξ ἰ ν. «Κότυς βασιλεὺς τῆς Θράκης, πατήρ του Κερσοδλέπτου καὶ πνευθερὸς τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ἀθηναίων Ἰφικράτους, περίφημος διὰ τὰ μεγάλα αὐτοῦ πολούτη, τὴν ἡδυσπάρθειαν καὶ πολιορκίαν του, ὅστις περὶ τὰς ἀρχὰς ἔτι τῆς βασιλείας του ὦν σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων ἐπιμήθη ὑπ' αὐτῶν μετὰ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ μ' ἓνα χρυσὸν στέφανον, ὑπερὸν δὲ πολιορκίας καὶ' αὐτῶν, ἔτρεψεν εἰς τὸν στρατηγὸν Ἰφικράτην εἰς φυγὴν καὶ κατέκλιτο μερικῶς συμμαχικῶς τῶν Ἀθηναίων πόλεις» τελευταῖον δὲ ἐθανικατώθη ὑπὸ μιᾶς γεναιμένης κατ' αὐτοῦ συνωμοσίας τῶν ἑὸς ἀδελφῶν Ἡρακλίδου καὶ Πύθωνος».

3) Ἀ θ ῆ ν α ἰ ο υ Δ ε ἰ π ν ο σ ο φ ἰ σ τ α ἰ. IB. 42. «...ἦν γὰρ καὶ τῶν ὑπὸ Κότυος προκλιθέντων, ὅς ἀπάντων τῶν βασιλέων τῶν ἐν τῇ Θράκῃ γεγενημένων μάλιστα πρὸς ἡδυσπάρθειαν καὶ τρυφὰς ὄρησε καὶ περιεῖν τὴν γῶραν, ἔπου κατιεῖν τόπους δένδρεσι ἰσχυακίως κατακρύπτους ὄδοισι, τούτους κατεσκευάζεν ἐστιατόρια...».

1) Δ ε ἰ γ μ α. Δημόσιον οὐκοδόμημα ἐν Πειραιαίῃ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐξετίθηοντο τὰ δεῖγματα τῶν εἰς τὰς ὀημοσίας ἀποθήκας ἐγκαταθηκουμένων πρὸς πώλησιν ἐμπορευμάτων κλπ. Τὸ Δεῖγμα τοῦ Πειραιῶς καταστράφη ὑπὸ τοῦ Σύλλα ἀνακαταδομήθη ἕμως ὑπὸ τοῦ Πομπηίου.

σιν τῆς δυνάμεως τῶν Ὀδρουσῶν τοῦ Κερσοβλέπτου. Ὁ ἀγὼν οὗτος εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐξαναγκασμὸν ἀφ' ἑνὸς τοῦ Κερσοβλέπτου νὰ ἀποχωρήσῃ τῆς Χερρονήσου, τὴν ὁποίαν ἔσπευσαν νὰ ἀνακαταλάβουν οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' ἑτέρου τὴν διανομὴν τοῦ βασιλείου εἰς τρία μέρη, τοῦ Κερσοβλέπτου περιορισθέντος εἰς τὴν περιοχὴν τὴν ἀνατολικῶς τοῦ Ἐδρου⁽²⁾, ὁ Βηρισάδης ἔλαβε τὴν παραλίαν περιοχὴν ἀπὸ Μαρωνείας μέχρι Παγγαίου, καὶ ὁ Ἀμάδοκος τὴν βορειότερον τούτου περιοχὴν συνορευῶν πρὸς τὴν Μακεδονίαν. Τὸ 357 π.Χ. ἀπέθανεν ὁ Βηρισάδης, καὶ φαίνεται ὅτι τὸν διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κετριπόρις. Κατὰ τοῦ Κετριπόριδος τούτου ἐπήλθεν ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Φίλιππος ὁ Β'. τὸ 356 π.Χ.⁽³⁾ ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι βοηθεῖ τοὺς Θασίους, τοὺς κατέχοντας τὰς Κρηνίδας, πιεζομένους ὑπ' αὐτοῦ, καὶ τὸν ὁποῖον ἠνάγκασε νὰ παραχωρήσῃ τὴν μέχρι Νέστου περιοχὴν εἰς αὐτόν, ἣ ὁποία ἔκτοτε ἀπετέλεσεν ἀναπόσπαστον μέρος τῆς Μακεδονίας. Ὁ Κετριπόρις οὗτος εἶχε συμμαχήσει μετὰ τῶν ἐξεγερθέντων Παϊόνων ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν Λύππειον, τῶν Ἰλλυριῶν ὑπὸ τὸν Γράβον καὶ τῶν Ἀθηναίων⁽⁴⁾. Τὸ 357 π.Χ. ὁ Κερσοβλέπτης ἀνακατέλαβε τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον, ὁπότε καὶ ὁ Φίλιππος Β' κατέλαβε τὴν Ἀμφίπολιν. Οἱ Ἀθηναῖοι βλέποντες τὴν αὐξοῦσαν δύναμιν τοῦ Φιλίππου, τὴν ὁποίαν καὶ ὁ Κερσοβλέπτης μετὰ τὴν κατάληψιν ὑπ' αὐτοῦ τῆς μέχρι τοῦ Νέστου χώρας ἤρχισε νὰ φοβῆται, διὰ τοῦ στρατηγοῦ Χαριδῆμου, τὸν ἐξ Ὠρεῶν τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ἐμνημονεύσαμεν, καὶ τὸν ὁποῖον παικιστρῶς ἐπεριποιήθησαν καὶ ἐτίμησαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἦλθον εἰς φιλικὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν Κερσοβλέπτην, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς φιλικὴν συμφωνίαν, καὶ τὸ 352 π.Χ. ἐγκατέληψεν οὗτος πᾶσαν αὐτοῦ ἐλῆψιν ἐπὶ τῆς Χερρονήσου, πλὴν τῆς πόλεως Καρδίας, καὶ τὴν ὁποίαν Χερρόνησον κατέλαβον οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ τὸ προηγούμενον ἔτος (353 π.Χ.) ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Χάρης εἶχε καταλάβῃ τὴν Σηστὸν τῆς ὁποίας τοὺς μὲν γέους τῶν κατοίκων κατέσφαξεν τοὺς δὲ ἄλλους ἐξηνδραπόδισεν. Μετὰ τὴν ἄνω συμφωνίαν μετὰ τοῦ Κερσοβλέπτου οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέστειλον εἰς τὴν Χερρόνησον κλη-

2) Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλιδικαὶα εἰς λέξεις Κερσοβλέπτου καὶ Βηρισάδου.

3) Ἀ ν τ. Κ ε ρ ρ ο π ο ὕ λ ο υ. Ἐπιτομὴ ἱστορίας τοῦ Φιλίππου Β'. σελ. 10. «Ἀμέσως στρέφεται ἀνατολικώτερον πέραν τοῦ Στρυμόνος, ἵνα ἐπιμαχῆται τὸ κράτος του, ὑπὸ τὸ πρόσχημα, ὅτι βοηθεῖ τοὺς Θασίους πιεζομένους ὑπὸ τοῦ Κετριπόριδος ἡγεμόνος τῶν Θρακῶν, ὅτινες εἶχαν συμμαχήσει (356 Ἰούλιος) με' τοὺς ἐξεγερθέντας πάλιν Παίονας (ἡγεμόνων Λύππειος) τοὺς Ἰλλυριοὺς (ἡγεμόνων Γράβος) καὶ τοὺς Ἀθηναίους».

1) Δ ι ὀ θ ω ρ ο ς. XVI. 22. «Κατὰ βῆν τὴν Μακεδονίαν, πρὸς βασιλεῖς συνέστησαν ἐπὶ τῶν Φιλίππου, ὅ, πε τῶν Θρακῶν καὶ Παϊόνων καὶ Ἰλλυριῶν. Οὗτοι γὰρ ὄντες ἕμμοροι τοῖς Μακεδόσι, καὶ τὴν αὐξήσιν φοροῦμενοι τοῦ Φιλίππου, καθ' ἑαυτοὺς μὲν οὐκ ἔσαν ἀξιόμαχοι προηγηθέντες, κοινῇ δὲ παλιμοῦντες ὑπέλαβον ραδίως αὐτοῦ περιεσθῆναι. Διόπερ ἀθροισόντων τὰς δυνάμεις, ἐπιφανεῖς ἀσυντάκτους καὶ καταπληθέαμους ἠνάγκασε προσθέσθαι τοῖς Μακεδόσιν».

ρούχους⁽²⁾. Ἡ συμφωνία ὁμως αὐτὴ μεταξύ Ἀθηναίων καὶ Κερσοβλέπτου, ὄχι μόνον ἀγησύχησε τοὺς παλαιοὺς φίλους τῶν Ἀθηνῶν ἐτέροισι βασιλεῖσι τῶν Θρακῶν Ἀμαδόκῳ καὶ Κερτριπόρῳ, ἀλλὰ τοὺς ἠγάγησε νὰ μετασταῶν πρὸς τὸν Φίλιππον, μέχρι τότε ἐχθρὸν αὐτῶν⁽³⁾. Τὸ 351 π.Χ. ὅτε ὁ Φίλιππος Β΄ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην μέσῳ τῶν χωρῶν τῶν φίλων πλέον ἡγεμόνων Ἀμαδόκου καὶ Κερτριπόριδος, ὁ Κερσοβλέπτης μὴ βοηθηθεὶς ἐγκαίρως ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων, ὑποκύπτει εἰς τὸν Φίλιππον, ὁ ὁποῖος προχωρεῖ μέχρι τῆς Προποντίδος, ὑποτάσσεται εἰς αὐτόν, ἀλλὰ διατηρεῖ τὸν θρόνον του. Παρὰ τὴν ὑποταγὴν τοῦ ὁ Κερσοβλέπτης διατηρεῖ τὰς φιλικὰς αὐτοῦ σχέσεις πρὸς τοὺς Ἀθηναίους, καὶ κατὰ τὸν Ὀλυμπιακὸν πόλεμον (349 - 348 π.Χ.) ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ ἀναχωρεῖ ὁ γαμβρὸς του στρατηγὸς Χαρίδημος μετὰ 4000 φιλῶν καὶ 150 ἵππεων, μεταβαίνων εἰς Ὀλυμπον ὡς ἀρχηγὸς τῆς δευτέρας ἐπικουρίας τῆς σταλείσης ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τὴν σύμμαχον κινδυνεύουσαν πόλιν. Ἐνεκα τούτου, καὶ λαθῶν ἀφορμὴν ξιδαῖα τοῦ Κερσοβλέπτου πρὸς τὸν Ἀμαδόκον, τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Πέρινθον περὶ συνόρων, ὁ Φίλιππος, εἰσβάλλει τὸ 347 - 346 π.Χ. εἰς τὴν Θράκην⁽⁴⁾. Καταλαμβάνει τὰ Ἀβδηρα ἐν ᾧ τὴν Μαρώνειαν σώζει ὁ Ἀθηναϊκὸς στόλος ὑπὸ τὸν Χάρητα, ὁ δὲ Μακεδῶν στρατηγὸς Ἀντίπατρος προχωρεῖ μέχρι Προποντίδος, ὅπου ἀντιμετωπίζει ἀντίστασιν τοῦ Κερσοβλέπτου βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ τὴν ὑπογραφείσαν συνθήκην εἰρήνης τὸ 346 π.Χ. μεταξύ Φιλίππου καὶ Ἀθηναίων ἀνεγνωρίσθη ἡ ἐπικυριαρχία τοῦ Φιλίππου ἐπὶ τῆς Θράκης, μὴ ἐπιτυχόντων, παρὰ τὰς ἐπιμόρους προσπάθειάς των, νὰ γίνῃ μνηστὴρ εἰς αὐτὴν τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ τῆς πόλεως Καρδίας, ὡς συμμάχων τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέτυχον εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην νὰ σώσουν τὸν φίλον καὶ σύμμαχον αὐτῶν Κερσοβλέπτην. Τὸ 342 π.Χ. ὁ Φίλιππος βλέπων ὅτι ἡ τότε κατάστασις ἐπέβαλεν τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν σχέσεων αὐτοῦ πρὸς τὴν Θράκην, λόγῳ καὶ τῆς

2) Δ τ ὁ ρ ο ς. XVI. 34. «Χάρης ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγὸς εἰσπλευσας εἰς Ἐλλάδαποντον, καὶ Σηατὸν πόλιν εἰλὼν, τοὺς μὲν ἠβῶντας ἀπέσφαξε τοὺς δὲ ἄλλους ἐξηγηδριαπαθῆσατο. Κερσοβλέπτου δὲ τοῦ Κότυος, ἐπὶ πῆν πρὸς Φίλιππον ἀλλοτριότητα, καὶ τὴν πρὸς Ἀθηναίους φιλίαν, ἐγγχευρίσαντος τοὺς Ἀθηναίους τὰς ἐν Χερρονήσῳ πόλεις, πλὴν Καρδίας, ἀπέστειλεν ἰσθμῖος κληρούχους εἰς τὰς πόλεις».

3) Κ ε ρ α μ ο π ο ὕ λ ο υ Ἐπιτομ. Ἱστορ. Φιλίππου Β΄. σελ. 14. «Τὸ ἐπόμενον ἔτος 351 π.Χ. εἰσβάλλει εἰς Θράκην ἔνθα ἡ πρὸς τοὺς Ἀθηναίους σφραγὴ τοῦ Κερσοβλέπτου, προσεπέρισε τῷ Φιλίππῳ τὴν συμμαχίαν δύο ἄλλων Θρακῶν ἡγεμόνων, πρῶτον ἐχθρῶν του τοῦ Κερτριπόριδος καὶ τοῦ Ἀμαδόκου».

4) Α. Κ ε ρ α μ ὀ π ο ὕ λ ο ς Ἐπ. Ἱστορ. Φιλίππου Β΄ σελ. 16. «Ὁφελούμενος ἰθὺλθῆ ἐξ ἐρβῶν τινῶν τοῦ συμμαχοῦ τῶν Ἀθηναίων Κερσοβλέπτου πρὸς τὸ Βυζάντιον, τὴν Πέρινθον καὶ τὸν Ἀμαδόκον περὶ συνόρων προσβάλλει καὶ κωρυεύει (ὁ Φίλιππος) τὰ Ἀβδηρα, ἐν ᾧ τὴν Μαρώνειαν σώζει ὁ νεώτερος τότε στόλος τῶν Ἀθηναίων (346). Ἀλλ' ὁ στρατηγὸς τοῦ Φιλίππου Ἀντίπατρος προχωρεῖ μέχρι Προποντίδος, ἔνθα ἕως συναντᾷ ἐπιτυχῆ ἀντίστασιν τοῦ Κερσοβλέπτου βοηθουμένου ὑπὸ τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων ὑπὸ τὸν Χάρητα».

ἐνώσεως τοῦ Τήρρου υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ ἀποθανόντος Ἀμαδόκου μετὰ τοῦ Κερσοβλέπτου, ἔλαβεν ὡς ἀφορμὴν σφετερισμοὺς τινὰς τοῦ Κερσοβλέπτου ἐναντι Ἑλληνίδων πόλεων, καὶ εἰσέβαλλεν εἰς αὐτήν. Μετὰ τινος ἐπιτυχίας διεχείμασεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου. Κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (341 π.Χ.) ἐσυνέχισε τὸν ἀγῶνα καὶ κατώρθωσε γὰ ἐπιβληθῆ ἐπὶ τῶν Θρακῶν (1), ἐξεθρόνησε τὸν Κερσοβλέπτην καὶ τὸν Τήρην, καὶ κατέστησε τὴν Θράκην Μακεδονικὴν ἐπαρχίαν, ἐπιβαλὼν τακτικούς φόρους καὶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν εἰς τὸν Μακεδονικὸν στρατόν. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη τοῦ Φιλίππου ἐπροκάλεσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἀποστολὴν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων τοῦ Διοπέθους καὶ τὴν ἐκφώνησιν τῶν φλογερῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους κατ' αὐτοῦ, ὡς εἶναι ὁ «Περὶ Χερρονήσου» καὶ ὁ «Γ'. Φιλιππικός». Ὁ Φίλιππος ἔκτισεν εἰς τὴν Θράκην πόλεις, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὴν Φιλίππουπολιν τὴν ἐπὶ Ἐβρῷ καὶ τὴν Καδύλην παρὰ τὸ Βυζάντιον εἰς τὴν ὁποίαν ἐγκατέστησε τοὺς πονηροὺς καὶ κακούργους τῶν ὑπ' αὐτῶν χωρῶν. Αἱ ἐπιτυχίαι αὗται τοῦ Φιλίππου ἠγάγκασαν τὸν Κοθῆλαν βασιλέα τῶν μεταξὺ Αἴμου καὶ Δουναβείως Θρακῶν Γετῶν, ὡς καὶ τινος παραλίους πόλεις Ἑλληνίδας τοῦ Πόντου γὰ ἔλθουν εἰς φιλικὰς συμφωνίας μετ' αὐτοῦ. Ὁ Κερσοβλέπτης ἀπέθανε περὶ τὸ 340 π.Χ. Νομίσματα αὐτοῦ εὐρέθησαν πολλὰ κοπέντα μεταξὺ τῶν ἐτῶν 357 - 341 π.Χ. εἰς τὸ ἐν Κυφέλοις νομισματοκοπεῖον, τὸ ὅποιον εἶχε κατασκευάσῃ ὁ πατήρ του Κότυς ὁ Α'.

Ἐγράψαμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Θράκης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, μὲ βασιλεῖς τοὺς διαδόχους τοῦ Σεύθου Β' υἱοῦ τοῦ Μαισάδου. Διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Μηδόκου ἢ Ἀμαδόκου τοῦ κυρίως βασιλέως τῶν Ὀδρουσῶν, ὡς γνωστὸν

1) Διόθωρος. XVI. 71. «...κατὰ δὲ τὴν Μακεδονίαν Φίλιππος τὰς ἐπὶ Θράκης πόλεις Ἑλληνίδας εἰς εἰρηνικῶν προκαλεσόμενος ἐστράτευσεν ἐπὶ Θράκην. Κερσοβλέπτης γὰρ ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν διετάλει τὰς ἐφ' Ἑλλησπόντι πόλεις ἑμπορεύσας καὶ Θράκην καταστραφεόμενος καὶ τὴν γῆραν καταφθειρών. Βουλόμενος οὖν ἐμφορᾶσαι τῶν θαρβάρων τὴν ὁμίην, ἐστράτευσεν ἐπ' αὐτοὺς σὺν πολλῇ ἐνὸνίμει. Νικήσας δὲ πλείους μάχαις τοὺς Θρακίους, τοῖς μὲν καταπολεμηθεῖσι θαρβάροις προσέταξε δικαίως πλεῖν τοῖς Μακεδόνοι, αὐτὸς δ' ἐν τοῖς ἐπικαίροις τόποις κτίσας ἀξιολόγους πόλεις ἔπαυσε τοῦ θρόνου τοὺς Θρακίους. Διόπερ αἱ τῶν Ἑλλήνων πόλεις ἀπολυθετοικὶ τῶν φόδων εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Φιλίππου προθυμότερα ἀκτεινέθησαν».

— Α. Κ ε ρ α μ ὀ π ο υ λ ὀ ς. Ἐ π ἰ τ. ἱ σ τ ο ρ. Φι λ ἰ π π ο υ Β'. σελ. 28-29. «Τότε ὁ Φίλιππος ἐστράφη πρὸς τὴν Θράκην («Ἰουλίος»), ἵνα καθάρσιον στενότερον καὶ εὐκρινέστερον τὴν σχέσιν πρὸς τὴν γῆραν ταύτην πρὸς τὸ κράτος τῆς Μακεδονίας. ...ἀφορμὴν πρὸς ἐπέμβασιν ἔλαβεν (ὁ Φίλιππος) ἐκ σφετερισμῶν τινῶν τοῦ Κερσοβλέπτου πρὸς ἑμίαν γεντόνιον τοῦ Ἑλληνίδων πόλεων, ὡς τῆς Καρδίας ἢ πόλεων παρὰ τὸν Εὐξείνιον. Ἡ κατάσταση δὲ ἐγένετο οὐδαιωτέρα, ἐπεὶ μετὰ τοῦ Κερσοβλέπτου εἶχεν ἐνωθῆ ὁ Τήρης υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀμαδόκου, παλαιὸς συμμάχου τοῦ Φιλίππου. Ἠπειλείτο αὐτῷ ἡ Θράκη ἔλθ. ... Πρὸς τοῦτο κατηγαλώθη τὸ θέρος (342) ὁ δὲ Φίλιππος διεχείμασεν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου, τὸ δὲ ἐπόμενον ἔαρ ἐπέτυχεν τὴν ἐκθρόνησιν τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ τοῦ Τήρρου (Τήρους) μεταβαλὼν τὰ κράτη τῶν εἰς Μακεδονικὴν ἐπαρχίαν καὶ ἐπιβαλὼν τακτικούς φόρους καὶ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν ἐν τῇ Μακεδονικῇ στρατῷ...».

ἀδελφὸν τοῦ Μαισάδου καὶ θεῖου Σεύθου τοῦ Β', οὐδὲν ἐγράφη. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸ» ὁ χρόνος τῆς ἀναρρήσεως εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀδρουσῶν τοῦ Μηδόκου, πάντως εἶναι πρὸ τῆς κατὰ τὸ 404 π.Χ. ἐν Αἰγὸς Ποταμοῖς ναυμαχίας καὶ καταστροφῆς τοῦ στόλου τῶν Ἀθηναίων, διότι ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Διοδώρου (1) ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη. Ἐπίσης ἐλέχθη ἀνωτέρω ὅτι τὸν Σεύθην τὸν Β' διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον ὁ Κότυς ὁ Α' ἀπὸ τὸ 383 - 360 π.Χ. Εἰς πλάκα ἀνευρεθεῖσαν τὸ 1889 ἐπιτῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ὑπάρχει ἐπιγραφή διὰ τῆς ὁποίας καθίσταται γνωστὸν, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν Ἐδρυζέλιμης συνήψε συμμαχίαν μετὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 386 - 385 π.Χ. Οὗτος φέρεται ὑπὸ τινων ὡς υἱὸς τοῦ Σεύθου τοῦ Β' καὶ τὸν ὅποιον διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον, πρᾶγμα κάπως οὐχὶ σύνηθες, ἐφ' ὅσον ἕξῃ ὁ Σεύθης Β' μέχρι τοῦ 383 π.Χ. καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Κότυς ὁ Α'. Ἐκ τῶν ἄνω συνάγεται ὅτι ὁ Ἐδρυζέλιμης εἶναι δυνατὸν γὰ ὑπῆρξε διάδοχος τοῦ Μηδόκου τὸν ὅποιον καὶ διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τοῦ ἐτέρου τμήματος τῶν Ὀδρουσῶν. Οὗτος μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς Κύφελα, ὃ δὲ δῆμος Ἀθηναίων ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν ἔπαινον «ὅτι ἐστὶν ἀγὴρ ἀγαθὸς περὶ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων» (2). Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Κότυς ἐπεξέτεινε τὸ βασιλείον του ἐφ' ὄλων τῶν Ὀδρουσῶν καὶ ἐπομένως μετὰ τὸν Ἐδρυζέλιμην δὲν ὑπῆρξεν τὸ ἕτερον κράτος τούτων (3). Ἀναφέρονται καὶ βασιλεῖς τῆς Θράκης καὶ οἱ Ἐμίνακος καὶ Σαράτοκος, ἀγνωστον ἕμως ποίων φύλων. Ἀνευρέθησαν νομίσματα τούτων.

Κατὰ τὴν ἀναφερθεῖσαν περίοδον (500 - 336 π.Χ.) τῆς ὅλης Θράκης καὶ τῆς βορείως τοῦ Αἴμου τοιαύτης μέχρι τοῦ Ἰστρου, πλὴν τῶν Τριβαλλῶν ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐπολέμησε καὶ ἠττηθεὶς ἐφονεύθη ὁ Σιτάλκης, τὸ 424 π.Χ. ἤρξαν οἱ Ὀδρῦσαι βασιλεῖς. Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Σεύθου τοῦ Α' ἐπισυμβάντος πρὸ τοῦ 404 π.Χ., ὅποτε τὸ μέγα κράτος τῶν Ὀδρουσῶν διειμοιράσθη εἰς τοὺς Μηδόκον καὶ Μαισάδην ἢ καὶ βραδύτερον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κότυος τοῦ Α', οἱ Γέται φαίνεται ὅτι ἀπεχώρησαν τοῦ κράτους τῶν Ὀδρουσῶν, διότι τὸ 341 π.Χ. βλέπομεν τὸν βασιλέα αὐτῶν Κοθήλαν ἐρχόμενον ἀπ' εὐθείας εἰς συγγνησεις φιλικὰς μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου τοῦ Β'.

1) Διοδώρος. XIII. 105. «Ἀλιευθιάδου θεὸς πρὸς αὐτοὺς ἐλθόντος, καὶ λέγοντος ὅτι Μηδόκος καὶ Σεύθης οἱ τῶν Θρακικῶν βασιλεῖς εἶσιν αὐτῶ φίλοι...».

2) Βλέπε Ἀρχαιολ. Ἐφημερίς Ἀθηνῶν. Τόμ. Β' σελ. 203.

— Θρακικὴ ἱεραρχία (1897) περὶ Ἐδρυζέλιμης Θρακικῶν βασιλέως τοῦ Γ. Λαμπουσιάδου.

3) Σημειώσεις. Πλὴν τῶν ἀναφερθέντων καὶ τὸ ἔνομα Ἐδρυζέλιμης ἐπιφέρει τὴν ἔκφασιν, ὡς παραγόμενον ἐκ τῆς λέξεως Ἐδρος καὶ τῆς Θρακικῆς λέξεως Ζαλιμὸς = Δορά, καὶ ἀριόξον περισοτέρου εἰς τὸν παρά τὸν Ἐδρον οἰκοῦντα, ὡς συνέβαινε μετὰ τὸν Μηδόκον ἔχοντα πρωτεύουσάν τὴν Ὀραιοτιάδα, ἐν ᾗ ὁ Σεύθης ἐδρασίλευε τῆς ἀμέσως βορείως καὶ βυτικῶς τοῦ Βυζαντίου χώρας. Ἐπίσης τὸ ὅτι κατέστησε κατοπὶν τὰ Κύφελα πρωτεύουσαν αὐτοῦ, ἐδρασιζομένων καὶ τούτων παρὰ τὰ Ἐδρον ἐπιφέρει τὴν ἔκφασιν τούτην.

Ἄπαντα τὰ ἄλλα φύλα φαίνεται ὅτι παρέμειναν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ὀδρουσῶν βασιλέων.

Κατὰ τὸ 340 π.Χ. ὅτε ὁ Φίλιππος ἐπολιόρκει τὸ Βυζάντιον, οἱ Τριβαλλοὶ ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Γετῶν κατώρθωσαν γὰ τοὺς συμπίεσσαν πρὸς τὸν Ἴστρον καὶ γὰ τοὺς ἐξαναγκάσσαν γὰ διαδοῦν τὸν ποταμὸν καὶ γὰ εἰσελθούσιν εἰς τὴν χώραν τῶν Σκυθῶν, τῆς ὁποίας ἐβασίλευεν ὁ Ἀτέας, καὶ ὁ ὁποῖος τῇ μεσολαμβάνει τῶν Ἀπολλωνιατικῶν ἐξήγγησε τὴν βοήθειαν τοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος ἀποτυχὼν γὰ καταλάβῃ τὸ Βυζάντιον καὶ βλέπων τὸ κῦρος του ἐξασθενούμενον ἐδέχθη. Ὅταν ὅμως ὁ Φίλιππος ἐπλησίαζεν πρὸς τὸν Ἴστρον, ὁ Ἀτέας συνεφιλιώθη μετὰ τῶν Γετῶν καὶ ἔστρεψε τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ ἐρχομένου εἰς βοήθειαν αὐτοῦ Φιλίππου. Ὁ Φίλιππος ὅμως κατώρθωσε γὰ συνηνογηθῆ μετὰ τῶν Γετῶν καὶ ἀποσπάσας τούτους τῶν Σκυθῶν, ἐπετέθη κατὰ τοῦ Ἀτέα, ἐγίκασε τοῦτον τὸ 339 π.Χ. κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἴστρου (εἰς Δοβρουτζᾶν), καὶ ἀφ' οὗ ἔστερέωσε τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν Γετῶν, λαβὼν μάλιστα καὶ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Γετῶν Κοθήλα τὴν Μήδαν¹⁾, ἀπήλθεν εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἀποκομίζων πολλὰ λάφυρα, μέσῳ τῶν Τριβαλλῶν

1) Ψ η μ ε ι ω ρ ι ς. Θὰ φανῇ περιέργων ἴσως πῶς ὁ βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων Φίλιππος ὁ Β' ἐν ᾧ εἶχε νόμιμον σύζυγον τὴν Ὀλυμπιάδα τὴν μητέρα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐνυμφεύθη καὶ τὴν Μήδαν τοῦ Κοθήλα. Ὁ Φίλιππος ἐχρησιμοποίησε τὸν γάμον (ἢ πολυγαμία ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Μακεδόνων) πολλὰκις ὡς μέσον ἰσχυροποίησης συμμάχων καὶ φίλων. Ἐνυμφεύθη πολλὰκις. Ὅστω πρὸ ἀνάγκης τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα καὶ τῆς ἐπιτροπείας τοῦ θρόνου εἶχε νυμφεύθῃ τὴν Φίλαν ἀδελφὴν τοῦ Δέρβα καὶ Μαχάτα τοῦ ἡγεμονικοῦ οἴκου τῆς Ἑλληνίας. Δὲν ἀναφέρονται τέκνα ἐξ αὐτῆς, οὔτε τι ἀπέγινε. Τὸ 357 π.Χ. ἐνυμφεύθη τὴν Ὀλυμπιάδα θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἠπείρου Νεοποτολέμου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησε τὸν Ἀλέξανδρον καὶ τὴν Κλεοπάτραν, μετέπειτα σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ὀλυμπιάδος Ἀλεξάνδρου. Ἡ Ὀλυμπιάς ἦτο ἡ νόμιμος καὶ ἐπίσημος βασιλίσα. Λέγεται ὅτι τὸ 358 π.Χ. ὅτε συνήψεν εἰρήνην μετὰ τῶν Ἰλλυριῶν, ἐνυμφεύθη τὴν Ἰλλυριῶνα ἡγεμονίδα Ἀδδάνην μετονομασθεῖσαν εἰς Εὐρυθίαν ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτισε τὴν Κύναν ἢ Κυνάνην τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος ἐνυμφεύσε μετὰ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἀμύντου υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Περδίκκα τοῦ Γ' καὶ νόμιμου κληρονόμου τοῦ θρόνου ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου θιῶκει ὁ Φίλιππος. Τοῦτου καταδικασθέντος βραχύτερον διὰ συννομίαν κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατέστη ὁ Ἀλέξανδρος κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς Θράκης ὑπεαχέθη εἰς τὸν βασιλεῖα τῶν Ἀγριάνων Ἀγγαρον (Ἀρριανός. Ἀλεξ. Ἀνάβασις. V. 4. 2) πιστὸν φίλον τῶν Μακεδόνων. Ὁ Μαρσέλ Μενιάρ ἔμιλει καὶ περὶ Ἀρριανῆς πρὸ τῆς Ἀδδάνης. Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 358 π.Χ. ἐλθὼν εἰς βοήθειαν τῶν Θεσσαλῶν ἐνυμφεύθη τὴν ἐπιφανῆ Ἀιριασιακὴν κόρην Φιλίναν, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτισε τὸν Ἀρριανόν - Φίλιππον. Ὅτε κατέλαθε τὰς Φεράς τῆς Θεσσαλίας ἐνυμφεύθη ἐκεῖ τὴν Νικαυπόλιν ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτισε κόρην τὴν ὁποίαν ὠνόμασε Θεσσαλονίκην, εἰς ἀνάμνησιν τῆς κατὰ τοῦ Φωκίως Ὀνομάρχου νίκης του εἰς Θεσσαλίαν, τὴν μετέπειτα σύζυγον τοῦ Κικασάνδρου, ἐξ ἧς καὶ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης. Τὸ 339 π.Χ. ἐνυμφεύθη τὴν Μήδαν τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῶν Γετῶν Κοθήλα. Τὸ 339 π.Χ. ἐνυμφεύθη τὴν 20έτην ἄρτιαν Κλεοπάτραν ἀνεψίαν τοῦ Ἀττάλου ἐκ τῆς ὁποίας ἀπέκτισαν ἐν τέκνοι. Λέγεται ὅτι εἶχε καὶ ἄλλας γυναῖκας καὶ πολλὰ νόθα τέκνα (Ἐπίτομος Ἱστορία τοῦ Φιλίππου Β'. σελ. 7 - 8. Α. Κερραμοπούλου).

διεξάγων σκληρούς αγώνας, κατά τους οποίους και επληρώθη. Ούτως εσώθη και η τιμή των ὄπλων. Οἱ Γέται ἔκτοτε κατώκουν ἐκατέρωθεν τοῦ Ἰστρου και ἀναλόγως τῶν πιέσεων τὰς ὁποίας ὑφίσταντο διέβαινον πρὸς τὴν μίαν ἢ τὴν ἑτέραν ὄχθην. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου οἱ Γέται οἱ ὅποιοι εὗρισκαντο ἐκεῖθεν τοῦ Ἰστρου ἐπέδειξαν ἐχθρικὰς διαθέσεις, και ὡς ὁ Ἀρριανὸς (1) γράφει, ὁ Ἀλέξανδρος διέβη τὸν Ἰστρον καταλαμβάνει τὴν πόλιν αὐτῶν, και ἀφ' οὗ τὴν λαφυραγωγῆ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Θράκην. Τοὺς Γέτας θὰ συναντήσωμεν πάλιν βραδύτερον.

Αἱ μεταξὺ τῶν ποταμῶν Στρυμόνος και Νέστου κατοικοῦσαι Θρακικαὶ φυλαὶ, Ἡδωνοί, Ὀδομάντες κλπ. ὑπετέγησαν εἰς τὸν Φίλιππον, και ἡ χώρα αὐτῶν κατέστη Μακεδονικὴ ἐπαρχία. Πιθανὸν φύλα τινα Θρακικὰ γὰρ διετήρησαν και κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τὴν αὐτονομίαν των, οὐδὲν ὅμως τὸ σχετικὸν ὑπάρχει ἐπιμαρτυροῦν τοῦτο, πλὴν τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀρριανοῦ (2) ἀναφερόμενον ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐκ τῆς Ἀμφιπόλεως εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην, τὴν ὁποίαν κατώκουν οἱ καλούμενοι «αὐτόνομοι Θρακικὲς» ἀφίσας πρὸς ἀριστερὰ τὴν πόλιν Φιλίππους και τὸ ὄρος Ὀρθηλον, ἅμα δὲ διέβη τὸν Νέστον ποταμὸν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἔφθασεν εἰς τὸν Αἴμιον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δίδει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐνδειξιν ὅτι ὁ Ἀρριανὸς ὁμιλεῖ περὶ τῶν ἄνω μνημονευθέντων φύλων, ἤτοι τῶν Ἡδωνῶν και Ὀδομάντων κλπ., τὰ ὁποία εἶχον ὑποταχθῆ εἰς τὸν Φίλιππον και ἀπετέλουν πλέον ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας, πρᾶγμα ἐπιβεβαιούμενον και ὑπὸ τοῦ Στράβωνος (Ζ. 331. 33) ὅταν γράφει: «... εἶτα τὸ Νέστου στόμα τοῦ διορίζοντος Μακεδονίαν και Θράκην, ὡς Φίλιππος και Ἀλέξανδρος ὁ τούτου παῖς διώριζον ἐν τοῖς κατ' αὐτοὺς χρόνοις».

Ὡς ἀνωτέρω ἀνεφέρθη τὸ 341 π.Χ. ὁ Φίλιππος ἐπιβληθεὶς τῶν Θρακῶν ἐξεθρόνισεν τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν Κερσοβλέπτην και Τήρηγν τὸν υἱὸν και διάδοχον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀμαδόκου. Φαίνεται ὅτι ὁ Φίλιππος ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τῶν ἐχθρικῶς πρὸς αὐτὸν διακειμένων Θρακῶν βασιλέων, και οὐχ εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας παρ' αὐτοῖς, διότι ἀμέσως κατωτέρω, και ἐπὶ αἰῶνας βραδύτερον, συναντῶμεν τὸν βασιλικὸν θεσμὸν εἰς

1) Ἀρριανὸς. Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις. Α. III. 5. «Ἐνθα δὲ Ἀλέξανδρος ἰαφυραγωγὸν πὰς καὺς ἔγνω διαβαίνειν τὸν Ἰστρον ἐπὶ τοὺς Γέτας, τοὺς πέραν τοῦ Ἰστρου ὀκισμένους, ὅτι περὶ συνωλεσθέντους ἐώρα πολλοὺς ἐπὶ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰστρου, ὡς εἰρξοντας, καὶ διαβαίνοιν...».

2) Ὀρθηλον. Α. IV. 3. «Καὶ οἱ Γέται οὐδὲ τὴν πρώτην ἐμβολὴν τῶν ἱππέων ἐδέξαντο» παραδόξην μὲν γὰρ αὐτοῖς ἡ ἰτάλεια ἐφάνη τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι ἐδυμαρῶς οὕτως τὸν μέγιστον τῶν ποταμῶν διεβεβήκει ἐννιὰ νυκτὶ τὸν Ἰστρον οὐ τηφυρώσας τὸν πόρον, φοβερὰ δὲ και τῆς φάλαγγος ἡ ἐγγυαλικὸς, θυαία δὲ ἡ τῶν ἱππέων ἐμβολήν.

3) Ὀρθηλον. Α. I. 5. «Ὀρθηθέντα δὲ ἐξ Ἀμφιπόλεως ἐμβάλλειν εἰς Θράκην, τὴν τῶν αὐτόνομων καλουμένην Θρακίαν, Φιλίππου πάλιν ἐν ἀριστερᾷ ἔχοντα και τὸν Ὀρθηλον τὸ ὄρος. Διαβάς δὲ τὸν Νέστον ποταμὸν λέγουσιν, ὅτι διακταῖος ἀφίκετο ἐπὶ τὸ ὄρος τὸν Αἴμιον».

τοὺς Θραῖκας. Περὶ τῶν Τριβαλλῶν Θρακῶν, ὡς καὶ εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἀνεφέρθη, ἦτο πολεμικὴ καὶ ἰσχυρὰ φυλὴ, φαίνεται δὲ ἡ μόνη μὴ ὑπαχθεῖσα ὑπὸ τοὺς Ὀδρυσσας, ἔνθα εἰς πόλεμον πρὸς αὐτοὺς ἐφονεύθη τὸ 423 π.Χ. ὁ βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Σιτάλκης. Οἱ Τριβαλλοὶ συνεχῶς εὕρισκοντο εἰς προστριβὰς πρὸς τοὺς Ἰλλυριοὺς Αὐταριάτας (1) μὲ τοὺς ὁποίους εἶχον κοινὰ ὄρια, ὡς καὶ μὲ τοὺς Γέτας καὶ Μοισούς, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπίσης εἶχον κοινὰ ὄρια. Ἀνεφέρθη ἀνωτέρω ὁ πόλεμος αὐτῶν πρὸς τοὺς Γέτας τὸ 340 π.Χ. καὶ ἡ διὰ μέσου αὐτῶν διέλευσις τοῦ Φιλίππου τὸ 339 π.Χ., συνεχῶς ἀγωνιζομένου καὶ τέλος τραυματισθέντος ὑπ' αὐτῶν.

Π Ε Ρ Ι Ο Δ Ο Σ 336 - 168 π.Χ. «ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μεχρι τῆς καταλύσεως τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους ὑπὸ τῶν Ρωμαίων».

Κατὰ τὸν ἐπισυμβάντα τὸ 336 π.Χ. βίαιον θάνατον τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' καὶ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν θρόνον τῶν Μακεδόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' ἅπαντα ἡ Θράκη εἶχεν ὑποταγῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ φαίνεται ὅτι διωκεῖτο ὑπὸ Μακεδόνος στρατηγοῦ, πλὴν τῶν Τριβαλλῶν. Διὰ τοῦτο πρὸ τῆς εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείας του ὁ Ἀλέξανδρος ἀπεφάσισε νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὴν κατάστασιν (2) καὶ ἐστράτευσεν κατὰ τῶν Τριβαλλῶν. Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὡς ὁ Ἀρριανὸς γράφει, ὁ Ἀλέξανδρος συγκεντρώσας τὸν στρατὸν του εἰς Ἀμφίπολιν, διήλθε διὰ τῆς Μακεδονικῆς ἐπαρχίας τῶν Θρακῶν Ἠδωνῶν, καὶ ἀφ' οὗ ἀφῆκεν ἀριστερὰ τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων καὶ τὸ ὄρος Ὀρθήλος καὶ διέβη τὸν Νέστον ἔφθασε μετὰ δέκα ἡμέρας εἰς τὸν Αἴμον. Οἱ Τριβαλλοὶ ἀπὸ πολλοῦ γνωρίζοντες τὴν ἀπόφασιν τοῦ Ἀλεξάνδρου νὰ στρατεύσῃ ἐναντίον αὐτῶν, ἐπροπαρασκευάζοντο, καὶ ἅπαντα τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν μετέφερον εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Ἰστρου ποταμοῦ σχηματιζομένη νησίδα Πεύκην (3), ἣτις κατὰ τὸν Στράβωνα (4) εὕρισκετο 120 στάδια ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ στομίου, νῦν Ἀγίου Γεωργίου,

1) Σ τ ρ ά θ ω ν. Ζ. 315. 6. «Οἱ γὰρ πλείστον θυνάμενοι πρότερον πελέως ἐταπεινώθησαν καὶ ἐξέλιπον, Παλατιῶν μὲν Βοῖαι καὶ Σικριδίσται, Ἰλλυριῶν δὲ Ἰαθαριάται καὶ Ἀρβυαῖοι καὶ Διαρδάνιοι, Θρακιῶν δὲ Τριβαλλοί, ὑπ' ἀλλήλων μὲν ἐξ ἀρχῆς, ὕστερον δὲ ὑπὸ Μακεδόνων καὶ Ρωμαίων ἐκαταλειπούμενοι».

2) Ἀ ρ ρ ι α ν ὸ ς. Ὡ ς ἰ ὴ ω. ΙΑ. Γ. 4. «Ἄμα δὲ τῷ ἦρι ἐλάυνειν ἐπὶ Θράκης, ἐς Τριβαλλοῦσιν καὶ Ἰλλυριοῦς, ὅτι πε νεωπερίζειν ἐπύθετο Ἰλλυριοῦς πε καὶ Τριβαλλοῦς, καὶ ἄμα ἡμέρους ὄντας οὐκ ἐδάκει ὑπολείπεσθαι, ὅτι μὴ πάντη ταπεινωθέντας, οὕτω μακρὰν ἀπὸ τῆς οἰκείας σπελλόμενοι...».

3) Ὁ ἰ β ι ο ς. ΙΑ. ΙΙΙ. 2. «Σύρμος δὲ ὁ τῶν Τριβαλλῶν θιασιλεὺς, ἐκ πολλοῦ πυνθανόμενος τοῦ Ἀλεξάνδρου τὸν στυλογενναϊκῶς μὲν καὶ παῖδας τῶν Τριβαλλῶν προὔπεμφεν ἐπὶ τὸν Ἰστρον, διαβαίνειν καλεῖσθαι τὸν πελαγονίον ἐς νῆσον τινα τῶν ἐν τῷ Ἰστρῳ. Πεύκην τὸ ὄνομα τῆς νήσου ἐστίν. Ἐς ταύτην δὲ τὴν νῆσον καὶ οἱ Θραῖκες οἱ πρόσχωροι τοῖς Τριβαλλοῖς προσάγοντες Ἀλεξάνδρου, ἐκ πολλοῦ ξυμπεφευγότες ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὁ Σύρμος ἐς ταύτην ξυμπεφευγεί ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτόν...».

τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Κατὰ τὸν Ἀρριανὸν τοὺς Τριβαλλοὺς ὑπεδοήθησαν καὶ Θρακικὰ τινὰ φύλα, ἄγνωστον ποῖα, καὶ τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ εἶχον μεταφέρει τὸν ἄμαχον πληθυσμὸν εἰς τὴν Πεύκην. Ὁ Ἀλέξανδρος προσέβαλεν εἰς τὴν διάδασιν τοῦ Αἴμου⁽⁵⁾ τοὺς καταλαβόντας ταύτην ὅπως ἐμποδίσουν τοῦτον, καὶ ὅπως γράφει ὁ Ἀρριανός, ἀποτελούμενος ἀπὸ πολλοὺς τῶν ἐμπόρων ὀπλισμένους καὶ ἀπὸ αὐτονόμους Θρακίους τοὺς ὁποίους κατενίκησεν, καὶ ἐκεῖθεν κατηρθύθη κατὰ τῶν Τριβαλλῶν⁽¹⁾. Ὁ Ἀρριανός περιγράφει

4) Σ τ ρ ἄ θ ω ν. Ζ. 305. 15. «Πρὸς δὲ ταῖς ἑκβαλαῖς μεγάλη νῆσον ἦν ἡ Πεύκη... ἐπιπύσταμος γὰρ ἐστὶ (ὁ Ἴστρος)· μέγιστον δὲ τὸ ἱερὸν ἱεῖμα καλούμενον, ἐν ᾧ ἰσθαβίων ἀνάπλους ἐπὶ τὴν Πεύκην ἀκατὸν εἶκασεν, ἧς κατὰ τὸ κάτω μέρος εἰποίησε τὸ ζεγγμα Δαρπείος».

Σ η μ ε ί σ ι ς. Ὁ Πτολεμαῖος Κικλῶνιος εἰς τὸν χάρτην αὐτοῦ τῆς Χερσονήσου σημειώνει τὴν νῆσον Πεύκην βυτικῶς τοῦ οὐνοῦ ἰστροῦ τοῦ Ἀγίου Πεωργίου, ἡμέραν δὲν ὑφίσταται ἡ νῆσος αὕτη.

5) Ἀ ρ ρ ι α ν ὄ ς, ὄ ς ἄ ρ ω. Α. Ι. 6. «...Καὶ ἐνταῦθα ἀπῆλθον αὐτῇ κατὰ τὰ ἰστανὰ τῆς ἀνδρου τῆς ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν τε ἐμπόρων πολλοὶ ὀπλισμένοι καὶ οἱ Θρακίαι οἱ αὐτόνομοι, παρεσκευασμένοι εἰσέρειν τοῦ ποταμοῦ, κατευληφότες τὴν ἄκραν τοῦ Αἴμου τὸν ἰσάλον, παρ' ἣν ἦν τῆς στρατεύματι ἡ πόριδος».

1) Σ η μ ε ί σ ι ς. Ὁ μεταφραστὴς τοῦ Ἀρριανοῦ (ἐκδόσεις Παπύρου) κ. Λύκας, εἰς τὰς σημειώσεις γράφει: «16...ἐπέρασε τὴν ἕβδον τοῦ Δυτικοῦ Αἴμου διὰ τῆς ὀνομαζομένης σήμερον διαδάσεως «Βαθὰ - Κονάκ» ἀνατολικῶς τῆς Σαρδικῆς, τῆς οὐνοῦ Σόφρας». «18. Ἀθύγιος» ποταμὸς τῆς Θρακίης, ἔρρει διὰ μέσου τῆς χώρας τῶν Τριβαλλῶν» εἰς αὐτὸν ἐφθασεν ὁ Ἀλέξανδρος τῆ 335 π.Χ. (ἔλκει καὶ παραπέθεται πρὸς καθορισμὸν τοῦ ποταμοῦ τοῦτου ἀπέτυχον, ἕνεκεν τῆς ἀκριβοῦς τοῦ κειμένου τοῦ Ἀρριανοῦ καὶ τῆς ἀλλοίφθειας ἄλλων θετικῶν πληροφοριῶν)». Ἔλκει βυτικῶς ἐνὰ καθαρῶς τὴν διαδασιν τοῦ Αἴμου διὰ τῆς ὁποίας διεήλθεν ὁ Ἀλέξανδρος, ὡς καὶ ἀλόγητος τὸ ἀκολουθηθὲν θρομολόγιον ὑπ' αὐτοῦ, πάντως βυκωνοῦμεν ὅτι ἡ διαδασιν εἶναι ἡ καθαρῶς ἐπὶ τοῦ κ. Λύκας. Ἀκολουθοῦντες τὸ κείμενον τοῦ Ἀρριανοῦ, μὴ ὑπάρχοντος ἐπέρου, εἰς τὸ ὅποιον ἀναγνωσκόμεθα: «Ὁρμηθέντα βῆ εἰς Ἀμφιπόλειος ἐμβαλεῖν εἰς Θράκη» τὴν τῶν αὐτονόμων » καλουμένην Θρακῶν, Φιλίππου πόλιν ἐν ἰσριστερᾷ ἔχοντα καὶ τὸν Ὀρθηλον ὄρος. Δια» βὰς δὲ τὸν Νέστον ποταμὸν λείγουσαν, ἐτι βυτικῶς ἀφίετο ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν Αἴμων». Ἐκ τοῦ χωρίου τούτου βλέπομεν ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὴν προσβολὴν τῶν Τριβαλλῶν, συναικένρωσε τὸν στρατὸν του εἰς Ἀμφίπολιν, ἥτοι παρὰ τὰς ἑκβαλαῖς τοῦ Στρυμόνος. Δὲν ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ τούτου, Μακεδονικὴν χώραν, ἔνα παραβάλλη τοὺς Τριβαλλοὺς ἀπὸ τῆς ἀνω κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, εἶπου καὶ ἡ συντομωτέρα ὁδὸς καὶ ἡ πλεον ἀσφαλής, ὡς Μακεδονικὴ χώρα, εἶστί ἐγνωρίσε τὰς βυτικῶς τὰς ὁποίας θὰ ἀντιμετώπιζε κατὰ τὴν διαδασιν τοῦ Αἴμου, ὁ ὅποιος εἰς τὴν περιχρῆν αὐτῆν καὶ τὴν ἀμέσως ἀνατολικῶς τῆς Σόφρας εἶναι ἀπύτομος καὶ περυσινεῖς ἐλαχίστας καὶ ἀνωμάλους διαδάσεις. Ἐκ τῆς Ἀμφιπόλειος ἀκολουθεῖ τὴν πρὸς ἀνατολὰς ἕβδον, τὴν βραχύτερον Ἐγνατίαν τῶν Ρωμαίων, διὰ τῆς κοιλάδος τῆς Μουσεθῆνης, ἥτοι μεταξὺ Παγγαίου καὶ Συμβόλου, διερχεται τὴν παρὰ τὴν σημερινὴν Ἐλευθεροπόλιν (Πράξι) διαδασιν, ἀφίει ἰσριστερὰ τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων, διερχεται τὴν διαδασιν μεταξὺ Τσαλ Δάγ (ὄρη Λεκάτης) καὶ Συμβόλου, κατέρχεται εἰς τὴν σημερινὴν Καβάλλαν, διερχεται τὰ ἰστανὰ τῶν Σαπκιῶν, καὶ ἀκολουθῶν πάντατε τὴν βραχύτερον Ἐγνατίαν, ἀφίει ἰσριστερὰ καὶ τὸν Ὀρθηλον ὄρος, ἥτοι τὸ Τσαλ Δάγ τὸ ὅποιον ἀποτελεῖ τὸ νοτιότερον ἄκρον τοῦ Ὀρ-

δήλου παρὰ τὴν θάλασσαν ἔπου καὶ σχηματίζεαι τὰ στενὰ τῶν Σαπυαίων, φθάσει εἰς τὸν Νέστον ποταμὸν καὶ ἐκβαίνει τοῦτον. Ὅπως δὲ Ἰωνοὶ οὗτος ὁ Ἄρριανός Ὀρθήλος ἄρα θεωρεῖ καὶ τὸ Τσάλ Δάγ (ἔρη τῆς Λεϊκάνης), διότι ὁ Ὀρθήλος (νῦν Περὶν Βάγ) δὲν ἀπαιτᾷ εἰς τὴν ἰσημερινὴν ἰσημερινὴν γραμμὴν τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων, ἀλλὰ συνεχίζει πρὸς νότον ὑπὸ τὰ ὀνόματα Μενοίκιον, Φαλακρόν, Τσάλ Δάγ (ἔρη Λεϊκάνης). Ἄφ' οὗ διεβή τὸν Νέστον ὁ Ἀλέξανδρος, ποῦν ἔρχετο βρομολόγιον ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ διὰ τὰ φθάση ἐντὸς βέβαια ἡμερῶν (βασικῶς) εἰς τὸν Αἴμιον; Σήμερον τρεῖς ἔδοι ἀνατολικῶς τοῦ Νέστου ποταμοῦ ἄγουσι πρὸς τὸν Αἴμιον. α) ἡ διὰ Εἰρήνης — Βελίου — Παισαμακλή — Φυλιππουπόλεως — Καραβόου. β) Ἡ διὰ Κομοτηνῆς — Νυμφαίου — Μειστοκλή — Κίρτζαλη — Χασκόδου — Τουμπάν — Παλαιὰς Ζαγοράς καὶ γ) Ἡ διὰ Ἀλεξανδρουπόλεως — Σουφλίου — Διδυμοτείχου — Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐκείθεν ἡ διὰ Σβίλεργραντ — Παλαιὰς Ζαγοράς ἢ διὰ Κεζλι Ἀργάτις — Υαμπόλεως — Σλιβερ φθάση εἰς τὸν Αἴμιον. Ἄν ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην ὑπῆρχον αἱ παρὶς ἔδοι αὗται, καὶ πρέπει νὰ ὑπῆρχον, καὶ αἱ τρεῖς θαρὶ εἰς τρεχόν, διότι ὁ Ἀλέξανδρος μετέφερε β' ἀμμοῶν τῆς ἐποχῆς (ἀρραμπαῶν) τὰ ἐφόδια του, τίθεται τὸ ἐρώτημα ποῦν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ; Καθ' ἡμᾶς ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς ἀκολουθητέας ἔδοι ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ τοὺς ἐξῆς παραγόντας: α) Τὸ συντομώτερον βρομολόγιον πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐλθροῦ, καὶ ἀσφαλῶς ὁ Ἀλέξανδρος ἐγνώρισε ποῦ θὰ συνήρτα τὸν ἐλθρόν. β) Τὴν πλεονεχίαν ἔδοι καὶ ἀσφαλῆ ἀπὸ αἰφνιδιασμοῦ καὶ γ) Τὴν παρεχόμενον εὐκόλως τὰ ἐφόδια διὰ τὴν ἐκστραφίην τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ. ** Ἄρριανός (Α. Π. 2) μᾶς πληροφορεῖ ἐπὶ πλεονεχίαν ὅτι: «Σύρμος δὲ ὁ τῶν Τριβαλλῶν βασιλεὺς, ἐκ πολλοῦ πυνθανόμενος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ἀτάλαν, γυναικῶς μὲν καὶ παλῶς τῶν Τριβαλλῶν προὔπεμφεν ἐπὶ τὸν Ἰστρὸν, διαβαίνειν μελεούσας τὸν ποταμὸν ἐς νῆσον τινα τῶν ἐν τῷ Ἰστρῷ. Πεύκη ὄνομα τῆ νήσου ἐστίν. » Ἐς ταύτην δὲ τὴν νῆσον καὶ οἱ Θράκες αἱ πρόσχωροι τοῖς Τριβαλλοῖς, προσάγοντες ὁ Ἀλεξάνδρου, ἐκ πολλοῦ ξυμπεφυγότες ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὁ Σύρμος ἐς ταύτην ξυμπεφεύγει ξὺν τοῖς ἀμφ' αὐτό' τὸ δὲ πολὺ πλῆθος τῶν Τριβαλλῶν ἔφυγεν ὅπου ἐπὶ τὸν ποταμὸν, ἐπὶ τῆν περ τῆ προστρατῆα ὠρμήθη ὁ Ἀλέξανδρος». Ἐκ τοῦ ἔνω χωρίου τοῦ Ἄρριανου ἐλπίομεν ὅτι ὁ Σύρμος πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζε τὴν προστρατῆα ἐκεῖνην ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείας καὶ ἔλαθεν ὠρμημένα μέτρα. Νομίζω ὅτι δὲν εὐνάμεθα νὰ ἀμφισβητήσωμεν οὐ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἐγνώριζεν ὁμοίως τὰς ἐνεργείας καὶ τὸ κατεφύγιον τοῦ Σύρμου, πρὸς τὸ ὅποιον ἀλλοσε κατηνύθη. Ἐπομένως ὁ Ἀλέξανδρος ἀφ' οὗ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Σύρμος κατέφυγεν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστρου (νῆσον Πεύκη) ἦτοι τὴν ἰσημερινὴν Δοβρουτζάν, ἀσφαλῶς ἠκολούθησε τὸ συντομώτερον βρομολόγιον διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν κόπωση τῶν ἀνδρῶν του, ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῶν πελοπονησιακῶν κινήσεων πῶς ὅποιος ἀσφαλῶς θὰ ἔσκαψε, ἐὰν ἐκείνην τὸν Αἴμιον εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Λύκα ὑποστηρίζομενον σημεῖον διαβάσει τὸ Βαβὰ - Κονάκ (Μπαμπὰ Κονάκ καλεῖται τὸ ἀνατολικῶς τῆς διαβάσεως ὄψωμα, ἐν ᾧ ἡ διαβάσις καλεῖται «Ἀσάμπας» χάρτης 1/750.000 Ἑλληνικῆς ἐκδόσεως) καὶ ἀφ' ἐτέρου θὰ παραπέθει νὰ διαβῇ τὸν Αἴμιον ἐκ μιᾶς τῶν πλεονεχίαν εὐκόλων καὶ ἀλιγώτερον ἐπιχειρήσεων διαβάσεων, καὶ τοιαῦτα εἶναι αἱ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς Δοβρουτζᾶς (Ἀνατολικῶς Αἴμος) καὶ οὐχί τῆς «Ἀσάμπας» εἰς τὸν δυτικὸν Αἴμιον. Ὅθεν καθ' ἡμᾶς ὁ Ἀλέξανδρος διαβάσει τὸν Νέστον ἠκολούθησεν ἢ τὴν ἔδοι Κομοτηνῆ — Κίρτζαλη — Παλαιὰ Ζαγορά ἢ τὴν κατὰ μέτρος τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ, ἢ ὅποια εὐκολώτερον θὰ παρεῖχε τὰ ἐφόδια, ἀλλὰ καὶ θὰ κατενομήσειτο ὑπὸ τοῦ Ἄρριανου. Τὸ ζήτημα τῶν ἐφοδίων ὁ Ἀλέξανδρος ἀσφαλῶς θὰ τὸ εἶχε προπαρασκευάσει, διὰ τῆς συγκατενώσεως τροφίμων καὶ νομῆς κατὰ μέτρος τοῦ βρομολογίου του, τὸ ὅποιον εἶχε προκηθύσει ἀφ' οὗ θὰ διήρχετο διὰ χώρας ὑποπετυμαμένης εἰς αὐτὸν καὶ βιοσυμμετρίας ἀσφαλῶς ὑπὸ Μακεδόνας

λεπτομερώς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τῶν Τριβαλλῶν (Ἀρριανός. Ἀλεξάνδρου Ἀνάδοσις. Α. Π. Ι - Α. ΙΙΙ. 4) κατὰ τὰς ὁποίας κατενίκησε τούτους εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως, ἐπορεύθη δὲ εἶτα πρὸς τὴν νῆσον Πεύκην ἵνα τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀφιχθέντος διὰ τοῦ Εὐξείνου Πόντου στόλου ἐκ Βυζαντίου, ὡς εἶχε διατάξει, καταλάβῃ ταύτην. Μετὰ ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν,

απρατηγῶς. Ἦν ὅτι ἐφινύριζε πῶς θὰ συναντήσῃ τὸν ἐχθρὸν μᾶς μᾶς ὑποδοχθεὶ καὶ τὸ ὅτι τὰ πλοῖα τοῦ τὰ θιέτωξτε ἄπως ἐκ τοῦ Βυζαντίου ἐκπέσοντα θιὰ τοῦ Εὐξείνου νὰ πορευθῶν πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἄφ' οὗ εἰσέλθουν εἰς τὸν Ἰστρον (Δούναβιν), νὰ σταματήσουν παρὰ τὴν νῆσον Πεύκην, πράγμα καὶ ὅποιον καὶ συνέβη διότι καὶ τὰ βέν ἐπροχώρησαν πέραν τῆς νήσου ταύτης (Ἀρριανός. Ἀλ. Ἀνάδοσις. Α. ΙΙΙ. 3) ὡς γράφει ὁ Ἀρριανός: «Ἐπιστάθα καταλαμπάσκει αὐτῷ ἠρούσας καὶς μακρὰς ἐκ Βυζαντίου θιὰ τοῦ Πόντου τοῦ Εὐξείνου κατὰ τὸν ποταμὸν. Ταύτας ἐμπλήσας τοξοτῶν τε καὶ ἑπιπυτῶν τῇ νήσῳ ἐπέσπει ἵνα οἱ Τριβαλλοὶ τε καὶ οἱ Θρᾷκες ξυμπαφρυγότες ἦσαν, καὶ ἐπειρᾶτο θιὰ-ἔσθαι τὴν ἀπόδασιν...». Ἐκ τῶν ἄνω βυζαντινῶν ὅτι μᾶλλον τὴν ὁδὸν Κομιστινὴ — Νυμφαίου — Κίρτζαλη — Παλιὰ Ζαγορά ἠκολούθησαν. Τώρα πῶς βιέθη τὸν Αἴμον; Πῶσαν τῶν τριῶν βυζαντινῶν Σίπκας, Ἐλένσας, καὶ Κοτὰ ἐπρωτόμησαν; Ὁ Ἀρριανός πῶς βιέθει μίαν ἐνδειξίαν (Ἀρριανός. Ἀλ. Ἀνάδ. Α. Π. 1) ὅταν γράφει: «...αὐτὸς δὲ (ὁ Ἀλέξανδρος) τὸ ἄκρον ὑπερβαλλὸν προήγει θιὰ τοῦ Αἴμου εἰς Τριβαλλούς, καὶ ἀφικνεῖται ἐπὶ τὸν Λύγινον ποταμὸν ἀπέχει δὲ οὗτος ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ, ὡς ἐπὶ τὸν Αἴμον ἴοντι, σταθμὸς τρεῖς». Ὁ Λύγινος ποταμὸς θὲν προαδιορίζεται ἐπαρκῶς θιὰ τοῦ ἄνω χωρίου τοῦ Ἀρριανῶς, πλὴν ἕμως βιέθει ἀκριτῶς ἐνδειξίαις. α) ὅτι εἶναι πλησίον τοῦ Αἴμου, διότι αὐτὸν συναντᾷ ὁ Ἀλέξανδρος μετὰ τὴν βιάσασιν τῆς κορυφῆς καὶ θιὰ τοῦ Αἴμου προχωρήσας. β) ὅτι ἀπέχει τριῶν ἡμερῶν πορείας ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ θιὰ τὸν πορευόμενον ἐξ αὐτοῦ πρὸς τὸν Αἴμον, ἐξ οὗ ἐξάγεται τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Λύγινος θὲν ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἰστρον ἀλλὰ κάπου εἰς ἄλλο μέρος, θιότι ἐν ἐχθρῶν εἰς τὸν Ἰστρον, ὡς εἶς τὸν ἰχάφτην τὸν σχεδιασθῆκα τὸ 1809 ὑπὸ τοῦ BARBIER DE VOUGRE φέρεται κινόμενος εἰς τὸν Ἰστρον παρὰ τὴν Σιλίστριαν, ἄλλως θὰ ἔπρεπε ὁ Ἀρριανός νὰ ἔγραφε καὶ ὄχι «ἀπέχει δὲ οὗτος ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ ὡς ἐπὶ τὸν Αἴμον...».

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α. Καθ' ἡμᾶς ὁ Ἀλέξανδρος ἀφ' οὗ ἠκολούθησε τὸ θρομολόγιον μετὰ τὴν νῦν ὁρολογίαν, θιὰ Κομιστινῆς — Νυμφαίου — Κίρτζαλη — Χασκόδου διαβαίνει τὸν Ἐθρον καὶ κατευθύνεται πρὸς Σιλίαν θιὰ Παλιὰς Ζαγοράς — Νέας Ζαγοράς. Ἐπισθῆεν διαβαίνει τὸν Αἴμον εἰς τὴν βιάσασιν τὴν νῦν καλουμένην «Ταυινάλικα» ὕψ. 903), ἦτοι μετὰ τὸν ὄρειον Νηπέδ Βαλκῶν (ὕψ. 1182), καὶ Στικτόβσι (ὕψ. 1012) καὶ ἐν συνεχείᾳ θιὰ Κοτὰ (χάριτης Ἑλλῆν. ἐκδόσεως 1/750.000) καὶ θιὰ Ὀμπᾶν Πιζάρ (Ὁμορτάγ) — Ἐσκή Τζουμαγιά πρὸς Σιλίστριαν. Πορευόμενος θιὰ τοῦ Αἴμου ἀφ' οὗ βιέθη τὴν κορυφὴν συναντᾷ τὸν Λύγινον ποταμὸν. Λύγινος ποταμὸς πρέπει νὰ εἶναι ὅθεν ὁ νότιος κλάδος τοῦ νῦν ποταμοῦ Κιμτσιγία (ΚΑΜЧИГА) ὁ ὁποῖος κατὰ τὸ Πτολεμαῖον ἐκκλιεῖτο Πάννος, ἐκβάλλων νότιως τῆς Βάρνας, καὶ ὅστις κλάδος σήμερον καλεῖται DELI (LUD) ΚΑΜЧИГА. Ὁ ποταμὸς οὗτος ἀπέχει πρὸ τῶν ἡμερῶν πορείας ἀπὸ τοῦ Ἰστροῦ. Ἐὰν θὲν ἠκολούθησε τὸ ἄνω θρομολόγιον καὶ ἠκολούθησε τὸ θιὰ Ἐάνθης — Φιλίππουπόλεως θὰ ἔπρεπε ἐπισθῆεν νὰ κατευθυνθῆ πρὸς Β ἢ ΒΑ καὶ νὰ διασῆ τὸν Αἴμον ἐκ μίαις τῶν ἐγγύς βυζαντινῶν τοῦ Τρογῶν ἢ τῆς Σίπκας καὶ ὄχι νὰ μεσοβῆ πρὸς ΒΔ ἔνθα ἢ θιὰ τῆς «Ἀσάμπια (παρὰ τὸ Μπαμπᾶ Κονάι). Ἀλλὰ ἐκεῖ εἶναι πολὺ ἔξω τῆς κατευθύνσεως τοῦ ἐχθροῦ καὶ ποταμὸς μὴ ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἰστρον καὶ ὁ ὅποιος νὰ ἀπέχῃ αὐτοῦ τριῶν ἡμερῶν πορείας θὲν ὑπάρχει. Ἀπαιτεῖται ἐκβάλλων εἰς τὸν Ἰστρον (Δούναβιν). Βάσει τῶν βυζαντινῶν ναυτιλῶν ὅτι βυζαντινὴν τὴν ἐρρωτέραν λύσιν.

ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τοῦ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν πλοίων καὶ ἐπομένως μικρᾶς μεταφορικῆς ἱκανότητος στρατευμάτων; ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ἀποτομότητος τῶν ὄχθων τῆς νήσου, τῆς ἀμύνης τῶν ὑπερασπιστῶν αὐτῆς καὶ τοῦ ἰσχυροῦ ρεύματος τοῦ ποταμοῦ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν ἐπέτρεπον εὐχέρειαν κινήσεως καὶ κατάλληλα σημεῖα πρὸς ἀπόδασιν, ὁ Ἀλέξανδρος ἐστράφη κατὰ τῶν Γετῶν οἱ ὁποῖοι παρὰ τὰς συνθήκας αὐτῶν μετὰ τοῦ Φιλίππου τὸ 339 π.Χ. καὶ τὴν συγγένειαν (ὁ Φίλιππος ἔλαβε ὡς σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως αὐτῶν Κοθήλα τὴν Μήδαν) ὅλως παραδόξως ἀγέμενον αὐτὸν εἰς τὴν ἀντιπέραν ὄχθην (1) παρατεταγμένοι, ὅπως παρεμποδίσουν αὐτὸν εἰς περίπτωσιν καὶ ἐπιχειρήσῃ τὴν διάδασιν τοῦ ποταμοῦ. Ὁ Ἀρριανὸς (Ἀλεξ. Ἀνάδασις. Α. III. 5 - Α. IV. 5) ἱστορεῖ λεπτομερῶς τὴν διάδασιν τοῦ Ἰστρου ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, διὰ τῶν πλοίων αὐτοῦ, τῶν πλοιαρίων τῶν ἰθαγενῶν τὰ ὁποῖα περισυνέλεξε, καὶ τῶν δερματίνων σκηνῶν τὰς ὁποίας ἐπλήρωσε χόρτου. Διὰ τούτων ὁ Ἀλέξανδρος διεβίβασεν ἐντὸς νυκτὸς εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην 4000 ὀπίλτας καὶ 1500 ἵππεῖς καὶ τὴν ἐπομένην κατανικήσας (2) αὐτοὺς καὶ ἀφ' οὗ ἐλεηλάτησε τὴν πόλιν αὐτῶν, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν χώραν τῶν Τριβαλλῶν, ἔνθα ἐδέχθη πρέσβεις ὄλων τῶν γύρωθεν φυλῶν, παρὰ τοῦ Σύρμου τοῦ βασιλέως τῶν Τριβαλλῶν, καὶ τῶν παρὰ τὸ Ἴόνιον πέλαγος κατοικοῦντων Κελτῶν (3). Ἀπαντες ἐπέζητουν τὴν φιλίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς ὅλους

1) Ἀρριανός. ὡς ἄνω. Α. III. 5. «Ἐνθα δὲ Ἀλέξανδρος ἀπαγαγὼν τὰς ναῦς ἔγνω διαβαίνειν τὸν Ἰστρον ἐπὶ τοὺς Γέτας, τοὺς πέραν τοῦ Ἰστρου ὠκυαιμένους, ὅτι περὶ ξυμειλεγμένους ἑώρα πολλοὺς ἐπὶ τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἰστρου, ὡς εἰρήσοντας, εἰ διαβαίνοι, ἦσαν γὰρ ἵππεῖς μὲν ἐς περὶ ἀκυσχιλίτους, πεζοὶ δὲ πλείους τῶν μυρίων, καὶ ἅμα πτόθος ἔλαθεν αὐτὸν ἐπέκειντα τοῦ Ἰστρου ἄλλοθεν...».

2) Ὁ Ἰδιός. Α. IV. 3. «Καὶ οἱ Γέται οὐδὲ τὴν πρόωτην ἐμβολὴν τῶν ἵππεων ἐδέξαντο· παράδοξος μὲν γὰρ αὐτοῖς ἡ κόλμα ἔφάνη τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅτι ἐδικραῖος οὕτως τὸν μέγιστον τῶν παταμῶν διαβεβήκει ἐν μιᾷ νυκτὶ τὸν Ἰστρον, οὗ γεφυρώσας τὸν πόρον, φοβερὰ δὲ καὶ τῆς φύλαγγος ἡ ξυγκλισίς, διὰ δὲ ἡ τῶν ἵππεων ἐμβολή...».

3) Ὁ Ἰδιός. Α. IV. 6 - 7. «Ἐνωσθη ἀφίκοντο πρέσβεις ὡς Ἀλέξανδρον παρὰ τῶν ἄλλων, ὅσα αὐτόνομα ἔθνη παρασκευάζει τῷ Ἰστρῳ, καὶ παρὰ Σύρμου τῶν Τριβαλλῶν βασιλέως· καὶ παρὰ Κελτῶν δὲ τῶν ἐπὶ τῷ Ἴοντι κόλπῳ ὠκυαιμένων ἦσαν... πάντας φυλάς τῆς Ἀλεξάνδρου ἐφιέμενοι ἦκειν ἔφασκαν. Καὶ πᾶσι δῶκεν πίστας ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ἔλαβε...».

— Στράβων. Ζ. 301. 8. «Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ Φιλίππου κατὰ τὴν ἐπὶ Θράκῃ τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἴμου στρατείας ἐμβαλλῶς εἰς Τριβαλλούς, ἔρῳν μέχρι τοῦ Ἰστρου κατήκοντος καὶ τῆς ἐν αὐτῷ νήσου Ἰπείκης, τὰ πέραν δὲ Γέτας ἔχοντας, ἀφίχθαι λέγεται μέχρι Βεῦρο, καὶ εἰς μὲν τὴν νῆσον ἀποδῆραι μὴ δύνασθαι σπᾶσαι πλοίων (ἐκείσε γὰρ καταφυγόντα τῶν τῶν Τριβαλλῶν βασιλέα Σύρμον ἀνταρχεῖν πρὸς τὴν ἐπιχειρήσασιν) εἰς δὲ τοὺς Γέτας διαβάσασα ἔπειν αὐτῶν πόλιν καὶ ἀνατρέψαι διὰ ταχέων εἰς τὴν οἰκίαν, λιθόνητα ὄβρα παρὰ τῶν ἔθνων καὶ παρὰ τοῦ Σύρμου».

— Διόδωρος. XVII. 8. «... Ἀλέξανδρος δὲ τὰς κατὰ τὴν Ἑλλάδα παραγὰς κατασκευάσας ἐπιτάσσουσιν ἐπὶ τὴν Θράκην, καὶ πολλὰ μὲν ἔθνη Θράκῃ ταχυτάτομα καταταλῆξάμενος ὑπαγαγῆναι κατηγάγειεν...».

διαθεβαιώσεις φιλίας και έλαβεν παρ' αὐτῶν τοιαύτας.

Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς Ἀσίαν, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἔλαβον μέρος μετ' αὐτοῦ, ὡς ὀπλίται ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι ἐκ τῶν Θρακῶν Ὀδρύσαι, καὶ Τριβαλλοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ συμποσούμενοι εἰς 5.000, ὡς ἀναφέρει Διόδωρος ὁ Σικελιώτης⁽⁴⁾. Ὁ Ἀρριανὸς εἰς τὴν παράταξιν τοῦ στρατοῦ διὰ τὴν μάχην τοῦ Γρανικοῦ, ἀπλῶς ἀναφέρει τὴν θέσιν τῶν Θρακῶν καὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν⁽⁵⁾. Μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, φαίνεται ὅτι οἱ Θραῖκες ἔμειναν πιστοὶ εἰς τοῦτον κλήν τῆς κατὰ τὸ 331 π.Χ. γενομένης στάσεως ὑπὸ τοῦ Μακεδόνα στρατηγοῦ Μέμνονος, μετὰ τὴν μάχην τῶν Γαυγαμήλων (Ἀρβήλων), ὃ ὅποιος ἐξήγγειρε τοὺς νοτίους Θραῖκας τῶν ὁποίων ἤρχε, ἵνα καταστῆ ἀνεξάρτητος, εὐρισκόμενος προφανῶς ἐν συνηνοήσει μετὰ τοὺς Λακεδαιμονίους ἐξεγερθέντας ὑπὸ τὸν βασιλέα αὐτῶν Ἄγιν. Ὡς δὲ ἀναφέρει ὁ Διόδωρος⁽¹⁾ ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ ὁ Ἀντίπατρος καὶ ἀφ' οὗ ἐνίκησεν αὐτὸν καὶ ἐτακτοποίησε τὰ τῆς Θράκης, ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν Ἄγίδα, οἱ ὁποῖοι ἐπεχείρουν νὰ καταλάβουν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν). Εἰς μάχην ἐκ παρατάξεως ἐνικήθησαν οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ ἐφρονεῦθη ὁ βασιλεὺς αὐτῶν Ἄγης.

4) Διόδωρος. XVIII. 17. «...Εὐρέθησαν δὲ περὶ Μακεδόνας μὲν Μύριοι καὶ Βισαύλιοι, ἰσημίχαιοι δὲ ἑπτακισχίλιοι, μισθοφόροι δὲ πεντακισχίλιοι, καὶ τούτων ἀπάντων Παρμενίων εἶχε τὴν ἡγεμονίαν. Ὀδρύσαι δὲ καὶ Τριβαλλοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ συναγαγούσθων πεντακισχίλιοι, τοξοτῶν δὲ καὶ τῶν Ἀγριάνων καλουμένων χίλιοι, ὥστε τοὺς ἀπαντας εἶναι περὶ τοὺς περικυμωτούς. Ἰππεῖς δ' ὑπῆρχον Μακεδόνας ...Θραῖκας δὲ πρόδρομοι καὶ Παιόνες ἐναρκάσιοι...».

— Ὁ Ἰθιός. XVIII. 65. «...ἦρκεν πρὸς αὐτὰν παρὰ μὲν Ἀντιπάτρου περιφθόνως ἰππεῖς μὲν Μακεδόνας πεντακίσιον περὶ δὲ ἑξακισχίλιοι, ἐκ δὲ Θράκης ἰππεῖς μὲν ἐξαικάσιοι...».

5) Ἀρριανὸς. ὡς ἔνω. Α. 14. 3. «...πρὶ δὲ τούτοις οἱ Θραῖκες ὄν ἦρχον Ἀγάθων...».

1) Διόδωρος. XVIII. 62 - 63. «Ἐπὶ δὲ τούτων εἰς τὴν Ἑλλάδα τῆς περὶ Ἀρβήλου μάχης διαδοθείσης πολλοὶ τῶν πόλεων ἐφορούμενοι τὴν ἀξίαν τῶν Μακεδόνων, ἔγνωσαν, ἕως ἔτι τὰ Περσῶν πράγματα θυμῶνται, τῆς ἐλευθερίας ἀντέχεσθαι... προσκαλέσασθαι δὲ πρὸς τὴν ἀπάστασιν τοὺς Ἑλλήνας καὶ ὃ περὶ τὴν Θράκην νεωστρημῶς κατὰ τοὺς ὑποκειμένους καιροὺς γενόμενος. Μέμνων γὰρ ὁ καθεστῶμενος στρατηγὸς τῆς Θράκης, ἔχων ἰδύναμιν καὶ φρονήματος ὄν πλήρης, ἀνέστεισε μὲν τοὺς θαρδάρους, ἀποστάντες δὲ γενόμενος τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ παρὶ μεγάλης θυμῶντος ἐκρημίσας, φανερώς αὐτὸν ἀκούσασθαι πρὸς τὸν πόλεμον. Διόπερ Ἀντιπάτρος πᾶσαν ἰσχυρίσασθαι τὴν ἰδύναμιν προσῆλθε διὰ Μακεδονίας εἰς Θράκην, καὶ διεπαλίμει πρὸς τὸν Μέμνονα. Τούτου δὲ περὶ ταῦτα ὄντος, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπαρτῆσαι ἔχον ὑπολαβόντες τοῦ περὶ Μακεδονίας καὶ πρὸς τὸν πόλεμον, παρεκάλεσαν τοὺς Ἑλλήνας ἀμυφρονήσασθαι περὶ τῆς ἐλευθερίας... Τὴν δ' ἡγεμονίαν ἔχοντας Λακεδαιμόνιοι ἀπαρτῆσαι πρὸς τὸν ὑπὲρ τῶν ἑλλων κινδύνου ὄφρασαν, Ἄγιδος τοῦ βασιλέως τὴν ἀπάστασιν ἔχοντας ἡγεμονίαν. Ἀντιπάτρος δὲ πυνθόμενος τῆς τῶν Ἑλλήνων συνδρομῆς, τὸν μὲν ἐπὶ Θράκῃ πόλεμον ὡς ἔπαυτο ἦν δυνατὸν διεύλυσεν, εἰ δὲ τὴν Παιλοπόννησον ἴσως μετὰ πάσης τῆς θυμῶντος... Γενομένης δὲ περὶ τῆς μεγάλης ὃ μὲν Ἄγης μαχόμενος ἔπαυεν, οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι...».

Μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ Β' ἐκθρόνισιν τοῦ Κερσοβλέπτου καὶ τοῦ Τήρειω βασιλέων τῶν Θρακῶν, τὸ 341 π.Χ., δὲν συναντῶμεν ἀμέσως βασιλεῖς τῶν Θρακῶν καίτοι ἀσφαλῶς ὑπῆρξαν, διότι, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐγράφη, ὁ Φίλιππος ἠρκέσθη εἰς τὴν ἐκθρόνισιν τῶν ἐχθρικών πρὸς αὐτὸν διακαιμένων βασιλέων, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τοῦ βασιλείου. Οὕτω κατὰ τὴν ἄνοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου εἰς τὸν θρόνον τῶν Μακεδόνων, ἀναφέρεται βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν, ὑποτελὴς τῶν Μακεδόνων, Σεύθης ὁ Γ'. Φαίνεται ὅτι οὗτος ἐξανέστη τὸ 331 π.Χ., κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, μετὰ τοῦ στασιάσαντος Μακεδόνοιο στρατηγοῦ Μέμνονος, πλὴν παρέμεινε βασιλεὺς τῶν Ὀδρουσῶν τῇ συγκαταθέσει καὶ συμφωνίᾳ τοῦ Ἀντιπάτρου, διότι τὸν βλέπομεν τὸ 323 π.Χ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ἐπαναστατοῦντα κατὰ τῶν Μακεδόνων καὶ κηρύσσοντα ἑαυτὸν ἀνεξάρτητον. Ἐχὼν ὀργανωμένον στρατὸν ἐξ 20.000 πεζῶν καὶ 8.000 ἵππέων, πενταπλάσιον τοῦ διατιθεμένου ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, ἐπολέμησε ἐπὶ δεκαετίαν ὀλόκληρον κατὰ τοῦ Λυσιμάχου εἰς τὸν ὅποιον εἶχε δοθῆ ἢ Θράκη, μὴ ἀναγνωρίζων τὴν ἐπικυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων ἐπὶ τῆς Θράκης. Ὑπὸ τοῦ Διοδώρου (2) ἀναφέρεται Θραξ βασιλεὺς ὁ Ἀριφάρνης, ὁ ὁποῖος ἐδοθήθη τὸν Εὐμηλον, ὡς σύμμαχος, ἵνα καταλάβῃ τὸν θρόνον τῶν Σκυθῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Παρυσάδου. Οὗτος ἀσφαλῶς ἦτο βασιλεὺς τῶν Γετῶν, γειτόνων καὶ φίλων τῶν Σκυθῶν ἢ δὲ ἀναφερομένη πρᾶξις τοποθετεῖται χρονολογικῶς ἀπὸ 320 - 315 π.Χ. Ἀπὸ τοῦ 315 π.Χ. ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ αἱ κατὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον Ἑλληνίδες πόλεις. Ὁ Διόδωρος μνημονεύει ὀνομαστικῶς τὰς Κάλλατιν, Ἴστρον καὶ Ὀδυσσόν (1), καὶ ἄλλαι τὰς ὁποίας δὲν μνημονεύει. Ὁ

2) Διόδωρος. XX. 22. «...Τῷ δὲ Εὐμήλῳ συναμαχῶσιν ἀριφάρνης ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς, ἵππεῖς μὲν ἔχων διασυρίους, πεζοὺς δὲ βισχιλίους πρὸς τοῖς διασυρίοις... 23. Οἱ δὲ περὶ τὸν Ἀριφάρνην καὶ τὸν Εὐμηλον λευφθέντες ἐν τῇ μάχῃ συνέφυγον εἰς τὰ θασάλευα...».

1) Διόδωρος. XIX. 73. «Ἐπὶ δὲ τούτων Κιλλικαρινοὶ καὶ τοκοκοῦντες ἐν τοῖς ἀρισταροῖς μέρεσι τοῦ Πόντου, καὶ φρουρὰν ἔχοντες παρὰ τοῦ Λυσιμάχου, τάσιν ἐξέβαλλον καὶ τῆς αὐτονομίας ἀντείχοντο. Ὡσαύτως δὲ τὴν πε τῶν Ἰστροκίων πόλιν καὶ τὰς ἄλλας τὰς πλησιασούσας ἐλευθερώσαντες συνέθεντο συμμαχεῖν ὡς κοινῇ πολεμεῖν τῷ δυναστέῃ προσελθόντο δ' εἰς τὴν φυλίαν τῶν τε Θρακῶν καὶ Σκυθῶν τοὺς ἀμαροῦντας, ὥστε τὸ πᾶν εἶναι σύσπασμα ἑῶνος ἔχον καὶ ἰσχυρόμενον ἀδραεῖς ἰσχυροῦσιν ἐπὶ τοὺς ἀρυσταρῆτας. Παιούμενος δὲ τὴν πορείαν διὰ τῆς Θράκης καὶ τὸν Αἴμιον ὑπερβαλλὼν κατέστρατοπέδευσε πλησίον τῆς Ὀδησσαῦ, πολιαρῆσαν δὲ συστησάμενος ταχὺ τοὺς ἔνθον κατεπλήθησεν, καὶ δι' ὁμιολογίας παρέλαθε τὴν πόλιν. Μετὰ δὲ ταῦτα τῷ παραπλησίῳ πρόστῃ τοὺς Ἰστροκίους ἀνωκτισάμενος ἀνέστρεψεν ἐπὶ Καλλιπτανούς, καθ' ὃν χρόνον ἦσαν οἱ πε Σκῆθαι καὶ Θρακίαι σὺν πολλῇ ἰσχύει ἔσθησαντες τοῖς συμμαχοῖς κατὰ τὰς συνθήκας. Οἷς ἀπωκτισάσας Λυσιμάχος καὶ συμβαλὼν ἐξ ἰσφόδου, τοὺς μὲν Θρακίους καταπληξάμενος ἔπεισε μεταστέθειναι, τοὺς δὲ Σκῆθους εἰς παρατάξιν νικήσας καὶ πολλοὺς ἀνελὼν, τούτων μὲν τοὺς ὑποκλιφθέντας ἐβίβωσεν ἐκτὸς τῶν ἔρων, τὴν δὲ τῶν Κιλλικαρινοῶν πόλιν

Λυσίμαχος σπεύσας μετὰ στρατοῦ, κατώρθωσε γὰ ὑποτάξῃ πάσας πλὴν τῆς Καλλάτιδος, καὶ γὰρ νικήσῃ τοὺς προσδραμόντας πρὸς βοήθειαν τῶν Καλλατιανῶν Θρακῆς καὶ Σκυθῆς. Πολιορκῶν τὴν Κάλλατιν ὁ Λυσίμαχος, πληροφορεῖται ὅτι ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἀντιγόνου Πausανίας μετὰ στρατοῦ ἔφθασε πρὸς βοήθειαν τῶν Καλλατιανῶν καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Ἴερὸν, τὸ εὐρισκόμενον παρὰ τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου, καὶ ὅτι στόλος τοῦ ἰδίου ὑπὸ τὸν Λύκωνα παρέπλεε τὸν Πόντον. Κατόπιν τούτου ὁ Λυσίμαχος, ἀφήκε μέρος τοῦ στρατοῦ του διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, καὶ μετὰ τοῦ μείζονος μέρους αὐτοῦ σπεύδει κατὰ τοῦ Πausανίου. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ὁμως ὁ Λυσίμαχος εὗρεν τὰς διαβάσεις τοῦ Αἴμου κατειλημμένας ὑπὸ τῶν Θρακῶν (Σεύθης ὁ Γ') τοὺς ὁποίας μετὰ κρατερὰν μάχην κατενίκησε τὸ 313 π.Χ., ὡς καὶ τὸν Πausανίαν εἶτα, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐβάδισεν (2). Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην δὲν ἀναφέρεται ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Σεύθης ὁ Γ'. Τὸ 310 π.Χ. ὁ Λυσίμαχος ἐπανέλαβε τὴν κατὰ τῆς Καλλάτιδος ἐκστρατείαν, φαίνεται ὁμως ὅτι καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσε γὰ τὴν καταλάβῃ, βοηθηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ καὶ ἰδία τοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν Εὐμήλου. Μετὰ τοῦτο ὄχι μόνον ἡ Κάλλατις, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἅπασα ἡ Ἑλληνικὴ πεντάπολις διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Τὸ 309 π.Χ. ὁ Λυσίμαχος ἔκτισε παρὰ τὸν λαμὸν τῆς Θρακικῆς Χερσονήσου, μεταξὺ τῶν πόλεων Καρδίας καὶ Πακτύης, τὴν πόλιν Λυσιμάχειαν (1) ὀνομασθεῖσαν οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, καὶ τὴν ὁποίαν κατέστησε πρωτεύουσα τοῦ κράτους του. Ἐκτίσε δὲ ταύτην εἰς τὴν θεοῖν αὐτῆν, ἵνα ἀποκλείσῃ κάθε ἀπόπειραν τοῦ Ἀντιγόνου πρὸς ἀπόδασιν εἰς Εὐρώπην διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου. Τὸ 306 π.Χ. ὁ Λυσίμαχος μιμούμενος τοὺς ἄλλους διαδόχους τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν βασιλεῖα τῆς Θράκης.

Περὶ τὸ 300 π.Χ. ἀναφέρεται ὅτι ἐδασίλευσαν Θρακῆς βασιλεῖς οἱ Σκο-

παριστρατοπεδευθῆσας ἰσχυροτάτου πολιορκίαν, φιλοτιμούμενος ἐκ παντὸς τρόπου κολάσαι τοὺς αὐτοὺς τῆς ἀποστάσεως».

2) Οὐδὲ ἴδιος ἐν σὺν γ ρ ε ἰ α. «Περὶ ταῦτα β' ἡμῶν καὶ τοῦ παρῆσαν ἱκανῶς ἀπαγγέλλοντες ὅτι ἰδίοις δυνάμεισι ἀπέστειλαν Ἀντιγόνου ἐπὶ βοήθειαν τοῖς Καλλατιανοῖς, τὴν μὲν περὶ τὴν δὲ κατὰ θάλασσαν, καὶ ὅτι τῷ μὲν στόλῳ Λύκων ὁ στρατηγὸς παραπέμπειεν εἰς τὸν Πόντον, Πausανίας δ' ἔχων οὐκ ὀλίγους στρατιώτας περὶ τὸ κολοῦμενον Ἴερὸν κατεστρατοπέδευσε. Ἐφ' οἷς ὁ Λυσίμαχος βιαστικῶς ἐπὶ μὲν τῆς πολιορκίας ἀπέλυσε τοὺς ἰσχυροτάτους ἀρρατιώτας, τὸ δὲ κρηάτιστον τῆς δυνάμεως ἰσχυροτάτων αὐτὸς ἠμείβετο ἀπεύδων συνάψαι τοῖς πολέμοις. Παραγενόμενος δὲ ἐπὶ τὴν κατὰ τὸν Αἴμον ὑπερβολὴν ἰεῦρε Σεύθην τὸν βασιλεῖα τῶν Θρακῶν ἀφεισηκόσα πρὸς Ἀντιγόνου καὶ μετὰ πολλῶν ἰσχυροτάτων ἰσχυροτάτους κατὰ παράδους. Συνάψαι δ' αὐτῷ μάχην ἐφ' ἡκανὸν χρόνον τῶν τε ἰδίων ἀπέβληεν οὐκ ὀλίγους, καὶ τῶν πολέμοιων ἰσχυροτάτων περὶ τῆς ἐδασίσεως θρακῶν. Ἐπειροῦντες δὲ τοῖς παρὶ τὸν Πausανίαν, καὶ καταλαβὼν αὐτοὺς εἰς δυσχωρίας συμπεφυγάντας, ταύτας τ' ἐξῆρατοῦρκασε καὶ Πausανίαν ἀκαλῶν, τῶν ἰσχυροτάτων, οὓς μὲν ἐλπίτρωνεν οὓς δὲ εἰς τὰς ἰδίας τάξεις διεέταμε.

1) Διόρθωσ. XX. 29. «Ἄμυ δὲ τούτοις πραγματοποιέοις Λυσίμαχος μὲν ἐν Χερσονήσῳ πόλιν ἐκτίσεν ἀφ' ἑαυτοῦ Λυσιμάχειν καλέσας...».

κης ὁ Β΄, ὁ Ὀρσώλτης καὶ ὁ Κερσίβαυλος, ἐξαγομένου τούτου ἐξ ἀρχαίων νομισμάτων εὐρεθέντων καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀναγράφονται τὰ ὀνόματα αὐτῶν. Οὐδὲν ἕτερον εἶναι γνωστὸν περὶ αὐτῶν.

Ὡς ἀνωτέρω ἐγράφη, ὁ Λυσίμαχος ἀπὸ τοῦ 313 π.Χ. εὐρέθη εἰς πολεμικὴν κατάστασιν πρὸς τὴν Πεντάπολιν τῶν παρὰ τῶν Πόντον Ἑλληνίδων πόλεων (Πετὰπολις = Τόμοι, Κάλλατοις, Ὀδησσός, Μεσημβρία, Ἀπολλωνία) καὶ λοιπὰς τισαύτας, καὶ πρὸς τοὺς συμμάχους αὐτῶν Θρᾶκας καὶ Σκύθας. Οἱ ἀναφερόμενοι ἐνταῦθα Θρᾶκες ὄμοροι αὐτῶν εἶναι οἱ Γέται. Ὁ Λυσίμαχος ἐσυνέχισε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γετῶν, μὲ διαφόρους διακοπὰς, μέχρι τοῦ 291 π.Χ. χωρὶς νὰ κατωρθώσῃ νὰ ὑποτάξῃ αὐτούς. Τὸ 293 π.Χ., ὡς ἀναφέρει ὁ Διόδωρος⁽²⁾ συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Γετῶν, ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Λυσιμάχου Ἀγαθοκλῆς, ἀσφαλῶς κατόμιν μάχης κατὰ τὴν ὁποίαν ἤττήθη, καὶ τὸν ὅποιον ὁ βασιλεὺς τῶν Γετῶν Δρομιχαίτης ὄχι μόνον ἀπληλευθέρωσεν, ἀλλὰ καὶ δῶρα προσέφερεν εἰς αὐτόν. Διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἤλπιζεν ὁ Δρομιχαίτης ὅτι, ὁ Λυσίμαχος ἐκτιμῶν τὴν πράξιν ταύτην θὰ ἔπαυεν τὸν κατ' αὐτοῦ ἀγῶνα, τὸν ὅποιον ἐθεώρει ἐπισηφαλῆ διὰ τοὺς Γέτας. Παρὰ ταῦτα ὁ Λυσίμαχος τὸ 291 π.Χ. ἐξεστράτευσε καὶ πάλιν κατὰ τῶν Γετῶν. Πλὴν ὅμως ὁ Δρομιχαίτης ὑποχωρῶν, κατώρθωσε νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν Λυσίμαχον καὶ νὰ τὸν συλλάβῃ αἰχμάλωτον, καὶ νὰ καταδικάσῃ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. Παρὰ τὴν ἀπαίτησιν τῶν Γετῶν ὅπως θανατωθῇ ὁ Λυσίμαχος, ὁ Δρομιχαίτης ὄχι μόνον τὸν ὑπέδεχθη φιλοφρόνως, ὡς γράφει ὁ Διόδωρος⁽¹⁾, ἀλλὰ καὶ τὸν ἠσπάσθη καὶ προσηγόρευσεν αὐτὸν πατέρα, καὶ τὸν ἐπεριποιήθη πολὺ. Εἰς τράπεζαν δὲ τὴν ὁποίαν παρέθεσε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ, διέταξεν ὅπως διὰ

2) Διόδωρος. Ἔκ. τῆς XXI. 18 (ἐκδ. IMMANUELIS BEKKERI. 1853). «Ὅτι οἱ Θρᾶκες τὸν τοῦ βασιλέως υἱὸν Ἀγαθοκλέα λαβόντες αἰχμάλωτον ἀπέστειλαν μετὰ δῶρων, ἅμα μὲν πρὸς τὰ παράδοξα τῆς τύχης ἐαυτοῖς παραιοκελεύσαντες καταφυγᾶς, ἅμα δὲ διὰ τῆς φιλιανθρωπίας παύτης ἠελπίζοντες ἀπολύσεισθαι τὴν ἀφηρημένην αὐτῶν χώραν ὑπὸ Λυσιμάχου· οὐκ ἔτι γὰρ ἠλπίζον αὐτοὺς βύνασθαι κρατῆσαι τῆ πολέμῳ, συμπεφρονημάτων ἀπάντων σχεδὸν τῶν θυνατωτάτων βασιλείων καὶ συμμαχούντων ἀλλήλοις».

1) Διόδωρος. XXI. 20 ἐκδ. IM. BEKKERI. 1853). «...Ὅτι ὁ Δρομιχαίτης ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς κατὰ πάντα τὸν Λυσίμαχον τὸν βασιλέα θεμιωσάμενός καὶ φιλήσας, ἔτι δὲ πατέρα προσωγορεύσας, ἀπήγαγε μετὰ τῶν κένων εἰς πόλιν ἀναμαζωμένην Ἥλιον. Ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Λυσιμάχου θυνάμεως συνδραμόντων τῶν Θρακῶν καὶ βοάντων ἄγειν εἰς τὸ μέσον τὸν ἠλωκῆα βασιλέα πρὸς τὴν κάλασιν (βεῖν γὰρ τὴν ἐξουσίαν ἔχον τὸ τῶν κινδύνων μετειαχρῆδς πλῆθος δουλειόσασθαι πῶς χρηστέον ἔσσι τοῖς ἠλωκῆον), ὁ μὲν Δρομιχαίτης περὶ τῆς τιμωρίας τοῦ βασιλέως ἀκτεπιπῶν ἐβίβαξε τοὺς στρατιώτας, ὅτι συμφέρει εἶναι τι ἀνδρα. Ἀνακρεθέντος μὲν γὰρ αὐτοῦ βασιλεὺς ἄλλους καταλύσεισθαι τὴν Λυσιμάχου θυνασσίαν, φροδρωτέρους, ἂν τύχη, τοῦ προὑπάρχοντος· εὐαφελισθέντος δὲ χάριν ἔβειν ἀφιελωμένην τοῖς Θραξίν παρὰ τοῦ σωθέντος, καὶ τὰ φροδρια τὰ πρῶτερον ὑπέβησαντα Θρακῶν ἀπολύσεισθαι χωρὶς κινδύνων. Συγκριταθεμένου δὲ τοῦ πλῆθους, ὁ Δρομιχαίτης ἀναξήτησας ἐκ τῶν αἰχμάλωτων τοὺς φίλους τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοὺς περὶ τὴν θεραπείαν εἰωθῆτας διατρέθειν ἀπήγαγε πρὸς τὸν ἠλωκῆα βασιλέα...».

τὸν Λυσίμαχον καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ, τοὺς ὁποίους ἀνεῦρεν μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων, παρατεθοῦν φαγγιτὰ ἐπὶ ἀργυρᾶς τραπέζης, συμφώνως μὲ τὴν βασιλικὴν δίαίταν τοῦ Λυσίμαχου, εἰς δὲ τοὺς Γέτας ἡγέτας καὶ αὐτὸν λάχανα καὶ κρέας εὐτελῶς μαγειρευμένα, ἵνα δείξῃ τὴν πτωχείαν αὐτοῦ καὶ τὸ ἄσκοπον τῆς συνεχίσεως τοῦ κατ' αὐτοῦ ἀγῶνος²⁾. Ταῦτα ἔπραξεν ὁ ἐξυπνότατος Δρομηχαίτης, διότι, μαθὼν τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ εἰς Μακεδονίαν, ἀντελήφθη ὅτι θὰ ἦτο πολὺ χειροτέρα ἢ κατάστασις δι' αὐτούς, ἂν ἦ τε Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη περιήρχοντο εἰς τὸν Δημήτριον, πράγμα τὸ ὅπριον θὰ συνέβαινε ἂν ἐφονεύετο ὁ Λυσίμαχος. Διὰ τοῦτο ἠλευθέρωσεν τὸν Λυσίμαχον καὶ τὸν αἰχμάλωτον στρατὸν αὐτοῦ³⁾. Ὁ Λυσίμαχος ἀπέθανε τὸ 281 π.Χ. φορευθεὶς εἰς τὴν γενομένην μάχην εἰς τὸ Κόρου (Κύρου) πεδῖον τῆς Μ. Ἀσίας. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τῆς ἀρχῆς τοῦ Λυσίμαχου (322 - 281 π.Χ.) ἡ Θράκη συνεπλήρωσε τὸν ἐξελληνισμόν της.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λυσίμαχου, φαίνεται ὅτι ὁ Σέλευκος ἐσκέφθη γὰ ἰδιοποιηθῆ τὰς κτήσεις τούτου, ὡς ἦτο ἡ Θράκη, παρ' ὅλα ὅσα φαίνεται ὅτι ὑπέσχετο εἰς τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ ἐγγονοὺς τοῦ Λυσίμαχου, δηλαδὴ γὰ παραδώσῃ εἰς αὐτούς τὴν βασιλείαν τῆς Θράκης. Ὁ Σέλευκος διέθετ τὸν Ἑλλησποντον μὲ τὸν στρατὸν του, ἄγων μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν Πτολεμαῖον Κεραυνόν, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχε δώσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, τὴν ὁποίαν ἕμως ἐλησμόνησεν, ὅτι θὰ τῇ παρεχώρει τὴν Αἴγυπτον. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Λυσίμαχειαν ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς ἐδολοφόνησε τὸν Σέλευκον, σύζυγον τῆς ἀδελφῆς του Ἀρσινόης, καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν, ὄχι μόνον τῆς Θράκης, ἀλλὰ καὶ τῆς Μακεδονίας, κατόπιν σειρᾶς δολοφονιῶν καὶ ἀπανθρώπων πράξεων. Ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς ἐγκατεστάθη εἰς Λυσίμαχειαν, ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο γὰ ἐπι-

2) Ὁ ἴδιος ἐν ἰσυνεχίᾳ. 21. «Μετὰ δὲ ταῦτα συντελέσας θυσίαν παρέλαθεν ἐπὶ τὴν ἐστίασιν τῶν τε Λυσίμαχον μετὰ τῶν αὐτοῦ φίλων καὶ τῶν Θρακῶν τοὺς ἐπιτηθευστάτους, θυσιάς δὲ κλυτοῦς παρκασιευτάσας οἷς μὲν περὶ τὸν Λυσίμαχον ἔστρωσε τὴν ἀλοδοσαν βασιλικὴν στρωμνὴν, ἑαυτῷ δὲ καὶ τοῖς φίλοις εὐτελεῖ σπιθάβα. Ὁμοίως δὲ θυσιῶν ἀτομικασθέντων θείπτων, ἐκεῖνοις μὲν παντοδαπῶν πολυτέλειαν δρομιάτων παρέθηκεν ἐπὶ τραπέζης ἀργυρᾶς, τοῖς δὲ Θραξὶ λάχανα καὶ κρέας μετρίως ἐσκευασμένα, ἐπὶ αὐτῶν εὐτελοῦς ἐπωκειμένης αὐτοῖς τῆς τραπέζης. Τὸ δὲ πάλαινα τῶν μὲν ἐνέχει τὸν οἶνον ἐν ἀργυροῖς καὶ χρυσοῖς πατηρίοις, τοῖς δὲ μεθ' ἑαυτοῦ κεραιτίοις καὶ ξυλίνοις, καθάπερ ἦν ἔθος τοῖς Γέταις. Προβαίνοντας δὲ τοῦ πότου πληρώσας τὸ μέγιστον τῶν κεραιτῶν, καὶ προσπαροφείσας πατέρα τὸν Λυσίμαχον ἠρώτησε πόταρον αὐτῷ δοκεῖ θείπτου θυσιακώτερον, τὸ Μακεδονικὸν ἢ τὸ Θρακικόν. Τοῦ δὲ Λυσίμαχου τὸ Μακεδονικὸν εἰπόντος...».

3) Σπράβων. Ζ. 302. 8. «Ὅτε ὁ Δρομηχαίτης κατὰ τοὺς θεαδῶνους ἦν Πετῶν βασιλεὺς ἐκεῖνος τῶν τε λαθῶν ζωγρίᾳ Λυσίμαχον ἀπιστρατεύσαντα αὐτῷ, βεβῆαι τὴν περίαν τὴν τε ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἔθνους, ὁμοίως δὲ καὶ τὴν ἀντάρκασαν, ἐκέλευσε τοῖς τοιαῦτοις μὴ πολεμεῖν, ἀλλὰ φίλους γρηῃθαι· ταῦτα δὲ εἰπόντων, βεβῆσας καὶ συνθέμενος φίλων ἀπέλευσεν αὐτόν».

ζήση ἐπὶ πολὺ καὶ ἀπολαύση τοὺς καρποὺς τῶν ἐγκληματικῶν του πράξεων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος τῆς ἐγκαταστάσεως αὐτοῦ ὡς βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης, ἐγένετο ἡ πρώτη εἰσβολὴ τῶν Γαλατῶν εἰς Μακεδονίαν καὶ Θράκην, εἰς μάχην δὲ συγκροτηθεῖσαν εἰς Μακεδονίαν κατ' αὐτῶν ἐφονεύθη ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς γενναίως μαχόμενος.

Ε Π Ι Δ Ρ Ο Μ Η Τ Ω Ν Γ Α Λ Α Τ Ω Ν .

Οἱ Γαλάται εἰσέβαλον τὸ πρῶτον εἰς τὴν Θράκην τὸ 310 - 309 π.Χ. Λέγεται δὲ ὅτι ὁ Κάσσανδρος συνεκρούσθη μετ' αὐτῶν εἰς τὸν Αἴμον, καὶ ἐξεδίωξε τούτους πέραν τοῦ Ἰστροῦ. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δὲν φαίνεται πιθανόν, διότι ἡ Θράκη ἀνήκεν εἰς τὸν Λυσίμαχον καὶ δὲν νοεῖται ἐπέμβασις τοῦ Κασσάνδρου εἰς ξένην πρὸς αὐτὸν χώραν.

Τὸ 280 π.Χ. ἔχομεν ἰσχυροτάτην εἰσβολὴν τῶν Γαλατῶν εἰς τὴν Χερσονήσον διὰ τριῶν στρατιῶν. Μιᾶς ὑπὸ τὸν Κερέθριον εἰς τὴν Ἀράκην, ἐτέρας ὑπὸ τοὺς Βρέννον καὶ Κιχώριον εἰς τὴν Παννονίαν (θόρειον μέρος τῆς Χερσονήσου καὶ πέραν τοῦ Σαύου ποταμοῦ), καὶ ἐτέρας ὑπὸ τὸν Βέλγιον ἢ Βόλγιον εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ Μακεδονίαν. Ὁ Πτολεμαῖος Κεραυνὸς μὴ λαθῶν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὸν κίνδυνον, ἐπῆλθε κατὰ τῆς ὑπὸ τὸν Βόλγιον στρατιᾶς, ἄνευ σοβαρᾶς προπαρασκευῆς. Συναφθείσης μάχης κρατερᾶς παρὰ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 280 π.Χ., ἠττήθη κατὰ κράτος ὁ στρατὸς τῶν Μακεδόνων, καίτοι ἐπολέμησεν ἡρωϊκῶς, ἐφονεύθη δὲ γενναίως μαχόμενος καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνός. Μετὰ τὴν ἐπελθοῦσαν σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν μετὰ τὴν ἤτταν τοῦ στρατοῦ καὶ τὸν θάνατον τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τὴν ἐκθρόνισιν ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν τοῦ τε Μελεάγρου, ἀδελφοῦ τοῦ Πτολεμαίου, καὶ τοῦ Ἀντιπάτρου συγγενοῦς τινὸς τοῦ Κασσάνδρου ἢ τοῦ Λυσιμάχου, ἀνέλαθε τὴν ἀρχηγίαν τῶν Μακεδόνων ὁ Μακεδὼν εὐπατριδῆς Σωσθένης ὁ ὁποῖος κατῴρθησε νὰ καταικήσῃ τοὺς τραπέντας εἰς λεηλασίαν Γαλάτας καὶ τοὺς ἐκδιώξῃ πέραν τῶν ὀρίων τῆς Μακεδονίας. Οἱ ὑπὸ τὸν Βρέννον Γαλάται πληροφορηθέντες ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Βόλγιον ἀπεκόμεσαν ἐκ Μακεδονίας πλούσια λάφυρα, εἰσβάλουν τὸ ἔαρ τοῦ 297 π.Χ. διὰ μεγάλης στρατιᾶς, ὡς λέγεται, ἀποτελουμένης ἐκ 200.000 ἀνδρῶν εἰς Μακεδονίαν καὶ προχωροῦν μέχρι τῆς Σπερεᾶς Ἑλλάδος λεηλατοῦντες τὰ πάντα. Οἱ νοτίως ταύτης Ἕλληνες φοβηθέντες συνησπίσθησαν καὶ ὑπὸ τὸν Ἀθηναῖον στρατηγὸν Κάλλιπον τὸν Μοιδοκλέους κατέλαβον τὰ στενὰ τῶν Θερμοπυλῶν, ἵνα ἀπαγορεύσουν τὴν περαιτέρω προχώρησιν τῶν Γαλατῶν. Ὁ ἱστορικὸς Κ. Παπαρηγόπουλος (Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τόμ. Β' σελ. 222 ἐκδ. 5η) δὲν ἀναφέρει σύγκρουσιν τῶν Γαλατῶν τοῦ Βρέννου μετὰ τῶν καταλαβόντων τὰς Θερμοπύλας Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Κάλλιπον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν φαίνεται ἀληθές, διότι ὁ Πausanias (Φωκικά. κεφ. XXI) ρητῶς ἀναφέρει τὴν συγκρο-

τηθείσαν μάχην καὶ τὴν ὁποίαν ἱστορεῖ. Ὁ Κ. Παπαρηγόπουλος συνεχίζων γράφει ὅτι ὁ Βρέννος διὰ τὴν ἀποσπάσθη τῶν ἄλλων Ἑλλήνων τοὺς Αἰτωλοὺς, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν συμμάχων ἀνερχόμενοι εἰς 7000, ἀπέστειλε μοῖραν στρατοῦ πρὸς τὴν Αἰτωλίαν. Οἱ Αἰτωλοὶ μαθόντες τοῦτο ἐγκατέλειψαν τοὺς συμμάχους καὶ ταχέως κατηρθύθησαν πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος. Δι' ἐτέρας μοῖρας στρατοῦ ὁ Βρέννος ἠκολούθησε τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐφιάλτου, καὶ ὅπως καὶ τότε ταύτην ἐφύλαττον οἱ Φωκεῖς, οἱ ὅποιοι αἰφνιδισθέντες ἐτράπησαν καὶ πάλιν εἰς φυγὴν πρὸς τὸν παραπλέοντα στόλον. Οἱ σύμμαχοι Ἑλληνες κινδυνεύοντες νὰ προσβληθῶν καὶ ἐκ τῶν γόντων ἀπεχώρησαν τῶν Θερμοπυλῶν, ἀφίσαντες τὴν δίοδον ἐλευθέραν εἰς τὸν Βρέννον. Κατόπιν τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ὁ Βρέννος καὶ τῆς διαλύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου, ἐπορεύθη πρὸς λεηλασίαν τῶν Δελφῶν. Ἐδῶ ὅμως οἱ Γαλάται περιπεσόντες εἰς ὄρεινόν ἔδαφος καὶ προσβαλλόμενοι πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὑπέστησαν μεγάλας ἀπωλείας, ἐτραυματίσθη δὲ εἰς μίαν συμπλοκὴν καὶ ὁ Βρέννος θανασίμως, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπέθανε. Οὕτω οἱ Γαλάται δὲν ἔφθασαν εἰς Δελφοὺς, ἀλλὰ διωκόμενοι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ συνεχῶς ὑφιστάμενοι ἀπωλείας, ἐτράπησαν ὑπὸ τὸν νέον ἀρχηγὸν αὐτῶν τὸν Κομοντόριον, πρὸς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θράκην, καταπολεμούμενοι καθ' ἕλην τὴν διαδρομὴν ὑπὸ τῶν λεηλατηθέντων Ἑλλήνων. Εἰς τὴν Θράκην ὁ Κομοντόριος ἐνισχυθεὶς καὶ ὑπὸ τῶν ὑπολειμμάτων τῆς εἰς Θράκην εἰσβαλούσης στρατιᾶς, κατώρθωσε νὰ ἐπιβληθῇ τῶν Θρακῶν καὶ νὰ ὀργανώσῃ ἴδιον βασίλειον ὀνομασθὲν τῆς «Τύλης» ἔχον ὡς πρωτεύουσαν ὁμώνυμον πόλιν παρὰ τὸν Αἴμιον. Ὑπάρχουν καὶ οἱ ὑποστηρίζοντες (Γυμνασ. Α. Παπαθεοδώρου καὶ ἱστορίαν Πολυβίου ὑπὸ «Παπύρου» τμή. Ζ' σχ. 2 σελ. 683) ὅτι ἡ πρωτεύουσα τῶν Γαλατῶν Τύλη δὲν ἦτο παρὰ τὸν Αἴμιον ἀλλὰ παρὰ τὸν Εὐξείνιον (σημεριν. Κιλίκις) ἐγγὺς τοῦ Βυζαντίου, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀπορριπτέον λόγῳ τῆς συχνῆς ἐμφανίσεως αὐτῶν καὶ τὰ τοῦ Βυζαντίου (ὄλεπε Πολύβιος VIII. 24. καὶ ὁ ἴδιος IV. 46. 1). Τὸ βασίλειον τοῦτο ἐπεξετάθη σχεδὸν εἰς ὀλόκληρον τὴν Θράκην, καταστῆσαν ὑποτελὲς καὶ αὐτὸ τὸ ἰσχυρὸν Βυζάντιον ('). Ἡ εἰσβαλοῦσα εἰς τὴν Θράκην στρατιὰ τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Κομοντόριον τὸ 279 π.Χ., πλὴν τῶν ἀπωλείων τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐκ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Θρακῶν, ἐν μέγα μέρος αὐτῆς ὑπὸ τὸν Λεονόριον (') καὶ Λοτάριον ἐξ 20.000 Γαλατῶν μετεβιβάσθη εἰς Μ. Ἀσίαν, καὶ

Σ η μ ε ί ω σ ι ς. Ὑπάρχουν, πλὴν τῆς ἀνωτέρω ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαρηγόπουλου ἱστορουμένης ἐξηλεύσεως τῆς εἰσβολῆς τῶν Γαλατῶν ὑπὸ τὸν Βρέννον καὶ ἑξ ἑπειρῶν ἐκδόσεις ἀνωφερόμεναι, ἡ μὲν μία ὑπὸ τοῦ Παυσανίου εἰς τὰ Φωκικά κειμ. XIX - XXIII, λίαν λεπτομερὴς καὶ ἡ ἐτέρα ὑπὸ τοῦ Διοδώρου Βιβλ. XXII. κειμ. 18 - 20 ἐκδ. BEKKERI ἢ Τμή. VI σελ. 64 - 65 ἐκδ. DINDORFII.

1) Σ τ ρ ἄ θ ω ν. IB. 566. 5. «...Κατέσχον δὲ τὴν χώραν ταύτην οἱ Παλῆται πλῆθύνθητες πολλὸν χρόνον καὶ καταδραμόντες, τὴν ὑπὸ τοῖς Ἀπταλικαῖς βασιλευσὶ χώραν

τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Λοτάριον τμήμα διὰ τοῦ Ἑλλησπόντου διὰ πλοίων τοῦ Ἀντιόχου ἀποσταλέντων ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ Ἀντιπάτρου πρὸς ἐπιτήρησιν τῶν Γαλατῶν, πλὴν διαρπαγέντων ὑπ' αὐτῶν, καὶ τὸ ὅποιον τμήμα προέβη εἰς λεηλασίαν τῶν παραλίων Μικρασιατικῶν πόλεων, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Λεονόριον ἐκ τοῦ Βυζαντίου τὸ ὅποιον ἐπολιόρκει, κατόπιν προσκλήσεως τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Νικομήδους Α' (278 - 250 π.Χ.) δεχθὲν τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἔρους μισθοφορίας, καὶ διὰ μέσων αὐτοῦ. Ἀμφότερα τὰ τμήματα ταῦτα τῶν Γαλατῶν ὁ Νικομήδης ἐχρησιμοποίησεν ἐπιτυχῶς κατ' ἀρχὰς κατὰ τοῦ διεκδικητοῦ τοῦ τοῦ θρόνου ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ζιποίτου, ὁ ὁποῖος ἠττηθεὶς ἐφρονεῦθη, καὶ κατόπιν κατὰ τοῦ Ἀντιόχου ὡς σύμμαχος τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ. Τὸ τμήμα τοῦτο τῶν Γαλατῶν οὐδέποτε πλέον ἐπανήλθεν εἰς τὴν Θράκην, ἀλλὰ μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ λεηλασίας ἐγκατεστάθησαν μονίμως εἰς τὴν μετέπειτα κληθεῖσαν ἐπαρχίαν τῆς Γαλατίας ἢ Γαλλογραικίας τῆς Μ. Ἀσίας.

Τὸ Γαλατικὸν βασίλειον τῆς Θράκης ὑπὸ τὸν Κομοντόριον καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ διήρκεσεν ἐπὶ 60 ἔτη ἤτοι ἀπὸ τοῦ 278 - 218 π.Χ., ὅποτε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Καυάρου, βασιλέως ἀξιοπρεποῦς καὶ μεγαλόφρονος, ὡς γράφει ὁ Πολύδιος (2) ἐπανεστάτησαν οἱ Θράκες καὶ κατέλυσαν τὴν ξενικὴν κυριαρχίαν ἐκδιώξαντες αὐτοὺς πέραν τοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Καυάρου φρονεθέντος ὑπὸ τοῦ κόλακος Σωστράτου τοῦ Καλχηδονίου (3). Τὰ ὑπάρχοντα λείψανα τῆς ἱστορίας τῆς περιόδου ταύτης μᾶς πληροφοροῦν περὶ νίκης τοῦ Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, μὴ ὄντος ἀκόμη βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατὰ τῶν Γαλατῶν τοῦ Κομοντόριου εἰς τὴν Λυσιμάχειαν τὸ 278 ἢ 277 π.Χ. Βραδύτερον κατὰ τὸν 2ον Συριακὸν πόλεμον (258 - 249 π.Χ.) ἔχομεν πολιορκίαν τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Β', ἀλλὰ καὶ ἀποτυχίαν τούτου μὴ δυνηθέντος νὰ καταλάβῃ τὴν πόλιν ἀφ' ἐνὸς λόγῳ τῆς ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς βοήθειας τὴν ὁποίαν παρέσχον εἰς αὐτὴν οἱ Ἑρακλεῖται τοῦ Πόντου Ἀλλὰ ὁ Ἀντίοχος οὗτος κατέλαβε πολλὰς πό-

καὶ τοὺς Βιθυνοὺς, ἕως παρ' ἐκόντων τὴν νῦν Γαλατικὴν καὶ Γαλλογραικικὴν λεηλαμένην. Ἀρχηγὸς δὲ θακεῖ μάλιστα τῆς παρακώσεως τῆς εἰς τὴν Ἀσίαν γενέσθαι Λεονόριος...».

— Τ ἰ τ ο ς Α ἰ β ἰ ο ς. XXXVIII. 16. γράφει: «ὁ Νικομήδης μετεκάλεισε πᾶν Λεονόριον καὶ τὰ μετ' αὐτοῦ ἰστίφη καὶ ἐπὶ μισθῷ ἰουήρωσεν αὐτὰ μετὰ τῶν τοῦ Λοταρίου καὶ τοῦ αὐτῶν κατέβαλε πᾶν Ζιποίτην εἰς τὴν χώραν ἢν Θυνῶν». Πρὸβλ. καὶ Μέμνων. κερφ. 16 - 20.

2) Π ο λ ῦ δ ἰ ο ς. VIII. 24. «Καυάρου, ὁ βασιλεὺς πᾶν ἐν τῇ Ἀράκῃ Γαλατῶν, βασιλικὰς ὑπάρχων τῆ φρίσει καὶ μεγαλόφρων, πολλὴν μὲν ἀπαράλειαν παρεσκεύαζεν τοῖς προσπλέουσι τῶν ἑμιπτόρων εἰς τὸν Πόντον· μεγάλας δὲ περιείχετο χρεῖας τοῖς Βυζαντιοῖς, ἐν τῇ πρὸς τοὺς Θράκας καὶ Βιθυνοὺς πολέμοις».

3) Π ο λ ῦ δ ἰ ο ς. VIII. 24. 3. «Πολύδιος ἐν ὀρθῇ τῶν ἱστοριῶν, Καυάρου, φησὶν ὁ Παλάτης, ὦν τ' ἀλλὰ ἀνὴρ ἀγαθός, ὑπὸ Σωστράτου τοῦ κόλακος βιασπρέφετο, ὡς ἦν Καλχηδόνιος τὸ γένος».

λεις τῆς νότιου Θράκης (4) ὡς διεκδικητῆς τῆς κληρονομίας τοῦ πάππου αὐτοῦ Σελεύκου. Τότε ἀναφέρεται καί ὑπὸ τοῦ Πολυαίου (1) τὸ χρησιμοποιηθῆν ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου στρατήγημα διὰ τὴν κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Κυφέλων. Ἐκ τούτου, πλὴν τῶν ἄλλων, δύναται τις νὰ συναγάγῃ ὅτι οἱ Γαλάται δὲν κατείχον ὀλόκληρον τὴν Θράκην, ἀλλὰ μόνον ἐκυριάρχουν αὐτῆς, αἱ δὲ πόλεις κατέβαλλον τὸν συμφωνηθέντα φόρον ὑποτελείας. Ἡ ἐμφάνισις βραδύτερον βασιλέων εἰς τὴν Θράκην μαρτυρεῖ ὅτι, κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν δὲν κατελήθη ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας εἰς τὰ διάφορα Θρακικὰ φύλα, ἀλλὰ οὗτοι ὑπῆρξαν ὑποτελεῖς τῶν Γαλατῶν τῆς Τύλης. Πιθανῶς πολλοὶ τῶν εὐγενῶν μὴ ἀνεχόμενοι τὴν δουλείαν νὰ κατέφυγον ἔξω τῆς Θράκης καὶ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν διαφόρων βασιλέων, ὡς εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Ἀντιόχου τῆς Συρίας, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη.

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Ἀδούλης (2), φαίνεται ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Αἴγυπτου Πτολεμαῖος ὁ Γ' (247 - 221 π.Χ.) κατέλαβε τὴν νότιον Θράκην καὶ δὴ μετὰ τὴν σύναψιν τῆς δεκαετοῦς εἰρήνης μεταξὺ Σελεύκου καὶ Πτολεμαίου Γ' τὸ 239 π.Χ.). Τὸ 229 π.Χ. φαίνεται ὅτι ἡ Αἴγυπτος κατείχεν ἀκόμη τὴν νότιον Θράκην, ἂν μὴ ἕλην, μέρος ὅμως αὐτῆς, καὶ αἱ πόλεις Λυσιμάχεια καὶ Αἶνος κατήχοντο ὑπ' αὐτῆς (3). Κατὰ τὰ πρῶτα ὅμως ἔτη τῆς βασιλείας Ἀντιόχου τοῦ Δύσωνος εἰς τὴν Μακεδονίαν (229 - 220 π.Χ.)

4) Ἄ π π ι α ν ὄ ς. Σ υ ρ ι α κ ῆ. ἔ κ θ. Α π ρ ο κ ρ ῖ ς 1829 σελ. 22. «Ἀντιόχος ὁ Σελεύκου τοῦ Ἀντιόχου... Ἔς τε τὴν Ἐρυθρὰν διαπλευσας, Θράκην ὑπέηγετο, καὶ τὰ ἀπειθοῦντα ἐδιείχετο, Χερρόνησον τε ὠχύρου καὶ Λυσιμάχειαν ὠκίειν ἦν Λυσιμάχος μὲν, ὁ Θράκης ἐπὶ Ἀλεξάνδρῳ βασιλεύσας, ἐκτυσειν ἐπιτευχισμῶν τοῖς Θραξῖν εἶναι, οἱ Θραξῖες δ' ἀποθανόντος Λυσιμάχου κἀθηρέμασαν. Καὶ ὁ Ἀντιόχος συνόκηζε, τοὺς τε φεύγοντας τῶν Λυσιμαχέων κλατακαλῶν, καὶ, ἐξ ἰτιμῆς αὐτῶν αἰγμάλωτοι γεγονότες ἐβούλευσον, ὠνούμενος, καὶ ἑτέρους προσκαταλέγων, καὶ βούς καὶ πρόβατα καὶ σέβηρον ἐς γεωργίαν ἐπιδοῦς, καὶ οὐδὲν ἐλλείπων ἐς παιχίαν ἐπιτευχισματος ἑρμήν. Πάνω γάρ αὐτῷ τὸ χωρίον ἐφαίνετο λαμπρῶς ἔχειν ἐπὶ ὅλην Θράκην, καὶ παμμετὸν εὐκαίρην ἐς τὰ λοιπὰ, ὧν ἐπενοῖε πάντων ἕσσεσθαι».

1) Π ο λ ῦ α ι ν ο ς. IV. 16. «Ἀντιόχος ἐπολιόρκει Κύφαια, Θραξίαν πόλιν, ἔχων τὸν αὐτῷ Θραξίαν εὐπικρέειας πολυούς, ὧν ἤγοντο Τίρες καὶ Δραμιχιάτης. Τοῦτους κομμήτους κερπητοῖς χρυσοῖς καὶ ὄπλους ἀργυροπάστοις, προήλθεν ἐπὶ τὴν μάχην. Οἱ δὲ ἀπὸ τῶν Κυφέλων, ἰδόντες τοὺς ἑμοφύλους καὶ ἑμογιώστους πολλῶν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου παρκομημένους, μακροκρίσσαντες αὐτοὺς τῆς μετ' Ἀντιόχου στρατεύας, τὰ ὄπλα καταβαλόντες Ἀντιόχῳ προσέθεντο καὶ ἦσαν ἀντὶ πολέμιων σύμμηχοι».

2) Ἀ θ ο ῦ λ η ῆ Ἄ θ ο υ λ ι ς ἀρχαία πόλις τῆς Αἰθιοπίας ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀδούλης. Ἡ Ἀδούλη σήμερον καλεῖται Ζούλλια.

3) Π ο λ ῦ δ ι ο ς. V. 34. «Ὡς γάρ θάπτον Πτολεμαῖος ὁ κληθεὶς Φιλοπάτωρ... θεσπέζοντες τῶν ἐπιφανιστάτων πόλεων καὶ τόπων καὶ λιμένων κατὰ πᾶσαν τὴν παραλίαν ἀπὸ Πλαμφυλίας ἕως Ἑλληροπόντου καὶ πᾶν κατὰ Λυσιμάχειαν τόπων ἐρήθρευον βέ τοις ἐν τῇ Θράκῃ καὶ τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ πράγμασι, τῶν κατ' Αἶνον καὶ Μαρώνειαν καὶ παρρᾶντερον ὅτι πόλεων κυριεύοντες...».

ἀναφέρεται ὅτι ἡ Λυσιμάχεια καὶ ἡ Πέρινθος εἰσῆλθον εἰς τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν, εἰς δὲ τὴν Λυσιμάχειαν ἤδρευεν Αἰτωλὸς στρατηγός. Λί ἄλλαι πόλεις τῆς νοτίου Θράκης φαίνεται ὅτι ἐξηκολούθουν γὰ εὐρίσκωνται ὑπὸ τὴν Αἴγυπτον, μέχρι τοῦ 202 π.Χ., ὅποτε κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Φιλίππου τοῦ Ε΄. Κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 203 - 202 π.Χ., ὁ Φίλιππος ὁ Ε΄ συνάψας συμμαχίαν μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου τοῦ Γ΄ (1), ἔδασε τῶν ὄρων τῆς συμμαχίας ταύτης καὶ ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς παροχῆς βοήθειας εἰς τὸν συγγενῆ αὐτοῦ βασιλέα τῆς Βιθυνίας Προυσίαν, ἐστράτευσεν εἰς τὴν Θράκην καὶ Μ. Ἀσίαν. Καὶ οἱ εἰς μὲν τὴν Θράκην κατέλαβεν τὴν Λυσιμάχειαν καὶ τὴν Πέρινθον, εἰς δὲ τὴν Μ. Ἀσίαν τὴν Χαλκηδόνα, τὰς ὁποίας προσήρτησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Ἀλλὰ ἡ Λυσιμάχεια καὶ ἡ Πέρινθος ἀνῆκον εἰς τὴν Αἰτωλικὴν συμπολιτείαν, καὶ ἐπομένως σύμμαχοι τῶν Αἰτωλῶν. Ὁ Φίλιππος ἐγκατέστησεν φρουράς εἰς τὰς πόλεις καὶ ἐξεδίωξεν ἐκ Λυσιμαχείας τὸν ἐκεῖ ἐδρεύοντα στρατηγὸν τῶν Αἰτωλῶν (2). Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε΄ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον τὸν Αἰτωλόν, ἐνώπιον τοῦ Ῥωμαίου στρατηγοῦ Τίτου Κοίντου Φλαμινίου καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ, κατὰ τὴν συνάντησίν των παρὰ τὸν Μαλιακὸν κόλπον βραδύτερον, καὶ ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ Πολυβίου (3) καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Φίλιππος ἀπαντῶν εἰς τὸν Αἰτωλὸν Ἀλέξανδρον εἶπε: «Μὲ ἐρωτᾷς Ἀλέξανδρε διατί κατέλαθον τὴν Λυσιμάχειαν ἀπαντῶ, διὰ γὰρ μὴ καταστραφῆ ὑπὸ τῶν Θρακῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ἰδικῆς σας ἀμελείας, ὅπως ἀκριβῶς ἐγένετο τώρα, ὅταν ἐγὼ ἀπέσυρα, ἐξ αἰτίας τοῦ παρόντος πολέμου τοὺς στρατιώτας οἱ ὅποιοι ἐφύλαττον αὐτήν, καὶ δὲν ἤμην φρουρὰ κατοχῆς», ἀποδεικνύεται, ἀσχέτως πρὸς τοὺς λόγους τοὺς ἀναγκάσαντας τὸν Φίλιππον γὰρ καταλάβῃ τὴν πόλιν, ὅτι οἱ Θρακῆς καὶ τότε κατέστρεψαν τὴν Λυσιμάχειαν, ὡς καὶ βραδύτερον τὸ 144 π.Χ.

Τὸ 200 π.Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Φίλιππος ὁ Ε΄ ἐκστρατεύει εἰς τὴν Θράκην (3) καὶ καταλαμβάνει τὴν μὲν Μαρώνειαν ἐξ ἐφόδου, ὁ δὲ Αἴγιος

4) Ἀ π π ι α ν ὄ ς. Β ι β λ . Ι Χ. 3. ἔ κ θ. Λ ε ι ψ ί α ς 1829. σελ. 5. «Ἀόγας γε ἦν, ὅτι Φίλιππος καὶ Ἀντιόχος ὁ Σύρων διακυλιεὺς ὑπέσχεοντο ἀλλήλοις Ἀντιόχῳ μὲν Φίλιππος, ναυαγιστεῦσασιν ἐπὶ τῆ Αἴγυπτῳ, καὶ ἐπὶ Κύπρῳ, ὅν πάσα ἤρμεν παις ὄν Πτολεμαῖος ὁ πέμπτος, ὃ Φιλισπάτωρ ἐπώνυμον ἦν Φιλίππῳ βὲ Ἀντιόχῳ, ἐπὶ Κυρήνην καὶ τὰς Κυβαλάδας νήσους καὶ Ἰωνίαν...».

1) Π ο λ ῦ β ι ο ς. ΧVΙΙΙ. 3. 11. «...Ἦρτο γὰρ τὸν Φίλιππον, θυατὶ Λυσιμαχείαν μετ' Αἰτωλῶν πατασμένην, καὶ στρατηγὸν ἔχουσαν παρ' αὐτῶν, ἐκβαλῶν τοῦτον, κατέλαχε φρουρᾶ τὴν πόλιν;...».

2) Π ο λ ῦ β ι ο ς. ΧVΙΙ. 4. 5. «...Αὐτὸς βὲ πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστρέψας, Ἐρωτᾷς με, φησὶν, Ἀλέξανδρε, διατί τὴ Λυσιμαχείαν προσέλαθον; Ἰνα μὴ διὰ τὴν ὑμετέραν ἀλυγερσίαν ἀνάστατος ὑπὸ Θρακῶν γένηται, καθάπερ νῦν γέγονε, ἡμῶν ἀπαγαγόντων τοὺς στρατιώτας διὰ τοῦτον τὸν πόλεμον, οὐ τοὺς φρουροῦντας αὐτήν, ὡς σὺ φησὶ, ἀλλὰ τοὺς παραφυλάσσοντας».

3) Π ο λ ῦ β ι ο ς. ΧVΙ. 29. 1. «Ὁ δὲ Φίλιππος ἠβούλετο παραλεύσασθαι Ῥωμαίων τὰς ἐν πούτοις τοῖς τόποις ἀφορμὰς καὶ τὰς ἐπιβάθρας. Ἰνα, ἐάν προθῆται θαυαίνεναι αὐθις εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐπιβάθραν ἔχοι τὴν Ἀδύβαν».

παρεδόθη εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐδρεύοντος ἐκεῖ στρατηγοῦ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Καλλιμήδου, διότι ὁ Αἴγιος ἀπὸ τοῦ 221 π.Χ. ἀπετέλει ἀκόμη κτίσιν τῆς Αἰγύπτου. Ἐπίσης καταλαμβάνει καὶ ἄλλας πόλεις τῆς νοτίου Θράκης, ὡς τὰ Κύφελα, τὸν Δορίσκον, τὸ Σέρριον, τὸν Ἐλαιούντα, τὴν Σηστόν, τὴν Ἀλωπεκόννησον, τὴν Καλλίπολιν, τὴν Μάδυτον κλπ. Τότε ἐπολιόρκησε καὶ τὴν Μάδυτον, τὴν ὁποίαν μετὰ γενναίαν ἀντίστασιν τῶν κατοίκων αὐτῆς κατέλαβεν, ἀφ' οὗ τέλος οἱ κάτοικοι αὐτῆς προσέβησαν εἰς ὁμαδικὴν αὐτοκτονίαν (1). Ἐκεῖ τότε ἔφθασεν καὶ ὁ Ρωμαῖος ἀπεσταλμένος τῆς Συγκλήτου Μάρκος Αἰμίλιος ὁ νεώτατος, διὰ τὰ ἀναγγεῖλη εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κύρυξιν τοῦ πολέμου ὑπὸ τῆς Ρώμης, τοῦ ὁποίου συνέπεια ὑπῆρξεν ἢ παρὰ τὰς Κυνὸς Κεφαλὰς ἦττα τοῦ Φιλίππου τὸ 197 π.Χ. ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου στρατηγοῦ Τίτου Κοίντου Φλαμίνιου. Ἐκ δὲ τῆς ἀποφάσεως τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου τῆς καθοριζούσης τοὺς ὅρους τῆς εἰρήνης μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Φιλίππου, δλέπομεν καὶ τὴν Πέρρινθον μετὰ τῶν ἐμφρούρων πόλεων τῶν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατεχομένων καὶ τὰς ὁποίας ὑπεχρεοῦτο νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρας, καὶ αἱ ὁποῖαι θὰ ἔπρεπε νὰ παραδοθῶν εἰς τοὺς Ρωμαίους (2). Καὶ πρὸς τοῦτο, δηλαδὴ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς συνθήκης εἰρήνης, ἐστάλη εἰς τὴν Θράκην ὁ Ρωμαῖος Λεύκιος Σερτίμιος. Τότε ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ ὁποῖος παρέβη τὰς μετὰ τοῦ Φιλίππου συνθήκας ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων, ἐζήτηε τὴν παράδοσιν εἰς αὐτὸν τῆς Θράκης ὡς κληρονομία τοῦ Σελεύκου, οἱ συνελθόντες εἰς Λυσιμάχειαν Ρωμαῖοι ἐκπρόσωποι παρέδωσαν τὴν Χερρόνησον εἰς τὸν βασιλεῆ τῆς Περγαμίου Εὐμένην Β' διὰ πολιτικοὺς λόγους.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν, δηλαδὴ κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ τελευταίου βασιλέως τῶν Γαλατῶν Καυάρου, ἦτοι ὀλίγον πρὸ τοῦ 218 π.Χ. ἀναφέρεται πόλεμος τοῦ Βυζαντίου πρὸς τοὺς Ροδίους βοηθουμένους ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Βιθυνίας Προυσία, χρησιμοποιοῦσάντος πρὸς τοῦτο καὶ μισθοφόρους Θράκας οἱ ὁποῖοι ἀπέκλεισαν τὸ Βυζάντιον ἀπὸ ξηρᾶς καὶ ἐλεηλάτου τὴν χώραν τῶν Βυζαντινῶν. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐκηρύχθη ὑπὸ τῶν Ροδίων, διότι οἱ Βυζάντιοι,

1) Π ο λ ὕ θ ι ο ς. XVI. 29 - 31. «...31. 8. Ὁ δὲ Φίλιππος, κυριεύσας τῆς πόλεως τὴν ὑπαρξὴν ἀπασάν καταλαβὼν συνηθροισμένην ὑπὸ τῶν Ἀδουβητῶν, ἐξ ἑτοίμου παρέλαβε. Θεωρῶν δὲ τὸ πλῆθος καὶ τὴν ἔρημν τῶν σφᾶς αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνια καὶ τὰς γυναῖκας ἀποσφατεμένων, ματακακόντων, ἀπαρχόντων εἰς τὰ φρέατα ρυπτούστων, κατακρημνίζόντων ἀπὸ τῶν πεγῶν, ἐκπλαγῆς ἦν καὶ θραυγῶν ἐπὶ τοῖς γινόμενοις, παρήγγειλε, διότι φρεῖς ἀναστραφῆν θίβειν τοῖς βουλομένοις ἀπάγχεσθαι καὶ σφάττειν αὐτούς...».

2) Π ο λ ὕ θ ι ο ς. XVIII. 27. «Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον ἦσαν ἐκ τῆς Ρώμης οἱ δέκκα, βι' ὧν ἔμελλε χειρῖσθαι τὰ κατὰ τοῦς Ἕλληνας, κομίζοντας τὸ τῆς Συγκλήτου δόγμα, τὸ περὶ τῆς πρὸς Φίλιππον εἰρήνης. Ἦν δὲ τὰ συνένοντα τοῦ δόγματος ταῦτα. Τοὺς μὲν Ἕλληνας Ἕλληνας πάντας, τοὺς τε κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑβρώπην, ἐλευθέρους ὑπάρχειν, καὶ νόμοις χρῆσθαι τοῖς ἴσιοις· τοὺς δὲ κατὰ τὸν Φίλιππον, καὶ τὰς πόλεις τοῦς ἐμφρούρους, παραδοῖναι Φίλιππον Ρωμαῖοις πρὸ τῆς τῶν Ἰσθμίων παιηγύρεως· Ἑβρώπων... Θάσον, Μυρίναν, Πέρρινθον...».

παρά τὰς παρακλήσεις των πρὸς τὰς ναυτικὰς χώρας ὅπως τοὺς βοηθήσουν διὰ τὴν καταβολὴν τοῦ ἐτησίου φόρου ὑποτελείας πρὸς τοὺς Γαλάτας τῆς Τύλλης, ἀνερχομένου εἰς 80 τάλαντα, αὐταὶ ἐκώφευσαν, ὁπότε οἱ Βυζάντιοι ἐπέβαλλον φόρον εἰς τὰ διερχόμενα πλοῖα, ἐξ οὗ καὶ ὁ πόλεμος. Τέλος τῆ ἐπεμβάσει τοῦ βασιλέως τῶν Γαλατῶν Κουάρου ἀπεκατεστάθη ἡ εἰρήνη (3).

Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης μεταξὺ Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ τῶν Ρωμαίων, ὁ Φίλιππος μένει πνέων κατὰ τοῦ Ἀντιόχου Γ' ὡς παραδάντος τοὺς ἔρους τῆς συμμαχίας καὶ μὴ βαηθήσαντος αὐτόν, κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα πόλεμον Ἀντιόχου Γ' καὶ Αἰτωλῶν κατὰ τῶν Ρωμαίων τὸ 192 π.Χ., ἐδοθήθησε ποικιλοτρόπως τοὺς Ρωμαίους. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔληξε διὰ τῆς ἥττης τοῦ Ἀντιόχου Γ' παρὰ τὴν Μαγνησίαν τὴν τοῦ Σιτύλου, εἰς Μ. Ἀσίαν, τὸ 190 π.Χ. Διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης ἡ Χερρόνησος καὶ τὰ γύρωθεν ταύτης παρεχωρήθησαν εἰς τὸν Εὐμένην τῆς Περγάμου (4). Ὁ Πολύβιος εἰς τὰ διασωθέντα λείψανα τῶν ἱστοριῶν αὐτοῦ καὶ τὰ βιβλία XX, XXI καὶ XXII μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα καίτοι ἔλλειπη, τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Θράκης. Ἀναφέρεται ὅτι ὁ Φίλιππος ὁ Ε' ὡς κατέχων τὴν Μαρώνεια, ἄγνωστον ὅμως παραμένει ἂν διετήρει τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως ἀπὸ τῆς πρὸ τῆς συνθήκης αὐτοῦ μετὰ τῶν Ρωμαίων ἐποχῆς, δηλαδὴ πρὸ τῆς ἥττης τοῦ εἰς Κυνὸς Κεφαλὰς τῆς Θεσσαλίας τὸ 179 π.Χ., ἢ βραδύτερον ἐπωφεληθεὶς τοῦ πολέμου τοῦ μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Ἀντιόχου (191 - 190 π.Χ.) κατέλαβε καὶ πάλιν τὴν πόλιν, δεδομένου ὅτι ἡ Μαρώνεια δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν συνθήκην εἰρήνης τοῦ 197 π.Χ. Ὁ Πολύβιος ἀναφέρει ὅτι διὰ τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ Ρωμαίων καὶ Ἀντιόχου (190 ἢ 189 π.Χ.) ἡ Χερρόνησος καὶ τὰ γύρωθεν ταύτην ὄχυρά καὶ χώρα τὰ ὁποῖα κατεῖχεν ὁ Ἀντίοχος παρεχωρήθησαν εἰς τὸν Εὐμένην τῆς Περγάμου (5).

3) Π ο λ ὕ β ι ο ς . IV. 46. «...Κατὰ μὲν οὖν τὰς ἀρχὰς ἐν ποῖς ἐφόδοις αὐτῶν παῖς κατὰ Κριαντόριον τὸν πρῶτον βασιλεύσαντα Ἰῶρα ἰδιετέλουσιν οἱ Βυζάντιοι θυθόντες ἀνὰ πρυαυλίους καὶ πενταπρυαυλίους, ποτὲ δὲ καὶ μυρίους χρυσοὺς ἔφ' ὃ μὴ καταφθεῖραι τὴν χώραν αὐτῶν. Τέλος δὲ ἠναγκάσθησαν ἐγδοθῆσαντα τάλαντα συγχωρήσαι φόρον πάλειν κατ' ἐνιαυτὸν ἕως Κιουάρου, ἔφ' ὃ κατελύθη μὲν ἡ θυσιαεῖα, τὸ δὲ γένος αὐτῶν αὐτῶν ἐξεφθάρη πᾶν, ὅπῃ Θρακῶν ἐκ μεταβολῆς ἐπικυρατηθέν... 52. Κιουάρου δὲ τοῦ τῶν Παλατιῶν βασιλέως παραγενομένου πρὸς τὸ Βυζάντιον καὶ ἰπποβιάζοντος θυαυλοῦσι τὸν πόλεμον καὶ θυθόντος τὰς χερσὶς φιλοτιμίως, συνεχώρησαν ποῖς παρακαλουμένους εἰς τὴν Προυσίαν οἷτε Βυζάντιοι. Πυθόμενοι δὲ οἱ Ρῶδοι τὴν τε τοῦ Κιουάρου ἰσπουδὴν καὶ τὴν ἀνηρατὴν τοῦ Προυσίου... ἐγένετο θυαυλοῦσι ἐπὶ Κῶθωνος τοῦ Καλλιγεῖτονος ἱερομνημονούτος ἐν τῷ Βυζαντίῳ...».

1) Π ο λ ὕ β ι ο ς . XXIII. 5. 10. «Εἰ μὲν γὰρ μὴ θυκατὸν ἦν, ἄλλως Εὐμένηι χάριν ἀπαδοῦσιναι Ρωμαίους, εἰ μὴ παρὰδοῦσιν αὐτῷ τὰς αὐτονομουμένης πόλεις... πρὸς δὲ τοῦτους Χερρόνησον, καὶ τὰ πρὸσορῶντα ταύτη τῆς Εὐρώπης ἔξιστον ἡμῖν, οἷς ἂν θούλησθαι προσηθέμεναι...».

2) Π ο λ ὕ β ι ο ς . XXII. 27. 9. «Περὶ δὲ τοῦ βασιλέως Εὐμένου καὶ τῶν ἀπολεθῶν ἐν τῇ τῆς πρὸς Ἀντιόχον συνθήκῃς τὴν ἐνδοξαμένην πρόνοιαν ἐποιήσαντο, καὶ...».

Κατά τὴν 148ην Ὀλυμπιάδα (187 π.Χ. καὶ ἐντεῦθεν) πρέσβεις τοῦ Εὐμένους ἔφθασαν εἰς Ρώμην κατηγοροῦντες τὸν Φίλιππον διὰ σφαγᾶς τὰς ὁποίας διέπραξεν εἰς θάρος τῶν κατοίκων τῆς Μαρωνείας καὶ μάλιστα παρουσίᾳ Ῥωμαίων ἀπεσταλμένων, ὡς καὶ ἄλλων παραβάσεων εἰς θάρος ὁμόρων τῆς Μακεδονίας περιοχῶν τῆς Θράκης, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν καταστροφὴν πόλεων τῆς νοτίου Θράκης³⁾. Ἐκ τῶν κατηγοριῶν τῶν πρέσβειων τούτων τοῦ Εὐμένους φαίνεται ὅτι ὁ Φίλιππος πλὴν τῆς Μαρωνείας κατεῖχε καὶ τὸν Αἴνον καὶ πολλὰς πόλεις καὶ ὄχυρά τῆς νοτίου Θράκης. Ἡ ἀπόφασις τῶν Ῥωμαίων ὑπῆρξεν εἰς θάρος τοῦ Φιλίππου, διετάσσεται δὲ οὗτος νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέρως τὰς Θρακικὰς πόλεις⁴⁾. Αἱ συνεχεῖς εἰς θάρος τοῦ Φιλίππου ἀποφάσεις τῶν Ῥωμαίων ἔδωσαν εἰς αὐτὸν νὰ ἀντιληφθῇ ὅτι ἡ διαφορά μεταξὺ αὐτῶν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λυθῇ παρὰ διὰ νέου πολέμου, διὰ τὸν ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ παρασκευασθῇ. Ἄφ' οὗ ὁ Φίλιππος ἀπεχώρησε τῶν Θρακικῶν πόλεων⁵⁾ καὶ μᾶλλον πρὸς ἀντίδρασιν κατὰ τῶν Ῥωμαίων, διὰ τὰς ἀνωτέρω πιέσεις, ἀλλὰ καὶ διὰ λεηλασίαν πρὸς συλλογὴν χρημάτων, πρὸς συνέχισιν τῶν προπαρασκευῶν του διὰ τὸν τελικὸν κατὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον τὸν ὁποῖον ἔδλεπε ἐγγίζοντα, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θράκην καὶ δὴ εἰς τὰς χώρας τῶν Ὀδρυσῶν, τῶν Βεσῶν καὶ Δανθλητῶν. Κατέλαβε καὶ τὴν Φιλιππούπολιν καὶ ἄφ' οὗ ἐγκατέστησεν εἰς αὐτὴν φρουράν, ἐληλάτησεν ἅπασαν τὴν περιοχὴν, καὶ ἄφ' οὗ ὑπέγραψε μετὰ τῶν ἄνω συμφωνίας ἐπέστρεψεν εἰς Μακεδονίαν. Ἀλλὰ ἐλάχιστον χρόνον μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του οἱ Ὀδρύσαι ἀνα-

τότε τῆς μὲν Εὐρώπης αὐτῷ προσέθησαν Χερρόνησον, καὶ Λυσισμαχίαν, καὶ τὰ παρασχοῦντα τούτους ἐρήμικτα καὶ χώραν, ἧς Ἰαντίσχος ἐπήρχει...».

3) Π ο λ ὕ β ο ς. XXIII 6. 1. «Κατὰ τοὺς αὐτοὺς καιροὺς ἦγον εἰς τὴν Ρώμην πικρὰ τε τοῦ βασιλέως Εὐμένους πρεσβευταί, διακαροῦντες τὸν ἐξουσιασμένον τοῦ Φιλίππου τὸν ἐπὶ Θράκης πόλεων» καὶ παρὰ Μαρωνητῶν οἱ φυγάδες...Τ. συνέβαινε δὲ πρὸς Αἰνίους καὶ τοὺς Μαρωνητικὰς πόλιν μὲν στυγιάζειν, παραφάτως δὲ ἀποκτείνειν τοὺς μὲν πρὸς Εὐμένῳ τὸς δὲ πρὸς Φίλιππον».

— Ὁ Ἰ β ο ς. XXIII. 4. 9. «Ἡ γεννημένη σφαγὴ διὰ Φιλίππου τοῦ βασιλέως ἐν Μαρωνεΐα. Πικρούσαι πρεσβευτῶν ἐκ Ρώμης, καὶ τὰ παρασχεθέντα διὰ τούτων. Αἰτίαι δι' ἃς ἐγένετο Ῥωμαῖος πρὸς Περσέα πόλεμος».

4) Ὁ Ἰ β ο ς. XXIII. 11. 2. «Ἐισελθόντων δὲ πρώτων τῶν πικρὰ τοῦ Φιλίππου καὶ παρ' Εὐμένους, οἱ δὲ τῶν ἐξ Αἴνου καὶ Μαρωνεΐας φυγάδων... ἔδοξε τῇ συγκλήτῃ πέμπειν ἄλλους πρεσβευτὰς πάλιν πρὸς Φίλιππον... εἶτα τοὺς ἐπιτάξοντας αὐτῷ τὰς φρουράς ἐξῆρξαι ἐξ Αἴνου καὶ Μαρωνεΐας, καὶ συλλήθῃ ἀποκτείνειν ἀπὸ τῶν παραθαλασσιῶν τῆς Θράκης ἐρήμικτων καὶ τόπων καὶ πόλεων».

5) Π ο λ ὕ β ο ς. XXIV. 6. 1. «Τῶν περὶ τὸν Κόρινθον τὸν Μάρκιον πρεσβευσάντων εἰς Μακεδονίαν, ἐπέβη μὲν ἀπὸ τῶν ἐπὶ Θράκης Ἑλληνηβῶν πόλεων ἐλσασχερῶς ὁ Φίλιππος καὶ τὰς φρουράς ἐξήγαγεν ἐπέβη δὲ θαρσύνόμενος καὶ στένον. Διωρθώσατο δὲ καὶ τὰ ἄλλα πειθήναι, περὶ ὧν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέτασαν, βουλόμενος θικεῖνοις μὲν μηδεμίαν ἔμψασιν ποιεῖν ἀλλοστράτητος ἰκαμῆσθαι νὰ ἀνικαστροφῇ πρὸς τὰς εἰς τὸν πόλεμον παρασκευάδας».

τρέψαντες τὰς συμφωνίας, κατέλαβον τὴν Φιλίππουπολιν καὶ ἐξεδίωξαν τὴν φρουράν (1).

Κατὰ τὸ 172 π.Χ. ἀναφέρεται βασιλεὺς τῶν Ὀδρυσῶν Θρακῶν ὁ Κότυς ὁ Β', ὁ ὁποῖος διεδέχθη τὸν Ἀβρούπολιν, ἐξωσθέντα ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Μακεδόνων Περσέως, υἱοῦ καὶ διαδόχου τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' ἀποθανόντος τὸ 179 - 178 π.Χ. Διὰ τὸν Ἀβρούπολιν τοῦτον ἐνδιεφέρθησαν οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς γράφει ὁ Διοδώρος (2), καὶ ἀπήτησαν ἀπὸ τοὺς εἰς Ρώμην εὐρεθέντας πρέσβεις τοῦ Περσέως τὴν ἀποκατάστασιν αὐτοῦ, πράγμα τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι δὲν ἐγένετο, διότι κατὰ τὴν μάχην τῆς Πύδνας, μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Μακεδόνων εὐρίσκομεν αὐτὸν μόνον σχεδὸν σύμμαχον αὐτοῦ. Εἶναι ἄγνωστον πότε ἀνήλθεν εἰς τὸν θρόνον τῶν Ὀδρυσῶν ὁ Ἀβρούπολις καὶ ποῖα ἢ συγγενικὴ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν Κότυν τὸν Β'. Ὁ Κότυς ὑπῆρξε φίλος καὶ σύμμαχος τοῦ Περσέως, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῆς πρώτης κατ' αὐτοῦ προσβολῆς ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπέστειλεν ἐπίσχυσιν ἐκ Θρακῶν ἱππέων. Εἰς δὲ τὴν τελευταίαν μάχην παρὰ τὴν Πύδναν μεταξὺ Περσέως καὶ Ῥωμαίων, στρατηγούντος αὐτῶν τοῦ Αἰμιλίου Παύλου, τὸ 168 π.Χ., φαίνεται ὅτι ἔλαβε μέρος καὶ αὐτὸς ὁ Κότυς, ὡς δὲ λέγεται, ἠχημαλωτίσθη κατ' αὐτὴν καὶ αὐτὸς ὁ υἱὸς τοῦ Κότους. Μετὰ τὴν ἤτταν ταύτην τοῦ Περσέως καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ῥωμαίους, καὶ τὴν μεταβολὴν αὐτῆς εἰς Ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν, ἡ Θράκη παρὰ τὰ ἀνωτέρω, δὲν ἠκολούθησε τὴν ἰδίαν τύχην, πλὴν ὅμως κατέστη φόρου ὑποτελὴς εἰς τὴν Ρώμην. Ὁ βασιλεὺς Κότυς ὁ Β' ὑπῆρξεν εἰς τῶν πλέον ἀξιολόγων βασιλέων τῆς Θράκης, ἐξυμνεῖται δὲ ὑπὸ τε τοῦ Πολυδίου καὶ τοῦ Διοδώρου (1) διὰ λίαν κολακευτικῶν ἐκφράσεων.

1) Π ο λ ὕ θ ι ο ς. XXIV. 6. 3. «Τηρῶν δὲ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν, ἐξήγε στρατιάν ἐπὶ τοὺς θαρδάρους. Διεθλῶν δὲ βιά μέσης τῆς Θράκης ἐνέβαλλεν εἰς Ὀβρούσας, Βέσσους, καὶ Δανθληγίτας. Πικραγενόμενος δὲ ἐπὶ τὴν προσωγαρευμένην Φιλίππου πόλιν, φυγάντων τῶν ἐνουκίωντων εἰς τὰς ἀκρωρείας, ἐξ ἐφόδου κατέσχε τὴν πόλιν. Μετὰ δὲ ταῦτα πᾶν τὸ πείδιον ἐπιβραμίον, καὶ τοὺς μὲν ἐβίβαρθέας, παρ' ὧν δὲ πίσυρες λαβῶν, ἐπανήλθε, φρουράν κατακυλιπὸν ἐν τῇ Φιλίππου πόλει. Τούτην δὲ συνέβη μετὰ ἰσικα χρόνον ἀκίπασεῖν ὑπὸ τῶν Ὀδρυσῶν, ἀβιειτηρῶντων πᾶς πρὸς τὸν βασιλεὺς ἰθίστους».

2) Δ ι ὀ θ ῶ ρ ο ς. Ἐ κ τ ῆ ς XXIX. 36. «...παρὶ δὲ τῆς Ἀβρουπόλεως τοῦ Θρακῆος ἐκ τῆς βασιλείας ἐκβολῆς ἐκέλευσε διορθώσασθαι τὸν Περσέα τὸ γεγονός».

— Π α υ σ α ν ἰ α ς. Ἀ χ α ἰ κ ἄ. 10. 6. «Περσὲ τῷ Φιλίππου πρὸς Ῥωμαίους ἄγαγε ἐβήγγην κατὰ συνθήκας, ἧς ὁ πατήρ οἱ Φίλιππος ἐποιήσατο, ἐπήλθεν ὑπερβήγγη τοὺς ἄριστους καὶ ἐπὶ τε Σαπατίους καὶ Σαπατίων τὸν βασιλεὺς Ἀβρούπολιν σφάραγμα ἀγαγὸν ἐποίησε ἀναστῆσαι τοὺς Ῥωμαίων συμμάχους ἄριστας...».

— Ἀ π π ι α ν ὀ ς. IX. 1. (Τ ὀ μ. II. σελ. 12. ἔκδ. Δελφία ς. 1829). «...Καὶ τῶν ἡμετέρων, ἔφη, φίλων καὶ συμμάχων, Ἀβρούπολιν μὲν ἀφήρηται τὴν ἀρχὴν... 3 (σελ. 14)... Ἀλλὰ Ἀβρούπολιν ἐξέβαλε τῆς ἀρχῆς. ἐπιβραμίοντα γεστοῖς ἡμετέροις, ἀμικμενος. καὶ τοῦτ' αὐτὸς ἐβήλωσε Περσεὺς...».

1) Π ο λ ὕ θ ι ο ς. XXVIII. 10. «Ὁ Κότυς ἦν ἀνὴρ καὶ κατὰ τὴν ἐπιφάνειαν ἀξιολόγος, καὶ πρὸς τὰς πολυεμεῖας χρεῖας εὐναφέρων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τὴν ψυχὴν πάντα

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ἀπὸ 168 π.Χ. — 46 μ.Χ.

Ἀπὸ τῆς μάχης τῆς Πύδνας (168 π.Χ.) τὴν ὁποίαν ἐπηκολούθησεν ἡ διάλυσις τοῦ Μακεδονικοῦ κράτους καὶ ἡ ὑποδούλωσις τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ῥωμαίους, ἡ Θράκη, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέχθη, ἐγένετο ἀπλῶς φόρου ὑποτελής εἰς τὴν Ῥώμην, μέχρι τοῦ 72 π.Χ. Τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ῥωμαῖος Μάρκος Λικίνιος Λουκούλλος, ἀδελφὸς τοῦ Λευκίου Λικινίου Λουκούλλου ἀνθύπατος (Διαϊκη-τῆς) ὧν τῆς Μακεδονίας, ἐνόμισεν ὅτι διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν Μακεδονίαν, θὰ ἔπρεπε νὰ καταλάβῃ τὴν Θράκην, καὶ ἀπεφάσισε τοῦτο. Ὁργάνωσε ὀλόκληρον ἐκστρατείαν καὶ καθυπέταξεν ἅπασαν τὴν Θράκην μέχρι τοῦ Ἰστρου καὶ τὰς παρὰ τὸν Εὐξείνιον Πόντον Ἑλληνίδας πόλεις. Τότε ἀφῆρσεν ἀπὸ τὴν Κάλλατιν τὸν πρίφημον καλοσσοῦν τοῦ Ἀπόλλωνος, τὸν ὁποῖον μετέφερεν εἰς τὴν Ῥώμην, ὡς εἰς τὸ σχετικὸν κεφάλαιον ἀνεγράφη. Μόνοι οἱ Βέσσοι ἀντέστησαν λυσιπῶδως κατὰ τῶν Ῥωμαίων, οἱ ὁποῖοι καίτοι ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Λουκούλλου καὶ θραδύτερον ὑπὸ τοῦ Κράσσου, ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ὁ Κράσος ἀφ' ἐνὸς διὰ τὴν ἐξουθενώσιν αὐτούς, ἀφ' ἐτέρου διὰ τὴν διαιρέσιν τοῦς Θρακίας, παρεχώρησε τὸ εἰς τοὺς Βέσσους ἀνήκον Μαντεῖον τοῦ Διονύσου ἐπὶ τῆς Ροδόπης μετὰ τῆς περιοχῆς του εἰς τοὺς Ὀδρῦσας. Τοῦτο ἐπροκάλεσε τὴν μῆνιν τῶν Βεσσῶν οἱ ὁποῖοι ἐσυνέχισαν τὸν ἀγῶνα ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὄχι μόνον κατὰ τῶν Ῥωμαίων ἀλλὰ καὶ τῶν Ὀδρῦσῶν. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, πλὴν τοῦ Κότους τοῦ Β', ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν μάχην τῆς Πύδνας ἐσυγχωρήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Βίθος ἀπηλευθερώθη, διὰ πολιτικοὺς λόγους, ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, οὐδεὶς ἄλλος ἀναφέρεται ὡς βασιλεὺς εἰς τὴν Θράκην. Εἶναι ἀγνωστον μέχρι πότε ἐδασίλευσεν ὁ Κότος ὁ Β', πάντως φαίνεται ὅτι ἡ βασιλεία του ὑπῆρξε μακροχρόνιος καὶ ὄχι μέχρι τοῦ 162 π.Χ., ὡς ὑποστηρίζουν τινές, διότι τότε μόνον θὰ ἦτο κατόρθωτόν νὰ ἀποδείξῃ τὰ ποικίλα προσόντα του τὰ ὁποῖα, ὡς ἐλέχθη, ἐξῆμνησαν οἱ Πολύβιος καὶ Διόδωρος εἰς τὰς ἱστορίας των. Εἶναι ἐπίσης ἀγνωστον ποῖος τὸν διεδέχθη μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἡ περαιτέρω ἱστορία τῆς Θράκης καὶ ἡ διαδοχὴ τῶν βασιλείων αὐτῆς εἶναι συγκεχυμένη, διότι δυστυχῶς λείψανα τῆς ἱστορίας αὐτῆς διεσώθησαν, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ μνημονεύσωμεν ἐν συνεχείᾳ.

Ὁ Διόδωρος (1) γράφων περὶ τοῦ Ἀνδρίσκου ἢ Ψευδοφιλίππου (148

μᾶλλον ἢ Θραξῆ ὧν. «Καὶ γὰρ νήπτης ὑπῆρχε, καὶ πρᾶγμᾶτα καὶ βίθος ὑπάειπυεν ἐλευθέρως».

— Διόδωρος. Ἐκ τῆς XXX. 3. «Ὅτι ὁ Κότος ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς ἦν ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσχυροτάτος καὶ φιλικὸς ἀξίος. Ἦν δὲ καὶ νήπτης καὶ σώφρων καὶ ὑπερβαλὴν, ἔτι δὲ τὸ μέγιστον, πάντων τῶν τοῖς Θραξὶ παρακολουθούτων κακῶν ἀλλοτριώτατος».

1) Διόδωρος. Ἐκ τῆς XXX καὶ ἐξ ἧς. Ἐκ θ. Δειψίας 1859 ὁ πὸ I M. B E K K E R I. σελ. 263. «...ἤκουσε δὲ αὐτῆς ἐτι καὶ Τήρης ὁ βασιλεὺς τῶν Θρακῶν ἔχει γυναικᾶ Φιλίππου τοῦ βασιλευμένου θυγατέρα. Ἀπὸ δὲ

π.Χ.) ἀναφέρει δύο βασιλεῖς τῆς Θράκης, τὸν Τήρην ὁ ὁποῖος, ὡς γράφει, εἶχε σύζυγον θυγατέρα τοῦ Φιλίππου τοῦ Ε' καὶ ἐπομένως ἀδελφήν τοῦ Περσέως, καὶ τὸν Βαρσαδᾶν, οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον ἐδέχθησαν καὶ ἐτίμησαν τὸν Ἀνδρίσκον, ἀψηφίσαντες τὸν ἐκ τῶν Ρωμαίων κίνδυνον, ἀλλὰ καὶ ἐβοήθησαν αὐτόν. Ἐκ τῶν γραφομένων ὑπὸ τοῦ Διοδώρου «...διὰ δὲ τούτου καὶ τοῖς ἄλλοις δυνάσταις συσταθεὶς ἔλαβε παρ' αὐτῶν ἄλλους ἑκατόν...» φαίνεται ὅτι ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Θρακῶν ἴσως διαφόρων φυλῶν, τοὺς ὁποίους ὁμῶς ἀποκαλεῖ δυνάστας καὶ ὄχι βασιλεῖς.

Περαιτέρω ὁ Διόδωρος (2) καὶ περὶ τὸ 143 π.Χ., ἀναφέρει βασιλέα τῶν Θρακῶν τὸν Διήγγυλιν. Τούτον ὁ Στράβων (3) ὀνομάζει βασιλέα τῶν Καινῶν (1). Ἄγνωστον ἂν ὑπῆρξε βασιλεὺς μόνον τῶν Καινῶν ἢ καὶ ἄλλων Θρακικῶν φύλων. Φαίνεται ὅτι εἶχε πρωτεύουσαν τὰ Κύβελα (Ἵψαλα) διότι ἡ πόλις αὕτη εὕρισκετο εἰς τὴν χώραν τῶν Καινῶν, καὶ ὑπῆρξεν εἰς τὸ παρελθὸν ἔδρα τῶν βασιλέων τῶν Ὀδρυσῶν, ὑπῆρχε δὲ ἐκεῖ καὶ νομισματοκοπεῖον. Οὗτος ὑπῆρξε βίαιος, πλεονέκτης, κακοῦργος, διεσκέδαζε φονεῶν καὶ κατακόπτων τὰ σώματα τῶν φονευομένων, καὶ ἄλλας πλείστας παραγο-

τούτων τῶν ἀπορριμῶν μεταωρισθεὶς (ὁ Ἀνδρίσκος) προῆλθεν εἰς Θράκην. Ἐν περὶ τούτου δὲ καταπιπτόμενος εἰς Βυζάντιον ἐπιμήθη· καὶ καύτης ἐτῆς ἀφορούσης ἔβωκεν ἐθνικαὶς τοῖς Ρωμαίοις οἱ Βυζάντιοι. Πιλιεῖονον δὲ πρὸς αὐτὸν συμπερόντων ἦσαν εἰς Θράκην πρὸς Τήρην. Ὁ δὲ ποῦτον τιμῆσαι ἔδωκεν αὐτῷ ἰσπρατιώτας ἑκατὸν καὶ διάδημα περιέθηκε. Διὰ δὲ ποῦτον καὶ τοῖς ἄλλοις δυνάσταις συσταθεὶς ἔλαβε παρ' αὐτῶν καὶ ἄλλων ἑκατόν, καὶ πορευθεὶς πρὸς Βαρσαδᾶν τὸν Θρακῶν βασιλέα ἔπεισεν αὐτόν...».

2) Διόδωρος. Ἐπιτομὴς XXXIII. 17. «Ὅτι Διήγγυλις ὁ τῶν Θρακῶν βασιλεὺς παραλιβῶν τὴν βασιλείαν, καὶ παραλιβῶς αὐτῷ, τῶν ἀγαθῶν ἐπιπερόντων, οὐκέτι τῶν ὑπαταετηγμένων ὡς φίλων καὶ συμμάχων ἦρχεν, ἀλλ' ὡς ἀργυροπλήτων ἀνθρωποφῶν ἢ πωλεσιμῶν καὶ χυμάλων ὁμῶς ἐδέσποσεν. Παλιούς μὲν γὰρ καλοῦς καὶ ἀγαθοῦς ἀνδρας Θρακῶν ἀνεῖλε μετ' αὐτοῦ, οὐκ ἀλίγους βέ βέριζε καὶ ταῖς ἐσχάταις παρουσίαις περιέβαλλεν. Οὐ γὰρ ἦν οὐ γυναικίος, οὐ παιδὸς αὐτῷ καὶ ἄλλος ἄριστος, οὐ καίτιστος ἐπισημάτων παλιπταλῆς ἀνικαίρετος, ἀλλὰ πάσαν τὴν ὑφ' αὐτοῦ δυναστείαν ἐπλήρου παρανομίας. Ἐπόρθει βέ καὶ τῶν Ἑλληνιστῶν πόλεων τὰς πληροσώρους, καὶ τῶν ἀλυσιμαμένων οὖς μὲν βέριζε, οὖς βέ θειναῖς καὶ παραλλοχγμένους καίνας ἐτιμωρεῖτο. Κυρυσσας βέ ὁ αὐτὸς πόλεως Δυσμαχέαις, τεταγμένης ὑπὸ τῶν Ἀππαίων, τὴν μὲν πόλιν ἐνέπηρσε, τῶν δὲ καίχυμαλῶτων ἐπιλεξῆς τοὺς ἀξιοσώματους ἰδίαις καὶ παραλλοχγμένους καίνας αὐτῶν ἐχρήσατο τιμωρίας. Πανθῶν μὲν γὰρ ἀποκόπτων χεῖρας καὶ πόδας καὶ κεφαλὰς ἐξῆρσε ταῦτα φέρειν τοῖς τῶν γονέων παρικήλοις, ἀνδρῶν βέ καὶ γυναικῶν ἑκατέρων διήλλατταν ἀμφοτέρων τὰ μέλη, καὶ πινὰς μὲν χειροκοπήσαις διεμέλιζε τὰ σώματα κατὰ ράχιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ τὰς ἑκατοπὰς ἐπ' ἀκουρὶς ταῖς λόγχαις φέρειν, ὡς Φάλαριν καὶ τὸν Κρισσανθρέον τήρωνον Ἀπολλοθῶρον ὑπερβάλλειν ὁμότητι. Παραλιβῶν δ' ἂν τις τὰ λουπὰ τῆς παρὶ αὐτὸν μακισφονίας, ἐξ ἑνὸς το ὑμέλλοντος λέγισθαι τιμωρηαίτο τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὁμότητος...».

2) Στράβων. III. 624. 2. «...Ἰσχυρώσατο βέ καὶ Διήγγυλις τὸν Καινῶν βασιλέα ἰσπρατιώτας εἰς τὴν Θράκην, ἀνεῖλε βέ καὶ Προυσίαν...».

1) Ἡ χώρα τῶν Καινῶν ἢ Καινικῶν, ὡς ἐγράφη εἰς τὸ σχετικὸν μερῶλλον καταπείχε τὴν περὶ τὴν καταμῆλιν τοῦ ποταμοῦ Ἐργίνην καὶ νοτιῶς αὐτοῦ. Ἐπι Ρωμαϊκῆς κατασχῆς μὲν τῶν 14 ἰσπρατιγῶν τῆς Θράκης ἐκαλεῖτο Καινικῆ.

μίας και κακουργήματα διέπραττεν, ως αναφέρει ἐν λεπτομερείᾳ ὁ Διόδωρος. Κατ' αὐτοῦ ἐστράτευσεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περγᾶμου Ἄτταλος ὁ Β', ὁ ὁποῖος κατείχε τὴν γειτονικὴν περιοχὴν (Χερρόνησον κλπ.), καθυπέταξεν αὐτὸν καὶ ἀπήλλαξε τὴν χώραν τούτου (²).

Τὸ 130 π.Χ. εὐρίσκομεν βασιλεύοντα τῶν Θρακῶν τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Διηγύλιδος τὸν Ζιθέλιμον. Οὗτος κατὰ τὸν Διόδωρον (¹) ὑπῆρξε χειρότερος τοῦ πατρὸς εἰς ἐφευρετικότητά κακουργημάτων, καὶ τοῦ ὁποῖου αἱ φρικώδεις αὐταὶ πράξεις ἐπροκάλεσαν τὴν ἐξέγερσιν τῶν Θρακῶν, με ἀποτελεσματικῶς τὴν σύλληψιν καὶ τὴν θανάτωσιν αὐτοῦ.

Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω, ἀναφέρεται ὡς βασιλεὺς τῶν Θρακῶν, ἄγνωστον τίνος τμήματος αὐτῶν, μᾶλλον τῶν Ὀδρυσῶν, ὁ Κότυς, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν πίνακα τῶν ὀμωνύμων αὐτῶ ἀναγράφεται ὡς τρίτος (Γ') καὶ κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 57 - 48 π.Χ. Ὑπὸ τινων ὑποστηρίζεται ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἕγγονος Κότυος τοῦ Β'. Ἀναφέρεται ὅτι ὑπῆρξε φίλος τοῦ Πομπηίου καὶ ἐβοήθησεν αὐτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ κατὰ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, κατ' ἄλλους ὑπὸ 500 ἀνδρῶν, κατ' ἄλλους ὑπὸ 5.000 τοιούτων. Μάλιστα ἀναφέρεται, ὅτι ἐπεισε τὸν ἀνθύπατον Πείσονα νὰ δολοφονήσῃ τοὺς πρέσβεις πολλῶν Θρακικῶν φύλων, καὶ ὅτι συνετάχθη μετὰ τοῦ Πομπηίου μετὰ 5.000 ἀνδρῶν. Καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Λεύκιος Κάσιος Λογγίνος, στρατηγὸς τοῦ Καίσαρος, ἤρχισε νὰ ὀχυρώνῃ τὰς ἐξόδους τῶν Τριπῶν, αἰφνιδίως ἀνεφάνη πρὸ αὐτοῦ μοῖρα Θρακῶν ἱππέων ὑπὸ τὸν Κότυν. Νομίσας ὁ Λογγίνος ὅτι αὕτη ἀπετέλει τὴν πρω-

2) Διόδωρος. Ἐκ τῆς XXXIII. 18. «Ὅτι ὁ Ἄτταλος ἀκούων τὸν Διηγύλιον ἰσχυρὰ τοῖς ὑποστυγμένοις Ἰθαυβέλῃσθαι ἰδία τε τὴν πλειονεξίαν καὶ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὀμότητος, ἐξήλωσε τὴν ἐναντίαν προαίρεσιν. Διὸ καὶ τοὺς ἀλυσκομένους τῶν Θρακῶν ἀπαλοῦν μετὰ φίλωνθρωπίαις, πολλοὺς ἔσχε κήρυκας τῆς ἰδίας ἐπιεικείας. Ἄθι πυνθανόμενος ὁ Διηγύλις τῶν μὲν ἀποχωρούτων τοὺς ἐμήρους ἰσθμιαῖς ὕβρισιν καὶ παρανομίαις αὐτίκως περιέβαλλεν, ὧν ἦσαν τινες τῶν ἀσθενεστάτων παιδῶν ἡλικίᾳ καὶ φύσει. Καὶ γὰρ τούτων οἱ μὲν βιασμαμελιεζόμενοι τὰ ἰσθμιακα παρὰ αὐτῶν, οἱ δὲ μακρὰς καὶ χεῖρας καὶ πάδας ἀφηρημένοι· καὶ τούτων, οἱ μὲν ἐπὶ σκόλοψιν οἱ δὲ ἐπὶ βένδρῃσιν ἀνῆρτητο. Οὐκ ἄλλως δὲ καὶ τῶν γυναικῶν ἀνεπτυγμέναις τὰ ἰσθμιακα πρὸς ὕδριν τε ἦν ἰθεῖν πρὸς ταῖς τοῦ θανάτου συμφοραῖς προκειμέναις, παντοίας βιαθήσεις αὐσχύνῃς ἐξ ὑπερφηφαικείας θαρσύνων συμπεταλισμέναις, καὶ τοῖς μὲν πράξασιν ὀμότητος ἀναμαχύντου βεῖγμα προσέκλειπτο, τῶν δὲ θεωρούντων καὶ τῶν ἡμερῶν ἐχόντων ἰσχυρῶν πολλοὺς ἐξεκαλοῦντο πρὸς τὸν τῶν ἡτυχηράτων ἔλεον...».

1) Διόδωρος. Ἐκ τῶν XXXIV καὶ XXXV. 34. «Ὅτι ὁ τοῦ Διηγύλιος υἱὸς Ζιθέλιμος, ἐξήλωκας τὰς τοῦ πατρὸς ματαιφρονίας, μνησικακῶν δὲ ὑπὲρ τῶν τοῖς Θραξῖ παραθέντων, ἐπὶ τασούτω προῆλθεν ὀμότητος καὶ παρανομιῶν ὡσπερ τοὺς παρακόφαντας πανοικίους τιμωρεῖσθαι. Ἐπὶ γὰρ ταῖς τυχεύσασιν αὐτίκως τοὺς μὲν βιαιεμάριζε, τοὺς δὲ ἀνιστάφουρ, τοὺς δὲ καὶ ζῶντας ἐνεπτόριζε. Πονέων δὲ ἐν ὄμιαισι καὶ κόλλαισι ἐγχευέσφαζε τέσσαρα, καὶ ἀρεσασμῶν τὰ ἰσθμιακα παρετίθει τοῖς συγγενεστάτοις, ἀναπνεόμενοις τὰς πωλικαῖς ἐπιεικείας Τηρέω ἢ Θυέστου ποιναῖς. Οἱ δὲ Θραξικὲς συλλαβόντες τὸν Ζιθέλιμον, τὸ μὲν καθ' ἑν αὐτὸν ἀντιδικατικῶς καχεῖδαν ἀδύνακτον ὑπῆρχε· πῶς γὰρ ἐνδοξαχόμενοι ἦν ἐν ἰσθμῷ τὴν εἰς ἔθνος παρανομίαν γεννομένην ἀναδέξασθαι; ὁμοίως δ' ἐκ τῶν ἐνδοξαχόμενων ἐφυλάττειν ἦσαν ἰσθμῶν ὕδριν καὶ τιμωρῶν προσαγαγεῖν τῷ σώματι...».

τοπορείαν τοῦ στρατοῦ τοῦ Μετέλου Σκιπίωνος πειθεροῦ τοῦ Πομπηίου, ἐξεκένωσε τὴν Θεσσαλίαν καὶ ὑπεχώρησε μέχρις Ἀμβρακίας. Ταῦτα συνέβαινον κατὰ τὸ 48 π.Χ.

Ἐξ εὐρεθέντων ὅμως νομισμάτων (HEAD — Σδορώνος, Τόμ. Γ' σελ. 359) καὶ ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Εὐτροπίου (IV 10) φαίνεται ὅτι κατὰ τὴν περίοδον τὴν πρὸ τοῦ 73 π.Χ. μέχρι 42 π.Χ. ὑπῆρξε βασιλεὺς τῶν Θρακῶν μὲ ἔδραν τὴν Βιζύην ὀνομαζόμενος Σαδάλας. Ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ ὅτι ἀνεγνώρισε τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Μάρκου Λικινίου Λουκούλλου εἰς Μοισίαν καὶ Θράκην, καὶ ἔκτοτε μέχρι τοῦ θανάτου του παρέμεινεν ὑποτελής τῶν Ῥωμαίων.

Ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ²⁾ ἀναφέρονται, κατὰ τὴν περίοδον, τὴν μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ κατὰ τὸν ἐπακολουθήσαντα ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ τῶν Λεπίδου - Ἀντωνίου καὶ Ὀκταβίου Καίσαρος ἀφ' ἑνὸς καὶ Βρούτου καὶ Κασσίου ἀφ' ἑτέρου, τὸν τερματισθέντα διὰ τῆς μάχης τῶν Φιλίππων τὸ 42 π.Χ., δύο ἀδελφοὶ βασιλεῖς τοῦ αὐτοῦ τμήματος τῆς Θράκης, τῆς ὑπ' αὐτοὺς χώρας ἐξικνουμένης μέχρι τοῦ Νέστου καὶ ἴσως καὶ πέραν αὐτοῦ, ἐθαγομένου τούτου ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ Ἀππιανοῦ, οἱ Ρασκούπολις (Ραισκούπορις) καὶ Ράσκος. Κατὰ τὸν ἐμφύλιον τοῦτον πόλεμον τῶν Ῥωμαίων, ὁ μὲν Ρασκούπολις ἐτάχθη μετὰ τῶν Βρούτου καὶ Κασσίου, ὁ δὲ Ράσκος μετὰ τῆς ομάδος τῶν ἀντιπάλων τούτων, φέροντες ὡς βοήθειαν ἕκαστος ἀνά 3.000 ἵππους. Μετὰ τὴν ἥτταν τῶν Βρούτου καὶ Κασσίου καὶ τὸν θάνατον αὐτῶν, ὁ Ράσκος κατώρθωσε διὰ τῶν παρακλήσεων αὐτοῦ γὰ σῶσιν τὸν συλληφθέντα ἀδελφὸν Ρασκούπολιν (Ραισκούποριν) ὡς καὶ τὴν συγχώρησιν αὐτοῦ ὑπὸ τῶν νικητῶν. Ἄγνωστον εἶναι τὸ τέλος αὐτῶν.

Ἐπιγραφή εὐρεθεῖσα εἰς Βιζύην τῆς Θράκης καὶ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ τῶν DUMONT - HOMOLLE (σελ. 365) καὶ ἀναγράφουσα:

— ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ ΒΑΣΙΛΕΑ ΣΑΔΑΛΑΝ
ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ ΠΟΛΕΜΟΚΡΑΤΕΙΑΝ
ΤΟΥΣ ΕΛΥΤΟΥ ΓΟΝΕΙΣ
ΘΕΟΙΣ ΠΑΤΡΩΙΣ

πιστοποιεῖ ὅτι εἰς τὴν Βιζύην ἐβασίλευσεν ὁ Σαδάλας μὲ βασιλίσσαν τὴν Πολεμοκράτειαν, καὶ εἰς τιμὴν τῶν ὁποίων ὁ υἱὸς καὶ βασιλεὺς Κότυς ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Πατρῶους θεοὺς τὴν ἐνεπίγραφον ἐκείνην στήλην. Ἄλλὰ πότε; Τὴν

2) Ἀππιανὸς. Τόμ. IV. DE BELLIS CIVILIBUS. Βιβλ. IV. Ἔκβ. Λεϊψίαις 1829. σελ. 71. κεφ. 67. «...μέχρι, πάλιν ὑπερβάντες Φιλίππους, πάλιν ἐπὶ τῶν Κορνήλιων καὶ Σκαπίων, τῆς Ρασκουπόπολιδος ἔνθα ἀρχῆς, κατέλαβον... Ρασκούπολις δὲ καὶ Ράσκος ἦσαν ἀδελφὸι Θρακίῳ βασιλικῷ, μιᾶς ἀρχῆς ἰσχυροῦς, οἱ τότε τῇ γνώμῃ περὶ τῆς συμμαχίας βιεφέροντο καὶ Ράσκος μὲν τοῖς ἀμφὶ τὸν Ἀντωνίου συνεχάρει, Ρασκούπολις δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Καίσιον, ἡμιχλίτους ἵππους ἔχων ἑκάστος... κεφ. 136. Ράσκος δὲ ὁ Θράξ, ἐπικνήσαντες ἐκ τῶν ὁρῶν πολλοὺς καὶ γέρας ἤτησέ τε, καὶ ἔλαβε, σὺνδραμεῖν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ Ρασκούπολιν ὃ καὶ βιεβλήθη, οἱ οὐδ' ἀπ' ἀρχῆς ἀλλήλους...».

ἀπάντησιν μᾶς τὴν δίδει ὁ Ἀππιανός⁽¹⁾. Ἴδου τί γράφει οὗτος: «Πολεμοκρατία, γυνὴ τινὸς τῶν βασιλικῶν, ἀναιρεθέντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρὸς ὑπ' ἐχθρῶν, δέισασα περὶ τῆ παιδί, ἤκεν αὐτὸν φέρουσα καὶ ἐνεχείρισε Βρούτῳ· ἐνεχείρισε δὲ καὶ τοὺς τοῦ πατρὸς θησαυρούς...». Ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Ἀππιανοῦ, ἡ Πολεμοκρατία αὕτη δὲν εἶναι ἄλλη ἀπὸ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὴν στήλην τῆς Βιζύης, σύζυγον τοῦ βασιλέως Σαδάλα καὶ μητέρα τοῦ μετέπειτα βασιλέως Κότους. Ἐβασίλευσεν δὲ οὗτος ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ ἐφονεύθη πρὸ τῆς μάχης τῶν Φιλίππων τὸ 42 π.Χ., ὁπότε ἡ βασίλισσα Πολεμοκρατία, φοβουμένη τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ τῆς παρέδωκεν τοῦτον εἰς τὸν Βρούτον, ὁ ὁποῖος ἀνέθεσεν εἰς τοὺς Κυζικηνοὺς τὴν ἀνατροφὴν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς πιστοποιεῖται καὶ τὸ ἄλλο γεγονός, ὅτι ὁ υἱὸς τῆς Πολεμοκρατίας ὁ Κότος ἐβασίλευεν εἰς τὴν χώραν τοῦ πατρὸς του καὶ οὕτω ἠδυνήθη νὰ ἀναθέσῃ τὴν στήλην ταύτην εὐχαριστήριον εἰς τοὺς πατρῴους θεοὺς, καὶ ὅτι ἐβασίλευσεν μετὰ τὸ 42 π.Χ. Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ὁ Κότος οὗτος εἰς τὴν σειρὰν τῶν ὁμωνύμων βασιλέων, θὰ ἴδωμεν περαιτέρω.

Μετὰ τοὺς ἀνωτέρω μνημονεύεται βασιλεὺς τῶν Θρακῶν Κότος ὁ Δ' διὰ τὸν ὅποιον αἱ διάφοροι πληροφορίες δὲν συμφωνοῦν. Φαίνεται ὅτι οὗτος εἶναι ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Σαδάλα Β' καὶ τῆς Πολεμοκρατίας περὶ τῶν ὁποίων ἐλέχθη ἀνωτέρω. Φέρεται οὗτος μεταξὺ τῶν βοηθησάντων τὸν Ἀντώνιον εἰς τὴν παρὰ τὸ Ἄκτιον ναυμαχίαν τὸ 31 π.Χ. κατὰ τοῦ Αὐγούστου.

Ὡς υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ Κότους Δ' ἀναφέρεται ὁ Ραισκούπορις ὁ Β'. Οὗτος μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ἐπιτροπείαν, μᾶλλον συμβασιλείαν, τοῦ θείου του Ροιμητάλκου τοῦ Α' διεξήγαγε τὸν κατὰ τῶν Βέσων πόλεμον, ἡγουμένου αὐτῶν τοῦ πρωθιερέως τοῦ Μαντείου τοῦ Διονύσου ἐπὶ τῆς Ροδόπης Βελογέζου. Καὶ ὁ μὲν Ραισκούπορις ὁ Β' ἐφονεύθη εἰς τινα μάχην κατὰ τῶν Βέσων, τὸ 13 π.Χ. ὁ δὲ Ροιμητάλκης διαφυγὼν κατέφυγεν εἰς τὴν Χερρόνησον. Ἐσυνέχισε μετ' ὀλίγον τὸν κατὰ τῶν Βέσων πόλεμον βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, καὶ μετὰ πολλὰς διακυμάνσεις κατώρθωσε νὰ καθυποτάξῃ τούτους τὸ 7 μ.Χ. Ὁ Ροιμητάλκης Α' ἀπέθανε τὸ 12 μ.Χ., βασιλεύσας οὕτω μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ραισκουπόριδος Β' ἐπὶ 25 ἔτη.

Μετὰ τὸν Ροιμητάλκην τὸν Α' (12 μ.Χ.) ἀναφέρονται βασιλεῖς τῶν Ὀδρυσῶν δύο, ὁ Ραισκούπορις ὁ Γ' υἱὸς μᾶλλον τοῦ Ροιμητάλκου Α' καὶ Κότους ὁ Ε' υἱὸς τοῦ Ραισκουπόριδος τοῦ Β', ὡς καὶ εἰς τὰ εὑρεθέντα νομίσματα ἀναγράφεται⁽¹⁾. Ὁ Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Αὐγούστος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ

1) Ἀ π π ι α ν ὸ ς . Τ ὁ μ . IV . Ἐ μ φ ὺ λ . III ὁ λ . IV . 55 . ἰσλ . 61 . «Πολεμοκρατία, γυνὴ τινὸς τῶν βασιλικῶν, ἀναιρεθέντος αὐτῆ τοῦ ἀνδρὸς ὑπ' ἐχθρῶν, δέισασα περὶ τῆ παιδί, ἔτι ὄντι παιδί, ἤκειν αὐτὸν φέρουσα, καὶ ἐνεχείρισε Βρούτῳ· ἐνεχείρισε δὲ καὶ τοὺς τοῦ ἀνδρὸς θησαυρούς. Ὁ δὲ τὸν μὲ παιδία Κυζικηνοῖς ἀνατρέφειν παρέδωκεν, μέχρι ἰσχυλάσασθαι ἐπὶ τὴν θιαυλείαν καταγαγεῖν. Ἐν δὲ τοῖς θησαυροῖς εὗρε παραθήσασιν χρυσίου τε καὶ ἀργύρου πλῆθος· καὶ τοῦτο μὲν ἔκοπτε, καὶ νομίσματα ἐποίησεν.»

1) Ἐἰς εὑρεθέντα νομίσματα εἰς Βιζύην φέροντα τὴν προσημνίαν τοῦ Κότους ἀσταμμένου διὰ διαθήματος μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΟΤΥΣ, εἰς τῆς ἄλλης πλευρᾶς τὴν

Ροιμητάλκου Α' διένειμε τὴν Θράκην μεταξύ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ροιμητάλκου τοῦ Ραισκουπόριδος Γ' εἰς τὸν ὅποιον παρεχώρησε τὴν ὄρεινὴν Θράκην, καὶ τοῦ Κότυος Ε' εἰς τὸν ὅποιον παρεχώρησε τὴν πεδινὴν Θράκην. Διὰ τὴν τοιαύτην, κάπως ἀδικον, διανομήν, φαίνεται ὅτι ἐπέδρασαν οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ τῆς μητρὸς τοῦ Κότυος Ἀντωνίας Τρύφαινας μετὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῆς Ρώμης, ὡς περαιτέρω θὰ ἴδωμεν. Ὁ Ραισκούπορις μένεα πνέων κατὰ τοῦ Κότυος διὰ τὴν ἀδικίαν ἢ ὅποια τῷ προσεγένετο, ἐπεζήτει εὐκαιρίαν διὰ νὰ εἰσβάλλῃ εἰς τὴν χώραν τοῦ Κότυος καὶ νὰ καταλάβῃ ταύτην. Φοβούμενος ὅμως τὸν Αὐγούστου ἐφησυχάζεν προπαρασκευαζόμενος. Μετὰ τὸν θάνατον ὅμως τοῦ Αὐγούστου τὸ 14 μ.Χ. καὶ τὴν ἀνοδὸν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Τιβερίου οὗτος εἰσέβαλλεν εἰς τὴν χώραν τοῦ Κότυος καὶ παρὰ τὴν ἐντολήν τοῦ Τιβερίου ὅπως σταματήσουν τὰς ἐπιχειρήσεις, συμφιλιωθῶν καὶ διαλύσουν τὰ στρατεύματά των, πράγμα τὸ ὅποιον ἔπραξεν ὁ ἀγαθὸς Κότυς, οὗτος διὰ δόλου καὶ ἀπάτης συνέλαβε τὸν Κότυν τὸν ὅποιον παρὰ τὰς ἐντολάς τοῦ Τιβερίου ὅπως ἀπολύσῃ τοῦτον καὶ τὰς σχετικὰς ἀπειλάς αὐτοῦ, τὸν ἐφόνευσεν. Ὁ Τιβέριος τὸν διέταξε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιόν του εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ' οὗτος ὑπὸ διάφορα προσχήματα ἀπέφυγε τοῦτο. Τότε ἀπέστειλε κατ' αὐτοῦ τὸν Πομπώνιον Φλάκκον, ἀρχαῖον συμπολεμιστὴν τοῦ Ραισκοπόριδος, ὁ ὅποιος φαίνεται ὅτι τότε εἶχεν ἀντικαταστήσει τὸν ἀποθανόντα διοικητὴν τῆς Μαισίας Λατίνιον Πάντον, καὶ ὁ ὅποιος πάλιν διὰ δόλου κατώρθωσε νὰ τὸν θέσῃ ὑπὸ φρουράν. Μετ' ὀλίγον ἀπεστάλη εἰς τὴν Ρώμην. Ἐκεῖ ὅμως μετέβη καὶ ἡ σύζυγος τοῦ Κότυος Ἀντωνία Τρύφαινα, Ἑλληνὶς τὸ γένος, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Πολέμωνος καὶ τῆς Πυθοδιώριδος ἐγγονῆς τοῦ πρώτου ὑπάτου τῆς Ρώμης Μάρκου Ἀντωνίου, ἐπομένως συγγενῆς τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τῆς Ρώμης, ἢ ὅποια κατηγορήσεν εὐθέως τὸν Ραισκοπόριδα ὡς δολοφόνου τοῦ συζύγου αὐτῆς. Γενομένης δίκης καὶ ἀποδειχθείσης τῆς ἐνοχῆς του, κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν μακρὰν τῆς πατρίδος του, καὶ ὡς τόπος ἐξορίας ὠρίσθη ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ κατηγορηθεὶς ὅτι προσεπάθει νὰ δραπετεύσῃ συνελήφθη καὶ ἐφονεύθη τὸ 19 μ.Χ. Ὁ Κότυς ὁ Ε' ὑπῆρξεν ὁ πλέον μορφωμένος τῶν Θρακῶν βασιλέων, ἔγραφε δὲ ποιήματα τὰ ὅποια ἐπροκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ Ρωμαίου ποιητοῦ Ὀβιδίου, ὁ ὅποιος ἀπὸ τοῦ 9 μ.Χ. εἶχεν ἐξορισθῆ ὑπὸ τοῦ Αὐγούστου εἰς Τόμιους τῆς Σκυθίας (Κωνσταντζαν). Ὁ Ὀβίδιος τὸ 12 μ.Χ., πράγμα τὸ ὅποιον σημαίνει ὅτι ἀπὸ τότε ἢ πρότερον ἐβασίλευεν ὁ Κότυς τῶν Θρακῶν, τῷ ἀπέστειλεν ἐπιστολὴν διασωθεῖσαν, φέρουσαν τὴν ἐπιγραφὴν COTY REGI, καὶ διὰ τῆς ὁποίας τὸν παρεκάλει ὅπως τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ διέλθῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ βίου του εἰς τὴν Θράκην. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, εἰς ποιητικὴν γλῶσσαν, ἀρχομένη διὰ ἐγκωμιαστικῶν φράσεων: «ὦ Κότυ, ἀπόγονε τῶν βασιλέων, τοῦ ὁποίου ἢ εὐγενῆς καταγωγῆ φθάνει μέχρι τοῦ ἐνδόξου Εὐμόλπου...» καὶ ἀπο-

νίστην παρατοῦσαν αὐτὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΡΑΙΣΚΟΥΠΟΡΤΙΔΟΣ, ἀποδεικνύουσι τὰ γραφομένα.

τελουμένη ἐξ 81 στίχων, ἀποτελεῖ ἀριστούργημα τῆς Λατινικῆς ποιήσεως. Ἄλλὰ φαίνεται ὅτι ὁ Ὀβίδιος δὲν ἔλαβεν ἀπάντησιν ἐκ μέρους τοῦ Κόττος φοβουμένου τὸν Αὐγουστον. Τὸ 14 μ.Χ. ἀπέθανεν ὁ Αὐγουστος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Τιβέριος, ἀλλὰ ἡ ἀτυχῆς μετὰ τοῦ Ραισκουπόριδος βασιλεία τοῦ Κόττος συνεχῶς ἐπιβουλευομένου τοῦτον καὶ ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς πόλεμον καὶ τὴν δολοφονίαν αὐτοῦ τὸ 17 μ.Χ. δὲν ἐπέτρεψε φαίνεται εἰς αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τὸν ποητὴν ὁ ὁποῖος καὶ αὐτὸς ἀπέθανε τὸ 17 μ.Χ. εἰς Τόμους.

Τούτους διεδέχθησαν εἰς τὰ δύο τμήματα τῆς Θράκης, εἰς μὲν τὸ τμήμα τοῦ Ραισκουπόριδος Γ' ὁ υἱὸς τούτου Ροιμητάλκης ὁ Β' (19 - 37 μ.Χ.) εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη οἱ υἱοὶ τοῦ Κόττος (1), οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀγγλικοὶ, καὶ ἐπομένως κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν συνήθειαν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ Ρωμαίου Τριβαλλιανοῦ Ρούφου. Ὁ διαδεχθεὶς ὅμως τὸν Τιβέριον εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον τῆς Ρώμης Γάιος Καίσαρ (Καλλιγούλας) ἀπέδωκεν ὄχι μόνον τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς του εἰς τὸν παιδικόν του φίλον Ροιμητάλκην, ἀπομακρύνας ἐκεῖθεν τὸν Ρωμαῖον ἀντιβασιλέα, ἀλλὰ καὶ τὸ τμήμα τὸ ὁποῖον κατεῖχεν ὁ Ροιμητάλκης ὁ Β' ὁ διαδεχθεὶς τὸν Ραισκουπόριδα τὸν φονέα τοῦ Κόττος, ἤμειψε δὲ αὐτὸν διὰ τοῦ βασιλείου τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας κατὰ Δίωνα τὸν Κάσσιον. Ὁ Ροιμητάλκης ὁ Γ' φίλος τῶν Ρωμαίων ἐβασίλευσε μέχρι τοῦ 46 μ.Χ. ὅπότε ἀπέθανεν ὑπὸ τραγικὰς συνθήκας. Οὗτος ἐρωτευθεὶς παραφόρως ἀνεψιᾶν του ἐπροκάλεσεν τὴν ζηλοτυπίαν τῆς συζύγου του ἡ ὁποία καὶ τὸν ἐφόβησεν. Φαίνεται ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας του, λόγῳ τῆς πρὸς τὴν Ρώμην φιλίας του ἢ καὶ ἄλλων αἰτίων οἱ Θράκες Κοιλαῆται βοηθούμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Ὀδρουσῶν καὶ Δίων ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Ρωμαίων, ἡ ἐπανάστασις τῶν ὁποίων κατεστάλη μετὰ πολλοῦ κόπου. Φαίνεται δὲ ὅτι κατὰ ταύτην ἐκινδύνευσαν πολὺ ὅτε Ροιμητάλκης καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ Πυθοδορίς, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς εὐρεθείσης ἐπιγραφῆς τοῦ θάβρου τοῦ ἀνεγερεθέντος μνημείου εὐχαριστηρίου πρὸς τοὺς θεοὺς, καὶ ἡ ὁποία ἐπιγραφή ἔχει οὕτως: «ΘΕΩ ΥΨΙΣΤΩ ΩΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗΡΙΑ ΥΠΕΡ ΣΩΤΗΡΙΑΣ ΡΟΙΜΗΤΑΛΚΟΥΣ ΚΑΙ ΠΥΘΟΔΩΡΙΑΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΚΟΙΛΑΛΗΤΙΚΟΝ ΠΟΛΕΜΟΝ ΚΙΝΔΥΝΟΥ».

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ροιμητάλκου Γ' ἡ Θράκη ἔπαυσε νὰ εἶναι ἡμιανεξάρτητος, ὡς ἦτο, ἀλλὰ κατέστη Ρωμαϊκὴ ἐπαρχία (1), ὁ Ροιμητάλκης ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος βασιλεὺς αὐτῆς, καὶ οὕτω μετὰ 214 ἔτη ἡ Θράκη ἠκολούθησε τὴν Μοίραν τῆς ἀδελφῆς Μακεδονίας.

¹ Ὁ Κόττος ὁ Β' ἀποθανὼν ἀφῆκεν πρεῖς υἱοὺς ἀγγλικούς, τοὺς Ροιμητάλκην, Παλέμωνα καὶ Κόττον. Ἡ μήτηρ αὐτῶν Ἀθηγωνία Τρύφαινα ἀπέστειλε τὸν Ροιμητάλκην πρὸς Βιπαυίδευσιν εἰς τὴν Ρώμην, ἀσφαλῶς πλῆσιον τῶν συγγενῶν αὐτῆς, ἕκαστὸς δὲ οὗτος εἶχε συμπαιδείαν καὶ φίλους τὸν Γάιον Καίσαρα, τὸν μετέπειτα αὐτοκράτορα Καλλιγούλαν καὶ ἄλλους.

¹ Ὁ Ροιμητὸς Πάκουτος (TACTUS P O P L I U S C O R N I L I U S) εἰς τὰ «Χρονικά» του (ANNALES) ἀναφέρει τὰ τῆς περιόδου ταύτης...

ΑΛΕΞΙΟΥ ΛΟΥΙΖΟΥ
Ἀρχιτέκτονες Δρ Μηχανικοῦ

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΙΝΗΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΝ

Ἡ ἑκτασίς ποῦ σήμερα εἶναι τὸ Βουλγαρικὸν Κράτος ὑπέιγετο ἀπὸ ἀρχαιστάτων χρόνων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν ἀρχαίαν Θράκην, χώραν κατοικουμένην εἴτε ἀπὸ τὸν ἀρχικῶς συγγενῆ πρὸς τοὺς Ἑλληνας λαὸν «τοὺς Θράκας», εἴτε ἀπὸ τὸν ἀναπτυχθέντα ἀργότερα, ἀπὸ τὴν ἐπιμιξίαν Θρακῶν μὲ τοὺς Ἑλληνας.

Οἱ Θράκες, ὡς γνωστόν, μαζί μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Μακεδόνες, ὑπὸ τὸν Μέγα Ἀλέξανδρον, κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα π.Χ., κατέκτησαν ὅλο τὸ ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Εὐρώπης, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τμήμα τῶν Ἰνδιῶν. Μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν, ἡ Θράκη διηρέθη εἰς τὴν Ἄνω καὶ Κάτω Μοισίαν, κατοικουμένην πάντοτε ἀπὸ τὸν ἴδιον λαόν. Μετὰ τὴν διαίρεσιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Κράτους εἰς Ἀνατολικὸ καὶ Δυτικὸ, ἡ Θράκη ἀπετέλεσε «θέμα» τοῦ δευτέρου.

Ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος (681), ἐμφανίζονται ἀπὸ βορρὰ οἱ Βούλγαροι εἰσβολεῖς. Πρῶτα πέραν τοῦ Δουνάβειος, ἀργότερα καὶ εἰς τὴν Νότια ὄχθη του. Ζηλότυποι τοῦ πλοῦτος τοῦ Βυζαντίου καὶ πάντοτε ἀντισταθέντες εἰς τὸν ἐξελληνισμόν των, ποῦ κατ' ἐπανάληψιν ἐπεχείρησαν, προσεπάθουν συνεχῶς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς Βυζαντινὰς ἐπαρχίας γιὰ νὰ διευρύνουν τὸν ζωντικόν των χώρον. Οἱ Βούλγαροι εἶχαν σὰν γνώρισμά των, ὅτι ἦσαν πολεμισταί. Δὲν ἦσαν ἐπιρρεπεῖς εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Ἐπεχείρησαν κατὰ τοὺς ἀγὰ τοὺς αἰῶνες ἀγῶνες των νὰ προσαρτήσουν γειτονικὰ ἐδάφη μὲ συνεχεῖς εἰσβολὰς εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἔτσι ἔχουμε τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Κρούμου (803 - 814), τοῦ Συμεὼν (893 - 927) καὶ τοῦ Καλογιάν (1197 - 1207) τοῦ Ἀσέν τοῦ 2ου. Φυσικὰ ὅλα αὐτὰ ἦτο ἐπόμενον νὰ δημιουργήσουν τὴν ἀνάγκην ἀντεπιθέσεων τῶν Βυζαντινῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔχομεν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (1018 - 1185), ποῦ ὑπέταξε ὁλόκληρην τὴν Βουλγαρίαν καὶ τὴν μετέτρεψε εἰς ἐπαρχίαν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας διαρκέσασαν 167 ἔτη.

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ ἐπεχείρησαν κατ' ἐπανάληψιν νὰ ἐξελληνίσουν τοὺς Βουλγάρους, ὁσάκις ἦσαν οἱ ἰσχυροί, ἢ κατακτῆται ἢ εἶχαν

τὴν διοίκησιν εἰς τὰ κατοικοῦμενα ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους μέρη καὶ ἤσκουν ἐπιβολήν. Ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν μεγάλην των πλειονότητα ἀντέστησαν στὴν προσπάθειαν αὐτήν, μολονὶ ἤργησαν πολὺ γὰ ἀποκτήσουν δική των ἐθνικὴν συνείδησιν.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ ὁ Γ' τὸ 862, θέλησε καὶ ἐπέτυχε γὰ τοὺς ἐκχριστιανίσῃ. Γι' αὐτὸ ἔστειλε τοὺς Ἑλληγες Ἱεραποστόλους Μεθόδιον καὶ Κύριλλον οἱ ὅποιοι ἐπέτυχον γὰ τοὺς προσηλυτίσουν τὸν Χριστιανισμόν. Ἐκ τῶν Ἀποστόλων αὐτῶν ὁ Κύριλλος συνέταξε τὴν Κυριλλικὴν γραφὴν δηλαδὴ τὸ σλαβικὸ ἀλφάβητο (μέχρι τότε οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἀγράμματοι), ἔλαβεν ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ ἀλφάβητο τὰ γράμματα καὶ τὸ συνεπλήρωσε μὲ ἄλλα γὰ γὰ ἀνταποκριθῆ στὴ σλαβικὴ προφορά, τῶν συμφῶνων ποὺ δὲν ὑπάρχουν στὴν ἑλληνικὴ προφορά.

Οἱ Βούλγαροι, κατὰ τὴν ἱστορίαν των, ἀπεδείχθησαν ὅτι εἶναι λαὸς ἐπιθετικὸς, ἀνικανοποίητος καὶ ρέπων εἰς τὴν οἰκαιοποίησιν ἀδιαφεύστων ἱστορικῶν γεγονότων. Τώρα ἀκόμη θεωροῦν δηλαδὴ ὅτι ὠρισμένα ἐδάφη κακῶς δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὴν ἐπικράτειάν των ἐπειδὴ κατὰ τὸν ροὺν τῆς Ἱστορίας ἔτυχε κατὰ μικρὰν τινα περίοδον γὰ τὰ κατακτήσουν. Τοῦτο εἶναι τόσον παράλογον ὅσον θὰ ἦτο διὰ τοὺς Ἑλληγας γὰ ἀξιῶν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν τὴν Σικελίαν, ἢ ἀπὸ τὴν Γαλλίαν τὴν Μασσαλίαν.

Θεωροῦν τοὺς ἀποδεδειγμένως Ἑλληγας Μεθόδιον καὶ Κύριλλον ὡς Σλαῦσους, ἐπειδὴ ἐγνώριζον τὴν σλαβικὴν διάλεκτον. Θεωροῦν ὠρισμένους Βυζαντινοὺς Ναοὺς ἀποδεδειγμένως ἀνεγεθέντας ἀπὸ Ἑλληγας Τεχνίτας ὅτι αὐτοὶ οἱ Τεχνίτες ἦσαν Σλαῦοι, ἀκόμη δὲ λέγεται ὅτι διδάσκουν στὰ σχολεῖα των ὅτι ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος, ζῆσας 1500 ὀλόκληρα χρόνια πρὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Βουλγάρων στὴν Θράκη... εἶναι Βούλγαρος. Ὁμιλοῦν ἀορίστως διὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πρώτης πρωτεύουσῆς των τῆς Πλίσκας ἢ τοῦ Πρεσλάβ ἐνῶ δὲν ἔχουν γὰ ἐπιδείξουν τί τὸ συγκεκριμένον εἶναι γνωστὸν ὅτι τότε μόλις ἤρχιζε στὴν Βουλγαρία γὰ δημιουργεῖται ἡ ἔννοια τοῦ Κράτους.

Μετὰ τὸν ἐκχριστιανισμόν των, τὸ Βυζάντιον ὁσάκις ὑπερίσχυε, ἐτοποθετεῖ στὶς Βουλγαρικὰς Μητροπόλεις, Ἑλληγας ἀρχιερεῖς καὶ ἱερατικὸν προσωπικόν. Ἀντιθέτως ὅτε οἱ Βούλγαροι ὑπερίσχυον, ἀπέπεμπον τοὺς Ἑλληγας καὶ ἐγκαθίστων Βουλγάρους.

Ταῦτα μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μετὰ τὴν Ἀλωσιν, οἱ Τούρκοι ἐπέβαλλον τὴν πνευματικὴν Διοίκησιν τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ποίμανσιν ὄλων τῶν ὀρθοδόξων τῶν περιλαμβανομένων στὴν κατακτηθεῖσαν Αὐτοκρατορίαν, ἀνεξαρτήτως ἐθνικότητος. Κατὰ τὰ ἔτη ποὺ ἡ Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἐξετείνετο σ' ὄλον τὸν Αἴμιον, σ' ὄλες τίς περιφέρειες τῶν ὑποδούλων ὀρθοδόξων προΐσταντο Ἑλληγες Ἐπίσκοποι καὶ ἀνώτεροι κληρικοί. Κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, Ἑλληγες καὶ Βούλγαροι ἔζησαν ὄλα τὰ ἀτέλειωτα χρόνια, ὁμοσοῦντες.

Ἡ κατάσταση αὐτή διήρκεσε μέχρι τὸ 1876, δηλαδή τριακόσια ἑβδομήντα τρία χρόνια μετὰ τὴν Ἄλωσιν, ὅτε οἱ Βούλγαροι ἐπέτυχον ἀπὸ τὴν Πύλῃ τὴν ἔκδοσιν Φιρμανίου, μετὰ τὸ ὅποιον ἀπεσχίσθη ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον καὶ ἔκτοτε στίς Βουλγαρικὰς ἑκκλησίας ἐτοποθετοῦντο Βούλγαροι Ἐπίσκοποι.

Ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1878, προεκάλεσε μεταξύ τῶν ἄλλων τὴν ἀπελευθέρωσιν ἀπὸ τὸν Τουρκικὸν ζυγὸ τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν ἴδρυσιν χωριστῆς Ἡγεμονίας. Τότε ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία ἀπετέλεσε ξεχωριστὴ αὐτόνομον ἐπαρχία ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου, τούτου μὴ δεχθέντος τὴν ὑπαγωγὴν τῆς στήν Βουλγαρικὴν Ἡγεμονία λόγῳ τοῦ ὅτι κατωκεῖτο κατὰ πλειοψηφίαν ἀπὸ Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ἀπολύτως μορφωμένον καὶ ἐμπορικῶς εὐημεροῦντα ἐνῷ Τούρκοι καὶ Βούλγαροι ἀπετέλουν μειονότητα καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ ἀμορφώτους. Ἐν τούτοις τὸ 1886, οἱ Βούλγαροι ἐμφορούμενοι ἀπὸ ἀπληστίαν καὶ ἐπωφελοῦμενοι τῆς τότε καταπτώσεως τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας, διὰ πραξικοπήματος προσήρτησαν στὸ νεοπαγὲς τῶν κρατῶν τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, τὸ δὲ 1906, ἐξεράγη τὸ ἀνελληνικὸν κίνημα καθ' ὃ οἱ Βούλγαροι ἤρπασαν τίς Ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας καὶ ἐκλείσαν ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐδημιούργησαν τόσον ἐπαχθεῖς ὄρους διαδιώσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ ὥστε δὲν εἶχον νὰ κάνουν ἄλλο τί ἢ νὰ μεταναστεύσουν στὴν ἐλευθέρην Ἑλλάδα ἢ στὸ ἐξωτερικὸν ἢ ἐ κ ὅ ν τ ε ς ἄ κ ο ν τ ε ς νὰ ἐκδουλαρισθοῦν, σὺν τῷ χρόνῳ.

Ἡ Ἑλλάς τοῦ 1906 μετὰ τὰ σύνορά τῆς ἔξω ἀπὸ τὴν Λάρισα καὶ κλυδινοζομένη καὶ παραπαίουσα μετὰ τὰ κατόπιν τῆς ἀπελευθερώσεως γεγονότα, δὲν εἶχεν τότε ἰσχυρὰν φωνήν διὰ νὰ διαμαρτυρηθῆ, ἀκόμη δὲ περισσότερον νὰ ἀπαιτηθῆ ἀπὸ, τοὺς Μεγάλους, δικαιοσύνην. Σήμερον, μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ πληθυσμοῦ, κ α τ ἄ τ ἦ ν Συνθήκην τοῦ NEUILLE, δὲν ἀπομένουν πλέον Ἑλληνικὰς παραινέας στίς πόλεις τῆς Βουλγαρίας.

Εἶναι γεγονός ὅτι οἱ Βούλγαροι ἦσαν πολεμισταί. Οἱ τεχνίτες ποῦ κατεσκεύασαν τὰ ἀριστουργήματα ποῦ σήμερα ἡ Βουλγαρία παρουσιάζει σὰν δικά τῆς, εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχουν γίνοι ἀπὸ Ἑλληνας τεχνίτες τοὺς ἀποκαλούμενους «Κουδαρέους». Εἶναι ἐπίσης γεγονός ὅτι καθ' ὅλην τὴν Τουρκοκρατίαν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Βουλγαρίας διευθύνετο ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως μετὰ Ἑ λ ἦ ν ο ρ θ ο δ ὅ ξ ο υ ς ἱερεῖς. Ἐπομένως ὅλα τὰ Μοναστήρια εὐρίσκοντο ὑπὸ τὴνδιοίκησιν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τρόπον ὥστε καὶ σ' ἐκεῖνες τίς Μονὰς ποῦ σήμερα παρατηροῦμε σλαβικὰς ἐπιγραφὰς ἢ δῆθεν ἰσχυρισμὸν ὡς ἰδρυθεῖσαι παρὰ Σλαύων νὰ ὑποπτευόμεθα παραποίησην ἢ ἀλλαγὴν καὶ συνεπῶς προὔπαρξιν Βυζαντινῶν ἐπιγραφῶν καὶ κτητόρων. Ἡ συγγένεια τῶν προτύπων, εἴτε κτισμάτων, ε ἴ τ ε Ν α ὦ ν, Μ ο ν α σ τ ἦ ρ ἰ ὡ ν, ἢ Ἀ γ ι ο γ ρ α φ ἰ ὦ ν, π ρ ὅ ς τὰ ὑπάρχοντα ἐν Ἑλλάδι, ἢ ὁμοίότης τῆς τεχνοτροπίας καὶ ἐν γένει ὄλων τῶν στοιχείων τῶν ἐκπορευο-

μένων ἀπὸ τὴν μὲν ὄψωσιν καὶ τὸ πνεῦμα, δέον νὰ ἀποδοθῆ εἴτε εἰς αὐτοὺς τούτους τοὺς Βυζαντινοὺς, εἴτε σὲ δασκάλους ἢ ἐργοδηγούς Ἑλληνας ποὺ ἐδίδασαν τοὺς Βουλγάρους.

Πρεσβεύομεν ἐπομένως ὅτι αὐτὰ ποὺ τώρα πρόκειται νὰ προβληθοῦν: Κτίσματα — Ναοὶ — Μοναστήρια, ἀποτελοῦν τὴν ἀκτινοβολία τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης, τῶν Ἑλληνογενῶν γραμμῶν καὶ γενικὰ παραδόσεων εἰς τὸ εὐρὸν χῶρον ποὺ ἄλλοτε ἐξετείνετο ἡ κυριαρχία καὶ ὅτι ἀποτελοῦν τὴν ἐκδήλωσιν τῆς δραστηριότητος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἐκεῖ ζήσαντος Ἑλληνικοῦ στοιχείου.

Αὐτὸ τὸ ὅποσον ἐδῶ τὸ ἀναφέρω ὡς λογικὴν συνέπειαν ἐβεβαιώθη ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπὸ τὴν μεσολαβήσανσα διάλεξιν τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Μέγα καταγομένου ἐκ Φιλιππουπόλεως.

Ὁ καθηγητὴς Μέγας ἀνέφερε σοβαρὰ συγγράμματα ξένων ἐρευνητῶν τὰ ὅποια ἐπαληθεύουν τὴν δι' Ἑλληνικῶν χειρῶν προέλευσιν τῶν παρουσιαζομένων δῆθεν σλαβικῶν μνημείων ἐνῶ ἡ ἐκάστοτε ἐλλειπὴς ἀπόδοσις ὀφείλεται εἰς τὴν περικυλισμένην περιοχὴν τὴν ὁποίαν ἐρεύνησαν καὶ ἡ μὴ ἔκτασις τῆς ἐρεύνης των πρὸς νότον ἔαν ἐπισκέπτοντο τὴν Καστοριά, τὴν Νάουσα, Βέροιαν, Ἐδεσσαῖαν κλπ. θὰ εὑρισκόν τὰς πηγὰς τῶν κακῶς ἀποδιδωμένων εἰς τοὺς Σλαβούς ἀρχιτεκτονικῶν παραδοσιακῶν στοιχείων.

Ἡ λεγομένη Ἀρχιτεκτονικὴ Κληρονομία τῆς Βουλγαρίας, ἐκτείνεται κυρίως ἐπὶ τὴν περιοχὴν τῆς Ροδόπης, μὲ κέντρα τὴν Φιλιππούπολιν, Στενήμαχον, Μελένικο, Καβακλί, κλπ., ἀλλ' ἐπίσης εἰς παλιὰς συνοικίας βορειοτέρων κέντρων ὡς τὸ Τύρνοβο, τὸ Γκάμπροβο, τὸν Τρίαβο καὶ ἄλλες δευτερεύουσες τοποθεσίας ποὺ σήμερον εἶναι χαρακτηρισμέναι ὡς Ἱστορικὰ Μνημεῖα. Ἐπίσης ἐπὶ τὴν παραλία τῆς Μαύρης Θαλάσσης τὰ κέντρα: Βάρνα, Μεσημβρία, Πύργος, Ἀγκιάλος, Σωζούπολις, Ἀγαθούπολις.

Ὅπως καὶ σὲ μᾶς, ἔτσι καὶ ἐπὶ τὴν Βουλγαρίαν, ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀριστοτεχνικῶν τῆς Λαϊκῆς κυρίως Τέχνης, ποὺ εἶχαν σωθῆ μέχρι τὸν 18ον καὶ 19ον αἰῶνα, κατεστράφησαν.

Δὲν εἶναι δυνατόν, ἐπὶ τὴν σημερινὴν περιήγησίν μας νὰ περιλάβουμε ὅτι Ἑλληνικὸ παραδοσιακὸ στοιχεῖο εὑρίσκεται ἐπὶ τὸν Βουλγαρικὸν χῶρον, ἄλλωστε ἔδην θὰ μᾶς ἐφθανε καὶ ὁ χρόνος. Ἀναφέρω μόνον ὠρισμένα ποὺ ἐπεσκεψέσθην καὶ ἐμελέτησα προσωπικὰ κατὰ τὰ δύο ταξίδια μου, τὸ ἕνα τὸν Μάϊο τοῦ 1966 κατὰ τὸ συνεληθὸν εἰς Σόφειαν Συνέδριον Ἀρχιτεκτόνων καὶ τὸ ἄλλο κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1973.

Τὴν περιήγησίν μας θὰ ἀρχίσωμε ἀπὸ τὸ Τύρνοβο. Τοῦτο κατὰ περιόδους ἀνῆκε ἐπὶ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' ὡς κείμενον εἰς Βόρειες κλιτεῖς τοῦ Αἴμου, ἦτο ἐκ τῶν πρώτων ποὺ κατελαμβάνετο ἀπὸ τοὺς Βουλγά-

ρους, όταν ἤρχισαν νά ἐγκαθίστανται στήν Νοτίαν ἄχθην τοῦ Δουνάβειος. Ὑπῆρξε ἡ πρωτεύουσα τοῦ δευτέρου Βουλγαρικοῦ κράτους, ἀπό τῆς ἐποχῆς τῆς συστάσεώς του τὸ 1185, μέχρι τῆς κατακτῆσεως ὁλοκλήρου τῆς Βουλγαρίας ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ 1393.

Μετά τὴν Ἄλωσιν, κατὰ τὰ καθιερωθέντα ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Κατακτητὴν, τὸ Πατριαρχεῖον ἤσκησε τὴν πνευματικὴν Διοίκησιν εἰς ὅλον τὸν ὀρθόδοξον πληθυσμὸν καὶ ἐπομένως καθ' ὅλα τὰ ἔτη τῆς δουλείας μέχρι τοῦ σχίσματος τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπῆρχε Ἕλληνας Ἀρχιεπίσκοπος καὶ ἱερατικὸν προσωπικόν.

Ἡ Βυζαντινὴ ἐπίδρασις στήν πόλιν αὕτη μαρτυρεῖται καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαρξίν πολλῶν Βυζαντινῶν ἐκκλησιῶν, ὡς τῶν Ἁγίων 40, τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.

Τὸ 1877, κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον, ὁ Ρῶσος στρατηγὸς GOURGO, ἐξεδίωθε τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Τύρνοβο καὶ ἡ πόλις ὑπῆχθη στήν νεοπαγεῖσαν Βουλγαρικὴν Ἡγεμονίαν.

Τὸ Τύρνοβο εἶναι ἀνακάτεμα πόλεως καὶ χωριοῦ. Κεῖται ἐπὶ ἐδαφικῆς διαμορφώσεως ποῦ τὴν ἀποτελοῦν πολλοὶ καταπράσινοι λόφοι ποῦ χωρίζονται ἀπὸ τὸν ὀφιοειδῆ ροῦν τοῦ ποταμοῦ Γιάντρα. Ἡ γύρω ἔκτασις καὶ γενικὰ ὅλος ὁ ὀρίζων εἶναι καταπράσινος καὶ εἰδυλιακὸς κυρίως τὸ καλοκαίρι.

Τὸν χειμῶνα ὅπως βλέπετε, χάνει λίγο ἀπὸ τὸ εἰδυλιακὸ χωρὶς ὅμως καὶ ἀπὸ τὴν ὁμορφιά. Τότε τὰ πολλὰ φυλλοβόλα δένδρα τῆς περιοχῆς εἶναι μὲ τὴν χειμωνιάτικη ἐμφάνισίν τους, οἱ δρόμοι εἶναι χιονισμένοι. Γενικὰ ὅμως ἡ φύσις ἐπροίκισε μὲ πολλὰ προσόντα τὴν τοποθεσίαν αὕτη, λόφοι χαράδρες, ποταμὸς, ὑψώματα, παλάτια, ἐκκλησίαι, παλιὰ σπίτια μὲ χαγιάτια, ποῦ σοῦ θυμίζουν πότε Μέτσοβο, πότε Καστοριά, πότε Σιδηρόκαστρο, ἀλλὰ αὐτὰ φαίνονται πιὸ ζωντανὰ καὶ πιὸ καλλίτερα συντηρημένα ἀπ' ὅτι τὰ δικά μας.

Στὸ ἀνατολικὸν τμήμα ἔκτισαν τὸ νέο Τύρνοβο, γιὰ νὰ μὴν χαλάσουν τὸ παλαιόν. Τὴν πόλιν αὕτη τὴν προσέχουν ἀφοῦ ὑπῆρξε πρωτεύουσά των ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνες. Τὸ νέο τμήμα ποῦ τὴν πρώτην φοράν ποῦ ἤλθα ἦταν ὑπὸ κατασκευῆν, (1966) τὸ (1973, εἶναι συμπληρωμένον, μὲ σύγχρονα καὶ πολυώροφα σπίτια.

Τὸν ὀρίζοντα τοῦ Τυρνόβου ἐν τούτοις καὶ στὸ παλαιόν του τμήμα, διακόπτουν ἀρκετὰ πολυώροφα.

Στὸ παραδοσιακὸ Τύρνοβο, ὅλη ἡ ἔκτασις εἶναι κατελημμένη ἀπὸ ομάδες παλαιῶν σπιτιῶν μέσα στὰ ὅποια ξεχωρίζουν ὀρισιμένα Ἀρχοντικά μὲ τεχντροπία συγγενῆ μὲ τὰ Μακεδονίτικα σπίτια μας, τοῦ περασμένου ἢ προπερασμένου αἰῶνα, καὶ εἶναι ὅπως σ' ἐμᾶς χαρακτηρισμένα μὲ τὸ ὄνομα τοῦ ιδιοκτήτου των.

Μελετώντας αὐτὰ τὰ σπίτια, διερωτᾶται κανεὶς ἐὰν οἱ κατασκευασταὶ ἦσαν Ἕλληνες, ἢ οἱ τεχνίτες των εἶχαν τὴν ἐλληνικὴν μαθητεία. Γιατὶ ἐκτός

ἀπὸ τὸ σύστημα πλινθοδομῆς των ποὺ πιθανῶς γὰ ἔχη μία πρωτοτυπία, τυπικὴ γιὰ τὸ Τύρνοβο, ἢ ἕλη κατασκευὴ των, ἢ ἐσωτερικὴ διαίρεσις των, τὰ χαγιάτια των, εἶναι συγγενέστατα πρὸς τὰ Μακεδονίτικα δικά μας. Κοντὰ στὸ Τύρνοβο, σὲ ἀπόστασι περὶ τὰ 5 χλμ., πρὸς τὰ Β.Δ. μέσα σὲ χαράδρα ποὺ ἀποτελεῖ συνέχεια τῆς διαμορφώσεως ποὺ ἔχει προκαλέσει ὁ ροὺς τοῦ ποταμοῦ Γιάνγρτα, σὲ περιβάλλον καὶ φύσι γοητευτικὴ, βρίσκεται τὸ Μοναστήρι «PREOBAZENSKY», ποὺ σημαίνει ἑλληνικὰ τῆς Μεταμορφώσεως.

Τὸ τελευταῖο τμήμα τῆς διαδρομῆς πρὸς τὸ Μοναστήρι ἀνηφορικῆς μὲ κορδέλλες, σὲ φέρνει στὴν εἴσοδο τῆς Μονῆς, πιστὰ Βυζαντινοῦ χαρακτῆρος, στὸν ὁποῖον τόσο πολὺ ἐμεῖς οἱ Ἕλληγες εἴμεθα συνηθισμένοι. Στὴν ἐξωτερικὴ πρόσοψι πρὸς τὴν κλιτὺ ὑπάρχει σειρὰ ἀγιορίτικων χαγιατιῶν. Τὸ πρόπυλο εἶναι μὲ τροῦλλο καὶ ἡ αὐλὴ ἢ ἐσωτερικὴ πλακόστρωτη. Εἶναι κτισμένο παραλλήλως τῶν βραχωδῶν ὄγκων τῆς κλιτύος, ἀφίνοντας πλάγια πρὸς τὰ δυτικὰ μία δασυμένη λωρίδα ποὺ ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τοῦ ἄξονος τῆς χαράδρας μὲ διαμήρη διάστασιν πολλαπλασίαν τῆς ἐγκαρσίας. Μπαίνοντας μέσα, κυριαρχεῖ ὡς πρὸς τὴν τοποθεσίαν τὸ καθολικόν. Ὅχι ὅμως ὡς πρὸς τὸ μέγεθος. Εἶναι μικρὸ γιὰ ἓνα τόσομεγάλον συγκρότημα. Τὸ Καθολικόν τῆς Μονῆς ἐξωτερικῶς στοὺς τοίχους εἶναι ζωγραφισμένο μὲ τοξοτὰ «πανῶ» νεοκλασσικῆς τέχνης. Ὁ ξεναγὸς μου μοναχὸς, μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι ὁ ναὸς εἶναι νεώτερος σὲ θεμέλια παλαιότερου καὶ ἐκτίσθη στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος.

Δεξιὰ καθὼς εἰσέρχεται κανεῖς, εἶναι ἡ Καγκελλάρια (ὁ Ξεῶν), ἀπλῆ, καθαρὴ καὶ εὐπρεπῆς. Τοὺς τοίχους κοσμοῦν εἰκόνες τοῦ Ἄθω μὲ τίς Μονές τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Ἡ ἐκκλησία εἶναι εἰς μνήμην τῆς Ἁγίας Τριάδος Βουλγαριστὶ (SVETA ΤΡΟΙΚΑ).

Πρὸς Δ. τοῦ Καθολικοῦ, ἐκτείνεται πρὸς τὴν μακρὰν πλευρά, σειρὰ διόροφος κελιῶν, εὐρισκομένων εἰς ἀρίστην κατάστασιν συντηρήσεως καὶ καθαριότητος, χωρὶς ἔχθος ἐρειπίσεως. Ἔχουν δὲ δυνατότητα ἐνδαιτιήσεως 200 Μοναχῶν, ἐνῶ σήμερον στεγάζονται μόνον 20.

Ἡ πτέρυξ αὐτὴ καθὼς καὶ ἡ ἀπέναντί της, κλιμακῶνονται ἀκολουθοῦσαι τὴν ἐδαφικὴν διαμόρφωσιν, πράγμα ποὺ συντελεῖ ὥστε ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ γὰ φαίνεται εὐρυχωρότερα.

Χαρακτηριστικὸ στὸν οἰκοδομικὸ ὄγκο τῶν κελιῶν εἶναι τὸ ἐνσωματωμένο Κωδωνοστάσιον, στὸ ὁποῖον κρέμονται δέκα καμπάνες, ἡ μεγαλύτερα τῶν ὁποίων εἶναι δῶρον τοῦ Τσαροῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ Β' τῆς Ρωσίας εἰς ἀνάμνησιν καὶ ἀνταμοιβὴν γιὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1876 στὸν ὁποῖον οἱ Ρῶσοι ξεσήκωσαν τοὺς Βουλγάρους γὰ συμμετάσχουν ἐναντίον τῶν Τούρκων, τὸ Μοναστήρι αὐτὸ εἶχε μετατραπῆ σὲ Νοσοκομεῖο γιὰ τὴν περίθαλψιν τῶν Ρῶσων τραυματιῶν.

Τὸ καθολικόν ἔχει Νάρθηκα ποὺ σὲ χῶρο καταλαμβάνει σχεδὸν τὸ μισὸ

τῆς ὅλης ἐκκλησίας. Ἐχει τοιχογραφίες γνωρίμου σ' ἐμᾶς τεχνοτροπίας.

Τὸ Τέμπλον εἶναι ξυλόγλυπτον καὶ πολὺ καλὰ διατηρημένον ἀλλὰ καὶ ἓνα θαυμάσιον πολυέλαιον ἀπὸ κρύσταλλον Βοημίας, δῶρον καὶ αὐτὸ τοῦ τότε Τσάρου τῆς Ρωσίας Ἀλεξάνδρου τοῦ Β'.

Ἡ διάταξις τῆς Μονῆς εἶναι τέτοια πού ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὴν αὐτὴν πού περιγράψαμε, ὑπάρχει καὶ δευτέρα μὲ ἄλλο καθολικόν, αὐτὸ στὴν μνήμη τῆς Ἀναλήψεως.

Ἐκ τῶν 20, οἱ 10 Μοναχοὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν παρασκευὴν κόκκινου κρασιοῦ. Τὸ Μοναστήρι αὐτὸ ἀνεκαινίσθη τὸ 1820 καὶ ἔκτοτε συντηρεῖται πολὺ καλὰ ὅπως σήμερα κανεὶς τὸ διαπιστώνει.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Βουλγαρικοῦ Κράτους 1189 - 1393, ἀπετέλει μὲ τὰ ἄλλα μεσαιωνικὰ Μοναστήρια τῆς Βουλγαρίας ὡς λεγόταν τὸ Βουλγαρικὸν Ἅγιον Ὄρος SVETA GORA.

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Τύρνοβο, ὁ δρόμος ἀκολουθεῖ πρὸς Νότον τὴν χαράδραν τοῦ ποταμοῦ YANTRA. Μεσολαβοῦν κορδέλλες σὲ ὄνειρῶδες χιονισμένο τοπεῖο, καὶ κατευθυνόμεθα πρὸς τὴν πόλιν GABROVO, πού ἀπέχει ἀπὸ τὸ Τύρνοβο, 40 χιλιομέτρα.

Στὰ 25 χλμ. ἐφάνη μπροστά μας ἓνα βραχῶδες φράγμα. Ἡ ὁδὸς περᾶ μέσῳ σήραγγος, πρὶν, ὅμως ὑπάρχει διακλάδωσις κατηφορικὴ, πού ἄγει στὴν κοίτη τῆς χαράδρας, ὅπου εἶναι χτισμένο τὸ Μοναστήρι DRIANOVO, καὶ αὐτὸ φυσικὰ Βυζαντινόν.

Ὁ καιρὸς εἶναι ψυχρὸς, τὸ χιόνι στρωμένο, ὁ χρόνος ἐλάχιστος γιὰ νὰ μπορέσῃ κανεὶς μὲ ἡσυχίαν νὰ μελετήσῃ.

Ἐνα κτίριο σὲ πλακόστρωτη πλατεῖα ἔχει καὶ τὴν μεγάλην τοξοτὴ πύλην τῆς Μονῆς. Ἐσωτερικῶς συνεχόμενον στὸ κτίριο αὐτό, ἓνα διόροφο ἐπίμηκες ὑπόστεγο, ξύλινο μὲ χοντρά κουτούκια γιὰ κολῶνες, πολὺ γραφικόν.

Αὐτὸ ἦταν μία μεγάλη ἀποθήκη τοῦ Μοναστηριοῦ. Ὁ δρόμος ἐσωτερικὰ πλακόστρωτος ὁδηγεῖ στὸ Καθολικόν.

Τοῦτο εἶναι Βυζαντινοῦ τύπου, μὲ πρότυλον ἀπαντώμενον στὴν Βουλγαρία, μὲ θαυμάσιον ξυλόγλυπτο τέμπλο καὶ μὲ τοιχογραφίες στὸν κυρίως Ναὸ καὶ στὸ Νάρθηκα.

Τὰ ἄλλα κτίσματα τῆς Μονῆς χωρίζονται μὲ ἓνα μαντρότοιχο καὶ εἶναι ἀθέατα, πιδὸ πίσω, ὑπάρχει μία σειρὰ σπιτιῶν πού πιθανὸν νὰ εἶναι κελιά.

Στὴν ἐποχὴ αὐτῇ, στὴ Βουλγαρία δὲν ὑπάρχει τουριστικὴ κίνησις καὶ ἔτσι τὸ μικρὸ μαγαζάκι πού πωλεῖ ἀναμνηστικὰ καὶ περιγραφὰς τοῦ Μοναστηριοῦ, εἶναι κλειστὸ καὶ δὲν μπόρεσα νὰ πάρω περισσότερες πληροφορίες γι' αὐτὸ τὸ Μοναστήρι μολοντί ἀνεζήτησα καὶ στὸ γειτονικὸ Γκάμπροβο.

Καθ' ὁδὸν ἐπεσεκέφημεν ἓνα παραδοσιακὸ χωριὸν μὲ τὸ ὄνομα BOZEN-GHI, χαρακτηριστικὸ γιὰ τὰ διατηρούμενα ὠραῖα λαϊκὰ σπίτια του. Εὐρίσκειται σ' ἓνα π α ρ α δ ε ι σ ι α κ ὸ τοπεῖο πού τὸν χειμῶνα ἔχει ἀκόμη πε-

ρισσότερη γοητεία χιονισμένο. Στὴν Βουλγαρία δὲ ὁ χειμῶνας κρατᾶ περισσότερο ἀπὸ τὸν δικόν μας.

Οἱ Βούλγαροι, διατηροῦν τὸ BOZENGHI σὰν Λαογραφικὸ Μουσεῖο. Τὰ σπίτια κατοικοῦνται καὶ τὸ χωριὸ ἔχει ζωὴ. Ἔχει μαγαζιά, βιοτεχνία, μπακάλικο, ταχυδρομεῖο. Ὑπῆρχε καὶ ἓνα πολὺ ὠραῖο BAR - Ἐστιατόριον μὲ ἀρίστη χωριάτικη ἐσωτερικὴ διακόσμησι, μακρύτερα δὲ ἓνα δεσπύζον ἀρχοντικό. Εἶναι τὸ καθαυτὸ Μουσεῖον μὲ τὶς κάμαρες ἐπιπλωμένες κατὰ τὴν παράδοσι, τὸν Μεσόδομον = Τσαρδάκι, δωμάτιο τοῦ ἀργαλιοῦ, τὴν κουζίνα μὲ τὰ κουζινακὰ τῆς ἐποχῆς, τὸ τζάκι κλπ. Ἐμεῖς στὴν Πατρίδα μας δὲν ἔχομε κάνει κάτι σχετικό.

Ἡ ἐπίσκεψις ἦταν πολὺ σύντομη. Ὅτι εἶδαμε, εἶδαμε, καὶ δρόμο στὸ λεωφορεῖο γιὰ τὸ Γκάμπροβο.

Ἡ πόλις ἀναπτύσσεται παράλληλα στὸ ποτάμι YANTRA καὶ ἔχει μῆκος 8 χλμ. ἐνῶ ἀντιθέτως μικρὸ πλάτος. Εἶναι βιομηχανικὴ καὶ οἱ 80.000 κάτοικοί της εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἐργατοτεχνίτες.

Ἐν τούτοις ἔχει μίαν σχετικὴ μεγαλοπρέπεια. Κτίρια μορφωτικά, Πανεπιστήμιο, μέγαρα Διοικήσεως, ὑψηλὰ κτίρια - γραφείων καὶ δεσπύζον σὲ ὕψωμα καὶ στὸν ἄξονα τῆς κυρίας ὁδοῦ τὸ Ἐθνικὸν τῶν Θεάτρων Νεοκλασσικοῦ Ρυθμοῦ. Ἡ κυκλοφορία ἀραιὰ ἀντίθετα πρὸς τὴν μεγάλην ποῦ παρατηρεῖται στίς ἀντίστοιχες δικές μας μικρὲς πόλεις.

Ἡ παλιὰ πόλις χτισμένη ὅλο σοκκάκια, μὲ σπίτια μονόροφα καὶ διόροφα μὲ πολλὰ χαγιάτια.

Τὸ Γκάμπροβο λίγα χρόνια πρὶν διετηρεῖτο σὰν παραδοσιακὸς οἰκισμὸς ἀλλὰ ὑπέστη τὴν τύχη τῶν δικῶν μας μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξαφανισθοῦν κατὰ τὸ πλεῖστον πολλοὶ θησαυροὶ σὲ λαϊκὰ σπίτια.

Βρέθηκε ἔμως ἐγκαίρως ἓνας Βούλγαρος Ἀρχιτέκτων ποῦ ἐπρόλαβε νὰ ἀποτυπώσῃ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἐνδιαφέροντα ἀρχοντικά καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἓνα λεύκωμα ἑγχρωμο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο πῆρα νὰ σᾶς δείξω μερικὲς χαρακτηριστικὲς προβολές.

Τὸ Γκάμπροβο, ποῦ ἦταν πέρασμα, ἐστηρίζετο ἀπὸ αἰώνων στὴν βιοτεχνία καὶ ἐμπόριο. Ἔτσι τὰ σπίτια τῶν προσηρμύσθησαν στὸν τρόπο αὐτὸν τῆς ζωῆς, κτισμένα μὲ τὴν πρόσοφι στὴν οἰκοδομικὴ γραμμὴ καὶ τὸ ἰσόγειο διατεθειμένο ἀποκλειστικὰ γιὰ καταστήματα καὶ προθήκες, ἢ δὲ εἴσοδος τοῦ σπιτιοῦ ἦταν ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὴν πίσω πρόσοφι στὴν ἐσωτερικὴ αὐλή. Ἦσαν δὲ χωρὶς μεσοτοίχους, μὲ τὸ ἐλεύθερο οἰκοδομικὸ σύστημα. Κατὰ κανόνα, σάλα ἀδηγεῖ στὸν ὄροφο, ὅπου ὁ μεσόδομος — τσαρδάκι, συμπληρούμενος μὲ τὸ χαγιάτι — κλειστὸν ἐξώστη — συνήθως μερικὰ σκαλιὰ ψηλότερα. Τὸν χῶρον συνεπλήρουν τὸ τζάκι καὶ τὸ κιόσκι, ἥτοι ἀνοικτὸν ἐξώστη πρὸς τὸ μῆρος τοῦ κήπου.

Φεύγοντας ἀπὸ τὸ Γκάμπροβο, πρὸς Φιλιππούπολιν, ὁ δρόμος περνᾷ ἀπὸ

κατωκημένην περιοχή, στην οποία διακρίνονται πολλές φορές, σειρές σπιτιών παλαιών που διατηροῦν τὸν χαρακτήρα καὶ ἐναρμονίζονται πολὺ μὲ τὴν γύρω φύσιν. Γιὰ τονισμό αὐτοῦ τοῦ στοιχείου τῆς περιοχῆς οἱ Βούλγαροι γιὰ τουριστικούς σκοποὺς ἀνεστήλωσαν στὴν θέσιν ἑνὸς κατεστραμένου χωριοῦ, ἕνα νέο μὲ προσπάθεια νὰ διατηρήσουν πιστὰ τὸν τύπο τῶν σπιτιῶν καὶ ἔτσι ἱδρυσαν τὸ χωριὸν ΕΤΕΡΑ ποὺ ἀποτελεῖ ἕνα θαυμάσιο συγκρότημα.

Τὸ τοπίον εἶναι πάλι μαγευτικό. Μέσα στὸ χωριὸ κυλᾷ ἕνα μικρὸ ποταμάκι καὶ σὲ ἀποστάσεις οἱ δύο ὄχθες συνδέονται μὲ ξύλινες γέφυρες.

Χιόνιζε ἐκείνην τὴν ὥρα, πράγμα ποὺ προσέθετε στὴν γοητεία. Ἦταν φανερὰ ἢ προσπάθεια καλῆς κατασκευῆς καὶ πιστῆς στὴν παράδοση.

Τὰ ἰτίτια κατοικοῦνται. Τὰ μαγαζιά στεγάζουν μία παραδοσιακὴ βιοτεχνία. Σχοινάδικα, μπακίρια, τσουκάλια, ξυλόγλυπτα κλπ.

Χαρακτηριστικὸ ἦταν ἕνα ἐργαστήριον ἐπάνω στὸ ρυάκι ποὺ ἐπλεκε σχοινιά μὲ κίνηση ἀπὸ πρωτόγονους ὕδροτροβίλους ποὺ κινουῦσαν στρεπτήρες.

Ἐκεῖ συνήντησα ἕνα τεχνίτην 98 ἐτῶν, ὑγιέστατον καὶ δυνατὸν. Ἐγνώριζε τὰ Ἑλληνικὰ γιατί εἶχε μείνει στὴν Ἑλλάδα τὸ 1918.

Ἀπὸ τὸ ΕΤΑΡ πρὸς τὴν Φιλιπούπολι, περνᾶμε κατευθυνόμενοι πρὸς Νότον, μίαν διάβασιν τοῦ Αἴμου, σὲ ὕψος 2.000 μ. Ἐκεῖ ἔχουν ἀνεγείρει μίαν ἀναμνηστικὴ Στήλη τῆς Μάχης τῶν Ρώσων ἐναντίον τῶν Τούρκων τὸ 1876, πολέμου ποὺ εἶχε ὡς συνέπειαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας. Πρὸς τὰ κατάντη, ἀναμνηστικὴ εἶναι ἐπίσης ἡ πομπώδης ἐκκλησία SIPCA, μὲ χρυσίζουσα στέγη ποὺ θυμίζει λίγο τὴν χλιδὴ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Κρεμλίνου στὴν Ἐρυθρὰ Πλατεία, κατόπιν στὴν πεδιάδα καὶ τελικῶς στὴν ἡμορφὴ Φιλιπούπολι, ἕνα ἀπὸ τὰ δράσαντα Κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τώρα ὑπάρχει μόνο σὰν ἀνάμνησις ἡ ἐλληνικότης τῆς πόλεως αὐτῆς. Περιγράφεται ἀπὸ τοὺς Ἱστορικοὺς σὰν ἡ μεγαλειτέρα καὶ ὠραιότερα πόλις τῆς Θράκης. Τὴν ἱδρυσεν ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τὸ 341 π.Χ., κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του κατέκτησε τὴν Θράκη. Κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους τὸν 1ον π.Χ. αἰῶνα καὶ μετὰ ὑπῆρξε ἡ πρωτεύουσα ἐπαρχίας τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας.

Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Βουλγάρων στὸν Αἴμον, τόσοσιν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου Κράτους των (861 - 1018) ὅσον καὶ κατὰ τὸν δευτέρον (1189 - 1393), ὑπῆρξε συνεχῆς στόχος. Κατελήφθη ὑπ' αὐτῶν γιὰ πρώτη φορὰ ὑπὸ τοῦ Καλογιάν (1204). Ἀπελευθερώθη ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ ἀνεκατελήφθη ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους πέντε φορές μέχρις οὗ ἡλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Βουλγαρίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τὸ 1878, ὡς ἐλέχθη, ὀλόκληρον τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς τουρκοκρατουμένης Θράκης μὲ τὸ ὄνομα «Ἀνατολικὴ Ρωμυλία», μὲ πρωτεύουσαν τὴν Φιλιπούπολιν, ἐξηρέθη τῆς νεοπαγοῦς Βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας, τῆ

ἐπιμονῇ τῆς Πύλης ὡς περιοχή κατοικουμένη ἀπὸ πολυπληθῆς Ἑλληνικὸ στοιχεῖο, ἀλλὰ καὶ τῇ ὑποστηρίξει τῶν Δυνάμεων γιατί δὲν ἤθελαν νὰ ἴδουν τὴν Ρωσίαν κατερχομένην μέχρι τοῦ Αἰγαίου, καὶ ἀπετέλεσε ἰδίαν Ἡγεμονίαν μὲ τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου.

Δυστυχῶς οἱ Βούλγαροι, πραξικοπηματικά τὴν κατέλαβον τὸ 1886 καὶ παρ' ὄλο αὐτό, ἡ Φιλιπούπολις μὲ τὸν ἀκμαῖον Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τῆς, τὸ δραστήριον ἐμπορίον των, τίς 7 ἐκκλησίες τῆς καὶ τὰ πολλὰ ἐκπαιδευτήριά τῆς ἐξηκολούθησε, παρὰ τὴν δίωξιν νὰ ἀναπτύσσεται μέχρι τοῦ ἀνθελληνικοῦ κινήματος τοῦ 1906, ὅτε οἱ Βούλγαροι ἤρπασαν ὅλες τίς ἐκκλησίες καὶ ἐκλείσαν ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ ἠγάγκασαν τοὺς Ἑλληνας σὲ ὁμαδικὸ ἐκπατρισμό. Ἡ ἀντίδρασις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκδηλωθῇ ἐκ μέρους τῆς τότε Μικρᾶς Ἑλλάδος. Ἐπρεπε νὰ ἐκδηλωθῇ ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ρωμυλίαν, ἀλλὰ ἡ Ὄθωμανικὴ Αὐτοκρατορία εὐρίσκετο σὲ κατὰπτωσιν καὶ ἀνίκανος πρὸς πᾶσαν ἀντιμετώπισιν τοῦ πραξικοπήματος.

Ἡ Φιλιπούπολις κεῖται στὸν ποταμὸ Ἐδρό, πού οἱ Βούλγαροι τὸν καλοῦν Μαρίτσα. Βρίσκεται σὲ ὑπέροχη θέσι ἀπὸ ἀπόψεως στρατηγικῆς, στὴν διασταύρωσιν τῆς Ρωμαϊκῆς ὁδοῦ Ἐγνατίας πού ἄγει διὰ τῆς Φιλιππουπόλεως πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τοῦ Αἰγαίου στὸν Δούναδιν.

Ἡ στρατηγικὴ αὐτὴ θέσις εἶχεν ἐπιβάλλει στοὺς διαφόρους Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορας νὰ μεριμνοῦν νὰ ἐποικίζουσι τὴν Φιλιπούπολιν μὲ ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, μετὰ ἀπὸ κάθε δήλωσι καὶ ἐξανδραποδισμό πού ἐπανειλημμένως ὑφίστατο κατὰ τὰ ἔτη τῆς παρακμῆς τοῦ Βυζαντίου.

Κατὰ τὴν τελευταία περίοδο, τόσο ὁ ποταμὸς ὅσο τὸ σταυροδρόμι τῶν μεγάλων ἀρτηριῶν συνετέλεσε νὰ γίνῃ κέντρον μεγάλου διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου. Τὸ Βυζάντιον ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ὑπῆρξε ἔδρα Ἐπισκόπου καὶ ἔκτοτε ἐρρίζωσε ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Φιλιππουπόλεως μὲ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὰ σχολεῖα καὶ τὰ ἔθιμα.

Οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν Ἄλωσιν, κατέστρεψαν ὅλες τίς Βυζαντινὲς ἐκκλησίες ὥστε οἱ σημερινὲς νὰ εἶναι μεταβυζαντινὲς ἢ νεώτερες.

Ἐπόλειμμα σήμερον τῆς ἑλληνικότητος τῆς Φιλιππουπόλεως εἶναι τὰ σωζώμενα ἀρχοντικά. Αὐτὰ θρίσκονται συγκεντρωμένα ἐπάνω σ' ἓνα λόφο πού ἦταν ἄλλοτε ἡ καλὴ Ἑλληνικὴ συνοικία, οἱ σχολῆς Ἀρρένων καὶ Θηλέων, κλπ.

Ἐκεῖ ὄλοι οἱ δρόμοι εἶναι σοκκάκια, στενοί, ἀνηφορικοί. Ἡ συνοικία διατηρεῖ τὸν χαρακτῆρα τῆς ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀκμῆς.

Τὸ πλακόστρωτο εἶναι τὸ ἴδιο, οἱ φανοστάτες φωτίζουν τὸ γύρω περιβάλλον μὲ τὸ ἴδιο ἀμυδρὸ φῶς τοῦ λαδιοῦ ἢ τοῦ φωταερίου τῆς ἐποχῆς πρὸ ἑνὸς αἰῶνος. Ἔτσι φωτίζονται καὶ ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ των τὰ πάρα πολὺ καλὰ διατηρούμενα Ἀρχοντικά.

Τὴν συνοικία αὐτὴ τὴν περπάτησα καὶ τὴν ἀπήλαυσα. Τ' ἀρχοντικά φαντάζουσι ὡς παλάτια ποὺ σὲ μεταφέρουσι στὴν πρὸ 200 ἐτῶν ἐποχῇ. Ὁ φωτισμὸς τῶν ἤταν μελετημένος ὥστε ὠρισμένα τμήματα στενῶν δρομίσκων ἢ συνεχομένων κλιμακιδῶν χαγιατιῶν, νὰ ἐξαίρωνται καὶ αὐτὸ ἐτόνιζε τὴν ὄλην ἁρμονία. Ἀνεβαίνοντας τὸν ἀνήφορο, παρουσιάζεται ἓνα συνεχές TABLEAU συνθέσεως διαφόρων παραδοσιακῶν σπιτιῶν ποὺ προσελκύει τὴν προσοχὴν.

Ἐντυπωσιακὸ θέμα ἀντικρύσαμε ὅταν φθάσαμε στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου ὅπου εἶδαμε ἓνα μεγάλο τόξο ποὺ δημιουργεῖ εἴσοδο ὡς φρουριακὴ περιοχὴ. Δίπλα βρίσκεται τὸ ἀρχοντικὸ Γεωργιάδη, ἄριστα διατηρημένο, τῶρ Μουσεῖον Βιοτεχνίας. Εἶναι ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος Χατζηγεώργη, ὡς καὶ τὸ διπλανὸ τὸ πλέον ἐντυπωσιακὸ στὴν γωνία, ποὺ εἶναι τὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Φιλικοῦ Ἀργύρη Κομιζοπούλου ἢ Κουγιουμιτζόγλου (1846), "Ἕλληγος πλουσίου ἐμπόρου. Τοῦτο διατηρεῖται σὲ ἀρίστην κατάστασιν. Ἔχει πολλὰ καλλιτεχνικὰ στοιχεῖα, τόσον στὴν πρόσοψιν, ὅσον καὶ στὸν κήπο, καὶ τὸν μαντρότοιχο ἀκόμη.

Ἡ κάτοψις εἶναι ἐνδιαφέρουσα, καθὼς ἐκμεταλλεῖται κατὰ θαυμαστὸ τρόπο τὴν τοπογραφίαν του. Σήμερα οἱ Βούλγαροι τὸ χρησιμοποιοῦν ὡς Ἐθνογραφικὸ Μουσεῖο, ὅλα δὲ τὰ δωμάτια εἶναι ἐπιπλωμένα μὲ τὸν τρόπον τῆς τότε συνήθειας καὶ παρουσιάζει ἔτσι τὴ ζωὴ ἐνδὸς πρῶχοντος τῆς ἐποχῆς του. Τριγυρίζοντας τὴ γειτονιά ποὺ ὅλη εἶναι γεμάτη ἀπὸ κτίρια τῆς ἴδιας ἐποχῆς ἢ καὶ παλαιότερα, μᾶς κάνει ἐντύπωσις ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Φιλιππουπολίται διακοσμοῦν τοὺς μεσοτόιχους τῶν ἀρχοντικῶν τῶν, μὲ τρόπον ἀντίστοιχον ποὺ εἶδαμε στὶς ἐξωτερικὰς προσόψεις τῶν ἐκκλησιῶν τους.

Πρὸ κάτω πάλι εἶναι ἓνα ἄλλο ἀρχοντικὸ τοῦ Μαυρίδη, θαυμασίας ἀρχιτεκτονικῆς ὅπου τὸ 1833 ἐφιλοξενήθη ὁ Γάλλος συγγραφεὺς Λαμαρτίνος. Στὸ ἔργον του «VOYAGES EN ORIENT» τὸ περιγράφει μαζὺ μὲ τίς φυσικὰς καλλονὰς τῆς πρωτεύουσος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καὶ ἐγκωμιάζει τὴν Ἑλληνικὴ φιλοξενία.

Πρὸς Νότον τῆς Φιλιππουπόλεως καὶ σὲ ἀπόστασι 20 χιλμ., εὐρίσκεται ἡ Στενήμαχος, ἄλλο κέντρο τοῦ Ἑλληνισμοῦ ποὺ συνέβαλλε πολὺ ὅχι μόνον στὴν διατήρησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στοιχείου ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ γεγονός ὅτι οἱ Στενήμαχίται συμμετέσχον σὲ ὅλους τοὺς ἀγῶνας τοῦ ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου Ἐθνους ἀπὸ τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος, στὴν Κρητικὴ Ἐπανάστασι, τὸν πόλεμον τοῦ 1897 καὶ στοὺς Βαλκανικοὺς (1912 - 1913), χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε ὅτι χάρις εἰς τὴν ἔγκαιρον προειδοποίησιν κατὰ τὸν Α' Βαλκανικὸν πόλεμον τῶν Στενήμαχιτῶν Σουλιώτου Νικολαΐδη, Φιλίππου Νίκογλου ὑπηρετούντων εἰς τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν τοῦ Στρυμῶνος ὡς καὶ τὸν Ἀπόστολον Δοξιάδη ἰατρὸν καὶ Ἀργύριον Μανωλκίδην κατωρθώθη νὰ εἰδοποιηθῇ τὸ Ἑλληνικὸν Ἐπιτελεῖον καὶ νὰ προηγηθῇ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ κατάληψις τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἀκολουθοῦμε ὁδὸ κατὰ μῆκος ἐνὸς φαραγγιοῦ μέσα σ' ἐξαιρετικὴ φύσι. Στὸ βάθος εἶναι ὁ ποταμὸς Τσάγιας τῆς Στενημάχου. Προχωρῶντας πρὸς τὴν στενωπὸν, προβάλλει ἕνας βράχος, στὴν κορυφὴ τοῦ ὁποίου βρίσκεται μία ἐκκλησία τῆς Παναγίας τῆς Πετριτζιώτης τῆς ὁποίας τὸ περιεργὸ εἶναι ὅτι ἡ ἐγκύρσιος διάστασις εἶναι δυσανάλογα μικρὴ 6 μ. ἐν σχέσει πρὸς τὴν διαμήκη 20 μ. Τοῦτο δικαιολογεῖται γιατί ἔχει καταλάβει ὁλόκληρο τὸ μικρὸ ὑψίπεδο τῆς κορυφῆς τοῦ βράχου ποῦ ἔχει τὸ ἴδιο σχῆμα.

Εἶναι ἡ Βυζαντινὴ ἐκκλησία τοῦ Φρουρίου, τοῦ 12ου αἰῶνος, ποῦ ἐδέσποζε τοῦ στρατηγικοῦ αὐτοῦ περάσματος.

Οἱ Βούλγαροι γὰρ νὰ δημιουργήσουν τὸν μῦθον τοῦ ASEN O V G R A D ἔπλασαν τὴν διήγησιν ὅτι ἐκεῖ ἦτο τὸ ἀνάκτορον τοῦ τσάρου A S E N II, ἐνὸς τῶν Ἀσενιδῶν τῆς δυναστείας τοῦ 6' βασιλείου των.

Τὸ φρούριον αὐτὸ τῆς στενωποῦ τῆς Στενημάχου, ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ 1231 ἐπὶ τοῦ 2ου βασιλείου τῶν Βουλγάρων ὅτε εἶχεν καταληφθῆ ἡ περιοχὴ, ἐπεσκευάσθη ἀπὸ τὸν Ἀσὲν τὸν 2ον, καὶ ἐδημιούργησαν τὸν μῦθον τοῦ ἀνακτόρου του.

Ἡ Στενημάχος τὸ 1083 ἦτο πρωτεύουσα ἐπαρχίας ἀνηκούσης στὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἠκολούθησεν τὴν τύχην τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων μέχρις οὗ παρεχωρήθη στοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὴν φθίγουσαν τότε Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, τὸ δὲ 1363 κατεκτήθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Μέχρι τοῦ ἀνθελληνικοῦ κινήματος τὰ πάντα ἦσαν Ἑλληνικά. Ἐκκλησίες, σχολεῖα, γλῶσσα, χοροὶ καὶ τραγούδια καὶ ἐπιγραφαί. Πλήθος διακεκριμένων Ἑλλήνων σήμερον ἔλκουν τὸ γένος ἀπὸ τὴν Στενημάχον. Μέχρι τότε εἶχεν ἐκπαιδευτήρια, λέσχας συλλόγους, ἑπτὰ Ναοὺς μεταβυζαντινοὺς, σήμερον ἐπὶ βράχου ἀύζεται ὁ μόνος ἐρειπωμένος Βυζαντινὸς Ναός, Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου.

Στὴν Στενημάχο μᾶς ξενάγησε ἕνας Βούλγαρος δημοσιογράφος στὴν καθ' αὐτὸ ἑλληνικὴ συνοικία, ἐκεῖνη ποῦ εἶχε μείνει κατὰ τὴν περίοδο πρὸ τοῦ τελικοῦ ξεριζώματος.

Εἶδαμε πολλὰ σπίτια, τὸ σχολεῖο στὸν Λόφο τῶν Ταξιαρχῶν, ἐκκλησίες παλιᾶς Ἑλληνικῆς, ἀκούσαμε ἑλληνικὰ ἀπὸ ἠλικιωμένους Βουλγάρους ποῦ ἐπρόλαβαν ἀκόμη τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀκμαίου ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ.

Ὁ δημοσιογράφος αὐτὸς μᾶς ἔλεγε ὅτι στὴν περιοχὴ Στενημάχου - Φιλιππουπόλεως, μὲ τὰ γύρω πολυάριθμα χωριά, ποῦ τὴν ὠνόμαζαν Μικρὴ Ἑλλάδα, ζοῦσαν 500.000 Ἕλληνες, 1.000 μόνον Βούλγαροι καὶ 200 Τούρκοι δηλαδὴ ἐποχῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Εἶναι χαρακτηριστικὸ νὰ τὸ ἀκοῦς ἀπὸ ἕναν ὄριμο Βούλγαρο.

Μᾶς ἔδειξε τὸ σπίτι τοῦ τότε Ἑλλήνου προξένου, τυπικὸ μακεδονίτικο μὲ ἀλλεπάλληλα χαγιάτια, ἄριστα διατηρημένο.

Μεταξὺ ἄλλων ἀκούσαμε ὅτι μέχρι τοῦ 1906, ὅλες οἱ ἐπιγραφεὶς ἦσαν

Ἑλληνικὲς καὶ τότε ὅλοι ἐπίστευαν ὅτι θὰ ἤρχετο ἡ στιγμή νὰ προσκολληθῇ αὐτὴ ἡ περιοχή στὸν μητρικὸ σκελετό.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς πόλεως, Δημοτικὰ Ἰδρύματα, Σχολεῖα, σπίτια, σὲ κάνουν νὰ νομίζης ὅτι βρίσκεσαι σὲ κάποια ἑλληνικὴ ἐπαρχία, ἀφοῦ ὅλα εἶναι καμωμένα ἀπὸ ἑλληνικὰ χέρια. Ἴδου καὶ δύο ἀπόψεις ἀπὸ τὴν σύγχρονη Στεννήμαχο.

Προχωρῶντας μέσα στὴν ἴδια μαγευτικὴ φύσι, τῶν ὑπωρειῶν τῆς Ροδόπης, μετὰ διαδρομὴν περίπου 10 χλμ., φθάνουμε στὸ Μοναστήρι τοῦ Μπάτσκοβο, ὅπως τώρα ὀνομάζεται, τοῦ 11ου αἰῶνος. Μπάτσκοβο, Πετρίτσιο Ἑλληνικά, εἶναι τὸ πλησίον χωριό. Τὸ Μοναστήρι πού μέχρι τὸ 1886 κατεῖχετο ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας κατὰ τὴν περίοδο τοῦ ζῶντος Ἑλληνισμοῦ ὀνομάζετο Μονὴ τῆς Στεννήμαχου ἢ Πετριτσιονίτισης, καὶ τιμᾷ τὴν μνήμην τῆς Ἁγίας Ἐλεούσας καὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Τοῦτο διατηρεῖ ζωηρὰ τὴν Ἑλληνορθόδοξον προέλευσίν του μὲ ἀνέπαφες ὅλες τὶς βυζαντινὲς ἐπιγραφές. Τὸ Μοναστήρι κατὰ τὰ μακρὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἐπανειλημμένως κατέστράφη καὶ ἀνοικοδομήθη, τὰ δὲ διατηρηθέντα σχετικῶς ἀνέπαφα τμήματά του εἶναι τὸ κυρίως Καθολικὸν του καὶ ἡ Τράπεζα. Ἰδρύθη ἐπὶ βασιλείας Ἀλεξίου Α΄ Κομνηνοῦ, φέρεται δὲ ὡς ἰδρύσας αὐτὸ ἓνας στρατηγὸς καὶ αὐλικὸς τοῦ Βυζαντίου, ὁ Γρηγόριος Πακουριανός, Δομέστιχος τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ὑπέβη καὶ στρατιωτικὸς Διοικητὴς τῆς περιοχῆς, Βούλγαρος τὴν καταγωγὴν. Εἶναι τὸ ἀρχαιότερον ἀπὸ τὰ σήμερον σωζόμενα μαζὺ μὲ τὸ Μοναστήρι τῆς Ρίλας τὸ ὁποῖον θὰ περιγράψουμε πιὸ κάτω.

Ἐχει τυπικὴ μορφή καὶ ἐξωτερικῶς θυμίζει λίγο τὴν σημερινὴν Ἁγία Λαύρα. Ἐσωτερικῶς ἀποτελεῖ μία τετραγωνικὴ αὐλὴ μὲ γύρω διόροφον σειρὰ κελιῶν καὶ στῆ μέση τὸ διπλὸ καθολικόν. Μετὰ τὸν Νάρθηκα τοῦ κυρίως Ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι προσκεκολλημένος ἄλλος Ναὸς τῶν Ἀρχαγγέλων σὲ πρῶτον ὄροφον γιατί τὸ ἰσόγειον ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς κυλινδρικοὺς θόλους. Ἔτσι δημιουργεῖ μίαν εὐχάριστη πρωτοτυπία. Ἐχει πλοῦτον τοιχογραφιῶν πού ὅλες διατηροῦν ἀκόμη τὶς ἑλληνικὲς ἐπιγραφές. Λέγεται ὅτι ὁ ἐπιχειρηθεὶς ἐκβουλγαρισμὸς τῶν ἐπιγραφῶν δὲν ἦτο ἐπιτυχὴς καὶ ὑπῆρξε κίνδυνος νὰ βλαθῇ ἀνεπανόρθωτα ἡ ὅλη τοιχογραφία.

Σ' αὐτὴ τῇ θαυμασίᾳ πινακοθήκῃ τῆς Βυζαντινῆς τεχνοτροπίας συγκαταλέγεται ἡ εἰκὼν τῶν Κτητόρων τῆς Μονῆς Γεωργίου Γραμματικοῦ μὲ τὸν γυιὸ τοῦ Κωνσταντῖνου πού ἐδαπάνησαν γιὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν τοιχογραφιῶν τὸ 1850, στὸν Νάρθηκα τοῦ κυρίως Ναοῦ τὸν Παντοκράτορα, τὴν Παναγίαν μὲ τοὺς δύο Ἀρχαγγέλους καὶ τὸν Τσάρον Ἰβάν Ἀλέξανδρον ὁ ὁποῖος φέρεται κατὰ τοὺς Βουλγάρους ὡς ἐπισκευάσας τὴν Μονὴν κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα. Ἄλλη μία τὴν Δευτέρα Παρουσία ἡ ὁποία βρίσκεται στὸν δυτικὸ τοῖχο τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἀρχαγγέλων, φωτογράφησα βιαστικὰ καὶ κρυφὰ γιατί ἀπηγορεύετο.

Μαζὶ μὲ τὸ Καθολικὸν ἐσώθη ἀπὸ τὸ παλαιὸν συγκρότημα τῶν κτισμά-

των. Τὸ ἰσόγειον τῆς Δυτικῆς πλευρᾶς εἶναι κατασκευὴ θολωτὴ μὲ κυλινδρικό θόλο καὶ στεγάζει τὴν Τράπεζαν. Ὁ χώρος αὐτὸς εἶναι γεμάτος μὲ τοιχογραφίες μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνομε τὸν φιλόσοφον Κύαρον καὶ μορφὴν τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν γνωστὴν μας Βυζαντινὴν τεχνοτροπίαν.

Παραπλευρῶς τῆς Τραπέζης ἐσώθη καὶ ὁ χώρος τοῦ μαγειρείου μὲ σειρὰν ἐστιῶν γύρω ἀπὸ τοὺς τοίχους, πυραμοειδῆ θόλον ποῦ καταλήγει σὲ παλαιὰ καμινάδα.

Τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Μονῆς, μαζὺ μὲ τὸ καθολικό, εἶναι ἐκεῖνα ποῦ ἔμειναν ἀνέπαφα παρὰ τίς δηλώσεις, πυρκαϊές, ξανακτισίματα καὶ μεγενθύνσεις.

Οἱ λοιπές τοιχογραφίες τῆς Τραπέζης, παριστοῦν σὲ μορφές ἁγίων τὴν σειρὰν τῶν ἀρχαίων λογίων Ἀριστοτέλους, Διογένους, Ἀριστοφάνους, Κλεομέδωνος, Σωκράτους, Πυθαγόρα, Πλάτωνος κλπ.

Διατηρεῖται ἐπίσης ἡ Τράπεζα τοῦ φαγητοῦ, μαρμαρίνη μὲ ἐνθέσεις γιὰ τὸν κάθε γευματίζοντα ἀλλὰ καὶ μὲ ἐλληνικὲς ἐπιγραφές πάλιν τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων ὥστε ὁ κάθε μοναχὸς ἐκάθητο γιὰ νὰ γευματίσῃ σὲ συμβολικὴ θέσι ἐνὸς ἐξ αὐτῶν.

Ἐξωτερικῶς στὸν τοῖχο τῆς Τραπέζης ὑπάρχει μία μεγάλη καὶ πολὺ παραστατικὴ νωπογραφία ποῦ παριστᾷ τὸ τοπεῖον ὅπου ἡ Μονή, μὲ πομπὴν λιτανεύσεως τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου μὲ ἑξαπτέρυγα πρὸ τῆς Πύλης, καὶ πολλοὺς Ἱερεῖς, Ἐπιτρόπους, Μοναχοὺς ὅλους μὲ πολύχρωμα ἄμφια κατὰ τὸν πρὸ αἰῶνος τρόπον. Πολλὰ δένδρα καὶ κυπαρίσσια τὸ περιβάλλουν.

Κατὰ τοὺς Βουλγάρους αὐτὴ ἡ γιγαντιαία νωπογραφία, παρὰ τίς ἐλληνικὲς ἐπιγραφές τῆς, ἀποδίδεται στὸν Γεώργην Δαντζῶφ, ζωγράφον ποῦ ἔζησε τὸ δεῦτερο ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἐκ Στεννημάχου, ἐνῶ κατ' ἐπιγραφὴν τοῦτο ἔγινε τὸ 1850 ὑπὸ τοῦ Μόσχου τοῦ Ἀνδριανοπολίτου.

Ὁ κυρίως ναὸς ποῦ περιγράψαμε εἶναι τύπου τετρακιοσίου καὶ τρίκογχος Ἀθωνικοῦ τύπου. Ἐσωτερικῶς εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν ἱστορημένος καὶ ἔχει θαυμάσιο ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Πρὸς τὴν νοτιὰν πλευρὰν καὶ ἔξω τῆς κυρίας αὐλῆς, ὑπάρχει δευτερεύουσα αὐλὴ ποῦ ἄλλοτε περιετοιχίζετο καὶ αὐτὴ ἀπὸ κελιά καὶ ποῦ τώρα μόνο σώζονται οἱ τοῖχοι. Στὸ μέσον εὐρίσκεται τὸ Καθολικό, ὁ Ἅγιος Νικόλαος (1803). Ὁ Ναὸς αὐτὸς ἔχει θολωτὸ ὑπαίθριον Νάρθηκα πλήρως ἱστορημένος ἀπὸ νεωτέρας ἐποχῆς τοιχογραφίες φιλοτεχνημένες ἀπὸ τὸν Βούλγαρο καλλιτέχνη Ζαχαρί Ζωγράφ.

Μ ε σ η μ θ ρ ί α, πόλις στὴν Μαύρην θάλασσα. Σήμερα, λόγῳ τῆς ἑδαφικῆς διαμορφώσεως εἶναι μία νησίς ποῦ συνδέεται μὲ μία λωρίδα δρόμου στηριζομένου σὲ ἀφιδοδοστοιχίας, μήκους 300 μ. Ἡ Μεσημβρία ἀναφέρεται στὸν Ἡρόδοτον. Κτίσθηκε τὸ 403 π.Χ. ὑπὸ ἀποίκιων Βυζαντινῶν καὶ Καρχηδονίων. Κατὰ Στράβωνα ἐκτίσθη ἀπὸ Μεγαρεῖς. Ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος, κατήγετο ἀπὸ τὴν Μεσημβρία. Τὸ 814 παρὰ τὴν Μεσημβρίαν κατετροπώθη ὁ Κροῦμος.

Κατὰ τὴν 4ην Σταυροφορίαν, περιήλθε στους Βουλγάρους, κατόπιν ἀνεκατελήφθη ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς, πάλιν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους μέχρι τοῦ 1300 καὶ κατόπιν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους, μέχρι τῆς Ἀλώσεως, ὅποτε παρέμενε στους Τούρκους. Κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Βουλγαρικῆς ἡγεμονίας ἐξηρέθη διότι περιελήφθη εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος, ὑπῆρξε ἔδρα ἐπισκόπου καὶ μέχρι τοῦ 1906 λόγῳ τῆς μονώσεως ἐκ τῆς ἐδαφικῆς τῆς διαμορφώσεως, κατωκίετο ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Ἑλλήνας. Διετηροῦντο θαυμάσια Βυζαντινὰ Μνημεῖα, Ναοί, ἐκπαιδευτήρια, σύλλογοι κλπ. πού προέδιδον τὴν στάθμην μορφώσεως καὶ καλλιεργείας τῶν κατοικούντων Ἑλλήνων.

Μπαίνοντας στὴν περιοχὴ τῆς, νομίζεις ἔξαφνα ὅτι θρίσκεσαι σὲ μία ἑλληνικὴ πολίχνη. Εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἀξιόλογες Βυζαντινὲς ἐκκλησίαις δυστυχῶς σὲ διάφορες καταστάσεις ἐρειψώσεως. Σπίτια πέτρινα μὲ χαγιάτια, ὑπάρχουν παντοῦ. Μᾶς περιστοιχισαν ὄμιλοι κατοίκων πού μιλοῦσαν ἑλληνικά, ὑπολείμματα τοῦ ἄλλοτε συμπαγοῦς πληθυσμοῦ τῶν 3 - 5 χιλιάδων κατοίκων, πού τώρα ἀπόγονοί των εὕρισκονται στὴν Νέα Μεσημβρία κοντὰ στὴ Θεσσαλονίκη.

Σὰς προβάλλω μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Βυζαντινῆς Τέχνης. Ὁ Ναὸς τοῦ Παντοκράτορος τοῦ 14ου αἰῶνος, στὸ κέντρο τῆς πολίχνης, σὲ σχῆμα σταυροῦ μὲ τροῦλλον, τύπου τετρακιονίου. Ἐξωτερικὰ ἔχει πλουσία διακόσμησι καὶ διαφορετικὴ κάθε πρόσοψι, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ χάνῃ τὴν ἐνότητά του. Ὁ περιπεριούχος ἦταν καὶ αὐτὸς μεταξὺ τῶν ὀμιλούντων ἑλληνικὰ πού μᾶς προῦπάντησαν.

Ἡ Ἀλειτούργητος τοῦ 14ου αἰῶνος, κειμένη στὸ Νότιο μέρος τοῦ νησιοῦ, σὲ ψηλὴ τοποθεσία πάνω ἀπὸ τὴν θάλασσα, δυστυχῶς ἐρειπωμένη. Οἱ τοῖχοι τῆς παραμένουν μέχρι τοῦ ὕψους πού ἤρχιζε ἡ στέγη, ἔχουν πλουσία διακόσμησι μὲ σύνθεσιν μεγάλων καὶ μικρῶν ἀψιδοστοιχιῶν.

Ὁ Ναὸς τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαήλ καὶ Γαβριήλ τοῦ 14ου αἰῶνος. Τὰ ἐρείπια δίδουν μίαν ἰδέαν τῆς παλαιᾶς λαμπρότητος. Εἶναι μονόκλιτος μὲ τροῦλλο καὶ εὐρὺ Νάρθηκα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ διακόσμησι τῶν προσόψεων, μὲ ρόδακες, μὲ σειρὰ μεγάλων καὶ μικρῶν ἀψίδων ἐν εἴδει κορνίζας πού διακόπτεται στὴν θέσι τοῦ ἐγκαρσίου κλίτους ἀπὸ τοὺς ὀρθοστάτες τῆς μεγάλης ἀψίδος.

Μὲ τὴν διακόσμησιν αὐτὴ τῆς πλοκῆς τῶν στοιχείων καθὼς καὶ μὲ τὴν ὠραία κάτοψι, ὁ Ναὸς αὐτὸς ἀποτελεῖ ἓνα χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ποιότητος τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Μεσημβρίας καὶ προδίδει τὴν σημασίαν πού εἶχε ὁ τόπος αὐτὸς γιὰ τὴν περίοδο πού διήγνησε κατὰ τὸν μεσαῖωνα ἢ Ὁρθοδοξία.

Οἱ Ναοὶ αὐτοὶ διετήρησαν καὶ εἰκόνας ἀγιογραφῶν ἀπαραμίλλου κάλλους πού τώρα φυλάσσονται στὸ Μουσεῖον τῶν εἰκόνων τῆς Σόφιας. Τοῦτο στεγάζεται στὴν κρύπτη τοῦ Καθεδρικοῦ των Ναοῦ, σὰς δείχνω δύο ἀπ' αὐτές: τῆς

Ἁγίας Ἐλεούσας τοῦ 1341 καὶ τοῦ Χριστοῦ - Παγτοκράτορος ἐπίσης τοῦ 14ου αἰῶνος.

Ἐκανά μία βόλτα στὴν ἀκροθαλασσιὰ τριγυρίζοντας περιμετρικὰ αὐτὸ τὸ μικρὸ κομμάτι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ἀπ' ἐκεῖ τὸ θέαμα πρὸς τὴν ἀκτὴ, τὴν «χρυσὴ ἀκτὴ», ὅπως τώρα τὴν ἔχουν ὠνομάσει οἱ Βούλγαροι ἦταν μαγευτικό.

Πρὸς τὸν κόλπο τῆς ἠλιοβόουστης παραλίας, πρὸς τὰ ἄλλα ἀκρωτήρια, πρὸς τὶς ἀμμουδιές καὶ τὰ μικρὰ κύματα ποῦ ξεσποῦσαν στοὺς βράχους ἀπὸ τὸ πέλαγος ἦτανε σὰν νὰ ἔφερναν μηνύματα ἀπὸ τὰ ἄλλα κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ γύρω στὸν Εὐξείνιο Πόντο.

Ἑλληνισμὸς ποῦ ἦταν εἴτε φιλοξενούμενος σὰν δραστήρια παροικία ὅπως στὴν Ρωσία εἰς τὴν Ὀδησσό, Νοβοροσίσκη, Σεβαστούπολι, τὴν Ρουμανία, Γαλάτσι ἢ Κωνσταντζα, Σουλινᾶς, Ἑλληνισμὸς ποῦ εἶχε στὰ χέρια του ὄλο τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν Ναυτιλία ὅπως τὴν Βάρνα καὶ Πύργο ἢ σὰν Κοινότητες γεμάτες δραστηριότητα καὶ ζωὴ ποῦ γιὰ αἰῶνες ἀπετέλεσαν στυλοβάτες τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἀναπόσπαστα τμήματα τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, σὰν τὴν Μεσημβρία, Ἀγχίαλος, Σωζούπολι, Ἀγαθούπολι, Ἰνέμπολι, Μήδεια ἢ τὸν πιὸ μακρινὸ Ἑλληνισμὸ στὸν σφίζοντα Ἑλληνικὸ Πόντο. Κι' ἄθελα αἰσθάνεται κανεὶς ἓνα πόνο, ἓνα παράπονο γιὰ τὴν τύχη ποῦ εἶχε ἓνα τόσο σημαντικὸ κομμάτι τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόσο ζωντανό, τόσο ἀκμαῖο. Νὰ ξεριζωθῆ ἀπὸ τόπους ὅπου προαιώνια εἶχε ἐγκατασταθῆ καὶ εὐημερήσει καὶ ἐπομένως εἶχε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ζήσῃ καὶ νὰ παραμείνῃ. Καὶ ἀποτελεῖ σήμερα μία μόνο κατηγορία ἀπὸ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν ἄλλων μεγάλων κέντρων τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῶν σήμερα καλουμένων Χαμένων Πατρίδων.

Ἄς προσδοκῶμεν ὅτι ἐκεῖνο ποῦ ἐδημιουργήθη ἔπειτα ἀπὸ σειρὰν αἰῶνων ὅπου οἱ πατρίδες αὐτὲς καὶ ὁ λαὸς ποῦ τὶς κατοικοῦσε, ὁ Ἑλληνικὸς καὶ τὶς ἀνέπτυξε, τὶς ἐξεπολίτισε, ἐξημώθησαν μαζὺ τόσο πολὺ καὶ συσχετίσθησαν τόσο δυνατὰ ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ὁ δεσμὸς τῆς πατρίου γῆς μὲ τὸν λαὸν ποῦ τὶς κατοικοῦσε νὰ ἐξαλειφθῆ μὲ βίαια μὲ τεχνικὰ καὶ βάρβαρα μέσα ἀλλὰ ὅτι σὲ κάποια χρονικὴ στιγμή τὰ μέρη αὐτὰ θὰ ξαναγυρίσουν σὰν ἀναπόσπαστα στὸν μητρικὸ κορμό.

Μὲ αὐτὴ τὴν σκέψι ἐνδυναμώνει κανεὶς τὴν πίστι του ὅταν ἐπισκέπτεται αὐτὰ τὰ μέρη ὁπότε βλέπει ὅτι παρ' ὅλην τὴν προσπάθειαν τοῦ ἐξαφανισμοῦ τοῦ παρελθόντος του, τοῦτο εἶναι ζωντανό, διάχυτο καὶ θρονοφωνεῖ τὸν Ἑλληνικὸ του χαρακτῆρα.

Οἱ Βούλγαροι, φυσικὰ ἔχουν ἀντιληφθῆ τὸν θησαυρὸν αὐτῶν τῶν παραλιῶν καὶ ἔχουν ἀναπτύξει τουριστικὰ τὴν θαυμασιὰ αὐτὴ ἀμμουδιά. Τὴν Χρυσὴ Ἀκτὴ ὅπως τὴν ὀνομάζουν ἢ βορειότερα τὴν Χρυσὴ Ἄμμο. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πολυάριθμα καὶ πολυόροφα Ξενοδοχεῖα ποῦ ἔχουν κτίσει, ἔχουν συνθέσει μερικὰ κέντρα ὅπως τὴν «Γωνιά τοῦ Δάσους», σὲ παραδεισένιο περιβάλλον δια-

κοσμημένο με κάλυδες και ένα μπάρ. Όλα αυτά άριστης συνθέσεως, σέ διεθνή θα έλεγα κριτική, παραβαλλόμενα με ότι καλλίτερο ένας άρχιτέκτων μπορεί νά συνθέσῃ.

ΣΟΦΙΑ.

Έκει πού σήμερα είναι ή Σόφια επί ρωμαιοκρατίας, ανεπτύχθη ένας οικισμός τών Σερδών, κατοίκων τῆς περιοχῆς με τό όνομα Σερδική. Τόσον ό αυτοκράτωρ Τραιανός ὅσον και ό Κωνσταντίνος ό Μέγας, έχρησιμοποίησαν τήν τοποθεσίαν αὐτήν ως διαμονήν.

Έδηλώθη κατά τό 447 ὑπό τών Οὐνων και ἔτσι πολύ λίγα ερείπια κατελήφθησαν ἀπό τήν Ρωμαϊκήν ἐποχήν. Κατά τόν βον αἰῶνα φαίνεται νά ἐκτίσθη ή παλαιοχριστιανική Βασιλική με τροῦλλον, ή Άγία Σοφία, στήν ὁποίαν ὀφείλει ή σημερινή πόλις τό μεταγενέστερο ὄνομά της.

Τό 809 ἐκυριεύθη ὑπό τοῦ Κρούμου, ἀνακαταληφθεῖσα ἐν συνεχείᾳ ὑπό τών Βυζαντινῶν.

Στό τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος κατελήφθη ὑπό τών Βουλγάρων και τότε μετωνομάσθη σέ Σόφια.

Τό 1382 ἠλώθη ὑπό τών Τούρκων και διαρκούντων τών τεσσάρων αἰῶνων τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξε ή ἔδρα τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ τῆς Βαλκανικῆς Χερσονήσου.

Μέχρις ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ό πληθυσμός τῆς Σόφιας ἦτο κατά πλειονότητα Τούρκικος. Άπηλευθέρωθη ὑπό τών Ρώσων τό 1878 και ἔκτοτε ἀπετέλεσε τήν πρωτεύουσαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἡγεμονίας και κατόπιν τοῦ νεοπαγοῦς Κράτους, ἐκτιμηθείσης τῆς στρατηγικῆς θέσεως τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, πού ὀρίζεται, στό σταυροδρόμι τών ὁδῶν Βελιγραδίου - Κωνσταντινουπόλεως και ἀπό Μακεδονίας πρὸς τόν Δούναβιν.

Σήμερα ή Σόφια, σάν πρωτεύουσα τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους, παρουσιάζει στό κεντρικό της τιμημα μία σχετική μεγαλοπρέπεια, με πλατιές λεωφόρους και ἄλλες με καλοστρωμένο καλντερίμι.

Έχει ἐπιδητικούς ὄγκους κτιρίων, πολλούς ἀνοικτούς χώρους.

Άντανακλά τό πολίτευμά των, κατάλληλο για νά περιορίζη ὅσαδήποτε ἐμπόδια τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ὅταν πρόκειται για τό σύνολον.

Έτσι παρεμερίσθη ό βασιλικός κῆπος πού ἦταν πρὸ τών ἄλλοτε ἀνακτόρων, σήμερα Μουσείου και ἐν συνεχείᾳ γκρεμίστηκαν παλιά σπίτια και ἔδωσαν τήν θέσιν των σέ λεωφόρους ἐπάνω στίς ὁποῖες μεγαθήρια και ἄλλα κτίρια ἔχουν ἀνεγερθῆ.

Αὐτά είναι τοῦ Κόμιματος, τῆς Διοικήσεως, τὰ Ὑπουργεία. Έχουν κάποια ἰδιορρυθμία στήν κτιριολογική τους διάταξι διότι ἐγὼ παρουσιάζονται μνημειώδη στίς προσόψεις των και στίς εὐρύχωρες στοές των και ό τρόπος πα-

ρουσιάζεως των είναι νὰ νομίζης ὅτι εἶναι κτίρια ἡλικίας τουλάχιστον (ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ αἰῶνος), εἶναι ὅλα μεταπολεμικά, ἔχουν στενές καὶ δυσανάλογες εἰσόδους καὶ ἐν γένει χώρους κοινοχρήστους ποὺ δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν κλίμακά των καὶ στὸ ἐντυπωσιακὸ ἐξωτερικὸ των.

Ἐχει ἐπιδωλητικὸν Ἐθνικὸν Θέατρον πρὸ εὐρείας πλατείας. Τὸ δὲ νέον τμήμα τῆς πόλεως νεωτερίζη μὲ πολυώροφα κτίρια. Ἐπίσης ἔχει πολυώροφες πολυκατοικίες σὲ ἐκτεταμένους τάπητες χλόης.

Ἐχει τεράστια πάρκα καὶ γενικὰ μεγάλη ἀναλογία πρασίνου. Ἡ ὄλη πόλις εἶναι καθαρὴ. Ἐν τούτοις χαλοῦν τὰ σὲ διάφορα σημεῖα διεσπαρμένα θαρεὰ νεώτερα ἀγάλματά της, τεράστια, ἀκαλαίσθητα, ἀφύσικα, χωρὶς αἴσθημα καὶ μὲ τοιμισμένον, τὸν χαρακτήρα τοῦ καθεστῶτος.

Ἐκτὸς τῆς Παλαιοχριστιανικῆς Ἀγίας Σοφίας, ἔχει καὶ ἄλλους Βυζαντινοὺς Ναοὺς καὶ Βυζαντινὸ Μνημεῖο. Οἱ νεώτερες ἐκκλησίες των εἶναι καλοκτισμένες καὶ μνημειώδεις ὅπως ἡ Ἀγία Κυριακὴ καὶ ὁ Καθεδρικὸς Ναὸς τοῦ Ἀγίου Ἀλεξάνδρου - Νέφσκυ. Σ' αὐτὴν ὑπάρχει ἡ πρωτοτυπία ὅτι λειτουργεῖται συνεχῶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας καὶ ἔχει ἐκτεταμένη ὑπόγειον κρύπτην - Μουσεῖον βυζαντινῶν εἰκόνων ἀπὸ τίς καλλίτερες ποὺ ὑπάρχουν ἀγὰ τὸν Ἑλληγορθόδοξον κόσμον.

Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ μία παρουσιάζουσα στὸ ἀνώτερον τμήμα τὴν παράδοσιν τῆς Βουλγαρικῆς πρωτεύουσας PRESIAH στὸν Βυζαντινὸν Αὐτοκράτορα Τσιμισκὴν (969 - 976) ἐνῶ στὸ κατώτερον τὴν ἄλωσιν τῆς πρωτεύουσας Πλίσκα, ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Β'.

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΡΙΛΑ.

Δὲν θρῆκα περιγραφὴν ἀξιόπιστον γιὰ νὰ συνδέσω τὸ σημερινὸν Μοναστήρι μὲ τὸ προῦπάρξαν Βυζαντινὸ.

Τὸ ὄνομα RILA, προφανῶς τὸ λαμβάνει ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο βουνό, στὶς ὑπηρεῖες τοῦ ὁποίου καὶ εὐρίσκεται. Οἱ Βούλγαροι θεωροῦν τὸν θρύλον ὅτι τὸ ἀρχικὸ Μοναστήρι στὸν ἴδιο τόπον ποὺ κάηκε καὶ ἐπανειλημμένως ξανακτίσθηκε ἀπὸ κάποιον ἀσκητὴν IVAN RILSKY κατὰ τὸν 10ον αἰῶνα, ἐνῶ εἶναι ἀπίθανον αὐτὸ νὰ ἔγινε τότε καὶ ὄχι πολὺ ἀργότερα.

Κατὰ τὴν μετάβασίν μας ἀκολουθοῦμε ὁδὸ πὺ παρακάμπτει τίς Δυτικὲς ὑπηρεῖες τοῦ βουνοῦ VITOCHA, ποὺ κλείνει τὴν Σόφια ἀπὸ τὸν Νότον.

Ἡ ὁδὸς εἶναι ἐκείνη ποὺ συνδέει τὴν Σόφια μὲ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα καὶ καταλήγει στὴν Κούλα, βορείως τοῦ Σιδηροκάστρου.

Τὸ Μοναστήρι ἀπέχει 120 χιλμ. ἀπὸ τὴν Σόφια. Τὰ 86 ἐπὶ τῆς κυρίας ὁδοῦ, τὰ ὑπόλοιπα πρὸς τὴν χαράδραν τοῦ βουνοῦ RILA, στὸ βάθος τῆς ὁδοῦ σὲ ἄλλα 34 χιλμ., εἶναι τὸ Μοναστήρι.

Εἶναι τὸ μεγαλεῖτερον ἐπὶ Βουλγαρικῷ ἐδάφους.

Τὸ σημερινό, κατὰ τοὺς Βουλγάρους ξανακτίσθηκε ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ μεταξὺ τοῦ 1817 καὶ τὸ 1848, ἐκτὸς τοῦ Πύργου RELJI καὶ τοῦ καθολικοῦ πού διεσώζοντο.

Ἡ πρόσοψις του εἶναι ἐκ συμπαγοῦς ἐμφανοῦς τοιχοποιίας, τριόροφος καὶ μὲ ἀψιδωτὸ Πρόπυλο.

Ἐσωτερικῶς ἡ αὐλή ἔχει σχῆμα ἀναγονίστου τετραπλεύρου, πού σχηματίζεται ἀπὸ τέσσερις πλευρὲς κελιῶν σὲ 4 ὀρόρους.

Οἱ τρεῖς πρῶτοι ὀροφοι εἶναι ἀπὸ λιθοδομῆ μὲ συνεχεῖς ἀψιδοστοιχίες. Ὁ τέταρτος μὲ ἀντίστοιχα ἀνοίγματα πρὸς τοὺς ὑποκειμένους, ξύλινα. Κατὰ τμήματα ἡ δομὴ χωρίζεται μὲ ἐμφανεῖς διαχωριστικούς τοίχους, σκοπὸς τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀπομόνωσις ἐκάστου τμήματος σὲ περίπτωσιν πυρκαϊᾶς.

Αὐτὸ ὑποχρεεῖ νὰ ὑπάρχη ἀντίστοιχος ἀριθμὸς κλιμακοστασιῶν τὰ ὁποῖα εἶναι ξύλινα καὶ αὐτὸ προσθέτει στὴν ἐσωτερικὴ αἰσθητικὴ τῆς αὐλῆς.

Τὸ καθολικὸν τιμᾶ τὴν μνήμην τῆς Παρθένου Μαρίας. Ἔχει πρόπυλον εἰς σχῆμα «Π» καλύπτον τὴν εἴσοδον καὶ μέγα μέρος τῶν πλαγίων πλευρῶν, στεγαζόμενον μὲ θαλάμους σφαιρικούς θόλους.

Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ Ναοῦ εἶναι Βασιλικὴ μὲ ἐγκάρσιον κλύτος στὶς κόγχες τοῦ ὁποίου εἶναι τὰ παρεκκλήσια τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰδάν Ρίλοβου.

Ὁλος ὁ Ναὸς εἶναι ἱστορημένος κατὰ τὴν Βυζαντινὴν Σχολὴν ἀπ' ἀρχῆς ἢ μὲ ἀνασκευὴν παλαιότερων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὅλες οἱ ἐπιγραφές εἶναι Βουλγάρικες.

Τὸ Τέμπλον ξυλόγλυπτον εἰς ἀρίστην κατάστασιν ὅπως εἶναι ὅλα, τὰ Τέμπλα τῶν Βουλγαρικῶν ἐκκλησιῶν.

Παρὰ τὴν ἐκκλησίαν εἶναι καὶ ὁ Πύργος HRELJO πού κτίσθηκε τὸ 1335, τὸ μόνον σωζόμενον κτίσμα τοῦ Μοναστηριοῦ, (ἐκτὸς τοῦ Καθολικοῦ), ἀπὸ τὰ διατηρηθέντα παλαιὰ κτίσματα τῆς σημερινῆς Μονῆς.

Εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ στεγάσῃ 300 Μοναχοὺς καὶ πολλοὺς ἐπισκέπτας.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην χρονολογεῖται καὶ ἡ σωθεῖσα ξυλόγλυπτος θύρα τῆς ἐκκλησίας πού φυλάσσεται στὸ Μουσεῖον τῆς Μονῆς. Ἐκεῖ φυλάσσεται καὶ ἡ μεμβράνη εἰς ἣν εἶναι γραμμένος ὁ «ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ» λόγος πού συνετάγη τὸ 1479 ἀπὸ τὸν Λόγιον Γραμματικὸ Ἑλληνιστί.

Γενικὰ τὸ Μοναστήρι αὐτὸ ἔχει περισσότερη ἀξία λόγῳ τοῦ θαυμασίου τῆς τοποθεσίας του, τὰ μεγάλα τῆς κλίμακός του, τοῦ ἐπιμελημένου τῆς κατασκευῆς του, τοῦ ἱκανοποιητικῆς τῆς συντηρήσεώς του καὶ τοῦ θαυμασίου καθολικοῦ του καὶ ὄχι τόσοσιν διὰ τὴν παλαιότητά του.

Εἶναι πάντως νὰ θαυμάζῃ κανεὶς πῶς τὸ Βουλγαρικὸ Κράτος διαθέτει τόση πρόνοια διατηρήσεως καὶ συντηρήσεως αὐτῶν τῶν Μνημείων καὶ κάνει ἐμᾶς τοὺς Ἑλληνας νὰ παραδειγματιζόμεθα ἀλλὰ καὶ νὰ παραπονούμεθα γιατί ἐμεῖς μὲ τὰ πολυποικίλα τὰ ἄφθονα τὰ ἀπείρως πλουσιώτερα κειμήλια πού

έχομε στην Ελλάδα αντίστοιχου είδους, (για να αναφέρωμε και τὸ "Άγιον Όρος"), τὰ ἔχομε συγκριτικὰ ἐγκαταλελειμμένα.

Έτσι τελειώνει αὐτὴ ἡ περιήγησις πού φυσικά δὲν ἐξαντλεῖ τὸ τί ὑπάρχει σὰν βυζαντινὴ χριστιανικὴ κληρονομία ἢ σὰν παραδοσιακοὶ οἰκισμοί, μέσα στὸν χῶρο πού ἄλλοτε ἐξετείνετο ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία καὶ τώρα τὸ Βουλγαρικὸ κράτος.

Εἶναι φυσικό, ὁ Έλλην ἐπισκέπτης γὰ εἶναι προκατειλημένος, τόσο ἀπὸ τὴν ἱστορία ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ γεγονότα ὅχι τόσοσιν παρωχημένου παρελθόντος, ἀφοῦ μεταξύ μας συγκαταλέγονται ἀκόμη ἐκεῖνοι πού ἐγεννήθησαν ἢ νέοι ἔζησαν ἢ ἀκόμη ἐφοίτησαν σὲ σχολεῖα, στὴν Φιλιππούπολι, Στενίμαχο, Μεσημβρία, Βάρνα, Πύργον κλπ. κέντρα τοῦ πρόσφατα ἀκόμη διατηρουμένου Έλληνισμοῦ καὶ τὰ ὁποῖα ὅλα ξεριζώθηκαν.

Εἶναι πολλὲς οἱ σκέψεις, πολλὰ τὰ συναισθήματα καὶ ἔντονος ὁ πόνος γιὰ αὐτὰ πού ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐξακολουθοῦν γὰ χάνονται ἀκόμη καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας.

Καὶ ἐὰν μὲ κάποια προσπάθεια καταπιξῶμε αὐτὸν τὸν πόνον, σταματήσωμε τὴν νοσταλγίαν καὶ προσπαθήσωμε γὰ δοῦμε τὴν Βουλγαρία ὅχι σὰν Έλληνες ἀλλὰ σὰν ἀμερόληπτοι ξένοι, νομίζω ὅτι δὲν θὰ ἀποφεύγαμε γὰ κάνωμε βασικὲς παρατηρήσεις πού σοῦ δημιουργοῦνται ἐγκαταλείποντας τὸ Βουλγαρικὸ ἔδαφος.

Ἡ πρώτη εἶναι ὅτι καθ' ἕνας ἀναγνωρίζει ὅτι καταβάλλεται μία συστηματικὴ καὶ πολὺ ὀργανωμένη προσπάθεια γὰ διαφυλαχτῆ, γὰ περισωθῆ καὶ γὰ συντηρῆ ὅτι κατάλοιπο σὲ παράδοσι, στοιχεῖο πού ὅσον καὶ ἂν βλέπωμε ὅτι ἔμεψ ὑπῆρξαμε οἱ ἐμπνευσταὶ ἢ δάσκαλοι, δὲν παύει γὰ ὑπάρχει, ἔστω καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ ἡ Βουλγαρικὴ συμβολή.

Ἡ δεύτερη εἶναι ὅτι γιὰ κείνους πού ξέρουν τὸν κόσμον καὶ τὴν ἱστορία καὶ ἐπομένως εἶναι εὐκολο γὰ εὔρουν τίς ἀφετηρίες, τίς πηγές καὶ τὸν χαρακτήρα, ἀμέσως ἀντιλαμβάνονται μία τονισμένη τάση τῶν Βουλγάρων γὰ οἰκοποιηθοῦν ἔργα καὶ γεγονότα ἀνήκοντα εἰς ἄλλους, καὶ γὰ ἐξάρουν ὑπέριμετρα μία ἀσήμαντη βουλγαρικὴ συμμετοχὴ στὸν ἐκπολιτισμὸν τοῦ χῶρου πού τώρα κατέχουν.

Ἐὰν οἱ Βούλγαροι ἦσαν ἐπιφυλακτικώτεροι (καὶ εἰλικρινέστεροι) καὶ ὅχι τόσοσιν σωβινισταὶ θὰ ἦτο εὐκολώτερον γὰ ἀναλύσῃ τις τὸν βουλγαρικὸν χαρακτήρα καὶ γὰ ἐκτιμήσῃ ὀρισμένες ἀρετὲς πού ἀσφαλῶς θὰ διαθέτουν ὡς λαός.

Γιὰ γὰ τελειῶσω θὰ ξεχάσω τὸν Βουλγαρικὸ λαὸ καὶ θὰ θυμηθῶ τὴν χώραν.

Ἡ Βουλγαρία μὲ τὸ κατάφυτο τοῦ ἐδάφους της, τὰ μεγάλα πάρκα της, μὲ τὴν καθαρότητά της, μὲ τὴν παραδειγματικὴ της τάξι, μὲ τὸ ἄριστον οἰδηροδρομικὸ της δίκτυο, μὲ τὰ ἀξιοπρεπῆ καὶ ὅχι ὑπερβολικὰ ξενοδοχεῖα

της, με τὰ νέα, μεγάλα σύγχρονα ἐξοπλισμένα θέατρά της και κυρίως με τὸν παραδοσιακὸν θησαυρόν, ἓνα τμήμα τοῦ ὁποίου, ἀτελῶς σὰς ἔδειξα, ἀποτελεῖ γιὰ τοὺς ἐπισκεπτόμενους, ἓνα μεγάλο σχολεῖο, ἀκόμη περισσότερο γιὰ μᾶς τοὺς Ἑλληνας ποὺ θρῖσκομε ἐκεῖ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, ἓνα μέρος τοῦ παρελθόντος μας, τοῦ γωποῦ, τοῦ χθεσινοῦ ποὺ μᾶς δίδεται ἡ εὐκαιρία ἐκεῖ νὰ μελετήσωμε, **κ α ἰ μ ε α ὕ τ ὀ τ ὀ π ρ ῖ σ μ α** πρέπει νὰ δῆ κανεὶς τὴν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν χώρα τοῦ πρὸς βορρᾶν γείτονός μας.

Ἄλλη παρτήρησις εἶναι ὅτι ἔχουν μία πολὺ ὀργανωμένη προπαγάνδα διασπορᾶς τῶν ἀναληθῶν θεωριῶν των τὴν ὁποίαν συνοδεύουν με ἔκδοσιν εὐπρεπῶν συγγραμμάτων με πολυχρόμους εἰκόνας σὲ τρεῖς γλώσσας και τὰ ὁποῖα εἴτε προσφέρουν εἰς ὀργανωμένας ομάδας ξένων εἴτε πωλοῦν σὲ πολὺ φθηνὰς τιμὰς.

Ἔτσι στοὺς ἡμιμαθεῖς ξένους τουρίστες και στὰ Εὐρωπαϊκὰ και Ἀμερικανικὰ κέντρα δημιουργοῦν μία κοινὴ γνώμη ἢ ὁποία πολλὰς φορές δέχεται με προκατάληψιν ἀρχικὰ και με ἔκπληξιν τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν και δυσκόλως ἀναγνωρίζει τὴν ἐπιτυχὴ προσφερομένην τὴν Βουλγαρικὴν φαλακρίδευσιν.

Ἄναφέρω ἐπίσης τὴν ὑπαρξιν εἰς τὴν ὁδὸν Ἀσκληπιοῦ εὐπρεποῦς Βουλγαρικῶ βιβλιοπωλείου χωρὶς νὰ ἔχω ἐπιτύχη νὰ διαπιστώσω ἂν ἀντιστοίχως ὑπάρχει Ἑλληνικὸν εἰς τὴν Σόφειαν.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΛΕΜΟΝΙΔΟΥ

Ίατροῦ

Η ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΣ ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΡΩΜΥΛΙΑΣ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

«Πόσο γλυκειά είναι ἡ πικρή
νοσταλγία γιὰ τὴν γενέτειρα».

Μέσα στὶς τόσες χαμένες πατρίδες ποὺ ἔσθυσαν στὰς ἀρχὰς τοῦ τρέχοντος αἰῶνος, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ἐξαφανισθῇ ὁ ἔξω Ἑλληνισμὸς ποὺ ἔζησε, ἀνεδείχθη καὶ μεγαλοῦργησε στὴν Χερσόνησο τοῦ Αἴμου, στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, τοῦ Πόντου, Ρουμανία, Αἴγυπτο, Ἡπειρο, βρίσκεται καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία καὶ ἡ Στενήμαχος μαζὺ μὲ τὰς ἄλλας Ἑλληνίδας πόλεις τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἡ πόλις ποὺ εἶχε ὀνομασθῆ «Μικρὴ Ἑλλάς», «Ἀκρόπολις τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας». Χάθηκε καὶ αὐτὴ τὸν Ἰούλιο ἐκεῖνο τοῦ 1906.

Τὸ ἄσβεστο μῖσος τῶν Βουλγάρων κατὰ παντὸς τοῦ ἐλληνικοῦ, ἡ ἀδυναμία τῶν τότε Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων, ἀλλὰ καὶ τὰ ἄνομα συμφέροντα τῶν «προστατίδων δυνάμεων», εἶχαν σὰν ἀποτέλεσμα τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ μέρη αὐτά, στὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνες κυριάρχησε καὶ ἤκτισε τὸ ἐλληνικὸν στοιχεῖον ποὺ κρατοῦσε στὰ χέρια του τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὸ ἐμπόριο.

Γιὰ τὴ χαμένη αὐτὴ Πατρίδα, τὴ γενέτειρα, τὴν Κιβωτὸ τῶν Ἐθνικῶν παραδόσεων, γράφεται τὸ βιβλίον αὐτὸ σὰν ἓνα εὐλαδικὸ ἀφιέρωμα, ποὺ προσφέρεται σὲ κάθε μελετητὴ τῆς νεωτέρας Ἱστορίας μας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς Στενημάχου ποὺ ζοῦν σήμερα στὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα· ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἀπογόνους των ποὺ πρέπει νὰ γνωρίζουν τὴ γῆ τῶν προγόνων τους καὶ τὴν ἱστορία τῆς.

Γιὰ μᾶς τοὺς παλαιούς κατοίκους τῆς, δὲν θὰ σῶσῃ ποτὲ ἡ ἀνάμνησις τῆς καὶ νοερά ἢ φαντασία μας θὰ ξαναγυρίσῃ σ' αὐτὴ, ποὺ ὅσο καὶ ἂν τῆς ἔδωσαν σήμερα τὸ βαρβαρόηχο ὄνομα «ASENOVGRAD», εἶναι πάντοτε καὶ μένει ἡ νοσταλγικὴ Στενήμαχος.

Γ. Α. ΛΕΜΟΝΙΔΗΣ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΥ

Περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως καὶ τῆς καταγωγῆς - προελεύσεως τῶν πρώτων κατοίκων τῆς, ὑπάρχουν πολλές ἐκδοχές.

Ὁ Στενημαχίτης ἱατρός καὶ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀναστάσιος Γεωργιάδης Λευκίας, λέγει ὅτι εἶναι ἀποικία τῶν ἐν Εὐβοίᾳ Ἰστιαίων, οἱ ὅποιοι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους ἐστάλησαν εἰς τὰ παράλια τῆς Θράκης, ἀνερχόμενοι εἰς 6.000. Ἐξ αὐτῶν περὶ τοὺς 3.000 παρέμειναν στὴν Εἰάνθη, οἱ δὲ ὑπόλοιποι διαβάντες τὴν Ροδόπη, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν τοποθεσίαν ὅπου ἡ σημερινὴ Στενήμαχος κατόπιν μάχης ἠλέξιν λοιπὸν προέρχεται κατ' αὐτόν, ἐκ τοῦ Ἰστιαίων — μάχη, Ἰστεομάχη, Ἰστενήμαχος — Στενήμαχος (ὁ καὶ ἦ). Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν παραδέχεται καὶ ὁ Τσουκαλάς, στηριζόμενος εἰς ἐπιγραφὴν ποὺ ἀνευρέθη περὶ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος εἰς ὑπόγειον τῆς πόλεως, ἡ ὁποία παριστάνει γυμνὸν ἔφιππον καὶ κάτωθι αὐτοῦ διακρίνεται ἡ λέξις ἸΣΤΙΑΙΩΝ.

Ἄλλὰ καὶ εἰς προσφάτως γενομένης ἀνασκαφῆς (Φεβρουάριος 1976) παρὰ τὸ χωρίον Ἀνάδησος πλησίον τῆς Θεσσαλονίκης, ἀνευρέθησαν νομίσματα τῶν Ἰστιαίων, πράγμα ποὺ ἐνισχύει σοβαρὰ τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς Στενημάχου ὑπὸ τῶν Ἰστιαίων, μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως τῶν παρὰ τῶν Ἀθηναίων.

Τὴν ἐκδοχὴν αὐτὴν ποὺ γίνεται δεκτὴ καὶ ἀπὸ τοὺς Στενημαχίτας, δὲν τὴν ἀναφέρει κανεὶς ἀρχαῖος ἱστορικός (Θουκυδίδης, Πλούταρχος, Διόδωρος).

Ὁ ἱστορικός GOLDSMIDT εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν του, τοποθετεῖ τὴν ἰδρυσίν τῆς στὸς Θρακικοὺς χρόνους· «πόλις ἀξιόλογος νῦν Στανίμακα».

Ὁ Κ. Οἰκονόμου ἀναφέρει ὅτι ἡ ἰδρυσίς τῆς ἀνάγεται εἰς τοὺς ἐλληνικοὺς χρόνους, ὁ δὲ Βλ. Σκορδέλης ὅτι ὠνομάσθη κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἀπὸ τὸν διὰ μέσου αὐτῆς διερχόμενον ποταμὸν, ὁ ὁποῖος κατερχόμενος ἀπὸ τὰς εἰς Ροδόπην πηγὰς του, οἶωνε «μάχεται ἐν στενοῖς» τὸν δὲ μεσαιωνικὸν συνοικισμόν τῆς ἀποδίδει εἰς λείψανον παλαιότερου ἐλληνικοῦ· εἰς τοῦτο στηρίζεται καὶ εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Στενημαχιτῶν, ἡ ὁποία περιχέχει πλείστας ὄσας ἀρχαίας ἐλληνικὰς λέξεις.

Ὁ Α. Δημητριάδης στηριζόμενος εἰς τὴν μέχρι τοῦ 18ου αἰῶνος σιωπὴν τῆς ἱστορίας διὰ τὴν πόλιν, ὑπολαμβάνει ὅτι εἶναι μεσαιωνικῆς προελεύσεως, ἀποικία τῶν εἰς αὐτὴν ἐγκατασταθεισῶν στρατιωτικῶν οἰκογενειῶν ποὺ ἐφρούρουν τὴν ὀρεινὴν διάβασιν τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ παρακειμένου φρουρίου τῆς. Ὁ δὲ Βούλγαρος λόγιος TSILEW νομίζει ὅτι τὸ ἀρχικὸ ὄνομα τῆς πόλεως ἦτο «Σθενήμαχος» ἀπὸ τὸ σθένος καὶ μάχομαι.

Τέλος ὁ Καθηγητὴς τῆς Βυζαντινῆς Ἱστορίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Κ. Ἀμαντος, διατείνεται ὅτι τὸ ὄνομα προήλθε προφανῶς ἀπὸ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα «Στενήμαχος» τὸ ὁποῖο ἦτο ἐν χρῆσει κατὰ τὸν Μεσαίω-

γα (Γεώργιος τοῦ Στενήμαχου) ἀπό ἔγγραφο τοῦ 15ου αἰῶνος.

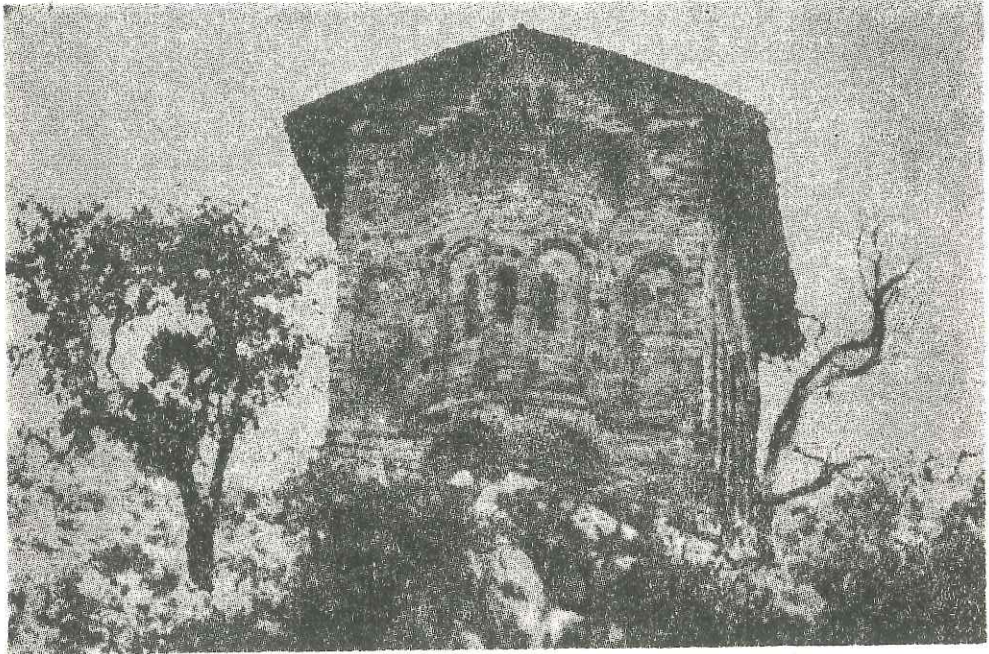
Πάντως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι ἡ τοποθεσία τῆς Στενήμαχου προϋπήρχε τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καί φθάνει μέχρι τῶν Θρακοελληνικῶν τοιούτων· αὐτό ἐμφαίνεται καί ἀπό λείψανα ἀρχαίων γαῶν καί κτιρίων, ἀγγείων, πίθων καί νομισμάτων πού ἀνευρέθησαν στή πόλι καί περιοχή, μετά τήν πυρπόλησιν τῆς Στενήμαχου. — τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος — ἀπό τοὺς Τούρκους ληστὰς Κιρτζαλήδες. Ὁ Λευκίας Γεωργιάδης πού ἐπεσεκέφη τήν πόλι κατὰ τὸ 1973 καί παρέμεινε ἐπ' ἀρκετὸν εἰς αὐτήν, γράφει: «Αὕτη δ' ἡ πόλις ἐστὶ παλαιὰ καί πολλοὺς ἀρχαίους ναοὺς ἔχουσα καί ἐρείπια πολλῶν οἰκοδομημάτων καί πρὶν κατακαῆ ὑπὸ τῶν ληστῶν καί κλεπτῶν, εἶχε τὰ δευτερεῖα μετά τὴν Φιλιππούπολι κατὰ τὸ κάλλος· ἔχασε δὲ πολὺ τῆς ἀρχαίας αὐτῆς δόξης καί καλλονῆς· διότι διαφθαρέντων τῶν λειψάνων τῆς ἐλληνικῆς αὐτῆς ἀρχαιότητος, ἐκτίσθη ἤδη ἐπὶ τῶν ἐρείπιων τῆς εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ καιροὺς ἀνευρίσκονται εὐρήματα καταχωνευμένα φέροντα ἴχνη πυρός· τὰ νῦν δὲ καίπερ μετά καλλοπισμοῦ ἀνεγερθεῖσα, στερεῖται τῶν ἀρχαίων αὐτῆς λειψάνων».

Ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία παρέλαβε ἀπὸ τὴν Ρωμαϊκὴν ὁλόκληρον τὴν Θράκη, ἐντελῶς ἐξελληνισμένην καί οἱ πληθυσμοὶ τῆς Ροδόπης ζούσαν εὐτυχεῖς στήν εὐφορο χώρα τους. Ἡ ἀπὸ βορρᾶν ὅμως ἐνσκήψασα θεομηνία, ἀνεστάτωσε δυστυχῶς τὰ πάντα. Γότθοι, Οὐγοί, Ἀραβες, Σλαῦοι, Τούρκοι καί Βούλγαροι ἐπέδραμον ἐπὶ αἰῶνες κατὰ τῆς εὐτυχημένης αὐτῆς χώρας, τὴν ἐρήμωσαν διὰ τῆς σφαγῆς καί ἀπήγαγόν αἰχμαλώτους· ἔτσι ἐξαφανίσθησαν παλαιοὶ ἀνοχύρωτοι συνοικισμοί· οὕτε τὰ ὀνόματά τους διεσώθησαν. Ἐπὶ τοῦ παλαιοῦ συνοικισμοῦ τῆς Στενήμαχου, ἐκτίσθη ἡ μεσαιωνικὴ πόλις· δὲν εἶναι γνωστὸν ποῖοι ἦσαν οἱ πρωτοκατοικήσαντες εἰς αὐτήν καί πότε ἔγινε αὐτό· ἐὰν δηλαδὴ ἦσαν τὰ λείψανα τῶν διασωθέντων παλαιῶν κατοίκων τῆς, ἢ ἦσαν ἄλλοι Ἕλληνες ὅπως τοῦτο πρεσβεύει ὁ Βλ. Σκορδέλης καί ὅπως καταφαίνεται τρανῶς ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ αἰῶνες καί μέχρι τοῦ 1906 οἱ Στενήμαχῖται διεφύλαξαν ἀμιγῆ τὸν χαρακτήρα των ἐν ἀντιθέσει μὲ τὸν ἐκσλαυτισμὸν ἄλλων οἰκισμῶν τῆς Ροδόπης.

Εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν ἱστορίαν τὸ ὄνομα Στενήμαχος ἀναφέρεται διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸ ἔτος 1083 εἰς τὸ τυπικὸ τῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης Μονῆς Θεοτόκου τῆς Πετριτζονίτισης (Μπατοσκόβου) περὶ ἧς ἴδε κατωτέρω. Στὸ τυπικὸ αὐτὸ ἀναφέρεται ὅτι τὸ ἀνοχύρωτο αὐτὸ χωρίον ἐδωρήθη ἀπὸ τὸν κτήτορα τῆς Μονῆς Γρηγόριον Πακουριανόν, εἰς τὴν Μονήν, ὁπότε καί ἐκτίσθησαν τὰ δύο ὄχυρά του· τὸν μὲν ἓνα πιθανῶς εἰς τὸν μικρὸν λόφον τῶν Ταξιάρχων — ἔνθα τὸ ἡμιγυμνάσιόν μας πού ἐκτίσθηκεν ἐκεῖ κατὰ τὸ αὐτονομικὸν καθεστῶς, τὸ δὲ ἄλλο ἐπὶ τοῦ βράχου, ὅπου μέχρι σήμερον σώζεται καλῶς διατηρούμενος ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου μὲ καθαρῶς βυζαντινὸν ρυθμὸν. Καί τὰ δύο αὐτὰ ὄχυρά περιτοιχίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πακουριανοῦ πρὸς ἄμυναν τῆς πόλεως ἀπὸ τοὺς ἐκ τῆς πεδιάδος ἐπερχομένους ἔχθρους. Ἐπὶ Φραγκοκρατίας καί τοὺς

χρόνους τῶν Παλαιολόγων, μνημονεύεται ἡ Στενήμαχος ὑπὸ τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων καὶ τῶν Σταυροφόρων: «UNE TRES BONNE VILLE QUI ETAIT AU PIED DU CHATEAU» κατὰ τὸν VILLHARDOUIN, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει τὸν ἐξωραϊσμόν της κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Κομνηνῶν καὶ Ἀγγέλων. Ἐπὶ Παλαιολόγων ἦτο πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας, προστατευομένη ἀπὸ τὸ ὀχυρότατο φρούριό της ποῦ εὑρίσκετο — καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη — πρὸς νότον αὐτῆς ἐπὶ τῆς Ροδόπης.

Τὸ περιώνυμο αὐτὸ φρούριον τὸ ὁποῖο ἀπὸ τοὺς Στενημαχίτας ὀνομάζεται

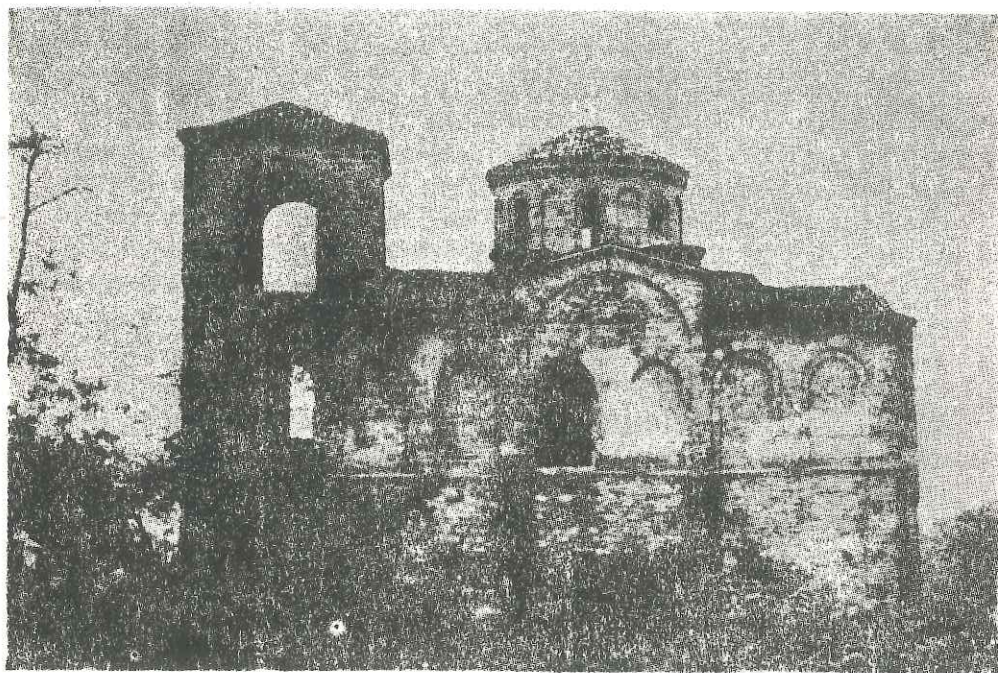

Τὸ παλαιολόγιον Ἁγίου Ἰωάννου (βυζαντινὸς ρυθμὸς).

φρούριον τῆς Στενημάχου ἢ Παναγία τοῦ Καλέ, ἀπὸ δὲ τοὺς Βουλγάρους «Φρούριον τοῦ Ἄσεν» εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ παταμοῦ διὰ τὸν πρὸς Ροδόπην ἀνερχόμενον, ἐπὶ ἀποτόμου κορυφῆς ὕψους 130 μ., ἀπέχει δὲ τῆς Στενημάχου περὶ τὰ 3 χλμ. Μὲ τὴν στρατηγικώτατη θέσιν του, κλείνει τὴ χάραδρα ποῦ θρίσκειται στὸ νότιο τμήμα τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἀπὸ τῆς πεδιάδος ὀδηγεῖ εἰς τὴν Ροδόπην φθάνουσα μέχρι τῶν ἐλληνικῶν συνόρων εἰς τὴν περιοχὴ τῆς Ξάνθης.

Σήμερον σώζεται εἰς μὲν τὸ ὑψηλότερον σημεῖον τοῦ βράχου καὶ πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ τετράπλευρος πύργος κτισμένος ἀπὸ πέτρα καὶ ἀσβέστι, πρὸς τὰ βορειοανατολικά δὲ εὑρίσκεται διώροφος λιθόκτιστος ἐκκλησίαι τοῦ φρουρίου

σὲ βυζαντινὸ ρυθμὸ. Ἡ εἴσοδος σ' αὐτὴ εὐρίσκεται στὴ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ ἀπὸ μικρὴ - στενὴ δίοδο πάνω ἀπὸ τὴν ὁποία ὑψώνονται ἀπότομοι θράχαι ὕψους 40 μ. Εἶναι κτισμένη πρὸς τὴν ἀπότομη πλευρὰ τῆς χαράδρας στὸ βάθος τῆς ὁποίας διέρχεται ὁ ποταμὸς ὀρμητικῶς πού ὀνομάζεται ἀπὸ μὲν τοὺς Στενημαχίτες Χρυσοπόταμος ἢ ποταμὸς τῆς Στενημάχου, ἀπὸ δὲ τοὺς Βουλγάρους «Λσενίτσα»· διότι ὅλα ἐδῶ εἶναι τοῦ Ἀσέν· ἡ πόλις, ὁ ποταμὸς, τὸ φρούριο, ἴσως καὶ ὁ βραδυνὸς ἀέρας ὁ ὁποῖος κατεβαίνει ἀπὸ τὴ χαράδρα καὶ δρο-

Ἡ Ἐκκλησιὰ τοῦ Φρουρίου (Βυζαντινοῦ) ὁ λεγόμενος «Καλέ».

σίξει τὸ καλοκαίρι τὴν πόλι... Ἡ ἄνοδος στὸ φρούριο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ ποταμοῦ εἶναι ἀδύνατος λόγῳ τοῦ ἀποτόμου τῶν θράχων. Ἡ θέα ἀπὸ ἐδῶ εἶναι πραγματικὰ μεγαλοπρεπής· πρὸς βορρᾶν καὶ κάτω ἀπλώνεται ἡ Στενήμαχος διασχιζομένη ἀπὸ τὸ ποτάμι καὶ εἰς τὸ βάθος, ὅταν ὑπάρχη αἰθρία, ἡ Φιλιππούπολις εἰς ἀπόστασιν 19 χλμ. καὶ ὁ Ἔβρος· πρὸς νότον ὑψώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ροδόπης κατάφυτα ἀπὸ ὄξεις καὶ ἔλατα. Ὁ χρόνος τῆς κτίσεως τοῦ φρουρίου εἶναι μᾶλλον ἄγνωστος· πιθανολογεῖται ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ μὲ προορισμὸ νὰ φυλάγῃ τὴν Θράκη καὶ τὸ Βυζάντιον, μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα φρούρια τῆς περιοχῆς τὰ ὁποῖα ἀπαριθμεῖ ὁ Προκόπιος· ἀργότερα ἐπεδιορθώθη ἀπὸ ἄλλους Βυζαντινοὺς Αὐτοκράτορας, ὅπως

τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τὸν τρόπο ἀνοικοδομήσεως. Τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ἀναφέρεται ἐπὶ τῶν χρόνων Ἀλεξίου Κομνηνοῦ (1081 - 1118) ὡς φρούριο Πετριτζιονίτισης ἀπὸ τὸ κοντὰ του χωριὸ πού δὲν ὑπάρχει πλέον κ' ἀπὸ τὸ τυπικὸ τῆς Μονῆς πού κτίσθηκε νοτιότερον αὐτοῦ: Μονὴ τῆς Ὑπερβλίας Θεοτόκου: σύμφωνα μὲ μιὰ ἐπιγραφή: ἀπ' αὐτὴν ἀπέχει περὶ τὰς δύο ὥρας. Τὸ φρούριο πρὸ 600 ἐτῶν ἀνῆκε εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορία καὶ κατὰ μιὰν ἐποχὴν Φρούραχος αὐτοῦ ἦτο ὁ στρατηγὸς Βρυέννιος (ἱστορικὰ γεγονότα ἀναμφισβήτητα).

Αὐτὰ τὰ παραδέχεται καὶ ὁ Σλαῦος ἱστορικὸς JERICIEK, ὁ δὲ ANSER-TUS πού παρακολούθησε τὴν Σταυροφορίαν, ὀνομάζει τὸ φρούριο «CASTELLUM MUNITISSIMUM ET FAMOSUM» (1181). Κατελήφθη ἀπὸ τοὺς Σταυροφόρους τοῦ Φρειδ. Μπαρμπαρόσα ὁ ὁποῖος τὸ ἐπὶνδρωσε καὶ ἐν συνεχείᾳ διηρπάγη ἀπ' αὐτοὺς ἡ Μονὴ Παναγίας (Μπατοκῶδου). Στους χρόνους τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' τοῦ Ἀγγέλου, ὑπήγετο στὴν ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως, παρεχωρήθη δὲ παρ' αὐτοῦ στὸν γαμβρὸ του Βούλγαρο Ἰθαγκὸ ἀντίπαλο τοῦ τότε Βουλγάρου βασιλέως: ὁ Ἰθαγκὸ ὅμως συμφιλιωθείς μὲ τοὺς μέχρι τότε ἀντιπάλους του, παρενώχλει τοὺς Βυζαντινοὺς μὲ ἀποτέλεσμα νὰ στρατοπεδεύσῃ ὁ Ἀλέξιος στὴ Στενήμαχο ἀπὸ τὴν ὁποίαν καὶ κατέλαβε τὸ φρούριο αἰχμαλωτίσας τοὺς εἰς αὐτὸ ἀποστάτας. Ἐπὶ Φραγκοκρατίας ἡ Στενήμαχος καὶ τὸ φρούριό της παρεχωρήθησαν ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Μπωντουέν εἰς τὸν ἱππότην RENIER DE TRIFT (1204) ὁ ὁποῖος ἐπολιορκήθη εἰς αὐτὸ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἐπὶ 13 μῆνας ὑποφέρας τὰ πάνδεινα, μέχρις ὅτου στρατιωτικὸν τμήμα ὑπὸ τὸν Μπωντουέν πού ἔφθασε ἐκεῖ ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολι (πορεία 9 ἡμερῶν), διέσχισε τὴν ἐχθρικήν χώρα καὶ τὸν Ἰούλιο τοῦ 1206 ἀπελευθέρωσε τοὺς πολιορκουμένους, στρατοπεδεύσας μαζὺ τοὺς στὴ Στενήμαχο· αὐτὸ ἱστορεῖται ἀπὸ τὸν σύγχρονον Χωνιάτην.

Κατὰ τὸ 1207 τὸ φρούριο κατελήφθη ἀπὸ τὸν Βούλγαρο βασιλέα ACEN II νικητὴν τοῦ Δεσπότη τοῦ Ἠπείρου Ἰωάννου Κομνηνοῦ πιθανὸν τότε ὁ ACEN τὸ ἐπεσκεύασε. Μιὰ ὅμως βουλγαρικὴ ἐπιγραφή χαραγμένη στὸ βράχο τοῦ φρουρίου, ἡ ὁποία ἐσώζετο μέχρι τοῦ 1881 ἀνέγραφε: «Τὸ ἔτος 6737 (1231) ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων ACEN, ἔβαλε τὸν Ἀλέξην Σεβαστὸ νὰ κτίσῃ τὸ φρούριο αὐτό». Ἡ λέξις κτίσις στὴ πτωχὴ τότε βουλγαρικὴ γλῶσσα, εἶχε τὴν ἔννοια τοῦ διορθώσεως - ἀνακαινίσεως. Διότι τὸ φρούριο π ρ ο ὕ π ἦ ρ χ ε ἐπὶ αἰῶνες πρὸ τοῦ ACEN. Τὴν ἐπιγραφή αὐτὴ οἱ Βούλγαροι ἐθεώρησαν ὡς πολῦτιμο διὰ τὴν ἱστορία του κείμενο· τίποτε ὅμως δὲν προσθέτει αὐτῇ, ἀφοῦ τὸ κτίσιμον τοῦ ὄχυροῦ ἔγινε, ὡς ἐλέχθη πολὺ πρὸ τοῦ Ἀσέν. (Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον ἀναγράφεται ἡ τύχη τῆς ἐπιγραφῆς καὶ ἡ νεωτέρα ἐκδοχὴ της).

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια διὰ τὴν Στενήμαχο καὶ τὸ φρούριό της, ὅπως ἀναγράφεται σὲ πολλὰ ἱστορικὰ κείμενα· οἱ Βούλγαροι τὴν διαστρέφουν σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἐπιδιώξεις των. Ὁ Βούλγαρος Νάστωφ

εἰς τὸ περὶ Στενήμαχου βιβλίον τοῦ «ACENOGRAD», ἐκδοσις 1963, γράφει: «Μέχρι τοῦ 1245 ἡ Στενήμαχος ἦταν σὲ βουλγαρικὰ χέρια. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Βουλγάρου Τσάρου Κολομὸν I, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Βατάτζης κατακτᾷ τὰ φρούρια τῆς Ροδόπης καὶ μαζὺ μ' αὐτὰ καὶ τὸ φρούριον τῆς Στενήμαχου, τὰ ὁποῖα μένουσιν στὰ σύνορα τῆς Αὐτοκρατορίας μέχρι τοῦ 1254, ὁπότε ὁ νέος Τσάρος Μιχαὴλ - Ἀσὲν ἐπιτυγχάνει νὰ τὰ πάρῃ πίσω μὲ εὐκολία, ἐπειδὴ οἱ κάτοικοι τῆς Ροδόπης μὲ χαρὰ περνοῦσιν στὸ μέρος τῶν ὁμοφύλων τους· αὐτὰ ἀναγράφονται ἀπὸ τὸν Γ. Ἀκροπολίτη χρονοῖστοριογράφο τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Τὴν ὁμολογία αὕτη ἡμεῖς οἱ Βούλγαροι τὴ θεωροῦμε πολύτιμη διότι δείχνει τὴν ἐθνικὴ συνείδησι τῶν ὁμοφύλων μας ποὺ διὰ τῆς βίας εἶχαν παραμείνει κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῶν Ρωμαίων. Τέσσερα χρόνια ἀργότερα ὁ νέος Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Θεόδωρος Λάσκαρης καταλαμβάνει ἐκ νέου τὴ Στανίμαχα. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ ἐποχὴ τῆς δουλείας καὶ τῆς σιωπῆς γιὰ τὴν πόλιν αὕτη καὶ μόνον στὸ 1576 ἀναφέρεται τὸ χωριὸ Στανίμαχα σ' ἓνα φορολογικὸν κατάλογο ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ὀνομαστικὰ τὰ ποσὰ τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν ἀπὸ τοὺς κατοίκους· σ' αὐτὸν φηγοῦράρει μόνον ἓνας Ἕλληνας· ὁ Μαυρουδῆς.

Ἐδῶ στὴν ἱστορία τοῦ φρουρίου θὰ πρέπει νὰ ἀναγραφῆ καὶ ἓνα ἐπεισόδιον. Ὑστερα ἀπὸ μιὰ σφοδρὰ καὶ ἐξάλλη ἀρθρογραφία τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου Φιλιππουπόλεως, οἱ Βούλγαροι θυμῆθησαν τὸ πρὸ καιροῦ σῶσιμον τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ φρουρίου ποὺ ἀνέγραφε ὅτι αὐτὸ ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν ACEN· τὸ σῶσιμον τῆς ἐπιγραφῆς αὐτῆς, ὅπως ἦτο ἐπόμενον, ἀπεδόθη εἰς τοὺς Στενήμαχιτάς. Μὲ πρωτοβουλία τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου Φιλιππουπόλεως, διωργανώθη ἐκδρομὴ εἰς Στενήμαχον καὶ τὸ φρούριόν τῆς· ἐκεῖ συνοδευόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ εἰς αὐτὴν ἐδρευόντος 21ου Συντάγματος, ἔστησαν στὸ δρόμον νέαν ἐπιγραφὴν μὲ τὸ ἴδιον περιεχόμενον τῆς παλαιᾶς καὶ ὕψωσαν τὴ βουλγαρικὴ σημαία. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ μερικὰς μέρας, ἐκδρομεῖς Βούλγαροι τὴν ὄρθρην σπασμένην καὶ σκεπασμένην μὲ ἀνθρώπινα περιτώματα, τὴν δὲ σημαίαν ξεσχισμένοι στὸ χῶμα. Μαινόμενοι καὶ ἐξάλλοι κατέβηκαν στὴ Στενήμαχο καὶ διοργανώσαντες συλλαλητήριον, προέβησαν εἰς βανδαλισμούς καὶ κακοποιήσεις κατὰ τῶν κατοίκων τῆς εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεδόθη ἡ πράξις αὕτη.

Ποτὲ δὲν ἐξηκριβίωδη ποῖοι ἦσαν οἱ δρᾶσται τοῦ πραξικοπήματος· κατὰ μίαν ἐπικρατεστέραν ἐκδοχὴν, διεπράχθη αὐτὸ ὑπὸ γνωστοῦ φανατικοῦ τῆς πόλεως Βουλγάρου, ὁ ὁποῖος ἀργότερα παρεδέχθη ὅτι αὐτὸς ἦτο ὁ δρᾶστης καὶ αὐτὸ διὰ νὰ ἐνοχοποιηθοῦν οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως, πρᾶγμα ποὺ ἐπέτυχε διότι μὲ τὴν ἀφορμὴν αὕτη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ συλλαλητηρίου, οἱ εὐγενεῖς Βούλγαροι κατέλαβον τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἡ ὁποία ὁμως ἀργότερα ἐπεστράφη.

ΟΤΑΝ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΡΑΦΕΤΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΣΤΙ

Οι Βούλγαροι, ο περιούσιος αυτός λαός του Κυρίου, τὰ ἀγαπημένα παιδιὰ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἐφαρμόζουν ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια καὶ πάντοτε μὲ ἐπιτυχίαν, τρία πράγματα: τὴν προπαγάνδα τὴν ὁποίαν ἀνήγαγον εἰς ἐπιστήμη τὴν ὁποίαν θὰ ἐζήλευε καὶ ἕνας Γκαϊμπελς· τὰ τετελεσμένα γεγονότα τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐκ τῶν ὑστέρων ἀναγνωρίζονται καὶ δικαιούνται καὶ τέλος τὸ ρητὸν «συκοφάντει, συκοφάντει πάντα κάτι θὰ μείνη στὸ τέλος».

Ὅλοι οἱ λαοὶ ἔχουν τὴν μυθολογία τους· αὐτοὶ ἔχουν τὴν παραμυθολογία τους. Ἄλλοτε ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν Μακεδόνων, πρωτοξαδέλφια τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου· ἀργότερα ἀλλάξαν προγόνους· ἦσαν τώρα ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Θρακῶν, ἀλλὰ καὶ κάποτε ὅτι ἔλκουν τὸ γένος ἀπὸ τοὺς Ἰνδουστάνους! (ἴβρα κατωτέρω). Δὲν ἀποκλείεται σὲ λίγα χρόνια νὰ μᾶς ποῦν ὅτι κατάγονται ἀπὸ τοὺς Ἄτλαντας. Ἀναλόγως τῶν πολιτικῶν ἐπιδιώξεων των καὶ συμφερόντων, ἀποκηρύσσουν τοὺς προγόνους τους, ἐνῶ ἀντιθέτως θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπερηφανεύωνται γιὰ τὴν καταγωγή τους, διότι ξεκινήσαντες ἀπὸ τὰς στέππας τῆς Σκυθίας, ἔφθασαν νὰ θεωροῦνται Πρῶσοι τῆς Ἀνατολῆς...

Σὰν ἀπόδειξι τῶν ἀνατέρω, ἀναφέρομε τὰ ἐξῆς:

Ὁ Βούλγαρος Γ. Ρακόφσκυ (1821 - 1867) πού τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦτο Σ. Σταϊκίφ, εἰς ἡλικίαν 26 ἐτῶν ἐστάλη ὡς ὑπότροφος ἐκ Βουλγαρίας στὴ Μεγάλῃ Σχολῇ τοῦ Γένους στὴν Κωνσταντινούπολι, μετὰ δὲ τὴν ἀποφοίτησίν του ἀπ' αὐτὴ πῆγε στὰς Ἀθήνας ὅπου ἴδρυσε στὸ 1841 μαζὺ μὲ ἄλλους βουλγαρόπαιδες πού σπούδαζαν ἐκεῖ, μίαν ἐπαναστατικὴν βουλγαρικὴν ἑταιρείαν μὲ τίτλον «Μακεδονικὴ Ἑταιρεία». Τὸν ἐπόμενον χρόνον θρίσκειται στὴ Βλαχία μὲ τὸ ψευδώνυμο Γεώργιος Μακεδών, μὲ ἑλληνικὸ διαβατήριον, διὰ νὰ διοργανώσῃ ἐπαναστατικῶς τοὺς ἐκεῖ Βουλγάρους ἐποίκους· ἡ συνωμοτικὴ του δρᾶσις ἀπεκαλύφθη μὲ ἀποτέλεσμα νὰ συλληφθῇ μὲ ἄλλους 14 συνεργάτας του ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἑπτὰ μαζὺ μὲ αὐτὸν κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον. Ἡ τότε Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐζήτησε καὶ ἐπέτυχε τὴν παράδοσίν του εἰς αὐτήν. (Ἔῤχε ἑλληνικὸν διαβατήριον...). Ὁ Ρακόφσκυ ἀπεστάλη τότε εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτὴν Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον, ἀπὸ ἐκεῖ δέ, ἐφοδιασμένος μὲ συστατικὴ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐν Μασσαλίᾳ Γενικὸν Πρόξενον τῆς Ἑλλάδος, ἐπῆγε στὴν Γαλλία ὅπου ἔμεινε δύο χρόνια συντηρούμενος μὲ ἑλληνικὰ χρήματα. «Ταπεινωπροσκυνῶν» καὶ «ὑποκλινέστατος δοῦλος» ὅπως ἔγραφε στὸν Μαυροκορδάτον, ὑπογραφόμενος ὡς «παμιθαλκανιστής».

Ὅταν ὁ Μαυροκορδάτος ἔγινε Πρωθυπουργός, ὁ Ρακόφσκυ ἔφθασε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε πρὸς βορρᾶν ὅπου ἐπεδόθη εἰς διαφόρους τυχοδιωκτισμοὺς καὶ ραδιουργίας. Μετὰ ἀπὸ 15 χρόνια αὐτὸς πού χρωστοῦσε τὴ μὀρφωσί του ἀλλὰ καὶ τὴ ζωὴ του εἰς τὴν ἑλληνικὴ προστασία καὶ ἀνωτερό-

τήτα, ἐξέδωσε στήν Ὁδησσό ἕνα πρωτοφανοῦς θρασυτήτος βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ρακαζάλεκ» (ὀδηγός) εἰς τὸ ὁποῖον χωρὶς ἴχνος ἐντροπῆς γράφει τὰ ἐξῆς καταπληκτικά: «Οἱ Βούλγαροι ἔχουν ἔλθῃ στήν Εὐρώπη ἀπὸ τὸ Ἰνδουστάν ἢ βουλγαρικὴ γλῶσσα, ὅπως ὀμιλεῖται σήμερα, ἐλάχιστα διαφέρει τῆς σανσκριτικῆς καὶ τῆς ζενδικῆς, γλῶσσες τὶς ὁποῖες οἱ σοφοὶ ἐθεώρουν ὡς νεκράς. Τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ Κυριλλικὸν ἀλφάβητον πάρθηκαν ἀπὸ τὸ Ζενδικόν ἢ βουλγαρικὴ γλῶσσα εἶναι πλουσιότερα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν. Εἰς ὅληκληρο τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει οὔτε ἕνα τοπωνύμιον τὸ ὁποῖο νὰ μὴν εἶναι βουλγαρικόν. Τὸ Μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἰδρύθη ἀπὸ Βουλγάρους· οἱ Ἕλληγες φιλόσοφοι ἐκλεψαν ὕλες τὶς ιδέες ἀπὸ τὸ Ἰνδουστάν δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους καὶ τὶς παρουσίασαν ὡς δικές τους» (15). Χρειαζονται σχόλια; Αὐτὸς ὁ «ὑπέριμαχος τῆς συνεργασίας τῶν Λαῶν τοῦ Αἴμου καὶ πρωτοστάτης σὲ κάθε κίνησι βαλκανικῆς ἐνότητος καὶ δράσεως», ὅπως ἀναφέρεται στὴ βουλγαρικὴ ἱστορία, ἕνας δηλαδὴ νέος Φερραῖος εἶναι στήν πραγματικότητα ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀναιδεστάτους ἐκπροσώπους τοῦ πλέον χονδροκομιμένου παμβαλκανισμοῦ ποὺ μὲ τόση δολιότητα καὶ ἀναισχυντία ἐπεδίωκε νὰ ἐπιβάλλῃ τοὺς Βουλγάρους πάνω σὲ ὅληκληρη τὴ Βαλκανικὴ μὲ τυφλὸ φανατισμὸ καὶ ἐξωφρενικοὺς ἰσχυρισμούς. Πρὸ τοῦ θανάτου του (1867), ὠργάνωσε τὰς πρώτας συμμορίας κομιτατζήδων.

Καὶ ὅμως ὡς ἑλληνομαθέστατος, ἐγνώριζε πολὺ καλὰ ὅτι ἡ τόσο πτωχὴ μητρικὴ του γλῶσσα εἶχε παραλάβει ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν χιλιάδες λέξεις. Μερικὲς μόνον ἀπὸ τὶς ὁποῖες θὰ ἀναφέρωμιν. Ἄγγελ (ἄγγελος), ἄρτικα (νάρθηξ), εἰκόνα, βιβλία, συνόντ (σύννοδος) λειτούργια, μοναστήρ, παρεκκλήσ, ἀγίασμα, ἀνάτεμα, ἀφορίσμι, μητροπολίτ, ντιακόν, ἐπισκόπ, ἡγουμέν, ἀρχόντ, ἀναλόγια, αὐτονόμια, μικογράφια, ἀξιόμ, ἱστορία, φιλοσόφια, λόγια, παιδαγωγία, δίλημα, ἄρωμα. Ἀκόμη, πέραν ἀπὸ τὰς διεθνῶς χρησιμοποιουμένας αὐτὲς ἑλληνικὰς λέξεις, στήν κοινὴ ὀμιλουμένη γλῶσσα των χρησιμοποιουδν (ἴσως τὶς κατήγγησαν σήμερον) τὶς λέξεις: ἀργάσαμ (ἐργάζομαι), ἀρέσβαμ (ἀρέσω), ἀρνίσβαμ (ἀρνοῦμαι) ἀφορέσβαμ (ἀφορίζω), ντοκιμάσβαμ (δοκιμάζω), καλέσβαμ (καλῶ) καὶ τόσες ἄλλες. Ἐκτὸς ἐάν ὁ πολὺς Ρακόφσκυ θεωρεῖ τὰς ἑλληνικὰς αὐτὰς λέξεις ὡς βουλγαρικὰς τὶς ὁποῖες πῆρε ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Αὐτὰ διὰ τὸν «παμβαλκανιστὴ» ἀλλὰ καὶ τὴν ἐφημερίδα τῆς Σόφιας «Οὐτρο», ἡ ὁποία ἔγραφε τὸν Νοέμβριον 1937 ὅτι Γερμανὸς Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βερολίνου κατὰ διάλεξίν του ἐν Σόφια περὶ τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης, εἶπεν ὅτι αὕτη εἶναι τόσο πλούσια, ὥστε καὶ ἡ ἑλληνικὴ πῆρε ἀπ' αὐτὴ πρὸς πλουτισμὸ τοῦ λεξιλογίου της!

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναφερθῇ ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικὸ δείγμα (ἀπὸ τὰ τόσα πολλὰ) τῆς διαστροφῆς τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ἀβυσσαλέου μίσους τοῦ λαοῦ αὐτοῦ γιὰ κάθε τι ἑλληνικόν.

Πρόκειται περί του βιβλίου «ACENOGRAĐ» (Στενήμαχος) του Ν. Νάσκωφ 1963 (μετάφρασις - έκδοσις εταιρίας Μακεδονικῶν Σπουδῶν). Σ' αὐτὸ ἀναγράφονται τὰ ἐξῆς ἀμίμητα (5) : «Ἡ Στανίμακα εἶναι ἕνας μύλος πού ἐπὶ ὀλόκληρες δεκαετίες δούλευε, ἄλεθε καὶ ἐξόντωνε τὸ βουλγαρικὸ σιτάρι». Ἀναγνωρίζει δηλαδὴ στὸν πρόλογό του αὐτὸν τὴν ἐλληνικότητα τῆς Στενημάχου. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται σὲ ἕνα φορολογικὸ κατάλογο στὸν ὁποῖον ἀναγράφεται ὅτι ἀπὸ τοὺς 40 τζαμπάζηδες τῆς πόλεως, μόνον ἕνας ἦταν Ἕλληγ. Καὶ διερωτᾶται: Πότε στὴν πραγματικότητα γίνεται ὁ «ἐξελληνισμὸς» τῆς πόλεως; Ἀπὸ πότε ἢ Στανίμακα ἀποκτᾶ τὴ δόξα τῆς «μικρῆς Ἑλλάδος»; Καὶ ὕστερα ἀρχίζει τὸ παραμῦθι: «Ὅταν οἱ Τούρκοι ἐδιώξαν ἀπὸ τὴν Φιλιππούπολι τὸν παλαιὸ χριστιανικὸ πληθυσμὸ (δὲν γράφει θέβαια τὸν ἐλληνικὸ), οἱ βυζαντινοὶ πολῖται οἱ ὅποιοι κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀνατολικοῦ Ρωμαϊκοῦ βασιλείου φύλαγαν τὴ πόλι αὐτὴ γιὰ τὴν Αὐτοκρατορία, μετεφέρθησαν στὴ γειτονικὴ Στανίμακα: ἔτσι ἡ πολίχνη αὐτὴ μαζὺ μὲ τὰ γειτονικὰ χωριά Γκόρνι Βόντα, Κούκλενκλπ., ἔγινε κέντρον τοῦ ἐλληνισμοῦ στὴν Ἀνατολικὴ Θράκη» (ἄρα δέχεται ὅτι οἱ κάτοικοί της ἦσαν Ἕλληγες). Καὶ συνεχίζει: «Ὁ Γάλλος ἰατρὸς καὶ περιηγητῆς PAUL DUCAS πού ἐπεσκέφθη τὴ Στανίμακα στὸ 1706, ἀναφέρει ὅτι αὐτὴ κατοικεῖται μόνον ἀπὸ Χριστιανούς» (σημ. διάβαζε Ἕλληγας). Τὸ βουλγαρικὸ λιοντάρι τῆς Στανίμακα εἶναι σταματημένον καὶ δεμένον ὄχι ἀπὸ τοὺς πατροπαράδοτους ἐχθρούς, τοὺς Τούρκους κατακτητῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς Ἕλληγας. (Σημ. μὰ ὑπάρχουν Ἕλληγες ἐκεῖ;) πού φέρουν στὴν ἱστορία τὸ ὄνομα Λάγκεροί, ἢ καλύτερα ἀπὸ τοὺς ἐξελληνισμένους Βουλγάρους! Δηλαδὴ κατὰ τὸν Ν. Νάσκωφ οἱ 9.000 Ἕλληγες τῆς πόλεως, κατὰ τὴν τελευταίαν βουλγαρικὴν καταγραφὴν, ἦσαν βουλγαρικῆς καταγωγῆς, βουλγαρόαιμοι...

Συνεχίζων κακοποιεῖ καὶ τὴν λέξι «Λάγκερ» πού σημαίνει σκοτεινὸ, ὑγρὸ, ὑπόγειο - ἀποθήκη ἐκ τοῦ γερμανικοῦ LAGER, γράφοντας ὅτι ἡ λέξις ἔχει τὴ σημασίᾳ κάτι πού εἶναι ἄχρηστο, φεύτικο π.χ. τὸ ξυρισμένον κρασί. (Τὰ αὐτὰ καὶ κατὰ JERICEK). «Οἱ Λάγκεροί καταλαμβάνουν ἕνα κεφάλαιο στὴν ἱστορία τῆς Στανίμακα, ἰδιαίτερα δραματικὸ» μὲ τὴ λέξι αὐτὴ συνδέεται ἡ ἀληθινή, ἢ φοβερὴ δουλεία, οἱ ταπεινώσεις τῶν Βουλγάρων».

Τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ὑπερισχθεῖ ἐντελῶς καὶ ἐπιτυγχάνει νὰ ὑποτάξῃ καὶ ἐξελληνίσῃ τίς βουλγαρικὰς ἐκκλησίας καὶ μοναστήρια: πρωταρχικός του σκοπὸς ἦταν ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης στὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία καὶ στὰ σχολεῖα, ἢ ὀριστικὴ ἀφομοίωσις τῆς βουλγαρικῆς Ἐθνότητος, ἢ Ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ὑπεροχὴ τῶν Ἑλλήγων στὴν Βαλκανικὴ Χερσόνησο. Ἡ πλοῦσια Μονὴ τοῦ Μπατσκόβου γίνεται καὶ αὐτὴ λεία τῶν Ἑλλήγων, αἱ ἐκκλησίαι περνοῦν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήγων παπάδων καὶ ἐπιτρόπων, τὰ ἔσδα ἐκκλησιῶν - μοναστηριῶν, τὸ ἴδιο. Οἱ Βούλγαροι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ζευγολάτες καὶ ὄχι πολιτικάντηδες, λαὸς παρθενικός, ἀθῶος,

ἀδιάφθορος καὶ δέχεται ἀδιαμαρτύρητα κάθε Ἑλληνικὴν παρανομίαν. Ἔτσι μὲ τὴν εὐκολοπιστίαν καὶ τὴν φιλοποनीαν των, διατάσσεται ἀπὸ τοὺς Γραικομάνους νὰ κουβαλᾷν λάσπη, πέτρες, ξυλεία, χρήματα, ρούχα καὶ ἀρνιά γιὰ νὰ κτισθοῦν ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἐκκλησίαι. μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κτίζονται 12 ἐκκλησίαι καὶ 44 παρεκκλήσια, ἡ κάθε ἐκκλησία ἔχει καὶ τὸ σχολεῖο τῆς καὶ ὅποιος θέλει νὰ μάθῃ τὸ παιδί του γράμματα, τὸ στέλνει σ' αὐτὰ γιὰ τὸ βουλγαρικὸ σχολεῖο δὲν ὑπάρχει. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι γλῶσσα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς Αὐτοκρατορίας· χωρὶς αὐτὴ εἶναι ἀδύνατη κάθε συναλλαγὴ. Οἱ τρεῖς πατάδες κάθε ἐνορίας μὲ τοὺς γλυκοὺς ψαλιμοὺς τους, πέρνουν τὰ μυαλὰ τῶν ἀπλοϊκῶν Βουλγάρων, τοὺς ὑπνωτίζουν καὶ ξεγελοῦν, τοὺς φέρνουν στὴ στρόγγυα τῶν Γραικομάνων οἱ ὅποιοι καὶ τοὺς βαπτίζουν· τὸν Πέτρο τὸν κάβουν Πέτρο, τὸν Στογιάν Γιάννη, Ἀργύρη, Σωτήρη. Στὸν ἐξελληνισμό τῆς Στανίμακα αἰσχρὸ ρόλο ἔπαιξε καὶ τὸ Μοναστήρι τοῦ Μπατοσκῆδου ὅταν πέρασε στὰ χέρια τῶν Φαναριωτῶν μαζί μὲ τὰ ἄλλα Μοναστήρια καὶ τὰ πλούσια κτήματά τους, μύλους, μαγαζιά, κοπάδια, λειβάδια, ἀμπέλια».

Καὶ τὸ μῖσος, ἡ χολὴ συνεχίζεται ἀσυγκράτητα. «Ἡ ἀφομοιωτικὴ μηχανὴ τῶν Γραικομάνων καὶ ἡ θρησκευτικὴ - ἀστικὴ παράδοσις των, προστάζει στὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς νὰ γίνῃ κουμπάρος ἐνὸς ἢ πολλῶν Βουλγάρων, ἕνας πνευματικὸς κηδεμόνας ποὺ νὰ στεφανώνῃ καὶ βαπτίζῃ τὰ παιδιά τους, νὰ τοὺς δένει σφιχτὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία, νὰ τὰ στέλνῃ στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα· καὶ ὅλα αὐτὰ χάρις στὸν σεβασμὸ τῶν δικῶν μας καλοκάγαθων Βουλγάρων πρὸς τοὺς κουμπάρους των. Ἀκόμα ἡ πόλις ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἐργάτας καὶ ὑπηρέτριες· οἱ πρῶτοι ἐξαναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ χωριά τους καὶ νὰ μείνουν κοντὰ στοὺς τσορμπατζῆδες ἐπὶ 10 - 20 χρόνια, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μάθουν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ν' ἀπορροφηθοῦν καὶ ἀφομοιωθοῦν σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ντρέπωνται γιὰ τὴν καταγωγὴ τους, τὴ βουλγαρικὴ χωριατιά· βουθοὶ καὶ ὑπάκουοι ἀρκεῖ νὰ μὴ πεινοῦν. Ὁ ἑλληνοισμὸς ἀναλαμβάνει νὰ κάμῃ τὸν ἐργάτη «ἄνθρωπο» μὲ διάφορα καλοπιάσματα. Ὑστερα ὑπάρχουν στὴ Στανίμακα καταφερτζοῦδες καὶ προξενήτριες· στίς φτωχὰς γεροντοκόρες καὶ χῆρες τάζουν προῖκες, ἀμπέλια, γρόσια, ρουχισμό καὶ καλοὺς γαμπρούς· ἔτσι κάθε τόσο βγαίνει ἕνας νεοέλληνας ὁ ὅποιος θὰ ἀυξήσῃ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων τῆς Στανίμακα· σὲ λίγο οἱ ἐξελληνισμένοι αὐτοὶ Βούλγαροι θὰ γίνουν τσορμπατζῆδες (σημ. στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ ἀνεκδιήγητος συγγραφεὺς ἀναφέρει πολλὰ ὀνόματα Σπενήμαχιτῶν ποὺ ἔχουν βουλγαρικὸ αἷμα...). Καὶ συνεχίζει: «Πολλὲς Βουλγάραις ὑπηρέτριες εἶναι παντρεμένες στὴν Στανίμακα· μ' αὐτὸν τὸν τρόπο συγκροτεῖται ἡ κοινωνία τῆς πόλεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν δεκαετιῶν μὲ συνεχῆ ἀνανέωσι τοῦ βουλγαρικοῦ αἵματος· ὑπάρχουν ὅμως ἀκόμα οἱ τοκογλύφοι, οἱ ἔμποροι, οἱ τσιφλικάδες Γραικομάνοι ποὺ κατέχουν τὸν κάμπο, τὴν ἀγορὰ καὶ τὸ ἐμπόριο· χωρὶς τὴν εὐνοιά τους οἱ χωρικοὶ δὲν μποροῦν νὰ ἀγοράσουν χωράφια· σκληροὶ καὶ ἀσύδοτοι, ὑποδουλώνουν καὶ ἐκμεταλ-

λεύονται οικονομικά τους Βουλγάρους χωρικούς που δεν μπορούν να πουλήσουν τα προϊόντα τους στους εκμεταλλευτάς τους αν δεν εκκλησιάζονται στον "Έλληνα παπά: αν δεν ήξευραν ελληνικά ήσαν χαμένοι αφού όλη ή αγορά από τή μιὰ έως τήν άλλη άκρα είναι στολισμένη με παληές και δυνατές γραικομάνικες φίρμες.

Ίδιαίτερα εύνοούν τον εξελληνισμόν τής Στανίμακα και καθαρώς τής εποχής αίτια. Ένώ οι Βούλγαροι στην Τουρκική Αυτοκρατορία είναι ραγιαδες και στερούνται δικαιωμάτων, οι Έλληνες έχουν μεγάλη ελευθερία, έχουν τήν εύνοϊαν των κατακτητών και γυρίζουν όπλισμένοι, καμιαρωτοί! Άπολαμιθάουν άσυλίας σε σημείον που ό ζαπτιές δεν τολμá να πατήση σε ελληνική συνοικία. Οι Λαγκεράδες γλεντούν, γυρίζουν μεθυσμένοι στους δρόμους Έχουν πάντοτε τήν προστασίαν του μουτσεριφή, του Δεσπότη και μετά τήν ανεξαρτησία τής Ελλάδος και του ελληνικού Προξενείου. Και ό μύλος γυρίζει, αλέθει: οι φοβισμένοι Βούλγαροι γράφονται στα ελληνικά τεφτέρια και φουσκώνουν τα ταμεία των παπάδων και των τζορμπατζήδων». Και ό Νάστωφ στο ξέφρενο αυτό δρόμο του, αναφέρει και ένα χαρακτηριστικό ανέκδοτο. «Όταν ό πρίγκηψ Μπάτενμπεργκ έπεσεκέφθη τή Στανίμακα στο 1886 και κατέλυσε στο σπίτι του Δημάρχου Κ. Άντωνιάδη τον ρώτησαν τί Έλληνες είναι αυτοί και τότε μετώκησαν στη πόλι και ό πρώτος πολίτης τής Στανίμακα άπήντησε: «όλοι στη πόλι αυτή είμαστε Βούλγαροι εκτός από 4 - 5 οικογένειες από τα Γιάννενα: ό πατέρας μου ονομάζετο Τσιρπανλής και κατήγετο από τό Τσιρπάν!» Έδώ ό ανεκδιήγητος Νάστωφ παρουσιάζεται μεγάλθυμος και συμβιδαστικός γράφοντας: «ás μη είναι μόνο 4 - 5 οικογένειες: ás είναι 40 - 50. Άλλά τί Έλληνες είναι αυτοί, ό τάδε και ό τάδε (αναφέρει páλι ονομαστικώς Στενημαχίτες οι όποιοι είχαν βουλγαρικήν προέλευσιν και καταγωγή)! Έπί τέλους όμως οι Βούλγαροι εξανίστανται, άφυπνίζονται και αφού πήραν δική τους σφραγίδα και φορολογικό τεφτέρι στο 1857, αρχίζουν εθνική δράσι και αρχίζει ή αίματηρή αντίδρασίς τους: ή λέξις Βούλγαρος άκούεται όλο και πιο άπειλητικά. Στο 1856 κτίζεται ή πρώτη εκκλησία, τό πρώτο βουλγαρικό σχολείο: όπλίζονται με σφενδόνες, σπάζουν κεφάλια, δουλεύουν τα βουλγαρικά σκεπάρνια, αρχίζει μιá μάχη σώμα με σώμα. Τριάντα Λάγκεροι διώχνουν τον παπα - Στογιάν που στεκόταν φαροκόκκαλο στο λαϊμό τους. Τότε ιδρύεται στη πόλι ή Έπαναστατική Βουλγαρική Έπιτροπή που προμηθεύεται όπλα, φυσίγγια, κρουσούμια, άνοίγει πολεμίστρες, αναδεικνύει όπλαρχηγούς, έμφυχώνει τους όμοφύλους της: μέσα σε 3 μήνες του 1876, τετρακόσιοι είκοσι έγγράφονται στα τεφτέρια των Γραικομάνων. Άκόμα οι Βούλγαροι δεν μπορούν να συνέλθουν και όταν οι Ρώσοι, με τα στρατεύματά τους μπήκαν στην Στενήμαχο. Οι Τούρκοι φεύγουν, οι Βούλγαροι όμως δεν γίνονται κύριοι τής πόλεως. Ό Δήμαρχος είναι Έλληνας έπως και οι περισσότεροι Σύμβουλοι. Οι Λάγκεροι θέλουν να γίνουν και βουλευταί. Κατά τας βουλευτικás εκλογás

τοῦ 1880, μὲ ξύλα καὶ μαχαίρια ἄρχισαν νὰ κτυποῦν τοὺς Βουλγάρους χωρικούς πού κατέβηκαν ἀπὸ τὰ χωριά τους γιὰ νὰ ψηφίσουν· καὶ οἱ ἄμειροι αὐτοὶ γύρισαν στὸν τόπο τους μὲ σπασμένα κεφάλια, χωρὶς νὰ ψηφίσουν. (Σημ. Δὲν λέγει ὁ κ. Νάστωφ γιατί κατέβηκαν ἢ μᾶλλον τοὺς κατέβασαν ἀπὸ τὰ χωριά τους γιὰ νὰ ψηφίσουν, ἀφοῦ δὲν ἦσαν ἐγγεγραμμένοι στοὺς ἐκλογικούς καταλόγους τῆς πόλεως; συνεπῶς ἐπρόκειτο περὶ καλπονοθεύσεως· ἄρα δικαίως ἐπαθάν ὅσα ἀναφέρονται).

Καὶ ἀφοῦ ἐξιστορεῖ τὸ περιώνυμο σπάσιμο τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ φρουρίου τῆς Στενήμαχου, καταλήγει: «Ἀλλὰ τὸ τέλος τοῦ μολυσματικοῦ αὐτοῦ φαινομένου ἔρχεται ξαφνικά. Στὸ 1906 μὲ μιὰ ἀνθελληνικὴ συγκέντρωσι τῶν Βουλγάρων τῆς Στενήμαχου καὶ τῶν χωρικῶν τῆς Ροδόπης πού μπαίνουν στὴ πόλι καὶ μέχρι νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ τὸ στρατιωτικὸ τμήμα πού στάλθηκε ἀπὸ τὴ Φιλιππούπολι, σπάζουν τὰ ἑλληνικὰ μαγαζιά, χύνουν τὰ κρασιὰ καὶ χωρὶς νὰ χύσουν οὔτε μιὰ σταγόνα αἵματος, ξαναγυρίζουν στὰ χωριά τους. Ἡ ἀντεπίθεσις αὐτὴ εἶναι τόσο ἐντυπωσιακὴ καὶ ἀποτελεσματικὴ, ὥστε ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ Ἕλληνες χάνουν τὸ κουράγιο τους καὶ ἀρχίζουν ὀμαδικὰ νὰ φεύγουν στὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι τελειώνει τὸ μεγάλο ἐθνικὸ δρᾶμα σ' αὐτὴ τὴν δηλητηριασμένη ἀπὸ τὸν πανελληνισμό πόλι».

Ἔτσι λοιπόν, κατὰ τὸν Νάστωφ καὶ τοὺς ὁμοίους του, εἰρηνικά, πολιτισμένα, ἀναίμακτα καὶ ξαφνικά συνετελέσθη τὸ ἔγκλημα αὐτὸ πού ἔμεινε στὴν ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα «ἀνθελληνικοὶ διωγμοὶ τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας κατὰ τὸ 1906».

Ὁ κύριος αὐτὸς ἐν ἐπιγνώσει τῶν πραγματικῶν γεγονότων πού προηγήθησαν τοῦ ὀριστικοῦ ξερριζωμοῦ, μὲ μιὰ πρωτοφανῆ ψευδολογία καὶ ἀχαλίνωτο σωδινισμό, ἀποσιωπᾷ ὅλα τὰ προηγούμενα γεγονότα: τὰ συλλαλητήρια, λεηλασίες καὶ θιοπραγίες ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἐμπρηστικὴ ἀρθρογραφία τοῦ βουλγαρικοῦ τύπου καὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ ἐπισήμου ὄργανου τῆς βουλγαρικῆς Συνόδου Σόφιας πού ἔγραφε: «Ἡ κατάλληλη στιγμή τὴν ὁποίαν τὸ Βουλγαρικὸ Ἔθνος ἀνέμενε διὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ μίασμά του, ἔφθασε καὶ δὲν ἀναμείνετο παρὰ μικρὰ τις ἀφορμὴ». Ἀποσιωπᾷ τὸ ὄργιο τῆς βίας πού κράτησε δύο ὀλόκληρους μῆνας γιὰ νὰ καταλήξῃ τελικῶς στὸ ἔγκλημα αὐτὸ τῶν κομιτατζήδων, τραμπούκων ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐπισήμου Κράτους καὶ βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως.

Συγκλονιστικὴ εἶναι ἡ περιγραφὴ τῶν γεγονότων στὴ Φιλιππούπολι καὶ Στενήμαχο, εἰς τὸ σύγγραμμα τοῦ τότε Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου τοῦ Πατριαρχείου Φωτίου (μετέπειτα Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως) πού ὑπῆρξε μάρτυς καὶ θῦμα τῶν βουλγαρισμῶν αὐτῶν. Τὰ δὲ γεγονότα Στενήμαχου (17 - 23 Ἰουλίου 1906) ἀναφέρονται λεπτομερῶς στὴν ἔκθεσι τοῦ ἱατροῦ καὶ προέδρου τότε τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Ἀποστ. Δοξιάδη πού ἀπεστάλη στὸν Φῶτιο· ἦτο αὐτόπτης μάρτυς καὶ περιγράφει σ' αὐτὴν λεπτομερῶς ὅλες τίς

διαμαρτυρίες και διαβήματα της Έλληνικής Κοινότητας προς τον Έπαρχον, Νομάρχη, Υπουργόν Έσωτερικών και τύπο της Σόφιας. Όλα υπήρξαν μάταια· όλα έγιναν με την υπόδειξι, συμπάραστασι και ανοχή και εϋλογίες των βουλγαρικών πολιτικών και στρατιωτικών Αρχών.

Πρέπει όμως να συνεχίσουμε. Στο μηνιαίο ιστορικο - γεωγραφικό περιοδικό του Αμβούργου «MERIAN» τεύχος 3/XVII, που είναι αφιερωμένο στη Βουλγαρία, αναγράφονται από τον κ. Κρέστωφ υπό τον τίτλον «Ο τάφος του Καζανλίκ», τα εξής:

«Κατά το έτος 1947 ανευρέθη στην κοιλάδα των Ρόδων κοντά στο Καζανλίκ και σε μιὰ στροφή του Έβρου, μιὰ άγνωστη παλαιά πόλις με ίσιους δρόμους και μέγαρα. Χρειάσθηκαν 6 δλόκληρα χρόνια έως ότου έλθουν στο φως τής ημέρας οι θησαυροί αυτοί, που έν συνεχεία τάφηκαν κάτω από τα νερά τής τεχνητής λίμνης. Οι άρχαιολόγοι άνεκάλυψαν εκεί μαρμαρίνη έπιγραφή που άνέγραφε το όνομα τής πόλεως· ήτο ή Σευθούπολις που κτίσθηκε από τον Ηγεμόνα των Θρακών Σεύθην ΙΙΙ και ήτο ή πρωτεύουσά του κατά τον 4ον π.Χ. αιώνα. Οι Θράκες είναι οί πρόγονοι των Βουλγάρων. Η προέλευσίς τους χάνεται στον κόσμο του μύθου. Όταν ο Όμηρος διηγείτο γι' αυτούς ήσαν ήδη έγκατεστημένοι πρδ μιās χιλιετηρίδος στη Βαλκανική Χερσόνησο. Επέζησαν του Αιγαιωτικού και Κρητομινωϊκού Πολιτισμού, υπέστησαν τήν κυριαρχία των Έλλήνων, Ρωμαίων, Βυζαντινών και Σλαύων· από όλους αυτούς κάτι πήραν και κάτι έδωσαν. Με έκπληκτική σταθερότητα και έπιμονή, κράτησαν έως τα τελευταία των τον τρόπο ζωής, τήν κοσμοθεωρία τους. Η Σευθούπολις χάθηκε αλλά για τον πολιτισμό της και τους κατοίκους της μās διηγείται ο κοντινός τάφος του Καζανλίκ που τυχαίως άνεκαλύφθη στο 1944.

Έπί 22 αιώνες ο θαυμάσιος αυτός τάφος, το καλλιτεχνικό αυτό μνημείο, βρίσκονταν θαμμένο κάτω από ένα τύμβον». Άκολουθεί λεπτομερής περιγραφή του τάφου· ή πέτρινη είσοδος, ο στενός διάδρομός της (δρόμος) με έγχρωμες καλοδιατηρημένες τοιχογραφίες, διαζώματα με πολεμικές σκηνές· σ' αυτά άπεικονίζονται δύο πρίγκηπες - πολεμιστάι. Μια τέθριππος άμαξα περιμένει τον ένα απ' αυτούς για να τον μεταφέρει στη μάχη· κάθεται πλάι στη γυναίκα του και κρατά το χέρι της, ένω αυτή έμφανίζεται λυπημένη για τον άποχωρισμό. «Μένουμε κυριολεκτικά κατάπληκτοι βλέποντας τον όροφο του μικρού αυτού χώρου (διάμετρος 2,65 μ. ύψος 3,20 μ.) με τās διακοσμήσεις του· έδω άποκαλύπτεται καθαρά ή κοσμοθεωρία των άρχαίων Θρακών». Κατάπληκτοι όμως μένουν και οί άναγνώσται του βιβλίου αυτού, που έν συνεχεία γράφει: «Οι Έλληνες δέν έπίστευαν στην πέραν του τάφου ζωήν και δέν κατεσκεύαζαν τέτοιους τάφους με ταφικά άντικείμενα για τήν υπερπέραν ζωήν, έν άντιθέσει με τους Θράκας». Πλήρης δηλαδή άγνοια ιστορική πραγμάτων που και οί μαθητάι των πρώτων γυμνασιακών τάξεων γνωρίζουν· ότι δηλαδή

οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατ' ἐξοχὴν ἐπίστευαν στὸ ὑπερπέραν καὶ ἐνταφίαζαν τοὺς νεκροὺς των ἐναποθέτοντες πλάι τους τρόφιμα καὶ λοιπὰ κτερίσματα.

Συνεχίζων γράφει ὅτι «ἀπὸ τὸν τάφον αὐτὸν καὶ τὴν Σευθούπολι, τευμαίρεται ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ ἐπὶ τῶν Θρακῶν καὶ περιγράφει τὴ θαυμαστὴ ὠραιότητά του ποὺ μᾶς δίνει κατὰ ἓνα μοναδικὸ πρότυπο τὰ μέχρι τοῦδε μόνο γραπτὰ ἀντίγραφα καὶ ἀπομιμήσεις τῆς Προπομπιανῆς ἐποχῆς - τέχνης, ἡ ὁποία ἐφθασε σὲ ὕψη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἀκόμη τοῦ Πολυγνώστου (ἄος π.Χ. αἰῶν), ὅτε ἡ ὑψηλὴ τέχνη τῆς ἑλληνικῆς τοιχογραφίας ἦταν γνωστὴ κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα, ὁ τάφος αὐτὸς ἐφιλοτεχνήθη ἀπὸ καλλιτέχνη ποὺ ἐμάθητευσε κοντὰ στὸν Ἕλληνα ζωγράφο Ἀπελλῆ ποὺ εὐρίσκετο στὴν αὐλὴ τοῦ Μακεδόνα βασιλέως». Πόση σύγχυσις καὶ ἀνακολουθία στὴν προσπάθειά του γὰ ἀμφισβήτησι τὴν ἑλληνικότητα τῶν εὐρημάτων αὐτῶν, τὴν ὁποίαν ἄθελά του ἀναγνωρίζει! Πέραν αὐτῶν ἀποδίδει εἰς τοὺς Θραῆκας καὶ ὄχι στοὺς Ἕλληνας τὰ ἀνακαλυφθέντα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἀγγεῖα ποὺ βρέθηκαν στοὺς τάφους τοῦ Ντουβανλίκ, Μεσέκ καὶ Σλίβεν, καθὼς καὶ τὸν μεγάλο χρυσὸ θησαυρὸ ποὺ ἀνεκαλύφθη στὴ πολίχνη Παναγιούριστε κοντὰ στὸ Καζανλίκ, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολυπληθῆ κοσμήματα καὶ ἑκατοντάδες ἐπιγραφές, ποὺ παριστάνουν τὸν ἔφιππον θρακικὸν ἥρωα — θεὸν — Διόνυσον. Πραγματικὰ θαυμάσιος ὁ χρυσὸς αὐτὸς θησαυρὸς μὲ λεπτότατη τέχνη ποὺ ἔχει τὴ σφραγίδα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς τέχνης ποὺ δὲν ἦτο δυνατὸν ποτὲ γὰ φιλοτεχνηθῆ ἀπὸ Θραῆκας γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Ἡρόδοτος στὴν Ἱστορία του γράφει ὅτι εἶχον ἦθη καὶ ἔθιμα θάρβαρα καὶ ἄγρια, διατηρηθέντα καὶ ἀργότερα ἐπὶ αἰῶνες ἀπὸ τὰ πλεῖστα θρακικὰ φύλα, παρ' ὅλην τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐπίδρασιν τῶν Ἑλλήνων οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἔζων πλάνητες, προτιμοῦσαν τὸν νομαδικὸν βίον καὶ ἀπέφευγον τὴν ἴδρυσιν μεγάλων πόλεων». Κατὰ δὲ τὸν Ἀριστοτέλη, ἡ πνευματικὴ κατάστασις των ἦτο λίαν ταπεινὴ ὡς ἄοιδοι ὅμως διέπρεψαν (Ὀρφεύς, Μουσαῖος, Εὐμόλπος)· αἱ ταφαὶ των ὁμοιάζον καταπληκτικῶς πρὸς τὰς τῶν Ἑλλήνων (θρηνοὶ, δῶρα, ἀγῶνες).

Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν ὅτι οἱ Θραῆκες δὲν εἶναι οἱ κτήτορες τοῦ τάφου Καζανλίκ, οὔτε τῆς Σευθουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρυσοῦ θησαυροῦ ποὺ φυλάσσεται στὸ ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Φιλιππουπόλεως, ποὺ ἐπισκεφθήκαμε κατὰ τὸ πρόσφατο ἐκεῖ ταξίδι μας.

Ἀλλὰ ὅλη ἡ προσπάθεια τοῦ κ. Κρέστεφ καὶ τῶν συμπατριωτῶν του, ἀποβλέπει εἰς τὸ γὰ ἀμφισβήτησι τὴν ἑλληνικότητα ἐπὶ αἰῶνες τῶν μερῶν αὐτῶν στὰ ὁποῖα ἔζησαν καὶ μεγαλοῦργησαν οἱ ἑλληνικοὶ πληθυσμοί, χωρὶς — κατὰ τὸν Κρέστεφ πάντοτε — ν' ἀφήσουν ἴχνη τῆς διαβάσεώς τους. Ἀλλὰ ἔτσι γράφεται ἡ βουλγαρικὴ ἱστορία.

Ἡ ἐπίσημη ὅμως ἱστορία, παραδέχεται ὅτι τὰ Θρακικὰ φύλα κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος των ἀπερροφήθησαν καὶ ἀφομοιώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ τοὺς Σλαβούς, ποὺ ἤλθαν στὰ μέρη αὐτὰ ὀλοκλήρους

αϊώνας πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τῶν Βουλγάρων.

Ἡ προπαγανδιστικὴ ὅμως μηχανὴ τῶν Βουλγάρων, ἔφερε τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπέτυχε νὰ πεισθῇ ἡ εὐρωπαϊκὴ κοινὴ γνώμη καὶ ἰδίως ἡ τῶν Η.Π.Α. καὶ Καναδᾶ, ὅτι ὀλόκληρη ἡ Μακεδονία εἶναι Βουλγαρικὴ καὶ ἀδικεῖται τὸ κράτος τῶν διότι δὲν κατέχει τὰ ἐδάφη αὐτὰ καὶ τοῦτο ὅταν οἱ ξένοι αὐτοὶ οὔτε κἂν γνωρίζουν ποῦ τῆς γῆς κεῖται ἡ Μακεδονία. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τοῦ Ἀμερικανοῦ ἐκείνου Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου, ποῦ ὅταν ἔνας Ἕλληνας μαθητὴς του τοῦ εἶπε ὅτι κατάγεται ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκην, εἶπε πρὸς αὐτόν: «ὦστε εἶσαι Βούλγαρος». Στὴ διαμαρτυρία τοῦ μαθητοῦ, τοῦ ἔδειξε τὸν Χάρτην τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, στὸν ὁποῖον ὅλη ἡ Μακεδονία περιλαμβάνεται μέσα στὰ ὅρια τοῦ Βουλγαρικοῦ Κράτους. Αὐτὰ πρὸς δόξαν τῆς διπλωματίας μας. Ὁ Χάρτης αὐτὸς ἐκυκλοφόρησε μετὰ τὸν πρῶτο βαλκανικὸ πόλεμον ὅλη ἡ Μακεδονία ἀπὸ τὴν Καστοριά ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εὐρίσκετο μέσα στὴν βουλγαρικὴ ἐπικράτεια, ὁ Τσάρος τῆς ὁποίας Φερδινάνδος, μὲ στολὴν βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορος ἐμφανίζετο στὰ τεῖχη τῆς βασιλείδος. Ὁ δὲ ἐθνικός τους ὕμνος καταλήγει: «Ἐμπρὸς ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι δική μας». Ἀκόμα: ἓνα θούριο ποῦ ἐδιδάσκετο στὰ σχολεῖα τους, ἔλεγε: «Ἔως πότε ἀγαπητοὶ Βούλγαροι, οἱ Ἕλληνες θὰ καταπιέζουν τὸ ἀγαπητό μας Ἔθνος; Ἐμπρὸς ἀδελφοί νὰ τοὺς διώξουμε ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ ὅλες τίς πόλεις μας, νὰ φωνάξουμε μὲ μεγάλη φωνή: Φύγετε Ἕλληνες, δὲν σᾶς θέλουμε διότι σεῖς γίνετε αἰτία τοῦ ὀλέθρου μας ἐδῶ καὶ 100 χρόνια! μὲ τὰ ψεῦδη σας σφετερισθήκατε τὸ ἐθνικὸ μας Πατριαρχεῖο καὶ ξεχάσθηκαν τὰ συγγράμματά μας τὸ πᾶν μετεβλήθη κάτω ἀπὸ τὴ Φαναριώτικη δύναμι».

Ὁ δὲ βούλγαρος μοναχὸς Παῖσιος στὸν πρόλογο τῆς «Ἱστορίας» του (1762), γράφει: «Γνωρίζω Βουλγάρους οἱ ὁποῖοι τόσο πολὺ προχωροῦν στὴ πλάνη τους, ὥστε δὲν ἀναγνωρίζουν πλέον τὴν φυλὴν των, ἀλλὰ καὶ μαθαίνουν καὶ ὀμιλοῦν ἑλληνιστὶ ἀκόμη καὶ ἐντρέπονται νὰ λέγωνται Βούλγαροι. Βούλγαρε μὴ ἀπατάσαι, ἐκτίμα καὶ τίμα τὴ μητρικὴ σου γλῶσσα καὶ τὴ φυλὴ σου διότι ἡ βουλγαρικὴ ἐντιμότης καὶ ἀπλότης εἶναι πολὺ προτιμότερη τῆς ἑλληνικῆς ὑπουλότητος καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ δόλου».

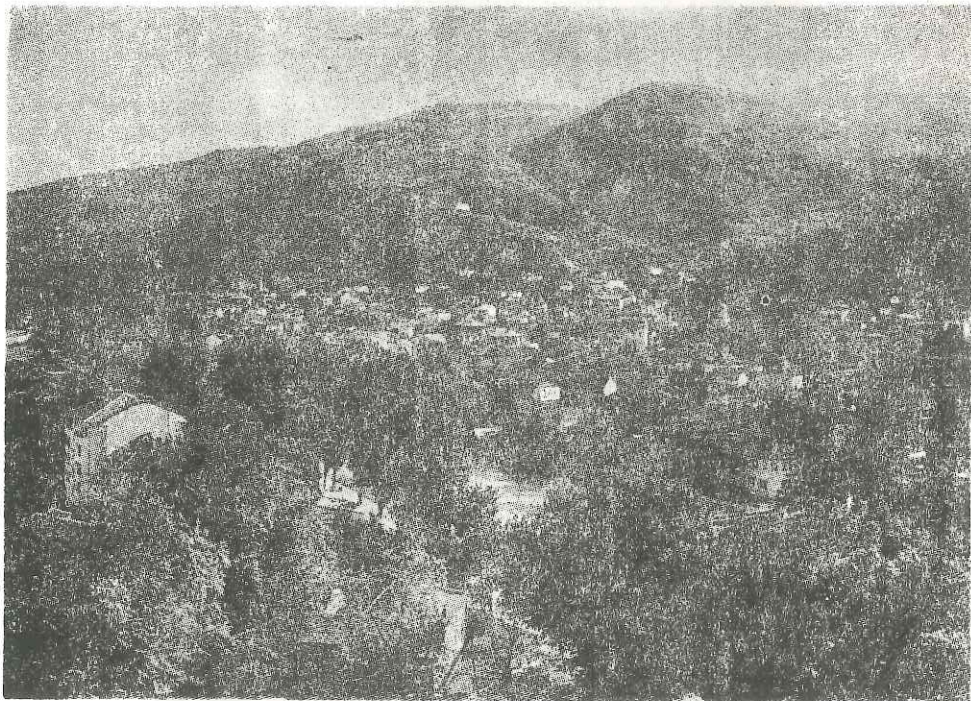
Ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων λοιπὸν οἱ ταγοὶ τοῦ Ἔθνους αὐτοῦ συστηματικὰ ἐφρόντιζαν νὰ φανατίζουν τὸν λαὸ τους τοῦ ὁποῖου ἡ ἐξέγερσις καὶ κακουργίαι κατὰ τῶν Ἑλλήνων (1906) δὲν ὑπῆρξαν στιγμιαίαις καὶ ξαφνικῆς, ἀλλὰ παρασκευασμέναις.

Η ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1906

Ἡ πόλις ἀπέχει ἀπὸ τὴ Φιλιπούπολι 10 χλμ. καὶ συνδέεται μ' αὐτὴν μὲ δ' δημόσιο δρόμο· εἶναι κτισμένη στὴν εἴσοδο τῆς χαράδρας ποῦ ξεκινᾷ ἀπ' αὐτὴν καὶ διασχίζουσα τὴν Ροδόπη φθάνει ἕως τὰ ἑλληνικὰ παρὰ τὴν Ἐάν-

θὴν σύνορα. Ὁ ἀπὸ τῆς Φιλιππουπόλεως δημόσιος δρόμος περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸ κέντρο τῆς ἀγορᾶς καὶ διὰ τοῦ μαύρου γεφυριοῦ προχωρεῖ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ (Χρυσοπόταμος ἢ ποταμὸς τῆς Στενημάχου κατὰ τοὺς Ἕλληνας «Ἀσενίτσα» κατὰ τοὺς Βουλγάρους, φθάνει σ' αὐτὸ καὶ στὸ μοναστήρι Παναγίας Πετριτζονιτίσης (Μπασκόβου) καὶ ἐν συνεχείᾳ, μέσῳ τῶν λουτρῶν Ναρέτσιν καὶ τῆς κωμοπόλεως Τσεπελάρ, φθάνει στὰ ἑλληνικὰ σύνορα διασχίζοντας τὴ Ροδόπη.

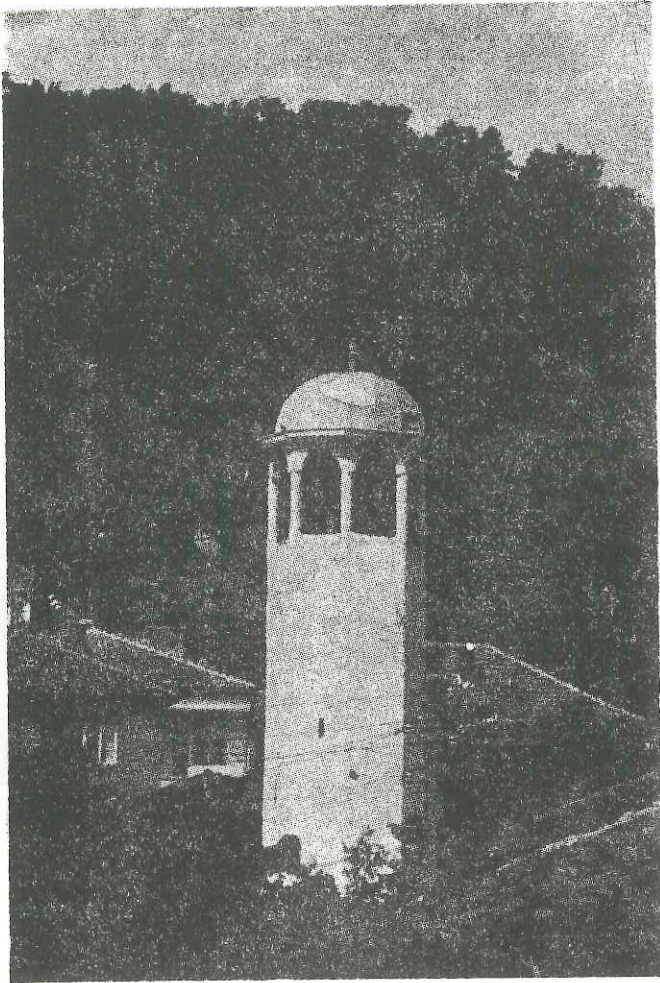
Ἡ πόλις ποὺ βρίσκεται σὲ ὑψόμετρο 250 - 300 μ., περιτριγυρίζετο τόσο

Πανορμὴ ἀποφῆς Στενημάχου.

στὴ πρὸ αὐτῆς πεδιάδας ὅσο καὶ στὶς πλαγιές της, ἀπὸ πολλὰ ἀμπελῖα ποὺ ἔδιναν τὸ ὀνομαστὸ κρασί της, ὅσο καὶ ἀπὸ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ κήπους. Τὰ κύρια προϊόντα τοὺς ἦσαν τὰ σταφύλια - κρασιά, καπνὰ καὶ σιροτροφία. Τὰ ἀμπελῖα ποὺ εἶχαν προσβληθῆ ἀπὸ φυλοζήρα καὶ ἀντικατεστάθησαν μὲ ἀμερικάνικα κλίματα, δὲν ὑπάρχουν πλέον· ὁ ποταμὸς της ὅμως, ποὺ μέσον αὐτῆς καὶ τῆς πεδιάδος χύνεται στὸν Ἑβρο παρὰ τὴν Φιλιππούπολι, ἐξακολουθεῖ νὰ κατεβάξῃ ξυλείαν ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης. Τὰ ἐκατέρωθεν δύο τμήματα τῆς πόλεως ἐνοῦνται μὲ δύο γεφύρια· τὸ ἄσπρο μόνον διὰ πεζοῦς καὶ τὸ μαῦρο

διὰ τροχοφόρα. Ἡ πόλις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικὰ στὶς δύο πλαγιές· στενοὶ καὶ λιθωστρωμένοι δρόμοι ἰδίως στὴν κυρίως Στενήμαχο τὴ διασχίζουν, σὲ ἀρκετοὺς δὲ ἀπ' αὐτοὺς τρέχουν νερὰ στὸ κέντρο τους· εἶναι οἱ νεραγοὶ (νερὸ - ἀγωγοὶ) μὰ ἀρχαιορεπῆς λέξις κοντὰ στὶς τόσες ἄλλες ποὺ περιήχοντο στὴ

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Ἁγίας Μαρίας ἕως σήμερον σώζεται σήμερον.

Στενημαχίτικη διάλεκτο.

Μέχρι τοῦ τελευταίου τρίτου τοῦ περασμένου αἰῶνος κατοικεῖτο ἀπὸ ἡμιγεῖς Ἑλλήνας μὲ ἐλαχίστους Βουλγάρους κυρίως δημοσίους ὑπαλλήλους· σὺν τῷ χρόνῳ αὐτοὶ ἐπληθύνοντο μὲ τὴν κάθοδο ἀπὸ τὰ βουλγαρικὰ χωριά

τῆς Ροδόπης. Στήν πόλι ὅλα ἦσαν ἑλληνικά: ἐκκλησίαι, σχολεῖα, μοναστήρια καί παρεκκλήσια ἐντός καί πέριξ τῆς πόλεως τὰ ὁποῖα ὁ DUMONT πού ἐπεσκέφθη τῆ Στενήμαχο κατά τὰς τελευταίας δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἀναβιδάζει εἰς 40. Γλῶσσα, ἤθη καί ἔθιμα, τέχνες, ἐμπόριο, ἐπιστήμες, ὅλα σέ ἑλληνικά χέρια ἦταν ἡ μικρὴ Ἑλλάς, ἡ «ἀκρόπολις τοῦ Ἑλληνοισμοῦ τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας», ἡ «εὐάνδρος Στενήμαχος».

Τὸ σύνολον τῶν ἑλληνικῶν σχολείων ἀνῆρχετο εἰς 7 στά ὁποῖα φοιτοῦσαν 1366 μαθηταὶ καί μαθήτριά (1366 κατά τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς λειτουργίας των 1904 - 5).

Ἡ πρὸς τὰ γράμματα καί ἐπιστήμας ἔφεσις τῶν Στενημαχιτῶν ἦτο τόσο μεγάλῃ, ὥστε ἡ πόλις των ἀριθμοῦσα πρὸ τῶν διωγμῶν περὶ τοὺς 10.000 Ἑλληνας κατοίκους, ἀνέδειξε ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ περασμένου αἰῶνος μέχρι σήμερον, ἕνα μεγάλον ἀριθμὸν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων καί ἐπιστημόνων, ὅμοιον τοῦ ὁποῖου — ἐν ἀναλογίᾳ τοῦ πληθυσμοῦ — δὲν παρουσιάζουν ἄλλες πόλεις τῆς χώρας μας: Ὑπουργοὶ 2, Καθηγηταὶ Πανεπιστημίων 6, Πρεσβευτῆς 1, Στρατηγὸς 1, Ναύαρχος 1, Ἐπίσκοπος 1, βουλευταὶ 4, ἰατροὶ 34, δικηγόροι 8, Μηχανικοὶ - ἀρχιτέκτονες 12, φιλόλογοι - ἀρχαιολόγοι 6, Φαρμακοποιοὶ 3, Γεωπόνοι 4, Χημικοὶ 2.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν εὐεργετῶν τῆς Στενημάχου, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μακρὸν καί διὰ σοβαρῶν ποσῶν ἐνίσχουον τὰ σχολεῖα καί ἐκκλησίας τῆς γενετέρας των. Εἶναι οἱ: Γ. Χρυσοβέργης, Θεοφανῶ Σιδερίδου, Κομιζόπουλος, Α. Μεζεβίρης, Ζαμβάκης, Οὐτσκούνης.

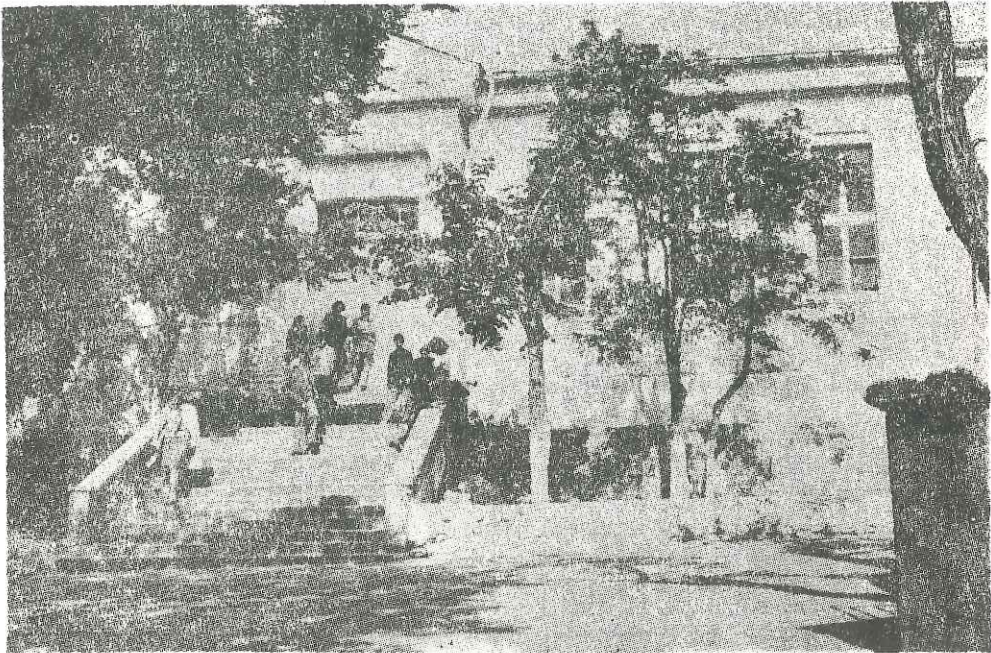
Τὸ πρῶτον δημόσιον ἀλληλοδιδασκικὸν σχολεῖον, ἰδρύθη στὸ 1843 κοντὰ στήν ἐκκλησίαν Ἀγ. Μαρίνης μὲ ἐράνους τῶν πολιτῶν καί μὲ ἀρωγὴν τοῦ εἰς Κισσόβιον ἐμπόρου Στενημαχίτου Ἀποστόλου Μεζεβίρη ἐκ 10.000 γρ. ὡς τοῦτο ἐμφαίνεται ἀπὸ χειρόγραφον ἔκθεσιν πού ἀνευρέθη εἰς τὰ βιβλία Γ. Μουσαίου καί παρεδόθη εἰς τὴν Ἑθν. Βιβλιοθήκην· κατά τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἰδρύσεως τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος, λειτουργοῦσαν στή Στενήμαχο 1) Ἑλληνικὴ Κεντρικὴ σχολὴ τετρατάξιος (ἡμιγυμνάσιον) σὲ περίοπτο κτίριον ἐπὶ τοῦ λόφου Ταξιαχῶν, 2) Παρθεναγωγεῖον ἑξατάξιον, 3) Δημοτικὴ Σχολὴ τετρατάξιος, 4) Δημοτικὴ σχολὴ Τσιπροχωρίου τετρατάξιος, 5) Τρία νηπιαγωγεῖα εἰς τὰς τρεῖς συνοικίας τῆς πόλεως.

Ὅλα αὐτὰ συνετηροῦντο ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος διὰ προαιρετικῶν συνδρομῶν, δωρεῶν, κληροδοτημάτων, ἐσόδων τῶν κοινοτικῶν κτημάτων, εἰσπράξεις ναῶν καί ἑτησίας ἐπιχορηγήσεως 200 λιρῶν Τουρκίας τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ζαμπλότου Γ. Χρυσοβέργη, Στενημαχίτου ὡς καί ἑτησίας ἀρωγῆς ἐξ 60 χρυσῶν λιρῶν τῆς Μονῆς Πετριτζονιτίσης (Μπατσκόδου). Ἡ ἑτησία δαπάνη των ἀνῆρχετο εἰς 20.000 χρυσὰ φράγκα ὁ δὲ σχολικὸς φόρος πρὸς τὴν βουλγαρικὴν Κυβέρνησι, ἀνῆρχετο εἰς 50.000 φράγκα!

Αἱ ἐκκλησίαι τῆς κυρίως Στενημάχου ἦσαν: 1) Ἀγ. Μαρίνης, 2) Ἀγ.

Νικολάου, 3) Παναγίας Μεσοχώρας, 4) Ἁγ. Γεωργίου εἰς τὸ Μετόχι, εἰς δὲ τὸν Ἀμπέλιον 1) Ἁγ. Γεωργίου, 2) Παναγίας Φανερωμένης, 3) Ἁγ. Ἀθανασίου, 4) Ἁγ. Τριάδος. Τὰ ἑλληνικὰ Μοναστήρια τῆς Ροδόπης: 1) τῆς Μολδάβας, 2) Κρίτσμα, 3) Μπατσκόβου - Πετριτζονιτίσης, 4) Ἁγ. Κηρύκου - Ἁγ. Παρασκευῆς παρὰ τὰ Βοδενά, 5) Ἁγ. Ἀναργύρων (Κούκλενα), 6) Ἁγ. Γεωργίου (Μπελάστιτσα) ἅπαντα ὑπαγόμενα στὴ δικαιοδοσία τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως ἢ ὁποῖα μαζί με τὰς 5 ἄλλας Μητροπόλεις (Ἀγχιάλου, Βάρνας, Σωζοπόλεως, Μεσημβρίας, Πύργου) ἀποτελοῦσαν τὰ θρησκευτικὰ κέντρα τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

Κόσμημα τῆς πόλεως ἦταν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Φιλαρμονικὸς Ὀμιλὸς «Ὁρ-

Τὸ ἑλληνογυμνάσιον τῶν Ἁγίων Ταξιμαρχῶν.

φεύς», ποὺ ἰδρύθη στὸ 1903 πρωτοστατοῦντος τοῦ τότε Προέδρου τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος ἱατροῦ Ἀπ. Δοξιάδη. Ἐστέγαζε τμήμα θεατρικῶν παραστάσεων, ἐκδρομῶν, μουσικῆς (ὄρχήστρα ἀπὸ 40 ὄργανα), βιβλιοθήκη, ἀναγνωστήριο καὶ γυμναστήριο. Τὸ διώροφο Κοινοτικὸν κτίριο τοῦ Ὀμίλου, πλάι στὶς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ κοντὰ στὸ «μαῦρο γεφύρι», σώζεται καὶ σήμερα.

Ὅλα αὐτὰ ὁμολογοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους περιηγητὰς ποὺ ἐπεσκέφθησαν τὴν πόλιν (ἴδε κατωτέρω).

Ὁ πατριωτισμὸς τῶν Στεγνημαχιτῶν ἦτο παροιμιώδης καὶ ἐκδηλώνετο

πάντα μὲ ἔργα. Κατὰ τὴν Κρητικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, περὶ τοὺς 40 Στενημαχίτες διέφυγον τῆς προσοχῆς τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν καὶ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Στενημαχίτου Ἀθ. Κόντρου, κατέβηκαν καὶ ἐπολέμησαν στὴν Κρήτη εἰς εὐχαριστήριον ἔγγραφο τῆς ἐν Ἀθήναις Κεντρικῆς Ἐπιτροπείας τῶν Κρητῶν, γίνεται εὐφημος μνεΐα τῶν ἔθελοντῶν αὐτῶν ὅπως καὶ ἀπὸ πιστοποιητικῶν τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Ζυμβρακάκη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὁποίου ὑπηρέτησαν. Κατὰ τὸ 1878 ὅποτε ἔγινε ἡ συνθήκη τοῦ Ἀγ. Στεφάνου μὲ τὴν ὁποία ἐδημιουργεῖτο ἡ μεγάλη Βουλγαρία, ὁ Στενημαχίτης Νικ. Λούσης, Ἐπίσκοπος Κίτρους, ὕψωσε τὴν σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως στὴ Μακεδονία καὶ ὡς ἀρχηγὸς Μακεδονικοῦ σώματος ἀλλὰ καὶ ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ἐπολέμησε τοὺς Τούρκους. Κατὰ τὸ αὐτονομικὸν καθεστῶς τῆς Ἀν. Ρωμυλίας (1878 - 85), ὀλόκληρον Εὐζωνικὸν Τάγμα πού ἀποτελεῖτο ἀπὸ Στενημαχίτας καὶ Θραῶνας, ἔδρασε στὴν Ἐλεύθερῃ Ἑλλάδι. Στὸν πόλεμον τοῦ 1897 περὶ τοὺς τριακοσίους ἔφεδροι καὶ ἔθελονται ἐπολέμησαν στὴ Θεσσαλία ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Στενημαχίτου ἐφέδρου ἀνθυπολοχαγοῦ Πυροβολικοῦ Μιχ. Γκάσιογλου διδάκτορος νομικῆς· κατὰ δὲ τοὺς Μακεδονικοὺς Ἀγῶνας (1905 - 1909) ἀρκετοὶ Στενημαχίται πῆραν μέρος (ὁ μετέπειτα στρατηγὸς Ι. Ἀβράσογλου, ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀνδρέας Μακούλης ὡς ὀπλαρχηγὸς καὶ ἄλλοι). Δὲν ἔλειψαν βέβαια νὰ προσφερθοῦν καὶ στὴ Μικρασιατικὴ ἐκστρατεία. Στὴ μάχη Κιλίς - Λαχανᾶ ἔπεσαν μαχόμενοι οἱ Στενημαχίται ἀνθυπολοχαγοὶ Στ. Παπαθεοφίλου καὶ Ι. Λιόλτσος ἀμφότεροι δικηγόροι· ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν οἱ βουλγαροβίμοι Στενημαχίται ἀνεκδιήγητε Νάστωφ μὲ τὸ Ἀσενοφγκράντ σου...

Ἐδῶ θὰ ἀναφερθοῦν καίμενα καὶ ἐντυπώσεις ξένων ἱστορικῶν καὶ περιηγητῶν πού ἐπεσκέφθησαν τὴν Στενήμαχο καὶ τὴν Ἀν. Ρωμυλίαν. (2)

1) Ὁ ἱστορικὸς καὶ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Π. Καρολίδης πού ἐπεσκέφθη τὴ Στενήμαχο 4 χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴ διαρπαγὴ τῆς στὸ 1906, γράφει: «Ἡ πόλις καθ' ὀλοκληρίαν οὔσα ἑλληνικὴ, προσέλαβε ἐπ' ἐσχάτων Βουλγάρους ἐποίκους χάριν πολιτικῶν σκοπῶν ἐποικισθέντας, οἵτινες ἤρπασαν δύο ἱεροὺς ναοὺς τῆς πόλεως· οὗτοι οἰκοῦν εἰς ἰδίαν συνοικίαν καὶ ἀποτελοῦν μειονότητα τοῦ κυρίως πληθυσμοῦ τῆς πόλεως, ὅστις εἶναι ἑλληνικός. Εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς πόλεως οὐδεμίαν ἄλλην τὴν ἀκούει γλῶσσαν, ἢ τὴν καθαρὰν ἑλληνικὴν, ἐν ἀντιθέσει δὲ εἰς τὰ κακῶς ἔνεκα τῆς ἀκηδεΐας τῶν τοπικῶν Ἀρχῶν διατηρουμένας ὁδοὺς, ἔνδοθι τῶν οἰκιῶν εὐρίσκει τὴν ἑλληνικὴν φιλοκαλίαν, κομψότητα καὶ κοσμιότητα, εὐγένειαν ἤθους καὶ ζωηρότητα πνεύματος. Ἀλλ' ἐκεῖνο ὅπερ πρὸ πάντων ἐκπλήσσει ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ συναναστροφαῖς τῶν Στενημαχιτῶν, εἶναι τὸ ἀνθηρότατον Ἐθνικὸν πνεῦμα. Ὁ συναναστροφόμενος ἐν Στενημάχῳ ἐν οἰονδήποτε ὁμίλῳ ἑλληνικῷ, νομίζει ὅτι εὐρίσκεται μᾶλλον ἐν τινὶ προαστείῳ τῶν Ἀθηνῶν, ἢ ἐν τῇ βορείῳ ταύτῃ ἄκρῃ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ Στενημαχίται δεικνύουσι ἐνδιαφέρον περὶ τὰ τῆς

Ἑλλάδος καὶ Ἀθηνῶν, ὅσον καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ἐξαιρουμένων τῶν ὅλως τοπικῶν καὶ ἰδιωτικῶν πραγμάτων καὶ ταῦτα ὅταν οὐδεὶς ἐμπορικὸς δεσμὸς, οὐδὲν ἐμπορικὸν συμφέρον συνδέουν τὴν πόλιν μετὰ τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ ἰσχυρὸς δεσμὸς εἶναι καθαρῶς πνευματικὸς φοιτηταί, σπουδασταί καὶ ἐπιστήμονες, στρατιῶται ὑπηρετήσαντες ἐν τῷ ἑλληνικῷ στρατῷ, ἀποτελοῦν τὸν συνδέοντα δεσμὸν Στεννήμαχου - Ἀθηνῶν. Εἶναι γνωστὸν πόσον πλῆθος ἐπιλέκτων Στεννήμαχιτῶν κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον τοῦ 1897 ἦλθον ἐνθουσιωδῶς ἵνα μετὰσχουν τοῦ ἱεροῦ ἀγώνος. Πλὴν τούτων, ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ πόλει εὐρίσκει τις ἐπιστήμονας εἰς Ἀθήνας καὶ Εὐρώπῃ μορφωθέντας ὡς καὶ ἐν Φιλιππούπολει. Τὸ ἔθνηκόν πνεῦμα ἐξεδηλοῦτο ἐν τῇ ἀπὸ αἰῶνων χρήσιν κυρίων ὀνομάτων ἐκ τοῦ ὀνοματολογίου τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος».

Τὰ κύρια αὐτὰ ὀνόματα τῶν Στεννήμαχιτῶν ἀναφέρονται στὴν ἱστορικο-γεωγραφικὴ περιγραφή τῆς Ἑταιρίας Φιλιππούπολεως τοῦ Γ. Τσουκαλά (1851) καὶ εἶναι: Β. Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης Γεωργίου, Μ. Θρασύβουλος, Ἀ. Ἀγαθοκλῆς, Θ. Ἀριστάρχης, Ἀ. Πρωταγόρας, Ν. Χρυσοβέργης, Γ. Λυσίστρατος, Ἰ. Ἀριστομάχος, Θ. Ἀρίστιπος, Ἀ. Θεοκλῆς, Ἡ. Διογένης.

2) Ὁ Γάλλος ἰατρός καὶ περιηγητὴς PAUL DUCAS ποὺ ἐπεσεκέφθη τὴν Στεννήμαχου κατὰ τὸ 1706, γράφει στὰ ἀπομνημονεύματά του: «Ἡ Στεννήμαχος εἶναι μία μικρὰ σημαντικὴ πόλις ποὺ κατοικεῖται μόνο ἀπὸ Χριστιανούς· τὰ περίχωρά της καλύπτονται ἀπὸ ὠραῖα ἀμπέλια ποὺ δίνουν ὑπέροχα κρασιά· ἐδῶ ἕνα πράγμα μοῦ φάνηκε ἀσυνήθιστο· τὰ βαρέλια τοῦ κρασιοῦ φθάνουν τὶς 40 σπιθαμὲς σὲ μῆκος καὶ 6 - 8 βήματα εἰς πλάτος· οἱ λῖνοι στοὺς ὁποίους κατασκευάζεται τὸ κρασί εἶναι μεγάλοι ὡς τετράγωνα δωμάτια. Στὴ Στανίμακα ὑπάρχουν 12 Ἐκκλησίαι χωρὶς νὰ ὑπολογίσωμε τὰ παρεκκλήσια τῶν περιχώρων πάνω στὰ ὑψώματα».

3) Ὁ Μίρσκυ δήμαρχος Βάρνας: «Στὰ 1800 ἐπὶ τουρκοκρατίας ἡ Στανίμακα εἶχε 20.000 κατοίκους Ἕλληνας, Τούρκους, Ἀρμένιους Τατάρους, ἀλλὰ ὄχι Βουλγάρους. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐπικρατοῦσε, εἶχε λαμπρὰ σχολεῖα, συλλόγους, πτωχοκομεῖα, συσσίτια, πολλὰ ἐκκλησία καὶ μοναστήρια. Μόλις στὸ 1890 ἀρχίζει νὰ φανερώνηται ἡ βουλγαρικὴ φυσιογνωμία στὴ πόλι».

4) Ὁ πολὺς Λαμαρτίνος γράφει στὸ «ὀδοιπορικὸ» του ὅτι κατὰ τὴν εἰς Φιλιππούπολιν παραμονὴν του ὅταν ταξίδευε πρὸς Κωνσταντινούπολιν, ἐφιλοξενήθη ἀρκετὰς μέρας στὸ σπίτι τοῦ ἐκεῖ ἐμπόρου Γ. Μαυρίδη καὶ δὲν συνήτησε στὴ πόλι αὐτὴ Βουλγάρους. «Ὅταν δέ, συνεχίζων τὸ ταξίδι του προσεβλήθη ἀπὸ ἐλογοσία, ὁ Μαυρίδης τὸν ἔστειλε Ἑλληνα γιαντρά. Ἐκτοτε ὁ Λαμαρτίνος διετήρη φιλικὴν καὶ ἐνθερμον ἀλληλογραφίαν μὲ αὐτόν.

5) Ὁ Ρώσος συγγραφεὺς Γκλομπίνσκυ ποὺ ἐπεσεκέφθη ὅλες τὶς παράλιες πόλεις τοῦ Εὐξείνου, ἀναφέρει ὅτι δὲν ἔβηκε σ' αὐτὰς ἄνθρωπο ποὺ νὰ ἀναγνωρίζῃ ὅτι εἶναι Βούλγαρος.

6) Ὁ Γερμανὸς Γκέρλαχ γράφει ὅτι στὴ Φιλιππούπολι ἔβηκε 7 ἑλληνας

κὲς ἐκκλησίες, ἑλληνικὴ Μητρόπολι· οἱ πολῖται εἶναι ὄχι μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ ἀκόμη ἔχουν πλήρη συνείδησι τῆς ἑλληνικῆς καταγωγῆς των.

7) Ὁ Γ. Τσουκαλᾶς διευθυντῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Φιλιππουπόλεως στὴν «Ἱστοριογραφικὴ περιγραφή τῆς Ἐπαρχίας Φιλιππουπόλεως 1852» γράφει: «εἰς τὰ περίχωρα ὑπῆρχαν καὶ Βούλγαροι, ἀλλὰ στὸ κέντρον τῆς πόλεως ζοῦσαν μόνο 5 - 6 βουλγαρικὲς οἰκογένειες».

8) Ὁ ALBERT DUMONT μὲ τίτλο «ἡ Στεννήμαχος» περιγράφει τὴν ἑλληνικότητά τῆς («REVUE DE DEUX» 5. 7. καὶ 2. 10).

9) Ὁ Μουράδιεφ γεννηθεὶς στὴν Φιλιππούπολι στὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΘ' αἰῶ-
νος: «σ' αὐτὴ ἡ μεγαλύτερη ταπεινώσις ἦταν τὸ νὰ καλεῖται κανεὶς Βούλγα-
ρος· τὴν μητρικὴ μου γλῶσσα ἄρχισα νὰ τὴ μαθαίνω μόλις στὰ 45 χρόνια
μου».

1) Ὁ Μανταφάρεφ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Σόφιας, ἐπικρίνει Βούλγαρο διὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του, τοὺς ψευδεῖς, σχετικῶς μὲ τὴν Ἀνατ. Ρωμυλία: «τέτοιες παραδοξολογίαι καὶ φαντασίαι ἀντὶ νὰ δημιουργοῦν ἔθνικὴ ὠφέλεια, προκαλοῦν ἔθνικὴ ζημία».

11) Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τῆς βουλγαρικῆς Ἡγε-
μανίας, ἀναγράφεται κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ Αὐστροούγγρου ΚΑΡΛΙΑΝ καὶ
τοῦ Ἄγγλου συναδέλφου του, ἀμφοτέρων μελῶν τῆς νομοθετικῆς ἐπιτροπῆς:
«Οἱ Ἕλληνες ἀποτελοῦν στοιχεῖο πολιτισμένον καὶ ἐπικρατέστερον πολιτιστικῶς
ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ Βουλγάρους. Εἶναι ἀναντίρρητο ὅτι αὐτοὶ ἀποτελοῦν
πολιτισμένον καὶ ἐκπολιτιστικὸ παράγοντα· ἐπιμένομεν νὰ δοθοῦν σ' αὐτοὺς
τὰ αὐτὰ δικαιώματα καὶ στὴ γλῶσσα τους· ἐὰν ἀποφασίσουμε νὰ τὴν ἀποκλεί-
σωμεν, ὄχι μόνον θὰ διαπράξωμεν ἀδικίαν ἐναντίον τους, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ πᾶνω
σὲ ὀλόκληρη τὴ χώρα».

12) Ὁ δὲ ἑλληνομαθὴς Βούλγαρος πολιτικὸς καὶ δημοσιογράφος Μα-
τζάρωφ, στὸ διβλίον του «Ἱστορῶσα Ρουμέλια», μέλος κι' αὐτὸς τῆς ἰδίας ὡς ἄνω
Ἐπιτροπῆς, γράφει: «ἐπιμένω νὰ δοθοῦν τὰ αὐτὰ δικαιώματα στὴν ἑλληνικὴ
γλῶσσα, ὄχι μόνον διὰ τοὺς λόγους ποὺ ἀνέφερε ὁ Ἄγγλος συνάδελφός μου,
ἀλλὰ καὶ διότι οἱ Ἕλληνες κατέχουν περισσότερα σχολεῖα ἀπὸ τὰ ἄλλα
Ἕθνη· γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ ἀγνοηθοῦν».

Τέλος ὁ Ἄγγλος (ἀντ)χης WILSON, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν ἀγγλικὴ
Πρεσβεῖα Κωνσταντινουπόλεως, λέγει στὴν Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐπὶ λέξει: «Οἱ
Βούλγαροι μεταχειρίσθησαν τὴν ἑλληνικὴ μειοψηφία μὲ τόση τραχύτητα καὶ
ἔλλειψι γενναιοφροσύνης, ὥστε δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴ ἐκφράσῃ τὴ λύπη
του γι' αὐτό».

Ἀκόμη πρέπει ν' ἀναφερθοῦν καὶ δύο κείμενα· τὸ ἕνα ἀναφέρεται ἀπὸ
τὸν Στεννήμαχίτην ἱατρὸν Ἄπ. Δοξιάδη(3) ὁ ὁποῖος ἀφηγεῖται: «δὲν θὰ
λησμονήσω τὴν ἀγανάκτησι ἐνὸς Βουλγάρου στρατηγοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἄκουσε

ούτε μίαν βουλγαρική λέξι στή μέχρι Τσατάλτζας πορεία του· σέ ένα επίσημο γεῦμα διεκήρυξε ὅτι μόλις γυρίζει στήν Βουλγαρία, ἡ πρώτη του ἐνέργεια θά εἶναι νά ξυλοκοπήσῃ ὄλους τοὺς δασκάλους τοῦ τόπου του, διότι ἐδίδασκαν ψέματα στά παιδιά, διακηρύττοντας τήν βουλγαρικότητα τῆς Θράκης καί θά κάψῃ ὄλους τοὺς Χάρτες καί Γεωγραφίες πού παραπλανοῦν τὸν βουλγαρικό λαό».

Στὸ ἴδιο βιβλίο (3) ὁ Κ. Γεραγᾶς Γεν. Διευθυντῆς τῆς Διοικήσεως Θράκης κατὰ τήν ἑλληνική κατοχή, γράφει γιὰ τήν ἑλληνικότητά της: «Κατὰ τήν κατάληψιν τῶν 40 Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους κατὰ τὸν α' βαλκανικὸ πόλεμο, ὁ βασιλόπαις τότε Βόρις βλέπων μόνον ἀκραιφνῆ ἑλληνισμό στὰ μέρη αὐτά, εἶπε: «ποῦ εἶναι ὁ βουλγαρισμὸς τῆς Θράκης πού ἤρθαμε νά ἐλευθερώσουμε»;

Ἄλλὰ ἐδῶ θά πρέπει νά προστεθῇ καί ένα ἄλλο χαρακτηριστικὸ δείγμα τῆς κυριαρχίας τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἰς τήν Ἄνατ. Ρωμιλίαν καί τῆς ἑλληνομαθείας τῶν ἀρχουσῶν κοινωνικῶν τάξεων τοῦ βουλγαρικοῦ πληθυσμοῦ στή χώρα αὐτὴ κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ὁ ἱστορικὸς Στ. Μαυρομίχαλος εἰς τὸ σύγγραμμά του «Οἱ ἑλληνόφωνοι ἀσφαλισταὶ εἰς Βουλγαρίαν κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα», γράφει: «Ἡ ἀσφαλιστικὴ ἐταιρεία «Μπαλκάν» ἐξέδιδε τὰ ἀσφαλιστικὰ συμβόλαιά της καί τιμολόγια εἰς τήν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (1895) καί τοῦτο διότι ἡ γλῶσσα αὕτη κυριαρχοῦσε κατὰ τήν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸν ἐντόπιον πληθυσμόν». Ἐν συνεχείᾳ ἀναγράφεται ἡ εἰς Βουλγαρίαν ἐπίσκεψις τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ν.Κ. ἀζάζη, ὁ ὁποῖος γράφει εἰς τὸ ἐκδοθὲν βιβλίον του (1899). «Ὁ ἑλληνισμὸς ἐν τῇ Χερσονήσῳ τοῦ Αἴμου. Ἡ ἐν Σόφια ἐκδιδομένη ἐφημερίς «Ζαπάτνα Μπουλγκάρια» (νότιος Β.), ἔγραφε: «Αἱ χειμεριναὶ ἐσπερίδες ἤρξαντο ἐν τῇ στρατιωτικῇ Λέσχῃ Φιλιππουπόλεως. Μεταξὺ τῶν πρᾶσκειμένων, συνήθως τὴν πρώτην θέσιν ἔχουν οἱ Ἕλληγες καί Ἑβραῖοι, ἡ δὲ ἐν τῇ Λέσχῃ ὀμιλουμένη γλῶσσα εἶναι ἡ ἑλληνική. Χθὲς διήλθεν ἐκ τῆς πόλεώς μας Ἕλληγ καθηγητῆς ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἅπανα ἡ ἑλληνικὴ ἀριστοκρατία τῆς πόλεώς μας, μετέβη εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ καθηγητοῦ. Μεταξὺ τῶν μεταβάντων ἦσαν καί δύο Βούλγαροι βουλευταὶ τῆς Σοβράνιε. Σημειώσατε ὅτι οἱ κύριοι αὐτοὶ Βούλγαροι βουλευταὶ, εἶναι περισσότερον Ἕλληγες ἀπὸ τὸν Ἕλληνα Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως».

Τὰ σχόλια εἶναι περιττά. Ὅμιλοῦν τὰ βουλγαρικὰ κείμενα διὰ τήν ἑλληνικότητα καί κυριαρχίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας εἰς τὰ μέρη αὐτά.

ΟΙ ΑΝΘΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ ΤΟΥ 1906

Πέραν τῶν ἀναγραφέντων σὲ προηγούμενο κεφάλαιο περὶ τῶν γεγονότων, τοῦ πραξικοπήματος καὶ ἐγκλήματος τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς Ἀν. Ρωμυλίας καὶ τὴν κατάλυσιν καὶ τὸν σφετερισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἀναφέρονται στὸ κεφάλαιο αὐτὸ καὶ τὰ κάτωθι:

Ἡ προετοιμασία τῶν διωγμῶν, ἀνάγεται ἀκόμη εἰς τοὺς χρόνους τοῦ χωρισμοῦ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως (Σχίσμα), ὅποτε ἄρχισε συστηματικὰ νὰ καλλιεργῆται ὁ μισελληνισμὸς ἀπὸ τὸν κλῆρο, τὰ σχολεῖα καὶ τὸν τύπον, ἐνετάθη δὲ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας τῶν ἀπὸ τοὺς Ρώσους καὶ ἀργότερα μετὰ τὴν πραξικοπηματικὴν προσάρτησιν εἰς τὴν Βουλγαρίαν τῆς Ἀν. Ρωμυλίας, ὅποτε καὶ ἄρχισε ἡ συστηματικὴ καὶ προγραμματισμένη καταδίωξις τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου, μὲ σκοπὸν πάντοτε τὸν ἐκπατρισμὸν ἢ ἐκβουλγαρισμὸν αὐτοῦ ποῦ θάσει τῆς Βερολινεῖου Συνθήκης τοῦ 1878 ἐξησφαλίζετο εἰς τοὺς Ἑλληνας κατοίκους τῆς χώρας, ἡ πολιτικὴ, θρησκευτικὴ καὶ γλωσσικὴ ἐλευθερία του. Καὶ θάσει αὐτῆς οἱ Ἑλληνες ἦσαν σταθερὰ προσκολλημένοι πρὸς τὰ δικαιώματά των καὶ τὰ ἰδανικὰ τῆς καταγωγῆς των. Ἡ τελικὴ ἀφορμὴ ὑπῆρξε γιὰ τὸν σκοπὸν τῆς αὐτὸν ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν ποῦ τελικῶς κατέληξε εἰς τὸ ναυάγιον τῶν προσπαθειῶν τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν μακεδονικῶν λεγομένων ὀργανώσεων (κομιτατζήδες) μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ἀκόμη δὲ καὶ τὰς ἴττας τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν 6' βαλκανικὸν πόλεμον.

Καὶ τότε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1906 (23 Ἰουλίου κατὰ τὸ παλαιὸν ἡμερολόγιον), ἐξαπελύθη ἕνας ἄγριος διωγμὸς τοῦ γηγενοῦς ἑλληνικοῦ στοιχείου μετὰ τὴν ἀνοχὴν ἢ μᾶλλον συμπαράστασιν καὶ βοήθειαν τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως Πετκόφ καὶ τοῦ βουλγαρομακεδόνα ὑπουργοῦ του Ν. Γκενάντιεφ.

Μεταξὺ τῶν πρώτων ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ποῦ ἐγιναν θύματα τοῦ ἀνθελληνικοῦ διωγμοῦ ἦτο καὶ ἡ τῆς Στενημάχου. Ὅλες οἱ διαμαρτυρίαι καὶ προειδοποιήσεις πρὸς τὰς Ἀρχάς, τῶν Πατριαρχείων, Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ Κοινοτήτος Στενημάχου, αἱ ὅποια ἀναγράφονται λεπτομερῶς εἰς τὸ βιβλίον τοῦ Φωτίου (1) ὡς καὶ εἰς τὴν ἐκθεσιν τοῦ ἱατροῦ Ἀπ. Δοξιάδη Προέδρου τότε τῆς ἑλληνικῆς Κοινοτήτος (3), ὑπῆρξαν μάταιαι. Τὸ ὄργιον τῆς βίας κράτησε 2 μῆνες καὶ ὁ ἀπολογισμὸς του ἦτο ἡ διαρπαγὴ καὶ κατάλυσιν σ' ὅλην τὴν Ἀν. Ρωμυλία 113 κεντρικῶν ναῶν, 66 σχολείων, 8 μοναστηρίων καὶ 82 ἑλληνικῶν Κοινοτήτων μετὰ τὸν ἀνεκτίμητον πλοῦτον των.

Εἰς τὸ τότε ἐν Φιλιππουπόλει Ἑλληνικὸν Προξενεῖον, κατόπιν αἰτήσεώς του, ἀπεστάλη παρὰ τοῦ ἐν Στενημάχῳ πατρὸς μου, ἐμπιστευτικὴ ἐκθεσις εἰς τὴν ὅποιαν λεπτομερῶς ἀναγράφεται κατὰ Νομοὺς ἢ διαρπαγεῖσα περιουσία

τῶν Ἑλληνικῶν Κοινοτήτων ἐν Ἀν. Ρωμυλία (ἐκκλησίαι, σχολεῖα, μοναὶ κλπ.). Οἱ ἀναφερόμενοι ἀριθμοὶ συμφωνοῦν μὲ τοὺς ὡς ἄνω ἀναγεγραμμένους.

Σύμφωνα μὲ τὴν Ἐκθεσιν τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὸ ἴδιον Προξενεῖον, κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1927 ὑπῆρχον εἰς Στενίμαχον, μὴ μεταναστεύσαντες Ἕλληγες ἐν ὄλῳ 938, ἦτοι: 148 οἰκογένειαι βουλγαρικῆς ἰθαγενείας (ἐνῆλικα μέλη 427, ἀνήλικα 122), ἑλληνικῆς δὲ ἰθαγενείας οἰκογένειαι 107 (ἐνῆλικα μέλη 317, ἀνήλικα 72).

Περὶ τῆς τύχης αὐτῶν καὶ τοῦ τρόπου μεταναστεύσεως τῶν βουλγ. ὑπηκοότητος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῶν τῆς ἑλληνικῆς τσιαύτης, ἀναφέρεται ἄλλη τοῦ ἴδιου ἔκθεσις πρὸς τὴν ἐν Σόφια ἑλληνικὴν στρατιωτικὴν Ἀποστολὴν ὡς καὶ εἰς τὴν ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, κατὰ τὸ ἔτος 1920 (14).

Πολὺ πρὸ τοῦ ἀνθελληνικοῦ διωγμοῦ τοῦ 1906, εἶχε ἀρχίσει ἡ ἀρπαγὴ τῆς Κοινοτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας τῆς Στενιμαχοῦ. Ἦδη τὸν Αὐγούστο τοῦ 1889 κατηργήθη ἡ ἑλληνικὴ Δημαρχία τῆς πόλεως ἀντικατασταθεῖσα μὲ βουλγαρικὴν. Στὸ 1891 κατελήφθη ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Ἀθανασίου, στὸ 1892 τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, στὸ 1897 ἡ ἐκκλησία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Ἡ σταδιακὴ αὐτὴ κλοπὴ ἀποδεικνύει βεβαίως ὅτι ὅλα ἦσαν ἀπὸ καιρὸ προσχεδιασμένα καὶ δὲν ὀφείλοντο σὲ «ξαφνικὴ ἐξέγερσι τῶν χωρικῶν», ὅπως διατείνεται ὁ ἀνεκδιήγητος ἐκεῖνος συγγραφεὺς στὸ βιβλίον του «Ἀσеноφγκράντ». Φυσικὰ δὲν ἀναφέρει τίποτε διὰ τὸν φόβον τριῶν Στενιμαχιτῶν ποὺ ἔγινε στὸ κέντρο τῆς πόλεως ἐν μέσῃ ἡμέρᾳ διὰ πυροβολισμῶν. Ἀπὸ τότε ἤρχισε ἡ ἀθρόα μετανάστευσις τῶν βουλγαρικῆς ὑπηκοότητος Στενιμαχιτῶν.

Ἡ Φιλιπούπολις, Στενίμαχος, Βάρνα, Μεσημβρία, Πύργος, Σωζόπολις, Ἀγαθούπολις, Περιστερὰ, Καθακλή καὶ ἄλλες μικρότερες πόλεις μὲ ἑλληνικὸ πλῆθυσμό, ἔπασαν θύματα τοῦ βουλγαρισμοῦ. Ἡ δὲ Ἀγχίαλος παρεδόθη στὶς φλόγες διότι οἱ κάτοικοι τῆς ἀντιστάθηκαν ἐνοπλοὶ στὶς ὀρδῆς τῶν κομιτατζήδων. Στὸ βιβλίον τοῦ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπιτρόπου Φωτίου ποὺ ἦτο αὐτόπτης μάρτυς ἀλλὰ καὶ θύμα τῶν γεγονότων (1), ἀναγράφονται λεπτομερῶς μὲ νοτοκουμέντα τὰ ἐξῆς καὶ χεῖλη Ἀρχιερέως οὐ ψεύδονται. «Ὁ διωγμὸς κατὰ παντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὑπῆρξεν ἀφάνταστος· οἱ Βούλγαροι ὠργίασαν εἰς ἄραρον αὐτοῦ, πρὸς ἐκμηδένισιν τῆς Ἐθνικῆς καὶ ἀτομικῆς του ὑποστάσεως, μὲ σκοπὸν τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ Ἐθνικοῦ χαρακτῆρος του διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ ἱστορικωτάτου ἑλληνισμοῦ. Φόνοι διδασκάλων, ἐπιθέσεις κατὰ διδασκαλλιστῶν, φυλακίσεις προυχόντων, διαρπαγαὶ ἰδιωτικῶν περιουσιῶν, ἐγκαθίδρουσις φανατικῶν Βουλγάρων ὑπαλλήλων, προσπάθειαι πρὸς δήμευσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ πρὸς ἀρπαγὴν τῶν ἱερῶν καὶ εὐαγῶν ἰδρυμάτων, κλείσιμο καὶ ἀρπαγὴ ναῶν καὶ σχολείων, καταδίωξις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, βιαία στρατολογία, ἐπίταξις οἰκιῶν, ἐγκατάστασις Βουλγάρων προσφύγων ἐν μέσῳ ἑλληνικῶν κέντρων πρὸς μείωσιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν, πιέσεις πρὸς ἀρνήσιν τῆς ἐθνικότητος, παραποίησης τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀπογραφῆς, ἐκλογικαὶ

παρανομίαι, δεινὰι ραδιουργίαι καὶ συκοφαντίαι, ἀπειλαί, ὕβρεις, ἐκφασλισμοὶ καὶ κακοποιήσεις, ἦσαν ὁ κλῆρος τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ».

Ἴδου τώρα καὶ ἡ βουλγαρικὴ ἀπάντησις εἰς τὰς ὡς ἄνω διαμαρτυρίας τῶν Ἑλλήνων: «Ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ὑπέκουσα εἰς τὴν ὁμόθυμον γνώμην τοῦ βουλγαρικοῦ λαοῦ καὶ σέλουσα νὰ προλάβῃ ἐσωτερικὰς ταραχὰς καὶ αἱματοχυσίαν, κατέλυσε τὰς ἑλληνικὰς κοινότητας, τῶν ὑπηκόων τῆς δυναμείων εἰς τὸ ἐξῆς, ὡς ὁμοδόξων, νὰ ἐκκλησιάζωνται εἰς τοὺς βουλγαρικοὺς ναοὺς καὶ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα των ὡς μέλλοντας Βουλγάρους πολίτας, εἰς τὰ καλῶς λειτουργοῦντα κρατικὰ βουλγαρικὰ σχολεῖα».

Ὁμολογουμένως σπανίως ἔχει γραφῆ στὴν Ἱστορίαν ἰταμιότερον ἔγγραφο. Αἱ δὲ «προστάτιδες Δυνάμεις» ποὺ εἶχαν ὑπογράψει καὶ ἐγγυηθῆ τὴν Βερολίνειον Συνθήκην τοῦ 1878 ποὺ κατωχόρωνε τὰ γλωσσικά, πνευματικὰ καὶ θρησκευτικὰ δίκαια τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀν. Ρωμυλίας, ἐχαρακτήρισαν τὰ αἴσχη αὐτὰ «ὡς ἐσωτερικῆς φύσεως ἐν ἐλευθέρῳ ἀνεξαρτήτῳ Κράτει, μὴ ἐπιδεχόμενα ἀνάμειξιν τρίτων!». «Ἔτσι ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται· τὸ ἔγγραφο αὐτὸ εἶναι πιστὴ ἀντιγραφὴ τῶν σημερινῶν γεγονότων: ἀναίσχυντος ἀθέτησις ὑπεσχημένων, καταπάτησις ὑπογραφῶν κάτω ἀπὸ ἐπίσημα κείμενα, ἄρνησις τῶν δικαίων τῶν λαῶν οἱ ὅποιοι ὑπῆρξαν φίλοι καὶ σύμμαχοι τῶν καλουμένων Μεγάλων Δυνάμεων. Μήπως δὲν ἦσαν οἱ ἴδιοι ποὺ ἔταν στὴν συνδιάσκεψιν τῆς Γιάλτας ὁ Στάλιν ἐπέμεινε νὰ τοῦ παραδώσουν τὰ δύο ἑκατομμύρια τῶν Ρώσων φυγάδων ποὺ κατέφυγαν στὴν Εὐρώπη διότι εἶχαν συνεργασθῆ μὲ τοὺς Γερμανοὺς κατὰ τὴν προέλασιν των στὴν Ρωσία, τοὺς παλαιοὺς ἐμιγκρέδες τοῦ 1920 - 1930, Οὐκρανοὺς, Γεωργιανοὺς καὶ Κοζάκους, τοὺς ἀνδρας τῆς Στρατιᾶς Βλασῶφ, τοὺς Κροάτας «Οὐστάσι», τοὺς ἀνάρτας τοῦ Μιχαήλοβιτς· μέσα σ' ὅλους αὐτοὺς ὑπῆρχαν γέροι, γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Στὴν ἰταμὴ αὐτῆ ἀπαίτησι τοῦ Στάλιν, ὁ μὲν Ρουζβελτ ἄβουλος καὶ μαγνητισμένος κάτω ἀπὸ τὸ βλέμμα τοῦ Βούδδα τοῦ κομμουνισμοῦ, δὲν ἀπήγγησε· ὁ δὲ Τσῶρτσιλ συγκατένευσε· τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ συγκεντρωθοῦν ὅλοι αὐτοὶ στὴ νότια Αὐστρία καὶ παρ' ὅλας τὰς παρακλήσεις τους, νὰ παραδοθοῦν στοὺς Ρώσους ἀφοῦ φορτώθηκαν στὰ τραῖνα· ἡ μητέρα Ρωσία τοὺς ἐξόντωσε: ὅλα αὐτὰ ἐξάγονται ἀπὸ δημοσιογραφικὴ ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα Τσῶρτσιλ, ἀλλὰ ἀναφέρονται καὶ στὸ σύγγραμμα «Ἀρχιπέλαγος Γκουλάκ» τοῦ Σολτσενίτσιν. Καὶ κατὰ τὸν Ἦντεν: «τὰ μέτρα ποὺ κρίνει ἔτι πρέπει νὰ πάρῃ ἡ σοβιετικὴ Κυβέρνησις σχετικὰ μὲ τοὺς ὑπηκόους τῆς, δὲν μᾶς ἀφοροῦν».

Ἀναφέρομαι ἀκόμη στὴν ἀγόρευσι τοῦ Σώλσμπερυ ὅταν ἐπεκρίθη στὴ Βουλῆ τῶν λόρδων διὰ τὴν ἀπομάκρυνσίν του ἀπὸ τῆ πατροπαράδοτη πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ποὺ στηρίζονταν στὸν Τουρκικὸ παράγοντα στὴν Ἀνατολή, εἶπε: «Μία Βουλγαρία ἠνωμένη ὑπὸ ἡγεμόνα εὐπειθῆ εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴ ἐπιρροή καὶ σύμμαχο πιστὸν τοῦ Σουλτάνου, παρουσιάζει σοβαρὰν ἐγγύησιν ἐναντίον τῆς ρωσικῆς ἐπιθέσεως».

Ἡ ἀγόρευσίς τοῦ αὐτῆ ὑπῆρξεν ὁ ἐπιτάφιος τῆς ἐλληνικότητος τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας.

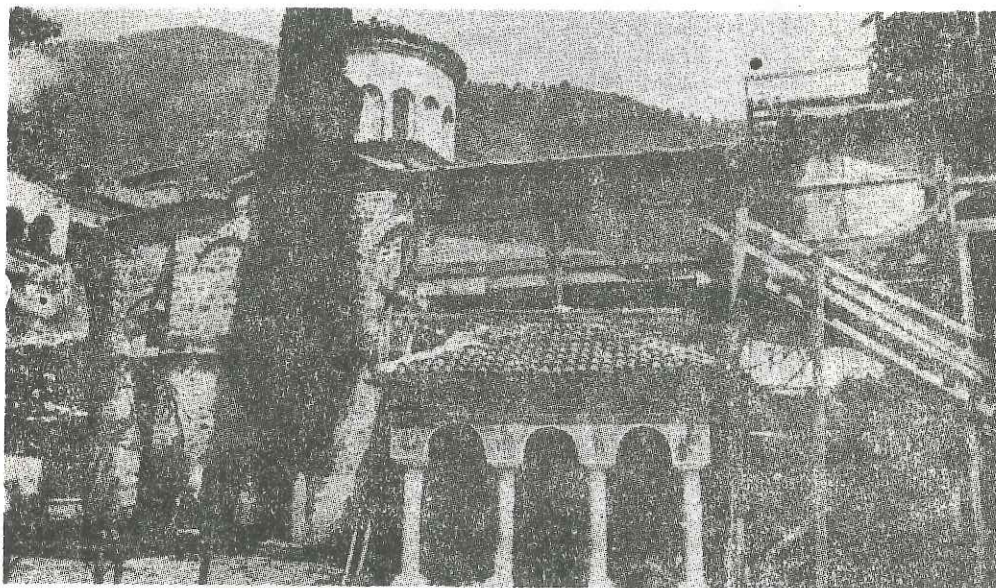
Ἔτσι ἡ Εὐρώπη μὲ τὴν νοοτροπίαν τῆς αὐτῆ, ὄχι μόνον δὲν ἀντέδρασε ἀλλὰ καὶ εὐλόγησε τοὺς βουλγαρισμοὺς αὐτοὺς τοῦ αἰῶνος μας· ἰδιαίτερα ἡ Ἀγγλία τοὺς ἐνέκρινε διότι ἀπέβλεπε στὴ «παρεμβολὴ τοῦ βουλγαρικοῦ Κράτους στὶς ρωσικὲς ἐπεκτατικὲς βλέψεις» θεωροῦσα ὅτι μίᾳ Μεγάλῃ Βουλγαρίᾳ ἠνωμένη, θὰ ἦτο φραγμὸς τῆς πρὸς νότον καθόδου τῆς Ρωσίας...» ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῶν «προστατίδων Δυνάμεων», κύλησε ἡ ταφόπετρα πάνω στὸν ἐλληνισμό τῆς Ἀν. Ρωμυλίας. Ἡ τότε δὲ ἐλληνικὴ Κυβέρνησις ἦτο ἀνίσχυρη γὰ βοήθησιν ἢ γὰ προβῆ εἰς ἀντίποινα στὸ ἔδαφός τῆς, διότι δὲν ὑπῆρχαν σ' αὐτὸ βουλγαρικοὶ πληθυσμοί· ἦταν ἄλλωστε τότε ἡ «μικρὴ καὶ ἐντιμὸς Ἑλλάς...».

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΠΕΤΡΙΤΖΟΝΙΤΙΣΗΣ ἢ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΥ

Εἶναι γνωστὸν σήμερα ὡς μοναστήρι τοῦ Μπατακόβου, ἀπὸ τὸ κοντινὸ σ' αὐτὸ χωριὸ τῆς Ροδόπης, ποῦ δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἀπὸ τὴ Στενήμαχο ἀπέχει 12 χλμ. νοτιοδυτικῶς αὐτῆς, μέσα σὲ μιὰ κοιλάδα μὲ ἄφθονα νερὰ καὶ γύρω δασωμένα βουνά· εἶναι σταυροπηγιακὴ, ἀρχαιότερη καὶ πλουσιώτερη στὴ Βουλγαρία μετὰ τὴ Μονὴ Ρίλας. Ἐκτίσθη στὰ 1803 ἀπὸ τὸν Γρηγόριο Πακουριανὸν Μέγαν Δομέστιχον τῆς Δύσεως καὶ στενὸν φίλον τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ· ὁ κτίτωρ κατήγετο ἀπὸ τὴν Ἰθέριαν, τὴν σημερινὴν Γεωργίαν, πατρίδα τοῦ Στάλιν. Κατὰ τὸ τυπικὸν τῆς Μονῆς, προικίσθηκε μὲ μεγάλες ἐκτάσεις καὶ κτήματα ποῦ ἔφθαναν ἀπὸ τὴ Στενήμαχο ἕως τὴ Ξάνθη - Σέρρας. Τὸ τυπικὸ τῆς Μονῆς ἦτο γραμμίμενο σὲ τρεῖς γλώσσας, Ἰθηρικά, Ἀρμενικὰ καὶ Ἑλληνικὰ εὐρίσκετο δὲ ἐκεῖ μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετιῶν τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὅποτε ἐξηφανίσθη· στὰ χειρόγραφα ὅμως τοῦ μοναστηριοῦ εὐρέθη παράφρασις τοῦ γραμμίμενῆ στήν ἀπλοελληνικὴ ποῦ ἔγινε στὸ 1782, ἀντίτυπον τῆς ὁποίας εὐρέθη στὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Βουκουρεστίου· σ' αὐτὴν ἀναγράφεται ὅτι ὁ Πακουριανὸς ἱδρυσε τὴν Μονὴ χάριν τῶν ὁμοεθνῶν τοῦ Ἰθέρων, ἀποκλείσας τὴν εἰς αὐτὴν εἴσοδον τῶν Ρωμαίων μοναχῶν· ἐὰν τὰ ἀναγραφόμενα εἶναι ἀληθῆ, μόνον διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς μὲ τὸ πρωτότυπον θὰ ἦτο δυνατὸν γὰ διαπιστωθῶν, τὸ ὅποιο ἔφερε τὰς γνησίας ὑπογραφὰς τοῦ κτίτορος καὶ τὸ Αὐτοκρατορικὸν χρυσοῦλο· ἀναγράφονται ὅλες αὐτὲς αἱ λεπτομέρειες, διότι τὸ τυπικὸ αὐτὸ χρησιμοποιήθηκε γιὰ προπαγανδιστικοὺς - ἐθνικιστικοὺς σκοποὺς ἀπὸ τὴ βουλγαρικὴ ἱστορία· στὸ ἀντίτυπο αὐτὸ ἀναγράφεται ὅτι ἡ Μονὴ ἦτο κοινοβιακὴ, ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν δὲν ἔπρεπε γὰ ὑπερβαίνει τοὺς 50, ὅτι εἶναι ἀνεξάρ-

τητος, αὐτοδιοίκητος, ἀσύδοτη καὶ αὐτεξούσιος ἀποκλεισμένης ἐξωτερικῆς ἐπιμέλειας καὶ πνευματικῆς τοιαύτης.

Ἡ ἱστορία της εἶναι συνδεδεμένη μὲ τὴν τῆς Στεγνιμάχου. Ἐβλεπαιτήθη ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων κατὰ τὴν τρίτην Σταυροφορίαν (1189), κατελήφθη ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ τῶν Βουλγάρων, ἐπὶ τῆς τουρκικῆς δὲ κυριαρχίας ὑπέστη πολλές φορές καταστροφές καὶ ἔχασε τὰ ἀπομακρυσμένα κτήματά της ἐκτὸς τὰ τῆς Στεγνιμάχου. Ὁ Γάλλος PAUL DUCAS πού τὴν ἐπισκέφθη, γράφει ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μοναχῶν ὑπερέβαινε τοὺς ἑκατὸ, τὰ εἰσοδήματά της ὅμως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 18ου αἰῶνος, δὲν ἔφθαναν διὰ τὴν διατροφήν οὔτε 30 ἀνθρώπων. Κατὰ τὸν 19ου αἰῶνα ἡ οἰκονομική της κατάστασις καλυτέρευσε

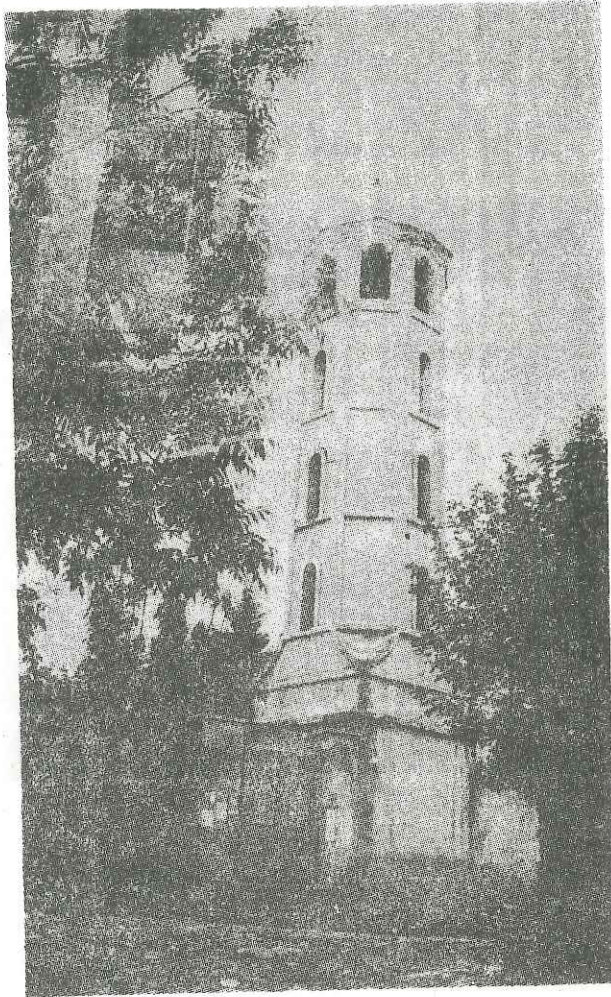

Τὸ Μοναστήρι Κομνήσεως τῆς Θεοτόκου (σημερινὸν) Μπατακῆδου (Πετριτσιώτισης).

καὶ κατὰ ἀναφορὰν τῆς Κοινότητος Στεγνιμάχου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον μὲ τὴν ὁποίαν ζητοῦσε τὴν ἐνίσχυσιν παρὰ τῆς Μονῆς τῶν σχολειῶν τῆς Κοινότητος, τὰ ἔσοδά της τὰ ἐτήσια, μόνον ἀπὸ τὰ ἐνοίκια τῶν ἐν Στεγνιμάχῳ ἀλευρομύλων της, ἀνῆρχοντο εἰς 2.000 λίρες. Εἰς διπλάσια δὲ καὶ τετραπλάσια ἀπὸ τὰς πωλήσεις σταφυλιῶν, μαλλιῶν, μετάξης, βουτύρου, δερμάτων, ζώων κλπ. Κατὰ τὰ ἔτη 1800 - 1885 τὰ ἐτήσια ἔσοδά της ἔφθαναν εἰς 3.500 λίρες κατὰ τὸν ἐπίσημον δὲ κατάλογον τοῦ Μ. Μπαλαβάνωφ ἀπεσταλμένου τῆς βουλγαρικῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀξία τῶν κτημάτων της κατὰ τὸ

1891, ἀνήρχετο εἰς 500.000 λίρες (!).

Τὸ τυπικὸν τῆς Μονῆς ἀτόνισε λόγῳ τῶν πολιτικῶν μεταβολῶν στῆ Βαλκανικὴ Χερσόνησο καὶ ἔκτοτε αὐτὴ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων· δὲν εἶναι γνωστὸν πότε ἔγινε αὐτό· ἀπὸ τότε δὲν προσήρχοντο εἰς αὐτὴν μόνον Ἱεῖρες μοναχοί, ἀπὸ ἀνεξάρτητος δὲ ἔγινε σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ. Ἡ με-

Τὸ κωδωνοστάσιον τῆς Παναγίας.

ταβολὴ αὐτὴ πάντως ἔγινε ὄχι πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος ὅπως τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ σουλτανικὸ φερμάνι μὲ τὸ ὁποῖο ἀνεγνωρίζετο (1870) ὡς Πατριαρχικὴ τόσον αὐτὴ ὅσον καὶ αἱ ὑπόλοιπες Μονὲς τῆς Ροδόπης, Βοδενῶν, Κουκλίνης, Μπε-

λάστιπτας. Μὲ πρόφασιν οικονομικῶν ἀτασθαλιῶν στὸ μοναστήρι, ἡ βουλγαρικὴ Κυβέρνησις ἐπενέβη καὶ παρ' ὅλες τὶς διαμρτυρίες τοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Μητροπόλεως Φιλιππουπόλεως, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων (1894). Μὲ ἀπόφασιν ὅμως τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ποὺ συνεστήθη σύμφωνα μὲ τὴν συνθήκη τοῦ Νεϊγῦ πρὸς ἐπιδίκασιν τῶν ἐν Βουλγαρίᾳ ἑλληνικῶν Κοινοτήτων, ἐπεδικάσθη εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὴν ἑλληνικὴν Κοινότητα Στεννήμαχου.

Ἡ Μονὴ ἀποτελεῖτο ἀπὸ τετράπλευρο μεγάλο, διώροφο κτίριο τὸ ὁποῖο περιβάλλει μεγάλην λιθόστρωτον αὐλὴν στήν ὁποῖαν εἶναι κτισμένες δύο ἐκκλησίαι· ὁ P. DUCAS ὁ ὁποῖός τὴν ἐπεσκέφθη (1706) τὴν παρομοιάζει μὲ Φρούριο μὲ τρεῖς πύλας μὲ ἐκκλησίαν στὸ κέντρον: ἔκτοτε καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν αἰῶνων, ἔπαθε πολλὰς καταστροφὰς ἀπὸ πυρκαϊάς. Τελευταίως ἐπιδιορθώθη μὲ ἀρωγὴν τοῦ Τσάρου Βόριδος II. Ἀπὸ τὰ παλαιὰ κτίρια τοῦ XI αἰῶνος σώζεται σήμερον μόνον τὸ διώροφο κοιμητήριον· τὸ κάτω μέρος αὐτοῦ χρησιμεύει ὡς ὄστεοφυλάκειο, στὸ ἐπάνω δὲ ἡ ἐρειπωμένη ἐκκλησία τῶν Ἀρχαγγέλων μὲ τοιχογραφίας τοῦ XII αἰῶνος μὲ ἑλληνικὰς ἐπιγραφὰς αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων ἔχουν ἐξαφανισθῆ καὶ ἀντικατασταθῆ μὲ βουλγαρικὰς τοιαύτας. Στὸ ἐστιατόριον (Τράπεζα) εἰκονίζοντο τοιχογραφίες τοῦ XII αἰῶνος ποὺ παρίσταναν σὲ φυσικὸ μέγεθος μὲ ἑλληνικοὺς ὑποτίτλους, Ἑλληνας φιλοσόφους· τοῦ Πυθαγόρα, Πλάτωνος, Ἀριστοτέλη. Φυσικὰ ὄλα αὐτὰ σβύσθησαν ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς Βουλγάρους· στὴ θέσιν τοὺς φιγουράρουν ὁ Εὐθύμιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ρίλας ὡς καὶ τοιχογραφίες τοῦ 1840 - 46. Ἡ ἄλλη ἐκκλησία τῆς αὐτῆς διώροφος ἐπίσης, τιμᾶται εἰς μνήμην Ἁγ. Νικολάου· πρὸ αὐτῆς ὑψοῦνται ὑψηλὸ κωδωνοστάσιον καὶ ἀρχαῖος πύργος. Περὶ τὰ 300 μ. ἀπὸ αὐτῆς σώζεται παλαιὸν διώροφον κοιμητήριον τὸ ἰσόγειον τοῦ ὁποῖου χρησιμεύει ὡς ὄστεοθήκη, ἐνῶ στὸν ἄνω ὄροφος εἶναι ἡ ἐκκλησία τῶν Ἀρχαγγέλων ἐρειπωμένη.

Τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς Μονῆς φυλάγονται στὶς ἐκκλησίας καὶ τὸ θησαυροφυλάκειο (εἰκόνες, ξυλογλυπτικά, ἄμφια, πολύτιμοι σταυροὶ) ποὺ ἀριθμοῦν εἰς 4 - 5 αἰῶνων καὶ εἶναι ἀξιόλογα. Εἰς τὸ μικρὸν μουσεῖον φυλάσσονται κειμήλια, ἔγγραφα κλπ.

ΤΑ ΒΟΔΕΝΑ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΑΓΙΟΥ ΚΗΡΙΚΟΥ ἢ ΑΓΙΑΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ μέρη εἶναι συνδεδεμένα μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς Στεννήμαχου ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὰ Βοδενὰ ἀπέχουν 4 χλμ. πρὸς τὰ βορειοδυτικά. Οἱ κάτοικοι χίλιοι ἐν ὄλῃ χωρὶς ἕναν Βούλγαρον μέχρι τὸ 1906, ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἀμπελοργίαν, καπνοφυτεῖαν καὶ σηροτροφίαν· εἶχε τετρατάξιον δημοτικὸν σχολεῖον· τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῶν κατοίκων ἦτο παρόμοιον μὲ τὸ τῆς Στεννήμαχου·

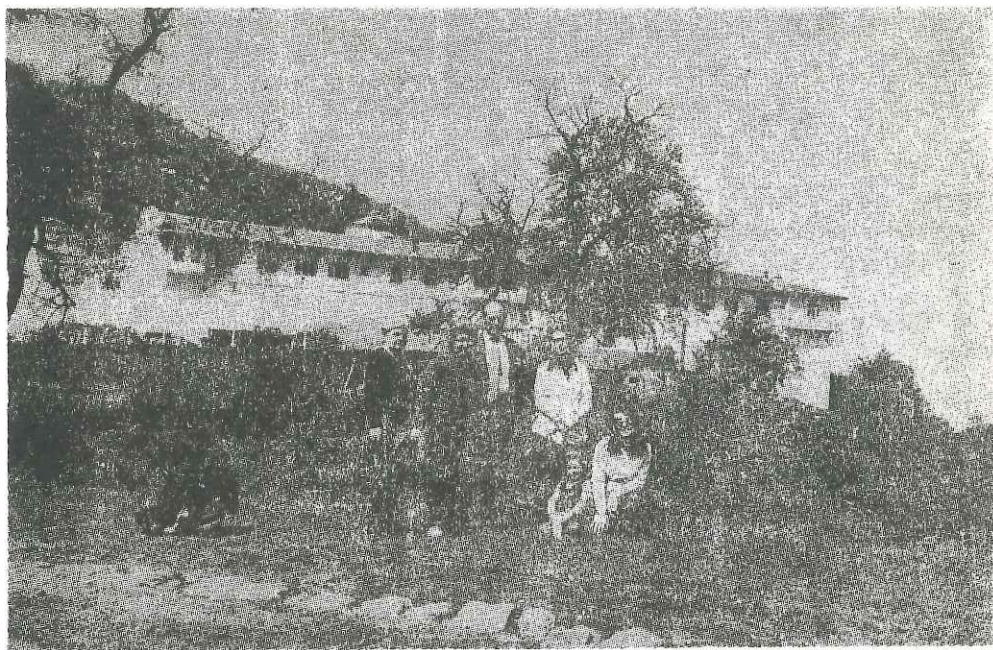
ἐξ αὐτοῦ εἰκάζεται ὅτι συνοικίσθη ὑπὸ τῶν Στενημαχιτῶν. Ὁ Κ. Οἰκονόμος (ἱστοριογεωγραφικὴ περιγραφὴ ἐπαρχία Φιλιππουπόλεως 1819) ἀναγράφει ὅτι ἦτο ἄστυ, δηλαδὴ κάστρον περιτειχισμένον, θρακοελληνικοῦ συνοικισμοῦ ὡς τοῦτο μαρτυροῦν ἐνεπίγραφες μαρμάρινες ἐπιτύμβιες στήλες.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ τῆς Παναγίας δεξιὰ τῆς εἰσόδου τοῦ τοῦ χωριοῦ ἐκτίσθη στὸ 1830 ὅπως τοῦτο ἀναφέρεται στὴν κτιτορικὴ τῆς ἐπιγραφῆ τοῦ νάρθηκος· ἡ παλαιὰ εἰκόνα τῆς ποῦ ἐθεωρεῖτο θαυματοουργός, ὅταν ὁ Τσάρος Φερδινάνδος ἀρρώστησε βαρειά, μετεφέρθη στὴ Σόφια μὲ πρωτοβουλία τῶν Βοδενιωτῶν καὶ ἐτοποιητήθη κοντὰ στὸ κρεβάτι τοῦ· ἡ σωτηρία τοῦ ἀρρώστου ἀπεδόθη σ' αὐτὴ καὶ ἡ Τσαρίνα Μαρία - Λουΐζα εὐγνωμονοῦσε ἐδώρησε στὴν ἐκκλησία θαυμάσιο μαρμαριταρένιο περιδαίριο. Ὅταν στὸ 1906 οἱ Βούλγαροι τὴν κατέλαβον, οἱ κάτοικοι ἔκαμαν ἐκκλησίαν πρὸς τὸν Φερδινάνδον ζητοῦντες τὴν ἐπιστροφὴν τῆς· πράγματι αὐτὸς διέταξε τὸν Ἐπαρχο Στενημάχου νὰ τὴν ἐπιστρέψῃ στοὺς κατοίκους, πράγμα ποῦ ἔγινε: ἐπὶ πρωθυπουργίας Γκέσωφ ἐπετράπη εἰς τοὺς κατοίκους νὰ λειτουργοῦν σ' αὐτὴν καὶ νὰ ἐκπαιδεύσουν τὰ παιδιὰ τους στὴ μητρικὴ τους γλῶσσα· ὅπως ἦτο ἐπόμενο μετὰ τὸν 6' θαλκκανικὸ πόλεμο, οἱ ἠττημένοι Βούλγαροι τὴν ξαναπῆραν.

Σὲ ἀπόστασι λιγότερη τῆς μισῆς ὥρας ἀπὸ τὰ Βοδενὰ μὲ ἀνηφορικὸ μονοπάτι εὐρίσκεται τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Κηρύκου σὲ ὑψόμετρο 200 μ. πάνω ἀπὸ τὴ Στενήμαχο, μέσα σὲ μιὰ κατάφυτη κοιλάδα ποῦ περιτριγυρίζεται ἀπὸ καρδιές, φουντουκιές καὶ ὄξιές. Περιστοιχίζεται ἀπὸ ὑψηλὰ τεῖχη καὶ στὸ κέντρο τῆς αὐλῆς τοῦ εὐρίσκεται ἡ ἐκκλησία, γύρω δὲ ἀπ' αὐτὴν τὰ μεγάλα σαλόνια μὲ τὰ ἐνοικιαζόμενα κατὰ τὸ θέρος δωμάτια στὰ ὁποῖα διέμενον ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὸ καλοκαίρι πολλὲς οἰκογένειες Στενημαχιτῶν καὶ Φιλιππουπολιτῶν μὲ ἐνοίκιο. Στὴν ἐκκλησία, ἱερὸ καὶ νάρθηκα ὡς καὶ στὴ κεντρικὴ θύρση ὑπῆρχαν μέχρι τὸ 1906 ἀξιόλογες ἀγιογραφίες, στὸ ὑπέρθυρο δὲ τῆς κεντρικῆς εἰσόδου εἰκονίζοντο ἔφιπποι καὶ εἰς φυσικὸν μέγεθος οἱ Ἅγιοι Γεώργιος καὶ Δημήτριος καὶ κάτωθι ἡ ἐπιγραφὴ: «Ἡ Μονὴ αὕτη ἐκτίσθη δαπάναις καὶ συνεργασίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινότητος Βοδενῶν ἐν ἔτει 1835», ποῦ διαφεύδει ὁρατὰ τὸν ἰσχυρισμὸν τῶν Βουλγάρων ὅτι κτίσθη ἀπὸ αὐτοὺς. Ὅλα αὐτὰ θέβαια δὲν ὑπάρχουν σήμερα φροντίδι Βουλγάρων· τώρα κοντὰ στὴν εἴσοδο φιγουράρει μιὰ μακρόσυρτη βουλγαρικὴ ἐπιγραφὴ, ποῦ ποιὸς ξέρει τί παραμύθια γράφει.

Στὰ 1793 τὸ μοναστήρι πυρπολήθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους ληστές Κιρτζαλῆδες, ξανακτίσθη ὅμως ἀπὸ τοὺς Βοδενιώτες στὸν ἀρχικὸ του ρυθμὸ. Στὸν Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο 1877 - 1878 κατέφυγαν καὶ κλεισθήκαν σ' αὐτὸ οἱ κάτοικοι Βοδενῶν ἀποκρούοντες τὰ τουρκικὰ μπουλούκια. Ὅταν τὸ κατέλαβαν οἱ Βούλγαροι στὸ 1906, ἡ Σύνοδος Σόφιας τὸ παραχώρησε στοὺς Λευκορώσους πρόσφυγας οἱ ὁποῖοι τὸ διετήρησαν εἰς καλὴν κατάστασιν. Μέχρι τῶν ἀνθελ-ληνικῶν διωγμῶν καὶ ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν ἦτο τὸ παραθεριστικὸν κέντρο πολλῶν

οἰκογενειῶν τῆς Στενημάχου πού περνοῦσαν ἐκεῖ ὅλοι μαζί μιά οἰκογενειακή καὶ ξένοιαστη ζωὴ πού τὴν πλήρωσαν ὅμως ἀκριβὰ τὴν 17ην Ἰουλίου 1906 ὁπότεν ἀκούσαμε ξαφνικά τις καμπάνες ὄλων τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Στενημάχου πού καλοῦσαν δραματικά τοὺς κατοίκους της σὲ συναγεριμό· τὴ μέρα αὐτὴ ἀρχισαν οἱ ἀνθελληνικοὶ διωγμοὶ στὴ πόλι· ἦταν τὸ κύκνειον ἄσμα, ὁ ἐπικήδειος τῆς ἀγαπημένης γενέτειρας· ἡ ἀρχὴ τοῦ τέλους της· ἔντρομοι κατεθήκαμε σ' αὐτὴν μέσῳ Βοδενῶν γιὰ νὰ ζήσουμε τις τελευταῖες μέρες της, νὰ δοῦμε τὴν ἀρπαγὴ της, τὸν χαμό της.

Τὸ Μοναστήρι Ἁγίου Κυρίκου.

Μὲ λύπη μας ἀντικρύσαμε τὸ νοσταλγικὸ αὐτὸ μέρος μὲ τὸ ὅποιο μᾶς συνέδεσαν τόσες ἀλγισμὸνγητες παιδικὲς ἀναμνήσεις, κατὰ τὸ πρόσφατο ταξίδι μας καὶ τὴν ἐπίσκεψί μας σ' αὐτό· ἔχει χάσει τὴν παλιὰ του ὀμορφιά· αἱ μεγάλες καρυδιές στὴν πρόσοψί του, δὲν ὑπάρχουν τώρα· τὸ ἐσωτερικὸ του φιλοξενεῖ ἓνα ἄσυλο ἀνωμάλων παιδιῶν πού μᾶς περικύκλωσαν μὲ ἄγριες φωνές, μιά σκιηὴ ἀπὸ τὴ κόλασι τοῦ Δάντη μὲ τις ἀπαίσιες φυσιογνωμίες τους. Ἡ νότια πλευρὰ τοῦ μοναστηριοῦ, ὅπου ἄλλοτε τὰ δωμάτιά μας, εἶναι καμιμένη· στὴ πρόσοψί του φράχτες ἀπὸ καλάμια, λάσπες, γουρούνια καὶ ἄγρια σκυλιὰ. Τὸ περιβάλλον του βέβαια καλυτέρευσε. Οἱ ὄξιές καὶ θαλαμιδιές μεγάλωσαν. Οἱ

φραουλιές, μάλλινα - σμέουρα υπάρχουν πάντοτε, αλλά ή εγκατάλειψις και ή χαμένη παλαιά αγγλή του ωραίου αυτού Μοναστηριού, μάς λύπησε.

«Τὸ σπῆτι πού γεννήθηκα, ἄς τὸ πατοῦν οἱ ξένοι·
στοιχίό 'ναι καὶ μὲ καρτερεῖ, ψυχὴ καὶ μὲ προσμένει»

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΣΤΕΝΗΜΑΧΟΣ

Μιά άσίγαστη νοσταλγία για τήν γενέθλια γῆ μ' ἔφερε πάλι κοντά της. Μὲ πόση συγκίνηση, μὲ πόσα γλυκόπικρα συναισθήματα ξαναεῖδαμε τὰ πατρι- κά μας σπίτια μέσα στὰ ὁποῖα ἀκούονταν τώρα μιὰ ξένη γλῶσσα, τίς παληές μας γειτονιές· ξαναζωντάνεψαν αἱ παιδικές μας ἀναμνήσεις βλέποντας ξανά τὰ μέρη ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα πρὶν ἀπὸ τόσα χρόνια γεννηθήκαμε, μεγαλώσαμε καὶ ζήσαμε τὰ εὐτυχισμένα παιδικά μας χρόνια.

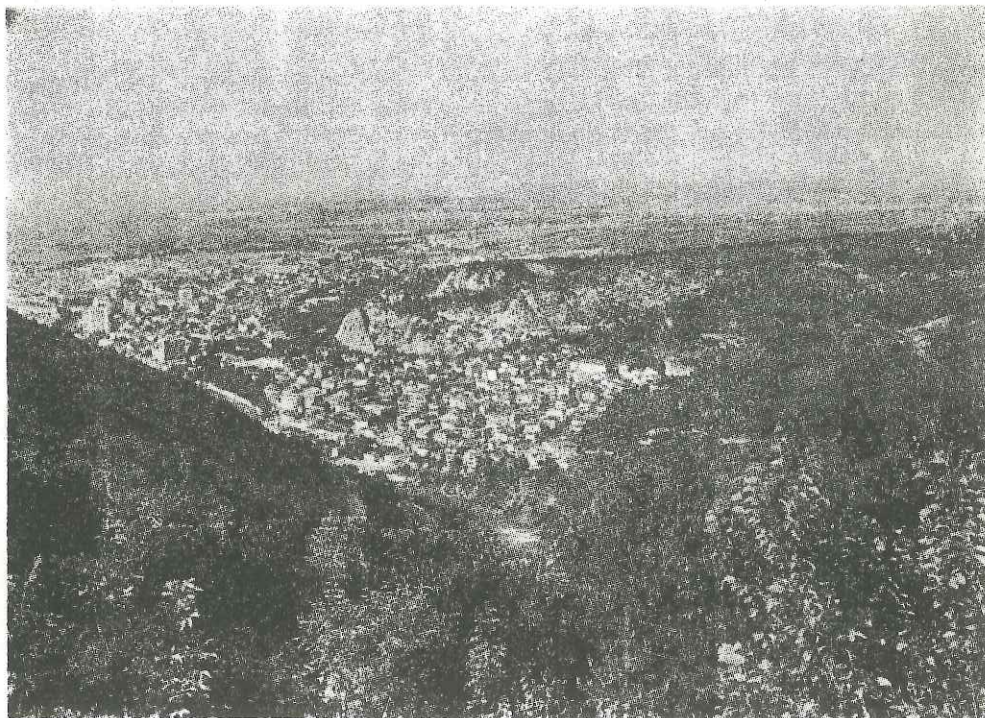
Ἡ Στενήμαχος ἦταν ἀνέκαθεν μιὰ ὁμορφὴ καὶ γραφικὴ πόλις· σ' αὐτὸ τῆ βοήθησε ἡ γραφικὴ τοποθεσία της, τὸ ωραῖον περιβάλλον, τὰ ἄφθονα νερά τοῦ ποταμοῦ της πού διέσχίζαν τοὺς δρόμους τῆς πόλεως εἰς διάφορα σημεῖα σχηματίζοντας μικρὰ κανάλια, συνδεόμενα μὲ γεφυράκια.

Στὸ τελευταῖο μας ταξίδι μὲ ἓνα ὁμιολογούμενως καλαισθητο γούστο, τὴν εἶδαμε μεταμορφωμένη χάρις στὴν ἄφθονη βλάστησι πού κυριαρχεῖ τώρα τόσο στὴ πόλι ὅσο καὶ στὸ περιβάλλον της. Οἱ δρόμοι ἰδίως τοῦ Ἀμπελίνου καὶ τοῦ Τσιπροχωρίου εἶναι ἀσφαλτοστρωμένοι καὶ σχηματίζουν ἀρκετοὶ ἀπὸ αὐτοὺς λεωφόρους μὲ τίς δενδροστοιχίες τους.

Πέραν τῶν δύο γεφυρῶν (τὸ ἄσπρο διὰ πεζοὺς μόνον, καὶ τὸ μαῦρο διὰ τροχοφόρα) πού συνέδεαν στὰ χρόνια μας τὴ πόλι, κτίσθηκαν τώρα καὶ ἄλλα δύο στὴν πρὸς βορρᾶν ἔξοδο τῆς πόλεως· στὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ περνᾷ ὁ ἀπὸ Φιλιππουπόλεως δημόσιος δρόμος καὶ φθάνει στὴ μικρὴ ἄλλοτε πλατεῖα μὲ τὰ νέα κτίριά της μέσα στὰ ὁποῖα κυριαρχεῖ ἀριστερὰ τοῦ γεφυριοῦ αὐτοῦ ὁ «οἶκος ἐπιστήμης» μὲ ἑλληνικὸ ρυθμό· σ' αὐτὸν ὑπάρχει αἴθουσα συναυλιῶν, ὠδεῖον, ἐστιατόριον κλπ. Ἀπέναντί του τὸ νέο δωδεκαόροφο πολυτελές ξενοδοχεῖον «Ἀσενίτσα» κέντρο τῆς κοσμικῆς ζωῆς τῆς πόλεως· καλαισθητὰ παρτέρια, μικρὰ σύσκια ἄλση στὶς πλατεῖες, χαρίζουν μιὰ ωραία θέα στὸν ἐπισκέπτη.

Ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ διεμορφώθη, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ μὴ πλημμυροῦν τώρα τὰ ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ὑπόγεια - κατοικίες ἀπὸ τὰ νερά τοῦ ὀρηκτικοῦ ἰδίως κατὰ τὸν χειμῶνα ποταμοῦ, ὁ ὁποῖος ξεκινώντας ἀπὸ τὴ Ροδόπη δια- σχίζει ὅλη τὴ πόλι καὶ συνεχίζων τὸν δρόμο του στὴ πεδιάδα καὶ χύνεται στὸν Ἐβρο παρὰ τὴν Φιλιππούπολι. Κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ καὶ στὶς δύο ὄχθες του ὑπάρχουν δύο ωραῖες λεωφόροι ἀπὸ ψηλές λεῦκες. Ἡ ἄλλοτε στρα- τιωτικὴ λέσχη μετετρέπη σὲ μουσεῖο· ὁ αἰωνόβιος πλάτανος ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχη στὸν κεντρικὸ δρόμο τῆς ἀγορᾶς ὅπου ἄλλοτε μόνο ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀκούετο καὶ μόνο ἑλληνικὰ καταστάματα ὑπῆρχαν. Ὁ ἀπὸ τῆς Φιλιππουπόλεως

δημόσιος δρόμος μετὰ ἀπὸ τῆ παρακαμπτήριό του πρὸς τὴν ἀγορά, συνεχίζεται εὐθὺς πρὸς τὴν συνοικίαν τῆς κυρίως Στενήμαχου καὶ ἀφίνων ἀριστερὰ του μὲν τὸ ἐπὶ τοῦ μικροῦ λόφου τῶν Ταξιαρχῶν ἄλλοτε ἡμιγυμνάσιόν μας σὲ ὠραία οἰκοδομῇ πού σώζεται σὲ καλὴ κατάστασι, ὡς καὶ τὸ κωδωνοστάσιο τῆς ἐκκλησίας Ἁγ. Μαρίνης τῆς ὁποίας ἡ ἐκκλησία καὶ σχολεῖο κατεδαφίσθησαν, δεξιὰ δὲ αὐτοῦ τὶς γέες πολυκατοικίες καὶ τὶς ἐκκλησίες Ἁγ. Νικολάου καὶ Παναγίας, περᾶ κάτω ἀπὸ τὸ Μετόχι καὶ τὴν ἐκκλησία του διὰ γὰ ἐνωθῆ στῆ συμβολὴ τῶν ἄλλων δύο παλαιῶν δρόμων ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἕνας

Ἡ σημερινὴ Στενήμαχος.

στενὸς καὶ κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ προχωροῦσε διὰ μέσω τοῦ χωριοῦ Μπατσκόβου καὶ τοῦ ἐκεῖ Μοναστηριοῦ τῆς Πετριτζονιτίσης, πρὸς τὴν Ροδόπην, ὁ δὲ ἄλλος περνώντας σύριζα ἀπὸ τὸ Φρούριο τῆς Στενήμαχου ἔφθανε στὰ ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα παρὰ τὴν Εἰάνθην. Σήμερα καὶ οἱ δύο εἶναι ἀσφαλτοστρωμένοι καὶ διασχίζουν, ἰδίως ὁ παραποτάμιος, γραφικὰ τοπεῖα δασωμένα μὲ ἔλατα πού ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ χωριὸ Τσεπελάρι καὶ καλύπτουν τὶς ὑψηλὰς κορυφὰς τῆς Ροδόπης σὲ μία τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ τοποθεσία Παμπόροδο, πού περιγράφεται κατωτέρω:

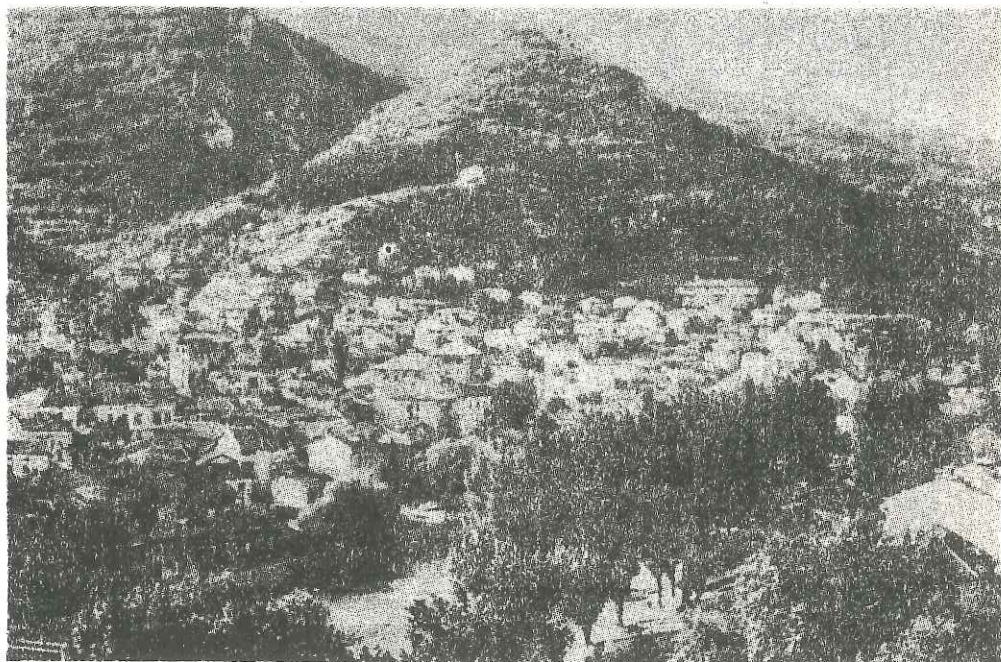
Ἄλλὰ ξαναγυρίζουμε στὴ πόλι. Ὁ ἀρχικὸς παλαιὸς συνοικισμὸς τῆς ἔμεινε εὐτυχῶς ὅπως τὸν ἀφήσαμε· λίγα νέα κτίρια κτίσθηκαν μέσα σ' αὐτὸν καὶ διατηρεῖ ἔτσι τὸ παλαιὸ γραφικὸ χρῶμα του. Μᾶς πληροφόρησαν ὅμως ὅτι πρόκειται καὶ τὸ τμήμα αὐτὸ τῆς πόλεως νὰ ρυμοτομηθῆ δυστυχῶς, ὅποτε θὰ καταδαφισθοῦν τὰ παλαιὰ μας σπίτια πού τὰ εἶδαμε γιὰ τελευταία φορά. Τὰ κανάλια ἀπὸ τὰ νερά τοῦ ποταμοῦ πού διέσχίζαν ἄλλοτε τὴν πόλι καὶ τῆς ἔδιναν τόση γραφικότητα, σκεπάσθηκαν καὶ ἔτσι ἐξαφανίσθηκαν κι αὐτὰ μαζί μὲ τοὺς νεραγούς (ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ ἀγωγός), μὰ ἀρχαιοπρεπῆς λέξεις μέσα

Μέρος τῆς κορφῆς Στενημάχου. Τὸ κωβανοστάσιον τῆς ἐκκλησίας Ἁγίου Μαρτίνου.

στὶς τόσες ἄλλες τῆς Στενημαχίτικης διαλέκτου· τὰ νερά τους διοχετεύθηκαν στὸν ποταμὸ πού δίνει μὲ τὸ ὑδροηλεκτρικὸ του ἔργοστάσιον τὸν φωτισμὸ τῆς πόλεως. Τὰ δύο παλαιὰ ἑλληνικὰ νεκροταφεῖα ἰσοπεδώθηκαν, αἱ ταφόπετρα ἐξαφανίσθηκαν γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχη τίποτε πού νὰ ἐνθυμίζη τὴν ἄλλοτε ἑλληνικότητα τῆς πόλεως. Ὁ Μυρτίλος Ἀποστολίδης στὸ σύγγραμμά του «ὁ Στενημάχος» (2), περιγράφει τὰ ὀνόματα τῶν οἰκογενειακῶν τάφων Στενημαχιτῶν, εἰς τὸ πρὸς Βοδενὰ νεκροταφεῖον γράφων: «Τούτους (τοὺς τάφους) καταγράφωμιν ἐνταῦθα, διότι ἐνδέχεται σὺν τῷ χρόνῳ νὰ ἀπολλοτριωθῶσι καὶ ἐκλείψωσιν». Πόσο δίκαιο εἶχε στὴ πρόβλεψή του αὐτή!

Τὰ γύρω τῆς Στενημάχου παρεκκλήσια τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου παλιὸ βυζαντινὸ, Ἁγ. Χριστοφόρου, Ἁγ. Δημητρίου, Προφήτου Ἡλία, Ἁγ. Παρασκευῆς (βυζαντινὸ) καὶ Ἁγ. Φανερωμένης περιβάλλονται τώρα ἀπὸ πυκνὴ δάσκησι πού συνεχίζεται ἕως τὸ Μοναστήρι τοῦ Ἁγ. Κηρύκου. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ παρεκκλήσι περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα πευκώνα πού πρὶν ἀπὸ 70 χρόνια οἱ μαθηταὶ τοῦ σχολείου Ἁγ. Μαρίνης φυτέψαμε· πόση ἢ νοσταλγία μας καὶ πόσες ἀναμνήσεις κατὰ τὴν ἐκεῖ ἐπίσκεψί μας· ἀπὸ ἐκεῖ διακρίνεται ὅλη σχεδὸν ἡ πανοραμικὴ θέα τῆς Στενημάχου.

* Ἄλλο πηγάμι τῆς κυρίως Στενημάχου. Στὸ ὄψωμι τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Φανερωμένης.

Φυσικὰ στὰ πρῶτα δῆματα τῆς παραμονῆς μας, ἐπισκεφθῆκαμε τὸ δρυρὸ φρούριό τῆς Στενημάχου. Μὲ μεγάλη ἔκπληξι βρήκαμε ἐκεῖ μιὰ νέα μαρμαρίνη πλάκα ἐντοιχισμένη στὸν θράχο ὅπου ἄλλοτε ἢ παλαιὰ πού ἀνέγραφε ὅτι τὸ Φρούριο κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Τσάρο Ἀσέν· τώρα ἢ νέα ἐπιγραφή γραμμμένη σὲ βουλγαρικὴ καὶ ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἀναγράφει ὅτι αὐτὸ ἐ π ε σ κ ε ὺ σ θ η ἀπὸ τὸν Τσάρο τους αὐτόν! Τί μεσολάβησε ἄραγε γιὰ τὴν ἀναγνώρισί τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας ἐκ τῶν ὑστέρων;

Συνεχίζοντας τὴν περιοδεία μας, ἐπισκεφθῆκαμε μετὰ τὸ μοναστήρι Μπασκόδου (Πετριτζονίτισης) τὸ χωριὸ Ναρέτσιν τὸ ὁποῖο σήμερα ἐξελίχθη σὲ

μιά ώραία λουτρόπολι με ξενοδοχεία και μοντέρνες λουτρικές εγκαταστάσεις ως και σανατόριο' περιστοιχίζεται από άφθονη βλάστησι. Διασχίσαμε εν συνεχεία την κωμόπολι Τσεπελάρι και από αυτή μέσα από έλατοφόρα δάση φθάσαμε στη τοποθεσία Παμπόροβο σε ύψόμετρο 1620 μ. Είναι εκεί κτισμένα πολλά πολυτελή ξενοδοχεία τύπου «Ξενία», όλα περιτριγυρισμένα από έντεταμένα δάση από έλατα' οί επισκέπται των ξενοδοχείων είναι ιδίως ξένοι πού παραθερίζουν εκεί τόσο κατά τὸ καλοκαίρι ὅσο και τὸν χειμῶνα ὅπου επιδίδονται σὲ χιονοδρομίες σὲ μιὰ μεγάλη πίστα στήν ὁποία ὀδηγεῖ ἐναέριος σιδηρόδρομος' τὰ χιόνια διατηροῦνται ἐκεῖ μέχρι και πέραν τοῦ Μαΐου. Εἶναι ἕνα γραφικότατο μέρος πού δὲν ἔχει νὰ ζηλέψη τίποτε ἀπὸ τὰ ἀλπικὰ τοπεῖα Αὐστρίας και Ἑλβετίας.

Πήγαμε ἐπίσης και στή τοποθεσία 40 βρύσες σὲ ἀπόστασι 5 μιλμ. ἀπὸ τὴ Στενήμαχο, στή πεδιάδα τοῦ ἀμαξήτοῦ δρόμου πρὸς Φιλιππούπολι. Μέρους ἐκδρομῶν μας ἄλλοτε' τὰ ἄφθονα νερά του πού ἀνέβλυζαν ἀπὸ πολλὰ σημεῖα (ἐξ οὗ και ἡ ὀνομασία), συγκεντρώθηκαν τώρα και σχημάτισαν μεγάλη λίμνη στήν ὁποία γίνονται κωπηλατικοὶ και ἰστιοπλοϊκοὶ ἀγῶνες' τὰ νερά της ποτίζουν τίς γύρω ἐκτάσεις και δίνουν ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια στή Στενήμαχο. Περικλείεται ἀπὸ ἐκτεταμένο πράσινο πού διασχίζεται ἀπὸ γραφικὰ μονοπάτια, παρτέρια λουλουδιῶν και ἄφθονο γκαζόν. Ἐνα κόσμημα τῆς πόλεως στὸ ὁποῖο ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος ἡσυχία.

Εἰς ἀπόστασιν μισῆς ὥρας ἀπὸ τὴ τοποθεσία αὐτή, εὐρίσκεται τὸ μοναστήρι Ἁγ. Παρασκευῆς (Μολδάβας) 5 χιλμ. ἀνατολικῶς τῆς Στενήμαχου, ἑλληνικὸ θέβαια και αὐτὸ ἄλλοτε' πρὸ αὐτοῦ ἐκτείνεται ἡ πεδιάς τῆς Φιλιππουπόλεως πού φθάνει μέχρι τοῦ Αἴμου. Μεταξὺ αὐτοῦ και τίς 40 βρύσες, εὐρέθησαν λείψανα παλαιοῦ Θρακοελληνικοῦ συνοικισμοῦ (νομίσματα Μεγ. Ἀλεξάνδρου και Ρωμαίων Αὐτοκρατόρων) ὡς και θεμέλια βυζαντινοῦ ναοῦ.

Κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ Στενήμαχος ἐπεξετάθη ιδίως πρὸς τὴ πεδιάδα ὅπου ἐκτίσθησαν πολλὰ διόροφα σπίτια ἐργατικά ὅπως και στήν εἴσοδο τῆς πόλεως. Ὅταν τὴν ἀφήσαμε στὸ 1906 ἀριθμοῦσε γύρω στοὺς 12.000 κατοίκους, σήμερα ὑπερβαίνουν τοὺς 50.000. Ἐχει μικτὸν Γυμνάσιον, Προγυμνάσιο και ὀκτῶ δημοτικὰ σχολεῖα' μεγάλο μεταξουργεῖο, ὕδρομύλους, καπνεργοστάσια (μεγάλο κτίριο καπνικοῦ Συνεταιρισμοῦ), σσηαμελαιοτριβεῖα. Τὰ ἄλλοτε πολλὰ ἀμπέλια της πού ἔδιναν τὸ ὀνομαστὸ κρασί, δὲν ὑπάρχουν τώρα' στὰ χρόνια μας ἀκόμη πού εἶχαν καταστραφῆ ἀπὸ φυλλοξήρα και ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ ἀμερικανικὰ κλήματα, δὲν ὑπάρχουν σήμερα.

Ἐκεῖνο πού μᾶς ἐντυπωσίασε και συνεκίνησε στὸ τελευταῖο αὐτὸ ταξίδι μας στή γενέτειρα, ἦταν ὁ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων πού ἔμειναν ἐκεῖ μετὰ τοὺς διωγμούς' τοὺς νομίζαμε λίγους, ἀλλὰ σὲ κάθε θῆμα μας σχεδόν, ὅταν ἄκουαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, μᾶς πλησίαζαν, μᾶς ἔδιναν γνωριμία ἀναφέροντας τὰ ὀνόματά τους, με καταφανῆ συγκίνησι μᾶς ἔσφιγ-

γὰν τὰ χέρια' μὲ ἐπιμονὴ ζητοῦσαν νὰ τοὺς ἐπισκεφθοῦμε στὰ φτωχικὰ τους σπίτια, νὰ μᾶς περιποιηθοῦν καὶ φιλοξενήσουν καὶ νὰ μᾶς θυμίσουν τὰ παλιὰ καλὰ χρόνια' μὲ ἐνδιαφέρον ζητοῦσαν πληροφορίες γιὰ τὴν ἐλεύθερη Ἑλλάδα, γιὰ τοὺς ἐκεῖ συγγενεῖς των, γνωστούς καὶ φίλους. Σ' ἓνα προηγούμενο ταξίδι μας, παρ' ὅλον ὅτι τότε τόσοσιν οἱ ξένοι ἐπισκέπται ὅσον καὶ οἱ ἴδιοι παρακολουθοῦντο στίς ἐπαφές τους μὲ τοὺς Ἑλληνας ταξιδιωτὲς (ἀπὸ τοὺς πράκτορας τοῦ καθεστώτος), μᾶς εἶχαν ὑποδεχθῆ μὲ ἀνθοδέσμες καὶ φρούτα. Σήμερα ὅλα αὐτὰ ἔχουν χαλαρωθῆ τὸ καθεστῶς αἰσθάνεται ἀσφαλέστερο καὶ ὑπάρχει μπορὲ νὰ πῆ κανεὶς ἐλευθερία καὶ γιὰ τοὺς ξένους ἐπισκέπτας τῆς χώρας, ὅσο καὶ τοὺς ἐντοπίους.

Ὅταν μιὰ γριούλα, παλαιὰ Στενημαχίτισσα, ἀφοῦ μᾶς φιλοξένησε στὸ σπίτι της, μᾶς ἀποχαιρέτησε λέγοντας μὲ βουρκομένα μάτια «πολλοὺς χαιρετισμούς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα», ἢ συγκίνησίν μας ἦταν μεγάλη' διαπιστώσαμε ὅτι στὸ βάθος τῆς ψυχῆς ὅλων αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων τῆς Στενημάχου ποὺ ἔμειναν σ' αὐτὴ ὑπάρχει πάντοτε ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ποὺ ὁ χρόνος καὶ ὁ ζυγὸς δὲν στάθηκαν ἱκανοὶ νὰ σθῆσουν. Διατηροῦν ἀκόμη τὴ γλῶσσα τους ἤθη καὶ ἔθιμα' ἀκόμα καὶ μερικὰ παιδιὰ τους μιλοῦν σπασμένα ἑλληνικὰ ἂν καὶ φοιτοῦν σὲ βουλγαρικὰ σχολεῖα καὶ περιβάλλον.

Ὁ προαιώνιος πόθος τῶν Βουλγάρων ἐξεπληρώθη' δὲν ὑπάρχει πλέον ἑλληνομορὸς στὴ Στενήμαχο καὶ τὴν Ἄν. Ρωμανία. Ἡ Στενήμαχος εἶναι τώρα μιὰ ζωντανὴ καὶ εὐήμεροῦσα πόλις γι' αὐτοὺς' γιὰ μᾶς εἶναι μιὰ νεκρὴ πολιτεία μὲ θαρραρόηχο ὄνομα, μιὰ χαμένη γενέτειρα ποὺ ὅμως θὰ τὴ θυμούμαστε- θὰ τὴν ἀγαποῦμε καὶ νοσταλγοῦμε πάντοτε.

Δὲν μπορὲ κανεὶς νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰς προόδους τοῦ βουλγαρικῦ λαοῦ στὰ τελευταῖα χρόνια' ἐνὸς λαοῦ ἐργατικῦ, νομοταγοῦς, ὑπομονητικῦ καὶ πειθαρχικῦ, ποὺ δυστυχῶς ὅμως φανατίζεται συστηματικὰ ἀπὸ τοὺς σωβινιστὰς Κυβερνήτας του, τοὺς διανοουμένους του καὶ τοὺς πρόσφυγας Βουλγαρομακεδόνας' ὅλοι αὐτοὶ ὅλα τὰ δλέπουν καὶ τὰ θέλουν βουλγαρικὰ καὶ τὰ διεκδικοῦν μὲ πάθος καὶ φανατισμό.

Καὶ ὕστερα τελείωσε τὸ νοσταλγικὸ καὶ τελευταῖο ταξίδι μας στὴν ἀγαπημένη πόλι' ἢ τελευταία ἀνάμνησίν μου ἀπ' αὐτὴ, ἦταν ὅταν τὸ θράδυ τῆς προηγούμενης ποὺ θὰ φεύγαμε, τὰ δῆματά μου μὲ ὠδήγησαν καὶ πάλι στὴ παλιὰ γειτονιά, ἄκουσα ξαφνικὰ μέσα στὸ ἡμίφως νὰ κτυπᾷ τίς ὥρες τὸ παλιὸ ὠρολόγι τῆς Παναγίας ἀπὸ τὸ καμπαναριὸ της, ὅπως τότε στὰ παιδικὰ μου χρόνια. Ἦταν σὰν νὰ σταμάτησε ὁ χρόνος, σὰν νὰ μὴ πέρασαν αἱ δεκαετίες, σὰν ἐκεῖνη τὴ στιγμή νὰ γύριζα στὸ σπίτι ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀπογευματινὸ στὸν «Καλὲ» περίπατό μου μὲ τὴ συνοδεία τοῦ ἀγαπημένου σκύλου μου «Ἐρμῆ». Γιὰ μιὰ στιγμὴ ἔζησα μιὰ στιγμὴ ἀπὸ τὰ παιδικὰ χρόνια μου.

Τὴν ἄλλη μέρα ἀποχαιρέτησα τὴν Στενήμαχο, ἀποχαιρέτησα νοερὰ τὸ πατρικὸ σπίτι, τὸ Φαρμακεῖο μας, διότι δὲν ἤθελα ἢ δίσταζα νὰ τὸ ξαναεπι-

σκεφθῶ, τὸν ἄλλοτε ὄρατο κήπο μας στὸν ὁποῖο εἶπα τὴ φράσι τοῦ Α. Τσέχωφ στὸν «Βουσινόκηπό» του: «ὦ ὁ καλὸς μου κήπος, ὁ πανώριός μου κήπος μου ζωὴ καὶ σύ, εὐτυχία μου, ἔχε γειά». Καὶ στὸ σπίτι πού γεννήθηκα καὶ ἔζησα τὰ ὀραιότερα χρόνια τῆς ζωῆς μου, εἶπα τοὺςστίχους τοῦ ποιητοῦ:

ἀγαπημένα χῶματα καὶ πατρικό μου σπίτι,
ξανά σὰς βλέπω καὶ πονῶ.
Στερνὴ φορὰ σὰς ἀντικρύζω καὶ δακρύζω».

Τέκνα τῆς Στενημάχου διακριθέντα κοινωνικῶς διὰ τὴν δρᾶσιν των εἰς τὰς τέχνας, ἐπιστήμας, εἰς ἔθνικὰ καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα, διομηχανίαν καὶ ὡς ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίαι.

Ἵ π ο υ ρ γ ο ἰ: Ἐπίσκοπος Ἁγίου Γεωργίου, Δοξιάδης ἰατρός, Γεώργιος Σ. Τζηρίδης ἰατρός, Κωνστ. Ἁπ. Δοξιάδης ἀρχιτέκτων, Σπύρος Ἁπ. Δοξιάδης ἰατρός.

Β ο υ λ ε υ τ α ἰ: Ἀθανάσιος Ἐπιτρόπου δικηγόρος, Βασίλειος Ἐμ. Παπαδόπουλος δικηγόρος, Σωτήριος Ἀντωνάδης δικηγόρος, Δημ. Βογιατζῆς ἐπιχειρηματίας.

Π ρ ε σ β ε υ τ α ἰ: Σπύρος Καπετανίδης.

Ν ο μ ἄ ρ χ α ἰ: Στέφανος Νίκογλου.

Ἐ π ἰ σ κ ο π ο ἰ: Νικόλαος Λούσης, ἐπίσκοπος Κίτρους.

Ν α ὑ ἄ ρ χ ο ἰ: Ἀθανάσιος Μεζεβύρης.

Κ α θ η γ η τ α ἰ Π α ν ε π ἰ σ τ η μ ἰ ο υ: Λεωνίδας Γεωργιάδης, Χρήστος Τσουντας, Λεωνίδας Δοξιάδης, Θωμᾶς Δοξιάδης, Σπύρος Δοξιάδης, Κωνσταντῖνος Σ. Μανωλίδης, Κωνσταντῖνος Δημητριάδης.

Σ τ ρ α τ η γ ο ἰ, Ἀ γ ῶ τ α τ ο ἰ Ἀ ξ ι ω μ α τ ἰ κ ο ἰ: Ἰωάννης Ἀβράσογλου στρατηγός, Κωνστ. Μαργαρίτης Ἀρχηγός Ἐπιτελείου Ἀεροπορίας, Ἀργ. Ἰ. Μάρδας συνταγματάρχης.

Ἰ α τ ρ ο ἰ: Κωνστ. Ἀντωνάδης, Σωτήρ. Ἀντωνάδης, Βλασ. Ἀστεριάδης, Παντελ. Δοξιάδης, Μιχ. Λιόλτσος, Χαρίκλ. Λεμονίδου, Γεώργ. Λεμονίδης, Μιχ. Κόντος, Ἁθαν. Λεμονίδης, Φιλ. Νίκογλου, Τηλ. Νίκογλου, Θεμ. Ντόγκας, Ἐμμ. Μαρινάκης, Ἐμμ. Βοζάνης, Χρισόφ. Παπαθεοφίλου, Κ. Β. Παπαθεοφίλου, Χρηστ. Γ. Μάρδας, Φαῖδρα Β. Παπαδοπούλου, Νικ. Πεντοβέλης, Ἰωάν. Τσαμπάζης, Ἰωάν. Χατζηϊωάννου, Βασ. Παπαλεωνίδας, Ἀντ. Τσοῦτσος, Γεράσ. Παγουλάτος, Ἀπόστ. Χατζηγηργγορίου.

Ὁ δ ο ν τ ἰ α τ ρ ο ἰ: Γεώργ. Βασιματζῆς, Χαράλ. Βασιματζῆς, Ἰωάν. Καραγιαννάκης, Ἰωάν. Χατζηνικολάου, Ἀργ. Δαλίμης, Μαρ. Κοτρούκη, Γεώρ.

Μπάγκος, Μαρίκα Μπάγκου - Δαλαθέρα, Ἴφιγ. Μπάγκου - Διαμαντοπούλου, Νικόλ. Παλαγγιάς, Ἀργ. Κοσμόγλου.

Φαρμακαποιοί: Δημ. Ἐπιτρόπου, Ἀθαν. Λεμονίδης, Ἀχιλ. Τζηρίδης Μπάγκος.

Δικηγόροι: Μιχ. Γκάνιογλου, Κωνστ. Παπαδόπουλος, Παν. Σέμκογλου, Ἰωάν. Λιόλτσος, Βλάσ. Δίτσας, Δημ. Κοσμόγλου, Στέφ. Παπαθεοφίλου, Μαίρη Παπαδοπούλου, Μιχ. Μάρδας.

Ἀρχιτέκτονες — Πολιτ. Μηχανικοί: Ἀπ. Ἀντωνιάδης, Ἐμμ. Παπαδόπουλος, Ἰωάν. Νίκογλου, Ἀθαν. Ματσιδής, Βασ. Κ. Παπαδόπουλος, Νικ. Νικολαΐδης, Στέφ. Νίκογλου, Βασ. Χατζηλάμπρου, Στέφ. Α. Ἀντωνιάδης, Ἀντών. Δεμιρόπουλος, Βασ. Βέτσογλου, Φιλ. Τζομπάρης, Κλέων Μαρινάκης, Δημ. Κόσμογλου, Ἰωάν. Βοζάνης, Ἀργ. Παλλαγγιάς, Στέφ. Ἀργ. Δημητριάδης, Ἑλλη Λεπτουργοῦ, Ἰωάν. Μαργαρίτης, Σωτ. Βογιατζής, Ἰωάν. Κόσμογλου, Εὐάγ. Μαλτσιδής, Δημ. Λιόλτσος, Ἀγαμ. Δίτσας, Γρηγ. Γ. Βογάνης, Ἀπόστ. Σ. Δοξιάδης, Φιλ. Νικόγλου, Δημ. Σακατιᾶς.

Γεωπόνοι: Ἀπόστ. Ἀποστόλου, Ἀπόστ. Β. Παπαδόπουλος, Κωνστ. Θ. Παπαθεοφίλου, Ἰωάν. Χατζηνικολάου, Δημ. Ἀθράσογλου, Ἀποστ. Τζαμπάζης, Ἀθαν. Κουμπατῆς - Παραμάνας.

Ἀρχαιολόγοι: Χρ. Τσουντας (Ἀκαδημ.) Ἀναστ. Τζομπάρη - Γιαννοπούλου, Λίνα Παγουλάτου, Ἀναστ. Ντήνσιμορ (Δημητριάδου).

Φιλόλογοι Βλάσ. Σκορδέλης, Ἀπασ. Σκορδέλη (Διευθ. Ἀρσακείου), Γεώργ. Μουσαῖος, Ἀθαν. Τσουντας, Μυρτ. Ἀποστολίδης, Κωνστ. Οἰκονόμου, Ἄγγα Ἀργ. Παλαγγιά, Ἀριστ. Γουγλίδης, Κωνστ. Ἀθράσογλου, Πετραδάκης.

Ἀνωτάτ. Οἰκονομ. Σχολῶν: Κ. Β. Παπαδόπουλος, (Γενικός Διευθ. Τραπεζικής), Ἀπόστ. Λεμονίδης, Κυρ. Ἀπ. Δοξιάδης, Ἀπόστ. Θ. Δοξιάδης, Ἀπόστ. Κ. Δοξιάδης, Ἀριστ. Κ. Δοξιάδης.

Χημικοί: Τσιούντας, Ἀργ. Κ. Μανωλκίδης, Κωνστ. Μανωλκίδης, Στέργ. Δημητριάδης, (ἀτομ. ἐπιστ.) Ἀντ. Θ. Δημητριάδης (ἀτομ. ἐπιστ.), Βασ. Θ. Παπαθεοφίλου.

Μακροδονομάχοι: Ἰωάνν. Ἀθράσογλου, Βλάσ. Σαχίνης, Ἄνδρ. Μακούλης, Ἄνδρ. Τσορίλας, Νικ. Λούσης (ἐπισκ. Κίτρου).

Ἐθνικοὶ Ἐϋεργέται: Χρυσοβέργης, Θεόφ. Σιδερίδης, Ἀπόστολος Μεξεθούρης.

Βιομήχανοι: Ἀπόστ. Νικολαΐδης, Ἀργ. Νικολαΐδης, Θ. Δημητριάδης, Κυρ. Μαρίντσογλου, Νικ. Νίκογλου, Μιχ. Νίκογλου, Γεώργ. Δ. Ἀθράσογλου, Ἀργ. Δημητριάδης, Γκανιόγλου, Πετράκογλου, Καλαμάντης, Ι. Τζομπάρης, Ἀφοὶ Δίτσα, Ἀφοὶ Παπαναστάσογλου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) ΦΩΤΙΟΣ: Ἐπισκόπου Βιργινουπόλεως καὶ Πεντικῶ Ἀρχιερατικοῦ Ἐπισκόπου Φιλιππουπόλεως: «Ἱστορικαὶ σημειώσεις καὶ ἐπίσημα ἔγγραφα Περὶ τῆς βουλγαρικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν βουλγαρικῶν κακουργειῶν, πρὸς ἐξόντωσιν τοῦ ἐλληνισμοῦ τῆς Ἀνατ. Ρωμολίας (1876 - 1914)» ἔκδοσις 1919.
- 2) ΚΟΣΜΑ ΜΥΡΤ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ: «Ὁ Σπενιμάχος» ἔκδοσις Β' 1962.
- 3) ΚΩΣΤΑ ΔΑΔΑΦΝΗ: «Ὁ Ἀπάστολος Δοξιάδης· ὁ ἀγωνιστὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος» ἔκδοσις 1974.
- 4) ΜΕΡΙΑΝ: μηνιαῖον περιοδικὸν Ἀμβούργου 3/ΧVII.
- 5) ΝΙΚΟΛΑΙ ΝΑΣΤΟΝ: «Acenograd» Μετάφρασις - ἔκδοσις Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν 1963.
- 6) BROCKHAUS: Engyklopedie, τόμος 2.
- 7) VASSILIEF: Βυζαντινὴ Ἱστορία.
- 8) Ν. ΔΑΔΑΡΙΩΤΗ: «Τὰ ἐλληνικὰ στοιχεῖα τῆς βουλγαρικῆς γλώσσης». Ἀρχεῖον Θρακικοῦ Θησαυροῦ, τόμος 17.
- 9) Κ. ΑΜΑΝΤΟΣ: Τοπωνυμικὰ Σπενιμάχου. Ἀρχ. Θράκης τ. 6.
- 10) Β. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ: «Πρακτικὰ τῆς Σχολῆς Σπενιμάχου» Θρακικά 1.
- 11) Β. ΣΚΟΡΔΕΛΗΣ: «Σπενιμάχου κάρια ὀνόματα, ἐπίθετα, παρανόμια». Ἀρχεῖον Θράκης 1.
- 12) Π. ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ: «Ὁ δεῦτερος κώδικς τῶν Σχολείων τῆς Σπενιμάχου». Ἀρχεῖον Θράκης 9.
- 13) Ρ. ΚΡΕΤΣΜΕΡ: «Zum dialektik von Stenimachos».
- 14) ΑΘ. ΛΕΜΟΝΙΑΔΗ: «Ἡμερολόγιον» 1932.

ΒΑΣΙΛΙΑΣ — ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ

Γ Λ Ω Σ Σ Α Ρ Ι Ο Ν

του γλωσσικού ιδιώματος Σωζοπόλεως Βορειοανατολικῆς Θράκης

Ἡ Σωζόπολις (ἡ ἀρχαία Ἀπολλωνία τοῦ Πόντου), ἡ βουλγαροκρατούμενη τώρα αὐτὴ πόλις τῆς Ἀνατολ. Ρωμυλίας στὰ δυτικὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, εἶναι ἀρχαία Ἑλληνικὴ ἀποικία τῶν Μιλησίων⁽²⁾.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀπολλωνίας, ἀφοῦ προήρχοντο ἀπὸ τὴν Μίλητο, θὰ μιλοῦσαν φυσικὰ τότε τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ποὺ μιλοῦσαν καὶ οἱ Μιλήσιοι.

Καὶ αὐτὸ τὸ ἐξακριβώνουμε ἀπὸ τὶς ἀρχαίες ἐπιγραφές ποὺ βρέθηκαν στὴν Σωζόπολι, μία τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς:

(Α) ΓΛΘΑΙΤΥΧΛΙΕΔΟΞΕΤΑΙ
(ΒΟ) ΥΛΑΙΚΑΙΤΩΙΔΑΜΩΙΕΠΕΙΔΗ
(ΑΡΙ ἢ ΗΦΑΙ) ΣΤΙΩΝΣΩΣΙΑΑΠΟΛΛΩΝ
ΑΣ ΚΑΛΟΣ ΚΑΙ ΑΓΑΘΟΣ
ΕΩΝΔΙΑΤΕΛΕΠΕΡΓ
ΚΑΙ ΠΟΛΛΟΙΣΤΩΝ
ΓΙΑΣ ΠΑΡΕΙΣΧΗ
ΑΙ ΒΟΥΛΑΙ ΚΑΠ

Μὲ τὴν πάροδο τῶν αἰῶνων ἡ γλῶσσα, ἐπηρεασθεῖσα καὶ ἀπὸ τὶς γλώσσες τῶν ἀλλεπαλλήλων ξενικῶν κυριάρχων ἢ συμμάχων (Ὀδρυσῶν, Θρακῶν, Μακεδόνων, Ρωμαίων Λατίνων, Βυζαντινῶν, Γενουατῶν καὶ Ἑγετῶν, Βουλγάρων

1) Μὲ τὶς μικρὲς μου ἐυνάμεις προσπάθησα νὰ κάμω ἓνα εἶδος μελέτης τοῦ Γλωσσικοῦ ιδιώματος τῆς Σωζοπόλεως. Ἔτσι ἔθεσα τὶς ἑσῆς ἄλλοι - εἰδικοὶ ἄς τὴν ἐπεξεργασθοῦν ἐπιστημονικῶς.

2) Τῶν Ἰόνων, ποὺ, ὡς γνωστόν, ἐγκατέλειψαν τὴν ἀρχαιότητα τὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν κάθοδο τῶν Δωριέων, ἐγκατεστάθησαν στὰ Μικρασιατικὰ παράλια, κτίσαντες τὶς 12 Ἰωνικὲς πόλεις, μὲ κυριώτερη τὴν Μίλητο. Ὑπερθερὰ ἀπὸ χρόνιαν ἢ Μίλητος, μετὰ ἀπὸ τὴν ἔθρουσι μερικῶν ἑλλων ἀποικιστῶν στὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου, ἔθρουσε καὶ τὴν Ἀπολλωνία. (Σωζόπολι, μὲ τὸ μεταχριστιανικὸ τῆς ὀνομα, πρὸ 6ου πρ. Χρ. αἰῶνα, ὡς αὐτόνομη.

για λίγο, πάλι των Βυζαντινών, των Τούρκων, των Ρώσων και στο τέλος των Βουλγάρων) έπαθε πολλές μεταβολές και πήρε πολλές λέξεις των κατακτητών, ιδιαίτερα κατά την μακραίωνη τουρκική σκλαβιά. Διότι, ενώ ο αριθμός των λατινικών και βουλγαρικών λέξεων, που πέρασαν στο Σωζοπολιτικό Γλωσσικό ιδίωμα είναι μηδαμινός, πάμπολλες είναι οι τουρκικές λέξεις ή παραφθορά αυτών (δηλ. ρίζες από τουρκικές λέξεις, με καταλήξεις του τοπικού ιδιώματος).

Επίσης υπάρχουν και πολλές μεσαιωνικές βυζαντινές λέξεις από την Βυζαντινή συμμαχία και κατόπιν κυριαρχία, κατά την οποία κρίσθηκε το 1270 ή Μονή Ιωάννου του Προδρόμου σ' ένα νησί της Σωζοπόλεως (της οποίας σώζονται ακόμη τα ερείπια) και δέν ήταν ή Μονή μόνο πνευματικό κέντρο, αλλά και ανώτερο εκπαιδευτήριο. Εκτός τούτου όμως, κατά τους ιστορικούς, στην Σωζόπολη, που ήταν τότε «πολυάνθρωπος και μεγάλη», εγκαθίσταντο κατά καιρούς και Βυζαντινοί τιτλούχοι και μέλη της Αυτοκρατορικής οικογενείας (1), που επόμενο ήταν να μεταθέσουν λέξεις τους στην Σωζοπολιτική γλώσσα.

Οι περισσότερες αλλαγές, που στο πέρασμα των αιώνων, έγιναν σ' αυτή την γλώσσα είναι σχεδόν σαν αυτές που έγιναν στην Κοινή Νεοελληνική. Πολλές λέξεις διατηρούν τον ίδιο τύπο της αρχαίας: ούρανος, ήλιος, ιστορία, γράμματα, κλπ., όλες άλλαξαν μορφή και μερικές και σημασία.

Σε μερικές λέξεις αποσιωπάται το αρχικό α (νεβαίνω, νεσαίνω, γοράζω, νεγκντάζω, ρεθωνιάζω (άλλα άρραθώνα) (ή), ενώ άλλου προτίθεται σε λέξεις (ραθασάκι - άραθασάκι, γλείφω - άγλείφω, μασχάλη - άμασχάλη, δελφιν - άδρέφινος), άλλου το α τρέπεται σε ε (άνεστενάζω, ρεθωνιάζω) και στις περισσότερες περιπτώσεις παθαίνει τις μεταβολές που παθαίνει και στις λέξεις της Κοινής Νεοελληνικής.

Το θ τρέπεται σε π, όπως και στην Νεοελληνική (κόμπος - κόμπος). Επίσης σε φ (βλήχων - βληχούνη - φλησκούνη), σε μπ (θαμβάκι - μπαμπάκι, θάλασμο - μάλασμο, θλαστάρι - μπλαστάρι).

Το γ άλλου αναπτύσσεται πριν και ανάμεσα σε φωνήεντα (αίμα - γαίμα, κλαίω - κλαίγω) και άλλου αποβάλλεται επί το λεπτότερον (γειτόνισσα - ειτόνισσα, γητεύω - ήτεύω).

Το ε χρησιμοποιείται σαν προθετικό σε μερικές λέξεις (εδέλλα - έδδέλλα, γλεντζές - έγλεντζές) και σε άλλες τρέπεται σε α (έξάδελφος - άξάδρεφος - άξαδρέφη).

Το θ αποβάλλεται κάποτε από την αρχή του μορίου θά, που μένει άπλο α (α πά' να φέρω, α πάγω, α φύγω, αλλά και θά πά' να φέρω, θά πάγω, θά φύγω).

1) Ιστορία Σωζοπόλεως. Κοινστ. Παπαϊωαννίδη.

Τὸ ι φεύγει ἀπὸ τὸ μέσον μερικῶν λέξεων (μερικά - μερ'κά, σιτάρι - στάρι, περιγελῶ - περγελῶ κλπ.).

Τὸ τ στὰ ἄρθρα τῆς αἰτιατικῆς ἄρσενικά καὶ θηλυκὰ τρέπεται σὲ ντ (ντὸ - ντόν, ντή - ντήν - ντόν ἄντρα, ντὸ χορό, ντή διασκέδαση, ντήν ἁμαρτία).

Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Σωζοπόλεως διατηρεῖ σὲ μερικά ρήματα τίς καταλήξεις τῶν ἀρχαίων ρημάτων, μὲ μικρὴ παραλλαγή (πτω - φτω - κόφτω, ράφτω) καὶ ἔκτος ἀπὸ τὰ ρήματα σὲ α ι ν ω, σχηματίζει καὶ ἄλλα σὲ η σ κ ω (νεβαίνω, κατεβαίνω, πεθνήσκω, μνήσκω).

Τὰ ἄλλα ρήματα ἔχουν σχεδὸν τίς καταλήξεις τῆς Κοινῆς Νεοελληνικῆς στὸ Α' πρόσωπο τοῦ ἐνεστώτος.

Σχηματίζει μερικά ἐπίθετα σὲ ε ν ι ο ς, σὰν τῆς Νεοελληνικῆς (ξυλένιος, μολυθένιος, ἀσημένιος, μαλαματένιος) καὶ ἄλλα πολλά, καθὼς καὶ ὑποκοριστικά ἐπίθετα μὲ τὴν κατάληξι ο υ τ σ ι κ ο ς (μικρούτσικος, μεγαλούτσικος, καλούτσικος), στὰ δὲ οὐσιαστικά οὐδέτερα ὑποκοριστικά χρησιμοποιεῖ περισσότερο τὴν κατάληξι ο π λ ο (παιδόπλο, κορτσόπλο, φουστανόπλο, χερόπλο, ποδαρόπλο) καὶ σπανιώτερα τὴν κατάληξι α κ ι (ζουναράκι, σιλταδάκι, παπλωματάκι, κρεββατάκι).

Τὰ θηλυκὰ ἀνδρῶνυμικά καὶ ἐπαγγελματικά σχηματίζει σὲ ε σ σ α, ὅταν τὰ ἄρσενικά τονίζονται στὴν λήγουσα (γιατρός - γιατρέσσα, φαρμακοποιός - φαρμακοποιέσσα, τσιφτής - τσιφτσέσσα, Χατζής - Χατζέσσα, Σαμαράς - Σαμαρέσσα, Πεταδρατζής - Πεταδρατζέσσα, Λεμονής - Λεμονέσσα), σὲ α ι ν α, ὅταν τὸ ἄρσενικὸ τονίζεται στὴν παραλήγουσα (τελώνης - τελώναινα, φουρνιάρης, φουρνιάραινα, μπακάλης - μπακάλαινα, Καρδομιάτης - Καρδομιάταινα, Ραλλίδης - Ραλλίδαίνα, Κουρτίδης - Κουρτίδαίνα) καὶ σὲ ι ν α, ὅταν τὸ ἄρσενικὸ λήγει σὲ ο π ο υ λ ο ς, ο γ λ ο υ ς καὶ γενικά εἶναι προπαραξύτονο (Δήμαρχος - Δημαρχίνα, Πάδερρος - Παρεδρίνα, Καλογερόπουλος - Καλογεροπούλινα, Κούρτογλους - Κούρτογλίνα, Μούζελος - Μούζελίνα).

Στὶς προσωπικὰς ἀντωνυμίας τοῦ ἐν. ἀριθ. χρησιμοποιεῖ τὴν αἰτιατικὴν μ ἐ καὶ ἀντὶ τῆς δοτικῆς μ ο ἰ (μοῦ τῆς Κοινῆς Νεοελλ.). Π.χ. φέρε με, (ἀντὶ φέρε μου), γὰ σὲ στείλω, (ἀντὶ γὰ σοῦ στείλω) ντόν (ντήν) ἔγραψα, (ἀντὶ τοῦ (τῆς) ἔγραψα).

Τὸ Σωζοπολίτικο γλωσσικὸ ἰδίωμα, ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἰδιώματα τῶν ἄλλων πόλεων καὶ χωριῶν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Βορείου Θράκης, ἀνίκει μᾶλλον στὰ λεγόμενα Νότια ἰδιώματα, καθὼς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι σὰν αὐτὸ διατηρεῖ κατὰ κανόνα (ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ παραδείγματα τοῦ Γλωσσαρίου) τὰ ἄτονα ι, η καὶ ο υ ὅπως π.χ. σπίτι (καὶ ὄχι σπῖτ'), κάμαρη καὶ ὄχι κάμαρ'), ἀπίδι (καὶ ὄχι ἀπίδ') θγαίνουνε (καὶ ὄχι θγαίν'νε) νεβοίνουνε (καὶ ὄχι νεβαίν'νε).

Ἐπὶ τὸν ἴσον ἔχουν μερικὰς ἐξαιρέσεις, ἀλλὰ σπάνιες ὅπως τὸ σιδερόγ'δι

(ἀλλά γουδι), κολλυθόζιμος (ἀλλά ζουμί), στάρι, πγαίνω, ζιγιάνω (λυγίζω), περγελῶ, πέρσου, μερικοί (μερικοί), κάντανε (κάθουντανε).

Τὸ ἄτονο ι στὸ τέλος τῆς λέξεως χάνεται, ὅπως καὶ στὴν Νεοελληνικὴ δημοτικὴ, ὅταν ἀκολουθῆ λέξις, πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν (τὸ σπῖτ' αὐτό, τὸ μολύθ' αὐτηγῆς), ὅπως χάνεται καὶ κάθε ἄλλο ἄτονο τελικὸ φωνῆεν, ἢ δίφθογγος τῆς προηγουμένης λέξεως, ὅταν ἀκολουθῆ λέξις πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, ἄρθρον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον. Π.χ. διαβάζ' ὁ κόσμος, γράφ' ἡ ἐφημερίδα, ἦρτ' ἡ ὦρα, θγῆκ' ὁ ἥλιος, ἔψην' ὁ φούρνος.

Ὁρισμένων λέξεων (ὅπως κ ε ἰ ν ο, ἔ ν α, ἄ λ λ ο) χάνεται τὸ τελικὸ φωνῆεν καὶ ὅταν τὸ ἄρθρο πού ἀκολουθεῖ ἀρχίζῃ ἀπὸ τ ἢ ντ. Π.χ. Κενὶν' ντὸ χρόνον, κείνη' ντὴ γιορτῆ, σέ κείν' τὸ μέρος, κείν' τὰ χρόνια, τὸ ἐν' τὸ χέρι, τὸ ἐν' τὸ μάγουλο, ντὸν ἄλλ' ντὸ μῆνα, πὲ ντὴν ἄλλη ντὴ μπάντα, τ' ἄλλ' τὸ παιδί, τ' ἄλλ' τ' ἀγόρι, τ' ἄλλ' τ' ἀρνιά. (Στὰ τελευταῖα παραδείγματα ἐκθλιβεται καὶ τὸ φωνῆεν τοῦ ἄρθρου, ὅπως καὶ στὴν Νεοελλ. δημοτικὴ, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ λέξις πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν).

Ἐπίσης πρὶν ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτὰ ἀποβάλλεται καὶ τὸ τελικὸν φωνῆεν τοῦ ἐπιθέτου μ ε γ ἄ λ ο. Π.χ. τὸ μεγάλ' τὸ παιδί, τὸ μεγάλ' τὸ θαρῆλι. Κάποτε μάλιστα, ἀλλὰ πολὺ σπάνια, δὲν προφέρεται καὶ διαφόρων ἄλλων λέξεων τὸ τελικὸ φωνῆεν, ὅταν εἴσκειται κατόπι ἀπὸ λ, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐπομένη λέξις ἀρχίζει ἀπὸ σύμφωνο. (Θέλ' νὰ πάγω = θέλω νὰ πάγω, θέλ' νὰ μαγερέψω = θέλω νὰ μαγερέψω, ἔλ' σὲ πῶ = ἔλα νὰ σὲ πῶ).

Τὸ α τῆς λέξεως μ ἔ σ α, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀποβάλλεται, ὅταν ἀκολουθῆ λέξεις πού ἀρχίζει ἀπὸ φωνῆεν, (μέσ' ἀνάμεσα), ἢ ἀκολουθοῦν τὰ ἄρθρα τῆς αἰτιατικῆς μαζί μὲ τὴν πρόθεσι σ ἐ (σ') (μέσ' στὸ φούρνο, μέσ' στὴ πιατέλλα, μέσ' στὸ σπῖτι), ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκολουθῆ ἢ πρόθεσις σ ἐ, χωρὶς τὸ ἄρθρο. Π.χ. μέσ' σὲ θαρῆλι, μέσ' σὲ καζάνι, μέσ' σὲ μιὰ τρύπα, μέσ' σὲ φούρνο. Ἐπίσης τὸ α αὐτὸ χάνεται καὶ ὅταν τὴν λέξι μ ἔ σ α ἀκολουθῆ ἢ πρόθεσις π ἐ (ἀπὸ) (πὸ μέσ' πὲ τὸ καζάνι, πὸ μέσ' πὲ τὸ σπῖτι).

Στὰ τοπικὰ ἐπιρρήματα π ἄ ν ο υ καὶ κ ἄ τ ο υ χάνεται ὀλόκληρη ἢ τελευταία συλλαβή, ὅταν ἀκολουθῆ ἢ πρόθεσις σ ἐ (εἰς). Π.χ. κά' στὸ γιαλό, πᾶ' σὲ τραπέζι. Ὅταν ὅμως ἀκολουθῆ ἢ πρόθεσις π ὄ, π ἐ (ἀπὸ), ἐνῶ τῆς λέξεως κ ἄ τ ο υ χάνεται πάλι ὀλόκληρη ἢ τελευταία συλλαβή, τῆς λέξεως π ἄ ν ο υ χάνεται μόνον ἢ δίφθογγος ο υ καὶ διατηρεῖται τὸ ν, π.χ. πὸ κ ἄ ' π ε τ ὸ τραπέζι, πὸ π ἄ ν' π ἐ τὸ τραπέζι.

Ἐπίσης χάνεται ἢ τελευταία συλλαβὴ τοῦ ῥήματος π ἄ γ ω, ὅταν προηγῆται τῆς λέξεως ν ἄ, π.χ. θὰ π ἄ ' ν ἄ φ ἔ ρ ω, π ἄ ' ν ἄ φ ἔ ρ η, π ἄ ' ν ἄ φ ἔ ρ η ς! (Προστακτ.).

Ἄλλοι χαρακτηριστικοὶ ἰδιωματισμοὶ εἶναι οἱ ἐξῆς:

Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις γίνεται συνεχφώνησις δύο γειτονικῶν φωνηέντων ἢ διφθόγγων δύο χωριστῶν λέξεων, πού ἢ μία λήγει καὶ ἢ ἄλλη ἀρχίζει

ἀπ' αὐτά, καὶ προσφέρονται σὰν μία συλλαβὴ καὶ μία λέξι, τῆς ὁποίας ὁ τονισμὸς πέφτει στὴν λήγουσα τῆς πρώτης. Π.χ. ποῦεῖσαι; ποῦεῖμαι; ποῦήντανε, ποῦήντασι, δέειναι, δέήντανε, ἐσῦεῖσαι; ἐσῦήσανε; τίειν' αὐτό;

Τὸ ἴδιο σὰν μιὰ λέξις προφέρεται καὶ τὸ ἀρνητ. ἐπίρρημα δὲ (δὲν) μετὸ ρῆμα μπορῶ, πού ὁ τονισμὸς πέφτει στὸ δὲ (δέμπορω).

Ἐπίσης καὶ ἡ ἐρώτησις π ο ι ὀ ς ε ἰ γ α ι; προφέρεται σὰν μιὰ λέξις καὶ ὁ τόνος πέφτει στὸ π ο ι ὀ ς.

Ἄλλου γίνεται ἀλλαγὴ γένους (τὸ στόμα - ὁ στόμας, ὁ ἀρραδῶν - ἡ ἀρραδῶνα) καὶ ἄλλου ὑπάρχουν λέξεις μετὰ διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ἔννοια. Π.χ. χ ω ρ α τ ε ὑ ὼ = ὄμιλῶ, δὲ σὲ σ υ λ λ ο γ ῖ σ τ η κ α — λέγεται στὸν ἐπισκέπτη ἀπὸ τὸν οἰκοδεσπότη (ὅταν ὁ τελευταῖος εἶναι ἀπησχολημένος μετὰ ἄλλες φροντίδες) μετὰ τὴν ἔννοια: δὲν μπόρεσα νὰ σὲ δῶ, δὲν σὲ χάρηκα, δὲν σὲ περιποιήθηκα. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἔχει ἐπίσης καὶ τὴν ἔννοια τοῦ δὲ ν σὲ π ἤ ρ α ε ἶ ῑ ῑ σ ι.

Οἱ προθέσεις ἀ π ὀ καὶ μ ἔ (μετὰ) ἐκφράζονται στὸ Σωζοπολιτικὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα μετὰ π ἔ. Π.χ. ἤρτε π ἔ ν τ ῆ ν Ἄ θ ῆ γ α, π ἔ τ ὸ τ ρ α ῖ ν ο.

Τὸ π ἔ τῆς προθέσεως ἀ π ὀ ὅμως χρησιμοποιεῖται σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις, ἐνῶ σὲ ἄλλες χρησιμοποιεῖται τὸ ἴ π ὀ, καὶ συγκεκριμένως τὸ π ἔ χρησιμοποιεῖται π ἄ ν τ ο τ ε π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ὸ ἄ ρ θ ρ ο (πὲν τὸ γυαλό, πὲν τὴ πατρίδα, πὲν τὸ χωριό, πὲν τοὺς ψαράδες, πὲν τὶς πόχες, πὲν τὰ σπίτια), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ ο ὕ σ ι α σ τ ι κ ἄ (πὲν μαθητῆς, πὲν μεριά σὲ μεριά, πὲν παιδί), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ ἐ π ἰ θ ε τ α (πὲν ἄσθηστο ἄσδέστη, πὲν καλὴ οἰκογένεια, πὲν μεγάλο σοῖ), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ τ α κ τ ι κ ἄ ἀριθμητικὰ ἐπίθετα (πὲν πρῶτο μαθητῆ, πὲν τετάρτη σειρά, πὲν πρῶτο χέρι), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ π ο λ λ α π λ α σ ι α σ τ ι κ ἄ (πὲν διπλό, πὲν διπλῆ, πὲν τριπλό), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ ἀ ν α λ ο γ ι κ ἄ (πὲν τριπλάσιο, πὲν πενταπλάσιο, πὲν δεκαπλάσιο), π ρ ῖ ν ἀ π ὀ ὅ λ ε ς π ῖ ς ἀ ν τ ω ν υ μ ῖ ε ς: (πὲν μένα, πὲν σένα, πὲν κείνουνα, πὲν δικό μου, πὲν ὅποιον, πὲν ὅσον κλπ.), ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἀντωνυμίας π ὀ σ ο ς - ἡ - ο, πού προηγεῖται τὸ ἴ π ὀ (πὲν πόσα τοὺς ἔδωκες; ἴπὸ πόσους, ἴπὸ πόσες πῆρες;) καὶ τὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικὰ ἐπίθετα (ἴπὸ ἕνα, ἴπὸ δύο, ἴπὸ τρία, ἴπὸ πέντε, ἴπὸ εἴκοσι, ἴπὸ ἑκατό, ἴπὸ διακόσια κλπ.).

Τὸ ἴ π ὀ προηγεῖται καὶ τῶν ρημάτων καὶ μετοχῶν, σὰν πρῶτον συνθετικὸ (ποκοιμοῦμαι, ποκλειοῦμαι, ποκυφιάζω, ποκοιμισμένος, ποκλεισμένος κλπ.), καθὼς σὰν πρῶτον συνθετικὸν χρησιμοποιεῖται καὶ στὰ σύνθετα οὐσιαστικὰ (πφόρι, ποτσιγάρο, κλπ.).

Ἐπίσης τὸ ἴ π ὀ μπαίνει π ρ ῖ ν ἀ π ὀ τ ἄ τ ο π ι κ ἄ ἐ π ἰ ρ ρ ῆ μ α τ α (ἴπὸ μέσα, ἴπὸ μακρὰ, ἴπὸ μπροστά, ἴπὸ λόγερα, ἴπὸ πίσου κλπ.). Στὴν δὲ ἐρώτησιν ἀ π ὀ π ο ὕ; ἡ πρόθεσις ἀφομοιώνεται μετὰ τὸ ἐπίρρημα καὶ γίνε-

ται π ο ὕ π ο ὕ; (Ποῦ τοῦ ἔρχεσαι; — Ἔρχομαι π ὀ μ α κ ρ υ ά, π ἔ π ο λ ὺ μ α κ ρ υ ά).

Ἐνῶ πρὶν ἀπὸ τὸ χ ρ ο ν ι κ ᾶ ἐ π ι ρ ρ ῆ μ α τ α χ ρ η σ ι μ ο π ο ι ε ῖ τ α χ ρ η σ ι μ ο π ο ι ε ῖ τ α τὸ π ἔ (πῆ πότε, πῆ τῶρα, πῆ ὕστερα, πῆ σήμερα, πῆ αὔριο, πῆ χτές, πῆ προχτές, πῆ πέρσυ, πῆ φέτο), μὲ μερικές ἐξαιρέσεις: (πὸ πότε; πὸ νωρίς, πὸ θραδύς).

Στὴν κλίσι τῶν ὀνομάτων δ ἐ ν χ ρ η σ ι μ ο π ο ι ε ῖ γ ε ν ι κ ῆ τοῦ π λ η θ υ ν τ ι κ ο ὕ ἀλλὸ τὴν ἐκφράζει μὲ τὴν γενική τοῦ ἐνικοῦ, ἢ μὲ προθέσεις καὶ τὴν αἰτιατική τοῦ πληθυντικοῦ (ἕνα τῶν παιδιῶν = ἕνα πῆ τὰ παιδιά, πέτσέτα τοῦ χεριοῦ, ἢ γιὰ τὰ χέρια).

Ἐξαιροῦνται τὰ κλιτὰ ἀπόλυτα ἀριθμητικά ἐπίθετα, ποὺ ἔχουν καὶ γενική πληθυντική, ὅπως: τριῶ, τεσσάρω, διακόσιω, τρακόσιω, χιλιῶ, δυὸ χιλιαδιῶ, τριῶ χιλιαδιῶ κλπ. Ἐπίσης κατ' ἐξαιρέσιν κλίνονται στὴν γενική πληθυντικοῦ καὶ ὠρισμένα ὀνόματα ποὺ ἔπονται τῆς γενικῆς τῶν ἀνωτέρω ἀριθμητικῶν, ὡς καὶ τῶν ἀκλίτων, π.χ. τριῶ λεπτῶ, δυὸ ὠρῶ κλπ. Τὰ ὀνόματα ποὺ κλίνονται στὴν γενική πληθυντική μαζί μὲ τὰ ἀριθμητικά εἶναι: 1) οἱ χρονικές μονάδες: (τριῶ λεπτῶ, τεσσάρω ὠρῶ, δυὸ μερῶ, τριῶ μηνῶ, τεσσάρω χρονῶ, ἑπτὰ μηνῶ, χιλιῶ χρονῶ κλπ.), 2) οἱ μονάδες θάρους: τρακόσιω δραμιῶ, πέντε ὀκαδιῶ, ἐπίσης θάρους χρυσοῦ: (εἰκοσιτεσσάρω καρατιῶ), 3) οἱ νομισματικές μονάδες: (δυὸ παραδιῶ), πεντακόσιω γροσιῶ κλπ. Ἐπίσης οἱ λέξεις: μπόι, λογιῶ, (μπελοῦκι), (π.χ. δυὸ μπογιῶ, χιλιῶ λογιῶ, δυὸ μπελοουκιῶ) καὶ παιδιῶ (μόνο στὴν περίπτωσι τριῶ, τεσσάρω κλπ. παιδιῶ μάγνα). Τὰ ὡς ἄνω ὀνόματα κλίνονται στὴν γενική πληθυντική ἐπίσης καὶ ὅταν ἔπωνται τῶν ἀντωνυμιῶν πόσα - πόσω, τόσα - τόσω, ὅσα - ὅσω (πόσω παραδιῶ, τόσω δραμιῶ, ὅσω χρονῶ, πόσω λογιῶ), αὐτὸ τὸ τελευταῖο καὶ μετὰ τὸ τ ἰ — τ ἰ λογιῶ (τ ἰ λογιῶ) = τ ἰ εἶδους, καὶ λογιῶ - λογιῶ = διαφόρων εἰδῶν.

Ἡ γενική πληθυντική χρησιμοποιεῖται σχεδὸν μόνο σ' αὐτὲς τὶς ἐξαιρέσεις.

Ὁ τόνος τῶν ρημάτων σ' ὅλα τὰ πρόσωπα μένει π ᾶ ν τ α σ τ ῆ θ ἔ σ ι ποὺ εἶναι καὶ στὸ πρῶτο πρόσωπο τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ. Δὲν τὸν κατεβάξει π ο τ ἔ, ἔστω καὶ ἂν τοιισθοῦν καὶ πρὸ τῆς προπαραληγούσης συλλαβῆς, π.χ. ἔγραφα - ἔγραφαμε, ἔγραφετε, φυλάγομαι - φυλάγομεστε, φυλάγομανε - φυλάγομαστανε κλπ.

Στὴν λαογραφική μου ἐργασία «Ἡθῆ καὶ ἔθιμα Σωζοπόλεως», ποὺ θραβεύθηκε πρὸ ἐτῶν στὸν Λαογραφικὸ διαγωνισμὸ τῆς «Θρακικῆς Ἑστίας» Θεσσαλονίκης, παραθέτω καὶ γραμματικούς κανόνες μὲ παραδείγματα, κλίνοντας ἀρκετὰ οὐσιαστικά, ἐπίθετα, ἀντωνυμίες, ρήματα τοῦ τοπικοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος:

Συνέχεια ἐκ τοῦ 38ου τόμου

M.

Μαδιά (ἐπίθ.) (καὶ οὐρανιά) = θαλασσιά, σιέλ.

Ἔβαλα μιὰ μαδιά κορδέλλα στὰ μαλλιά, γιατί καὶ τὸ φουστάνι μου εἶναι μαδί.

μαγαζάς (ὁ) = ἀποθήκη ἐμπορευμάτων ἢ ἐπίπλων.

Ἄνοιξε ντὸ μαγαζὰ νὰ θάλουμε αὐτὰ τὰ πράγματα μέσα. Αὐτὰ δὲ ντὰ κολαντιρίζουμε, στέκονται μέσ' στὸ μαγαζὰ.

μάγγανος (ὁ) = τελλάρο.

Ἔνα γκαιρὸ κεντούσανε παντόφλες στὸ μάγγανο. Κι' ὄλα τὰ κεντήματα πρὸ σὲ κατουφὲ καὶ σὲ ἀτλάζι στὸ μάγγανο τὰ κεντούσανε.

μάγεια (ἡ) = τὰ μάγια, ἡ μαγεία.

Ντὸν ἔκανανε μάγεια. Ἡ μάγεια ντους δὲν ἔπιασε.

μαγιά (ἡ) = ἡ μαγιά τοῦ γιουρτιοῦ (τοῦ ψωμιοῦ - προζύμι).

Θέλω νὰ μακαρτιάσω τὸ γάλα καὶ δέέχω μαγιά. Μὴ ντὸ τρῶτε ὄλο τὸ ξυνὸ γάλα (γιαοῦρτι), ἀφήστε καὶ κομμά' γιὰ μαγιά.

μαγιασίλι (τὸ) = αἰμορροΐδες.

Ὁ μπαμπάς μου ἔχει μαγιασίλι καὶ τραβαγιάρει (ὕποφέρει).

Ἄγριώθηκε πάλε τὸ μαγιασίλι ντου.

μαδίζω (ρ.) (καὶ μαλώνω) = μαλώνω, θυμώνω, φιλονικῶ.

Γιατί μαδίζετε, τί ἔχετε νὰ χωρίσετε; Μάδισανε πάλε οἱ δυὸ οἱ εἰτόνισσες.

μάνταλος (ὁ) = μάνταλος.

Βάλε ντὸ μάνταλο νὰ μὴν ἀνοίγη ἡ πόρτα. Ξεκαρφώθηκε ὁ μάνταλος τοῦ ντολαπιοῦ.

μαζίτσα = μαζί.

Ἔλα μαζίτσα μας. Πήγανε ὄλοι μαζίτσα.

μαζώνω (ρ.) = μαζεύω.

μάζωξα (ἀόρ.) = μάζεψα.

Τί μαζώνεις; Μάζωξα καμπόσα λουλούδια. Ἔσεῖς τί μαζώνετε;

Μάζωξαμε τὰ κεράσια μας.

μαῖμοῦ (ἡ) = πύθηκος.

Ἔνας κασιδέλλος ἔχει μιὰ μαῖμοῦ καὶ ντὴγε χορεύει.

Εἶσαι μιὰ μαῖμοῦ!

μαῖσαρὲ = πολυορκία.

Μ' ἔχει στὸ μαῖσαρὲ. Μ' ἔχουνε μαῖσαρὲ νὰ τοὺς τὸ πῶ.

μαῖτάπι (τὸ) = ἀστεῖο.

μαῖταπτοῆς - μαῖταπτοῦ = ἀστεῖος, χιουμοριστάς.

Μαϊτάπι τὸ εἶπα. Ἐσὺ λέςεις πολλὰ μαϊτάπια, εἶσαι μὴ μαϊταπτσού!
Κι' ὁ ἄντρας σου μαϊταπτσῆς εἶναι.

μάκαρας (ὁ) = καροῦλι.

Πάρε ἓνα μάκαρα ἄσπρο κι' ἓνα μαῦρο. Πόσους μακαράδες πήρες;
μακαριά (ἡ) = τὸ ρύζι ποὺ ἔδραζαν μετὰ τις κηδεῖες καὶ ἔτρωγαν γιὰ συχώριση.

Κάτσετε νὰ φάτε καὶ μακαριά νὰ συχωρέσετε. Γένκε ἡ μακαριά;
μακαρτιάζω (ρ.) = πίζω γιαούρτι.

Κάθε μέρα μακαρτιάζω ἔπο μὴ σουπιέρα γάλα. Μακαρτιασες τὸ γάλα;

μακάτι (τὸ) = ντιδανοσκέπασμα.

Στρῶσε καλὰ τὸ μακάτι. Ἐδῶκα ντὴ φάντρια νὰ μὲ φάνη καναδιὸ μακάτια σαντρατσωτά.

μάκιος (ὁ) (καὶ μάνιος) = ἀνόητος, βλάκας.

Αὐτὸ ντὸ μάκιο ἀκούεις; Ἄντε, μπρέ μάκιο!

μάκος (ὁ) = ὁ καρπὸς τῆς παπαρούνας (ἀφιόνι).

Ἐνα γκαιρὸ τὰ παιδιὰ ποὺ ἔκλαιγανε, καμμιά φορὰ τὰ μάκωνανε πὲ μάκο, γιὰ νὰ ἡσυχάσουνε. Τοὺς μάκους τοὺς ἔδανανε καὶ σὲ μερικὰ γιαιτρικά.

μακρυὰ κρέπια (τὰ) = πλερέζα.

Κεῖν' τὰ χρόνια ὅλες οἱ πενθούμενες καὶ πιὸ πολὺ οἱ χῆρες, φορούσανε μακρυὰ κρέπια ὡς κάτου. Ἄτυχη κι' αὐτή, ἔβαλε τὰ μακρυὰ τὰ κρέπια.

μάλαμα (τὸ) = χρυσός, χρυσάφι.

μαλαματένιος - α - ο = χρυσός - ἦ - ὁ.

Ἐδῶκε μάλαμα κι' ἔκανε ἓνα βραχιόλι. Μαλαματένιο εἶναι τὸ βραχιόλι ντης; — Ναι, κι' ὁ σταυρός ντης εἶναι μαλαματένιος κι' ἡ καρφίτσα ντης μαλαματένια.

μαλαματικά (τὰ) (καὶ κοσμήματα) = χρυσαφικά, κοσμήματα, μπιζού.

Ἡ γιαγιά ντης εἶχε πολλὰ μαλαματικά. Αὐτὲς ὅλες ντους ἔχουνε μαλαματικά.

μαλάρια (ἡ) = ἐλονοσία.

Εἶναι ἄρρωστη, ἔχει μαλάρια. Πολὺς κόσμος ἔχει μαλάρια.

μαλὰς (ὁ) = μυστρί.

Μάστρο - Δημήτρη, πάρε ντὸ μαλὰ σου κι' ἔλα νὰ μὲ σιάξῃς κοιμιά τὸ ντουδάρι μου. Εἔχασα ντὸ μαλὰ μου στὸ σπίτι ποὺ δούλευα προχτέ.

μαλαφράτζα (ἡ) = σύφιλις.

Αὐτόνα θὰ δώκω ντὴ θεατέρα μου, ποὺ ἔχει μαλαφράτζα; Πολλοὶ ποὺ πγαίνουνε στὴ ξενιτειὰ κολλοῦνε μαλαφράτζα.

μαλλιιάζω (ρ.) (μεταφορικὴ ἔννοια), ἀόρ. μάλλιασα.

- Μάλλιασε ἢ γλῶσσα μου νὰ ντόνε λέγω. Κάθε μέρα μαλλιάζει ἢ γλῶσσα μου νὰ λέγω, μὰ κείνη δὲν ἀκούει.
- μαλλίτικο (ἐπίθ.) = μάλλινο.
- Ντὸ χειμὸ χρειάζονται τὰ μαλλίτικα, κάνει κρύο. Νὰ τὸ θάλης τὸ παιδί μαλλίτικη φανέλλα, νὰ μὴ δράζῃ τὸ στήθος ντου. Μαλλίτικα τσουράπια φορεῖ;
- μαλλοφάισε (ρ.) (καὶ μορτοφάισε) = τὸ ἔφαγε ἢ δώτριδα.
- Μαλλοφάισε τὸ φουστάνι μου. Γιατί δὲ φορεῖς τὰ ρούχα σου, τὰ κρύβεις νὰ μαλλοφαῖσουνε;
- μαμαλίγκα (ἦ) = πολτὸς ἀπὸ καλαμποκάλευρο.
- Οἱ Βλάχοι γιὰ πρωινὸ ὄλο μαμαλίγκα τρώνε. Κάντε καμμιά μαμαλίγκα, μὰ δάλτε καὶ μέλι (πετιμέζι) μέσα.
- μαμοῦδι (τὸ) — ζωῦφιον, μαμοῦνι.
- Ἔνα μαμοῦδι πάνου σου! Γιόμισε τὸ κατωῖ μαμοῦδια.
- μαμοῦκι (τὸ) = γυναικεῖο κάλυμμα τοῦ κεφαλιοῦ.
- Τί μὲ τῶθαλες αὐτὸ τὸ μαμοῦκι σὰ καμμιά γρηά! Κατέδασε τὸ μαῦρο τὸ μαμοῦκι ἴσαμε τὰ μάτια ντης!
- μαναγουδιά (ἦ) = διόλα διπλῆ (άνθος).
- Ἄνθισανε οἱ μαναγουδιές μου. Ἔχω μιὰ φουντωτὴ ἄσπρη μαναγουδιά πολόμορφη.
- μάνε - μάνε = γρήγορα - γρήγορα, μάνι - μάνι.
- Ἦρτε μάνε - μάνε καὶ τὸ πήρε. Ἔτσι, μάνε - μάνε διαβαίνεις;
- μανέδες (οἱ) = ἀμανέδες.
- Κάται καὶ τραβουδεῖ μανέδες. Ἔλα, τραβούδησε μας ἓνα μανέ.
- μανίζω (ρ.) = δυσαρεστοῦμαι, θυμώνω.
- Γιατί μανίζεις, ἄκ'σε νὰ σὲ πῶ. Μάνισε καὶ διάβηκε. Κι' ἐγὼ σὲ μάνισα.
- μανικαριά (ἦ) = καθαδούρα.
- Ἦ μανικαριά θέλει κι' ἄλλο πάρσιμα. Εἶναι στενές οἱ μανικαριές καὶ μὲ μποδίζουνε.
- μανίσκα (ἦ) = τὸ ἐμπρὸς στὸ στήθος κολλαρισμένο μέρος τοῦ ἀνδρικοῦ ὑποκάμισου ἢ καὶ χωριστό, σὰν μπλαστρόν.
- Κολλάρισε με ντὴ μανίσκα μου καὶ ντὸ γιακά μου. Πρέπει ν' ἀλλάξης μανίσκα, γιατί αὐτὴ λέρωσε. Πέθαν' ἢ γεναῖκα ντου καὶ φορεῖ μαύρη μανίσκα.
- μαντινούδα (ἦ) = μαιτρέσσα.
- Ἦρτε κι' αὐτὸς πὲ ντὴ μαντινούδα ντου. Δέειναι γεναῖκα ντου, μαντινούδα ντὴν ἔχει.
- μαξοῦλι (τὸ) = προϊόν τῆς γῆς, ἐσοδεύει.

Είχαμε καλό μαζούλι φέτο. Τὸ περσινὸ μας τὸ μαζούλι δέηγτανε καλό.

μάξους = ἐπίτηδες.

Μάξους σὲ τὸ εἶπα. Ὅλα μάξους τὰ κάνει.

μαραγκιάζω (ρ.) = μαραινομαι, μαράγκιασα (ἀόρ.) = μαράθηκα.

Αὐτὰ τὰ λουλούδια λήγορα μαραγκιάζουνε. Μαράγκιασ' ὁ βασιλικὸς μέσ' στὴ γλάστρα.

μαράζι (τὸ) = μαρασμός.

Ντέρτι καὶ μαράζι δὲ δάνω στὴ γκαρδιά. Μαράζι τὸ πῆρε.

μαραφέτι (τὸ) = ἀντικείμενο, πρᾶγμα.

Δόστο αὐτὸ τὸ μαραφέτι. Τί μαραφέτι εἶν' αὐτό!

μαργαρτάρι (τὸ) = μαργαριτάρι.

Ντῆνε δώρισε τὸ μαργαριτάρι ντης. Φοροῦσε στὸ λαιμὸ ντης μαργαρτάρι.

μαργέλια (τὰ) (καὶ μαργέλωμα) = φαρδὺ φυτίλωμα, ρέλιασμα.

Πέρνα ἕνα μαργέλι στὸ λαιμὸ καὶ στὰ μανίκια. Αὐτὲς οἱ φανέλλες θέλουνε μαργέλωμα.

μαργιά (ἡ) = προβατίνα.

Αὐτὸ δέειναι πρόδα (πρόδατο), εἶναι μαργιά. Μαργιά εἶναι, δὲ βλέπεις ποὺ μυρίζει;

μαργώνει (ρ.) = μουδιάζει.

Μαργώνει τὸ ποδάρι μου. Μάργωσε τὸ χέρι μου, εἶναι τώρα τόση ὥρα μαργωμένο.

μαρῆ (κλ.) = μωρῆ, καλέ.

Μαρῆ Ἑλένη, ἔλα μέσα. Μαρῆ παιδί μου, πᾶνε νὰ με τὸ φέρῃς.

μαρινάτα (ἐπίθ.) = μαρινάτα.

Τηγάνισα τὰ σκουμπριά καὶ τώρα θὰ τὰ κάνω μαρινάτα. Κάνω τὰ μαρινάτα καὶ τᾶχω ὅλο ντὸ χειμὸ. Ἄχ, νὰ εἶχα τώρα ἕνα σκουμπρι μαρινάτο.

μαρκάρω (ρ.) = κεντῶ μάρκες, δηλ. τὰ ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος σὲ μαξιλάρια, τραπεζομάνδηλα κλπ.

Ἔκανα τὸ τρυπογάζι στὶς πετσέτες μου, τώρα πρέπει νὰ τίς μαρκάρω.

Κι' ἐγὼ προχτὲ μαρκάρησα τραπεζομάντηλα, πετσέτες, μαξιλάρια καὶ πὲ σκέτες μάρκες καὶ πὲ σύμπλεγμα (ἀρχικὰ ὀνόματος καὶ ἐπιθέτου).

μάρκες (οἱ) = ἀρχικὰ τοῦ ὀνόματος.

μάρκες (οἱ) (καὶ τίμπρα) = τὰ γραμματόσημα.

Κέντησα μάρκες καὶ σταυροβελονιά καὶ νεβατό. Ηῦρα ἕνα σκέδιο πὲ ὠραῖες μάρκες.

Ἔγραψα τὸ γράμμα, βάλε μάρκες καὶ πᾶνε νὰ τὸ ποστάρῃς.

μαρκέται (ρ.) = μηρυκάζεται.

Διὲς κειναπέρα πῶς μαρκιέται τὸ μουσκαράκι. Τὰ δῶδια ἔκατσανε νὰ ξεκουραστοῦνε καὶ μαρκιοῦνται.

μαρκοπάνι (τὸ) = καμδᾶς.

Θέλω νὰ πάρω μαρκοπάνι νὰ κεντήσω αὐτὸ τὸ σκέδιο σταυροβελο-
νιά. Καὶ μένα μὲ πόμεινε κομιμά' μαρκοπάνι καὶ κέντησα μάρκες στὶς
πετσέτες μου.

μαρμαροδίμητο (ἐπίθ.) = εἶδος ὕφαντοῦ ποὺ σχηματίζει λεπτὸ σχέδιο ζιγκ -
ζάγκ.

Ἔδωκα στὴ φάντρια νὰ μὲ φάνη ἓνα τόπι πανὶ μαρμαροδίμητο.

Μαρμαροδίμητο τὸ ἔκανα τὸ πανὶ μου, γιὰ νὰ κάνω τραπεζομάντηλα
καὶ πετσέτες.

μαρνέρικο (τὸ) = μπλουζὸν μὲ ναυτικὸ γιακά, μαρινέρικο.

Τοῦ κοριτσιοῦ μου τὸ φουστάνι τὸ ἔκανα μπλὲ πλισσὲ φούστα καὶ
μαρνέρικο.— Ὅλα τὰ παιδιὰ τοῦ σχολείου φοροῦσανε μαρνέρικα.—

Τὰ κορίτσια πὲ πλισσὲ φούστα καὶ τ' ἀγόρια πὲ κοντὰ παντελονάκια.

μαρτυριάτικα (τὰ) = σταυρουδάκια ἢ νομίσματα ποὺ δίδουν στοὺς παρευρι-
σκομένους σὲ θαπτίσια.

Κεῖν' τὰ χρόνια στὰ μέρη μας, ἅμα δὲν εἶχανε σταυρουδάκια, ἔδωνε
ὁ γουνοῦς στὴ θάφτισι στὸ κόσμο παράδες γιὰ μαρτυριάτικα.

Πᾶντε νὰ φέρετε τὰ μαρτυριάτικα, γιατί τὰ ξέχασα στὸ σπίτι μου.

μασκαρέττο (τὸ) = τὸ κομμάτι γαζωμένο δέριμα στὴν μύτη τῶν παπουτῶν.

Πάγε τὰ παπούτσια τοῦ παιδιοῦ στὸ κουντουρὰ ν' ἀλλάξῃ μασκαρέτ-
τα, γιατί τρυπήσανε. Καινούργια παπούτσια, πῶς τὰ τρύπησες τὰ
μασκαρέττα;

μασοῦρι (τὸ) = στενὸ καλάμι, ὅπου περιτυλίγεται κλωστή καὶ μπαίνει στὴν
σαῖτα γιὰ τὸν ἀργαλειό.

Πάρε ντὴν ἀνέμη καὶ τὸ ροδάνι καὶ γιόμισε με μασούρια νὰ ν' ἔχω
νὰ φαίνω. Κάτσε νὰ γιομίσης μασούρια, γιατί αὐτὰ ποὺ ἔχω τελειώ-
νουνε.

μαστραπᾶς (ὁ) = κανάτα.

Φέρε με ἓνα μαστραπὰ κρύο νερό. Ἔσπασε ὁ γυαλένιος ὁ μαστραπᾶς;

μαστράφι (τὸ) = ἀπώλεια.

Αἶ τώρα νὰ μὴ πάῃ μαστράφι! Καὶ σὰ χάθηκε, μαστράφι!

ματζήρης - ματζήρισα = πρόσφυξ.

Ἔχω ἓνα ματζήρη ποὺ μὲ φέρνει ξύλα πὲ τ' ἀμάξι ντου. Μιὰ ματζή-
ρισα μᾶς φέρνει κάθε πρωτὸ τὸ γάλα. Στὸ ἄλλ' τὸ σπίτι μας ἔβαλανε
ματζήρηδες.

ματζοῦνι (τὸ) = ἔνωσις, μίγμα ἀπὸ διάφορες σκόνες γιὰ φάρμακο.

Νὰ πάρῃς αὐτὸ τὸ ματζοῦνι γιὰ δυναμωτικὸ, εἶναι ἄφταστο. Μ'

ἔκανε ἢ γιάτραινα ἓνα ματζοῦνι καὶ παίρνω γιὰ ντὸ κοιλιόπονο.

μάτια (τά) = τὰ ὄργανα ὁράσεως.

μάτια (τά) = οἱ ὀφθαλμοὶ στὰ χλωρὰ κλαδιά.

μάτια (τά) = πόντοι πλεξιμάτος.

μάτια (τά) = τρύπες διχτύου.

Γιατί δάκρυσαν τὰ μάτια σου; Μὲ πονεῖ τὸ μάτι μου.

Ὅλα αὐτὰ τὰ χλωρὰ κλαδιά ἔχουνε μάτια, σὲ λίγο θὰ θγάλουνε φύλλα. Πόσα μάτια θάνεις στὶς τσίτες γιὰ νὰ πλέξης ντὴ φανέλλα;

Ἔφυγ' ἓνα μάτι πὲ ντὴ κάλτσα μου.

Αὐτὸ τὸ πλεμμιάτι πὸν πλέκεις ἔχει μεγάλα μάτια. Ἐγὼ θέλω νὰ πλέξω φιλέ πὲ μικρὰ μάτια, γιὰ νὰ κεντήσω φιλέ κιπούρ.

μάτιασμα (τὸ) = βασκανία.

Ἦτεψε τὸ παιδί γιὰ τὸ μάτιασμα, φαίνεται πούειναι ματιασμένο.

Τὰ παιδιά τὰ θάνουνε γαλαζοῦδι καὶ σκόρδο, νὰ μὴ ντὰ ματιάζουνε.

ματίζω (ρ.) = ἐνώνω.

Μάτισε ἓνα κομμάτι, γιὰ νὰ μακραίνῃς τὸ φουστάνι.

Δὲ φτάνει τὸ ροῦχο, ματίζω, ξαναματίζω, ὅλο ματίσματα εἶναι.

ματογυάλια (τά) = γυαλιά.

Ἔσπασαν τὰ ματογυάλια μου, πρέπει νὰ γοράσω ἄλλα. Βλέπεις, χῶρις ματογυάλια;

ματοτσάμπουρα (τά) = βλεφαρίδες.

Φαίνεται φλογισμένο τὸ παιδί, δὲ βλέπεις πούειναι κλωσμένα τὰ ματοτσάμπουρα ντου. Ἐχει πολυόμορφα μάτια καὶ μακρὰ ματοτσάμπουρα.

μάτσα (γένκε μάτσα) = τεμαχίσθηκε, ζουλήχθηκε, στραπατσαρίσθηκε.

Ὡσπου νὰ τὰ φέρω, γένκανε μάτσα. Ἐκατσε πάγου καὶ τᾶκανε μάτσα.

μαυρομιάτα (ἦ) = μαργαρίτα.

μαυρομιάτα (ἦ) = ἡ ἔχουσα μαῦρα μάτια.

Κέντησα λόγερτα - λόγερτα ὅλο μαυρομιάτες. Μ' ἔστειλε ἓνα πολυόμορφο μπουκέτο μαυρομιάτες.

Εἶναι μαυρομιάτα, ἔχει μαῦρα μάτια. Ἄχ, μαυρομιάτα μου!...

μαχαλᾶς (ὀ) = γειτονιά, συνοικία.

Ἐνὰ κορίτσι πὲ ντὸ μαχαλά μας. Πήγανε σὲ ἄλλο μαχαλά.

μαχμουντιές (ὀ) = χρυσὸ νόμισμα (τουρκικό).

Πήγα νὰ δηγῶ ντὴ λεχούσα καὶ δώρισα τὸ παιδί ἓνα μαχμουντιέ.

Ὅλοι οἱ συγγενεῖς μαχμουντιέδες τὸ δώρισαν.

μαχμουρλῆς - λοῦ - λίδικο = ὁ πρόωρα ξυπνήσας.

Πολὺ μαχμουρλῆ σὲ θλέπω. Κι' ἐσὺ μαχμουρλοῦ εἶσαι, καὶ τὸ παιδί μαχμουρλίδικο, φαίνεται δὲ κοιμήθηκε πολὺ.

μεγνάνι (τὸ) (ἢ μεϊντάνι) = ἕκτασις, πλατεῖα.

Μπροστά στὸ σπίτι ντους ἔχει ἓνα μεγνάνι! Βγήκαν δὲξω στὸ μεγνάνι.

μεγεία = με ὑγεία, με γειά (εὐχή γιὰ κάτι καινούργιο).

Καινούργιο φουστάνι φορεῖς, μεγεία. Μεγεία καὶ τὰ παπούτσια σου.

μέγκενες (ὁ) = μηχανὴ τῆς λάμπας πετρελαίου.

Χάλασ' ὁ μέγκενες τῆς λάμπας μας. Ὁ μέγκενες δέειναι καλοδι-
δωμένος.

μεκιάνι (τὸ) = μέρος διαμονῆς.

Δὲ κάθουμ' ἐγὼ δῶ, ἀ πάγω στὸ μεκιάνι μου. Θέλω νὰ ν' ἔχω τὸ μεκιάνι μου.

μελτέμι (τὸ) = ἐτήσιος ἄνεμος.

Ἄμα πιάσουνε τὰ μελτέμια... Φύσηξε μελτέμι.

μέλα (ἡ) = ἀκαθαρσία τῶν ἄπλυτων μαλλιῶν τῶν προβάτων.

Κούρεψαν τὰ πρόβατα καὶ πῆρα μαλλιά καὶ σήμερα ἀ τὰ ζεματίσω νὰ βγῆ ἡ μέλα ντους. Αὐτὰ τὰ μαλλιά εἶχανε πολλή μέλα.

μεγάλευρο (τὸ) = ψημένο ἀλεύρι γιὰ τὰ κόλλυβα.

Ἔστειλα στὸ φούρνο ἓνα νταβά ἀλεύρι νὰ τὸ κάνουνε μεγάλο.

Ἄ κάνω κόλλυβα καὶ τώρα κάνω μεγάλο.

μελεούνια (τὰ) = ἑκατομύρια.

Φέτο οἱ πόχες ἔπιασανε μελεούνια τσίρους. Πέρασε κόσμος, με-
λεούνια!

μέλι (τὸ) = πετμέζι.

μέλι παχύ (τὸ) = μελίσσιο μέλι.

Χώρισαμε πολὺ μούστο, γιὰ νὰ κάνουνε μέλι πὲ ρετσέλια, πὲ κυδῶ-
νια καὶ ἄλλα διάφορα. Ἐμεῖς ὅλο αὐτὸ τὸ μέλι κουσουμάρουνε, γιὰτὶ
τὸ παχύ τὸ μέλι δὲ ντὸ τρῶνε τὰ παιδιὰ. Ἐγὼ τὸ παχύ τὸ μέλι τὸ
τρῶγω μόνε σὰ ντὸ νεκατέψω πὲ ταχύνη.

μελονταβάς (ὁ) = μεγάλο ρηχὸ (ὑψ. 25 - 30 πόντων) μπακιρένιο καζάνι,
ὅπου βράζουν τὸ πετμέζι.

Πόσους μελονταβάδες μέλι ἔκανες φέτο; Δῶμε καὶ μέγα ντὸ μελοντα-
βά σου νὰ βράσω τὸ μέλι μου.

μεμιᾶς = ἀμέσως, διὰ μιᾶς.

Μεμιᾶς τὸ ἄρπαξε καὶ τὸ πῆγε. Σὰ ντῆνε φώναξα, μεμιᾶς ἦρτε.

μεντέρι (τὸ) = καναπές, ντιθάνι.

Κάτσε πά' στὸ μεντέρι. Στρῶσε καλὰ τὸ μεντέρι.

μεράκι (τὸ) = ψυχικὸς πόνος, διακαῆς ἐπιθυμία.

Ἐχω πολλὰ μεράκια. Ἐχω μεράκι νὰ τὸ κάνω αὐτό.

μερακλής - μερακλοῦ = ἐπιτήδιος, ἐπιδέξιος, ἐπιθυμεῖ νὰ κάνη κάτι ὠραῖο.

Είναι πολύ μερακλής. Πολυόμορφο τὸ ἔκανε τὸ ἐργόχειρο, εἶναι μερακλοῦ.

μερακλαντίζω (ρ.) = κατέχομαι ἀπὸ μεράκι.

Τί θυμήθηκες καὶ μερακλάντισες; Μὴ μερακλαντίζεις πιά, πολὺ μερακλαντισμένη σὲ βλέπω.

μεράς (ὀ) = δάσος, βοσκή.

Ἔχετε ἐσεῖς τοὺς μεράδες! Ἐμεῖς ντὸ μερά μας ντόνε πούλησαμε. μερεμέτι (τὸ) (καὶ μερεμέτισμα) (τὸ) = ἐπισκευή, διόρθωμα.

μερεμετίζω (ρ.) = διορθώνω δίχτυα, κάλτσες κλπ.

Ὅλα αὐτὰ θέλουνε μερεμέτι. Οἱ φαράδες μερεμετίζουνε τὰ πλεμμάτια κι ἐτοιμάζονται γιὰ φάρεμα. Μερεμετίζω ἓνα ζευγάρι κάλτσες κι ἔχω κόμα πολλές γιὰ μερεμέτισμα.

μεριά (ή) = μέρος.

Πὲ ντὴ μιὰ ντὴ μεριά ἔχω ἐσένα, πὲ ντὴ ἄλλ' ντὴ μεριά ντὸν ἄλλοινα. Δὲ ντοὺς ἀκούει ἡ ὄξω ἡ μεριά (παροιμ. φράσις).

μερκοί - μερκές - μερκὰ = μερικοί - ἐς - ἅ.

Μερκοί τὰ λένε ἔτσι. Μερκές κουδέρτες ἦντασι σαντρατωτές.

Μερκὰ παιδιὰ εἶναι πολὺ ἀνάποδα.

μερώνω (ρ.) (ἀόρ. μέρωσα) = παύω νὰ κλαίω.

Τί νὰ κάνω, κλαίγω, μερώνω. Κόμα κλαίει τὸ παιδί, κόμα δὲ μέρωσε; Δόστο νὰ θυζάξῃ, νὰ μερώσῃ.

μεσάλα (ή) (καὶ μεσάλι) (τὸ) (σπάνια) = εἶδος τραπεζομάνδηλου.

Στρώσε ντὴ μεσάλα πὰ' στὸ τραπέζι. Φέρε ἓνα μεσάλι νὰ δάλουμε μέσα τὰ πλασμένα τὰ ψωμιά.

μέσα μεριά = πρὸς τὰ μέσα, ἀπὸ μέσα.

Μὴ στέκεσαι ὄξω, πᾶνε μέσα μεριά. Σήκωσ' το αὐτό, βάλτο μέσα μεριά.

μέσ' ἀνάμεσα = ἀνάμεσα, κάπου - κάπου.

Μέσ' ἀνάμεσα ἔχει καὶ πὸ κανεῖνα κούφιο. Μέσ' ἀνάμεσα ἔρκεται καὶ τὸ βλέπει τὸ παιδί.

μεσές (ὀ) = θαλανιδιά, δρῦς.

Τὰ ξύλα μας εἶναι ὅλα μεσέδες καὶ δώνουνε καλὴ ζέστη. Ἐγὼ ποὺ παραγκέρνω ξύλα, τοὺς λέγα νὰ μὲ φέρνουνε ὅλο μεσέδες, δὲ θέλω ὀξιές.

μεσιὸ (τὸ) = σάλα, χῶλ.

Πέρνα στὸ μεσιό. Κᾶται πὰ' στὸ μεντέρι τοῦ μεσιου.

μεστημεσινός - ἡ - ὀ = ὀ μεσαῖος.

Ἐγὼ θέλω νὰ μὲ δώκῃς τὸ μεστημεσινό. Ἡ μεστημεσινή εἶναι ἡ καλύτερη. Νὰ αὐτὸς εἶναι, ὀ μεστημεσινός.

μεταλαβαίνω (ρ.) = μεταλαμβάνω, κοινωνῶ.

Ἐγὼ κάθε χρόνο τέτοια μέρα μεταλαβαίνω. Τὸ παιδί πότε θὰ μεταλάβῃ; Ἐσὺ μετάλαβες; Σωτηρία σου!

μεταξοπούλια (τά) = μεταξοσκώληκες.

Φέτο ἔβγαλα κι' ἐγὼ μεταξοπούλια. Γιὰ νὰ θγάλης μεταξοπούλια, πρέπει νὰ ν' ἔχῃς ντουτιές μέσ' στήν αὐλή σου, νὰ μὴ ντὰ κουβανῆς ἔπο μακρὰ τὰ ντουτόφυλλα, γιὰ νὰ ταῖσῃς τὰ μεταξοπούλια.

μεταξωτό (τὸ) = πολὺ λεπτὸ κόσκινο ἀλεύρου.

Γιὰ νὰ κάνῃς παντεσπάνι, γιὰ ἄλλο γλύκισμα, τὸ ἀλεύρι πρέπει νὰ τὸ κοσκινίσῃς πὲ τὸ μεταξωτό. Δώμε τὸ τρίχινο σου τὸ μεταξωτό νὰ κοσκινίσω κομμά' ἀλευρι.

μετζήτρια (ῆ) = εἶδος τυριοῦ, μυζήθρα.

Ἦθελα νὰ σὲ στείλω κομμά' μετζήτρια. Καλὴ εἶναι ἡ μετζήτρια ν' ἀλείφουνη τὰ παιδιὰ πὰ' στό ψωμί ντους.

μετζί (τὸ) (καὶ ληνοβόθειο) = ἡ ἀλληλοθήθεια πρὸς τερματισμὸν ὀρισμένης ἐργασίας.

Σήμερα στό σπίτι μας ἔχουμε μετζί, ἐλάτε νὰ μᾶς βοηθήσετε νὰ καθαρίσουμε τίς κουκουάρες. Πόψα ἔχουμε μετζί, γιὰ ν' ἀνοιξοῦνη τὰ μαλλιά, νὰ τὰ στείλωμε αὔρι στή λανάρα. Θὰ ν' ἔρτω κι' ἐγὼ στό μετζί σας.

μέτρος (τὸ) = παίρνει τὰ μέτρα γιὰ παπούτσια.

Πὲς ντὸ κουντουρά νὰ ν' ἔρτη στό σπίτι νὰ μὲ πάρῃ μέτρος. Μαστρογιάννη, πότ' ἂ τὰ κάνῃς τὰ παπούτσια μου, δὲν ἤρτες κόμα νὰ μὲ πάρῃς μέτρος.

μηλαδρέφια (τά) = ἑτεροθαλῆ ἀδελφία.

Μηλαδρέφια εἶναι, δέειναι καθ' αὐτοῦ ἀδρέφια.

Ἦρτανε τὰ μηλαδρέφια μου.

μήλιγκας (ὀ) = μηλίγγι, μηνίγγι.

Μ' ἔδωκε μιὰ μέσ' στό μήλιγκα καὶ κόμα μὲ πονεῖ.

Μὲ πονοῦνε οἱ μήλιγκοι μου.

μηλίνα (ῆ) = πίττα, μπουγάτσα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γλυκειά.

Θὰ ν' ἔρτουμε πόψα νὰ μᾶς κάνῃς καὶ μηλίνα. Τί μηλίνα θέλετε κολοκυθομηλίνα, ρυζομηλίνα γιὰ καρυδομηλίνα;

μηλινόδιτσα (ῆ) = πλάστης, ἡ βέργα γιὰ πίττα.

Φέρε με ντὴ μηλινόδιτσα ν' ἀνοιξῶ τὰ φύλλα.

Ἔσπασε ἡ μηλινόδιτσα μου.

μηντύχως = μὴ τυχόν.

Μηντύχως καὶ πάγγῃς. Μηντύχως κι' ἔφυγε καὶ δέειναι δῶ!

μηνώ (ρ.) = μηνύω, στέλλω μήνυμα.

Ντῆγε μηνῶ νὰ ν' ἔρτη, μὰ κείνη δὲν ἔρκεται. Προχτὲ ντῆγε μήγυσα

κι' αὔρι πάλ' ἂ ντήγε μὴγύσω.

μὴγῶ = γεν. πληθυντ. τοῦ οὐσ. μὴγός (μὴγ) (τριῶ μὴγῶ) = μὴγῶν.

Πόσο μὴγῶ εἶναι; Εἶναι ὀχτῶ μὴγῶ. Ἐννιά μὴγῶ παιδὶ καὶ πορπατεῖ.

μὴριδοχάρτι (τὸ) = ψυχοχάρτι.

Πᾶρε τὸ μὴριδοχάρτι καὶ πάντο ντὸ παπᾶ νὰ μνημονέψη τὰ ὀνόματα.

Πὸ πᾶν' πὲ τὸ μὴριδοχάρτι κάνουνε ἓνα σταυρὸ κι' ὕστερα γράφουνε τὰ ὀνόματα.

μιαγουρίζει (ρ.) = νιαουρίζει.

Ἡ γάτα μιαγουρίζει κι' ὁ πογτικὸς τσιρίζει... Τ' ἔχ' ἡ γάτα κι' ὄλο μιαγουρίζει;

μιάνα (ἀριθ. αἰτ.) = μίαν.

Εἶδα μιάνα πὸ ἐπλυνε καὶ ἄπλωνε. Ἐχω πολλές λαθωματιές πάνου

στὴ μιάνα κι' ἄλλη... Ἐσὺ ἔχεις δυὸ γαράφες, δόσε μένα ντὴ μιάνα.

μιερὸ (ὄς - ἡ - ὀ) (θρῖσιᾶ) = τιποτένιο, θρώμικο, μπαρόν.

Αἰ, τώρα κι' αὐτὸ τὸ μιερὸ! Εἶναι ἓνα μιερὸ!

μιζμίζης - ω - ικο = σιγανός, θαρδουκίνητος.

Πολὺ μιζμίζης εἶναι. Ἄντε, μαρὴ μιζμίζω, πὸτ' ἂ τελειώσης; Κι' αὐτὸ τὸ παιδί, πολὺ μιζμίζικο εἶναι.

μικίγια (τὰ) = μικρὰ κοιμιᾶτια ζύμης, πλασιμένα μὲ δούτυρο, στοργγυλὰ καὶ μὲ μιὰ δαχτυλιὰ στὴ μέση, τοποθετημένα στὸ ταφι τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο καὶ ἀλειμμένα μὲ αὐγὸ καὶ σισάμι.

Πεθόμησα νὰ φάγω μικίγια. Ἐτοιμα εἶναι τὰ μικίγια, πᾶντε τα στὸ φούρνο νὰ ψηθοῦνε.

μιλέτι (τὸ) = γενιά, φυλὴ (ὑποτιμητικὸ).

Ἄτιμο μιλέτι! Ἄφστο αὐτὸ τὸ ἀφιλότιμο τὸ μιλέτι.

μίνα (ἡ) = νάρκη.

Στὸ πόλεμο ἡ θάλασσα ἦντανε γιομάτη μίνες. Κάθε λίγο ἔσκανε καὶ πὸ μὰ μίνα.

μιρὶ (τὸ) = φόρος ἀλιείας.

μιριτζίδικο (τὸ) = τὸ γραφεῖο εἰσπράξεως φόρου ἀλιείας.

Πόσο μιρὶ πληρώνετε γιὰ τὰ ψάρια; — Πολλὰ πληρώνουμε, σήμερα πάλε ἓνα σωρὸ μᾶς πήρανε μιρὶ παρασι στὸ μιριτζίδικο.

μισερὸς - ἡ - ὀ = σακάτης, ἀνάπηρος.

Λαδώθηκε στὸ πόλεμο καὶ πόμεινε μισερὸς. Εἶμαι μισερὴ, δέμπορω νὰ πορπατήξω. Τὸ καῦμένο τὸ παιδί εἶναι μισερὸ.

μισηόλα (ἡ) = σόλα.

Τὰ παπούτσια σου θέλουνε μισηόλες. Τρύπησανε τὰ παπούτσια μου, πάντα στὸ κουντουρὰ νὰ τὰ περάση μισηόλες.

μισίρι (τὸ) = κούρκος, γαλοπούλα.

Ἐσφαξετε τὸ μισίρι σας; — Ναι, καὶ τῶκαναμε τὸ μισίρι στὸ φούρνο παραγεμιστό.

μισκίνης -ω -ικο (δρισιά) = βρωμιάρης.

Τί κάθσαι καὶ συνερίζεις αὐτὸ ντὸ μισκίνη. Εἶναι κι' αὐτὴ μὰ μισκίω καὶ τὸ παιδί ντους μισκίνο!

μισοθέλι (τὸ) = μισή θηλιά, τσιλές (νῆμα).

Πόσα μισοθέλια χρειάζονται κόμα γιὰ τὸ πανί; Φέρε κόμα δυὸ - τρία μισοθέλια.

μισόφουστα (ῆ) = κομπιναιζὸν ἀπὸ τὴν μέση καὶ κάτω, φουρώ.

Φαίνεται ἡ μισόφουστα σου. Πόσες μισόφουστες ἔκανες;

Αὐτὴ ἡ μισόφουστα μου εἶναι μακρὰ.

μιτάρια (τὰ) = τὰ χρησιμοποιοῦν στὸν ἀργαλειὸ καὶ μέσα ἀπὸ τοὺς δεμένους σπάγγους αὐτῶν περνοῦν τὶς κλωστὲς τοῦ στημονιοῦ (ἐξάρτημα τοῦ ἀργαλειοῦ).

Ἔκανα φέτο καινούργια μιτάρια. Φέρε τὰ μιτάρια νὰ μπρουλιάσουμε τὸ στουμόνι.

μνείσκω (ρ.) (καὶ πομνείσκω) = μένω.

Ἐγὼ πόφα δὲ μνείσκω δωπέρα. Ἄλλη φορὰ ἐμνεισκα.

Μεθαύρι θὰ πομείνω, ὅπως πόμεινα καὶ προχτέ.

μογάλος - η - ο (καὶ μεγάλος) = μεγάλος.

Σήμερα ἦρτε ὁ μογάλος ντης ὁ γυιός. Βαστοῦσε μιὰ μεγάλη βίτσα.

Μογάλο εἶναι τὸ παιδί σου; Μογάλα πράγματα!

μοδίστρης (ὁ) = ράφτης γυναικείων φορεμάτων.

Τὰ νυφικά ντης τὰ ἔδωκε στὸ μοδίστρη νὰ τῆς τὰ ράψη. Μόνε τὶς ρόμπες ντης ἔδωκε στὴ μοδίστρα. Ὁ μοδίστρης τὰ ράφτει πιὸ καλά.

μοῖρα (ῆ) = τύχη.

μοῖρα (ῆ) = τεμάχιο κρέατος, μερίδα.

Ἡ μοῖρα μου ἦ στραδιά! Αὐτήῃνταν ἡ μοῖρα μου.

Δῶσε καὶ μένα καιμιὰ μοῖρα κρέασι. Πόσες μοῖρες εἶχε μέσ' στὸ ντζέντζερη; — Εἶχε μέσα καὶ μοῖρες καὶ ζαρζαβάτι.

μοιράσι (τὸ) = κληρονομιά.

Ἄφνηκε ὁ γέρος σ' ἔλα ντου τὰ παιδιὰ μοιράσι. Αὐτὴ ἔχει νὰ πάρη πολὺ μοιράσι.

μολαίρνω (ρ.) = ἀφίνω, μολάρω.

Ἐσὺ βάστα τὸ σκοινὶ καὶ νὰ τὰ μολαίρνης ἔπὸ λίγο - λίγο. Γιατί τὸ μόλαρες; Τώρα μόλα το!

μολυβαριά (ῆ) = πετονιά.

Ἔβαλα στὴ μολυβαριά μου πλειότερα ἀγκίστρια. Πάρε καὶ ντὴ μολυβαριά σου νὰ φαρέψουμε.

μῶλος (ὁ) = εἶδος προκυμαίας.

Κατέθηκανε κά' στὸ μῶλο. Στὸ μῶλο εἶναι ἡ φαρδόβαρνα.

- μομίτσες (αι) = βουλγάρες χωριατοπούλες με τὴν ἔθνικὴ τους στολή.
 "Ἐνα γκαιρὸ οἱ πλειότεροι ἔπαιρνανε στὸ τρύγος μομίτσες καὶ τρυγούσανε. Κι' ἦτανε ὁμορφα πὺ γυρνούσανε τὸ θράδου πὲ τοὺς ληγούς γιομάτους κι' οἱ μομίτσες πορπατούσανε πὸ' πίσου ἀραδιασμένες. Πὸ καμμιά μομίτσα τραβουδοῦσε κι ὄλα.
- μονάχος - η - ο = μόνος - η - ο.
 Μονάχος μου ἦρτα. Πόμεινε κι' αὐτὴ ἡ καυμένη μονάχη. Μὴ ντ' ἀφίνεις μονάχο ντου τὸ παιδί.
- μόνε (ἐπίρρ.) = μόνον.
 "Ἐκατσε μόνον δυὸ μέρες καὶ διάβηκε. Δέθελω πολλὰ, μόνε ἕνα δῶσε με.
- μονοιάζω (ρ.) = συμφιλιώνομαι, ὁμογοῶ.
 Λυτὰ τὰ παιδιὰ δὲ μονοιάζουνε, ὄλο μαλώνουνε. Μόνοιασανε οἱ δυὸ εἰτόνισσες, πούήγτασι μαλωμένες;
- μονόκερο (τὸ) = μικρὸ εἰκονισματάκι, πὺ θάζουνε στὴν κούνια τοῦ μωροῦ, σκαλισμένο σὲ κέρατο μονόκερου.
 Κρέμα τὸ μονόκερο στὸ κρεββατάκι τοῦ παιδιοῦ. "Ἄμα φέρης τὸ παιδί π' ὄξω καὶ θέλης νὰ τὸ πλύνης γιὰ τὸ μάτιασμα, βάλε πρῶτα μέσ' στὸ νερὸ νὰ σταθῆ λίγη ὥρα τὸ μονόκερο.
- μονοστέφανη (ἐπίθ.) = ἐκείνη πὺ πανδρεύθηκε μία μόνον φορὰ, ὄχι δευτεροπανδρεμμένη.
 Αὐτὴ πὺ θὰ τσαρτσαφώση τῆς νύφης τὸ πάπλωμα πρέπει νὰ νεῖναι μονοστέφανη. "Ἡ Ἑλένη εἶναι μονοστέφανη;
- μονόφυλλες (αι) = μὲ ἕνα φύλλον, ἕνας φάρδος, χωρὶς ἔνωμα.
 Μονόφυλλη εἶναι ἡ κουβέρτα σου; Κι' οἱ κουβέρτες μου κι' οἱ τσέργες μου μονόφυλλες εἶναι.
- μόρκος - η - ο = μῶδ (χρῶμα).
 Μόρκος εἶναι ὁ κατουφές πὺ πῆρες; Δῶμε κοιμιά' μόρκη μελάνη.
 "Ἐβαψα ἕνα ροῦχο μόρκο καὶ γένκανε τὰ χέρια μου μόρκα.
- μορτὴ (ἡ) = ἐνοίκιο χωριατισῶν σὲ σιτάρι.
 Παίρνω μορτὴ πὲ τὰ χωράφια μου. Μ' ἔφεραν μορτὴ σιτάρι καὶ τῶστειλα στὸ μύλο νὰ τ' ἀλέσω.
- μόρτσος (ὁ) = ὁ σκῶρος, ἡ θῶτριδα.
 Τὸ ἔφαγε ὁ μόρτσος. Κάθε καλοκαίρι πρέπει ν' ἀερίζονται τὰ ροῦχα καὶ νὰ μπαίνη νεφταλίνη, γιὰ νὰ μὴ ντὰ τρῶν' οἱ μόρτσοι.
- μορτσοφαῖσε (ρ.) = θωτριδοφαγώθηκε.
 Τὸ φουστάνι μου μορτσοφαῖσε. Δέμπορω τώρα νὰ τὸ θάλω ἔτσι μορτσοφαϊσμένο. Ρίξε νεφταλίνη στὰ ροῦχα, νὰ μὴ μορτσοφαῖσουνε.
- μοσκιὰ (ἡ) = μυρωδιά, ἄρωμα.
 Βάλτε το, μπρέ, κι' αὐτὸ κοιμιάτι μοσκιὰ. "Ἄχ, τί ὠραῖα μοσκιὰ!

μοσκιερά (ἐπίθ.) = μυρωδάτα.

Αὐτὰ τὰ λουλούδια εἶναι πολὺ μοσκιερά. Τί μοσκιερό πράγμα φορεῖς;

μοσκίζει (ρ.) = εὐωδιάζει.

Τί μοσκίζει; Ἔβαλες μοσκιά καὶ μοσκίζεις; Αὐτὸ δὲ μοσκίζει, αὐτὸ μυρίζει (δρωμά).

μοσκοβολᾶ (ρ.) (καὶ μοσχοβολᾶ) = μοσχομυρίζει.

Βγαίνεις στὸ μπαχτσέ καὶ μοσκοβολᾶ. Μοσχοβολοῦνε τὰ τριαντάφυλλα.

μοσκοκάρφια (τά) = γαρύφαλα, καρυοφύλλια.

Βάλε μέσα κανέλλα, μοσκοκάρφια νὰ μοσκίσῃ. Ἔβαλα ἓνα μοσκοκάρφι στὸ στόμα μου νὰ ξεμυρίσῃ, γιὰτ' ἔφαγα σκόρδο.

μόστρα (ή) = δείγμα.

μόστρα (ή) = βιτρίνα.

Γιὰτί μὲ τώστειλες αὐτό, γιὰ μόστρα; Ἔστειλα ἓνα μπουκάλι κρασί γιὰ μόστρα. Ὁ κοντουράς ἔβαλε στὴ μόστρα τοῦ μαγαζιοῦ ντου ὄλα τὰ τελειωμένα παπούτσια. Μαστρὸ - Θανάση, θέλω νὰ μὲ δώκῃς αὐτὸ τὸ ζευγάρι τὰ παπούτσια, πού εἶναι δεξιὰ μεριὰ στὴ μόστρα.

μουντζελέπι (τό) = ὄστρακο μυδιοῦ καὶ γενικώτερα ὄστρακα στὴν ἄμμο τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

Καθάρισε τὰ μύδια καὶ τὰ στρείδια καὶ ρίξε τὰ μυδότσεφλα κι' ὄλα τὰ μουντζελέπια στὸ τενεκὲ τὰ σκουπίδια. Πῆγε κά' στὸ γιαλὸ καὶ γιόμισε τίς τσέπες ντου μουντζελέπια. Πάτησα ἓνα μουντζελέπι.

μουντροῦμι (τό) = μπουντροῦμι, φυλακὴ.

Τὸ σπίτι ντης εἶναι σκοτεινό, σὰ μουντροῦμι. Ἐχει, θέλεις πεις, ἓνα σπίτι, μὲ κείνο εἶναι μουντροῦμι.

μουντροῦνες (αί) = μεγάλα, πολὺ νόστιμα ἀχλάδια.

Πῆγα στ' ἀμπέλι κι' ἔφερα ἓνα καλάθι μουντροῦνες. Δῶμε καὶ μένα νὰ φάγω μιὰ μουντροῦνα. Οἱ μουντρουνιές μας εἶναι φορτωμένες μουντροῦνες.

μουζντές (ό) = εἰδησις (χαρούμενη).

Σ' ἔφεραν ντὸ μουζντέ πού ἔρκετ' ὁ γυιός σου; Ποιός σ' ἔφερε τοὺς μουζντέδες;

μουζεβιρλίγια (τά) = ψευδολογίες.

Τί μουζεβιρλίγια εἶν' αὐτά! Μὴ ντόνε πιστεύεις αὐτὸ ντὸ μουζεβίρη, αὐτὰ πού λέγει εἶναι μουζεβιρλίγια.

μούζικα (ή) = παιδικὴ φουσαρμόνικα.

Μ' ἔφερε ὁ μπαμπάς μου μιὰ μούζικα. Τί ντὴν ἔχεις ντὴ μούζικα, γιὰ' δὲ σφυρίζεις;

μουκαβάς (ό) = χαρτόνι.

Θέλω ἓνα μουκαβά νὰ κόψω κάτι σκέδια. Κόψε ἓνα κομμάτι μουκαβά

νά θάσλυμε πίσ' πὲ τὸ πατραῖτο.

μουντός - ἦ - ὄ = σκοῦρος - ἦ - ο:

Ὁ γιακάς σου εἶναι πολὺ μουντός, γιατί δὲν ἔβαλες πιὸ ἀνοιχτό;

Τὸ φουστάνι ντης εἶναι μουντό κι' ἡ δική σου ἢ μπλούζα μουντή.

Τ' ἄσπρα τὰ ροῦχα μου τ' ἄπλωσα, τώρα θ' ἀπλώσω καὶ τὰ μουντά.

μούρη (ἦ) = στόμα, μύτη ζώου καὶ κατ' ἐπέκτασιν μύτη μολυβιοῦ.

Ρίξ' τὸ φαί, γιατί θούτηξ' ἡ γάτα ντή μούρη ντης μέσ' στοῦ πιάτο.

Τοῦ γουρουνιοῦ ἡ μούρη εἶναι πατσαλειμμένη. Ἡ ὄρνιθα τί ἔχει στή

μούρη ντης; Ἔσπασε ἡ μούρη τοῦ μολυβιοῦ μου.

μουρτσουφλῶ (ρ.), μουρτσούφλι (τὸ) = ταπεινώσις, περιφρόνησις.

Τί κάθουμαι καὶ μὲ μουρτσουφλοῦνε καὶ δὲ φεύγω! Μόνε ν' ἀκούγω

τὰ μουρτσούφλια ντους!

μουσαφίρης - μουσαφίρισσα = ἐπισκέπτης - τρια.

Ἔχω μουσαφίρη σήμερα. Ἦρτανε οἱ μουσαφίρισεσι; Ἔχω μουσαφίρισεσι.

μουσαφιρλίκι (τὸ) = ἐπίσκεψις.

Αὔρι θά πάγω κι' ἐγὼ μουσαφιρλίκι. Βλέπω τὰ συνηθίζετε ἐσεῖς

καὶ δωπέρα τὰ μουσαφιρλίκια.

μουσκλωμένος - ἦ - ο = κατηφής.

Μουσκλωμένο σὲ βλέπω. Πάλε μουσκλωμένη εἶσαι, τί μούσπλα εἶν' αὐτή;

μουσλοῦκι (τὸ) = κρουνός, κάνουλα.

Ἄνοιξε τὸ μουσλοῦκι νά πλύνω τὰ χέρια μου. Πόμεινε τὸ μουσλοῦκι ἀνοιχτό καὶ τρέχει τὸ νερό.

μουστερής (ὀ) = πελάτης.

Ἦρτε μουστερής νά γοράσῃ τοὺς τσίρους. Ἔχουμε πολλοὺς μουστερήδες γιὰ τὰ κρασιά μας.

μουταλιάζει (ρ.) = πιάνει μουταλιά = ἐλαφρὸ στρώμα μούχλας στοῦ κρασί,

στήν ἄλμη τῶν τουρσιῶν κλπ.

Τὸ κρασί ντου κάθε χρόνο τέτοιο γκαιρὸ μουταλιάζει. Μουτάλιασανε τὰ τρουσιά μου καὶ θέλουμε καθάρισμα ὑπὸ πάνου.

μουτζουριά (ἦ) = ἡ μουτζούρα τοῦ φούρνου καὶ τοῦ μαγειρείου, ἡ καπνιά τοῦ τηγανιοῦ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ἡ ἀσβόλη, ἡ αἰθάλη.

Ἔχεις στοῦ μάγουλό σου μιὰ μουτζουριά. Τί μουτζουριές εἶν' αὐτές γιατίεῖσαι ἔτσι μουτζουρωμένη; Μουτζουρώθηκαν τὰ χέρια μου, εἶναι ὄλο μουτζουριές.

μουτοῦλι (τὸ) = καρούμεπαλο.

Χτύπησα τὸ τσακάτι μου κι' ἔκανα ἕνα μουτοῦλι φοβερό.

Τῶρριξαν τὸ παιδί μιὰ πέτρα πᾶ' στοῦ κεφάλι κι' ἔκανε μουτοῦλι.

μοῦτρο (τό) = πρόσωπο.

Μὲ τρώει τὸ μοῦτρο μου. Τί μοῦτρα εἶν' αὐτά;

Αἶ, μοῦτρα ἀσιδέρωτα!

μουτσούνα (ή) = προσωπίς, μάσκα.

Γόρασες μουτσούνα; Κι' ἐγὼ δὲν ἔχω μουτσούνα.

μουτσούνες (αί) (καὶ μάσκες) = τὰ καρναβάλια.

Ἄ γέγυνε μουτσούνες; Ἦρτανε μουτσούνες στὸ σπίτι μας. Γέγνες ἐσὺ μουτσούνα; Σήμερα κι' ἐγὼ θὰ γένω μουτσούνα, πάγω τώρα νὰ γοράσω μιὰ μουτσούνα.

μούτσουνο (τό) = πρόσωπο.

Κοκκίγιασε τὸ μούτσουνο σου. Νίφε κοιμιά' τὸ μούτσουνο σου.

Μαύρισε τὸ μουτσουνόπλο τοῦ παιδιοῦ.

μουχαλεμπί (τό) = γλύκισμα ἀπὸ γάλα, ρυζάλευρο καὶ ζάχαρι.

Πεθύμησα νὰ φάγω μουχαλεμπί. Κάνε κανεῖνα μουχαλεμπί, μὰ νὰ θάλης καὶ γκιούλ σουγισῶ ἔπο πάνου.

μύλος (ὁ) = ἀνεμόμυλος μὲ 12 πανιά, τύπου Μυκονιάτικου.

μύλος (ὁ) = τοῦ καφέ.

Στείλε στάρι στὸ μύλο νὰ μᾶς ἀλέσουνε. Σήμερα δένεχει ἀγέρα, δὲ γυρνοῦν οἱ μύλοι.

Ἄνοιξε τὸ ντολάπι καὶ φέρε ντὸ μύλο ν' ἀλέσουμε ντὸ καφέ.

Ὁ μύλος εἶναι γιομάτος καφέ καὶ θέλει ἄλεσμα.

μυρίζει (ρ.) = μυρίζει ἄσχημα, θρωιά.

μυριζιάδα (ή) = ἄσχημη μυρωδιά, θρωιά.

Ὄφ, τί μυρίζει! Πολὺ μυρίζει δωπέρα, θρωμοσκανεῖ (= θρωμοκοπᾶ). Τί μυριζιάδα εἶν' αὐτή! Δέμπορω νὰ ντὴν ὑποφέρω αὐτὴ ντὴ μυριζιάδα, νεγουλιάζ' ἢ καρδιά μου, θὰ ξεράσω.

μύρμηγκας (ὁ) = μυρμηγκί.

Ἔνας μύρμηγκας πᾶ' στὸ ψωμί σου. Τὸ γλκὸ γιόμισε μύρμηγκους.

Σήκωσα μιὰ πέτρα κι' ἦντασι μουρμηγκοὶ ἔπο κάτω.

μυρωδιά (ή) (καὶ σουσάμι) = τὸ σησάμι.

Ἔβαλες στὰ παρμάκια σου (τσουρέκια) μυρωδιά ἔπο πάνου; —

Ἔβαλα γιὰ, καὶ ἄσπρη μυρωδιά καὶ μαύρη μυρωδιά.

μυρωδικὰ (τά) = μπαχαρικά.

Βάλε μαῦρο πιπέρι, γενι - μπαχάρι κι' ἄλλα μυρωδικὰ.

Κι' ἡ κανέλλα κι' ὁ κύμνος μυρωδικὰ εἶναι κι' αὐτά.

μυσίδι (τό) = φάτσα, μουσοῦδι.

Ἐίδαμε κάτι μυσίδια σήμερα! Τί μυσίδια εἶν' αὐτὰ ποῦ ἦρτανε!

Γιὰ διὲς μυσίδι κειναπέρα!

μυτόπλο (τό) = ὑποκοριστ. τοῦ μύτη - μυτάκι.

Τρέχει τὸ μυτόπλο ντου. Χτύπησε καὶ πλάταινε τὸ μυτόπλο ντης.

μυροκανός - ή - ό = μυρός, χαζός.

Μπρέ, αυτός είναι μυροκανός. Καί κείνη είναι κομιά' μυροκανή
καί τὸ παιδί γτους μυροκανό.

N

Νάζια (τά) = καμώματα, φιλαρέσκεια.

Κάνεις καί νάζια! "Όλο νάζια είσαι, άντε άφστα τὰ νάζια.

ναμάζι (τό) = προσευχή τών τούρκων.

Οί τούρκοι αυτή ντήν ώρα κάνουνε τὸ ναμάζι γτους.

νάμι (τό) = κλέος, τιμή, όνομα.

"Ηγτανε πολύ καλός, άφηκε νάμι. Πολύ τίμο κορίτσι, μέ κείνο
άφηκε νάμι;

νασοκόμα (ή) = νοσοκόμος.

"Η θεατέρα ντης γένκε νασοκόμα. "Ερκεται ή νασοκόμα πὲ τὸ νασο-
κομείο καί ντήνε δάνει ένέσεις.

νεβάζω (ρ.) = ανεβάζω.

νεβαίνω (ρ.) = αναβαίνω.

Τώρα ξεκουμαι, τὸ νεβάζω τὸ καλάθι. "Εσὺ νέβασες ξύλα πάγου;
Νεβαίνω ντή σάλα. Κεϊν' ντήν ώρα νέβαινα πάγου. "Α νέβω πάγου
νά δγῆς τ' ά σὲ κάνω! — Νέβηκες κι' όλα;

νεθατό (ἐπίθ.) = φωμι μέ μαγιά, ανεθατό.

νεθατό (ἐπίθ.) = τὸ κέντημα ανεθατό.

Δὲ θέλω πίττα λιπανάδατη, θέλω φωμι νεθατό. Είναι νεθατό, γιὰ
πὲ σόδα τὸ ζύμωσες;

Κεντῶ άσπροκέντημα νεθατό καί τρυπητό. Καλλίτερα κάντο νεθατό.
νεγουλιάζω (ρ.) = αναγουλιάζω (άλλὰ ανεγούλα).

Δέμπορω, νεγουλιάζω, έχω ανεγούλα. Τὸ είδα καί νεγούλιασα.

νεγκάζουμαι (ρ.) = θιάζουμαι.

Τί νεγκάζεσαι; — Νεγκάζουμαι, γιαν' έχω δουλειά. Πολύ νεγκά-
στηκε. Νεγκάστησε κι' εσὺ κοιμάτι!

νεδώνει (ρ.) = (τὸ γλύκισμα) = υγραίνεται ή ζάχαρίς του.

Μή ντὸ θαστᾶς πολὺ αυτό τὸ γλύκισμα, γιαν' νεδώνει. Νέδωσε κι'
όλα. Νέδωσανε οί κουραμπιέδες.

νεϊδια (τό) = όνειδος.

Τί κάθουμαι κι' άκούγω νεϊδια! "Όλο νεϊδια είσαι.

νεϊδίζω (ρ.) = όνειδίζω.

Δώνεις κι' ύστερα τὰ νεϊδίζεις. "Ο,τι ντήν έκανε τῆς τὰ νεϊδισε.

νεϊριάστηκες (ρ.) = όνειρεύθηκες (λέγεται μέ έγνοια, ότι κάτι τὸ φαντάστη-
κες, δέν έγινε στήν πραγματικότητα).

Τί λές τώρα, νειριάστηκες! Νειριάστηκε, δὲ γένκανε ἔτσι τὰ πράμματα.

νεκάτεφε (ρ.) (καὶ νεκάτωσε) = ἀνακάτωσε.

Τὰ νεκάτεφε ὄλα μαζί. Γιατί τὰ νεκατεύεις; Ἐγὼ ἂ τὰ νεκατέψω.
νεκατώματα (τὰ) = κουτσομπολιά.

Πῆγε κι' ἔκανε νεκατώματα καὶ μᾶς ἔκανε ἄνω - κάτω.

νεκατωσούρα (ἡ) = κουτσομπόλα.

Εἶναι μιὰ νεκατωσούρα, ὄλο νεκατώματα κάνει. Δὲ ντήνε θέλω αὐτὴ ντὴ νεκατωσούρα.

νεκούρκουτα (ἐπίρρ.) = κούκου, στὰ πόδια καθισμένος.

Κάτσε νεκούρκουτα. Νεκούρκουτα κάθεσαι, ἂ κουραστής.

Εἶναι κείνη πού κᾶται κειναπέρα νεκούρκουτα.

νεκωλώνουμαι (ρ.) = σηκώνω τὸ φόρεμα, γυμνώνοντας τὰ νῶτα μου.

Μὴ νεκωλώνεσαι, μπρὲ παιδί μου, ἔλα νὰ σὲ δάλω τὸ θρακί σου.

Νεκωλώθηκε καὶ εἶναι τόσην ὥρα νεκωλωμένο.

νελόγιασα (ρ.) = νοστάλγησα, ἀναλογίσθηκα λυπηρὰ πράγματα.

Τὰ δλέπει καὶ νελογιάζει. Τὰ θυμήθηκα πάλε καὶ νελόγιασα.

νελῶ (ρ.) = λειώνω, ἄρ. - νέλεια = ἔλειωσα.

Ἄδυνατῆσε πολὺ, κάθε μερα νελᾶ. Νέλεισαν τὰ χιόνια. Ἄρχισε νὰ ζεσταίνει καὶ πογάλια - γάλια νελοῦνε τὰ χιόνια. Βάλε τὸ βούτουρο στὴ φωτιά νὰ νελείση.

νεγέ (ἡ) = μητέρα (ἔτσι φώναζαν τὴν μητέρα τους τὰ κατωτέρας κοινωνικῆς τάξεως παιδιά, τὰ δὲ ἀνωτέρας, μαμὰ καὶ μητέρα.

Νεγέ δά, δόμι' κοιμιά' ψωμί. Δὲ μ' ἀφίνει ἡ νεγέ μου νὰ πάγω.

νεράγδα (ἡ) - νεράγδες (πληθ.) = νεράϊδα.

Ἐφές ἔβλεπα στὸν ὕπνο μου ὄλο νεράγδες. Λένε, πού τὰ παληὰ τὰ χρόνια ἕνας πατριώτης μας παντρεύτηκε μιὰ νεράγδα.

νερεύουμαι (ρ.) = ρεύομαι.

Ὅλο νερεύουμαι σήμερα. Εἶμαι κρουόμενη, νερεύουμαι κλούστικο αὐγό.

νεροβραθάκα (ἡ) = ἐκεῖνος πού πίνει πολὺ νερό.

Ὁ μπαμπάς μου εἶναι μιὰ νεροβραθάκα, ὄλο νερὸ πίνει. Κι' ἡ ἀδρεφή μου τὸ ἴδιο, εἶναι νεροβραθάκα.

νερουλό (ἐπίθ.) = ροφτό, μελάτο (αὐγό).

Ντὸν ἔδωκα κι' ἔφαγε ἕνα νερουλό αὐγό. Βράστα τὰ αὐγὰ σφιχτά, μὴ ντὰ κάνεις νερουλά.

νεσαίνω (ρ.) = ἀναπνέω, ἀνασαίνω.

Δὲ πέθανε, κόμα νεσαίνει. Βαρειά νεσαίνω. Δέμπορω νὰ νεσάνω.

νεσασιμός (ὁ) = ἀναπνοή, ἀνάσα.

Ἀκούγεται ὁ νεσασιμός ντου. Κοιμᾶται ἤσυχα, οὔτε ὁ νεσασιμός ντης δὲν ἀκούγεται.

vesérnw (ρ.) = τραβῶ ἀπὸ τὸ πηγᾶδι νερό.

Τί κάνεις κειπέρα στὸ πηγᾶδι; — Τί κάνω, vesérnw. Ἄ πάγω στὸ πηγᾶδι νὰ vesúrw κοιμιᾶ' νερό. Ἐσύ νέσυρες; — Τώρα vesérnw.

veskomiþónoumai (ρ.) = ἀνασκομπόνομαι, σηκώνω τὰ μανίκια μου, τὰ πανταλόνια κλπ.

Νεσκομπόθησε καὶ δούτα μέσ' στὸ γιालὸ νὰ θγάλης καμπόσα μύδια πὲ κείν' ντὴ πετροκαυκάλα. Νεσκομπόθηκα, γιὰ νὰ ζυμώσω.

Μὴ veskomiþónoumai! (Μὲ μεταφ. ἔγνοια = μὴν ἐτοιμάζεσαι!).

vesstíþnoumai (ρ.) = ἀναστήνομαι, ἀναζωογονοῦμαι.

Ἄμα τὸ πιῶ αὐτὸ τὸ γιαιτρικό, vesstíþnoumai. Ἄχ', vesstíþθηκα!

vetairnw (ρ.), μέλλ. vetárw = τελειώνω, θὰ τελειώσω.

Κόμα δὲ νέταρες; — Τώρα vetairnw. Πότ' ἄ νετάρουνε;

Κεῖνοι νέταρανε κι' ὄλα.

vétzourw (τὸ) = ἑπαρσις.

Κι' ἔλεγε, κι' ἔλεγε, εἶχε ἓνα νέτζουρο! Ἐσύ ἔχεις μεγάλο νέτζουρο.

Ποιάεῖσαι ἐσύ, ποὺ ἔχεις τέτοιο νέτζουρο;

vetrichiázw (ρ.) = ἀνατριχιάζω, ριγῶ.

vetrichíles (αῖ) = ριγῆ.

Δέμπορω νὰ ντὸν ἀκούγω νὰ ρινίζη, vetrichiázw. Ἐχω vetrichíles, χρυώνω, vetrichiázw.

vefyllhtá (τὰ) = ἀναφυλλητά.

Κλαίει πὲ vefyllhtá. Ἰσαμε δωπέρα ἀκούγονται τὰ vefyllhtá ντης.

νηστικάτα (ἐπίρρ.) = ὄντας νηστικά.

Τὸ πρῶτ' νὰ τὸ πάρη τὸ γιαιτρικό νηστικάτα, ὅπως νηστικάτα πγαίνει καὶ μεταλαβαίνει.

viániázw (ρ.) = ναουρίζω.

Νάνι, ποὺ τὸ viániázounε... Κάται καὶ viániázει τὸ παιδί.

Νιάνιασε το κομματάκι νὰ κοιμηθῆ.

viániasma (τὸ) = νανούρισμα.

Ἢ γιαιγιά ντου ξέρει πολλὰ viániasmata καὶ κείνο ἔμαθε καὶ χῶρις viániasma δὲ κοιμάται.

víþw - víþoumai, ἄθρ. ἔνιψα, víþθηκα = πλένομαι, πλύνω τὸ πρόσωπό μου.

Τώρα víþoumai, víþw καὶ τὸ παιδί κι' ἔρκουμαι. Ἐσύ víþθηρες;

Ἔστερα θὰ νιφτῶ, τώρα ἔνιψα τὰ παιδιὰ.

vióþuxw (τὸ) = τεμάχιο ζεστοῦ ψωμοῦ, θρεγμένο μὲ ρακί, πασπαλισμένο μὲ δυόσμο, κανέλλα, πιπέρι, τοποθετεῖται στὸν ὀμφαλὸ γιὰ τὸν πόνο.

Ἄμα σὲ πονεῖ ὁ ἀφαλός σου, κάνε ἓνα viðþuxw καὶ θάλε. Ντὸν ἔκανα καὶ ντὸν ἔβαλα viðþuxw καὶ τώρα κούπασε κοιμιᾶ' ὁ πόνος.

visantíri (τὸ) = ἀμμωνιακὸ ἄλας, χλωριούχο ἀμμώνιο.

Νέλεισε κοιμιᾶ visantíri καὶ πότισε τίς γλάστρες. Ἄμα κίτρινίζουε

- τά φύλλα του λουλουδιού, θέλουμε πότισμα πὲ νισαντίρι.
 νισαστάς (ὀ) = νισεστές, ἄμυλο ἀπὸ σιτάρι (γιὰ μουσταλευριά).
 Τελείωσε ὁ νισαστάς μας. Πάρε νισαστά νὰ κάνουμε μουσταλευριά.
 νίφτησε! (προστακτ. ρ.) = πλύσου! (Καί μεταφορική ἔννοια, πὸ σημαίνει:
 ἐτοιμάσου νὰ πάρης κάτι, πὸ δὲν πρόκειται νὰ σοῦ δώσω).
 Δῶμε καμπόσους παράδες νὰ ν' ἔχω. — Ναί, νίφτησε! Δ' ἂ μὲ πάρης
 μαζὶ σου; — Νίφτησε!
 νοικάτορας - νοικατόρισα = ἐνοικιαστής.
 Διάδηγ' ὁ νοικατόρας σου; — Ναί, τώρα ἔχω νοικατόρισσες. Ἡ
 νοικατόρισα μου εἶναι ἀνοικοκέρευτη.
 νοικοκερά (ἦ) = οἰκοδέσποινα καὶ ἰδιοκτήτρια.
 Ἡ θεατέρα μου εἶναι καλὴ νοικοκερά. Πά' νὰ διῶ ντὴ νοικοκερά μας.
 νοικοκεραῖοι (οἰ) = ἰδιοκτήται.
 Πήγανε ὅλοι οἱ νοικοκεραῖοι στὶς πόλεις ντους. Μαζώχτηκανε οἱ
 νοικοκεραῖοι νὰ κάνουμε λογαριασμό.
 νοιώση (ἦ) = εἰδησις (ὡς πὸ νὰ πάρη νοιώση = ἕως ὅτου τὸ αἰσθανθῆ).
 Κόμα δὲ πῆρες νοιώση; Ὡς πὸ νὰ πάρης ἐσὺ νοιώση!
 νοματίζω (ρ.) = ὀνοματίζω, μελετῶ.
 Ἐγὼ δὲ νοματίζω. Νοματίζουμε καὶ ρίχνουμε τοὺς κόμπους πὲ τὰ
 κλαδιὰ μέσ' στὴ φωτιά, καὶ σὰ σκάσουνε ἂ γένη αὐτὸ πὸ νομάτισανε.
 νομάτοι (οἰ) (καὶ νοματέοι) = ἄτομα, ἄνθρωποι, πρόσωπα.
 Δυὸ νομάτοι π' ἕνα μάτι. Πόσοι νοματέοι πήγατε;
 Εἴμαστανε τρεῖς νομάτοι.
 νοτιὰ (ἦ) = ὁ θερμὸς ἄνεμος, ὁ νοτιάς.
 Φύσηξε μιὰ νοτιὰ! Χίρισε πάλε ἡ νοτιὰ.
 νοτίζει (ρ.) = ὑγραίνεται.
 Πόμεινανε ὄξω ντὴ νύχτα τὰ ροῦχα καὶ νότισανε. Κεῖνο κειναπέρα
 χίρισε νὰ νοτίζη.
 νούλα (ἦ) = μηδὲν — ἡ ἀνωτάτη ποιότης ἀλεύρου.
 Πῆρα ἕνα τσουβάλι ἄσπρο χάσικο ἀλεῦρι, νούλα. Μὴ ντὸ ζυμώνεις
 πὲ μαῦρο ἀλεῦρι, πάρε ἀλεῦρι νούλα.
 νουνίζω (ρ.) = σκέπτομαι, συλλογίζομαι.
 Τί νουνίζεις; — Νουνίζω πολλά. Μὴ νουνίζεις τόσο.
 νουρά (ἦ) = οὐρά.
 Ἡ γάτα ἔκαψε ντὴ νουρά ντης. Ἡ νουρά τοῦ πετεινοῦ ξεπουπου-
 λιάστηκε.
 νύξη (ἦ) (κάνω νύξη = ἀναφέρω).
 Τί εἶπε ντὸν ἔκανες νύξη; — Ὅχι, δὲν ἔκανα κόμικ νύξη.
 νύπνιασε (ρ.) (ἀόρ.) = ἐνυπνίασε, εἶδε στὸ ὄνειρο.
 Ντὴ γιαιγιά μου μιὰ φορὰ ντὴνε νύπνιασε νὰ πὰ' νὰ σκάψη καὶ νὰ

δγάλη λίρες, μὰ φοδήθηκε και δὲ πῆγε. — Μιὰν ἄλλη πάλε ντῆνε
νύπνιασε πού πῆγε ἡ Παναγία και ντῆν εἶπε ν ἀσκάψη και νὰ
δγάλη ντῆν εἰκόνα ντης.

νυστέρι (τὸ) — χειρουργικὸ μαχαῖρι.

Μὲ φαίνεται π' ἂ ντῆνε κάνη ντῆν ἐγγείρησι, ἂ τὸ φάη τὸ νυστέρι. —

Μπήχανε οἱ γιατροὶ πὲ τὰ νυστέρια.

νυφροστόλι (τὸ) = ἡ γαμήλια πομπή.

Θὰ πάγη ἡ νύφη κι' οἱ προσκαλεσμένοι στὴν ἐκκλησία πὲ τὰ πόδια,
θὰ βγῆ νυφροστόλι. — Ἐσὺ πού στεφανώθηκες, βγῆκες νυφροστόλι;

νυχτερεύω (ρ.) = ἐργάζομαι τὴν νύχτα.

νυχτέρι (τὸ) = νυκτέριον ἐργασίας και δεγγέρα.

Ἐμεῖς τὸ δρόδου νυχτερεύουμε, κάνουμε νυχτέρι. "Ἄμα ν' ἔρτη ὁ
χειμὸς θὰ χιρίσουνε πάλε τὰ νυχτέρια. Θὰ μαζεύουμεστε και θὰ
νυχτερεύουμε.

νυχοπατηθεῖ (ρ.) (μέλλ. ἐπαφ.) = θὰ πάθη κακό, κάτι μαγικὸ τὴν νύχτα.

Μὴ πγαίνετε νύχτα πὲ ντὸ δρόμο μέσ' στὴ κάμαρη τῆς λεχούσας,
θὰ νυχοπατηθῆ. Γιὰ νὰ μὴ νυχοπατηθῆ, θυμιάζουνε μέσ' στὴ κά-
μαρη.

νῶμος (ὁ) = ὄμος.

"Ἐβαλε τὸ δεσάκι στὸ νῶμο και τράβηξε. "Ὁ νῶμος μου μὲ πονεῖ.

Ξ

Ξαγιάζω (ρ.) = διορθώνω, στρώνω, συμμαζεύω τὸ σπίτι.

Ξάγιασε, μὴ ντ' ἀφίνεις ἔτσι. Τώρα δέμπορω, Ξαγιάζω. Ἐγὼ ξά-
γιασα.

Ξαντὸ (τὸ) = ξέφτια ἀπὸ παλὴν χασέ, πού ἔβαζαν στὶς πληγές, ἀντὶ γάζας.
Φέρτε Ξαντὸ νὰ θάλουμε στὴ λαβωματιά ντου. Ξέφτισε κοιμιὰ' πα-
λὴν χασέ και κάνε Ξαντό.

Ξαίνω (ρ.) = ἀνοίγω τὰ μαλλιά προδάτων και τὰ ἐτοιμάζω γιὰ λανάρισμα.

Ξαίνω μαλλιά. Ἐγὼ τὰ δικὰ μου τὰ ἔξαγα και τὰ πῆγα και στὴ
λανάρα. Ἡ ἀδρεφή σου πότε θὰ τὰ ξάνη; — Τώρα τὰ ξαίνει.

Ξανθὸς - Ξανθειά - Ξανθὸ = Ξανθὸς - ἡ - ὁ.

Κεῖνος Ξανθὸς, κείνη Ξανθειά, γένκε και τὸ παιδί ντους Ξανθὸ.

"Ἐχουμε ἓνα κορτσόπλο Ξανθὸ, πολυόμορφο.

Ξαστριὰ (ἡ) = αἰθρία, Ξαστεριά.

Πόφα ὁ γκαιρὸς εἶναι καλὸς, ἔχει Ξαστριὰ. Δὲ θρέχει πειά, Ξαστριὰ
ἔχει.

Ξεμπουντάρω (ρ.) = ξεπροβάλλω, ἐμφανίζομαι ἀπὸ τὴν γωνία.

"Ἐρκεται, τώρα Ξεμπουντάρει. Οὐ, Ξεμπουντάρησε κι' ἔλα!

ξεγεννῶ (ρ.) = ἐνεργῶ τὸν τοκετό.

Εἶμαι μαιμῆ καὶ ξεγεννῶ τις γεναικές. Ἐσένα παιὰ μαιμῆ σὲ ξεγέννησε;

ξεγλῶ (ρ.) = θγάζω ὄλο τὸ ἀκάθαρτο νερὸ ἀπὸ τὸ πηγάδι, ἢ ἀδειάζω τὸν δόθρο ἀπὸ τις ἀκαθαρσίες.

Ἐγὼ κάθε χρόνο ξεγλῶ τὸ πηγάδι μας. Πάνε νὰ φωνάξῃς νὰ ν' ἔρτουνε νὰ μᾶς ξεγλήσουνε ντὸν ἀπόπατο. Πέρσι δὲ ντόνε ξεγλήσαμε;

ξεξεύω (ρ.) = ἐλευθερώνω τὰ θώδια ἢ τὰ ἄλογα ἀπὸ τὸν ζυγό.

Πέστονα νὰ ξεξεύῃς τ' ἄλόγατα. Τί κάνει κάτου τὸ παιδί, ξεξεύει;

ξεθεώνουμαι (ρ.) = κουράζομαι παρὰ - πολὺ.

Ξεθεώνουμαι κάθε μέρα στή δουλειά. Ἐκανα πολλές δουλειές σήμε-
ρα, ξεθεώθηκα.

ξέκλωγα (τά) = οἱ ἄκρες τῶν ἐπάνω κλαδιῶν τῶν δένδρων.

Τὰ μάζεψαμε ὄλα τὰ κεράσια, μόνε πὰ' στὰ ξέκλωνα πόμεινανε λίγα. Πάρε ἓνα ζγάντζο καὶ τράβα τὰ ξέκλωνα νὰ τὰ μαζέψῃς πὲ κειπέρα.

ξεκουρβουλιάζω (ρ.) (καὶ ξεκουρβουλίζω) = ξερριζώνω τὸ χαλασμένο ἀμπέλι.

Σήμερα ἀ πὰ' νὰ ξεκουρβουλιάσουμε τ' ἀμπέλι μας, νὰ φυτέψουμε ἄλλα κλήματα. Πῆγε νὰ ξεκουρβουλιάσῃς τ' ἀμπέλι, νὰ τὰ κάψουμε στή σόμπα τὰ κουρβούλια.

ξελαπαρώνω (ρ.) = κουρελιάζω, σχίζω, ἀφαιρῶ κομμάτι ἀπὸ φορέματα, κατ' ἐπέκτασιν ἀπὸ τὸ ξελαπαρώνω = ξεγοφίζω, διαλύω τὸ σῶμα.

Νεθαίνω πὰ' στὰ δέντρα καὶ ξελαπαρώνω τὰ ρούχα μου. Τὸ ξελα-
πάρωσες πάλε τὸ πουκάμισό σου. Ἄ σὲ πιάσω, ἀ σὲ ξελαπαρώσω!
Ντῆγε ξελαπαρώσες ντὴ κούκλα σου.

ξελοῦρι (τὸ) = κουρέλι (καὶ θρυσιά).

Κόψε ἓνα ξελοῦρι καὶ φέρε με. Αἱ τώρα γυρίζεις καὶ βλέπεις κι' αὐτὸ τὸ ξελοῦρι! Μ' ἔκανε πὲ τὰ λόγια ντου ξελοῦρι.

ξεμαυλῶ (ρ.) = ξελογιάζω.

Μὴ ντὸ ξεμαυλεῖς τὸ παιδί. Τὸ ξεμαύλησανε κι' ἔφυγε. Ἡ θεατέ-
ρα ντῆς ξεμαυλήστηκε καὶ διάθῃκε μαζί πὲ ἓνανα.

ξεμερδίζω (ρ.) = διαλύω κάποιον σωματικῶς, διαμελίζω.

Θὰ ντῆγε ξεμερδίω! Σιγά, μὲ ξεμερδίσε. Ὡχ, κουράστηκα, ξε-
μερδίστηκα.

ξεπάγιασα (ρ.) = πάγωσα, κρύωσα πολὺ.

Ποῦ θγαίνεις ὕμνη ὄξω, ἀ ξεπαγιασῆς. Κρύο, ξεπάγιασα, ξεπάγιασα-
νε τὰ ποδάρια μου.

ξεπαίδιασα (ρ.) = ἔπαυσα νὰ κάνω παιδιά.

Δὲ θὰ κάνῃ ἄλλο παιδί αὐτὴ, ξεπαίδιασε πειά. Πὲ τώρα ξεπαί-
διασε;

- ξεπετάκι (τό) = ξεπεταροῦδι, μᾶλλον θρисиά στά μικρά κορίτσια.
 Βγήκε κι' αὐτὸ τὸ ξεπετάκι στά τρυφερίτσια. Σούς, ξεπετάκι!
- ξεπέφτω (ρ.) = χρεωκοπῶ, χάνω τὰ πλούτη μου.
 Δεῖναι κείνος πὺ ἤθερες, ξέπεσε. Κάθε μέρα και ξεπέφτει πλειότερο.
 Πὲ τότε πὺ ξέπεσα, κανεῖς δὲ γυρίζει νὰ μὲ δγγῆ.
- ξεποδιαντρέπουμε (ρ.) = παρουσιάζω κάτι καλὸ, γιὰ νὰ φανῶ, νὰ ἐπιδειχθῶ,
 νὰ μὴν προσβληθῶ, νὰ μὴ φανῶ κατώτερη.
 Τὰ κάνω αὐτὰ νὰ τὰ τραταίρνω, νὰ ν' ἔχω κάτι στὸ σπίτι μου νὰ
 ξεποδιαντρέπουμε. Ἐφοῦ ντήνε φιλέδουνε κάθε φορά, τοὺς προσκά-
 λεσε και κείνη στὸ σπίτι ντης νὰ ξεποδιαντραπή.
- ξεπονῶ (ρ.) = χαλαρώνεται ὁ δεσμὸς ἀγάπης μου πρὸς κάποιον.
 Ἐτσιεῖναι, ἄμα σὲ κάνη τέτοια, ντόνε ξεπονεῖς. Τὸ ξεπόνεσα αὐτὸ
 τὸ παιδί.
- ξεπόχισανε (ρ.) = ξέστησαν τὶς πόχες (τὰ ταλιάνια).
 Πότε θὰ ξεποχίσουνε; Μερκὲς πόχες ξεπόχισανε κι' ὄλα. Ἐφοῦ
 ἄραξανε νωρίς, ξεποχίζουνε και νωρίς.
- ξεραγλείφουμε (ρ.) = γλείφωμαι, γλείφω τὰ χεῖλη μου.
 Τί ξεραγλείφουσαι; — Ἐφαγα σαραγλι και κόμα ξεραγλείφουμε.
- ξεράγκουρο (τό) = ξυλάγκουρο, πράσινο, ἄγουρο πεπόνι.
 Ἐμένα φέρε με ξεράγκουρα, δὲ ντὰ τρώγω τὰ ποπόνια. Πᾶμε στὸ
 μποςτάνι νὰ φᾶμε και κανεῖνα ξεράγκουρο.
- ξεράδι (τό) = λεπτὸ ξηρὸ ξύλο.
 Πῆρα ἕνα γαδουροφόρτι ξεράδια γιὰ προσανάματα. Σπάσε κανεῖνα
 ξεράδι ν' ἀνάψουμε ντὴ σόμπα.
- ξέρασα (ρ.) = ἔκανα ἔμετό.
 Ἐέρασε τὸ παιδί. Κεῖνο δὲ ξερνᾶ εὐκολα, πῶς ξέρασε τώρα!
- ξερασιά (ἦ) = ξηρασία.
 Πλάκωσε πάλε ξερασιά, ἔχει τόσο γκαιρὸ νὰ θρέξη. Τᾶκαφε τ'
 ἀμπέλια αὐτὴ ἦ ξερασιά.
- ξερατιά (τά) = τὸ ἔμεσμα, τὸ ξέρασμα.
 Γιόμισ' ἦ λεγένη ξερατιά. Ἐέρασε και μπλαστρώθηκε πὲ θερατιά.
 Τί ξερατι ἦγταν αὐτό!
- ξεραχνίδια (τά) = κλαδιὰ μὲ μικρὰ ἀγκαθωτὰ φύλλα, μὲ τὰ ὁποῖα ξ' ἀρά-
 χνιζαν.
- ξεραχνίζω (ρ.) = καθαρίζω τὸ σπίτι ἀπὸ τὶς ἀράχνες (ραχνιές), ξεσκονίζω
 τὰ ντουθάρια και τὸ ταβάνι.
 Χάλασανε τὰ ξεραχνίδια μου και δένέχω τώρα νὰ ξεραχνίσω.
 Παράγκειλα νὰ μὲ φέρουνε ξεραχνίδια πὲ τὸ βουνό. Ἐσοῦ τί κάνεις
 τώρα ξεραχνίζεις, γιὰ ξεράχνισες κι' ὄλα;

ξεσκόφτω (ρ.) = ἀποτρέπω.

Μὴ ξεσκόφτεις. Ἐγὼ δὲ ξεσκόφτω. Θηλὰ ντῆνε πάρη, μὰ ἄλλοι ντόνε ξεσκόφανε καὶ ντῆν ἄφρηκε.

ξεσκῶ (ρ.) = ξεσχίζω.

Ἐγὼ δὲ ντό ξεσκῶ, ἐσὺ τὸ ξεσκησες. Ἄ ξεσκήσῃ ντῆ ποδιά ντης.

ξεστομίζω (ρ.) = θγάζω ἀπὸ τὸ στόμα μου λόγια.

Λόγο δὲ ξεστομίσει. Μὴ ξεστομίσης τίποτε. Ἐγὼ δὲ ξεστομίζω, ἄλλοι τὸ ξεστομίσανε.

ξετσοιλιάζω (ρ.) = θγάζω τὰ ἐντόσθια τῶν φαριῶν, ξεκοιλιάζω. (Ἡ ρίζα μ ό ν ο στό ρ ἦ μ α. Λέγεται ξετσοιλιάζω, ἀλλὰ - κοιλιά).

Πῆρα φάρια καὶ τὰ ξετσοιλιάζω. Ξετσοιλιάσες τὰ φάρια πού σ' ἔστειλα; Κά' στό λιμάνι ἔχει πολλές γεναίκες πού ξετσοιλιάζουνε τὰ σκουμπριά πού ἔφερανε πὲ τίς πόχες.

ξετσαχειλώνει (ρ.) = ξεχειλώνει τὸ ὕφασμα ἢ τὸ φόρεμα.

Πὲ τ' αὐτὴ ντῆ μπάντα δὲ στέκεται καλά, ξετσαχειλώνει. Τὸ ἔπλυνα καὶ ξετσαχειλώσε.

ξετσοιτιδώνω (ρ.) = ξεγυμνώνω.

Τί τὰ ξετσοιτιδώνεις πὲ τώρα τὰ παιδιὰ; Κι' ἐσὺ πολὺ νωρὶς ξετσοιτιδώθηκες. Δὲ πᾶεις κά' στὰ μπάνια νὰ δγῆς πῶς ξετσοιτιδώνονται.

ξημεροβραδιάζονται (ρ.) = μέρα - νύχτα ἐκεῖ θρῖσκονται ἢ στὴν ἴδια κατάσταση.

Δὲ λείπουνε, ὅλο σπῆτι ντης ξημεροβραδιάζονται. Ξημεροβραδιάζονται μεθυσιμένοι.

ξομπλιαστά (τά) = κεντημένα ἢ ὕφαμένα μὲ ξόμπλια, μὲ στολῖδια σχεδιασμένα.

Κάνω ἓνα φαντὸ ξομπλιαστό, πὲ ὠραῖα ξόμπλια. Ἐγὼ κάνω κεντητὰ ξομπλιαστά.

ξόγανο (τὸ) = θρῖσιά.

Τί τῶφερες διωπέρα αὐτὸ τὸ ξόγανο; Σκάσε ξόγανο!

ξόδι (τὸ) (ἔθγαλε...) = ἔκφρασις, πού σημαίνει: ἔκλαιγε γορεά, ἀπελπισμένα, συνήθως στὶς κηδεῖες. Ἐγνοοῦν τὸ κλάμμα, ὄχι τὸν νεκρό.

Πῆγε στὸ λείφανο καὶ ἔκλαψε, ἔθγαλε ξόδι. Σὰ ξεψύχισ' ὁ γυιός ντης ἔθγαλε ξόδι.

ξολοθρέφω (ρ.) = ἐξολοθρεύω.

Ἐγὼ κάθε χρόνο τις ξολοθρέφω τις κόριζες. Αὐτοὺς τοὺς πογτικὸς πρέπει νὰ τοὺς ξολοθρέψουμε. Ὅλη αὐτὴ ἡ φαμίλια ξολοθρέφτηκε.

ξημνώνομαι (ρ.) = ξεντύνομαι, ξεγυμνώνομαι.

Ἄ πάω σπῆτι μου νὰ ξημνωθῶ. Πὲ τώρα ξημνώνεσαι;

ξυνάδια (τά) = τουρσιά διαφόρων ειδών.

"Έκανα φέτο λογιῶ - λογιῶ ξυνάδια. Βγάλε καμπόσα ξυνάδια για σαλάτα.

ξυνίδες (αί) = χόρτα υπόξυνα.

Πήγε ὄξω στ' ἀμπέλια καὶ μάζωξε ξυνίδες. Δώμε καὶ μένα μιὰ ξυνίδα νὰ φάγω.

ξυνὸ γάλα (τὸ) = γιαοῦρτι.

"Έχουμε καὶ γάλα γλυκὸ καὶ γάλα ξυνό. Πάρε παραδες νὰ γοράσης μισὸ κιλὸ γάλα ξυνό.

ξυπάζουμαι* (ρ.) = τρομάζω, αἰφνιδιαίζομαι.

Μὴ κάνεις ἔτσι, γιατί ξυπάζουμαι. "Ὄχ, ξυπάστηκα!

ξυπασμένος - η - ο = ἔχει τὴν ἔννοια τοῦ υπερήφανου, νεόπλουτου.

Εἶναι ἓνας ξυπασμένος! "Αφστηνα αὐτήνα ντὴ ξυπασμένη.

ξυστρεμιὰ (ή) = ἀνάποδη (ὀρτιά - ξυστρεμιὰ = καλή - ἀνάποδη).

ξυστρεύω (ρ.) = γυρίζω κάτι ἀπὸ τὴν ἀνάποδη.

Γιατί φορεῖς ντὴ φανέλλα σου ξυστρεμιὰ; "Ὄχ' ἔδαλα ντὴ φούστα μου ξυστρεμιὰ. Φέρε νὰ ξυστρέψω τίς κάλτσες σου, νὰ μὴ ντίς βάλλης καὶ κείνες ξυστρεμιὰ. "Εγὼ τίς κάλτσες τίς ξυστρεύω, ἄμα τίς πλύνω.

ξώπετσα (ἐπίρρ.) = ἐπιφανειακῶς, ἔξω πέτσα.

Ντὸν ἠῦρε τὸ βόλι, μὰ ξώπετσα. Εἰώπετσα ντόνε τρύπησε.

ξώρας (ἐπίρρ.) = ἀργά.

"Ἦρτε ξώρας. Τώρα εἶναι ξώρας, βράδουσε, πὰ' νὰ κοιμηθῆς!

* Ἡ ἰδιωματικὴ αὐτὴ λέξις, κατὰ τὸ Μέγ. Διεξ. "Ὀλῆς τῆς Ἑλλην. Γλώσσης Δ. Δημητράκου, γράφεται μὲ υ, ποὺ ἀνικαφέρει, ἔτι καὶ μερικοὶ τὴν γράφουν καὶ μὲ ι καὶ ρ π, ὅγλ. ξυπάζουμαι.

ΦΩΤΗ ΤΡΙΑΡΧΗ

Ο ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Με αίσθημα ευθύνης απέναντι στην Ιστορία αλλά και με πολύ αγάπη για την περιοχή του νομού Ροδόπης, που αποτελεί μια από τις άκραιες επάλξεις του Έλληνισμού μέσα στους αιώνες, γράφτηκε το βιβλιαράκι μου αυτό.

Το κείμενο είναι πολύ συνοπτικό και εκλαϊκευμένο γιατί απευθύνεται σε όλους και ιδιαίτερα στους νέους, που ζητούν να μάθουν για το δοξασμένο παρελθόν του τόπου των.

ΦΩΤΗΣ ΤΡΙΑΡΧΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

ΟΙ ΘΡΑΚΕΣ

Μέσα από το χάος των αιώνων του παρελθόντος ξεκινά η ιστορία της περιοχής του νομού Ροδόπης.

Πανάρχαιοι κάτοικοι αυτών των εδαφών οι Θ ρ ᾶ κ ε ς. "Ένας μεγάλος λαός χωρίς σπουδαία ιστορία.

"Ο Ήρδωτος τους θεωρεί σαν το μεγαλύτερο Έθνος μετά τους Ίνδους «Θρητικών δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ γε Ἰνδούς πάντων ἀνθρώπων».

Από τις παραλίες του βορείου Αιγαίου και της Προποντίδος μέχρι τον Δούναβη και ίσως ακόμη μέχρι την Αδριατική, κυριαρχούσαν οι Θρακες.

Παρ' ὅλο τον αριθμητικό των ὄγκο, δὲν μπόρεσαν νὰ παίξουν στην Ιστορία τον ρόλο που τους ἄρμοζε. Παρέμειναν πάντα διεσπασμένοι σε φυλές χωρίς ἑσωτερική πολιτική ἐνότητα.

Ἰνδοευρωπαϊκῆς πιθανὸν καταγωγῆς μιλοῦσαν μιὰ γλῶσσα που ἀνήκε στην θρακοφρυγική ὁμοφυλία ἀλλὰ δὲν ἔχει ἀκόμα διαπιστωθεὶ ἂν γραφόταν.

Εἶναι βέβαιο ὅτι δὲν εἶχαν φυλετική συγγένεια με τοὺς Ἕλληνας.

Μετέδωσαν όμως σ' αὐτοὺς ἕνα μέρος ἀπὸ τὶς ἀπόκρυφες λατρείες των.

Περηφάνειά των ἢ ληστεία καὶ ἢ λεηλασία μὲ τὴν ὁποία κυρίως ἀποκτοῦσαν τὰ ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ζήσουν. Ντροπή των ἢ ἐργασία καὶ ἢ καλλιέργεια τῆς γῆς.

Κατοικοῦσαν σὲ μικρὲς κῶμες μὲ χαμηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο. Διατηροῦσαν δάρβαρας συνήθειες. Ἐπιδίδονταν σὲ ὀργιαστικὲς λατρείες.

Παρ' ὅλα αὐτὰ οἱ πρῶτοι ὕμνωδοὶ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν Θραῖκες (Ὀρφείας - Μουσαῖος - Θάμυρις). Ἐπίσης Θραῖς ἦταν ὁ Εὐμόλπος ποὺ ἴδρυσεν τὰ Ἐλευσί- νεια Μυστήρια. Ἀκόμη καὶ τὸ ἱερατικὸ γένος τῶν Δελφῶν λεγόταν «Θρακίδα».

Ἦπῃρχε λοιπὸν ἐπαφή μεταξὺ τῶν δύο Ἑθνῶν καὶ ἀλληλοεπηρρασμός.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες, μὲ τὴν ἀλκή καὶ τὴν ὀρμητικότητά των, ἐξορμοῦν κατὰ τὸν Βορῆα, οἱ Θραῖκες ἀναγκάζονται, ἔπειτα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες, νὰ ἀποσυρθοῦν στὴν ἐνδοχώρα.

Τελικὰ ὑποτάσσονται στοὺς Μακεδόνες καὶ μετὰ τὸ 129 π.Χ. στοὺς Ρω- μαίους. Στὰ χρόνια τῶν Βυζαντινῶν οἱ Θραῖκες ἐξαφανίζονται ἀπὸ τὸ προσκή- νιο τῆς Ἱστορίας.

ΤΑ ἌΛΟΓΑ ΤΟΥ ΔΙΟΜΗΔΗ

Ἀπὸ τοὺς μύθους γιὰ τοὺς ἄθλους τοῦ Ἡρακλεῖς ἔφθασεν ἕως ἐμᾶς ἡ φήμη τοῦ Βασιλέα τῆς Θρακικῆς φυλῆς τῶν Βιστόνων, Διομήδη.

Ἦταν γυιὸς τοῦ Ἄρη καὶ τῆς Κυρήνης.

Κατὰ τὸν Στράβωνα ἡ λίμνη Βιστονίς ἦταν ἀρχικὰ κάμπος σὲ πῶς χαμηλὸ ὑψόμετρο ἀπὸ τὴν θάλασσα, κοντὰ στὴν μετέπειτα ἐλληνικὴ πόλη Δικαία. Ἐκεῖ ὁ Βασιλεὺς Διομήδης ἔβασκε τὰ σαρκοφάγα ἄλογά του. Πόδαγρο, Λάμπωνα, Ἐάνθο καὶ Δῆμο. Ἦσαν δεμένα μὲ ἀλυσίδες καὶ εἶχαν χάλκινα σαγόνια. Τοὺς ἔδινε καὶ ἔτρωγαν τοὺς ξένους ποὺ ἔφθαναν στὸ βασίλειό του.

Μ' ἐντολὴ τοῦ Εὐρυσθέα, ὁ Ἡρακλεῖς ἀποσιβάζεται μὲ τοὺς συντρόφους του στὴν Θράκη καὶ τὰ αἰχμαλωτίζει.

Τὴν φρούρησή των ἀναθέτει, προσωρινά, στὸν ἰδιαιτερο φίλο του τὸν Ἄδδηρο, «Λοκρὸν ἀπὸ τὸν Ὀπούντα, παιδὶ τοῦ Ἐρμῆ».

Τὰ σαρκοφάγα ὅμως ἄλογα κατόρθωσαν νὰ καταβροχθίσουν τὸν Ἄδδηρο.

Ὁ Ἡρακλεῖς γιὰ νὰ ἐκδικηθῆ συλλαμβάνει τὸν Βασιλεῖα Διομήδη καὶ τὸν δίνει βορᾶ, σ' ἀνθρωποφάγα αὐτὰ ἄλογά του.

Ἀνοίγει αὐλάκια καὶ φέρνει τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης στὸν ματωμένο αὐτὸν κάμπος, σχηματίζοντας ἔτσι τὴν λίμνη Βιστονίδα.

Γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴν μνήμη τοῦ ἀγαπημένου του φίλου, ἰδρύει στὴν θρα- κικὴ ἀκτὴ (σημερινὴν περιοχὴ νομοῦ Ἐάνθης) τὴν πόλη «Ἄδδηρα».

Τὰ σαρκοφάγα ἄλογα μετέφερε καὶ παρέδωσε στὸν ἐντολέα του, Βασιλεῖα τῶν Μυκηθῶν, Εὐρυσθέα.

Αὐτὸς τὰ ἀφησεν ἐλεύθερα.

Καθὼς ὅμως τὰ 4 ἄλογα ἀνέβαιναν στὸν Ὀλυμπο τὰ κατασπάραιξαν ἄγρια θηρία.

Ἐνας ἄλλος μῦθος ἀναφέρει ὅτι τὰ σαρκοβόρα ἄλογα τοῦ Διομήδη ἦσαν ἀπλοῦστατα οἱ 4 ἄσχημες καὶ θηριώδεις θυγατέρες του.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΑΠΟΙΚΙΕΣ

Ἀπὸ τὸν Η' αἰώνα π.Χ. τὸ πλεονάζον ἀνθρώπινον δυναμικὸ τῶν Ἑλληνίδων Πόλεων ἄρχισε νὰ στρέφεται πρὸς τὴν ἀνεύρεση νέων τόπων γιὰ ἐποικισμό.

Ἔτσι δὲν ἀργοῦν οἱ Ἕλληνες νὰ φθάσουν στὰ θρακικὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου.

Μιὰ σειρά ἀπὸ Ἑλληνικὲς ἀποικίες δημιουργοῦνται ἐκεῖ, ὅπως τὰ Ἀβδήρα, ἡ Δικαία, ἡ Στρώμη, ἡ Μαρώνεια, ἡ Μεσημβρία (ἔχι ἐκείνη τῶν ἀκτῶν τοῦ Εὐξείνου Πόντου) κλπ.

Ἐλάχιστα στοιχεῖα ἔχουμε γιὰ ὅλες αὐτὲς τὶς πόλεις. Μόνο γιὰ τὰ Ἀβδήρα τοῦ Νομοῦ Εὐάνθης καὶ τὴν Μαρώνεια - Ροδόπης ἔχουμε συγκεκριμένες πληροφορίες.

ΔΙΚΑΙΑ

Πρῶτος ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει γιὰ τὴν πόλη αὐτὴ «...Διαβάς δὲ τοῦ Λίσσου ποταμοῦ... πόλεις Ἑλληνίδας τάσδε παρῆμειβετο Μαρώνεια, Δίκαια, Ἀβδήρα...».

Ὁ Στράβων τὴν τοποθετεῖ ἀνατολικά τῶν Ἀβδήρων καὶ πρὸ τῆς Μαρωνείας, κοντὰ στὴν λίμνη Βιστονίδα. Στὴν ἴδια περίπου θέση τὴν τοποθετεῖ καὶ ὁ Σκύλαξ.

Ὁ καθηγητὴς Γ. Μπακαλάκης ὑποθέτει ὅτι βρισκόταν σὲ 3 χλμ. κοντὰ στὸ χωριὸ Φανάρι καὶ ἀριστερὰ ἀπὸ τὸν αὐτοκινητόδρομο.

Ἴωνικὴ Ἀποικία. Ἰδρύθηκε ἀπὸ τὸν Δίκαιο γυιὸ τοῦ Ποσειδῶνα.

Κατὰ τοὺς Περσικοὺς πολέμους ὑπετάγη στοὺς Πέρσες.

Μετὰ τὴν ἑλληνικὴ νίκη γίνεται σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων καὶ πληρώνει τὸν καθορισμένο «Θράκιον φόρον», ὀνομαζομένη «Δίκαια παρ' Ἀβδήρα». Παρουσίασε αὐτόνομη οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη καὶ εἶχε δικὰ τῆς νομίσματα μὲ τὴν κεφαλὴ τοῦ Ἡρακλῆ.

ΣΤΡΩΜΗ

Τὴν Στρώμη ὁ Ἡρόδοτος τὴν ὀνομάζει «Θασίων πόλις Στρώμη». Ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ τὴν Μαρώνεια τοποθετεῖ τὴν λίμνη Ἴσμαρίδα.

Ὁ καθηγητὴς Γ. Μπακαλάκης ὑποθέτει ἀπὸ τὰ ἀνακαλυφθέντα εὐρή-

ματα ότι θα ήταν κτισμένη Ν.Δ. τής λίμνης «Ἀναγκιδλ» και σὲ θέση ἀπέναντι ἀπὸ τὴν νῆσο Θάσο, σὲ ἀπόσταση 20 χλμ. ἀπὸ τὴν Μαρώνεια.

Κατοικημένη ἡ Στρώμη ἀπὸ τὴν Θρακικὴ φυλὴ τῶν Κικόνων μεταβάλλεται μετὰ τὸν 7ον π.Χ. αἰῶνα ἔπειτα ἀπὸ σκληροὺς ἀγῶνες σὲ θασιακὸν «Ἐμπόριον».

Τὸ 361 π.Χ. ὁ στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων Τιμόμαχος βοηθεῖ τοὺς Θασίους νὰ κυριαρχήσουν ὀριστικὰ στὴν Στρώμη.

Ἀνάμεσα στὰ ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα μᾶς παρουσιάζεται τὸ πρόσωπο μιᾶς κόρης ἀποτυπωμένης σὲ μιὰ ἀνθεωτὴ ἐπιτύμβια στήλη ἀπὸ ἀιμωδὴ πωρόλιθο. Εἶναι τὸ ἀρχαιότερο ἔργο ἑλληνικῆς πλαστικῆς τέχνης. Βρίσκεται στὸ Μουσεῖο Κομοτηνῆς.

ΜΑΡΩΝΕΙΑ

Τῆς Μαρωνείας ἡ ἴδρυση ἀνάγεται στὸν μυθικὸ Μύρωνα γυιὸ τοῦ Εὐάνθους. Ἦταν ἱερέας τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ ἰδιοκτῆτης ἀπεράντων ἀμπελώνων κοντὰ στὸν Ἰσμαρο. Οἱ ἀμπελώνες του παρήγαγαν ἐκλεκτῆς ποιότητος κρασί. Μὲ τὸ κρασί αὐτὸ ὁ «πολύπραγος» βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης, Ὀδυσσεύς, κατώρθωσε νὰ μεθύσῃ τὸν κύκλωπα Πολύφημο καὶ νὰ τοῦ διαφύγῃ.

Χῖοι ἄποικοι ἐγκαταστάθηκαν στὴν πόλη αὐτὴ καὶ τὴν κράτησαν Ἑλληνικὴ ἐπὶ αἰῶνες.

Ἔτσι ἡ Μαρώνεια εἰσέρχεται στὴν Ἑλληνικὴ Ἱστορία.

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἔφερε διάφορα ὀνόματα: Ἰσμαρος, Ὀρθογόρεια, Ἰπαρχία, Κυνόσημα κλπ. Τὸ ὄνομα ἕμως Μαρώνεια ἐπεκράτησε.

Ἡ Μαρώνεια ὑπετάγη στὸν Φίλιππο Ε' τῆς Μακεδονίας (221 - 178 π.Χ.) καὶ κατόπιν στοὺς Ρωμαίους.

Ὁ Διόνυσος καὶ ὁ Ἀπόλλωνας ἦσαν οἱ κύριοι θεοὶ ποὺ λατρεύονταν στὴν μικρὴ αὐτὴ πόλη. Ὑπῆρχεν οἰκονομικὴ εὐμάρεια γιατί εἶχαν κόφει καὶ δικὰ τῶν νομίσματα μὲ ἀπεικόνιση σ' αὐτὰ τῶν ἀγαπημένων τῶν θεῶν.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἡ περιοχὴ τοῦ Νομοῦ Ροδόπης δέχεται καὶ αὐτὴ σκληρὰ πλήγματα ἀπὸ βαρβάρους ἐπιδρομεῖς.

Στὴν ὑπαιθρο ἀπὸ τίς ἐπιδρομὲς αὐτὲς οἱ Θράκες ἀρχίζουν νὰ λιγστεύουν ἢ νὰ ἀπωθοῦνται βορειότερα. Οἱ Ἕλληνες ἐπεκτείνονται ἀπὸ τίς πόλεις πρὸς τὴν ὑπαιθρο χώρα ποὺ ἀδειάζει. Ἔτσι σιγὰ - σιγὰ ἡ περιοχὴ κατοικεῖται πιά σχεδὸν μόνον ἀπὸ Ἕλληνες. Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸ οἱ Θράκες παύουν νὰ ὑπάρχουν στὴν κάτω τοῦ Αἴμου Θράκη.

Τὰ τελευταῖα 200 χρόνια ποὺ ἡ περιοχὴ ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελῇ μέρος

τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας σημαντικὰ γεγονότα συμβαίνουν σ' αὐτή.

Τὸ 1199 - 1200 ὁ Βούλγαρος Ἰβραγκὸς εἰσορμᾷ στὴν Θράκη καὶ καταλαμβάνει ὅσα μέρη εἶναι κοντὰ πρὸς τὴν Μοσυνούπολη μέχρι Ξάνθης καὶ Παγγαίου.

Τὸ 1206 ἡ περιοχὴ λεηλατεῖται ἀπὸ τὸν βασιλέα τῶν Βουλγάρων Καλοϊωάννη (Σκυλογιάννη). Ἡ Μοσυνούπολη καὶ τὸ Περιθώριον κατασκάπτονται κυριολεκτικὰ.

Τὸ 1207 ἔπειτα ἀπὸ συμφωνία μεταξὺ τῶν Φράγκων κατακτητῶν ἡ Μοσυνούπολη παραχωρεῖται σὰν φέουδο στὸν Στρατάρχη τῆς Καμπανίας καὶ Ρωμανίας Γοδεφρείδο Βιλεαρδουίνο.

Τὸ 1224 ἡ περιοχὴ Μοσυνουπόλειως - Γρατσιανοῦς (σημ. Γρατινῆ) μέχρι Διδυμοτείχου ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὸν Δεσπότη τῆς Ἠπείρου Θεόδωρο Κομνηνὸ.

Τὸ 1230 ὅμως ὁ Βούλγαρος Ἀσάν νικᾷ τὸν Θεόδωρο Κομνηνὸ στὴν Κλοκοτινίτζα καὶ καταλαμβάνει ὁλόκληρο τὸ θέμα Βολεροῦ μέχρι Πιριλάπου καὶ Πελαγονίας.

Τὸ 1242 ἡ περιοχὴ Ρωδόπης ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Ἰωάννη Βατάτση.

Τὸ 1308 διέρχονται λεηλατοῦντες τὴν περιοχὴ τὰ μέλη τῆς Καταλανικῆς Ἐταιρείας μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ροκαφόρτε καὶ Χιμενές.

Τὸ 1331 ὁ Ἀνδρόνικος Γ' ἀντιμετωπίζει Τούρκους ἐπιδρομεῖς τοῦ Ὀμοῦρ στὴν θέση Φατύργιακα - Κομοτηνῆς.

Κατὰ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο μεταξὺ τοῦ Ἰωάννου ΣΤ' Καντακουζηνοῦ καὶ τῆς Ἄννας Παλαιολογινας μητέρας τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ε' ὁ χῶρος τῆς Δυτικῆς Θράκης γίνεται πεδίο διαμάχης των.

Ὁ Καντακουζηνός, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Κράλλη τῆς Σερβίας, τοῦ Τούρκου δυνάστου τοῦ Αἰδινίου Οὐμοῦρ πασᾶ καὶ τοῦ Βουλγάρου ληστοῦ Μομισίλου, καταλαμβάνει πολλὰς πόλεις, ὅπως ἡ Γρατινῆ, ἕως τὸ Διδυμοτείχο.

Ἡ Κομοτηνὴ προσχωρεῖ μόνη τῆς στὸν Καντακουζηνὸ (1343). Σ' αὐτὴν στέλνει τὸ γιοῦ τοῦ Ματθαίου, ὁ ὁποῖος ὅμως προτιμᾷ τὴν Γρατινῆ πού ἦταν πῶ καλὰ ὀχυρωμένη.

Τὴν ἴδια χρονιὰ ὁ Βούλγαρος Μομισίλος ἀποστατεῖ ἀπὸ τὸν Καντακουζηνὸ καὶ τὸν ἀναγκάζει ἔπειτα ἀπὸ μάχη νὰ καταφύγῃ νικημένος στὴν Κομοτηνῆ.

Τελικὰ ὁ Καντακουζηνός, μὲ τὴν βοήθεια τῶν Τούρκων νικᾷ τὸν Μομισίλο ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ Περιθωρίου.

Τὸ 1348 ὁ Ματθαῖος Καντακουζηνός νικᾷ στὰ παράλια Τούρκους ἐπιδρομεῖς.

Τὸ 1354 ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Ματθαίου Καντακουζηνοῦ στὴν Θράκη.

Τὸ Περιθώριον καὶ ἡ Κομοτηνὴ προσχωροῦν σ' αὐτόν.

Ἄλλὰ ὁ Καντακουζηνὸς γίνεται καὶ πάλιν κύριος τῆς περιοχῆς μέχρι τὸ 1357 ὅποτε οἱ Σέρβοι τὸν πιάνουν αἰχμάλωτο ἔξω ἀπὸ τὴν Δράμα.

Τότε ἡ Κομοτηνὴ καὶ τὸ Περιθώριον προσχωροῦν καὶ πάλι στὸν Παλαιολόγο.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Καντακουζηνοῦ παραδίδεται σ' αὐτὸν καὶ λήγει ἐπὶ τέλους ἕνας μακροχρόνιος ἐμφύλιος πόλεμος ποῦ ὑπέσκαφε τὴν ἰσχὺ τῆς Αὐτοκρατορίας.

Τὸ 1361 οἱ Τούρκοι καταλαμβάνουν τὴν Θράκη καὶ ὁ ἔξωμότης Ἑλληνας Ἑβρενὸς πασᾶς κυριεύει τὴν Κομοτηνὴ καὶ ὅλη τὴν περιοχὴ.

Τὸ τέλος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔχει πιά πλησιάσει.

Η ΚΟΜΟΤΗΝΗ

Γιὰ τὴν Κομοτηνὴν ὑπάρχει ὁ μῦθος ὅτι ἰδρύθηκε καὶ πῆρε τ' ὄνομά της ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴ, κόρη τοῦ ζωγράφου τῆς ἀρχαιότητος Παρασίου. Αὐτὴ, μὲ μιὰ ὀμάδα Μαρωνιτῶν, ἀναφέρεται ὅτι ἴδρυσε στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Θράκης ἀποικίες.

Ἡ Κομοτηνὴ θρίσκειται ἐπάνω στὸ τμήμα ἐκεῖνο τῆς Ἑγνατίας ὁδοῦ ποῦ κατευθύνεται πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄρδα καὶ τὴν Φιλιππούπολη.

Φρούριο γιὰ τὴν προστασία τῶν διερχομένων, στὸ τμήμα αὐτὸ τῆς Ἑγνατίας καὶ τὴν ἀντιμετώπιση ἐχθρικῶν εἰσβολῶν, εἶχεν ἐκεῖ ἀνεγερθῆ.

Ὁ καθηγητὴς Στίλπων Κυριακίδης, ἐξετάζοντας τὰ εἰρηπία τοῦ παλινοῦ αὐτοῦ φρουρίου, ἀποφαίνεται ὅτι κάποιον μικρὸ πόλισμα θὰ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχει ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Δ' μ.Χ. αἰώνα.

Τὸ πόλισμα αὐτὸ, πιθανὸν λόγῳ τῆς ἀσίμμαντης ἀξίας του, δὲν ἀναφέρεται οὔτε καὶ στοὺς περίφημους Πευτιγγιριανοὺς χάρτες.

Σὲ γραπτὰ κείμενα παρουσιάζεται γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ συγγραφέα καὶ αὐτοκράτορα Ἰωάννη ΣΤ' τὸν Καντακουζηνὸ τὸ 1331 μὲ τὸ ὄνομα «Κομουτζηνά», ὡς «πόλισμα Θράκης οὐ πολὺ ἀπωκισμένον τῆς θαλάσσης».

Ὡς Κομοτηνὴ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν σύγχρονον πρὸς τὸν Καντακουζηνὸ ἱστορικὸ Νικηφόρο Γρηγορᾶ. Στὸν Β' τόμον τῶν ἔργων του γράφει «...παρὰ τὴν Κομοτηνὴν τὴν πολίχνην πῆξασθαι τὸ στρατόπεδον».

Ἐτυμολογικὰ ἡ λέξις «Κομοτηνὴ» ἀποτελεῖ... λογιωτατισμὸ τοῦ Γρηγορᾶ στὴν λέξι «Κομουτζηνά» ποῦ εἶναι καὶ ἡ ἀρχικὴ κατὰ τοὺς εἰδικοὺς ὀνομασία τῆς πόλεως «Γκιουμουλτζίνα» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ παραφθορὰ τῆς λέξεως Κομουτζηνά.

Κομουτζηνά σημαίνει κτήμα, περιοχὴ ποῦ ἀνήκει στὸν Κομουτζη.

Κομουτζης θὰ πρέπει νὰ ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχικοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ κτήματος.

Τὸ ὄνομα «Κομουτζης», κατὰ τὸν καθηγητὴ Στ. Κυριακίδη, πιθανὸν νὰ

προέρχεται ἀπὸ τὸν τίλο «Κόμις», (στρατιωτικὸς ἀρχηγὸς τῆς περιοχῆς).

Πάντως ἡ Κομοτηνὴ μέχρι τῆς καταλήψεώς της ἀπὸ τοὺς Τούρκους (1361) παρέμεινε ἀσήμαντὴ πόλις, μικρότερη ἀπὸ τὴν Ξάνθη καὶ τὸ Περιθώριον, ἀφοῦ δὲν εἶχε κριθεῖ κατάλληλη γιὰ ἔδρα ἐπισκόπου, ὅπως ἦσαν οἱ δύο αὐτὲς πόλεις.

Πρὶν ἢ λίγο μετὰ τὴν τουρκικὴν κατάκτησιν πολλοὶ Ἕλληνες Κομοτηναῖοι, φοβισμένοι, κατέφυγαν εἰς τὴν Ἠπειρο, ὅπου ἔκτισαν τὸ χωριὸν «Κομουτζάδες».

Ἀπὸ τὸ χωριὸν αὐτὸ ξεκίνησαν οἱ Κομουτζαῖοι ἢ Κομουτζηνοὶ καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου.

Ἀκόμα καὶ σήμερα, εἰς τὰ Τρόπαια Γορτυνίας ὑπάρχουν οἰκογένειαι μὲ ἴδια πατρωνυμικά.

Ἡ ΜΟΣΥΝΟΥΠΟΛΙΣ

Ἡ Μοσυνούπολις εἶναι ἡ ρωμαϊκὴ Μαξιμιανούπολις. Ἀπὸ τοὺς Θράκες ὀνομαζόταν Ἰμπάρα.

Ὁ Καντακουζηνὸς τὴν ὀνομάζει Μεσήγη καὶ ὁ λαὸς Μισίνε - Καλεσι (Κάστρὸν Μεσήγης).

Βρισκόταν 6 χλμ. δυτικὰ ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴν κοντὰ εἰς τὴν σημερινὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν καὶ τὸ ρυάκι Ἄκ - Σοῦ.

Ἀπετέλεσεν ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Τραιανουπόλεως.

Σ' αὐτὴν διεχειώσατο ὁ Αὐτοκράτορας Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος κατὰ διαφόρους περιόδους τῶν πολέμων τοῦ ἐναντίον τῶν Βουλγάρων.

Ἰπῆρξε γιὰ μακρὸ χρονικὸν διάστημα ἡ κυριώτερη πόλις τῆς περιοχῆς μὲ ἰσχυρὰ τείχη καὶ ἀναφέρεται εἰς διάφορα βυζαντινὰ χειρόγραφα, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ 8ου μ.Χ. αἰῶνος.

Κατεσκάφη κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸν Τσάρο τῶν Βουλγάρων Σκυλογιάννην πού τῆς γκρέμισεν ἀκόμη καὶ τὰ τείχη (1206).

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐξακολούθησε νὰ κατοικεῖται ἔστω καὶ ἀπὸ λιγιστοὺς ἀνθρώπους μέχρι τὸ 1297 ὅποτε ἀναφέρεται γιὰ τελευταία φορὰ εἰς Ἀγιορείτικο ἔγγραφο.

Τὸ 1343 ὁ Καντακουζηνὸς πού ἐφθασε ἐκεῖ ἀντίκρουσε «πόλιν παλαιάν, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν κατεστραμμένην».

ΠΕΡΙΘΕΩΡΙΟΝ

Τὸ ἀρχαῖον τῆς ὀνόματι εἰς τὴν θρακικὴν γλῶσσαν Τιρίντα. Στους Πευτιγγε-ριανοὺς χάρτες ἀναφέρεται εἰς τὴν θέσιν αὐτήν, σταθμὸς ἀλλαγῆς ἀλόγων μὲ τὸ ὄνομα Σταυλοὶ Διομήδης εἰς ἀνάμνησιν τοῦ μυθικοῦ βασιλῆα τῆς Θράκης Διομήδους μὲ τὰ σαρκαβόρα ἄλογα.

Ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος τοῦ 6ου αἰῶνα μ.Χ. τὴν ὀνομάζει Ἀναστασιούπολη.

Ἡ θέση τῆς θεωρεῖται ὅτι εἶναι Β.Δ. τῆς Βιστωνίδος λίμνης, κοντὰ στὸ χωριὸ Ἀμαξάδες.

Τὸ 561 μ.Χ. παθαίνει σοβαρὲς καταστροφὲς ἀπὸ βαρβάρους ἐπιδρομεῖς.

Τὸ 1206 καταστράφηκε ἀπὸ τὸν Βούλγαρο βασιλεῖα Σκυλογιάννη, παρ' ὅλον ὅτι προστατευόταν μὲ ἰσχυρὸ τείχος.

Τὸ 1341 τὴν ξαναχτίζει ὁ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντίου Ἀνδρόνικος Β' Παλαιολόγος καὶ τῆς δίνει τὸ ὄνομα Περιθειώριον.

Μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀναφέρεται στοὺς μετέπειτα αἰῶνες.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Β'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΚΛΑΒΙΑ

Τὸ 1361 ἡ Δυτικὴ Θράκη περιέρχεται στὴν κατοχὴ τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων Μουράτ τοῦ Α'.

Ἀνελέητος ὁ Τούρκος δυνάστης δὲν ἐπιτρέπει κανένα ἴχνος ἀνθρωπίνου δικαιώματος στοὺς ραγιαδες.

Στὰ πλοῦσια ἑλληνικὰ ἐδάφη τῆς περιοχῆς Ροδόπης ἐγκαθίστανται ἀπὸ τὸν Σουλτάνο οἱ Τούρκοι κατακτηταί. Ἀρπάζουν τὶς ἑλληνικὲς περιουσίες καὶ γίνονται αὐτοὶ ἀφέντες.

Πολλοὶ Ἕλληνες φεύγουν πρὸς ἄλλες περιοχὲς μὲ τὴν ἐλπίδα μιᾶς ἐλευθέρης ζωῆς.

Ἔτσι ἔχουμε τὴν καταφυγὴ Κομοτηναίων στὴν Ἠπειρο ὅπου ἴδρυσαν τὸ χωριὸ Κομουτζάδες πού προαναφέραμε.

Κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα ὁ Γάλλος περιηγητὴς Μπελλὸν πού ἐπισκέφθηκε τὴν Κομοτηνὴ διαπιστώνει ὅτι τὸ ἑλληνικὸ στοιχεῖο πλεονάζει τοῦ τουρκικοῦ καὶ μάλιστα ἔχει κτίσει συνοικία κι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη.

Μὲ τὴν συνεχῆ ὁμως ἐποίκιση τοῦ τόπου μὲ Τούρκους καὶ τὴν ὠμὴ καταπίεση, ἡ ἔθνολογικὴ σύνθεση μεταβάλλεται σιγά - σιγά.

Ὁ Τούρκος περιηγητὴς Ἐδλιγιὰ Τσελεπὴ πού περιοδεύει τὴν Θράκη, κατὰ τὴν δευτέρη πενητηκονταετία τοῦ 17ου αἰῶνος μᾶς δίνει παραστατικὲς περιγραφὰς τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν ὅπου ζοῦσαν οἱ Τούρκοι.

Ἡ Κομοτηνὴ σύμφωνα μὲ τὶς ἀφηγήσεις του ἔχει 16 συνοικίες καὶ 4.000 σπίτια μὲ ἀμπέλια καὶ κήπους.

Μέσα στὴν πόλη κυλᾷ τὸ ποτάμι Σικιαρλῆ - Τσαΐ καὶ κοντὰ σ' αὐτὴν ὁ Καλφᾶ - Τσαΐ.

«Αμφότεροι οι ρύακες, οὔτοι ποτίζουν τὴν πόλιν καὶ ἀρδεύουν χιλιάδας κήπων ἐπιγείων παραδείσων».

400 περίπου καταστήματα μέσα στὴν πόλη καλύπτουν τὶς ἀνάγκες τῶν κατοίκων μὲ φθηνὰ καὶ καλὰ ἐμπορεύματα.

Μιὰ φορὰ τὴν ἐβδομάδα, οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς φέρνουν στὴν Κομοτηνὴ τὰ προϊόντα των «...καὶ οὕτω λαμβάνει χώραν μεγάλη ἐμποροπανήγυρις, τόσον δὲ πολὺ πλῆθος συναθροίζεται, ὥστε τὸ ἄκρον τοῦ παζαριοῦ ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ νεκροταφείου καὶ παριστᾶ ζῶσαν εἰκόνα ἀπεράντου ὠκεανοῦ ἀνθρωπίνου γένους».

Ἡ Κομοτηνὴ διαθέτει 16 Μουσουλμανικὰ τειμένη, ἓνα μοναστήρι δερβίσηδων, δύο «πτωχοτροφεῖα» καὶ δύο λουτρά.

Τὰ Τουρκόπαιδα μορφώνονται σὲ ἓνα Μεντρεσσέ, σὲ τέσσαρες μέσες σχολές καὶ σὲ ἑπτὰ κατώτερες.

Τὸ παλὴν φρούριο ἔχει ἀρχίσει νὰ καταστρέφεται. Σ' αὐτὸ κατοικοῦν μόνον Ἑβραῖοι καὶ «ἄπιστοι». Ἔτσι διατηρήθηκε σχεδὸν ἀλώδητος ὁ ναὸς τῆς Παναγίας.

Τὴν ἀρχομένη καταστροφὴ τοῦ φρουρίου διαπιστώνει καὶ ὁ Καπουτσίνοσ ἀββᾶσ Ρομπέρ ντέ Πρέ, ποὺ πέρασε ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴ τὸ 1666.

Ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως ἀπὸ Κομοτηνὴ καὶ Κομουτζηνὰ τῶν Βυζαντινῶν ἔχει παραφθαρεῖ στὴν τουρκικὴ γλῶσσα καὶ λέγεται «Γκιουμουτζίνα».

Αὐτὴ ἡ περιγραφὴ τοῦ Τσελεμπῆ πιστοποιεῖ ὅτι ἡ Κομοτηνὴ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ μικρὸ καὶ ἀσήμαντο πόλισμα τῶν Βυζαντινῶν χρόνων μεταβάλλεται τώρα σὲ μιὰ πόλη πλούσια καὶ ὠραία, ἐπίκεντρο τῆς οικονομικῆς ζωῆς τῆς περιοχῆς.

Παντοῦ ὅπου περᾶ ὁ Ἑβλιγιὰ Τσελεπῆ συναντᾶ «ἀπίστους Ρωμηούς». Ἀκόμη καὶ μέσα στὸ κατεστραμμένο φρούριο τοῦ Περιθεωρίου βλέπει «50 οἰκίας ἀπίστων Ρωμηῶν καὶ πέντε κατστήματα».

Ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰῶνος ἡ Κομοτηνὴ γίνεται ὀριστικὴ ἔδρα τοῦ Τούρκου διοικητοῦ τῆς Ὑποδ)σεως.

Σ' αὐτὴν μεταφέρεται καὶ ἡ ἔδρα τοῦ Ἑλληνος Μητροπολίτου Μαρωνείας.

Ἡ συκληρότητα ὅμως τῶν Τούρκων δὲν ἔχει σταματήσει.

Στὸ Σουλτανικὸ φερμάνι τῆς 17.12.1781 γίνεται παραδεκτὸ ὅτι οἱ ραγιαῖδες ὑφίστανται κάθε εἶδους τυραννίες καὶ ἀδικίες σὲ ἀπελπιστικὸ βαθμὸ.

Οἱ Τούρκοι ὅμως ζοῦν σὲ μιὰ τρυφηλὴ ζωὴ ποὺ τοὺς ἀποχαυνώνει.

Οἱ Ἑλληνες βρίσκουν ἔτσι τὴν εὐκαιρία νὰ ἀπαλύνουν τὰ δεσμὰ τῆς σκλαβιάς των σιγὰ - σιγὰ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Μοναδικὴ δύναμη ἐξουσίας ποὺ ἀπέμεινε ὄρθια ἀπὸ ὅλη τὴν Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἦταν ἡ Ἐκκλησία.

Αυτήν ἐσεβάσθηκεν ὁ Τούρκος κατακτητῆς γιατί τὴν εἶχεν ἀνάγκη.

Συσπειρωμένοι οἱ ραγιάδες γύρω ἀπὸ τὴν Μητρόπολη κάθε περιοχῆς μπόρεσαν νὰ ἀντιπαλαίψουν τὸν κατακτητὴ δημιουργώντας δική των αὐτοδιοίκηση.

Ἐξαίρετοι Ἕλληνες, οἱ ἐκλεκτότεροι τῆς τότε μικρῆς κοινωνίας τῆς Κομοτηνῆς, ἀποτελοῦσαν τὴν Δημογεροντία πού διοικοῦσε τὴν Ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξο Κοινότητα καὶ προστάτευε τοὺς ραγιάδες ἀπὸ τὴν ἄμεση δία τοῦ κατακτητῆ.

Ἡ Δημογεροντία μαζὺ μὲ τὸν Μητροπολίτη ρύθμιζαν ὅλα τὰ θέματα παιδείας, δικαιοσύνης κλπ. ἀνάμεσα στοὺς Ἕλληνες μὲ τρόπο κατὰ τὸ δυνατόν δίκαιο καὶ ἀμερόληπτο.

Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα ἡ Κοινοτικὴ αὐτοδιοίκηση δυνάμωνε τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα τῶν ὑποδούλων.

Ποτὲ δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων ἡ πίστις στὸν Θεὸ καὶ τὴν Πατρίδα. Πάντα κρυφόκαιγε ἡ ἐλπίδα τῆς ἀπελευθερώσεως.

Στὴν Ἐθνικὴ ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἔνοπλοι Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Μαρώνεια μαζὺ μὲ τὸν Μητροπολίτη των φθάνουν στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ συμμετέχουν στὸν Ἱερὸ Ἀγῶνα. Ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ γίνεται ὁλοένα καὶ μεγαλύτερη.

Ἔτσι τὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας, ὁ Ἑλληνισμὸς ἔχει πάρει στὰ χέρια του τὴν οικονομικὴ ζωὴ τοῦ τόπου καὶ παρουσιάζει μιὰ σοβαρὴ πολιτιστικὴ πρόοδο. Τὸν βοηθᾷ ἕνας ἀέρας φιλελευθερισμοῦ πού πνέει παντοῦ.

Ἡ Κομοτηνὴ, εἶναι μιὰ πόλη ἀρκετὰ μεγάλη μὲ πλεονάζον τὸ Τουρκικὸ στοιχεῖο.

Παρ' ὅλα αὐτὰ εἶναι ζωηρὴ ἡ παρουσία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Στατιστικὴ τοῦ Θρακικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου τοῦ 1873 μᾶς δίνει τὰ ἀκόλουθα στοιχεῖα.

Πόλις	Ἑλληνικαὶς Οἰκογέν.	Ἑλληνικὰ Σχολεῖα	Ἑλληνικαὶ Μαθηταὶ	Ἑλληνικαὶ Δάσκαλοι	Δαπάναις σὲ Λ. Τ.	
Γκιουμουλτζίνα	450	Δημοτ.	1	200	1	300
		Ἑλλην.	1	30	1	
		Παρθεν.	1	200	1	
Συνοικία Ἁγ Γεωργ.		Ἑλλην.	1	20	1	250
		Δημοτ.	1	100	1	250
		Παρθεν.	1	80	1	
Μαρώνεια	400	Ἑλλην.	1	30	1	
		Δημοτ.	1	200	1	300
		Παρθεν.	1	200	1	
Σύνολον	850		9	1.060	9	850

Ὁ Σύλλογος «Ὀμόνοια» (1885) παρουσιάζει μιὰ σοβαρὴ δραστηριότητα στὴν παιδεία, στὶς τέχνες καὶ στὸ θέατρο, τονώνοντας τὸ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων.

Οἱ δαπάνες συντηρήσεως Σχολείων καὶ Συλλόγων καταβάλλονται ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἀντιστοιχοῦν ὅπως βλέπουμε γιὰ τὰ σχολεῖα σὲ μιὰ λίρα Τουρκίας, γιὰ κάθε ἐλληνικὴ οἰκογένεια.

Στὰ χρόνια τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος οἱ Ἕλληνας τοῦ νομοῦ Ροδόπης δὲν ὑποκύπτουν στὴν Σλαυικὴ ἐπιβουλή.

Η Δ' ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Μὲ τὴν ἔναρξή τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων οἱ Τούρκοι ὑποχωροῦν. Ἡ Δυτικὴ Θράκη καταλαμβάνεται ἀπὸ Βουλγαρικὰ στρατεύματα.

Μαρτυρικὴ ἡ ζωὴ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κάτω ἀπὸ τὴν Βουλγαρικὴ Κατοχή.

Στὴν πρώτη φάση σφάζουν τοὺς Τούρκους προκρίτους τοῦ νομοῦ Ροδόπης. Καταλαμβάνουν ὅλα τὰ μουσουλμανικὰ τεμενὴ καὶ τὰ μετατρέπουν ἄλλα σὲ χριστιανικοὺς ναοὺς καὶ ἄλλα σὲ ἀποθήκες. Βαπτίζουν μὲ τὴν βία τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς μεταβάλλουν ὑποχρεωτικὰ σέ... Χριστιανοὺς. Ληστεύουν τίς Τουρκικὲς περιουσίες, κακοποιοῦν τοὺς Τούρκους καὶ θιάζουν τίς γυναῖκες τῶν ἀσχέτως ἡλικίας.

Στὴν δευτέρη φάση στρέφονται κατὰ τῶν Συμμάχων Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ σπίτια καὶ καταστήματα λεηλατοῦνται. Ἡ συμμορία τοῦ Ἀρχικομιτατζῆ Τάνεφ ληστεύει χωρὶς καμιμὰ διάκριση. Οἱ φυλακίσεις, κακοποιήσεις τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ διασμοὶ τῶν Ἑλληνίδων φθάνουν στὸ κατακόρυφο.

Ἐν τῷ μεταξὺ κηρύσσεται ὁ Β' Βαλκανικὸς πόλεμος. Οἱ Βούλγαροι ἡττῶνται σ' ὅλα τὰ μέτωπα. Τοὺς κυριεύει ἡ ἀπελπίσια καὶ ξεσποῦν στὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμό.

Στις 26 Ἰουνίου 1913, ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Κομοτηνῆς Νικόλαος μαζὺ μὲ 17 Ἕλληνας προκρίτους ἀπάγονται ὡς ὄμηροι στὴν Βουλγαρία. Τὴν ἴδια τύχη ἔχουν καὶ 11 Ἕλληνας πρόκριτοι ἀπὸ τὴν Μαρώνεια.

Οἱ Βούλγαροι προετοιμάζουν πυρπόληση καὶ γενικὴ καταστροφὴ τῆς Κομοτηνῆς. Εὐτυχῶς ὁ φόβος τῆς κυκλώσεώς των ἀπὸ τὸν νικηφόρο Ἑλληνικὸ στρατὸ ποὺ ἐπέρχεται ἐκδικητής, τοὺς ἀναγκάζει νὰ ὑποχωρήσουν πρὸς βορρᾶν διαστικά.

Στὴν ὑποχώρησή των καῖνε καὶ λεηλατοῦν 18 Τουρκοχώρια βορεινὰ τῆς Κομοτηνῆς.

Ἡ Μαρώνεια λεηλατεῖται στις 11 Ἰουλίου 1913. Πανικόβλητοι φεύγουν οἱ κάτοικοι. Ἀπόπειρα πυρπολήσεως τῆς Μαρωνείας ἀποτυγχάνει. Μόνο πέντε σπίτια καίγονται. Ἡ ἀπειλὴ ἀπὸ τὸν ἐμφανισθέντα στὰ ἀνοικτὰ τῆς Μαρω-

νείας, Ἑλληνικὸ στόλο, τρέπει τοὺς Βουλγάρους σὲ φυγή.

Ἐπὶ τέλους ὥρα 11 τὸ πρωτὴ τῆς 12.7.1913 ἡμιλαρχία τῆς 8ης Ἑλληνικῆς Μεραρχίας ἀπελευθερώνει τὴν Κομοτηνή.

Οἱ Ἑλληνες τοῦ νομοῦ Ροδόπης ἔπειτα ἀπὸ 552 χρόνια ξαναγίνονται ἐλεύθεροι. Μαζὺ των πανηγυρίζουν καὶ οἱ Τούρκοι.

Η Β΄ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Ἄλλὰ ἡ ἐλευθερία κράτησε πολὺ λίγο.

Μετὴν συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἡ Δυτικὴ Θράκη περιέρχεται στοὺς Βουλγάρους.

Οἱ ἑλληνικὲς στρατιωτικὲς ἀρχὲς ὑποβοηθοῦν μυστικὰ μιὰ κίνηση γιὰ ἐπάνοδο τῆς Θράκης στὴν Τουρκικὴ κυριαρχία.

Ὁ Τούρκος στρατηγὸς Ἐμβέρ πασσαῶς κηρύσσει αὐτόνομο τὴν Δυτικὴ Θράκη μετὰ πρωτεύουσα τὴν Κομοτηνή. Ἐξοπλίζει τοὺς Τούρκους χωρικοὺς. Ἄλλὰ ἡ ἀπόφαση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων εἶναι ἀνέκκλητη.

Στις 8.8.1913 ὥρα 4 τὸ ἀπόγευμα ἡ Κομοτηνὴ παραδίδεται ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες στὸν Βουλγαρικὸ Στρατό. Τὴν ἴδια βραδυὰ ἡ Ἑλληνικὴ φρουρὰ ἀναχωρεῖ σιδηροδρομικῶς γιὰ τοὺς Τοξότες.

Ἡ νέα Κατοχὴ εἶναι φρικτότερη ἀπὸ τὴν προηγουμένη. Οἱ Ἑλληνες προσπαθοῦν νὰ ξεφύγουν, καταφεύγωντες πρόσφυγες στὴν πέραν τοῦ Νέστου ποταμοῦ Ἑλλάδα.

Ὁ διωγμὸς ἀρχίζει ἀμέσως στὴν Θράκη.

Ὁ στρατηγὸς Κιρκώφ δηλώνει χωρὶς ντροπὴ καὶ φόβο: «Δὲν θὰ ἐπιτραπῆ εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ ζήσουν».

Ὀμαδικὲς ἀπελάσεις, ἐκτελέσεις, φυλακίσεις, κακοποιήσεις, ὀμηρίες, κατασχέσεις περιουσιῶν, βιασμοὶ καὶ πείνα εἶναι τὰ μέσα ἐκβουλγαρισμοῦ τῆς περιοχῆς Ροδόπης καὶ ὅλης τῆς Θράκης.

Καὶ ὅμως οἱ Ἑλληνες δὲν ὑπόκύντουν.

Τὸ 1918, μετὴν ἦττα τῆς Βουλγαρίας καὶ τὴν ὑπογραφή τῆς ἀνακωχῆς, συμμαχικὰ στρατεύματα ἀπελευθερώνουν τὴν Θράκη. Τὸ 1919 ὁ Ἑλληνικὸς Στρατὸς φθάνει ὡς τὸν Πολύανθο, ἀλλὰ δὲν τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ εἰσέλθῃ στὴν Κομοτηνή.

Ἡ Κομοτηνὴ γίνεται πρωτεύουσα ἐνὸς ἰδιοτύπου μικροῦ κράτους, τῆς «Διασυμμαχικῆς Θράκης» μετὰ Διοικητὴ — Κυβερνήτη τὸν Γάλλο στρατηγὸ Σαρπύ.

Στις 14.5.1920 ἡ Δυτικὴ Θράκη ἐπανέρχεται στὴν Ἑλλάδα.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Στήν περίοδο του Μεσοπολέμου εγκαθίστανται στον Νομό Ροδόπης πολλές ομάδες Ελλήνων προσφύγων από την Ανατολική Θράκη και την Μικρασία. Θύματα τραγικά τής Μικρασιατικής καταστροφής.

Με βάση όμως τις υπογραφείσες συνθήκες, ο Τουρκικός πληθυσμός του νομού Ροδόπης δέν θεωρείται ανταλλάξιμος. Παραμένει έτσι ανενόχλητος στις εστίες του μέχρι σήμερα.

Η ζωή ξαναρχίζει μαζί με τήν αναδημιουργία. Οι πικρές ημέρες τών πολέμων και τών καταστροφών ξεχνιούνται σιγά - σιγά.

Στά χρόνια τής 4ης Αυγούστου (1936—1940) ο νομός Ροδόπης φθάνει στο άποκορύφωμα τής οικονομικής και πολιτιστικής του προόδου.

Η Κομοτηνή είναι έδρα τής Γενικής Διοικήσεως Θράκης.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ

Άλλά δυστυχώς στις 28.10.1940 επέρχεται ο πόλεμος. Σύσσωμος ο λαός τής Θράκης επιστρατεύεται για να προασπίση τήν Ελλάδα.

Με τήν κήρυξη του Έλληνογερμανικού πολέμου (6.4.1941) το όχυρο Νυμφαία τής γραμμής Μεταξά, στις βόρειες επάλξεις του νομού Ροδόπης, φράσσει τον δρόμο από τήν Βουλγαρική περιοχή Κιρτζελή προς τήν Κομοτηνή. Με επί κεφαλής τον Ταγματάρχη Άλεξ. Αναγνώστου ή φρουρά του άμύνεται ήρωικά κατά τών επιτιθεμένων από το Βουλγαρικόν έδαφος Γερμανικών στρατευμάτων.

Άλλά τα μεσάνυκτα τής 7/8 Άπριλίου 1941 ή άμυνά του υποκύπτει μπροστά στην αριθμητική υπεροχή σε άνδρες και όπλα του Γερμανικού Στρατού.

Έν τώ μεταξύ ή Κομοτηνή έχει καταληφθει αιφνιδιαστικά στις 6.4.1941 από το ΙΙ τάγμα του 123 Συντάγματος Πεζικού τής 50ής Γερμανικής Μεραρχίας που παρέκαμψε το όχυρο Νυμφαία μέσω Μύτικα.

Η Γερμανική Κατοχή δέν θα διαρκέση πολύ.

Η Γ' ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Στις 5.5.1941 ή Γερμανική Κυβέρνηση παραδίδει τήν πολιτική και στρατιωτική διοίκηση τών ελληνικών εδαφών ανατολικά του Στρυμώνα μέχρι του Έβρου στους Βουλγάρους.

Οι ελληνικές παντός είδους αρχές εκδιώκονται και εγκαθίστανται αντίστοιχες Βουλγαρικές. Οι Έλληνες Μητροπολίται, οι ιερείς, οι δάσκαλοι, οι δικασταί, οι δημόσιοι υπάλληλοι, οι κάθε είδους επιστήμονες απελαύνονται στην Γερμανοκρατούμενη Ελλάδα.

Ἡ νέα βουλγαρική κατοχή εἶναι ἡ φοβερότερη πού υπῆρξε ποτέ. Ἡ βουλγαρική κυβέρνησις ἀποβλέπει σέ ταχύρρυθμο ἐκβουλγαρισμὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἐφαρμόζει ἕνα πρόγραμμα ἐξοντώσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Καὶ ὅμως οἱ Ἕλληνες τῆς Ροδόπης δὲν ὑποκύπτουν. Μὲ ὅλες τῶν τῆς δυνάμεις ἀντιπαλεύουν.

Τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1944 ἡ Βουλγαρία καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Ρώσους. Αὐτομάτως ἡ Βουλγαρία μεταβάλλεται, ἀπὸ Φασιστικὸ Κράτος σύμμαχο πρὸς τοὺς Γερμανοὺς, σὲ Κομμουνιστικὸ, στὸ πλευρὸ τῆς Σοβιετικῆς Ἐνώσεως. Ἐξαναγκάζονται ὅμως ἀπὸ τοὺς Δυτικούς Συμμάχους ν' ἀποχωρήσουν ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸ ἔδαφος (10—20 Ὀκτωβρίου 1944).

Ἡ ἀποχώρησις τῶν γίνεται ἀναίμακτη. Ἡ ἀφελῆς συμπάθεια τῶν Ἑλλήνων Κομμουνιστῶν πρὸς τὸ ὁμοῖδεατικὸ πρὸς αὐτοὺς κομμουνιστικὸ καθεστῶς τῆς Βουλγαρίας, ἐπιτρέπει στοὺς Βουλγάρους νὰ πάρουν μαζί τῶν ὅλα τὰ λάφυρα ἀπὸ τῆς λεηλασίας τῶν ἑλληνικῶν περιουσιῶν. Ἀκόμη καὶ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν καὶ τοὺς μαρμάρινους νεροχύτες ἀπὸ τῆς... κουζίνας.

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1945 ἐπὶ τέλους φθάνει ἡ Ἑλληνικὴ Ἐθνοφυλακὴ καὶ ἀποκαθίσταται τὸ νόμιμο κράτος.

Ὁ Νομὸς Ροδόπης εἶναι καὶ πάλιν ἐλεύθερος. Πανηγυρίζει ὁ Λαός.

Ἀλλὰ ὁ Συμμοριτοπόλεμος 1946—1949 ἀναστέλλει τὴν πρόοδο καὶ ἐπιφέρει νέες καταστροφές.

Τὸ 1950 μὲ τὴν λήξιν τοῦ Συμμοριτοπολέμου ἀνατέλλει ἡ καινούργια ζωὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ροδόπης.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Γ'

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Α' ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ διαίρεσις τῆς Θράκης διεμορφώθη ἐπὶ τῆ βάσει τῆς πολιτικῆς διαιρέσεως. Ὡς γνωστόν, ἡ Διοίκησις Θράκης ἦτο μία τῶν πέντε Διοικήσεων τοῦ Ἀνατολικοῦ Θέματος τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους, περιελάμβανε δὲ τὰς κάτωθι ἕξ (6) ἐπαρχίας:

- 1) Εὐρώπης (Ἡρακλείας).
- 2) Ροδόπης (Τραϊανουπόλεως).
- 3) Αἰμιμόντου (Ἀδριανουπόλεως).

Σημείωσις: Τὸ Γ' κεφάλαιον τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν Μητρόπολιν Μαρωνείας ἀλήφθη ἐκ τοῦ ἐπισκοπικοῦ καταλόγου Μητροπόλεως Μαρωνείας, τοῦ πρώτου Μητροπολίτου Μαρωνείας, καὶ νῦν Ν. Ἰωνῆς καὶ Ν. Φιλζελφείας κ.κ. ΤΙΜΟΘΕΟΥ τῆ ἐγκρίσεως του.

4) Θράκης (Φιλιππουπόλεως).

5) Μυσιάς ἢ Αἰμιμόντου Β' (Μαριανουπόλεως), καὶ

6) Σκυθίας (Τόμης).

Ἐκάστης τῶν ὡς ἄνω Ἐκκλησιαστικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Θράκης προΐστατο Ἐξάρχος Μητροπολίτης, ἔχων ὑπ' αὐτὸν Ἀρχιεπισκόπους καὶ Ἐπισκόπους. Οὗτοι ἀπετέλουν ἰδίαν Σύνοδον, προεδρευομένην ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου.

Ἡ Ἐπισκοπὴ Μαρωνείας εἶναι ἀρχαιστάτη. Αὕτη κατ' ἀρχὰς ὑπήγετο ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως, προαχθεῖσα δὲ τὸν 5' αἰῶνα εἰς αὐτοκέφαλον Ἀρχιεπισκοπὴν τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης, ὑπήχθη ὑπὸ τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως. Εἰς Μητρόπολιν, ἐτιμήθη βραδύτερον, ὡς τοιαύτη δὲ ἀπαντᾷ μετὰ τὸ 1365. Ἀργότερον, πιθανῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ 15' αἰῶνος, λόγῳ διαφόρων καταστροφῶν, περιέπεσεν εἰς ἀπλὴν Ἐξαρχίαν. Ταύτην ἀποκατέστησεν εἰς Μητρόπολιν τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1646, δυνάμει Τόμου Συνοδικοῦ, ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἰωαννίκιος Β', συνενώσας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτῆς καὶ τὰς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγομένας νήσους Θάσον καὶ Σαμοθράκην.

Ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ Συνοδικοῦ Τόμου παραθέτομεν τὸ κάτωθι ἐνδιαφέρον ἀπόσπασμα:

«...Τοίνυν καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, ὡς καλὸς γεωργὸς καὶ φυτοκόμος ἄριστος, φροντίζουσα, ὡς ἔθος αὐτῇ, τῶν ὡσα Θεοφιλῆ καὶ τῷ κοινῷ πληρώματι αὐτῆς ἐπωφελῆ εἰσι καὶ ἐμμελῶς ἀναζητοῦσα, εὗρε τὴν Μητρόπολιν Μαρωνείας κατακεχωσμένην ἐν ἀφανεί καὶ ἀγνοουμένην παρὰ πολλοῖς, ἅτε ἐρήμην οὖσαν ἀνθρώπων, στερισκομένην τῆς ἀνηκούσης αὐτῇ προσόδου τε καὶ τιμῆς, καί, τὸ χειρόν, πνευματικῆς διδασκαλίας ἀμοιροῦσαν καὶ νοθεσίας πατρικῆς καὶ τοσοῦτου μᾶλλον παριππεύσαντος καιροῦ εἰς ἐξαρχίαν τελεῖσθαι καὶ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῶν τυχόντων καὶ φθείρεσθαι κατ' ἄμφω· ἔγνω δεῖν ἀνακαινίσαι αὐτὴν καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀποκαταστήσαι τιμὴν καὶ καθέδραν, τὸ τε ἐνδεές αὐτῆς ἀναπληρῶσαι καὶ τὸ ἐλλεῖπον ἐξιῶσαι ἐπὶ αὐξήσει αὐτῆς καὶ συντηρήσει τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ τούτου προσετέθη αὐτῇ παρεπομένως τὰ δύο πατριαρχικά νησία, Θάσος καὶ Σαμοθράκη, ἐπὶ βοήθειά αὐτῆς καὶ συστάσει... ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, μέχρις οὗ ὁ ἥλιος τὸν ἴδιον περιτρέχει κύκλον, ἡ Μαρωνεῖα αὕτη εἶη καὶ λέγοιτο Μητρόπολις, ἔχουσα μετ' αὐτῆς ἡνωμένα καὶ ὑποκείμενα αὐτῇ τὰ ποτὲ πατριαρχικά δύο νησία, Θάσον καὶ Σαμοθράκην, ἐξάρχουσα τούτων καὶ ἐπιστατοῦσα καὶ χειροτονηθεῖη ἐν αὐτῇ τῇ Μαρωνεῖα γνήσιος καὶ καθολικὸς ἀρχιερεὺς αὐτῆς καὶ νόμιμος Μητροπολίτης...».

Τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐξετείνοντο πρὸς ἀνατολὰς μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου, ὅστις τὴν ἐχώριζεν ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Αἴνου. Μέχρι τοῦ 1885 ἡ πόλις Δεδὲ - Ἀγάτς, ἡ σημερινὴ Ἀλεξανδρούπολις, ἐκυβερνᾶτο προσωρινῶς καὶ ἄνευ ἐπισήμου κανονικῆς πράξεως, ὑπὸ τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας,

προσαρτηθείσα ἐκκλησιαστικῶς, διὰ Συνοδικῆς ἀποφάσεως τοῦ Πατριαρχείου, τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1885, εἰς τὴν Μητρόπολιν Αἴνου, μέχρι τῆς ἀνακηρύξεως αὐτῆς, ἐπὶ Μελετιίου Δ', τὸν Νοέμβριον 1922, εἰς αὐτοτελῆ Μητρόπολιν, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀλεξανδρουπόλεως, εἰς ἣν ἀπεσπάσθη, ἐκ τῆς ἐπαρχίας Αἴνου, τὸ ἐν τῇ Δυτικῇ Θράκῃ τμήμα, καὶ διερρυθμίσθησαν καταλλήλως αἱ ὅμοροι ἐπαρχίαι Μαρωνείας καὶ Ἐάνθης.

Ἐδρα τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας παλαιότερον ἦτο ἡ ὁμώνυμος παραθαλασσία Θρακικὴ πόλις, ἣς ἐρείπια τινα μόνον σώζονται σήμερον. Καταστροφείσης τῆς πόλεως, συνεπεῖα ἐπιδρομῶν ἀπὸ θαλάσσης, οἱ κάτοικοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν ὑψηλότερον, πρὸς τὸ ἐσωτερικόν, καὶ κατώκησαν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Ἰσμάρου, ἐνθα, μέχρι πρό τινων δεκαετηρίδων, ἤκμαζεν ὡραία κωμόπολις καὶ ὅπου σήμερον τὸ χωρίον Μαρώνεια.

Ἐν αὐτῇ μετεφέρθη ἀρχικῶς καὶ ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως. Ἡ Κομοτηνή, ὡς πόλις καὶ ὡς ἔδρα τῆς Μητροπόλεως, ἐμφανίζεται βραδύτερον.

Ὅτε ὁ Τσάρος τῶν Βουλγάρων Σκυλογιάννης, κατὰ τὸ 1207, κατέσκαψεν ὅλας τὰς Θρακικὰς πόλεις, κατέστρεψε μὲ τὰς ληστρικὰς ὁρδὰς του καὶ τὴν Μοσυνόπολιν, κειμένην ἕξ χιλιομέτρα δυτικῶς τῆς Κομοτηνῆς, ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ καλουμένην Μεσήγγην, ἕξ οὗ, προφανῶς, καὶ ἡ ὀνομασία τοῦ, παρὰ τὴν δημοσίαν ὁδὸν Κομοτηνῆς—Πόρτο Λάγος, περὶ τὸ 800 χιλιομέτρον, κειμένου σήμερον χωρίου Μεσούνη. Ἡ Μοσυνόπολις ἢ καὶ Μαξιμιανούπολις ἦτο ἔδρα ἐπισκόπου, ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Τραϊανουπόλεως. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως ἠναγκάσθησαν νὰ μετοικήσωσι, πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν, εἰς τὸ παρὰ τὴν Ἐγγατιανὴν ὁδὸν κείμενον γειτονικὸν φρούριον τῆς Κομοτηνῆς, τμήμα τοῦ ὁποίου καὶ σήμερον ἔτι σώζεται, οὕτω δὲ ὁ ἐντὸς τοῦ κάστρου συνοικισμὸς ἠῤῥήθη, μεταβληθεὶς εἰς πολίχνην, γνωστὴν ὑπὸ τοῦ ὄνομα Γκιουμουρτζίνα, Γκιουμουλτζίνα, κατὰ δὲ τὸν ἱστορικὸν Νικηφόρον Γρηγοράν, Κουμουτζηνά, Κομοτηνὰ ἢ Κομοτηνή. Ἐν ταύτῃ, πιθανῶς, κατὰ τὰ τέλη τοῦ 15' ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 16' αἰῶνος, μετεφέρθη κατόπιν καὶ ἡ ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας.

Ἡ Σαμοθράκη προσηρτήθη τῇ Μητροπόλει Ἀλεξανδρουπόλεως, ἡ δὲ Θάσος, ἀποσπαθεῖσα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1924 καὶ ἀναδειχθεῖσα, προσωρινῶς, ἀνεξάρτητος Μητρόπολις, κατηργήθη τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1932 καὶ συνεχωνεύθη μετὰ τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας, ἀποσπασθεῖσα καὶ πάλιν καὶ προσαρτηθεῖσα, δυνάμει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2353) 30.3.1953 Νόμου (Ἐφημερὶς Κυβερνήσεως, τεύχος Α', ἀριθ. φύλλου 77) εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλίππων καὶ Νεαπόλεως, εἰς ἣν ἔκτοτε ὑπάγεται.

Ἡ Μητρόπολις Μαρωνείας ἔχει σήμερον ὑπὸ τὴν πνευματικὴν δικαιοδοσίαν τῆς τὸν χριστιανικὸν πληθυσμὸν τοῦ Νομοῦ Ροδόπης καὶ τριῶν χωρίων τοῦ νομοῦ Ἐβρου (Μέστη, Συκορράχη καὶ Κίρκη), κειμένων παρὰ τὴν διαχωριστικὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, ἀνερχόμενον εἰς 50.000 περίπου. Πε-

ριλαμβάνει τὴν πόλιν τῆς Κομοτηνῆς, πρωτεύουσαν τῆς Δυτικῆς Θράκης, τὴν κωμόπολιν τῶν Σαπῶν καὶ 63 χωρία καὶ συνοικισμούς, ἔχουσα ἐν συνόλῳ 64 ἐνορίας καὶ 67 ἑφημερίους.

Ἡ Μητρόπολις αὕτη περιλαμβάνεται μεταξὺ τῶν Μητροπόλεων τῶν Νέων χωρῶν, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον καὶ παρχωρηθεισῶν εἰς τὴν Αὐτοκέφαλον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, δυνάμει τῆς Πατριαρχικῆς Συνοδικῆς Πράξεως τοῦ 1928. Ὁ Μαρωνεὶας φημίζεται «Υπερίτιμος καὶ Ἐξάρχος Ροδόπης», φέρεται δὲ 42ος εἰς τὴν σειρὰν τοῦ Συγγραμματοῦ τῶν ὑπὸ τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Μητροπολιτῶν καὶ Ἐπισκόπων.

Λόγῳ τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς σημασίας τῆς Κομοτηνῆς, ἐν ἣ ἔδρευε ἡ Μητρόπολις, τῇ προτάσει ἡμῶν, ἐνεκρίθη ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1959, ἡ προσθήκη, ἐν τῷ τίτλῳ τῆς Μητροπόλεως, τοῦ ὀνόματος τῆς ἑδρας ταύτης, ἴτοι «Κομοτηνῆς καὶ Μαρωνείας», περιληφθεῖσα οὕτως ἐν τῷ καταρτισθέντι ὑπ' αὐτῆς Σχεδίῳ Καταστατικοῦ Χάρτου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Δέον γὰρ σημειωθῆ, ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1916 διηύθυνε, μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν Μητρόπολιν ταύτην ὁ Βούλγαρος Ἐξάρχικὸς Μητροπολίτης Θεοδοσίας, κατὰ δὲ τὴν Βουλγαρικὴν κατοχὴν τῆς Δυτικῆς Θράκης (1941—1944) ὁ Μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Κύριλλος (νῦν Πατριάρχης τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας), ἀπομακρυθέντος ἐξ αὐτῆς βίᾳ τοῦ Ἑλληγνος Μητροπολίτου Μαρωνείας Βασιλείου.

Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Κομοτηνῆς (14 Μαΐου 1920) μέχρι τοῦ 1922 Γενικὸς Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος αὐτῆς ἐχρημάτισεν ὁ ἐκ τῆς κωμοπόλεως Μαρωνείας καταγόμενος Ἀρχιμανδρίτης Μιχαὴλ Κωνσταντινίδης (εἶτα Μητροπολίτης Κορινθίας καὶ κατόπιν Ἀρχιεπίσκοπος Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς).

Β' ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

1) Ἀ λ έ ξ α ν δ ρ ο ς (342). Ὑπογράφεται εἰς ἐπιστολὴν τῆς Συνόδου τῆς Σαρδικῆς ὡς ALEXANDER DE MORENNIS DE ACHAIA. Οἱ κριτικοὶ διορθῶνουν DE MARONIE DE THRACIA. Πιθανῶς πρόκειται περὶ τοῦ ἐν τῷ καταλόγῳ Μ. Σταμιούλη ἀναφερομένου τὸ 344 ὡς ἀρχαιότερου ἀνωγύμου Ἐπισκόπου Μαρωνείας.

2) Τι μ ὀ θ ε ο ς (398—404). Ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Παλλαδίου ἐν τῷ διαλόγῳ περὶ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων τῶν τιμωρηθέντων δι' ἑξορίας, ἔνεχα τοῦ Χρυσοστόμου: «Τιμόθεος ὁ Μαρωνεὶας καὶ Ἰωάννης ὁ τῆς Λυδίας λέγεται ἐν Μακεδονίᾳ».

3) Δ ο κ ι μ ᾶ σ ι ο ς (449). Ὑπογράφεται εἰς τὴν πρώτην ἐν Ἐφέσῳ Σύνοδον «Δοκιμάσιος Ἐπίσκοπος διοικήσεως Θράκης τῆς ἐπαρχίας Ροδόπης»

τῆς πόλεως Μαρωνείας». Παρέστη εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ 449, δεχθεὶς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, τὰς ὁποίας ἀπεκήρυξεν εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον. Ὑπογράφεται καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Γενναδίου Κωνσταντινουπόλεως περὶ Σιμωνιακῶν.

4) Ἰννοκέντιος (533—). «INNOCENTIUS MARONEAE EPISCOPUS». Περιέγραψε τὴν μετὰ τῶν Σεβηριανῶν συζήτησιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

5) Ἰωάννης (553—). Παρέστη εἰς τὴν Ε΄ Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ υπέγραψεν ὡς ἐξῆς: «JOANNES, MISERICORDIA DEI, EPISCOPUS MARONITARUM METROPOLEOS, PHODOPIAE PROVINCIAE».

6) Νικήτας Α΄ (867—). Παρέστη εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Μεγάλου Φωτίου καὶ υπέγραψε «Νικήτας Μαρωνείας».

7) Ἀγώνυμος. Ἐπὶ Ἰωάννου Σιφιλίνου ἀναφέρεται κατὰ τὸ ἔτος 1066, Ἀπριλίου 26.

8) Πενταῖλας ἢ Πενταίλας ἢ Πεντακτένης (1084—1111). Μοναχός, εἶτα Ρωσιάνων, μετατεθεὶς εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Λήμνου, ἔλαβε καὶ τὴν Μαρώνειαν. Ἀναφέρεται ἐπὶ Ἀλεξίου Κομνηνοῦ καὶ Πατριάρχου Νικολάου Θεοβλήτου.

9) Ἀγώνυμος. Ἐπὶ Λουκᾶ Χρυσοβέργῃ παρέστη εἰς Σύνοδον ἀποφασίσασαν τὰ τῶν ἀποθανόντων Ἐπισκόπων νὰ μὴ διεκδικοῦν οἱ Κληρικοί.

10) Νικήτας Β΄ (1166). Παρέστη κατὰ τὴν ἐν ἔτει 1166 συνελθοῦσαν Σύνοδον περὶ τῆς σημασίας τῆς φράσεως «Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἔστιν».

11) Διονύσιος (Ἰούλιος 1498—).

12) Γαβριήλ Α΄ (1564—1567). Παρέστη εἰς τὴν Σύνοδον τὴν ἐκθρονίσασαν τὸν Πατριάρχῃν Ἰωάσαφ τῷ 1564, ἔνθα υπογράφεται: «Ὁ ταπεινὸς Μητροπολίτης Τραϊανουπόλεως ἦτοι Μαρωνείας».

13) Ἀγώνυμος. Εἰς τὴν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Ναυπλίου νοθετικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πατριάρχου Μητροφάνους υπέγραψε Γρηγόριος Ἐπίσκοπος καὶ γνώμην ἔχων τοῦ Μαρωνείας. Ὁ αὐτὸς Γρηγόριος υπογράφεται ἀντὶ τοῦ Μαρωνείας καὶ εἰς τὰς ἐπιστολάς τοῦ αὐτοῦ Μητροφάνους, δι' ὧν ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς τοῦ Θεοδοσίου Ζυγομαλᾶ ἐγένετο TABULARIUS.

14) Ἀρσένιος (Αὔγουστος 1567—).

15) Καλλίνικος Α΄ (Ἰούνιος 1619—).

16) Παγκράτιος (1646—1668). Ἐξελέγη τῇ 12ῃ Δεκεμβρίου 1646 «ὁ πανοσιώτατος ἐν Ἱερομονάχοις καὶ Πνευματικοῖς κύρ Παγκράτιος».

17) Ἀναγίας (1668—1675). Ὑπογράφεται εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πατριάρχου Διονυσίου διὰ τὰς κακοδοξίας τῶν Καλθινιστῶν τῷ 1672 «ὁ Μαρωνείας Ἀναγίας».

- 18) Καλλίνικος Β' (Μάιος 1697—1714).
- 19) Δανιήλ Α' (1714—1721).
- 20) Γαβριήλ Β' (1721—1734).
- 21) Ἀνθιμος (Μάρτιος 1737—14 Σ/δρίου 1756).
- 22) Καλλίνικος Γ' (1756—1771). Τοῦ Ἀγθίμου παραιτηθέντος ἐξελέγη τὸν Ὀκτώβριον 1756 «ὁ ὀσιώτατος ἐν Ἱερομονάχοις κύρ Καλλίνικος».
- 23) Νεόφυτος Α' 1771—1789). Ἐξελέγη τὸν Μάιον τοῦ 1771. Μέγας Ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Εἶτα Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.
- 24) Νεόφυτος Β' (1789—1810). Πρωτοσύγκελλος τῆς ἐπαρχίας Ἄρτης. Ἐξελέγη τὸν Μάιον 1789 καὶ παρητήθη τὸ 1810.
- 25) Κωνσταντῖος (1810—1821). Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Οἰκουμηνικοῦ Θρόνου. Ἐξελέγη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1810, ἐγκαταλείψας τὴν ἐπαρχίαν του «ἐκ μέσου γενομένου καὶ τὴν ἐπαρχίαν καταλιπόντος διὰ κακοδουλίαν αὐτοῦ».
- 26) Δανιήλ Β' (1821—1838). Ἐξελέγη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1821, μετατεθεὶς καὶ προβιθασθεὶς εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μητροπόλεως Φιλαδελφείας. Τῇ αἰτήσει του ἐξελέγη καὶ ἐχειροτονήθη εἰς Ἐπίσκοπον, ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι τῆς πάλαι ποτὲ διαλαμφάσης Ἐπισκοπῆς Τραϊανουπόλεως ὁ Πρωτοσύγκελλος αὐτοῦ Ἀνθιμος τὸ 1831, πρὸς ἐπιτροπικὴν διοίκησιν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀποστολὴν του.
- 27) Ἰωαννίκιος Ἀβραμάκης (1838—1839). Δευτέρεωv τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐκλεγείς κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1838'.
- 28) Ἀνθιμος ὁ Θεσσαλονικεὺς (1839—1845). Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Κυζίκου, ἐκλεγείς κατὰ Ὀκτώβριον τοῦ 1839. Μετετέθη, προβιθασθεὶς εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου.
- 29) Κύριλλος ὁ Πελοποννήσιος (1845—1863). Πρωτοσύγκελλὸς τῆς Μητροπόλεως Ἐφέσου, ἐκλεγείς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1845.
- 30) Θεόκλητος Θεοδοσιάδης (1863—1865). Μέγας Ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκλεγείς τῇ 16ῃ Μαρτίου 1863.
- 31) Ἀνθιμος (1865—1877). Τῇ 11ῃ Σεπτεμβρίου 1865 ἐξελέγη «ὁ Μητροπολίτης πρ. Νυσσάδας Ἀνθιμος», ὅστις τὸν Ἰούλιον τοῦ 1877 ἐπαύθη.
- 32) Γερώνυμος Γοργίας (1877—1885). Μέγας Ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκλεγείς τῇ 23ῃ Ἰουλίου 1877. Κατήγετο

1. Ὁ τάφος του ἐσώζετο ἐν τῇ νάρθηκι τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Κοιμήσεως Θεοτόκου Κομοτηνῆς. Τὰ λείψανα αὐτοῦ, ἀνακατασκευάσθηκα τῇ 1959, ἐγκατετέθησαν ἐν ἐπισημῷ τελετῇ, ἐν τῇ ἀνεγερθέντι, τῇ ἡμετέρᾳ προνοίᾳ, Ἀρχιερατικῇ Ὀσπεσφυλακίῳ, ἐν τῇ Νεκροταφείῳ Κομοτηνῆς, τῇ 12ῃ Ἀπριλίου 1959.

ἐκ Χίου, θεῖος κατὰ σάρκα (ἐξάδελφος τοῦ πατρὸς) τοῦ συνωνύμου αὐτοῦ καὶ πνευματικοῦ τοῦ ἀναστήματος Ἱερωνύμου Γοργία, Μητροπολίτου Χίου. Τῷ 1885 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Νικοπόλεως (1885—1890).

33) Κωνσταντῖνος Βαφείδης (1885—1888). Ἐξελέγη τὴν 2αν Σεπτεμβρίου τοῦ 1885. Ἀδελφὸς τοῦ Φιλάρτου Βαφείδου, Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, τοῦ ἀπὸ Τραπεζοῦντος καὶ Καστορίας (1899—1928, Φεβρουαρίου 21). Μετετέθη, προβιδιασθεὶς εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μητροπόλεως Σερρών.

34) Χρῦσανθος Ἱεροκλῆς (1888—1893). Ἐξελέγη τὴν 20ῆν Ὀκτωβρίου τοῦ 1888².

35) Γαβριήλ Ἱατρουδάκης (1893—1894). Μητροπολίτης πρ. Τραπεζοῦντος. Ἐξελέγη τὴν 23ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1893. Ἐπαύθη καὶ καθηρέθη.

36) Ἰωακεῖμ Βαλασιάδης (1894—1900). Μέγας Ἀρχιδιάκονος τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ἐκλεγεὶς τὴν 16ην Ἰουλίου τοῦ 1894. Προήχθη εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μητροπόλεως Ρόδου.

37) Κωνσταντῖνος Γαζῆς (1900—1902). Ἀπὸ Σηλυβρίας. Ἐξελέγη κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1900. Ἐτέθη εἰς προσωρινὴν διαθεσιμότητα καὶ ἀντικατεστάθη.

38) Νικόλαος Σακκόπουλος (1902—1914). Ἀπὸ Ἀγκύρας. Διετέλεσε διαδοχικῶς Μητροπολίτης Ἀμισσοῦ, Κίτρου, Βοδενῶν, Ἀγκύρας. Ἐξελέγη Μαρωνείας τὴν 19ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1902. Προήχθη εἰς Μητροπολίτην Καισαρείας τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1914 (1914—1927). Ἐχρημάτισε Τοποτηρητῆς τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, διαδεχθεὶς ἐν τούτῳ τὸν Προύσσης Δωρόθεον τῇ 5ῃ Μαρτίου 1921.

39) Μελισσηνὸς Χριστοδοῦλου (1914—1921). Ἀπὸ Ἐπισκόπου Παμφίλου. Ἐξελέγη τὴν 13ην Φεβρουαρίου τοῦ 1914. Λόγω τοῦ ἐμπεριστάτου τῆς ἐπαρχίας ἤτο ἐγκατεστημένος ἐν Θάσῳ. Μέχρις αὐτοῦ εἰς τὸν Μαρωνείας ὑπήγοντο καὶ αἱ νῆσοι Σαμοθράκη καὶ Θάσος.

40) Χρῦσανθος Φιλιππίδης. Κενωθείσης τῆς Μητροπόλεως Μαρωνείας ἐξελέγη τὴν 10ην Φεβρουαρίου 1922 ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Χρῦσανθος Φιλιππίδης εἶτα Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν, ἐκ Γρατινῆς τῆς Ροδόπης καταγόμενος, ὅστις, μὴ ἀποδεχθεὶς τὴν ἐκλογὴν του ταύτην, ἀποκατεστάθη καὶ αἰθὶς εἰς τὸν Θρόνον τῆς Μητροπόλεως Τραπεζοῦντος.

41) Ἀνθιμὸς Σαρίδης (1922 - 1938)³. Ἀπὸ Βιζύης. Ἐξελέγη τὴν 17ην Νοεμβρίου 1922 καὶ ἐνεθρονίσθη τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1923,

2. Καὶ τούτου τὰ ἀείφανα, ἀνακαμθέντα ἐκ τοῦ παρὰ τὸν νόρθημα τοῦ Μητροπολιτικοῦ Νοσοκομείου τέρου του, ἀνκαπώνται ἐν τῷ μητρῷ. Ἀρχιερατικῶ, Ὀστεοφυλακίῳ.

ἀπεβίωσε δὲ ἐν Ἀθήναις τῇ 4ῃ Αὐγούστου 1938, κηδευθεὶς ἐν Κομοτηνῇ³.

42) Σ π υ ρ ῖ δ ω ν Ἀ λ ι θ ι ζ ᾶ τ ο ς (1939 - 1940). Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱεράς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐκλεγείς τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1939. Ἀπεβίωσε τῇ 13ῃ Δεκεμβρίου 1940, ἐνταφιασθεὶς ἐν Ἀθήναις.

43) Β α σ ῖ λ ε ι ο ς Κ ω ν σ τ α ν τ ῖ ν ο υ (1941 - 1952). Πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Χαλκίδος, ἐκλεγείς τὸν Μάρτιον τοῦ 1941. Ἀπεβίωσε τὴν 24ῃν Δεκεμβρίου 1952 ἐν Κομοτηνῇ, ἐνταφιασθεὶς εἰς Χαλκίδα.

44) Τ ι μ ὸ θ ε ο ς Μ α τ θ α ῖ ᾶ κ η ς (1954 - 1974). Γεννήθηκε τὸ 1914 στὴν Ἀθήνα. Πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν τὸ 1935. Χειροτονήθηκε διάκονος τὸ 1937 ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν Χρυσόστομο, καὶ μετωνομάσθη σὲ Τιμόθεο. Στρατιωτικὸς ἱεροκλήρυξ ἀπὸ τὸ 1938 - 1940 στὸ Λ' Σῶμα Στρατοῦ.

Πρεσβύτερος τὸ 1940, χειροθετήθηκε Ἀρχιμανδρίτης καὶ ἔγινε Προϊστάμενος τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίας Εἰρήνης Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τὸ 1941 - 1951 Προϊστάμενος ἐκκλησίας Προφήτου Ἡλίου Παγκρατίου μὲ πολυσχιδῆ δράση. Χριστιανικὸς ἔθμος Νέων καὶ περιοδικὸ «Λυχία».

Ἵπνῆρέτησε ὡς Στρατιωτικὸς Ἱερέας 1940 - 1941 καὶ 1944 - 1946.

Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Ρόδου 1946 - 1947.

Στὴν Ἀγγλία γιὰ τὴν μελέτη τῆς ἱεραποστολικῆς κινήσεως τὸ 1948.

Παιδαγωγὸς καὶ ἐφημέριος τῶν Βασιλ. Σχολῶν Λέρου 1949 - 1950.

Παράλληλα διετέλεσε Γραμματεὺς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἀπὸ τὸ 1936 - 1941, Προϊστάμενος ἀπὸ τὸ 1941 - 1946 καὶ Διευθυντὴς κηρύγματος ἀπὸ τὸ 1946 - 1951.

Τὴν 1.3.1951 χειροτονήθηκε Ἐπίσκοπος Μυρέων (δοηθὸς ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης).

Στις 26-3-1954 ἐκλέγεται Μητροπολίτης Μαρωνείας. Ἀνέπτυξε σοβαρὴ καὶ ἀξιόλογη Ἐθνικοχριστιανικὴ δραστηριότητα καὶ θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς καλύτερους ἱεράρχας ποὺ διαθέτει σήμερα ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία.

Ἔχει συγγράψει μιὰ σειρὰ βιβλίων στὰ ὁποῖα ἀναλάμπη ὁ πλοῦτος τῶν γνώσεων, ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ὁ ὠραῖος λόγος.

Σήμερα ἡ Μητρόπολις Μαρωνείας ἀποτελεῖ τὴν ἑπαλξὴ τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πνεύματος στὰ Βόρεια σύνορα τῆς χώρας μας ποὺ μὲ τὸ αἰώνιο φῶς φωτίζει τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμά της καὶ τοὺς ἄλλοθρήσκους.

Τὴν 22αν Μαΐου 1974 μετετέθη εἰς τὴν νεοσύστατον Ἱεράν Μητρόπολιν Ν. Ἰωνίας καὶ Φιλαδελφείας τὴν ὁποῖαν ποιμενεῖ μέχρι σήμερον μὲ ἀκάματον δραστηριότητα καὶ πλουσίαν ἔθωοφελῆ καὶ ἐκκλησιαστικὴν ἀπόδοσιν. Τὸν

3. Τὰ λείψανα αὐτοῦ, ἀνακομισθέντα ἐκ τοῦ ἐν τῇ προκλήφῃ τοῦ Ἱ. Ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας Κομοτηνῆς τάφου του, ἐπὶ Μητροπολίτου Βασιλείου, ἐνεταφιάσθησαν εἰς οἰκογενειακὸν τάφον ἐν τῇ Νεκροταφείῳ Κομοτηνῆς. Μετὰ βῆ πάλιν, ἀνακομισθέντα παρ' ἡμῶν, ἐναπετέθησαν ἐν τῇ Ἀρχιερατικῇ Ὁστεοφυλακίῳ Κομοτηνῆς.

διεδέχθη ὁ καθ' ὅλα ἀντάξιός του Μητροπλίτης ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ κατὰ κόσμον Πέτρος Ρουμελιώτης, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε ἐπὶ 16ετίαν ὡς ἱεροκῆρυξ τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Μαρωνείας μὲ ἀξιοσημείωτον Ἐθνικοθρησκευτικὴν δράσιν εἰς τὴν μαρτυρικὴν καὶ ἱστορικὴν παραμεθόριον περιοχὴν τοῦ Νομοῦ Ροδόπης ἰδίως εἰς τὸν τομέα τῆς Νεολαίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἐκταση: 2.586 τετρ. χιλμ.

Πληθυσμός: 107.677 κατοίκους.

Ἐπαρχίες: α) Κομοτηνῆς, β) Σαπῶν.

Δῆμοι: α) Κομοτηνῆς (κάτ. 32.219), β) Σαπῶν (κάτ. 5.143).

Κοινότητες: 36.

Ἐπαρχία Κομοτηνῆς: (κάτ. 81.866).

Πρωτεύουσα: Κομοτηνὴ (κάτ. 28.896) ὕψ. 45. μ.

Ἀπέχει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα μὲ τὸν σιδηρόδρομο 884 χιλμ. μὲ τὸ λεωφορεῖο 785 χιλμ. Ἀπὸ Θεσσαλονίκη μὲ σιδηρόδρομο 374 χιλμ., μὲ λεωφορεῖο 274 χιλμ. Ἀπὸ Ἐάνθη μέσφ Ἰάσιου 48 χιλμ., μέσφ Πόρτο - Λάγο 56 χιλμ. Ἀπὸ Μαρωνεία 30 χιλμ.

Ἡ Κομοτηνὴ χωρὶς νὰ ἔχη χάσει τὸ ἀνατολίτικο χρῶμα τῆς, δὲν παύει νὰ εἶναι μιὰ σύγχρονη πόλη. Διαθέτει θαυμάσιο πάρκο, ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς Ἑλλάδος.

Εἶναι πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ Ροδόπης, ἐδρα ὄλων τῶν ἀναλογούντων σὲ νομὸ θρησκευτικῶν, πολιτικῶν κλπ. ἀρχῶν. Ἐδρα τοῦ Ἐφετείου Θράκης. Ἔχει ἀνεπτυγμένη ἐμπορικὴ καὶ οἰκονομικὴ κίνηση.

Διαθέτει τοπικὰς ἐφημερίδες, Ἑλληνικὰς καὶ Τουρκόφωνας, καθὼς καὶ ραδιοφωνικὸ σταθμὸν. Ὁ «Σύλλογος Κομοτηναίων Ἐνωσις», ὁ Μορφωτικὸς Ὁμιλος Κομοτηνῆς, ἡ Δημοτικὴ Βιβλιοθήκη, ὁ Σύλλογος «Ἀρίων», καθὼς καὶ οἱ Ἀθλητικαὶ σύλλογοι παρουσιάζουν σοβαρὴ δραστηριότητα.

Ὁ Δῆμος Κομοτηνῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πόλιν Κομοτηνὴν καὶ τοὺς οἰκισμοὺς Ἡφαιστος, Μέγα Κρανοβούνιον, Μικρὸν Κρανοβούνιον, Μεσοχώριον, Παραδημὴ καὶ Ὑφαγταί.

Ἄλλες κωμοπόλεις καὶ χωριά

Αἴγειρος (κατ. 1.113), Ἀμβροσία (κατ. 1.084), Ἀσώματα (κατ. 1.014), Ἴασμος (κατ. 2.726), Κόσμιον (κατ. 1.098), Ευλαγανή (κατ. 1.835), Πολύανθον (κατ. 1.238), Προσκυγγαί (κατ. 1.063), Σώστης (κατ. 1.176) κλπ.
Σύνολον Κοινοτήτων Ἐπαρχίας Κομοτηνῆς: 27.

Ἐπαρχία Σαπῶν (κατ. 25.811)

Πρωτεύουσα Σάπαι (κατ. 2.456) ἔδρα πολλῶν ἐπαρχιακῶν ὑπηρεσιῶν. Μικρὴ πόλη μὲ καλὴ ἐμφάνιση. Στὴν δικαιοδοσίᾳ τοῦ Δήμου Σαπῶν ὑπάγονται καὶ οἱ οἰκισμοὶ Ἀετοκορυφή, Ἀρσάκειον, Βέλκιον, Πρωτάτον, Τσιφλίκιον καὶ Χαμηλόν.

Ὁ Νομὸς Ροδόπης βρίσκεται ἀνάμεσα στοὺς Νομοὺς Ἐάνθης καὶ Ἐβρου τῆς Δυτικῆς Θράκης.

Ἡ νότια πλευρὰ τοῦ Ν. Ροδόπης ἐνώνεται μὲ τὰ κύματα τοῦ Θρακικοῦ Πελάγους.

Ἡ βόρεια πλευρὰ ἀποτελεῖ τμῆμα τῶν Ἑλληνοβουλγαρικῶν συνόρων.

Ἀνατολικά γειτονεῦει μὲ τὸν νομὸν Ἐβρου καὶ δυτικά μὲ τὸν νομὸν Ἐάνθης.

Δεσπόζει στὸ βόρειο τμῆμα τοῦ νομοῦ τὸ ὄρος Ροδόπη καὶ τὸ Παππίκιον.

Εὐφορῆ ἢ πεδιάδα τῆς Κομοτηνῆς παράγει ἀφθονὰ γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα: (καπνὸ, δημητριακὰ, βαμβάκι, σουσάμι, ὀπωρικά, μετὰξι κλπ., ἀκόμη καὶ ἐληές).

Στὴν Βιστωνίδα λίμνη ὑπάρχουν ὀργανωμένα ἰχθυοτροφεῖα.

Τὸ καλὸ ὁδικὸ δίκτυο καθὼς καὶ ὁ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης — Κωνσταντινουπόλεως ὑποβοηθοῦν τὴν ταχεῖα, ἀνετὴ καὶ ἀσφαλῆ διακίνηση ἀνθρώπων καὶ ἐμπορευμάτων.

Τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιοτεχνία ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐμπορία, μεταποίηση καὶ διακίνηση τῶν παραγομένων προϊόντων.

ΛΕΙΟΘΕΑΤΑ

Τὸ φρούριο Κομοτηνῆς

Μισοκατεστραμμένο. Τετράγωνο κάστρο. Κάθε πλευρὰ του ἔχει 88 μέτρα μῆκος. Πιθανὸν νὰ κτίσθηκε στὰ χρόνια τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Α' (4ος αἰώνας μ.Χ.). Προστάτευσε τὸ τμῆμα τῆς Ἑγγατίας ὁδοῦ ποὺ περνοῦσε ἀπ' ἐκεῖ μὲ κατεύθυνση τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Ἄρδα, τὴν Φιλιπούπολη καὶ τὴν Βερόη.

Τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μοῦσεῖο Κομοτηνῆς

Με πολλὰ ἐνδιαφέροντα εὐρήματα. Ἰδιαίτερη ἀξία ἔχει ἡ ὀλόχρυση προτομή τοῦ Ρωμαίου Αὐτοκράτορος Μάρκου Λύρηλιου. Βρέθηκε τὸ 1965 στὴν Πλωτινούπολη κοντὰ στὸ Διδυμότειχο.

Τὸ Πάρκο τῆς Κομοτηνῆς

Ἀπὸ τὰ ωραιότερα τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ Τουρκικὸ τμήμα τῆς Κομοτηνῆς

Μεῖ ἰδιόρρυθμα σπίτια, τζαμιὰ καὶ στενοσόκακα.

Μαρώγεια

Λείψανα τῆς ἀρχαίας Μαρωγείας σώζονται λίγο νοτιότερα ἀπὸ τὸ ἑμῶ-
νυμο σημερινὸ χωριό.

Σπήλαιο Μαρωγείας

Ἕνα μαγικὸ σπήλαιο. Ὁ λαὸς πιστεύει ὅτι σ' αὐτὸ κατοικοῦν νεράιδες. Βρίσκεται 3 χιλμ. βορείως ἀπὸ τὴν σημερινή Μαρώγεια. Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ γαλαρίες μὲ τεράστιους θόλους ἀπὸ ὅπου κρέμονται σταλακτίτες δημιουργοῦν ἓνα κόσμο φανταστικὸ καθὼς ἀκούγεται ἀπὸ τὸ βάθος ἓνας παράξε-
νος ἤχος ποὺ προκαλεῖ τὸ πέταγμα χιλιάδων νυκτερίδων.

Η ΠΕΤΡΑ ΚΑΙ ΣΚΟΠΕΛΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤ. ΘΡΑΚΗΣ

Τὰ δύο αὐτὰ ὄμορα ἀδελφὰ χωριά τῆς ἀξέχαστης ἀνατολικῆς Θράκης μας εὐρίσκοντο εἰς τὸ θόρειον μεταίχμιον τῆς μεγάλης καὶ εὐφόρου πεδιάδος τῆς Ἀδριανουπόλεως πού ἐφάπτετο τῶν ὄρεινῶν προσβάσεων τοῦ μικροῦ Αἴμου 25 περίπου χιλιόμετρα δυτικῶς τῶν 40 Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ πάλαι ποτὲ Αἰμιμότειον τῆς μεγάλης Ρωμαϊκῆς ἐπαρχίας τῆς Θράκης στήν χώρα τῶν ἀρχαίων Ὀδρουσῶν.

Ἡ πλουτοπαραγωγικὴ αὐτὴ πεδιάς ἔχουσα τὴν ἀφετηρίαν της πρὸς νότον εἰς τὰ χαμηλὰ ἐπίπεδα τοῦ Ἐργένη ποταμοῦ διασχιζομένη ἀπὸ πλειάδα ποταμῶν προχωροῦσε πρὸς βορρᾶν γὰρ νὰ σταματήσῃ στὰς ὄρεινὰς βραχώδεις προσβάσεις τοῦ μικροῦ Αἴμου μὲ τὸ ὄρεινόν του ἔδαφος καὶ τὰς θαθεῖας χαράδρας του. Τῶν διόδων αὐτῶν φύλακες καὶ φρουροὶ τὰ δύο αὐτὰ χωριά μας μὲ τὰ φρούριά των ὅπως θὰ εἶδομεν. Ἀπὸ τὸν καρπερὸ αὐτὸ κάμπιον εἶχον τὴν μερίδα τοῦ λέοντος 250 περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων ἀρροσίμου γῆς, πού εὐρίσκετο μεταξὺ τῶν ποταμῶν Ντεκὲ Ντερέ καὶ Τζαλάρ Ντερέ. Οἱ δύο αὐτοὶ ποταμοὶ κατὰ μίαν περίεργον διάρθρωσιν τοῦ ἐδάφους σχημάτιζαν ἓνα τεράστιον κεφαλαῖον Π. Ὁ ποταμὸς Τζαλάρ Ντερέ δυτικὰ ἔχων τὴν ἀφετηρίαν του εἰς τὰς νοτίους ὑπορείας τοῦ ὀγκώδους γηλόφου τοῦ κάστρου τῆς Σκοπέλου, ἀποτελοῦσε τὸ ἀριστερὸν σκέλος τοῦ γράμματος, ἐνῶ ὁ ποταμὸς Ντεκὲ Ντερέ ἀποτελοῦσε τὸ δεξιόν. Ἀλλὰ ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶχε τὴν ἀφετηρίαν του δυτικὰ τῆς Σκοπέλου παρέκαμπτεν αὐτὸν βορείως μὲ κατεύθυνσιν πρὸς ἀνατολὰς πρὸς τὴν πόλιν τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, ὁπότε εἰς τὸν βραχώδη γήλοφον Ζδούρνοι (λέξις θρακικῆ) ἔκαμε ἀποτόμως στροφὴν πρὸς νότον δημιουργῶντας οὕτω ὀξεῖαν γωνίαν τριγώνου. Ἡ διαδρομὴ αὐτὴ ἀποτελοῦσε τὴν ἄνω πλευρὰ τοῦ γράμματος Π.

Ἐντὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ τριγώνου εἰς ἀπόστασιν 2 περίπου χιλιομέτρων ἀπὸ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἦταν κτισμένη ἡ Πέτρα μας. Ὁ χώρος αὐτὸς ἐντὸς τοῦ τριγώνου ἀγκαλιασμένος ἀπὸ τῆς χαράδρας τοῦ ποταμοῦ ἦτο βραχώδης. Διεκρίνοντο μακρόθεν ὑψηλοὶ πυραμοειδεῖς σχηματισμοὶ τῆς Τραγασίας ἀπὸ βράχους ἐπὶ βράχων πού προχωροῦσαν παράλληλα μὲ τὴν πεδιάδα πρὸς νότον γὰρ νὰ σταματήσουν στὸ ἀκραῖον σημεῖον τῆς προσβάσεως στὸν πετρώδη λόφον τοῦ Παλλοῦ Κάστρου μας μὲ βράχους ριζιμιοῦς. Κατὰ μῆκος

τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς βραχώδους αὐτῆς προσβάσεως παράλληλα μὲ τὸν κάμπον σὲ χῶρο ἀπηλλαγμένο ἐν μέρει πετρωμάτων ἦταν ξαπλωμένη ἡ κοιμῶπολις μας Πέτρα μὲ τὰ 800 σπίτια τῆς ποῦ ἐκάλυπτε ἐπίσης καὶ τὸν αὐχένα μεταξὺ Τραγασιάς καὶ Παληοῦ Κάστρου στὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ λόφου ὅπου τὰ τελευταῖα χρόνια μὲ τὴν ἀῤῥῆσιν τοῦ πληθυσμοῦ εἶχε δημιουργηθεῖ καὶ νέα συνοικία (Γενῆ μαγαλαῶς). Οὐδόλως λοιπὸν παράδοξον ἐστὶ τὸ χωριὸ μας ὀνομάσθηκε Πέτρα.

Ἄλλὰ ὁκτὼ περίπου χιλιόμετρα κατάντικρυ φάνταζε ξαπλωμένος ὁ Σκόπελος στὴν πλαγιά τοῦ ὁμωνύμου ὄχρου λόφου του. Διὰ τὸν πληθυσμὸν τοῦ χωριοῦ μας δὲν ὑπῆρχον στατιστικὲς ἐπίσημες, ὑπῆρχον ὅμως οἱ στρατιᾶς τῶν πέντε παπάδων μας θετικὲς οἱ ὅποιοι διειμιραζόντο τὸ χωριὸ κατὰ στέφανα. Εἶχε δὲ τὸ χωριὸ μας 950 ἕως 1.000 στέφανα. Δεδομένου ὅτι αἱ οἰκογένειες ἦσαν πολυμελεῖς ἐξάγομεν τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶχε πληθυσμὸν 4.500 ἕως 5.000 κατοίκους. Ἀκρηφνοὺς ἐλληνισμοῦ μὲ 12 ἕως 13 οἰκογένειες τουρκικὲς ἀπομεινάρια ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ κατακτητοῦ. Δὲν ὑπῆρχον στὸ χωριὸ μας οὔτε Βούλγαροι οὔτε ἄλλη φυλὴ. Ἡ Πέτρα μας ἦτο μία ἀκμάζουσα μεσαιωνικὴ πόλις, ἀναφέρεται δὲ καὶ ὡς ἔδρα Ἐπισκοπικοῦ Θρόνου ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως, ὡς καὶ ἡ Σκόπελος κατὰ μίαν περίοδον. Τοῦτο γνωρίζομεν ἀπὸ τὴν περικοπὴν ἐκ τῆς Γεωγραφίας «Μελετίου» ἐκδοθείσης ἐν Βενετίᾳ τῷ 1728—ΑΨΚΗ.

Ἐκεῖ ἀναφέρεται:

«...Εἶναι καὶ ἄλλα πολιίσματα, οἷον αἱ 40 Ἐκκλησίαι, ἡ Πέτρα μὲ Θρόνον ποτὲ Ἐπισκόπου ὑπὸ τὸν Ἀδριανουπόλεως Μητροπολίτην, ἡ Σέλιμος, ἡ Σκόπελος καὶ τὰ ἐξῆς οὗ σμακρὰν τῆς Ἀγχιάλου, εἶναι κατὰ τὸ παραθαλάσσιον ἡ Πύργος, Βασιλικὸ κλπ.».

Παλαιὰ εὐρήματα καὶ τάφοι μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐημερίας καὶ πολιτισμοῦ τοῦ παληοῦ αὐτοῦ χωριοῦ, ὡς ὑδραυλικὸι πῆλινοι σωλήνες ποῦ μετέφερον πόσιμον ὕδωρ μακρόθεν, θρύσες κλπ. Τρανὴ ἀπόδειξις πολιτισμοῦ.

Εἰς ἓνα κέντρον τοῦ χωριοῦ ὑπῆρχεν χῶρος ἐγκαταλειμμένος μὲ ἀκατέργαστες ὀγκώδεις πλάκες ἀπὸ σιδηρόπετρα φύρδην - μίγδην ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀρκετὲς δὲ θυθισμένες ἐν μέρει ἐντὸς τῆς γῆς. Ἦσαν τὰ παληὰ «λημῶργια». Διεσώθη δὲ ὁ χῶρος αὐτὸς ἀπὸ τοὺς οἰκοπεδοφάγους, ἀπὸ κάποιον ἱερὸν νόμον τοῦ Ἰσλάμ ποῦ προστάτευσε χῶρους ἱεροὺς καὶ δὲν ἐπέτρεπε ἀνασκαφάς.

Τῷ 1908 ἀπεφασίσθη ὅπως εἰς τὸν χῶρον αὐτὸν ἀνεγέρθη τὸ νέον διώροφον Δημοτικὸν σχολεῖον μας, ὡς εὕρισκόμενον εἰς τὸ κέντρον τοῦ χωριοῦ.

Τὸ παντοδύναμο Ἑλληνικὸ στοιχεῖο παρέκαμψε τὰς ἀντιρρήσεις τῶν Ἀγάδων μὲ τὰ γνωστὰ μέσα, καὶ μὰ μέρᾳ ἤρchiσε ἀνασκαφὴ τῶν θεμελίων.

Ἐκεῖ στὴν Β.Δ. γωνιὰ αὐτοῦ εὐρέθησαν θεμέλια παληοῦ ναοῦ μὲ καμμένα

τεμάχια ὕαλου ἀπὸ τὰς κανδήλας ποῦ μαρτυροῦν τὴν πυρπόλησιν αὐτοῦ. Ἐν συνεχείᾳ δὲ Τάφοι. Οἱ νεκροὶ ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ χρυσοποίκιλτα ἐνδύματα ποῦ δυστυχῶς ἦτο ἀδύνατον νὰ διασωθοῦν λόγῳ τῆς φθορᾶς τοῦ ὑφάσματος. Θαύμαζε ὁμῶς ἐκεῖ ἐπὶ τόπου κανεῖς τίς καλλιτεχνικῆς γραμμῆς τῶν σχεδίων ἐπ' αὐτῶν. Εὐρέθησαν πολλὰ ἀργυρὰ βραχιόλια, δακτυλίδια, σκουλαρίκια καὶ ἄλλα κτερίσματα, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐλλείπει ἐνδιαφερομένης ἀρχῆς ἐξηφανίσθησαν. Διεσώθη καὶ εὐρίσκεται ὑπὸ κατοχὴν τῆς οἰκογενείας μας ἀργυροῦν βραχιόλιον ἡμικυκλικὸν μὲ πεπλατημένα τὰ δύο ἄκρα αὐτοῦ, καλλιτεχνικὰ δὲ σχεδιαγραφήματα ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ τῶν πτερυγίων του.

Ἐπίσης ἀργυροῦν δακτυλίδιον μὲ θαυμασίαν καλλιτεχνικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ μὲ πυργίσκον ἐπ' αὐτοῦ, τὸ κενὸν τοῦ ὁποίου θὰ συγκρατοῦσε ἀρκετὰς σταγόνας ὕγρου ἀμφιβόλου χρήσιματος. Ἐφερε δύο μικροσκοπικὰ ὀπὰς. Παρόμοια εὐρίσκονται στὸ Βυζαντινὸν τμήμα τοῦ Μουσείου Μπενάκη Ἀθηνῶν.

Τὴν χρῆσιν τοῦ πυργίσκου τούτου γνωρίζομεν ἀπὸ μιὰ τουλάχιστον μορφήν, τραγικὴν ἀσφαλῶς γύρω ἀπὸ δρᾶμα ἀδελφικῆς τιμῆς: «Τῆς Λυγερῆς».

Ἀντιγράφω ὀκτὼ στίχους παρμένους ἀπὸ ἐντυπον περὶ Γέννας Θράκης (Ἐτ. Θρακ. Μελετῶν) τοῦ σεβαστοῦ μου διδασκάλου ἐν τῇ ἡμιγυμνασίῳ τῶν 40 Ἐκκλησιῶν Λεωνίδα Α. Περγιάδη.

«Πῆγαν καὶ τὴν περάσανε ἀπ' τοῦ Κοντογιὸ τὴν πόρτα
 κ' ὁ κοντογιὸς καθόυνταγε σὲ ἀψηλὸ παλάτι.
 «Πιανοῦ ν' αὐτὸ τὸ λείψανο τὸ καταματωμένο»;
 «Τῆς Λυγερῆς τὸ λείψανο τὸ καταματωμένο,
 ποῦ τὸ καταματώσανε τ' ἀδέλφια τῆς γιὰ σένα».
 Φοροῦσε στὸ δακτυλίδι του πύργου φαρμακωμένο.
 Τὸ ἔσειρε στὰ χεῖλη του καὶ θῆκε ἢ ψυχὴ του.
 «Νὰ πᾶ νὰ μᾶς ἐθάψετε τὰ δυὸ σ' ἓνα Κιοβοῦρι».

Ἄλλοτε νεκροταφεῖον Βυζαντινὸν διεσώθη εἰς ἀρίστην κατάστασιν ὡς εὐρισκόμενον εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ χωριοῦ καὶ πλησίον τῆς θαυματουργοῦ Ἐκκλησίας τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὅλοι οἱ τάφοι ἦσαν τριγυρισμένοι μὲ μακρόστενους λίθινους κύβους, ἀντὶ δὲ σταυροῦ εἶχον ἐπιμελῶς λαξευμένες πλάκες χωρὶς ἔχνη Γραφῆς.

Ἐκεῖ θὰ ἦσαν θαμμένοι οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου. Καὶ ποῖός ξέρει ἂν μεταξὺ αὐτῶν δὲν θὰ ἦσαν καὶ ἐπίσημοι ἱερωμένοι καὶ ἀξιωματοῦχοι τοῦ τόπου σ' ἓνα τοιαύτης ὀκτικῆς στρατιωτικῆς κέντρο;

Ἡ σημερινὴ ἐκκλησία μας κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν προπάππων μας ἦτο κτισμένη ἐπὶ τῶν θεμελιῶν ναϊδρίου ποῦ διεσώθη ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου αὐτοῦ μὲ τὸ ἱερὸν σεπτὸν εἰκόνημα τῆς Παναγίας τῆς Πέτρας τῆς θαυματουργοῦ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν φυγάδων τῆς Πέτρας μας ἀπὸ τὰ καταφύγια τῶν ἐντολῆ κατακτητοῦ.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Πέτρας μας ἦταν ἀφιερωμένη εἰς τὴν μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἦτο θαυματουργός, ἐώρταζε δὲ στίς 15 Αὐγούστου πανηγυρικῶς μὲ πληθώρα ἀπὸ προσκυνητὰς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς. Ἡ ἐκκλησία μας ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν 40 Ἐκκλησιῶν τῆς ὁποίας ὁ Μητροπολίτης ἔφερε τὸν τίτλον Ἐπίσκοπος Σκοπέλου.

Τὸ χωριό μας εἶχε ἑπτὰ συνοικίες (μαχαλάδες) οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύοντο μὲ ἓνα σύμβολον Ἀγζᾶς εἰς τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον. Εἶχε πέντε παπάδες. Ἦσαν δὲ αὐτοὶ ὁ παπα - Ἀλέξης, ὁ ὁποῖος πέθανε τὰ τελευταῖα χρόνια τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἦσαν δὲ τώρα ὁ χονδρός παπᾶς, παπα - Γιάννης, ὁ παπα - Γιώργης ποῦ εἶχε τὸν τίτλον οἰκονόμου, ὁ Ταχτοὶ παπᾶς, ὁ παπα - Χριστόδουλος, ὁ Χατζῆ παπᾶς, καὶ ὁ παπα - Γιαννούδης. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία μας ὑπῆρχον καὶ ἀρκετὰ ἱερὰ θρησκευτικὰ προσκυνήματα ὡς καὶ ἱεροὶ χώροι θυσιῶν. Προσφιλέστερος ἱερὸς χώρος ποῦ θὰ μᾶς μείνη ἀξέχαστος ἦτο τὸ ἱερὸν ἄλσος τοῦ Ἀγίου Ἀθανασίου μὲ τὰ αἰωνόδια δένδρα του καὶ τίς συναυλίες ὀδικῶν πτηνῶν. Ἔτερον προσκλήνυμα ἦτο τὸ ἐρειπωμένο ἐκκλησάκι στὴν δάση τοῦ κάστρου τῆς Παληᾶς Πέτρας. Ἐώρταζε κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ἀποκεφαλίστου στίς 29 Αὐγούστου μὲ πολλοὺς προσκυνητὰς οἱ ὁποῖοι σένέρρεον ἐκεῖ μὲ τὰς ἀμάξας των διὰ νὰ διανυκτερεύσουν μέσα στὸ δασῶδες ἐκεῖ περιβάλλον.

Ἐπῆρχεν καὶ ὁ λόφος τοῦ προφήτη Ἡλιοῦ, τὸ ἀγιασματάκι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ Ντεκὲ Ντερέ καὶ τρεῖς ἱεροὶ χώροι, θυσιῶν, στὸν Ἅγιο Κωνσταντῖνον, στὸ Παληόκαστρον, καὶ στὸν χώρο ἔξωθεν τῆς ἐκκλησίας.

ΠΑΙΔΕΙΑ

Ἡ παιδεία μας ἄργησε νὰ ῥθῆ ἐκεῖ στὰ ὀροπέδιά μας. Οἱ γονεῖς μας ἔμαθαν τὰ πρῶτα γράμματά τους σχεδὸν κατὰ τὸ σύστημα τοῦ κρυφοῦ σχολείου. Ἐκεῖ στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας ὑπῆρχε μιὰ περιορισμένη αἴθουσα στὴν ὁποία πῆγαιναν μὲ τίς πλάκες τους γιὰ νὰ μάθουν ἀπὸ τὸν παπᾶ τὸ α, β, ἐν συνεχείᾳ τὸ Ὀκταήχη, τὸν Ἀπόστολον. Ἄς σημειωθῆ ὅτι οἱ πλάκες ἐκεῖνες ἦσαν κατάλευκες ἀπὸ πλάτη βουβάλου πάνω στίς ὁποῖες ἔγραφαν μὲ κάρβουνο. Μόλις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα δημιουργήθηκε ὀργανωμένο δημοτικὸν σχολεῖο. Ἐστεγάζετο εἰς τὸν δεῦτερον ὄροφον κτίσματος τῆς ἐκκλησίας ἠνωμένο μὲ τὸ καμπαναριό. Κάτωθεν αὐτοῦ ὑπῆρχον αἱ ἀποθήκαι τῆς ἐκκλησίας. Εἶχε δύο εὐρύχωρες αἴθουσες ποῦ φοιτοῦσαν ἄνω ἀπὸ 150 παιδιὰ μὲ δύο διδασκάλους. Ἐπῆρχε στὸ ἰσόγειον τοῦ κτιρίου Παρθεναγωγεῖον μὲ μίαν διδασκάλισσαν.

Τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἶχε πέντε ἐν ὄλῃ τάξεις, ὑπῆρχε ὅμως καὶ μία ἄλλη τάξις ἢ «προκαταρκτικὴ» λεγομένη καὶ τάξις τῶν Χατζήδων, ὅπου μικρὰ νήπια πηγαινοήρχοντο μὲ τίς πλάκες των κατὰ βούλησιν καὶ ἓνα καὶ δυὸ

χρόνια ἔως ὅτου ἦσαν πλέον εἰς θέσιν γὰ καταταχθῶν εἰς τὴν πρώτην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ. Οἱ διδάσκαλοι μας ἦταν γραμματοδιδάσκαλοι μὲ μικρὴν μόρφωσιν, σπάνιοι ἦσαν τότε οἱ διπλωματοῦχοι. Τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας μας ἦτο ἀλληλοδιδασκικόν. Οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ βοηθοῦσαν τοὺς μικροὺς. Στὴν μάθησίν μας ἀπαραίτητος συνεργὸς ἦταν καὶ ἡ βέργα τῆς κρανιαῆς στὰ χέρια τοῦ δασκάλου.

Ὀλόκληρα χρόνια δίδαξε στὸ χωριὸ μας ὁ δάσκαλος ὁ Χατζῆς (Χατζη-ανδρόνικος ἐκ Σκοπέλου). Τὸ ὄνομά του εἶχε μείνει σὰν συνώνυμο τοῦ παιδεία, «πῆγε στὸν Χατζῆ» ἔλεγαν γιὰτὶ ὁ Χατζῆς ἀφοῦ δασκάλευσε τοὺς γονεῖς συνέχισε τὴν διδασκαλίαν καὶ στὰ παιδιὰ των. Ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια δίδαξε τότε καὶ ὁ πετρηγὸς δάσκαλος Χρηστάκης, υἱὸς τοῦ παπα - Γεώργη. Μὲ ὀλίγα μὲν γράμματα, ἀλλὰ εἶχε ἐπιβάλλον στοὺς μαθητάς. Ἦταν καλὸς καλλιγράφος, ψάλτης τῆς ἐκκλησίας.

Ἦταν καὶ τουρκομαθὴς καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶχαμε καὶ δύο τουρκάκια μαθητάς, τὸν Χαλήλ τοῦ Πομάκ Ἄλῆ καὶ τὸν υἱὸν τοῦ Μουντούρη Ἐμὴν Ἄγα ὀνόματι Σουλεϊμάν. Αὐτοὶ ἐδιδάσκοντο συγχρόνως καὶ ἑλληνικὰ καὶ τουρκικὰ. Ἀρκετοὶ διδάσκαλοι πέρασαν ἀπὸ τὸ χωριὸ μας μεταξὺ τῶν ὁποίων, ὡς ἐνθυμοῦμαι, ὁ Εὐστρατίου, ὁ Ἀλέξανδρος, ὁ Οἰκονομίδης, ὁ Γεώργιος Παπαδόπουλος, ὁ μόνος τελειόφοιτος τῆς Μεγάλης Σχολῆς τοῦ Γένους ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἐδίδαξεν καὶ εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον τῶν 40 Ἐκκλησιῶν. Τὸ 1908 ἀνηγγέρθη μεγαλοπρεπὲς διώροφον Δημοτικὸν Σχολεῖον μας, δυστυχῶς ὅμως δὲν ἠμιπορέσαμεν γὰρ τὸ χαροῦμεν. Φοιτοῦν σήμερον ἐκεῖ τουρκόπαιδα.

Δ Ι Ο Ι Κ Η Σ Ι Σ

Τὸ χωριὸ μας αὐτοδιοικεῖτο ὅπως ὅλα τὰ χωριά τῆς ὑπαίθρου χώρας ἀπὸ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἄρχοντας τοῦ τόπου ποὺ διεκρίνοντο διὰ τὴν δραστηριότητά των. Ἐξελέγοντο διὰ βοῆς εἰς ὀρισμένην συγκέντρωσιν ὅπως στὸ χωριὸ μας τὴν τρίτην ἡμέραν τοῦ Πάσχα μετὰ τὰς θυσίας εἰς τὴν πλατείαν τῆς ἐκκλησίας. Ἐξελέγοντο δύο πρόεδροι, δεξιὸς καὶ ἀριστερὸς ἀπεκαλοῦντο δὲ οὕτω διὰ τὸ ἐξῆς ἔθιμον. Σὰν ἐξελέγετο ὁ πρόεδρος ἐλάμβανε θέσιν ἐπὶ καθίσματος εἰς τὸ κέντρον τῆς συνελεύσεως, ἐκεῖ ἐπισήμως καὶ παρουσία ὄλων τοῦ παρεδίδετο ἢ σφραγίδα τοῦ χωριοῦ, μεγάλη ἢ τιμὴ, ἦταν ὁ σφραγιδοφύλαξ τοῦ χωριοῦ. Σὰν ἐξελέγετο ὁ δευτέρος ἐτοποθετεῖτο ἐπὶ καθίσματος ἀριστερὰ αὐτοῦ καὶ ἔτσι αὐτὸς ἦταν ὁ ἀριστερὸς (ἀντιπρόεδρος). Ἐκεῖ καθημένοι πλησίον ἀλλήλων ἐδέχοντο τὰ συγκαρητήρια τῶν χωρικῶν. Ἐξελέγοντο καὶ οἱ ἐξ σύμβουλοι, ἕνας ἀπὸ κάθε συνοικία, οἱ φύλακες τοῦ χωριοῦ, ἀγροφύλακες, ἀμπελοφύλακες ποὺ εἶχον τὸ δικαίωμα ὀπλοφορίας καὶ ὁ ὑπηρέτης τοῦ χωριοῦ, ὁ Κῆρυξ.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου ἦτο ὁ Μουντούρης — Ναχχιῆς

— ύποέπαρχος. Για λόγους σκοπιμότητας εξελέγετο πάντοτε κάποιος καλοκάγαθος άγας, μεγαλονοικοκύρης. Δέν αντιπροσωπεύετο τὸ ἐπίσημον κράτος με ἀντιπροσώπους, οὔτε τσανταριμᾶς ὑπῆρχεν. Τὸ οὕτω ἀπαρτιζόμενον διοικητικὸν συμβούλιον με ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Μουντούρην εἶχε καὶ τὴν ἐξουσίαν πταισματοδίκου, καὶ πολλάκις συνεργόμενον ἐκεῖ στὸ «κονάκι» ποῦ ἦτο καὶ καφε-νεῖον τοῦ δήμου (Κιόγ Ντουκιανί) ἐξεδικάζοντο μικροῦποθέσεις καὶ παραπτώματα ἰδίως οἱ ἀγροζημιές, καταπάτησις γειτονικῶν συνόρων. Συνήθεις ἦσαν αἱ περιπτώσεις νεαρῶν ποιμένων ποῦ ἐξεδικάζοντο γύρω ἀπὸ τὴν ἐξαφάνισιν κανενὸς ἐριφίου ἢ ἀμνοῦ ἀπὸ ξένα κοπάδια. Οἱ νεαροὶ αὐτοὶ ἐξεδικάζοντο πάντοτε παρουσίᾳ τῶν γονέων των, ποῦ ἦσαν σεβαστοὶ νοικοκυραῖοι καὶ κτηνοτρόφοι. Στὰς δίκας αὐτὰς ὁ πολυλογᾶς Μουντούρης μας Ἐμῖν Ἄγας ἐλάμβανε θέσιν τόσον τοῦ ἐπιτιμητοῦ ἀλλὰ καὶ κατηχητοῦ. Ἄφου στηλίτσει τὸν νεαρὸν ἔνοχον γιὰ τὴν κακὴν αὐτοῦ πράξιν, ἐν συνεχείᾳ τὸν νουθετοῦσεν σὰν πατέρα καὶ ὑπεδείκνυε τὸ δάρος τῆς μομφῆς ποῦ μπορούσε νὰ ἔχη ἢ διαγωγή του εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκογένειαν, τὸ σὸί του. Ἐγνώριζεν καὶ μιὰ καὶ μόνον λέξιν ἑλληνικὴν «μόνος» ὁμόνοια ποῦ ἐπανελάμβανε συνεχῶς.

Μετὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως καθορίζετο ἡ τιμὴ τῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἐπιβάλλετο τὸ πρόστιμον, ὃ Τζεζᾶς, ποῦ πλήρωνε ἐπὶ τόπου ὁ πατέρας ἴσως καμμιὰ τουρκικὴ λίρα ἢ ὅποια καὶ καταναλίσκετο ἐπὶ τόπου σὲ κεράσματα, τὰ ἔξοδα τῆς δίκης τρόπον τινά. Ἡ δίκη τελείωνε χωρὶς ἄλλας διαδικασίας, πρακτικὰ καὶ γραφειοκρατικὰς διαδικασίας. Καὶ αὐτὰ μὲν ὡς πρὸς τὰ πταίσματα, σὲ περιπτώσεις ὅμως ἐγκλημάτων ποῦ ἦσαν σπάνια ὁ ἔνοχος ἀφου ἀπομονώ-νετο εἰς αἴθουσαν τοῦ κονακίου ἐστέλλετο συνοδείᾳ τσανταριμᾶδων ὅπως ἐκδικασθῆ στὰ δικαστήρια τῆς ἐπαρχίας Καζὰ τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, ἢ εἰς τὸ ἐγκλη-ματικὸ δικαστήριον τῆς πόλεως Χαφσᾶς τῆς Ἀδριανουπόλεως ὅπου ἦσαν καὶ αἱ φυλακὲς βαρυποινιτῶν.

Θέματα ἐκκλησιαστικὰ καὶ οἰκογενειακὰ εἰς τὸ περιεχόμενον, ὅπως δια-φορὲς μεταξὺ ἀνδρογύνων, διαπληκτισμοὶ στὴν οἰκογένεια διὰ κληρονομικὰ θέματα διαζύγια κλπ. ἐξεδικάζοντο ἀπὸ τὴν Μητρόπολιν. Ἐνας σοφὸς νεαρὸς ἀρχιμανδρίτης κατέφθανε στὸ χωριὸ κατόπιν ἐκκλήσεως καθάλα στὸ ἄλογό του συνοδευόμενος ἀπὸ τσανταριμᾶ καὶ τότε μετὴν συμπάραστασιν ἱερέων καὶ προυχόντων ἔδιδε τελεσιδίκους ἀποφάσεις σὲ ὅλες τίς διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἀντι-δίκων. Μετὰ τὰ προνόμιά του αὐτὰ ὁ ραγιαῆς βάδισε τὸν δρόμον του ὡς φυλετικὴ ὀντότης μέσα στὸ κράτος τοῦ μισαλλοδόξου Ἰσλάμ.

Δέν ἐπεστρατεύετο καὶ αὐτὸ συνέτεινεν εἰς τὴν πληθυσμιακὴ αὐτοῦ αὔξη-σιν, ἢ οἰκογένεια ἔμενε ἀραγῆς διοικουμένη μετὸ πατριωτικὸν σύστημα μετὸν γενάρχη ἐπὶ κεφαλῆς, αὐστηρὸν κριτὴν τῶν οἰκογενειακῶν θεσμίων. Ἡ οἰκογενειακὴ ἐστία ὑπῆρξεν πιστὸς τηρητὴς τῶν ὁσίων τοῦ γένους μας. Με-γάλοι ἦσαν αἱ οἰκογένεια τότε, ἄγνωστες ἦσαν αἱ μεταναστεύσεις σὲ ξένες χῶ-ρες. Τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἐκ τοῦ αὐτοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου σχημάτι-

ζαν πατριές (σόγια) ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν πάντοτε ἕνας σεβαστὸς Λαέρτης ἢ Ἀλκίνοσ.

Σχέσεις μετὰ τῶν Τούρκων

Αἱ σχέσεις μας με τοὺς συνοίκοις Τούρκους στὰ χωριά στὴν ὑπαιθρον χώραν, ἦσαν καλαὶ καὶ φιλικαὶ εἰς ἔπακρον δὲ εἶχε καλλιεργηθῆ τὸ αἶσθημα τῆς καλῆς γειτονιάς. Γεῖα σου γείτονα (κοιμοῦ) ἦταν ὁ σύνθηθς χαιρετισμός. Θέματα φυλετικὰ ἢ θρησκευτικὰ δὲν συνεζητοῦντο, ὁ καθεὶς εἰς τὸ στρατόπεδόν του ἦταν ἀφοσιωμένος εἰς τὸ ἔργον τῆς ἡμέρας πρὸς πορισμὸν τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ὁ ἀγρότης, ὁ ἐργάτης, ὁ βιοτέχνης. Ἡ πείρα τῆς συμδιώσεως διὰ μέσου τοῦ χρόνου ὑπῆρξεν ὁδηγὸς ἀλάνθαστος εἰς τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν καὶ συμπεριφορὰν τῶν δύο αὐτῶν ἀλλοθρήσκων ὁμάδων. Εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς ἂν ὀρισμένοι θεσμοὶ μᾶς χωρίζαν ἄπειροι ὅσοι μᾶς ἦγωνα ὡς ἀνθρώπους, ὡς πλάσματα τῆς κοινωνίας, κοινὴ γὰρ ἡ μοῖρα. Συμμεριζόμεσταν τίς χαρὲς καὶ λύπες ὁ εἰς τοῦ ἄλλου. Σὲ περιπτώσεις ἀτυχήματος σὲ ἄτομον, σὲ ζῶον, σὲ θάνατον ὁ γείτονας ἦταν πρῶτος πού θὰ κατέφθανε, συμπαραστάτης καὶ βοηθός, ἔργῳ καὶ λόγῳ χωρὶς νὰ ὑπάρχη φράγμα οἰοδήποτε. Ὁ ἀνθρώπινος πόνος ὅπως καὶ ἡ χαρὰ ἦταν ὁ συνδετικὸς κρίκος στὴν ζωὴ τῶν συνανθρώπων μας.

Ὅταν εἴμασταν μαθητοῦδια στὸ δημοτικὸν σχολεῖο στὸ χωριὸ ἕνα ἀπὸ τὰ καθήκοντά μας ἦταν νὰ λέμε τὸν Ἀπόστολο στὴν ἐκκλησίαν τίς Κυριακὰς καὶ νὰ διαβάζουμε τὸ Ψαλτήρι ἀνὰ δύο στὰ λείψανα τῶν θανόντων.

Δὲν ἦτο σπάνιον τὸ φαινόμενον νὰ βλέπουμε τουρκάλες νὰ προσφέρουν κερὶ καὶ λιβάνι κατὰ τὸ χριστιανικὸν ἔθιμον σὲ θανοῦσα γειτόνισσά των καὶ νὰ μοιρολογοῦν τὸν πρόωρον θάνατόν της καὶ τὴν τύχην τῶν μικρῶν ὄρφανῶν της.

Δὲν ἔλειπαν τάματα καὶ ἀφιερώματα τῶν συνοίκων Τούρκων, διὰ μεσαζόντων, πρὸς τὴν μεγαλόχαρη Παναγίαν τῆς Πέτρας τὴν θαυματουργό, τὸν δεκαπενταύγουστο. Ἡ συρροὴ χιλιάδων προσκυνητῶν, ἀσθενῶν, φρενοβλαβῶν ἀπὸ μέρη μακρυνά, ἀπὸ τὰ χωριά, ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ 40 Ἐκκλησίας ἔκαμε μεγάλην αἰσθησιν εἰς τοὺς Τούρκους τῆς περιοχῆς μας, ἰδίως δὲ εἰς τὴν μικρὰν μειονότητα τῶν δέκα πέντε οἰκογενειῶν πού ζοῦσαν μέσα στὸν χριστιανικὸν κόσμον χωρὶς σχολεῖον καὶ θρησκευτικὸν ἀρχηγόν. Αὐτοὶ ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ ἦσαν μεμνημένοι μετὰ τὴν ζωὴν μας παρακολουθοῦσαν τὰς θρησκευτικὰς μας παραδόσεις καὶ θρησκευτικὰς τελετὰς καὶ λειτανίας ἐν ὄρα ἀνομβρίας.

Ἡ Θεομήτωρ ὡς προστάτης ἀγία τοῦ χωριοῦ ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμῆσεως καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους αὐτῶν ὡς ἡ Μεχρέμ Ἀννά (Μήτηρ ἐλέους).

Στὶς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις μας σὲ ὑπαίθρια συμπόσια, δημοσίους χοροὺς στὸ θορυβώδη ὄψικια μας, στὶς πάνδημες θυσίαις μας καὶ αἱ συγκεντρώσεις μας σὲ κλειστοὺς οἰκογενειακοὺς κύκλους, ἀρραβῶνες, γάμους καὶ ὀνομαστικὰς ἑορ-

τὰς ἐδημιουργεῖτο μιὰ χαρούμενη πολιτισμένη ἀτμόσφαιρα, ἕνας τρόπος ζωῆς ἁρμονικὸς μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου. Καὶ αὐτὸ ἦτο ἄγνωστον στὴν κοινωνία τοῦ τουρκικοῦ στοιχείου.

Ἐκεῖ καὶ στὰ πλουσιώτερα χωριά ἡ ζωὴ περνοῦσε μὲ ἀνία, ἄχαρη χωρὶς ἐκδηλώσεις, κλειστὴ πίσω ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ τοιχώματα καὶ καφάσια, γνώρισμα λαῶν τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς.

Ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἶχε τὰς πηγὰς τῆς στὸν ἑλληνοχριστιανικὸν πολιτισμὸν τῆς ἀθάνατης Ρωμοσύνης, ποὺ εἶχε τὴν δυναμικότητα νὰ ἀνασυνταχθῇ ἔπειτα ἀπὸ μαῦρα χρόνια δουλείας καὶ νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν νέαν αὐτὴν ζωὴν εἰς τὰ ἀπόμερα ἔκείνα ὁροπέδιά μας δημιουργῶντας ταυτόχρονα καὶ μιὰ μικροσκοπικὴ ἀγροτικὴ δημοκρατία Πέτρας καὶ Σκοπέλου αὐτοδιοικουμένην ὑπὸ τὸ σκῆπτρον τῶν κραταιῶν καὶ πολυχρονεμένων Σουλτάνων τῆς μακαρίας Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Δυστυχῶς τὸ καθεστῶς αὐτὸ τῆς ἁρμονικῆς συμβιώσεως τῶν δύο λαῶν μας τὴν ἀλματώδη πρόοδον τῆς Ρωμοσύνης ἀσυναγωνίστου εἰς τὸν κοινωνικὸν καὶ ἐμπορικὸν στίβον ἰδίως μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῶν ἀντιζήλων μεγάλων δυνάμεων ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς Τουρκίας τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐφθόνησε καὶ ἐπεδουλεύθη νὰ ἐξοντώσῃ μιὰ τάξιν φανατικῶν Νεοτούρκων Σωβινιστῶν μὲ μόρφωσιν εὐρωπαϊκὴν καὶ δὴ γερμανικὴν.

Καὶ εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτὴν τὴν μὲν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν κατεκερμάτισαν μὲ τὰ γεγονότα τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἡμᾶς δὲ ἐν καιρῷ μετὰ τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον ἐξετόπησαν ἔπειτα ἀπὸ ἀνηκούστους διωγμούς, ἐκτοπισμούς χωρίων ἐν καιρῷ χειμῶνος, πορείας πείνης, ἐργατικά τάγματα θανάτου ὅπου ἐθέριζεν ἡ δυσεντερία. Καὶ ὅλα αὐτὰ τῇ ἀνοχῇ καὶ συμπράξει καὶ τῶν δύο ἀνισχύρων γερμανῶν στρατηγῶν συμμάχων των Φὸν Ντέρ Γκίλτς καὶ Λίμαν Φὸν Σάντερς. Αὐτὸ ἦτο τὸ ἔγκλημα τοῦ αἰῶνος.

Τὸ ὄμορον ἀδελφὸ χωριὸ Σκόπελος

Τὸ γραφικὸ χωριὸ τοῦ Σκοπέλου ἦταν ξαπλωμένο χειλικὰ στοὺς πρόποδες τῆς Ἀνατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄγκου τοῦ κάστρου τοῦ Σκοπέλου, κάτω ἀπὸ τὶς δαντελωτέες ἐπάλξεις τοῦ φρουρίου αὐτοῦ, μὲ τοὺς γραφικοὺς ἀνεμομύλους στὰ πρόθυρά του.

Ἦτο κτισμένο ἀκριθῶς ἔναντι τοῦ χωρίου τῆς Πέτρας μας ποὺ ἦτο καὶ αὐτὸ κτισμένο στοὺς πρόποδας τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῶν βραχωδῶν λόφων τῆς τραγασιάς καὶ τοῦ Παληόκαστρου.

Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῶν δύο χωρίων ἦτο περίπου 8 χιλιόμετρα ὅπου ἦσαν οἱ ἀμπελώνες τῶν δύο χωρίων μὲ ὀπωροφόρα δένδρα καὶ πλούσια γόνιμη γῆ διὰ σπαρτά.

Στὶς σκοτεινῆς βραδυῆς ἐφαίνοντο καθαρὰ τὰ φῶτα τῶν σπιτιῶν καὶ οἱ

καλοὶ χωρικοὶ θὰ ἤμποροῦσαν νὰ συνεγνοῦνται ἀνετα ἂν εἶχαν γνώσεις ὀπτικοῦ τηλεγράφου.

Ὁ Σκόπελος ἦτο πανάρχαιο χωριὸν **ΕΣΚΙ ΠΟΛΟΖ** τὸ λέγαν οἱ Τούρκοι (ἔσκι = παλιῶν) μὲ πληθυσμὸν 2.500 περίπου κατοίκων. Εἶχε καὶ τοὺς ἀγάδες του σὲ σεβαστὸ συνοικισμὸν οἱ ὅποιοι ὅμως τὸ ἐγκατέλειψαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Δὲν ὑπῆρχε ὡς λέγεται τὸ πνεῦμα καλῆς γειτονίας μεταξὺ τῶν εὐεξάπτων μὲν ἀλλὰ καλῶν ἐκείνων γειτόνων μας.

Κατεῖχε τὴν ἔδρα τοῦ ἐπαρχοῦ, ἦτο **ΜΟΥΔΟΥΡΑΙΚ** μὲ ἑπαρχο **ΜΟΥΔΟΥΡΗ** ὑποδεικνυόμενον ἀπὸ τοὺς ἀγάδες τοῦ χωριοῦ. Μὲ τὴν ἀποχώρησιν ὅμως τοῦ τουρκικοῦ χωριοῦ ὁ τίτλος τοῦ ἐπαρχοῦ ἐδίδοτο ἐπὶ ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα εἰς χριστιανοὺς ἄρχοντας μεγαλοκτηματίας, ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ἐθεωρήθη σκόπιμον ἀπὸ ἀμφοτέρα τὰ χωριά ὅπως μεταφερθῆ ὁ τίτλος στὴν Πέτρα μας ὅπου διεσώθησαν 15 περίπου Τουρκικὲς οἰκογένειες μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ 4 - 5 καλοστεκούμενοι οἰκονομικῶς σοβαροὶ καὶ συνετοὶ γέροντες κατάλληλοι γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπαρχοῦ **ΜΟΥΔΟΥΡΗ** καὶ ἔστω πρὸς τὴν τιμὴν οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ στάθηκαν ἀλληλέγγυοι παρὰ τὸ πλεῖρον τῶν γειτόνων τῶν χριστιανῶν κατὰ τοὺς τελευταίους διωγμοὺς παρὰ τὰς μομφὰς ἐναντίον τους.

Ἐκκλησιαστικῶς σὲ χρόνια Βυζαντινὰ ὁ Σκόπελος ἦτο ἐπισκοπή. Ὁ ἐκάστοτε ἐπίσκοπος ἔφερεν τὸ ὄνομα (Ἐπίσκοπος Σκοπέλου) ὑπὸ τὸν Μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως. Καίτοι ἐπὶ αἰῶνας κατηργήθη ἡ ἐκδρομὴ αὐτὴ διεσώθη ὁ τίτλος ὁ ὅποιος μετεβιβάστηκε ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς πόλεως τῶν 40 Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Σκόπελος ἦτο ὁμορφο νοικοκυρεμένο χωριὸν μὲ εὖρωστη οἰκονομία. Δεκάδες ἦσαν τὰ ὄνοματὰ τῶν Μεγάλων νοικοκυραίων ποὺ εἶχαν βαρῦτητα καὶ σεβασμὸν ἐκ μέρους τῆς μεγάλης ἐκείνης κοινωνίας ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Τουρκικῶν Ἀρχῶν. Ἦσαν οἱ στυλοβάται καὶ ἄρχοντες τοῦ τόπου. Σκοπελινὸς ἦτο ὁ τροφодότης εἰς κρέας τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Διατηροῦσε ὀλοκλήρως ἀγέλας ζῶα σὲ βοσκοτόπια ποὺ ἐνοικίαζεν ἀπὸ τὰ πρὸς δυσμὰς τουρκικὰ τσιφλίκια καὶ γύρω χωριά ὡς καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Πέτρας μας. Ὅπως οἱ Πετρινοὶ οὕτω καὶ οἱ Σκοπελινοὶ ἦσαν κατὰ πρῶτον γεωργοί, ἐν συνδυασμῷ εἶχαν καὶ μεγάλη κτηνοτροφία. Ἀρκετὲς οἰκογένειες Σκοπελινῶν ἐμπορευομένων ἦσαν ἐγκατεστημένοι εἰς 40 Ἐκκλησίας καὶ Ἀδριανουπόλιν. Τὰ δύο ὅμορα χωριά μας μέχρι τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος δὲν εἶχον διαχωριστικὰ σύνορα μεταξὺ τῶν κοινοτικῶν των περιοχῶν. Εἶχον ἀμφοτέρα ἀπὸ κοινοῦ μεγάλην μερίδα τοῦ λέοντος ἀπὸ τὸν καρπερὸν καὶ εὖφορον ἐκεῖνο κάμπο μὲ ἔκτασιν 5.000 περίπου τετραγωνικῶν μέτρων ἀροσίμου γῆς, βοσκοτόπια καὶ δασώδεις ἐκτάσεις πρὸς βορρᾶν. Ἀπίστευτο θὰ φανῆ γιὰ ὅσους δὲν μᾶς γνώρισαν πάντως ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀληθές. Μέσα σ' αὐτὸ τὸν τεράστιον χῶρον ὁ χριστιανικὸς πληθυσμὸς τῶν δύο χωρίων μας ζοῦσε

και ἐκινείτο ἄνετα αὐτοδιοικούμενος ἔχαιρεν κάποιας σχετικῆς ἐλευθερίας.

Τὸ τμήμα αὐτὸ τοῦ κάμπου ἦτο δικόν του ἦτο ἰδιοκτησία του τῶν δύο χωρίων, ἦτο μιὰ μικρὴ χριστιανικὴ δημοκρατία με' ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς φυλῆς καὶ θρησκείας των, εἰς ἱερά προσκυνήματα τοῦ παρόντος καὶ ἄπειρα τεκμήρια τοῦ παρελθόντος.

Πόθος μεγάλος καὶ μυστικὴ ἐλπίδα τῶν εὐπορούντων τάξεων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος τῆς παρελθούσης ἐκείνης ἐποχῆς ἦτο τὸ ἱερὸν προσκυνήμα εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, παρ' ὅλους τοὺς κινδύνους ποὺ ἐπεφύλασσε τὸ ταξίδι ἐκεῖνο τότε διὰ ξηρᾶς ἢ διὰ θαλάσσης, ὁ τίτλος τοῦ ΧΑΤΖΗ ἦτο ἓνα εὐπρόσδεκτο τιμητικὸ γνῶρισμα. Εἶχε ἀρκετοὺς χατζῆδες ὁ Σκόπελος. Χατζῆς (Χατζηανδρόνικος) ἦταν καὶ ὁ Σκοπελινὸς δάσκαλος τοῦ χωριοῦ τῆς Πέτρας μας στὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος ποὺ δίδαξεν δύο κατὰ συνέχειαν γενεὰς πρῶτον τοὺς γονεῖς καὶ ἔν συνεχείᾳ τὰ παιδιὰ των.

Καίτοι ὑπῆρχε ἔλλειψις ἐκπαιδευτικῶν κέντρων γιὰ τὰ ἀγροτόπαιδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, στὸ Γυμνάσιον τῆς Ἀδριανουπόλεως πάντοτε ἀντιπροσωπεύετο ὁ Σκόπελος ὡς καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκης.

Σκοπελινὸς ἦταν ὁ πρῶτος Δομέστιχος τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως στὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας ὁ Κωνσταντῖνος Σαβδόπουλος. Ἀπὸ τὸν Σκόπελο εἶχε τὴν καταγωγή του καὶ ὁ ἄριστος ἐκπαιδευτικὸς τῆς Πέτρας μας ἦτο ὁ Γεώργιος Σαβδόπουλος. Ὁ πατέρας του εἶχεν ἔλθει ὡς ἐσώγαμβρος εἰς ἐκλεκτὴν οἰκογένειαν κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μας, εἶχεν ὑπηρετήσει στὰ πρῶτα του χρόνια ὡς διευθυντὴς τῶν Ἀστικῶν Σχολῶν τῶν 40 Ἐκκλησιῶν, τὰ ὁποῖα σχολεῖα συμπεριελάμβανον καὶ τὴν Α' τάξιν γυμνασίου. Τὸ 1885 - 1887 ἔπειτα ὑπηρετήσεν εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἀδριανουπόλεως ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη γιὰ νὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον τῶν 40 Ἐκκλησιῶν τὸ 1910 ὁπότε ὑπῆρξε καὶ δάσκαλος τοῦ γράφοντος, ἕως τὸ 1912.

Ἡ Ἐκκλησία, τὸ Σχολεῖο, ὁ πανηγυρισμὸς τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ἐπάνω στὸ κάστρο καὶ ἄλλα προσκυνήματα.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ ἦτο ἀφιερωμένη εἰς μνήμην τῆς Ἁγίας Κυριακῆς.

Ἦτο ἓνα παμπάλαιο κτίσμα σὲ σχῆμα Βυζαντινῆς Βασιλικῆς Ἐκκλησίας ποὺ σοῦ θύμιζε μεσαιῶνα με' τὴν βαρεῖά του οἰκοδομήσιμο ξυλεῖα του πελεκημένη ἀπὸ χέρι με' σκεπαρνιά.

Εἶχε ἔξω νάρθηκα με' ἔδρανο ὅπου ἔδλεπες παλαιὰ ἀντικείμενα ποὺ εὐρισκαν οἱ καλοὶ χωρικοὶ στὰ χωράφια του κομμᾶτια μαρμάρων κολοδομένα σὲ ἐπιγραφὰς πῆλινα εἶδη οἰκιακῆς χρήσεως.

Ἐντὸς τοῦ περιβόλου τῆς ἐκκλησίας ἦτο τὸ σχολεῖο Μικτὸ Δημοτικὸ με' δύο δασκάλους.

Τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τῆς Ἁγίας Κυριακῆς δὲν πανηγύριζε τὸ χωριὸ ἐπεφύλασεν ἐντυπωσιακὸ πανηγυρισμὸ γιὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου πάνω στὸ Κάστρο, μὲ πάνδημον ἱεροτελεσίαν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ χώρου τῶν θεμελιῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ Τροπαιοφόρου Μεγαλομάρτυρος Ἁγίου Γεωργίου προστάτου Ἁγίου τοῦ Φρουρίου.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ὅλοι οἱ δρόμοι ἀπὸ τὰ γύρω χωριά ὀδηγοῦσαν εἰς τὸν Σκόπελον.

Ἡμέρα ἀνοιξιὰτικῆ, χαρὰ Θεοῦ μὲ τὰ σπαρτὰ στὸν ἀνθὸ τους καταπράσινος τάπητας στὰ ἀμπέλια ὅλη ἡ φύσις χαρωπὴ.

Καὶ ἔβλεpes στοὺς δρόμους μέσα σὲ πράσινα χωράφια ὁμάδες - ὁμάδες πανηγυριστὰς, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ νὰ ἔρχωνται πρὸς τὸ χωριὸ ντυμένοι στὰ πολύχρωμα γιορτινά τους, ἄλλοι μὲν πεζοί, ἄλλοι καθάλα στὰ ἄλογά τους, καὶ ἄλλοι μὲ ἀμάξια τίς ξακουστὲς κουρκούγιες μὲ τὰ πολύχρωμα φανταχτερά καλύμματά τους.

Ἡ ἀνάβασις στὴν ἀπότομη πλευρὰ τοῦ κάστρου ἦτο προβληματικὴ καὶ ὅμως κανεὶς δὲν ὑστεροῦσε στὸν ἄθλον αὐτὸν ἐκτὸς ἀπὸ γέροντας ποὺ εἶχαν καὶ αὐτοὶ μὲ τὴν σειρά τους πολλὰς φορὲς ἀνεβῆ.

Ἄξιζε πράγματι τὸν κόπο νὰ γνωρίσῃ κανεὶς τὸν ὄγκο αὐτὸ μὲ τὰ κάστρα του. Ἡ θεὰ ἀπὸ τὸ ὕψος ἐκεῖνο ἦτο φαντασμαγορικὴ, ἀπέραντους ὀρίζοντας. Καταπράσινος κάμπος δυτικὰ μέχρι αὐτῆς τῆς Ἀδριανουπόλεως ἐν αἰθρία. Δάση, κακοτράχαλα βουνὰ πρὸς βορρᾶν καὶ μιὰ λευκὴ λωρίδα ποὺ ξεκινοῦσε ἀπὸ τὸν ὄγκον αὐτὸν πρὸς ἀνατολὰς πρὸς 40 Ἐκκλησίας ἦταν ὁ ποταμόσκιμας Τεκὲ Ντερέ. Στὴν φυσικὸ ὄριο μεταξὺ κάμπου καὶ βουνοῦ.

Κατὰπληκτος ἔμενες βλέποντας τὰ ἐρειπωμένα ἐκεῖνα κάστρα μὲ τὸν ὄγκο τους.

Ἔργον ἀνθρωπίνων χειρῶν, τὸ ὕψωμα ἐκεῖνο!

Πύργοι ἐρειπωμένοι ἐπάλλξεις μὲ τίς πολεμιστρες τῶν δεξαμενῆς τεράστιο οἰκοδομησίμο ὕλικὸ ἀπὸ πέτρες, πλίθους καὶ ἀσβεστοκονίαμα (χοροζάνι) σκορπισμένα παντοῦ. Γυμνὰ τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησίας του.

Μὲ σφιγμένη τὴν καρδιά ἀναπολοῦσες στὸ παρελθόν, ξαναζοῦσες τὰ παλιά, τὴν ἱστορία τῶν προγόνων σου.

Ἦτο ἓνα ἀναβάπτισμα στὸν ὑπόδουλο ραγιαῖ, στὰ πεπρωμένα τῆς φυλῆς τοῦ γένους του.

Ἐπιθλητικὸς ἦτο ὁ ἑορτασμός γύρω ἀπὸ τὰ θεμέλια τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου ναοῦ. Ἔνα πλήθος προσκυνητῶν ἐνδεδυμένων μὲ τὰ πολύχρωμα ἑορταστικὰ τῶν ἐνδύματα, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ παρακολουθοῦσαν μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν.

Οἱ φαλμωδιὲς τῶν ἱερέων καὶ καλιφῶνων φαλτῶν στὸ ὕψωμα ἐκεῖνο μεταξὺ τῶν πύργων καὶ τῶν ἐπάλλξεων.

Ἄθελα ὁ λογισμὸς σου πήγαινε στὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παλιά.

Πόσας μεγαλοπρεπείς ἐπετείους ἐορταστικάς δὲν θὰ ἐγνώρισε τὸ ἐκκλησιακὸ αὐτὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου προστάτου Ἁγίου τοῦ φρουρίου. Μὲ βυζαντινὰς στρατιωτικὰς πομπὰς θὰ ἀντηχοῦσαν οἱ σάλπιγγες καὶ τὰ παραγγέλματα στὴν προσέερασι τῶν ἐπισήμων ἀρχῶν, τῶν ἀνωτέρων βαθυούχων τοῦ φρουρίου τῆς ἐπισήμου δοξολογίας ὅπου ἀναπέμποντο δεήσεις ὑπὲρ τῆς Θεοσώστου Αὐτοκρατορίας ὑπὲρ τῶν Θεοφυλάκτων Αὐτοκρατόρων ἡμῶν. Χρόνια πέρασαν, ἕνας τρομερὸς σεισμὸς ἰσοπέδωσε τὰ πάντα, καὶ νὰ τώρα ἐμεῖς ἐκεῖ, ὡς ἐκ θαύματος συνεχίζομεν τὴν αὐτὴν ἱεροτελεστίαν δεόμενοι τώρα ὑπὲρ τοῦ Παναγιωτάτου Πατριάρχου ἡμῶν. Πόσο ἄλλαξαν οἱ καιροί. Σὰν τέτοιες ὥρες ὁ ραγιαῖς αἰσθανόταν μιὰ ἀπολύτρωσι ἀπὸ τὰ δεσμά του, ἔπρεπε γὰρ ξεφαντώσῃ καὶ στὸ ξεφάντωμά του αὐτὸ φαινόταν ὅλη ἡ ψυχικὴ του ἀνωτερότης, ὁ ἱστορικός του κόσμος, ἡ νοικοκυρωσύνη του, ἡ ἀρχοντιά του. Οἱ καταβολὲς ἐκείνες ποὺ ἐπέζησαν τοῦ σκότους τῶν αἰώνων.

Ποτὲ δὲν θὰ ξεχάσω τὴν ἐντυπωσιακὴν εἰκόνα ποὺ παρουσίαζεν ἡ σκιηὴ ἐκείνη τῆς ἱεροτελεστίας στὸ ὕψος ἐκεῖνο μιὰ ἀνοιξιὰτικὴ ἡμέρα.

Ἐνας κόσμος ὁμορφος χαρούμενος ντυμένος στὴν γραφικὴ του ἐορταρινὴ στολὴ συνοστίζετο στὰ θεμέλια γύρω τῆς παληᾶς ἐκείνης ἐκκλησίας νὰ ἀνάψῃ τὸ κερὶ του, νὰ προσκυνήσῃ τὸ σεπτὸ εἰκόνημα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τοῦ Τροπαιοφόρου.

Λεβεντόκορμα παλληκάρια εὐσταλεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες γεμάτες ζωντάνια σὲ ἕνα κλίμα ἐκεῖ ὄρεινὸ ὑγιεινὸ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ ἐλώδη μιάσματα.

Ἐβλεπες ἐκεῖ χωριατοπούλες ὁμορφες καὶ χαριτωμένες μὲ καλλιγράμμη κορμοσασιά, ὄλο ζωὴ καὶ χάρι ποὺ δὲν θὰ ὑστεροῦσαν σὲ ἐμφάνισι καὶ αὐταρέσκεια ἀπὸ τὰς βυζαντινὰς ἐκείνας ἀδελφὰς των μὲ τὰς πολυχρῶμους ἀμφιέσεις των ἀπὸ ἀτλάξι, τζαμφὲς μεταξωτά, καὶ ποικίλα κοσμήματα χρυσὰ καὶ ἀσημένια.

Φαρδὺ ἦταν τὸ φουστάνι μὲ διπλὲς πιέτες πρὸς τὰ ἄνω στρωτὸ στοὺς γοφούς, πάνω σὲ ἐσωτερικὸ θαιμβακὰ καὶ ὁ σχετικὸς μαϊάνδρος ἢ τεθλασμένη γραμμὴ μὲ κατιφὲς γύρω ἄνω ἀπὸ τὴν κάτωθι περίμετρο λευκὸ ἦτο τὸ μουσοφούστανο μὲ φαρδεῖὰ ἄσπρη δαντέλλα.

Τὸ πολκάκι στητὸ στὸ σῶμα, μὲ ἐμφανίσεις καμπυλότητος κλειστὸ στὸν λαϊμὸ ποικιλιμένο τεχνικὰ μὲ δίπλες κάθετες καὶ ὀριζόντιες ποικιλιμένες μὲ ἔγχρωμη κορδελλίτσα κατὰ τὴν ἔμπνευση τῆς τεχνίτρας. Δαντέλλα καὶ στὸ κάτω περιθώριο.

Στενὰ τὰ μανίκια κάτω στὸν καρπὸ μὲ μπιμπίλιες ποὺ φάρδαιναν πρὸς τὰ ἄνω γιὰ νὰ καταλήξουν στοὺς ὤμους (μὲ πομπέδες) σὲ σχῆμα στρογγυλὸ ποὺ μόνον μιὰ καλὴ τεχνίτρια θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ τὸ σχῆμα αὐτὸ ὡς καὶ τὴν σταθερότητα πρὸς συγκράτησιν τοῦ σχήματος ἐκεῖνου. Ζώνη χρωματιστὴ μὲ ἀσημένια ἐμφανίσθημη πόρπη.

Τὸ στόλισμα τῆς κεφαλῆς ἦτο σωστὸ κομψοτέχνημα μὲ τὴν ἀπαράμιλλη

ἐκείνη πέτρινη τουρλούπα ἀφεύκτως βυζαντινὸν κατάλοιπο μὲ τὴν προϋπόθεσι ὅτι θὰ ὑπῆρχον καὶ πλούσιες σὲ ἐμφάνισι πλεξοῦδες ποὺ κατέληγαν σὲ φούντες δεμένες μὲ ψιλὸ κορδελλάκι. Οἱ πλεξοῦδες ἦσαν τότε κρυφὸ καμάρι τῆς γυναίκας τῆς ἐποχῆς μας.

Μαντήλι μεταξωτὸ ἢ μάλλινο κατὰ προτίμησι καφέ, διπλωμένο σὲ τρίγωνο σκέπαζε τὸ κεφάλι καὶ τὰ δύο ἄκρα του ἀφοῦ περνοῦσαν ἀπὸ τὸν τράχηλο ἐφηρμόζοντο στὰ πλάγια του μὲ καρφίτσες. Ἦσαν δὲ οἱ καρφίτσες ἐκεῖνες μεγαλύτερες (περώνες) μὲ ἐπίχρυσα ἀργυρὰ ἢ ἐγχρωμα κεφάλια. Καὶ ἔπειτα τὰ σατσάκια (σατσάκι μέτωπο). Τὰ σατσάκια ἦταν πλεκτές λουρίδες ἀπὸ χρυσὸ ἢ ἀσῆμι μὲ προεξόχες σχεδίου στὴν ἐπιφάνειά των ἐπεξεργασμένες μὲ ἐγχρωμες πούλιες καὶ μικρομαργαριτάρι στόλιζε τὸ μέτωπο καὶ τὰ πλάγια γιὰ νὰ χαθοῦν τὰ ἄκρα των πίσω κάτω ἀπὸ τὶς πλεξοῦδες.

Ὀλίγα ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς κοπέλλας ἐφαίνοντο νὰ πέφτουν στοὺς κροτάφους σὰν ἀφέλγες. Καὶ τώρα πάνω στὸ κεφάλι προσηρμοσμένα μὲ περώνες ἦσαν ἓνα πλῆθος ἀπὸ μικροκομφοτεχνήματα καὶ στολίδια οἰκογενειακὰ κειμήλια μὲ πρῶτο καὶ καλύτερο τὸ πρόσφατο ἀγοραστὸ λουλούδι δῶρο τοῦ γαμβροῦ, ἦταν αὐτὸ ἓνα κομφοτέχνημα μὲ θάσι κόκκινη καντιφέ μὲ ἐπίχρυσα δεσίματα, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπεφταν φιλάρεσκα τρία ἐπίχρυσα ἐλάσματα στὸ δεξιὸ κρόταφο.

Ἀσημένια ἢ ἐπίχρυσα ἦσαν τὰ σκουλαρίκια κρεμαστά.

Μιά ἢ δυὸ σειρές φλουριά μὲ τούμπλα στὴν μέση (Μπουρλιές) κοσμοῦσαν τὸ στῆθος τῆς νέας μας ἢ γιορτάνι βυζαντινὸ ἀπὸ ἀτόφιο ἀσῆμι δουλεμένο μὲ χέρι τεχνίτου ποὺ ἦτο ἴσως κληρονομία τῆς γιαγιάς. Προσθέσατε σ' αὐτὰ φρόδι γαϊτάνι, ματιὰ ἀγνή καὶ καθαρὴ, μάγουλα ροδοκόκκινα καὶ θὰ ἔχετε μιὰ εἰκόνα τῆς κοπέλλας τῆς ἀξέχαστης ἐκείνης ἐποχῆς μας ποὺ σὲ ἐμφάνισι θὰ τὴν ζήλευε καὶ αὐτὴ ἢ βυζαντινὴ ἀδελφὴ τῆς ποὺ θρυσκόταν στὸ ἱερὸ αὐτὸ προσόνημα.

Αὐτὸς ἦταν ὁ κόσμος τῆς γιαγιάς μας ποὺ δὲν ὕστερουσε σὰν νέα σὲ καλαισθησία καὶ φιλαρέσκεια τῆς σημερινῆς ἐγγονῆς ἢ διαέγγονῆς τῆς.

Τὸ χωρίον Γκερδελι ἢ Νεοχώριον.

Στὴ μικρὴ μας ἐκείνη ἀγροτικὴ «δημοκρατία» τῶν δύο χωρίων Πέτρας καὶ Σκοπέλου εἶχε προστεθῆ στὰ τέλη τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ τρίτον χωρίον σὰν ἀποικία των μὲ ἀποίκους τὰ νεόπανδρα παιδιὰ τῶν δύο χωρίων. Τὸ Γκερδελι ἢ Νεχώριον.

Ἡ δημιουργία τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ εἶναι ἀρκετὰ παραστατικὴ τῶν ἀγώνων καὶ τεχνασμάτων ποὺ μετεχειρίζοντο οἱ πρόγονοί μας ἐναντίον χριστιανομάχων Μπέγηδων διὰ τὴν ἐπιθίωσίν των.

Τὰ γεγονότα συνέβησαν κατὰ τὸ α' τέταρτον τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ὅταν

ὁ παππούς τοῦ γράφοντος γέρο Τζουνῆς Δημήτρης ἦταν νέο παλληκάρι καὶ μύστης τῶν γεγονότων αὐτῶν.

Δυτικῶς τῶν ὁρίων τῆς Πέτρας μας τοῦ ποταμοῦ Τζαλάρ Ντερέ ὑπῆρχεν τσιφλίκι χριστιανομάχου τοῦ Χουσνοῦ Μπέη ἐπίγονον κάποτε μεγιστάνος ποῦ ἐτιμῆθη μὲ τὸ φέουδον αὐτὸ ἀπὸ τὸν κατακτητὴ στὴν διανομὴ τῆς εὐφόρου ἐκείνης περιοχῆς μας μέχρι τοῦ ποταμοῦ Τόντζου.

Πλούσιο ἦταν τὸ τσιφλίκι αὐτοῦ σὲ βοσκοτόπια μὲ ἄφθονο πηγαῖο νερὸ ποῦ ἀνέβλυζε ἀπὸ πέτρωμα στὸ κέντρον τοῦ τσιφλικιοῦ. Μεγάλῃ ἦταν ἡ κτηνοτροφία τοῦ Μπέη μας, ἐκτεταμένη ἢ ἔκτασις του. Παρ' ὅλα αὐτὰ συνήθεις ἦσαν αἱ παρασπονδίαι του νὰ προωθῆ τὰς ἀγέλας του εἰς τὸν παραποτάμιον χῶρον τῆς περιοχῆς μας δημιουργῶν οὕτω ἐν τῇ ἀσυνδοσίᾳ του μεγάλας ἀγροτικὰς ζημίας, ἐπὶ πλέον δὲ ὑπῆρχεν κίνδυνος ὑφαρπαγῆς τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἀπὸ τὸν πανίσχυρο Μπέη.

Πρὸ τοῦ κινδύνου αὐτοῦ ὁ ραγιαῖς ἐσκέφθη πονηρὰ καὶ ἔδρασεν ἀποτελεσματικὰ. Εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴ δεξιὰ τῆς ἀμαξωτῆς ὁδοῦ ὑπῆρχεν μιὰ παραποτάμιος παμπάλαια τεχνικὴ πηγὴ (τσεσμές) μὲ ἄφθονον νερὸ καὶ ἡ μόνη κατάλληλη γιὰ πότισμα ἀγέλης ζώων. Ἐὰν ἡ πηγὴ αὐτὴ ἐξουδετεροῦτο θὰ ἐτίθετο τέρμα εἰς τὴν παρασπονδίαν τοῦ Μπέη. Γιὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὠργανώθηκε μιὰ μυστικὴ σπεῖρα ὀλίγων θαρραλέων νέων μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ παππούς. Ἐπὶ μέρες ἔφαχναν νὰ θροῦν τὴν διαδρομὴν τῶν ὑδροσωλήνων εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πηγὴν αὐτὴν μέσα στὸ δάσος καὶ ὅταν τὴν ἀνεκάλυψαν μιὰ σκοτεινὴ θραυτὰ κατέσκαψαν τὸ μέρος, ἔθραυσαν καὶ βούλωσαν τοὺς σωλήνες καὶ ἀφοῦ σκέπασαν τὸ μέρος μὲ ξηρὰ φύλλα ἔφυγαν. Ἡ κρήνη ἀχρηστεύτηκε πλέον. Αὐτὸ ἦταν τὸ τέρμα στὰ κακόβουλα σχέδια τοῦ Μπέη. Τὸ ἀπόρρητον μυστικὸ τῶν συνομητῶν ἐκρατήθηκε πιστὰ γιατί ἀλλοίμονον... Ἀφεύκτως τότε ὁ παππούς δὲν θὰ ζοῦσε τὴν ἑκατονταετηρίδα του καὶ γιὰ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ μυστικόν. Ἀπέθαναν τὸ 1908.

Ἀλλὰ πῶς βρέθηκε ἡ πηγὴ αὐτὴ εἰς τὴν ἀκατοίκητον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἀγροτικὴν αὐτὴν περιοχὴν; Καὶ ἦτο ἔργον ἀξιόλογον ἐμπειρῶν τεχνιτῶν κρῖνοντες ἀπὸ τὰ πελεκητὰ ἀγκωνάρια καὶ παρουσία τεμαχίων μαρμάρων ποῦ εὕρισκοντο σκορπισμένα ἐκεῖ. Δὲν ὑπῆρχεν μάρμαρον εἰς τὴν περιοχὴν μας.

Ἡ κρήνη αὐτὴ θὰ ἦτο ἀφεύκτως ἓνα μνημειώδες ἔργον τῶν κατοίκων μεγάλης καὶ εὐημεροῦσης μεσαιωνικῆς πόλεως τῆς ὁποίας τὰ ἑρείπια διεσώθησαν δύο περίπου χιλιόμετρα βοριώτερον ἐπὶ τῆς κοίτης τοῦ ποταμοῦ, εἰς τὰς ὑψώρας τοῦ ὄγκου τοῦ κάστρου τοῦ Σχοπέλου καὶ ἐπὶ Ρωμαϊκῆς λεωφόρου. Ἡ πόλις αὐτὴ κατὰ τὸν γράφοντα δὲν ἦτο ἄλλη παρὰ ἡ μεσαιωνικὴ πόλις Ταρπόδιζος εἰς τὴν ὁποίαν εὐρέθη σὲ πατρικὸ χωράφι καὶ λείψανα θωμοῦ ὡς καὶ ἀνάγλυφος πλάξ τοῦ ἥρωος Θρακὸς Ἰππέως ἡ ὁποία εὕρισκετο εἰς τὸ εἰκονοστάσι τῆς ἐστίας μας μέχρι τοῦ ἔκτοπισμοῦ μας.

Χρόνια πέρασαν ἀπὸ τὰ γεγονότα ἐκεῖνα καὶ τὸ 1878 μᾶς ἤλθαν οἱ Ρῶσοι

καὶ κατέλαβαν τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν περιοχὴν μας γιὰ δευτέραν φορὰν ἐντὸς πεντηκονταετίας. Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος μετεκίνησεν πολλοὺς τουρκικοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τὰς παραδουναβίους περιοχὰς οἱ ὅποιοι καὶ ἔμειναν εἰς τὴν Θράκην μας ὡς πρόσφυγες (Μαουτζίριδες). Μετὰ τὸν πόλεμον ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὡς κατάλληλον χώρον ἐθεώρησεν γιὰ τὴν ἐγκατάστασιν ὀρισμένων ἐξ αὐτῶν τὴν γεωργικὴν περιοχὴν τοῦ χωριοῦ μας. Μιὰ ὀλόκληρος περιοχὴ πολλῶν στρεμμιάτων εὐφόρου γῆς ἀπαλλοτριώθηκε εἰς τὸ Ν.Δ. ἀκραίον παραποτάμιον τμήμα αὐτῆς ὅπου κτίσθηκε καὶ τὸ προσφυγικὸν χωρίον Ντοβλαὰν εἰς βάρος τοῦ ραγιά. Ἦτο τὸ τμήμα ἐκεῖνο ὅπου ὁ Μπέτης μας ἐπωφθαλμοῦσε νοτίως τῆς πηγῆς καὶ προωθοῦσε τὰς ἀγέλας του.

Μὲ τὴν ἀλματώδη πληθυσμιακὴ ἀνάπτυξιν τῶν δύο χωριῶν μας ἡ ὑφάρπαγὴ τοῦ εὐφόρου ἐκεῖνου τμήματος τῆς γῆς ἦτο μεγάλο πλῆγμα, ἐδημιουργεῖτο μεγάλο πρόβλημα στὴν ἀποκατάστασιν κτηματικῶς τῶν νέων βλαστῶν τῆς κοινωνίας μας. Τὸ σύστημά μας τῆς μονοκαλλιεργείας σιτηρῶν μόνον ἀπαιτοῦσε μεγάλας ἐκτάσεις, πολλὰ χωράφια. Ἄλλ' εὐτυχῶς καὶ πάλιν ἡ Θεία Πρόνοια ἤλθε ἀρωγός.

Ὁ Μπέτης μας παρήλιξ πλέον, ἀπογοητευμένος καὶ ἀγανακτισμένος ἀπὸ τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων ἀπεφάσισεν νὰ ἐκποιήσῃ τὸ τσιφλίκι του καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν ἐξεμεταλλεύθησαν τὰ δύο χωριά μας μαζὶ καὶ ἡ μικρὴ ἑλληνικὴ παροικία τοῦ μικροῦ χωριοῦ Καρὰ Χατὴλ (ἦσαν τουρκόφωνοι γκαγκαβούζηδες, φανατικοὶ ὅμως Ἕλληνες).

Ἀμέσως δημιουργήθηκε μιὰ ἐπιτροπὴ προεστῶν ἀπὸ τὰ τρία χωριά καὶ ἤλθεν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν Μπέτην. Μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Πέτρας μας ἦσαν οἱ νοικοκυραῖοι Φωτάκογλου Ἀθανάσιος, Πρεπούτσης Τριαντάφυλλος, Γκούδας Σταυράκης τὸ Μητρόπλο ὁ Κοσιτζῆς, ὁ Τσελέπης Κωνσταντῖνος καὶ Τζουνῆς Βασιλάκης, πατὴρ τοῦ γράφοντος.

Μὲ τὰς πρώτας ἐπαφὰς ἀντελήφθησαν οἱ ἀντιπρόσωποί μας ὅτι ὁ πονηρὸς Μπέτης τοὺς ἔστηνε παγίδα ὡς πρὸς τοὺς ὄρους κτηματικῆς ἐξοφλήσεως μέρος ἐκ τοῦ τμήματος τοῦ τσιφλικιοῦ. Καὶ τότε ἀφοῦ συνενοήθησαν μὲ φίλους τῶν δυναμικοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντας τῆς Ἀδριανουπόλεως ἀπεφάσισαν νὰ ἀναθέσουν τὴν διαχείρισιν τῆς ὑποθέσεως εἰς τὸν χρηματιστὴν Χατζήτζιρίτην μεγάλον οἰκονομικὸν παράγοντα τοῦ τόπου καθιστῶντες αὐτὸν πληρεξούσιον τῶν.

Αὐτὸς ἐξ ἰδίων ἐξόφλησε τὸ τίμημα τοῦ τσιφλικιοῦ αὐτοῦ τῶν 75 χιλιάδων τουρκικῶν στρεμμιάτων εὐφόρου γῆς τὸ ὅποσον ἔγινε τώρα πλέον κτῆμα τοῦ ραγιά τῶν τριῶν χωριῶν.

Τὸ τσιφλίκι αὐτὸ διασχιζόμενον ἀπὸ πηγαῖα νερὰ ἦταν ἕνα καταπράσινο βοσκοτόπι κατάλληλον γιὰ κτηνοτροφίαν, ποῦ ἦτο ἕνας μεγάλος παράγων στὴν οἰκονομία τῶν γεωργῶν μας. Ὡς ἐκ τούτου πρὶν διανεμηθῆ εἰς κλήρους, μεγάλη ἐκτασις αὐτοῦ περὶ τὴν πηγὴν διετέθη διὰ κοινὴν βοσκὴν τῶν ζώων τῶν νέων κληροῦχων τοῦ χωριοῦ. Ἐκεῖ ἐστέλλετο ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία τῶν χωριῶν

μάς, ἐκτὸς τῶν ἀρμεγμάτων τὴν ἀνοιξιν διὰ τὰ παραλάβωμεν τὸ φθινόπωρον ἀγνώριστα σὲ ἀνάπτυξιν καὶ πάχος. Ἡ μεγάλη ἐκείνη ἀγέλη ἦτο ἓνα συνορθύλευμα ἀπὸ διάφορα ζῶα, ἀγελάδες, βόδια, βουβάλια, ζεύγη ἀπὸ κερασφόρα βουβάλια μεγαθήρια, ποὺ ποτὲ δὲν χωρίζαν τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ὅπως καὶ στὸν ζυγὸ, δαμάλες, μικρὰ μοσχάρια.

Τὸ σκηνικὸ τῆς ἀγέλης τῶν ζῶων αὐτῶν μέσα στὸ ἀπέραντο βοσκοτόπι ἦτο ἐντωπωσιακὸ, ἦτο μὰ σκηνὴ ἀπὸ τὰ μεγάλα βοσκοτόπια τοῦ Τέξας.

Ἐκεῖ στὶς ὑπὴνεμες πλαγιὲς εἶχον στὶς χειμερινὲς στάνες των οἱ κάτοχοι ποιμνίων προβάτων, ὅπως οἱ Τζουνηδες, οἱ Πασχαλάκηδες, ὁ Τσομπάν Θωμᾶς καὶ ἄλλοι. Τὸ πρόβατον ἐκεῖ παρὰ τὴν βαρυχειμωνιά εὗρισκε πόρον διατροφῆς ἀπὸ ξηρὰ χόρτα καὶ φύλλα εἰς θαμνώδεις ἐκτάσεις χωρὶς νὰ ἔχη ἀνάγκη ἐκτάκτου διατροφῆς, αὐτὸ ἐγένετο μόνον εἰς τὰς μεγάλας χιονοπτώσεις καὶ χιονοθύελλας.

Τὸ τμήμα τσιφλικιοῦ τὸ προοριζόμενον γιὰ καλλιέργεια διειμοιράσθη εἰς 127 κλήρους ἐκ τῶν ὁποίων ἀγὰ 50 εἰς Πέτραν καὶ Σκόπελον 20 εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ Καρὰ Χαλήλ καὶ οἱ 7 ἐδόθησαν εἰς τὰ πλησιόχωρα. Οἰκλήροι αὐτοὶ ἐν συνεχείᾳ διεχωρίσθησαν εἰς 1) 2 ἢ καὶ 1) 4 γιὰ τοὺς οἰκονομικῶς ἀσθενεστέρους.

Μὲ κάθε κλήρον μικρὸν ἢ μεγάλον εἶδικο καὶ τὸ οἰκόπεδον πρὸς ἐγκατάστασιν τοῦ νέου ἀποίκου. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κληρούχους ποὺ δὲν ἦσαν ἐγκατεστημένοι στὸ χωριὸ πύργανιαν μόνον γιὰ τὴν σπορὰν τῶν χωραφῶν των καὶ τὸ θέρος γιὰ τὸν ἀλωνισμόν καὶ συγκομιδὴν τῶν καρπῶν. Τὸ χωριὸν εἶχε περὶ τοὺς χιλίους κατοίκους καὶ συνεχῶς ἠῤῥξανεν μὲ νέους ἀποικιστάς. Ἡ ἐκλογὴ τῆς τοποθεσίας τοῦ χωριοῦ χαμηλὰ παρὰ τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ ἦτο ἀτυχής, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἦταν ὑγρὸ ὑπῆρχαν καὶ κουνούπια, ποὺ ἦσαν φορεῖς ἐλονοσίας. Ὀλίγον ἀνατολικώτερον στὸ ὕψωματάκι ὅπου τελευταίως εἶχαν κτισθῆ μερικὰ σπίτια ὅπως τοῦ Σαφηράκογλου, τὸ κλίμα ἦτο πῶ εὐχάριστον, εὐάερον καὶ ἀπηλλαγμένον κωνώπων. Μὲ τὴν θεμελίωσιν τοῦ χωριοῦ οἱ νέοι μας ἀποικοὶ ἐκτίσαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν των εἰς τὸν παραποτάμιον χώρον μέσα σὲ αἰωνόβια δένδρα. Τιμῶντες τὴν πηγὴν ἢ ὁποία μὲ τὰ ἄφθονα νερά της ἐπότιζεν τὴν πεδιάδα των ἡ ἐκκλησία καθιερώθηκε πρὸς τιμὴν τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Ὁ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸς διάκονος, εἰκονίσματα, ἱερά σκευὴ κλπ. μετεφέρθησαν ἀπὸ τοὺς παροίκους αὐτοὺς ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας τῆς πατρίδας αὐτῶν γῆς. Ἐλλείψει κώδωνος ἐχρησιμοποίησαν τὸ πατροπαράδοτον σήμαντρον. Ἐκτίσαν καὶ τὸ μονοτάξιον σχολεῖον των εἰς τὸ ὁποῖον εἶδικο ἐπὶ πολλὰ χρόνια ὁ δάσκαλος ὁ Χατζῆς (Χατζηανδρόνικος), πασίγνωστος γραμματοδιδάσκαλος ἐκ Σκοπέλου, ὁ ὁποῖος εἶδικο ἐπὶ πολλὰ χρόνια εἰς τὰ χωριά μας, ὑπῆρξεν καὶ ὁ πρῶτος διδάσκαλος μου. Ἦτο ἀπὸ τὴν χωρίαν ἐκείνων τῶν ἀειμνήστων παλαιῶν γραμματοδιδασκάλων οἱ ὅποιοι μὲ τὸ ὀλίγα γράμματά των ἀλλὰ μὲ

δοθεὶά συναίσθησιν τῆς ἀποσταλῆς των ἐδίδασκον καὶ ἐνέπνεον θρησκευτικὸν καὶ φυλετικὸν παλμὸν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νεαρῶν διαστῶν τῆς ὑπαίθρου χώρας μας.

Ὡς ἀπαραίτητον συμπλήρωμα τοῦ γεωργικοῦ αὐτοῦ χωρίου κτίσθηκε καὶ ὁ νερόμυλός του με παρακαμπτήριον «Ναγρό» ἀπὸ τὰ νερά τῆς πηγῆς. Τὸν μύλον αὐτὸν ἐπὶ ἄρκετὰ χρόνια ἐπενοικίαζε ὁ ἐκ Πέτρας μας Σταυράκης Τσορπατζῆς, πάππος τοῦ τῶς βουλευτοῦ τῆς Κομοτηνῆς Σταύρου Γουδελιῆ. Τὸ χωριὸ ἐώρταζε πανηγυρικῶς τὴν ἡμέρα τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς με πολλὰς θυσίας προσβάτων στὸν περίβολον τῆς ἐκκλησίας κατὰ τὰ ἔθιμα τῆς πατρίδας καὶ κόκκινα αὐγά.

Χαρούμενοι οἱ πάροικοί μας ἐδέχοντο νὰ φιλοξενήσουν γονεῖς, ἀδελφοὺς, συγγενεῖς καὶ φίλους εἰς πανδαισίαις ψητῶν ἄρνιων τοῦ φούρνου με δημοσίους χοροὺς στὴν πλατεία καὶ κατ' οἶκον συμπόσια. Καθιερωμένοι ἦσαν στὸ πανηγύρι αὐτὸ καὶ οἱ παλαιστικοὶ ἀγῶνες ἔπου προσήρχοντο γνωστοὶ παλαισταὶ καὶ Τούρκοι καὶ Ἀρδανῖτες ἀκόμη ἀπὸ τὴν περισχῆ. Φιλότιμα γεροδεμένα ἀγροτόπαιδα κατήρχοντο στὸν στίβο λαδωμένοι καὶ με «κισπέτια» (θερμάτινα κοντὰ παντελόνια τῆς πάλης) γιὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψουν σὲ ξένον τὴν ἀρπαγὴν τοῦ τίτλου τοῦ πρωτοπαλαιστοῦ καὶ μετέφεραν αὐτὸν στὰ χωριά των. Αὐτὸ ἔθεωρεῖτο μεγάλη προσβολὴ γιὰ τὸ χωριό, κατῴρθωναν δὲ νὰ διατηρήσουν τὸν τίτλον κρατῶντας ὡς τελευταῖον αὐτοῦ τὸν πιδ ἐπιδέξιον νεαρὸν τότε ἔβρασιτέχην παλαιστὴν Δημήτριον Σαφηράκαγλου. Αὐτὸ ἦταν τὸ Γκερδελι ἓνα χωριὸ με ἀποίκους Πετρηνοὺς καὶ Σκαπελιανοὺς ποὺ χάριν τῆς εὐφόρου γῆς τῆς περὶσχῆς των καὶ τὴν ἐργατικότητά των κατοίκων τοῦ χωριοῦ ἐξελίχθηκε σὲ ἓνα πλούσιο νοικοκυρεμένο χωριὸ ποὺ ἀποτελοῦσε τὸ τρίπτυχον τῆς μικρᾶς μας ἐκεῖ ἀγροτικῆς ἑλληνικῆς «δημοκρατίας». Περαισμένα μεγαλεῖα καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς. Δυστυχῶς τὸ καθεστῶς ἐκεῖνο μιάς ἐλεύθερης καὶ πολιτισμένης ζωῆς ποὺ με κόπους καὶ μόχθους ἀπέκτησε ὁ ραγιαῖς, μοῖρα σκληρῆ καὶ ἀσπλαχνος ἐπεβουλεύθη, καὶ με τὸν ἐπάρατο ἐκτοπισμὸν μας πῆραν καὶ οἱ Γκερδελιῶτες τὴν σειρά τους στὴ θλιβερῆ παρεία τοῦ ἐκτοπισμοῦ, γιὰ νὰ φθάσουν σὲ διάφορα χωριά τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδος. Μιά συμπαγῆς ὁμάς ἐγκαταστάθηκε εἰς Ἅγιον Ἀθανάσιον Θεσσαλονίκης, ἄλλοι εἰς Καλιδρὸν Κατερίνης. Πρὸς τιμὴν των καὶ ἐκεῖ ἀνευδείχθησαν καὶ ἐδημιουργήθησαν σὰν ἀξιοὶ Θρακιῶτες.

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Β. ΤΖΟΥΝΗ

ΘΕΡΟΣ ΚΑΙ ΤΡΥΓΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

«Κ' ἐκεῖ ἓνα βαθυγράσιδο μέσα ἔφτεινε μετόχι
πού θεριστάδες, τροχιστά στά χέρια τους δρεπάνια
βαστώντας, δῶς' του ἐθέριζαν' κι ἀπ' τις χουφτιές λές ἄλλες
ἔπεφταν χάμω ἔπενωτές στὴ γῆς ἀράδα, ἀράδα
ἄλλες πάλαι ἔπαιρναν γοργοὶ δετάδες νὰ τις δέσουν
..... Κ' ἤσυχος παρέκει ὁ νοικοκύρης
ραβδί κρατώντας ἔστεκε χαρούμενος στὸν ὄχτο.

Καὶ νιές και νιοὶ καλόκαρδοι μαζί ὅλοι κουβαλοῦσαν
τὸ γλυκοστάφυλλο καρπὸ μέσ' στὰ πλεχτὰ καλάθια.
Κι' ἓνας τους γιὸς στὸν γυρισμὸ τοὺς δάραε τὸ λαοῦτο
γλυκὰ πού λέ σέ λίγωνε κι' ἀγάλι τ' ἀποτρύγια
τραγοῦδας, κι ὅλη ἡ συντροφιά ξοπίσω ροβολοῦσε,
..... Δυὸ δὲ χορευτές
..... ἔστριφογύριζαν ἀνάμεσά τους».

Σιληνὲς ἀτόφιες ἀγροτικὲς ὀλοζώντανες πού δὲν ἔπαυσαν νὰ ἐπαναλαμβά-
νωνται διὰ μέσου τοῦ χρόνου στὴν «ἐρηβόλακα» καὶ «ἀμπελώεσσα» Θράκη μας.
Ἄλησμόνητες θὰ μᾶς μείνουν ἐκεῖνες οἱ μέρες τοῦ τρύγου μὲ τις ἀναρίθμητες
Διονυσιακὲς καὶ Βακχικὲς ἐκδηλώσεις πού διαρκοῦσαν ὀλόκληρα μερόνυχτα
καὶ ἔπαιρναν μιὰ ὄψι θορυβώδους ὑπαιθρίου Θρακικοῦ πανηγυριοῦ, μὲ πολυποί-
κιλα ὄργανα, χοροὺς, τραγοῦδια, ξεφωνητά. Στὴν ἀμπελώεσσα Θράκη μας
ἤκμαζε ἡ ἀμπελος, μεγάλη ἦταν ἡ παραγωγή μας. Δὲν γνωρίσαμε μέχρι τῶν
ἡμερῶν μας τίς διαφορὲς ἀσθένειες τῆς ἀμπέλου φερμένες ἀπὸ χῶρες ἐξω-
τικὲς πού μαστίζουν σήμερον τὴν ἀμπελον, καὶ φέρουν σὲ ἀπόγνωση τοὺς ἀμπε-
λουργοὺς. Ἄγνωστος τότε ὁ περενόσπορος, ἄγνωστος ἐπίσης ἦταν καὶ ἡ ράντη-
σις τῶν ἀμπέλων μὲ γαλαζόπετρα. Μέσα στὰ δάση μας σὲ ἀπρόσιτες χαράδρες
θὰ εὑρισκες ἀκόμη καὶ τὴν αὐτοφυῆ ἀμπελον ἀναρριχωμένη σὲ δένδρα καὶ
βράχους καὶ ἀποδίδουσα τὸν εὐγεστον καρπὸν τῆς.

Ὅλοι περιμέναμε τὸν τρύγο μὲ ἀνυπομονησία μικροὶ καὶ μεγάλοι. Πυρε-
τώδης ἦτο ἡ κίνησις τίς παραμονὲς τοῦ τρυγητοῦ. Σὲ κάθε χωριὸ μικρὸ ἢ

μεγάλο δέν άκουες παρά τὸ μπούμι μπούμι τοῦ «Βουτσά» πού ἐπεσκεύαζε καὶ ἐτοίμαζε βαρέλια τίνες, βούτες, μετάκια. Ἀπὸ καιρὸ τώρα ὁ «βουτσάς» μας Τριαντάφυλλος Τσελέπης, εἶχε ρίξει στὴν αὐλή του μερικὰ ἀμάξια ἀπὸ τεράστιες βέργες φουντουκιάς, τίς ἔσχιζε, τίς ἔδενε εἰς κύκλους μὲ «λίκα» πού ἦσαν ἑτοιμες νὰ δέσει τὰ βαρέλια του. Στὶς 40 Ἐκκλησίες, τὴν ἀμπελοπούλη αὐτή, μεγάλη ἦταν ἡ κίνησις γιὰ τὴν συγκομιδὴ τῆς τεραστίας παραγωγῆς τῶν σταφυλῶν της. Τεράστιοι ἀραμπάδες ἐπὶ τούτου φτιαγμένοι μὲ λινούς ἐπάνω χωρητικότητος ἄνω τῶν 1.000 ὀκάδων ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ ὑπόστεγά των νὰ ἐτοιμασθοῦν, νὰ λαδωθοῦν μὲ μπόλικο κατράμι τὰ ἀξόνια στοὺς τροχοὺς των νὰ κινήθοῦν οἱ ἄρμιοί των.

Τὸ βουβάλι τὸ γνωστὸ σὲ μᾶς ἐκεῖ σὲ ὄγκο καὶ δύναμι αὐτὸ ζῶο ἦταν τὸ ἰδεώδες ἐνδεδειγμένο ζευγάρι νὰ κινήσῃ μὲ εὐχέρεια τίς ἰδικές αὐτὲς λιναμάξες μὲ τὸ βαρὺ ὑγρὸ περιεχόμενό τους, καὶ πάλιν ὅμως στίς ἀνηφοριές χρειαζόταν πρόσθετη «ζεμινιά» ἀπὸ ζευγάρι βόδια. Τὰ χωριά μας Πέτρα καὶ Κωστή ἦσαν ἑακουστά στὴν περιοχὴ γιὰ τὴν κατοχὴ τῶν ζευγαριῶν αὐτῶν τῶν ὀποίων αἱ ὑπηρεσίαι ἐπενοικιάζοντο ἀπὸ τοὺς ἀμπελοουργούς. Προμήθευαν γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ὄχι μόνον τὰ καλοθρεμμένα ζευγάρια των ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐργάτας γιὰ τὸν τρυγητό. Φροντισμένα μὲ ἐπιμέλεια καὶ μεράκι ἐξαιρετικῶς γιὰ τὴν περίπτωσι αὐτὴν τῶν πανηγυρικῶν ἐκδηλώσεων ὁ κάτοχός των ἠσθάνετο μεγάλην ἠθικὴν ἰκανοποίησιν. Τὰ κέρατα τῶν ζῶων θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι λαδωμένα καὶ καλὰ γιαλισμένα, «χαμαγλιά» μὲ πολύχρωμες χάνδρες ἢ μισοφέγγαρα ἀπὸ χαυλιόδοντες ἀγρίου χοίρου κοσμοῦσαν τὰ μέτωπά των. Τὰ βόδια ἐπίσης ἦσαν «κινιασιμένα» ἀπὸ κινὰ στὸ μέτωπο στὴν ράχη τοὺς ἄνω ἄρμους τῶν ποδιῶν. Οἱ ζεῦλες στὸ ζυγὸ ἦσαν εἰδικές γιὰ πανηγυρισμούς. Δύο τεράστιες φούντες μὲ κουδουνάκια καὶ χρωματιστὲς κορδέλες πάνω στὰ κεφάλια τῶν ζῶων, στὸ ζυγὸ, προσδίδοντα χαρμῶσuno τόνο μὲ τοὺς κουδουνισμούς των.

Πρῶι πρῶι τὰ ξημερώματα γινόταν τὸ ξεκίνημα μέσα σ' ἓνα πανζουρλισμὸ ἀπὸ χαρούμενα ξεφωνητὰ καὶ τοπικὰ ὄργανα πάσης φύσεως πού λαλοῦσαν διαπασῶν, νταβούλια, ζουρνάδες, γκάϊντες, ἐγχώρια ὄργανα τῆς φάρας τῶν Τσάνηδων πού διετείνοντο ὅτι ἦσαν Ἰνδικῆς καταγωγῆς ἀπόγονοι τῶν στρατιῶν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς φυλῆς των Τσάνος = Ἀλέξανδρος. Προηγούντο τῆς πομπῆς αὐτῆς οἱ ὀργανοπαίχτες, ἀκολουθοῦσε ὁ ζευγολάτης μὲ τὴν λινοάμαξα κρατῶντας στερεὰ ἀπὸ τίς ἄλυσίδες τὰ βουβάλια του πού τὸν ἀκολουθοῦσαν πειθήνια γεμάτος καμάρι καὶ ὑπερηφάνεια γιὰ τὸ στολισμένο ζευγάρι του καὶ τὸν ἑορταστικὸ διάκοσμο τῆς ὅλης σκευῆς του.

Καβάλα στὸ ἓνα ἀλογό του ἤρχετο ὁ ἀφέντης πλαισιούμενος ἀπὸ ἓνα πσοῦρμι ἀπὸ τριγυστάδες ἄνδρες καὶ γυναῖκες πού κρατοῦσαν στὰ χέρια των καλάθια καὶ τὸ εἰδικὸ κυρτὸ μαχαιρίδιο τὸ «τριγύτσι».

Μὲ κέφι ἀστεία καὶ τραγούδια ἐπεδίδοντο στὸν τρυγητό, στὴν συγκομιδὴ τοῦ καρποῦ. Γέμιζαν τὰ καλάθια οἱ τρυγιστάδες καὶ τὰ ἄδειαζαν ἐκεῖ στὴν

δούτη, για να τα μεταφέρει ο δουτιέρης στο λινό και αυτό επαναλαμβάνετο έως ότου γέμιζε ο λινός με σταφύλια και γλεύκο. Και σαν γέμιζε ο λινός όλοι και πάλι εν πομπή ξεκινούσαν για το σπιτικό όπου ήταν οι αποθήκες του άρχοντα με πολυθρόνους εκδηλώσεις στην πορεία των. Και σαν τύχαινε να συναντηθούν δύο λινόι με τις ακολουθίες των σε κανένα σταυροδρόμι εκεί γινόταν πανζουρλισμός με φωνές και σκώματα στην άμιλλα των δύο παρατάξεων παιός θα υπερτερήσει στις θορυβώδεις εκδηλώσεις του.

Πλούσιο τραπέζι περίμενε τους εργάτες στο άρχοντικό του αφέντη τους και μετά ήρχιζε η διαδικασία της τακτοποιήσεως του ύγρου πλέον προϊόντος του μούστου. Μία εργασία κοπιώδης και πολύπλευρος που δεν ύστερούσαν να λάβουν μέρος και οι νοικοκυραίοι για να παρασκευάσουν από τον μούστο τα ποικίλα πατροπαράδοτα σπιτικά έδεσματα για τις μακριές νύχτες του χειμῶνος.

Άνδρες με πείρα πατρογονική για την παρασκευή των ποικιλιών κρασιού έλάμβανον θέσιν στα βαρέλια δίνοντας τις κατάλληλες οδηγίες στους ύποτακτικούς των και είχαν πολλές ποικιλίας κρασιών, το μπρούζικο, το μαύρο, το κοκκινέλι, ο πελίνος τοπική ποικιλία με το δμώνυμο τοπικό ίαματικό βότανο που είχε γευσιν πικρά, άλλ' ήτο υγιεινότατον, ο χασλαμάς ιδίως στα χωριά κρασί εκλεκτό και δυνατό που άπαιτούσε αρκετές καζανιές θραστό μούστο στο βαρέλι. Αυτό το κρασί σαν έσφιγγε η παγωνιά του χειμῶνος εγένετο δυνατό και πισίλιζε στο ποτήρι σαν να ήταν γνήσια σαμπάνια. Πάντοτε παρασκευάζαμε και μία μικρή ποσότητα από χαρδαλλή με μούστο εκτεθειμένο πρώτα σε άσπρόχωμα όπου προσετίθετο αρκετή δόσις από σιναπόσπορο (χαρδάλι). Το κρασί αυτό προσεφέρετο ως αναψυκτικόν στους επισκέπτας τούρκους φίλους μας καθ' ότι δεν άντέκειτο εις το ποτοαπαγορευτικόν έθιμον της θρησκείας των. Η ρετσίνα τόσο συνηθισμένη στα νότια ήπια κλίματα της χώρας μας ήτο σχεδόν άγνωστη εκεί στα ψυχρά όροπέδιά μας.

Η νοικοκυρά τι ώρες αυτές ήτο άεικίνητος με τας θυγατέρες, τις νύφες και τις παραδουλεύτρες. Έν πρώτοις οι κρεμασταριές από εκλεκτά τσαμπιά από χονδρόφλουδο άσπρο σταφύλι όπως ο Άγούμαστος (Αίγιος μαστός) θα έπρεπε να κρεμαστούν σε μέρη δροσερά, στα ύπόστεγα του σπιτιού με τα κλωνάρια τους ή σε άρμαθιές. Εκεί καλά αεριζόμενες βαστούσαν αρκετές έβδομάδες σε καλή κατάσταση, χαρά των μικρών. Άλλη ειδική ποικιλία ήταν ένδεδειγμένη ή για σταφίδα σπιτικά που παρασκευάζετο με την αρχαίγονο συνταγή της γιαγιάς που δεν ύστερούσε σε ποιότητα αυτήν της αγοράς. Άλλά εκείνο που ιδιαιτέρως ένδιαφέρετο ή σπιτονοικοκυρά ήτο να εξασφαλίση κάδον αρκετής χωριτηκότητας για μούστο εκτεθειμένον σε άσπρόχωμα, για πετμέζια και τους πελτέδες της.

Άπό εκεί θα προήρχετο η ποικιλία των έδεσμάτων της ως και ο μούστος για «σταφλαρμιά». Μεγάλα πιθάρια άφου τα γέμιζαν με ειδικό άσπρο

σταφύλι πεφλαγόνια ή αγούμαστο προσέθεταν τον μούστο με αρκετή δόση από σιναπόσπορο. Έτσι παρασκευασμένα τα σταφύλια αυτά διετηρούντο σε καλή κατάσταση όλον τον χειμώνα, αφεύκτως δὲ θὰ κοσμοῦσε τὸ χριστουγεννιάτικο νηστίσιμο τραπέζι τῆς παραμονῆς μιὰ πιατέλα ἐξ αὐτῶν κατ' ἔθιμο ἀλλὰ καὶ ὁ χυμὸς των τὸ σταφυλοζούμι ἦταν εὐγεστο ἂν καὶ ὀλίγον καυτὸ στὴν γεῦσιν.

Οἱ μεγαλύτερες ὁμῶς φροντίδες πὺ ἀπασχολοῦσαν τὴν νοικοκυρὰ ἦσαν τὰ πετιμέζια, τὰ ρετσέλια καὶ οἱ πελτέδες (μουσταλευριά). Ἐπὶ ὧρες ὀλόκληρες οἱ γυναῖκες τοῦ σπιτιοῦ μαζί καὶ οἱ παραδουλεύτρες καταγίνονταν νὰ καθαρίζουν καὶ νὰ κόβουν σὲ μικρὰ τεμάχια κολοκύθια, κυδώνια, μῆλα, μελιτζαγάκια, ξεράγγουρα τὰ ὁποῖα θὰ περνοῦσαν πρῶτα ἀπὸ τὸ ἀσπρόχλωμα προτοῦ τὰ θράσουν στὸ πετιμέζι νὰ γίνουν ρετσέλια. Παράλληλα μὲ τὴν ἐργασία αὐτὴ τῶν γυναικῶν μικρότερα παιδιὰ καὶ κορίτσια ἔσπαναν καρῦδια καὶ ἀμύγδαλα μὲ τὶς ὀκάδες. Καθάριζαν τὶς ψίχες καὶ ἐν συνεχείᾳ μὲ βελόνι καὶ κλωστή ἔφτιαχναν ἀρμάθες ὀλόκληρες γιὰ πελτοσοῦτσουκα. Σὲ κάποια γωνιὰ τῆς αὐλῆς τὰ καζάνια καὶ οἱ ταβάδες μὲ εὐρεῖα περιφέρεια, κόχλαζαν στὶς φωτιές μὲ τὸ μούστο νὰ καῖ νὰ ἐξατμισθῇ τὸ υγρὸ τοῦ περιεχομένου γιὰ νὰ μείνη τὸ πετιμέζι συμπυκνωμένο, γλυκὸ παχύρρευστο σὲ χρῶμα καραμελὲ πὺ μοσχομύριζε βασιλικό. Στὰ χωριὰ ἔκαναν καὶ τὸ ὑπόξινο πετιμέζι πὺ εἶχε τὴν ιδιότητα νὰ συντηρεῖται ὀλόκληρο τὸ καλοκαίρι. Τὸ μεταχειρίζονταν γιὰ σερπέτια μαζί καὶ τροφὴ οἱ θεριστάδες τὶς καυτὲς μέρες τοῦ θερισμοῦ. Σὰν ἐτακτοποιοῦντο τὰ ρετσέλια καὶ οἱ πελτέδες στὰ πιθάρια τους καὶ ἐπήρχετο κάποια ὕφεσις σὲ ὄλη τὴν κίνησι στὸ σπιτικό ἢ νοικοκυρὰ τότε ἔδιδε μιὰ συγκέντρωσι ὅπως οἱ καλεσμένοι νὰ δοκιμάσουν τὰ διάφορα προϊόντα σὰν ἀποχαιρετιστήριος χειρονομία εὐχαριστιῶν γιὰ τὴν πλοῦσια συγκομιδὴ ἀπὸ τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου τῆς. Ἡ ἀνεπίσημος αὐτὴ συγκέντρωσις ἀπὸ γυναικόκοσμο ἐδημιουργεῖτο γύρω ἀπὸ τὰ καζάνια ἀπὸ φίλες τῆς νοικοκυρᾶς πὺ μὲ τὰς συζητήσεις των γύρω ἀπὸ τὰ ἐπίκαιρα τῆς μικρᾶς των κοινωνίας μὲ τὰ ἀστεῖα, τὰ πειράγματα, τὰ εὐτράπελά τους ἔδιναν μιὰ εὐχάριστη χαρούμενη ἀτμόσφαιρα.

Οἱ γερόντισσες μὲ τὴν πείρα τῆς ἡλικίας των παρακολοῦθοῦσαν καὶ δοκίμαζαν πολλὰς φορὰς τὸν πελτέ βράζοντας καὶ νὰ κρίνουν ἂν θὰ ἦτο ἔτοιμος. Μιὰ βράσις δύο - τριῶν λεπτῶν ἐπὶ πλεόν ἢ ὀλιγώτερον τοῦ κανονικοῦ βράζοντας μὲ τὸν σπιτικό νισεστὲ θὰ μποροῦσε νὰ σημάνη ἀποτυχία. Μὲ τὸ σύνθημά τῆς κατέβαζαν τὰ καζάνια ἀπὸ τὴν φωτιά. Καὶ τότε σὲ κάθε μιὰ προσεφέρετο ἀπὸ ἓνα πιάτο πελτέ γιὰ νὰ γευθῇ μὲ πολλὰς εὐχαριστίας καὶ εὐχὰς γιὰ τὴν εὐλογία τοῦ ἀρχοντικοῦ. Ἦταν πράγματι θεῖα ἀμβροσία ὁ πελτές ἐκεῖνος ἀπὸ ἐκλεκτὸ μούστο καὶ σπιτικό νισαστὰ προσφερόμενος μὲ μπόλικο τριμιμένο καρῦδι στὸ πιάτο, λιχουδιὰ δεσεύρεστη σήμερα. Ἡ νοικοκυρὰ ποτὲ δὲν λησιμονοῦσε καὶ τὴν πτωχὴ ἄπορη οἰκογένεια τῆς γειτονίας πρὸς τὴν ὁποῖαν πάντοτε ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ ἀποστείλῃ τὸ σχετικὸ πιάτο, τὸ εἶχε γιὰ εὐλογία. Καὶ τώρα ἄρχιζε ἡ διαδικασία γιὰ τὰ πελτοσοῦτσουκα. Ἀρμαθιὰς ἀπὸ ψίχες

πολλάκις μήκους μέτρου ένεβαπτίζοντο στο άχνίζων πολτώδες μείγμα πολλές φορές όπως ο κηροποιός έμβαπτίζει την λαμπάδα του στο κηρί για να τής αποδώσει το απαιτούμενο πάχος. Έν συνεχεία τις κρεμούσαν στην αύλή και αφού στέγνωσαν καλά τις πασάλιζαν με μπόλικη σκόνη ζακχάρεως τα τοποθετούσαν σε ξύλινα κιώτια για μέλλουσα χρήση.

Ήσαν περιζήτητα από τους ξένους. Γινόταν και μία μικρή εξαγωγή στην Κωνσταντινούπολι. Μία πολλή διασκεδαστική σκηγή λάμβανε χώρα πάντοτε μόλις άδειαζαν τα καζάνια από το περιεχόμενό τους. Ποιός πρώτος θα «άγλυφε» αυτά από τα υπόλοιπα του περιεχομένου του. Ός φαίνεται στα υπόλοιπα αυτά θα συγκεντρούτο το άπαν τής ουσίας του πελτέ. Μάρτυς ο γράφων που μικρός τότε ποτέ δεν ύστερούσε να λαμβάνη μέρος στις όμηρικές αυτές εφόδους στα καζάνια. Τα πελτοσούτσουκα αυτά ή μουσταλευριές ύγιεινά και εύγευστα προϊόντα τής υπαίθρου χώρας μας άπλούστατα στην παρασκευή των με ύλικά προσιτά έχουν σχεδόν εξαφανισθή, που θα μπορούσαν κάλλιστα να αξιοποιηθούν επί έμπορικής βάσεως και να προσφέρουν σοβαρή ένίσχυση στην άγροτική μας οίκονομία.

ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΔΕ

Η ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΜΑΜΗΣ ἢ ΜΠΑΜΠΟΣ

Στὸ Κίτρος Κατερίνης, στὶς 8 Ἰανουαρίου, γιορτάζεται ἀπὸ τοὺς πρόσφυγες τῆς Μπάνας ἐνὸς χωριοῦ περιοχῆς Ἀγχιάλου Ἀν. Ρωμυλίας, ἡ Μέρα τῆς Μαιμῆς ἢ Μπάμπος.

Ἡ γιορτὴ προετοιμάζεται ἀπὸ ὅλο τὸ χωριὸ χωρὶς διάκριση φύλου ἢ ἡλικίας καὶ ἀκόμη καὶ οἱ κοινοτικὲς ἀρχὲς ἀναπτύσσουν σχετικὲς πρωτοβουλίες.

Ὡστόσο, ἡ γιορτὴ αὐτὴ θεωρεῖται καὶ εἶναι γιορτὴ τῶν ἐγγάμων γυναικῶν καὶ μάλιστα πρῶτα ἐκείνων ποὺ ἔχουν τεκνοποιήσει καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ βρίσκονται σὲ ἡλικία τεκνοποιίας. Κεντρικὸ καὶ περισσότερο τιμώμενο πρόσωπο ἡ Μαιμὴ ἢ Μπάμπο ὅπως ἀλλοιῶς ὀνομάζεται τοῦ χωριοῦ.

Ὅσα τελοῦνται ἀπὸ τὴ γιορτὴ σὲ ἀνοιχτὸ χῶρο, ἐπιτρέπεται νὰ τὰ παρακολουθοῦν ὅλοι σὰν διακριτικοὶ θεατές. Ἀποκλείονται ὅμως ἀπὸ κάθε συμμετοχὴ ἢ καὶ ἀπλή παρακολούθηση ἀκόμη, ἀπὸ τὰ κύρια σημεῖα τῆς ποὺ γίνονται σὲ κλειστὸ χῶρο ὅλοι καὶ δὲν γεννᾶται θέμα μόνον γιὰ τὴν παρουσία τῶν ἡλικιωμένων ἐγγάμων γυναικῶν. Ἐξ ἄλλου, ἐξακολουθοῦν νὰ ἀποκλείονται οἱ ἀνύπαντροι καὶ τῶν δύο φύλων ἀπὸ τὴν κοινὴ διασκέδαση ποὺ ἐπακολουθεῖ ἀργὰ τὴ νύχτα.

Τὸ Τυπικὸ τοῦ Ἐθίμου, εἶναι ἀπλό: Τὸ πρῶτὸ τῆς 8ης Ἰανουαρίου, οἱ πελάτισσες τῆς Μαιμῆς, τὴν ἐπισκέπτονται, φέρνοντας μαζί τους δῶρο ἕνα σαποῦνι καὶ ἕνα καινούργιο προσόψι. Τὴν βοηθοῦν νὰ πλύνει καὶ νὰ στεγνώσει τὰ χέρια τῆς μὲ αὐτά, τῆς ἐκφράζουν σεβασμὸ καὶ ἀγάπη φιλώντας τῆς τὸ χέρι καὶ ἐκείνη τοὺς εὐχεταὶ ἀνάλογα, γύρω ἀπὸ τὴν καλλιτεχνία¹.

Ἔτσι τελειώνει τὸ πρῶτο μέρος τῆς γιορτῆς.

Ἀργὰ τὸ ἀπόγευμα, οἱ γυναῖκες ντύνονται μὲ τὶς ἐνδυμασίες τῆς Μπάνας καὶ συγκεντρώνονται στὸ σπίτι τῆς πιὸ δραστήριας ποὺ ἔχει καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀναγνωριστὴ σὰν ἀρχηγὸς τους. Ἐκεῖ σχηματίζεται πομπὴ καὶ μὲ ἐπικεφαλῆς τὰ ὄργανα, τὴν ἀρχηγὸ νὰ κρατᾷ ἕνα φλάμπουρο γάμου, μία ἄλλη νὰ κρατᾷ ἐπιδεικτικὰ τὰ ροῦχα καὶ τὰ στολίδια μὲ τὰ ὅποια θὰ ντύσουν τὴν Μαιμὴ, χορεύοντας, τραγουδώντας καὶ βγάζοντας τὶς χαρακτηριστικὲς θρακιώ-

1) Οἱ ἐσχῆς αὐτὲς ἴσως ἔχουν ἐκφραση ἀλλὰ μόνον ἐθιμικὸ περιεχόμενο. Δὲν λείπει καθόλου ἡ ἐθιμικὴ ἀτιμώσιμη ἀπὸ τὴν ἐπίσκεψη καὶ τὶς ἐσχῆς.

οὔτε ιδιαίτερη ἐμμονὴ ἔχουν στὴν παράδοση οὔτε ιδιαίτερο συμβολισμό ἀλλὰ ἀπλῶς γίνονται σὰν ἐκφράση εὐθυμίας) χοροὶ στὴν πλατεία καὶ τοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ καὶ τέλος οἱ ἐορτάζουσες συγκεντρώνονται σὲ δύο κέντρα. Στὸ ἕνα οἱ νεώτερες μὲ τὴ Μαμὴ ἐνῶ στὸ ἄλλο οἱ περισσότερο ἡλικιωμένες.

Ἐκεῖ μέσα πλέον δὲν ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος σὲ κανένα ἄλλο καὶ οἱ ὀργανοπαίχτες παραμένουν ἀσκεπεῖς σὲ ἐνδειξη μεγάλου σεβασμοῦ καὶ ὑποταγῆς⁶.

Παρὰ τὴν ἀποκλειστικὴ συμμετοχὴ τῶν ἐορτάζουσῶν ὅμως στὴ φάση αὐτὴ, τίποτε ἀπολύτως τὸ ιδιαίτερο δὲν συμβαίνει. ἴσως, οὔτε κἀν μεγαλύτερη ἐλευθεροστομία γύρω ἀπὸ τὴ γέγνα καὶ τὴν τεκνοποιία, ἀπ' αὐτὴν ποὺ ἐπικρατοῦσε στὶς προηγούμενες φάσεις. Καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα αὐτὴ δὲν ἀλλάζει οὔτε καὶ ὅταν ἀργὰ τὴ νύχτα οἱ σύζυγοι συναντοῦν τὶς ἐορτάζουσες γυναῖκες τους καὶ ἐξακολουθεῖ κοινὴ πλέον διασκέδαση ὕστερα ἀπὸ ἕνα πλούσιο δεῖπνο ποὺ ἔχουν ἐτοιμάσει οἱ γυναῖκες καὶ φέρει ἀπὸ τὸ σπίτι τους. Μόνον πῶς τώρα, οἱ ἄντρες εἶναι περισσότερο εὐκολο νὰ γίνουν θύματα τῆς εὐθυμίας καὶ τῶν αὐτοσχεδιασμῶν ποὺ πληθαίνουν, κάτι ἄλλωστε ποὺ πολὺ καλόδοξα τὸ δέχονται.

ΤΑ ΣΥΜΒΟΛΑ

Α) Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ σύμβολα - ἀντικείμενα τὰ ὅποια ἔχουν μονιμότητα μὲ τὴν ἔνοια πῶς ἐπαγαλαμβάνονται ἀπὸ ἐποχὴ ποὺ δὲν μπορούμε νὰ βροῦμε τὴν ἀρχὴ τῆς.

α) Σημαντικώτατο εἶναι τὸ φλάμπουρο ποὺ εἶναι καὶ ἐκεῖνο τοῦ γάμιου, δηλαδὴ ἕνα κοντάρι μὲ μῆλο, ἢ κυδῶνι ἢ λεμόνι σφηνωμένο στὴν κορυφὴ του, τὶς ταινίες τῆς νύφης καὶ τὸ στενόμακρο μαντήλι τοῦ γαμπροῦ δεμένο γύρω μαζί μὲ ἕνα χλωρὸ φύλλωμα, συνήθως βασιλικό⁷.

6) Παλαιότερα, ὅταν οἱ γυναῖκες ἦσαν περισσότερο κλεισμένες στὰ σπίτια τους καὶ ἡ ἀνδρική παρουσία ἦταν ὀλιγοπρόσωπη ἕνα φοβερὸ ἐμπόδιο γιὰ ἐλευθερὲς ἐκφράσεις, ἀστειομεῖς καὶ πολὺ περισσότερο, ἐξφαντώματα, δὲν περιορίζονταν ἰσὺ νὰ ὑποχρεώσουν τοὺς ὀργανοπαίχτες νὰ παραμένουν ἀσκεπεῖς. Τοὺς ἔδεναν ἀκόμη καὶ τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴν βλέπουν. Ἐπὶ πλέον καὶ βασικά, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνθρωπιοί: ἐχέμυθοι καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορούσε ἠθικὰ νὰ δικαιολογηθῆ ἀπὸ ἄλλοτερο τὸ χωριό, ἢ τυχὸν μεταφορὰ πᾶν ἄλλου ἐλέγοντο ἀπὸ τὶς γυναῖκες τὴν ὥρα αὐτὴ καὶ ἰσὺ φάση ἐκείνη τῆς διασκεδάσεώς τους.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅμως αὐτὸ, τῆς μεγάλης βηλαθῆς ἐπιθυμίας νὰ μὴν γνωστοποιεῖται τίποτε ἀπὸ τὴν κλειστὴ αὐτὴ διασκέδαση σὲ κανέναν, δὲν ἀποφεύζαν νὰ μᾶθουν ὅτι ἀνά οἱ ἄλλες οἱ γυναῖκες, ὅπως νὰ ἄγνοοῦν πάλι τὴν ἀξία τους στὴ διασκέδαση. Ἐξ ἄλλου, εἶναι βέβαιο πῶς πέρα ἀπὸ τὸ λόγο τῆς τιμῆς, τίποτε δὲν βέβαιος τοὺς ὀργανοπαίχτες νὰ μὴν εἶναι λιγδολογοὶ καὶ ἐχέμυθοι.

7) Ὁ βασιλικὸς ἔχει ἔλο πᾶν γοημικὸ ἀλλὰ καὶ πᾶν χριστιανικὸ θερηκεντικὸ χαρακτηρισμὸς του εἶδω. Ἐπίσης ἡ ἐπιλογή τοῦ κερπιοῦ δὲν εἶναι καθόλου τυχαία. Οἱ κερδέες τῆς νύφης, εἶναι ἀσπρες ἀλλὰ παλαιότερα ἦσαν κόκκινες, εἶχαν δηλαδὴ τὸ χροῖμα τῆς γοημότητος.

Ἐπίσης τὸ φλάμπουρο ἂν καὶ τόσο πολὺ ἐκτιμᾶται σὰν σύμβολο στὸ ἔθνος, θὰ πρέπει:

Ἡ ψυχολογική σημασία τοῦ φλάμπουρου εἶναι μεγάλη γιατί ἐνῶ σχεδὸν γιὰ τὰ πάντα μιλοῦν σὰν στοιχεῖα κωμικά, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ φλάμπουρο.

β) Ἐπίσης τὸ καλαμποπεριδέραιο ἀπὸ ψημένο καλαμπόκι (τσιφλες) καὶ κόκκινες πιπεριές (τσουσκες) καὶ ἀκόμα συχνὰ σκόρδα γιὰ τὸ μάτι κλπ.

Τὸ σύμβολο αὐτό, παρὰ τὸν ἐγτονώτατο γονιμικό του χαρακτήρα ὡστόσο, ἔχει χάσει τὴ σημασία του. Θεωρεῖται ἀπλῶς μιὰ κωμική παρωδία περιδέραiou καὶ γι' αὐτό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ περιδέραιο τῆς Μαμῆς, ἀντικαθίσταται μὲ κουβαρίστρες, χάντρες κλπ. γιὰ περισσότερο ἀστείο ἢ γιὰ εὐκολία στὴν κατασκευή.

Ὅπωςδῆποτε ὅμως μένει ἀναντικατάστατο σὰν στόλισμα παραδοσιακό⁵.

γ) Τρίτο σύμβολο, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν θεωρεῖται κι' ἀπαραίτητο, κι' ὅπως μὲ βεβαίωσαν συχνὰ τὸ ξεχνοῦν ἐντελῶς, εἶναι τὸ πράσο ποῦ προσφέρεται στὴ Μαμή. Ἐχει χάσει τὴ σημασία του καὶ θεωρεῖται ἀστεία ἀνθοδέσμη ποῦ προσφέρεται γιὰ «νὰ γελάσουμε» ὅπως λέγε.

β) Ἀπὸ τὰ ἄλλα μόνιμα στοιχεῖα τοῦ ἔθιμου ποῦ ἀναφέρονται σὲ πράξεις, σημειώνονται ἰδιαιτέρως οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ ποῦ κατακλύζουν τὸ ἔθιμο.

Στὴν πραγματικότητα, τὸ «θέατρο» ὅπως τοὺς ὀνομάζουν, τὸ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴν ὥρα ποῦ ξεκινᾷ ἡ πομπή γιὰ νὰ παραλάβῃ τὴ Μαμή. Τὸ πρῶτο

νὰ θεωρηθῆ βέβαιον πὼς ἀργότερα καὶ λίγες δεκαετίες μόνον πρὶν, χρησιμοποιήθηκε. Στὴν Μαυροθάλασσα δὲν υπάρχει καθόλου στὸ ἴδιο ἔθιμο καὶ οἱ Μπανιιώτισσες δέχονται πὼς τὸ πήραν ἀπὸ τὸ γάμο γιατί τοὺς ἄρεσε καὶ γιατί συνδέεται τὸ ἔθιμό τους μὲ τὸ γάμο. Ἀπὸ ψυχολογικὴ πύλευρὰ αὐτὸ εἶναι σημαντικό καὶ εἶναι καὶ ἐνδεικτικὸ πὼς πλουτίζονται μὲ νέα στοιχεῖα τὰ ἔθιμα, καὶ πὼς τὸ ἀρχικό τους νόημα μπορεῖ νὰ πάρει νέες διαστάσεις ἢ νὰ μεταβληθῆ ἀκόμα βουκαλιώτερα. Ἐθιμικὰ μάλιστα γιὰ τὴν Ἡμέρα τῆς Μαμῆς ἢ Μπάμπας ὑποσημειώνεται πὼς ἰὸ γάμος, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερα ἐλλογιστικὸ στοιχεῖο. Ἐὰν οἱ Μπανιιώτισσες εἰσῆγγαγαν τὸ φλάμπουρο τοῦ γάμου, οἱ γυναῖκες τῆς Μαυροθάλασσας, ἔκαναν κἀπὶ ἀνάλογο, ἐθιμημένες ἀπὸ τὴν ἴδια βασικὰ ἀντίληψη κι' αἰσθησὴ τοῦ ἔθιμου: Τὴν Μαμή, τὴν ἰστολίζουν νύφη τὴν ἡμέρα αὐτῆ. Ἀλλὰ καὶ ἔτσι, τὴν μεταβάλλουν ἀπὸ τὴν γυναῖκα ποῦ δοῖθᾷ στὴ γέννια σὲ γυναῖκα ποῦ τεκνοποιεῖ καὶ τοῦτο μπορεῖ νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἐρευνητὴ ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβιβάσῃ οὐσιαστικὰ τὸ ἔθιμο.

δ) Τὸ περιδέραιο ἀπὸ ψημένο καλαμπόκι καὶ πιπεριές, εἶναι γνωστὸ στὸ συμβολισμό του. Πάντως τὸ γεγονός πὼς τὸ καλαμπόκι εἶναι ψημένο, πιθανὸν νὰ σημαίνει κἀπως ὑστερότερη εἰσαγωγή του σὰν συμβόλου. Παιλιότερα, ἰστολίζουν ἄλλοις μόνον τὴν Μαμή μὲ αὐτό, ἐνῶ οἱ ἄλλες γυναῖκες φοροῦσαν τὰ συνηθισμένα περιδέραια ἀπὸ χάντρες, ἢ τίς πιατραπαράδοτες ἰασημένες, χρυσὲς κλπ. ἀλυσίδες μὲ τὰ ἀνάλογα κοσμήματα. Στὴν Μαυροθάλασσα ἐπίσης, ἦταν ἐντελῶς ἄγνωστο σὰν ἰταλίδι κι' ἐξαικολοθεῖ νὰ εἶναι καὶ στὸ σύγγρονο ἔθιμο τῆς Νέας Μαυροθάλασσας. Ἡ Μαμή φορᾷ χάντρες, ὅπως οἱ νύφες. Στὴν πατρίδα τους ὅμως στὴν Ἄν. Ρομιλία, ἔκαναν γυρλόπτες ἀπὸ καλαμπόκι καὶ τίς κρεμοῦσαν ἀρρίζαντια ἀπὸ τὴν μία ἄκρη τῆς ὀροφῆς στὴν ἄλλη καὶ μάλιστα ἰσαυρωτικά, στὸ ἰωμάτιο τοῦ γαμπροῦ ὅπου θὰ θεχόταν τὴν ἰσχυρὸ που νύφη γιὰ νὰ τὸ μοιραστῆ μαζί της. Δὲν ἀποκλείεται ἰσχυρῶς καθόλου, ἐνα ἀκόμη ἔθιμικὸ σύμβολο τοῦ γάμου νὰ υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὴν Ἡμέρα τῆς Μαμῆς.

«ἀστείο» πού γίνεται εἶναι ὁ ἴδιος ὁ τρόπος παραλαβῆς τῆς. Στὴ Μπάνα, ἀν τὴν ἔπαιρναν καθόλου ἀπ' τὸ σπίτι τῆς γιατί ἐκεῖ γινόταν ἡ διασκέδαση βασικά, τὴν ἔπαιρναν πεζῆ. Ἀπὸ τὴν ὥρα ὅμως πού ἔκαναν τὴν πρώτη γυναικὸκρατική κατάκτησή τους ἐκτοπίζοντας τοὺς ἄντρες ἀπὸ τὸ καφενεῖο ἢ μᾶλλον τὴν «ἀγορά», οἱ ἀποστάσεις διαδραμάτισαν τὸ ρόλο τους καὶ κίνησαν τὴν ἐφευρετικότητα τῶν γυναικῶν στὰ πλαίσια τοῦ κωμικοῦ καὶ τοῦ ἄνετου συγχρόνως γιὰ τὸν τρόπο μεταφορᾶς τῆς Μπάμπος τους. Σκέπτονται ἔτσι, κι' ετοιμάζουν, πολλά. Βάρκες ἐπάνω σὲ τροχοφόρα, ἀμαξάκια μὲ ὑποζύγια στολισμένα μασκαράτικα, ἄλογα κλπ.⁹

Στὸν ἀνοιχτὸ χῶρο γίνονται διάφοροι ἄλλοι αὐτοσχεδιασμοί, ὅπως ἡ γύφτισσα μὲ τὸ μωρὸ στὴν κούνια πού λείει τὴ μοῖρα στὸ τσαντήρι τῆς¹⁰, ὁ γύφτος, πού χορεύει τὴν ἀρκούδα, καὶ τὴν μαϊμου. Στὸν κλειστὸ χῶρο, ἕνας τοκετός¹¹, γάμος παρωδία μὲ μεγάλη ἐλευθεροστομία, τὸ ἄρρωστο παιδί καὶ ὁ γιατρὸς κλπ.¹² Καὶ ἀσφαλῶς αὐτοσχεδιασμοὺς κωμικοὺς εἶναι καὶ ἡ παράδοση

9) Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρεται ἐδῶ πῶς στὰ 1976 πού ἔγινε ἡ αὐτοψία μας, οἱ γυναῖκες σκέφτησαν νὰ πάρουν τὴν Μαιμή ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς ἐφιππῆ θεοτὴ ἢ μαῖα πού χωριστὸ τους κ. Νίνατσα Παναγιώτου, γνωρίζει ἱπποσύνη καὶ τὸ θορῶσιν πολὺ ἐντυπωσιακῶ. Πειχνικὲς ἱκανότητες ἀπλῶς, τίς ὑποχρέωσαν νὰ ἀλλάξουν ἰσχύθια καὶ νὰ προστιμῆσουν ἕνα ἀμαξάκι ζεμένο σὲ ὑποζύγιο στολισμένον μασκαράτικα. Αὐτὸ τίς βιευκάλυψε ἀλλοῦστε νὰ ἔχουν μαζί τους καὶ μίαν κούνια μὲ μίαν κούκλα - μωρὸ καὶ νὰ ποικίλουν τὴν ἐμφάνισή τους. Ἀντίθετα τὸν περασμένον χρόνον πού οἱ ἄντρες τοῦ χωριοῦ εἶχαν βοηθήσει ἀποσελεσηματωτέρωτα ἵσθὸ νὰ πρωτοτυπήσουν οἱ γυναῖκες τους μεταφέροντας ἀπὸ τὴν παρραλία μίαν θάρρα, ἢ «θαυλικὴ ἀμαξά» εἶχε ἄλλη ἐντελῶς μορφή.

10) Μία γυναῖκα, ντυμένην σοιγγάνια, ἔχει καθήσει κατὰ κράτος ἔξω ἀπὸ ἕνα τσαντήρι πού ἔχει ἰστηθῆ (μὲ μόνην τὴν ἐργασία τῶν καλόβολων ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐπιβλεψή τῶν γυναικῶν) σὲ κεντρικὸν πλάτωμα τοῦ χωριοῦ. Ἡ σοιγγάνια κρατᾷε στὰ χέρια τῆς μίαν πράπουλα καὶ ζητᾷε νὰ ἀσημώσουν γιὰ νὰ πεῖ τὴ μοῖρα σὲ θεῶς πληροῦσθουν. Τότε, «βλέπει» τὴν παλάμη, ξεχνώντας τὴν πράπουλα, καὶ πολὺ ἐλευθεροστομῶ μιλᾷε γιὰ τὴν «καλὴ τύχη» τῆς γυναῖκος νὰ ἔχει ἄντρα μὲ «χαρίσματα». Σὰν γιὰ νὰ ὑπογραμμίσαι ὅμως τὴν ἄλλη πλευρὰ τῆς ἐλευθεροστομίας τῆς ἐκτὸς τοῦ «ἀστείου», ὅταν παρραλείπει νὰ προσέχει βιαρικῶς καὶ τὸ «μωρὸ» τῆς, μίαν κούκλα μέσα σὲ μίαν κούνια πού ἔχει δεμένη ἐπάνω ἕλα τὰ παράγματα ἐναντίον τῆς βασκανίας κι' ἀκόμα, παλάι, μίαν μπασίρα μὲ «ἀγιοσμί» γιὰ τὸ κακὸ μᾶτι κλπ. Ἀκόμη γιὰ νὰ μὴν παρεξηγηθῆ γιὰ τίς θεικῆρες πού μαζεύει, κερνᾷ τίς παλάτιτσές τῆς ἀπὸ ἕνα λουκούμι.

11) Ὁ αὐτοσχεδιασμοὺς τοῦ τοκετοῦ γίνεται σὲ κλειστὸ χῶρο. Μία γυναῖκα προσπαεῖται τὴν ἐτοιμώγινη καὶ μεταφέρεται ἀπὸ τίς φίλιες τῆς ἐσπεωμένα ἰσθὴν Μαιμή, πού ἐδῶ εἶναι καὶ ἡ πραγματικὴ. Ἡ Μαιμή βοηθᾷε πολὺ πρόθυμα καὶ κάτω ἀπὸ τὰ φορέματα τῆς ἐτοιμώγινης ξεπροβάλλει ἕνα μωρὸ, ἢ κούκλα, πρὸς μεγάλη χαρὰ ἕλων τῶν παρισταμένων, πού ξεφωνίζουσι χαρούμενα καὶ χειροκροτοῦν.

12) Στὸ ἄρρωστο παιδί καὶ τὸν γιατρὸ, παίρνουν μέρος περισσότερα πρόσωπα καὶ γίνεται μεταμφύσειη περισσότερω ἐπιμελημένη. Μία γυναῖκα νύνηται γιατρὸς μὲ ἀντρικὰ φορέματα. Κρατᾷε μίαν τσάντα καὶ φορᾷε γυναικῶ γιὰ τὸ ἐπιστημώτερο. Κάπου ἔχει βρεθῆ κι' ἕνα μακρὸ ἐπικροφόρι, ἵσθν ρεντικακῶτα καὶ πραγματικὰ θυμίζει μὲ τὴν ἄλη ἐμφάνιση γιατρὸ τῶν περασμένων θαυκασιῶν. Συναθεῖται ἀπὸ ἕνα νουκούμι (παρραδῶξ ἄχι νο-

νοσοκόμα) γυμνέμο με άσπρο πακαμίσιο, μπλούζα και άσπρο παντελόνι. Φοράει έναν ασταφο άσπρο με έναν αόριστο σταυρό στο μέτωπο και κρατάει άκουστικά κι' ένα μία τράμπια φλιταρίσματος από έπείσιες που υπήρχαν πριν γενικευτούν οι σημερινές οικουκουσιές των έντομοακτόνων. 'Η τράμπια αυτή έχει και μία μεγάλη αίχμη από σόρμα που έχει προσεπείθι για να γίνει φοβερότερη όταν χρησιμοποιηθεί ως όργανο για ισωφρονισμό των άτάκτων άντρων. Τέλος μια άλλη γυναίκα, κρατά στην άγκυλιά της την κοιλία, τυλιγμένη με βαριά σκεπάρματα μια και είναι το άρρωστο μωρό.

"Όσα παρηγοούθησα το 1976 και κατέγραφα ήσαν τα έξής από τον αυτοσχεδιασμό αυτόν.

Μητέρα: Γιατρέ μου το παιδί μου είναι άρρωστο. Γιατρός: Τί έπαθε κυρά μου; Μητέρα: 'Δέν ξέρω τί έχει. Έτσι στα καλά καθούμενα μου άρρωσήσε. Τρία καρβέλια τρώει, το στομάχι του το πιάνει. Ένα άρνι ψημένο τρώει, ή κοιλιά του το πονάει. Δέν ξέρω τί μβήσθε. Γιατρός: (με πολύ σοβαρό ύφος παίρνει η' άκουστικά από το νοσοκόμο). 'Α! Το παιδί είναι άρρωστο: (και γυρίζοντας στον νοσοκόμο) πρέπει να βρούμε άμέσως αίμα να του δάλουμε.

Νοσοκόμος: 'Πού να βρούμε αίμα τέτοια ώρα. 'Η Θεσσαλονίκη είναι μακριά. Γιατρός: Να ζητήσεις από την τηλεόραση. Μητέρα: Ναί γιατρέ μου από την τηλεόραση. Νοσοκόμος: (προσποιείται τον ισπέρικη). Προσοχή, προσοχή. Είναι μεγάλη ανάγκη γιατί το παιδί είναι άρρωστο και χρειαζόμαστε αίμα φρέσους άρνητικό. Να βρείτε άμέσως να μας δώσετε, το άκούσατε; Μην άργήσετε γιατί θα μας πάθει το παιδί. Γρήγορα είπα. Γιατρός: Το αίμα άργεί να έρθη τί έστε δέν παίρνομε όλο από έτούτους που είναι εδώ μέσα. Μητέρα Νοσοκόμος: Καλά το λές. Γιατρός: 'Από ποιόν να πάρουμε; 'Α, να, είναι ο γιατρός εδώ, ο άντρας της Μπαμπας μας (συμτωματικά και πραγματικά είναι γιατρός ο σύζυγος της Μαιας στο Κίτρος). Αυτός σίγουρα θα μας δώσει. (Τόν πλησιάζουν τον άληθινό γιατρό, γιατρό και νοσοκόμο). Γιατρός: Θα μας δώσεις αίμα γιατρέ μου για το παιδί όσπου να μας έρθη από τη Θεσσαλονίκη. Πραγματικός γιατρός (μπαίνοντας κι' αυτός τώρα στον αυτοσχεδιασμό). Βεβαίως. Πολύ εδχαρίστως. Νοσοκόμος: Σήκωσε το μανίκι σου ως παρακαλώ. ('Ο πραγματικός γιατρός ύπακούει και ο νοσοκόμος θένει γύρω στο μπράτσο που το λάστιχο και προσποιείται χωρίς πραγματικά να τον τρυπήσει ότι παίρνει αίμα από την φλέβα με την τράμπια που περιγράψαμε προηγουμένως). Εδχαριστώ γιατρέ μου, το βοήθησε το παιδί. Γιατρός: Ναί αλλά θέλουμε κι' άλλο αίμα δέν φτάνει αυτό, το παιδί θα μας πεθάνει. Ποιός άλλος θα δώσει αίμα. Ένας άλλος άντρας που πειρευθρίσκαται: 'Εγώ, εγώ, (λέει κουτσάλατος προκλητικά και τις τρεις γυναίκες σαν να τις καλεί να τον πλησιάσουν με υπερβολικά εθιμη διάθεση). Τότε οι τρεις γυναίκες που αυτοσχεδιασμό, κοιτάζονται μεταξύ τους έρωτηματικά σαν να κατάλαβαν τις πραγματικές προθέσεις του προσφερομένου για αίμα. Γιατρός: Έισαι δέβαστος πώς θέλεις να δώσεις αίμα, πρόσεξε καλά. 'Αντρας: Θέλω, θέλω, θέλω έλατε (προκλητικά βλα αυτά). Τότε και οι τρεις γυναίκες τον πλησιάζουν κι' άμέσως ή Μαμή σρώνεται και τις οικουκουσιές. Την ακολουθούν πολλές άλλες γυναίκες που τώρα κυκλώνουν τον άντρα με άπειλητικές διαθέσεις και με πρώτη την Μαμή άρχίζουν να τον άπειλούν και να του φωνάζουν. ('Όστε θέλεις να πάρουμε αίμα ε, πάρα και θα βεις). 'Η Μαμή που δείχνει άπειλητικά την τράμπια του κλιτ και γυρίζοντας στις γυναίκες ρωτάει: Μαμή: 'Από πού να του πάρουμε αίμα; (Γυναίκες με άγριες διαθέσεις). 'Από τη μέση. 'Αμέσως τότε άρπάζουν τον άντρα, τον έσπώνουν στις καρέλιες κι' όλες μαζί, άνοικατώντας του τα μαλλιά και χτυπώντας τον έλαφρά, του λένουν την ζώνη και γυμνώνουν την μέση του δώ άμετρος άγωνίζεται άπεινωμένα μέσα σε γέλοια και περιπατήματα των γυναικών και των άλλων άντρων που παρακολουθούν χωρίς να τολμούν

τῆς ἀρχῆς στὴ Μαμῆ ἀπὸ τὸν κοινοτάρχη¹³, ὅπως καὶ ἡ Ἀστυνομία Γυναικῶν.

Πρέπει νὰ σημειωθῆ πὼς οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ δὲν ἔχουν μονιμότητα ὡς πρὸς τὸ θέμα τους καὶ συνειδητὰ δὲν σημαίνουν παρά διασκέδαση, σήμερα.

Ἐξαιρέση ἴσως ἀποτελεῖ ὁ «γάμος» ποὺ φαίνεται πὼς ἐπαναλαμβάνεται σταθερά, κι' ἔχει κι' ὀρισμένα λόγια, ἐνῶ βεβαιώνεται πὼς λίγα χρόνια πρὶν εἶχε καὶ ἄλλα λόγια ποὺ ἔφυγαν μαζί με τὴν τελευταία ἡλικιωμένη ποὺ τὰ ἤξερε καὶ πέθανε πρόσφατα¹⁴. Ἐπίσης γιὰ τὸν κωμικὸ χορὸ «Γαίδουρίτσα», μπορεῖ νὰ λεχθοῦν τὰ ἴδια¹⁵.

νὰ ἐπεμβαίνουν, νὰ ξεφύγει, χωρὶς καὶ νὰ τὸ καταφέρνει. Ἀφροὶ οἱ γυναῖκες θεωροῦν πὼς ἀρκετὰ τιμωρήθηκε γιὰ τὴν ἀναίδειά του, τὸν ἀφήνουν νὰ σηλωθῆ με τὴν προαιδοποίηση: Νὰ μάθης ἄλλη φορά νὰ ζητᾶς χαιδία ἀπὸ τίς μάνες.

Κάποτε ἡ τιμωρία μπορεῖ νὰ εἶναι πιὸ σκληρὴ ἂν καὶ πιὸ ἡρεμὴ φαινομενικά, με' ἕνα πραγματικὸ πρόβλημα με' τὸ σῶμα τῆς «σύρηντας» ποὺ κρατοῦν σὸν ὄπιλο τους οἱ γυναῖκες. Τοῦτο ἂν ὁ ἄντρας θεῖξῃ ἐπιμονὴ μισοφιλία καὶ δὲν ὑποχωρήσει.

13) Ὁ αὐτοσχεδιασμὸς αὐτὸς εἶναι νεώτερος. Δὲν γινόταν στὴν Μπάννα, βεβαιώνουν οἱ ἡλικιωμένες. Κανένας εἰδους ἀρχὴ δὲν τοὺς παραβιάζταν. Σήμερα, φαίνεται πὼς οἱ γυναῖκες τῆς Μονακλιταῖς με' τὴ βικὴ τους γυναικοκρατία, ἔχουν βουίσει πολλὰ στὶς γυναῖκες τοῦ Κίτρου καὶ ἀνάμεσα στὰ ἄλλα τὴν ἀξίωση νὰ τοὺς παραβιάζται ἡ ἀρχὴ τοῦ χωριοῦ τους, καὶ μάλιστα ἐγγράφως ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν κοινοτάρχη. Ἀπειτη-σανε ἀκόμη στὰ 1976 καὶ τὴν ἀστυνομικὴ ἐξουσία, ἀλλὰ ὁ ἐκεῖ υπεύθυνος τῆς Κωροφυλακῆς ἀπὸ λόγους υπηρεσιακοὺς δὲν θέλησε νὰ πάρει μέρος στὸ παιχνίδι αὐτό. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν νὰ πληρώσει βαρὺ πρόστιμο γιὰ τὴν «ἀνυπακοή» του καὶ μάλιστα πρῶτος ἀπὸ ἄλλους γιὰτὶ βρέθηκε μπροστὰ στὴν Ἀστυνομία Γυναικῶν ἀμέσως μόλις ἡ Μαμῆ παρέλαβε τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὸν κοινοτάρχη.

Ἡ παραλαβὴ τῆς ἀρχῆς ἔγινε με' κάθε... ἐπισημότητα στὴν εἴσοδο τοῦ κτιρίου τῆς κοινότητος. Ἡ Μπάμπου συνοδευόμενη ἀπὸ τίς γυναῖκες, εἶχε φτάσει ἐκεῖ ἐπάνω στὸ ἀμάξι τῆς καὶ συντακτώντας τὸν κοινοτάρχη τοῦ ζήτησε νὰ τῆς παραδώσει τὴν ἀρχὴ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ εἰκοσιτετραφύρου γιὰτὶ τὸ χωριὸ κυρήχτηκε γυναικοκρατούμενο. Ἐβῶσε ἕνα κομμάτι χαρτί στὸν πρόεδρο ὁ ὁποῖος «ὑπέγραψε» τὴν παράδοση τῆς ἀρχῆς καὶ ἀποσύρθηκε στὸ ἐσωτερικὸ τοῦ κτιρίου ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀκατηρὴ διαταγὴ τῆς ἀρχηγοῦ: Καὶ μέσα γρήγορα γιὰ νὰ μὴν πληρώσετε καὶ κανένα γερὸ πρόστιμο.

Στὴν πραγματικότητά φυσικά, ἔχει μόνον κυκλωφῆρησε ἐλευθέρη, ἀλλὰ συνδιασκέδασε με' τίς γυναῖκες ὅπως εἶλο οἱ ἄλλοι σύζυγοι καὶ ἀκόμα, σὸν κοινοτάρχη ἦταν καὶ ὁ συντακτικὸς τῆς ἕλης γιορτῆς με' ἰσχυρὴς φροντίδες μάλιστα.

14) Εἶναι ἀρκετὰ περίεργο ἀλλὰ ἔχει καὶ ξένο με' τὴν νοστροπία τοῦ λαοῦ, τὸ ὅτι δὲν φροντίζε κανεὶς νὰ μάθῃ τὰ λόγια τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ αὐτοῦ ποὺ εἶναι παιδικὸς καὶ πολὺ ἐνημερωτῆς. Εἶναι ἴσως ἀκόμη χαρακτηριστικὸ πὼς θὰ ἔχουν παραμείνει, ἀναφέρονται στὴν οὐσία τοῦ γάμου ἀπὸ τὴν καθαρὰ φυσικὴ του πλευρὰ τῆς ἐνώσεως πᾶν δύο φύλων. Ὁ ἄντρας χάνει τὸ ὄνομά του καὶ γίνεται ἀπλῶς ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἐνηλωτὴ ἄντρας, ὅπως τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ με' τὴν γυναῖκα. Ἔτσι ἀποκαλοῦνται με' τὰ χαρακτηριστικὰ ὄργανα τοῦ φύλου τους. Ἡ παρωδία τοῦ γάμου εἶναι σχεδυσμένη ἐπάνω στὰ πρόσωπα τοῦ πραγματικοῦ γάμου. Μία γυναῖκα μεταμφιέζεται σὲ γαμπρὸ καὶ ἄλλη μία γίνετα: νύφη. Ἀποκαλοῦνται ἀπὸ τὰ «μπαρτιμὰ» τους τοὺς παραινύμφους τους, ἐνῶ τὰ ὄργανα καὶ τὸ φίλαμπερο τοῦ γάμου προηγούνται. Φιάνουν ἔτσι ἐπίσημα καὶ ἑορταστικὰ ἐμπρὸς σὲ μία ἄλλη γυναῖκα ποὺ ἔχει μεταμφιεστῆ ἔτσι ὥστε νὰ θυμίζει:

Άσφαλώς θετικά συμπεράσματα για τὸν συμβολικὸ χαρακτήρα τῶν αὐτοσχεδιασμῶν δὲν μποροῦν νὰ ἐξαγχοῦν. Μερικὲς ὅμως παρατηρήσεις εἶναι ἴσως χρήσιμες γιὰ τὴν ἔγνοια τοῦ ἐθίμου καὶ ἴσως καὶ τὶς ἀπαρχές του.

Μερικοὶ αὐτοσχεδιασμοί, εἶναι ἀπλὲς μιμήσεις εἰκόνων τῆς καθημερινῆς ζωῆς ποὺ ἔχουν ἐγυπωσιασθεῖ ἰδιαίτερα. Εἶναι οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ τῶν τσιγγάνων μὲ τὶς ἀρχοῦδες καὶ τὶς μαϊμούδες ποὺ χορεύουν καὶ κάνουν νούμερα.

παμπά. Μάλις πλῆραίζουσι, ὁ παμπάς, ἀρχίζει καὶ φάλλει ἀνακαταμμένα τὴν ἀκαλουθία τοῦ γάμου καὶ τὴν νευρώσιμη μαζί, ἐπιμουργώνας καὶ ἰσὸ σημεῖο αὐτὸ παρωδία καὶ ἀστείαίηται. Ὅσοι με ἐπιστημότρητα λέει: «Στεφανώνεται ὁ βούλιος τοῦ Θεοῦ (Τὸ ὄνομα συμπτωματικῶς ἀπλῶς διότι συγγραμμένα τὸ 1976 ἡ γυναίκα ἐπὶ ἀντρικὸ τὸ ὄνομα τῆς μεταμφοσιμένης ἐπὶ γαμπρὸ γυναίκαας) τὴ βούλη τοῦ Θεοῦ (τὸ πραγματικὸ ὄνομα τῆς γυναίκαας). Αὐτὸ τὸ πρωτοῦσε τρεῖς φορὲς καὶ ὕστερα ρώτησε πρῶτα τὴ νύφη: «Ἀρέσα Π. . .» καὶ ἡ νύφη ἀπάντησε: «Ἀρέσα». Ἐπευθυνόμενη με τὴ σειρά του στὸν γαμπρὸ ρώτησε: «Ἀρέσα Π. . .» καὶ ἐπίσης αὐτὸς ἀπάντησε «Ἀρέσα».

Ὁ γάμος θεωρήθηκε τελειωμένος, τὸ ζευγάρι ἀγαλλιάσθησε, τὰ ὄργανα ξαναπαίξανε καὶ ἡ ἐδθυμία ἔφτασε στὸ κατακόρυφο.

Δύο πράγματα εἶναι ἀξιοσημείωτα στὸν αὐτοσχεδιασμὸ αὐτὸ. Τὸ ὅτι ἡ γυναίκα ποὺ πελεῖ τὸν γάμο, δὲν παρουνιάζεται ἰσὸν παμπάς ἀλλὰ ἰσὸν «συντέκνισα» γιὰ νὰ μὴν διακυμωθῆ ὁ κλῆρος. Ἐπίσης ἡ ἀθουραστομία ποὺ ἐπικρατεῖ καὶ μάλιστα παρουσία ἔχει μόνον τῶν συζύγων ἀλλὰ καὶ ξένων προσκεκλημένων πελευταία. Σὲ σχετικὴ ἐρώτηση ἀπάντησαν: «Πὶ αὐτὸ ἰδὲν θέλουμε ξένους καὶ δὲν πρέπει νάχει ἀνύπαντρους. Κι ὅποιος δὲν θέλει ν' ἀκούσει νὰ μὴν ἔρχεται. Δὲν γίνεται ἀλλοῶς, τὸ ἔχει ἡ μέρα. Δὲν εἶναι ἔμως καὶ τίποτα κακὸ. Καὶ μεῖς οἱ ἀμύρφατοι καὶ σεῖς οἱ μορφαμένοι κι' ἔλος ὁ κόμμος ἴδια κάνει παιδιὰ».

15) Ἡ «γαῦδουρίτσα» εἶναι ἕνας χορὸς ποὺ ὑποκειμετικὸ σκοπὸ ἔχει νὰ διακυμωδῆσι τὴν ὑπερηφάνεια τοῦ ἀνδρικοῦ φύλου, καὶ νὰ τὸ γελοιοποιήρη. Οἱ ἄντρες πρόθυμα παίρνουν μέρος στὸν χορὸ αὐτὸ καὶ ὑφίστανται ἀδιαμαρτύρητα τὴν «γυναικεία θυναστέα» ἔσα χορεύουν. Μία γυναίκα, συνήθως ἡ πιὸ ζωηρὴ, θυκατίζει τὰ ὄργανα νὰ εἶναι ἔτοιμα νὰ παίξουν καὶ ἀνεβαίνοντας ἰσὸ δάβρο τους, ἰσπρέφεται πρὸς τοὺς ἄντρες καὶ λέει: «Χρειάζομαι μερικά γερὰ παλτημάκια, νὰ χορέψουν ἕναν ἄμορφο χορὸ. Ὅποιος θέλει νὰ ἔρθη. Ἄν ἰδὲν ἔρθη με τὸ καλὸ, τὸν παίρνω καὶ με τὸ ζόρι». Τότε προχωροῦν μερικοὶ ἄντρες, κἀνουν κύκλι καὶ πᾶνουν γιὰ χορὸ. Ἡ γυναίκα, ἰδίως τὴν ἐντολή στὰ ὄργανα νὰ ἀρχίσουν καὶ κατὴν παραγούδαει:

Ἐ μωρὲ ἔ
Ρῆμα πὶν' κιαφὲ
ὅποιος τὸν χορὸ ἰκαλάσει
μὲ ὀκᾶ κραιὸ θά χάσει
γιὰ περᾶστε γιὰ περᾶστε
γιὰ τὸ ἰστοίχημα θά χάσσε.

Τὸ πραγματὸι τὸ λέει αὐτὸ συνεχῶς ἔως ἔτου ἔλοι οἱ ἄντρες κἀνοντας ἀπὸ μία βόλτα ὑπαρμενόνονται νὰ πηθοῦν τὸ χέρι ποὺ θυπλανοῦ τους καὶ νὰ χορεύουν με τὸ θυκὸ τους κάτω ἀπὸ τὰ σκέλη τους, πρᾶγμα ποὺ βίνει ἕνα ἀξιοθρήνητο θέαμα. Δὲν εἶναι γνωστὸ ἂν αὐτὸς ὁ χορὸς ἦταν πολὺ παλαιός. Μᾶλλον φαίνεται πὺς γινόταν ἄχι στὴν Μπάνια ἀλλὰ πὸν γενοτικὸ τῆς Ἁγιο Βλάσιο τὴν ἡμέρα τῆς Μπαμπας. Γεγονὸς εἶναι πὺς πρὶν ἐπιτραπῆ ἢ συμμετοχὴ τῶν ἀνδρῶν στὴν θυναστέαση, πὸν χόρευαν γυναῖκες, ντυμένες ἀνδρικὰ καὶ πᾶντοσε προκαλοῦσε πολλὰ γέλοια.

Δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν καμμία ἄλλη ἔγνοια, ὅσο κι' ἂν μπορεῖ κανεὶς νὰ εἰκάσῃ πῶς τὰ ζῶα πού συμβολίζουν τὴν καλὴ καὶ γερὴ γέγνα, δὲν εἶναι συμπτωματικά. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὴ γύφτισσα ἢ τὸν γύφτο πού δὲν ἔχουν ἐδῶ ἄλλη ἔγνοια ἀπὸ τὸ κωμικὸ καὶ παράδοξο, καὶ δὲν ἔχουν τίποτα νὰ κάνουν μὲ τὸν γονιμικὸ συμβολισμό.

Τὸ γεγονός ὅμως πῶς οἱ περισσότεροὶ αὐτοσχεδιασμοί, σχεδὸν ὅλοι, ἔχουν βασικὸ τους θέμα τὸ γάμο, τὴ γέγνα, τὸ μωρὸ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ ὅτι τὸ φλάμπουρο δὲν ἀπουσιάζει οὔτε στιγμὴ ἀπὸ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ ἐπίμονα τὸ κρατᾷ ἢ πρώτη τοῦ χοροῦ κι' ἀκόμα εἶναι κάτι σὰν «σκήπτρο» γιὰ τὴν βασίλισσα - Μπάμπο, δείχνει ἀσφαλῶς τὸ πῶς αἰσθάνονται τὸ ἔθιμό τους οἱ γυναῖκες τοῦ Κίτρου ἀκόμη σήμερα. Ποιά εἶναι ἡ βασικὴ ψυχολογικὴ θέση τους γιὰ τὸ ἔθιμο, πολὺ περισσότερο μάλιστα ἔταν καὶ σὲ αὐτοσχεδιασμοὺς πού ἀπὸ πρώτη ἐντύπωση παρουσιάζουν ἄλλο θέμα βασικὸ, ὅπως τῆς γύφτισσας πού λέει τὴ μοίρα, ὁ γάμος καὶ ἡ γέγνα ἀποτελοῦν καὶ πάλι κεντρικὰ σημεῖα ἐνῶ μία κούκλα - μωρὸ ἀποτελεῖ ἐντυπωσιακὸ σχῆμα.

Πάρα πολλὰ σὲ ὅλα αὐτὰ λέγονται γιὰ ἀστειότητα καὶ διάθεση νὰ κωμικοποιηθοῦν θεσμοί, σκηνές καὶ πρόσωπα, ἀλλὰ εἶναι καὶ κάπως δύσκολο νὰ καταλήξῃ κανεὶς πῶς ἢ τόση ἐπιμονὴ γύρω ἀπὸ τὰ θέματα αὐτὰ ὀφείλεται στὶς περιορισμένους παραστάσεις τῶν γυναικῶν πού τὸ μόνο μεγάλο γεγονός στὴ ζωὴ τους εἶναι ἡ τεκνοποιεῖα καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδιῶν. Ἡ ἐπιμονὴ τῶν συγχρόνων γυναικῶν τοῦ Κίτρου πού ζοῦν καὶ χαίρονται τὴν σημερινὴ ζωὴ ἐλεύθερα καὶ ἀνετα στὸ περιεχόμενον αὐτὸ τῶν αὐτοσχεδιασμῶν σημαίνει πῶς ἀνάλογα αἰσθάνονται τὸ ἔθιμό τους καὶ τὴν σημασίαν του. Κάτι σαθύτερο καὶ οὐσιαστικώτερο ὑπαγορεύει τὰ θέματα αὐτὰ τῶν αὐτοσχεδιασμῶν τους, σκέψη πού ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονός πῶς ἀντίθετα ἔχουν πλήρως ἀτονίσει ἢ καὶ ξεχαστῇ ἄλλα θέματα σὰν τὴν ἀρκούδα καὶ τὴν μαϊμού πού χορεύει μὲ τὸν γύφτο.

Στοὺς αὐτοσχεδιασμοὺς αὐτοὺς, παρατηρεῖται ἐπίσης μία ἀναμφίβολη στρωμάτωση στοιχείων πού ἀνήκουν σὲ ἐντελῶς διαφορετικὴ ἐποχὴ μεταξὺ τους. Ἡ στρωμάτωση αὕτη εἶναι ἰδιαίτερα ἐμφανῆς στὸν αὐτοσχεδιασμὸ τοῦ ἄρρωστου παιδιοῦ καὶ τοῦ γιατροῦ. Περιγράφοντας τὴν περίεργη ἀρρώστεια τοῦ μωροῦ τῆς ἢ μητέρας, χρησιμοποιεῖ εἰκόνας καὶ φρασεολογία τῶν πρωτοακριτικῶν τραγουδιῶν¹⁶, ἐνῶ συγχρόνως ζητάει ἀπὸ τὴν τηλεόραση ὁ γιατρός αἷμα ρέζους θετικὸ γιὰ νὰ τὸ θεραπεύσει.

16) Τὸ ὑπερφυσικὸ παιδί πού εἶναι κι' ὁ ὑμνούμενος ἦρωας στὰ ἀκριτικὰ ἄσματα πρῶτε «τὴν φουρνέαν» αλπ. ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας ἡμέρες του κι' ἀνδρώνεται ταχύτατα καὶ ὑπερφυσικὰ γιὰ νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ θυματωργήσῃ στὴ μάχη. Στὸν κώκλον τῶν τραγουδιῶν τοῦ Μικροῦ Κωνσταντίνου μὲ τὶς βιῶνες βιῶνες προσωνομιῆς του ἐπίσης στὰ ἀνασπενδρῖνα τραγουδιὰ, ἔτσι καταφέρνει ἀπὸ μικρὰς μικρὸς ἰσὸν πόλεμον νὰ τὰ θγάξῃ πέρα τὴν θαλασσίαν.

Ἡ στρωμάτωση ὅμως εἶναι γενικώτερη στοὺς αὐτοσχεδιασμοὺς καὶ πολυδιάστατη. Τὰ βασικὰ στοιχεῖα τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ μεταλλάζουν καὶ δημιουργοῦνται ἀπὸ τὶς παραστάσεις πού δίνει ἡ ζωὴ στὴν πολιτιστικὴ τῆς πορεία. Ἡ Ἀστυνομία Γυναικῶν, ἔχει π.χ. ἀντικαταστήσει τὴν Ἀγροφυλακὴ χωρὶς νὰ ἀλλάξει τὸ βασικὸ θέμα τοῦ αὐτοσχεδιασμοῦ, πού ἐδῶ εἶναι «ἡ ἐπιβολὴ τῆς τάξεως» καὶ τὸ «πρόστιμο», ἀλλάξε ὁ τύπος τοῦ ἀγροφύλακα σὲ τροχονόμο, χωροφύλακα κλπ.

Γιὰ τὸ ἔθιμο τοῦ Κίτρου, ἀπὸ ὅσο γνωρίζω δὲν ἔχει γίνει προηγούμενη αὐτοφία καὶ δὲν ἔχει ἐρευνηθῆ. Ἀντίθετα γιὰ τὸ παράλληλο ἔθιμο τῆς Μονοκκλησιᾶς Σερρών, ἔχουν λεχθῆ ὀρισμένα πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα καὶ δὲν βρίσκεται σὲ ἀπόλυτη συμφωνία ἢ προσωπικὴ μας ἔρευνα. Στὴν πραγματικότητά, διαπιστώθηκαν ἐντελῶς διαφορετικὰ πράγματα σὲ πολλὰ σημεῖα βασικά. Ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ ποῦμε ὅμως ἐδῶ εἶναι τὸ ἐξῆς: Στὸ παράλληλο ἔθιμο τῆς Μονοκκλησιᾶς, Νέας Πέτρας καὶ Νέας Καμῆλας, πού κεντρικὸ πρόσωπο δὲν εἶναι ἡ Μαμὴ ἀλλὰ ἡ Μπάμπο Γκιουνοῦ, Μπάμπο Ρόκα, δηλαδή ἡ Γιαγιά καὶ γιορτάζονται τὰ θρεξούδια τῆς, γίνονται πολλοὶ αὐτοσχεδιασμοὶ πού καὶ πάλι ἀποτελοῦν τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς διασκέδασης τῶν γυναικῶν πού ἔχουν καὶ τὸ ἀποκλειστικὸ δικαίωμα συμμετοχῆς σὲ αὐτήν.

Ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀποκλειστικότητα συμμετοχῆς, τὸ γεγονός ὅτι ἀπασύρονται σὲ κλειστὸ χῶρο ὅπου κανένας δὲν μπορεῖ νὰ παρακολουθήσει τί γίνεται ἐκεῖ καὶ κυρίως οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ πού δίνουν τὴν ἐξουσία στὶς γυναῖκες, ἔχει ὀδηγήσει σὲ ἐσφαλμένες ἐντυπώσεις καὶ συμπεράσματα μὲ ἀποτέλεσμα νὰ χάσῃ τὸ ἀρχικὸ του ὄνομα τὸ ἔθιμο καὶ νὰ μετονομαστῆ σὲ Γυναικοκρατία. Οἱ γυναῖκες τῆς Μονοκκλησιᾶς ὅμως βεβαιώνουν πῶς κανένα ἀπολύτως μυστικὸ μνητικὸ ἢ ἔτι, δὴποτε ἄλλο δὲν ὑπάρχει καὶ στὸν κλειστὸ χῶρο ἀπλῶς διασκεδάζουν πῶς ἐλεύθερα μακριὰ ἀπὸ τὰ βλέμματα τῶν περιέργων καὶ τῶν εἰρωνευομένων. Σὰν μικρὴ ἐκδίκηση γιὰ τὴν περιέργεια τῶν ἀντρῶν μάλιστα ὑποκρίνονται πῶς «κάτι γίνεται πού δὲν κάνει γὰρ τὸ μάθη κανεῖς» καὶ πολὺ λογικά, διασκεδάζουν μὲ τὴν ἀμηχανία καὶ τὴν ἀφέλεια ὅσων τὶς πιστεύουν.

Δὲν πρόκειται γιὰ Γυναικοκρατία παρὰ μόνον σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ διασκέδαση καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἔχουν τὴν ἡμέρα τους ἐλεύθερη ἀπὸ μερικὲς φροντίδες τοῦ νοικοκυριοῦ ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν συναίνεση τῶν συζύγων¹⁷ πού πρα-

17) Χαρακτηριστικώτατα ἄκουσα ἀπὸ ἄντρες καὶ γυναῖκες καὶ στὴ Μονοκκλησιὰ καὶ στὸ Κίτρος πῶς «ἐν δὲν θέλουν οἱ ἄντρες δὲν γίνεται τίποτε». Κι' ἐπειδὴ θέλουν καὶ συνδιασκεδάζουν κι' αὐτοὶ καὶ πᾶντως περνοῦν πολλὰς ὥρες μεταξὺ τους πρῶγοντας τὰ ἑορτάσματα φαγητὰ πού ἐτοίμαζαν οἱ γυναῖκες τους πρὶν φύγουν γιὰ τὸ σπίτι τῆς Μαμῆς, κι' ἐπειδὴ ἀνάμνησιν ἢ τηλεόραση καὶ γενικὰ ἢ βηματοδότητα γοητεύει κι' ὁ τουρισμὸς ἀφέλει τὰ οἰκονομικὰ τοῦ χωριοῦ μὲ τὴν σურφοῦ τῶν περιέργων, ὄχι μόνον ἐθάρρουν ἀλλὰ καὶ βοήθουν σηματοδότηματα στὴν ὀργάνωση τῆς γιορτῆς, στὴν Μονοκκλησιὰ καὶ τελευ-

γματικά ἀγαποῦν τίς γυναῖκες τους καί εὐχαρίστως δέχονται νὰ δώσουν τὴν ἡμέρα αὐτὴ δική τους. Πολὺ περισσότερο ἀφοῦ πρόκειται νὰ τιμηθοῦν οἱ γιαγιάδες πού σέ ὄλο τὸ Δωδεκάημερο εἶχαν ἐπιφορτισθῆ με περισσότερες φροντίδες καὶ κλείσιμο στό σπίτι γιατί ἦσαν ἡμέρες γιορτῆς καὶ οἱ νεότεροι διασκέδαζαν. Οὔτε Γυναικοκρατία, οὔτε μυητικό μυστικό.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει τὴν 8η Ἰανουαρίου καὶ με τίς Μπαγιώτισσες τοῦ Κίτρος. Μόνον πού ἐδῶ, πρόκειται γιὰ ἡμέρα ἀφιερωμένη στὴ Μητέρα καὶ τὴν γυναῖκα πού τὴν βοηθᾷ στὴν καλὴ γέννα. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ αὐτοσχεδιασμοὶ ἔχουν περισσότερο ἀνάλογο περιεχόμενο, ἐνῶ τῆς Μονοκκλησιᾶς εἶναι ἀπλὸ ξεφάντωμα τῶν γυναικῶν.

Πάντοτε ἔτσι γινόταν καὶ στὴν «πατρίδα» στὴν Ἀνατολικὴ Ρωμυλία δεβαίωνουν οἱ πολὺ ἡλικιωμένες καὶ στό Κίτρος καὶ στὴν Μονοκκλησιᾶ.

Ἡ γυναικεῖα δραστηριότητα στό Κίτρος ἐξ ἄλλου δὲν παρουσιάζει ἐκτός ἀπὸ τὸ ἔθιμο, τίποτε τὸ ἰδιαίτερο.

Τὸ χωριὸ εἶναι χτισμένο στὰ ἐρείπια τῆς Ἀρχαίας Πύδνας ἀπὸ πρόσφυγες τῆς Ἀνατ. Ρωμυλίας καὶ Ποντίους καὶ μπορεῖ νὰ χαρακτηριστῆ σὰν ἓνα τυπικὸ σύγχρονο χωριό. Δὲν εἶναι φτωχὸ καθόλου καὶ ἡ σκληρὴ δουλειὰ τῶν ξερριζωμένων πού στέριωσαν ἐκεῖ, ἔχει μεταβάλει τὸν τόπο πού βρῆκαν ὄλο φίδια καὶ ἀγριάδα, σὲ ἀποδοτικὴ γῆ.

Οἱ κάτοικοι του εἶναι εὐθυμοὶ καὶ αἰσιδόξοι ἄνθρωποι. Οἱ ἄντρες ἀγαποῦν τίς γυναῖκες τους καὶ διασκεδάζουν τίς γιορτές καὶ τὰ Σαββατοκύριακα μαζί τους στὰ μικρὰ κέντρα τοῦ χωριοῦ ἀλλὰ καὶ στὴ γειτονικὴ Κατερίνη.

Βλέπουν τὴν Ἡμέρα τῆς Μπάμπος σὰν ἡμέρα τῆς γυναῖκας πού τεκνοποιεῖ καὶ τῆς Μαιῆς ἀκόμη περισσότερο, ἀλλὰ καὶ σὰν μίᾶ ἀκόμη εὐκαιρία νὰ διασκεδάσουν καὶ νὰ δείξουν τὴν ἀγάπη τους καὶ τὴν ἐκτίμησή τους καὶ στὶς γυναῖκες τους καὶ στὴν Μαιῆ τοῦ χωριοῦ τους.

Με τὴν ἀπλουστευση τῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴν ἀξιοπρέπεια τῆς γυναῖκας, τὸ ἔθιμο ἀνοίγει διαρκῶς καὶ περισσότερο καὶ γίνεται κοινὴ διασκέδαση. Ἡ ἐλευθεροστομία πού ὀπισωδήποτε δὲν εἶναι καὶ τόσο ἐξω ἀπὸ τὰ ὄρια, δὲν

καὶ καὶ στό Κίτρος, ἔπου καὶ «σούμερα» βανέζονται ἀπὸ τὴ Μονοκκλησιᾶ ἀκόμη.

18) Ἔβναι χαρακτηριστικὸ ἄλλωστε πὼς στὴν Μπάμπη, ἢ πρόσκληση γίνονται ἀπὸ τὴν ἔθνη τὴν Μαιῆ τοῦ χωριοῦ πρὸς τίς πελάτισσές της γιὰ νὰ τίς περιποιηθῆ σπίτι της με γέθμα κλπ. Ἄν ἦσαν περισσότερες ἀπὸ μίᾶ τότε κάθε μίᾶ εἶχε προσκεκλημένες τίς δικές της πελάτισσες. Ἡ πρόσκληση γινόταν με τὸν συνηθισμένο τρόπο. Ἐβναι πὲ ἓνα παιδάκι μίᾶ μικρὴ ἰάμοιθῆ καὶ κείνο πῆγγανε στὶς πελάτισσες πού εἶχαν ὑποδειχτῆ με μίᾶ «μπούκλα» οὔζο κί' ἓνα κομμάτι θαυλικό. Κερνοῦσε τὴν πελάτισσα καὶ τῆς διεβίθαιε τὴν πρόσκληση. Ἐβναι ἡ γυναικεῖα συμμετοχὴ καὶ μάλιστα τῶν ἐγγάμων πού εἶχαν τεκνοποιήσει κατὰ πρῶτο λόγο ἦταν ἐντελῶς φυσικὴ ἀπὸ μόνη της. Φυσικὸ ἦταν ἐπίσης νὰ γίνονται τὰ περισσότερα ἐστὶν κλειστὸ γῶρο τοῦ σπιτιοῦ τῆς Μαιῆς καὶ ἐκεῖ νὰ θίνεσαι ἢ εὐχέρεια στὶς γυναῖκες νὰ «λένε καὶ βικά τους» πού σημαίνει συζητήσεις καὶ ἀστερομοδὸς γῶρο ἀπὸ τὴν τεκνοποιεῖα.

Εἶναι φανερό πὺς ἡ σύμπτωση τῆς ἡμέρας μνήμης τῆς ἀλλὰ καὶ ἡ μυστικὴ διάθεση νὰ συνδεθῇ τὸ ἔθιμο μὲ τὴ θρησκεία ἔχουν δημιουργήσει ὅλο τὸν μῦθο τῆς Ἁγίας Δομνῆς.

Ἀσφαλῶς γιὰ νὰ διευκρινισθοῦν πολλὰ πράγματα ἀπὸ τὸ ἔθιμο, θὰ πρέπει νὰ μελετηθῇ συγκριτικὰ μὲ τὸ παράλληλο τῆς Μονοκκλησιᾶς, Νέας Πέτρας καὶ Νέας Καμῆλας, ἕπως φυσικὰ μὲ τὸ παρόμοιο τῆς Μαυροθάλασσης καὶ τοῦ Πολύκαστρου. Κάπου πρέπει νὰ συναντῶνται οἱ ἀπαρχές στὰ ἔθιμα αὐτά.

Εἶναι γεγονός πὺς στὰ ἀρχαῖα κείμενα, βρίσκουμε πολλὰ κοινὰ σημεῖα τοῦ ἔθιμου μὲ τὰ Θεσμοφόρια καὶ μάλιστα μὲ τὴν τρίτῃ ἡμέρα, τὰ Καλλιγένεια. Οἱ γιορτὲς ὅμως μὲ ἀποκλειστικὰ γυναικεῖα συμμετοχὴ ὅπου ἐπικρατοῦσε ἐλευθεροστομία δὲν περιορίζεται στὰ Καλλιγένεια, γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν γνωρίζουμε ἔτσι κι' ἄλλοιῶς πολλὰ πράγματα.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ ΣΕ ΑΡΧΑΙΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Βασικὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα βρίσκουμε παράλληλα ἀνάμεσα στὰ Θεσμοφόρια καὶ τὴ Μέρα τῆς Μπάμπος εἶναι ἀρκετὰ καὶ ἐντυπωσιακὰ.

Ἀπὸ τὰ σχετικὰ ἀποσπάσματα τῶν ἀρχαίων κειμένων τὰ ὁποῖα παραθέτει ὁ FARNELL στὸ CULTS OF THE GREEK STATES ἀναφέρουμε.

1) Ἀριστοφάνης Θεσμοφοριάζουσαι I. 1148: ἤκετ' εὐφρονες ἴλαοι / πότνιαι ἄλσος ἐς ὑμέτερον / ἄνδρας ἴν' οὐ θέμις ἐνορᾶν / ὄργια σεμνὰ θεοῖν ἵνα λαμπάσι / ...! 3.80 ἐν τῷ δῆμῳ κεκτημένος τὸν τριτάλαντον οἶκον... ἠναγκάζετο ἄν ὑπὲρ τῆς γαιετῆς γυναικὸς καὶ Θεσμοφόρια ἐστιᾶν γυναῖκας. 8. 19 αἱ τε γυναῖκες αἱ τῶν δημοτῶν μετὰ ταῦτα προὔκριναν αὐτὴν μετὰ τῆς Διοκλεούς γυναικὸς... ἄρχεις ἐς τὰ Θεσμοφόρια καὶ ποιεῖν τὰ νομιζόμενα μετ' ἐκείνης.

Φώτιος: Στήνια ἐορτὴ Ἀθήνησιν, ἐν ἣ ἐδόκει ἡ ἄνοδος γενέσθαι τῆς Δήμητρος ἐλοιδωροῦντο δ' ἐν αὐτῷ νυκτὸς αἱ γυναῖκες ἀλλήλοις. (οὕτως Εὐβουλος).

Ἀπολλώνιος Βιβλ... 1. 5, 1 γραῖα τις Ἰάμβη, σκώψασα τὴν θεὸν ἐποίησε μειδιᾶσαι διὰ τοῦτον ἐν τοῖς θεσμοφορίοις τὰς γυναῖκας σκώπτειν λέγουσιν.

Σχολιαστῆς Λουκιανοῦ REIN MYS 25 (1870) σ. 548 Θεσμοφορία ἐορτὴ Ἑλλήνων καλεῖται μυστήρια περιέχουσα, τὰ δὲ αὐτὰ καὶ Σκιρροφορία καλεῖται.. εἰς οὖν τιμὴν τοῦ Εὐβουλέως ριπτεῖσθαι τοὺς χοίρους εἰς τὰ χάσματα τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης. τὰ δὲ σαπέντα τῶν ἐμληθέντων εἰς τὰ μέγαρα καταναφέρουσιν ἀντλήτρια καλούμεναι γυναῖκες, καθαρεύουσαι τριῶν ἡμερῶν αἱ καταβαίνουσιν εἰς τὰ ἄδυτα καὶ ἀνεγκᾶσαι ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τῶν βωμῶν· ὧν νομίζουσι τὸν λαμβάνοντα καὶ τῷ σπόρῳ συγκαταβάλλοντα εὐφορίαν ἔξειν. λέγουσι δὲ καὶ δράκοντας κάτω εἶναι περὶ τὰ χάσματα, οὓς τὰ πολλὰ τῶν βληθέντων κατεσθίειν. διὸ καὶ κρότον γίγνεσθαι ὅταν ἀντλῶσιν αἱ γυναῖκες, καὶ ὅταν ἀποτιθῶνται πάλιν τὰ πλάσματα ἐκεῖνα ἵνα ἀναχωρήσωσιν οἱ δράκοντες οὓς νομίζουσι φρουροὺς τῶν ἀδύτων. τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἀρρητοφόρια καλεῖται, καὶ ἄγεται τὸν αὐτὸν λόγον ἔχοντα περὶ τῆς τῶν καρπῶν γενέσεως καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σπορᾶς. ἀναφέρονται δὲ κανταῦθα ἄρρητα ἱερὰ ἐκ στέατος καὶ σίτου

κατασκευασμένα μιμήματα δρακόντων και ανδρών σχημάτων. λαμβάνουσι δὲ κώνους θαλλοῦς διὰ τὸ πολύγονον τοῦ φυτοῦ. ἐκβάλλονται δὲ καὶ εἰς τὰ μέγαρα οὕτως καλούμενα ἄδυτά ἐκεῖνα τε καὶ χοῖροι, ὡς ἤδη ἔφαμεν, καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ πολύτοκον εἰς σύνθημα τῆς γενέσεως τῶν καρπῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων...

Παυσ. 7. 27, 9...τρίτη δὲ ἡμέρα ὑπεξίσαισι οἱ ἄνδρες ἐκ τοῦ ἱεροῦ, καταλειπόμενοι δὲ αἱ γυναῖκες δρῶσιν ἐν τῇ νυκτὶ ὅποσα νόμος ἐστὶν αὐταῖς· ἀπελαύνονται δὲ οὐχ οἱ ἄνδρες μόνον ἀλλὰ καὶ τῶν κυνῶν τὸ ἄρρεν. ἐς δὲ τὴν ἐπιούσαν ἀφικομένων ἐς ἱερὸν τῶν ἀνδρῶν, αἱ γυναῖκες τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἀνὰ μέρος ἐς τὰς γυναῖκας οἱ ἄνδρες γέλῳ τε ἐς ἀλλήλους χρώνται καὶ σκώμιασιν.

Παυσ. 8. 36, 6...γυναίξει δὲ ἐς αὐτὸ εἰσοδός ἐστι μόναις.

Ἀθήναιος 647 Α. Ἡρακλείδης ὁ Συρακόσιος ἐν τῇ περὶ θεσμῶν ἐν Συρακούσαις φησὶ τῆς τοῦ παντελείου τῶν θεσμοφοριῶν ἐκ σησάμου καὶ μέλιτος κατασκευάζεσθαι ἐφηβαῖα γυναικεία ἃ καλεῖσθε κατὰ πᾶσαν τὴν Σικελίαν μυλλοῦς καὶ περιφέρεσθαι ταῖς θεαῖς.

Διόδωρος Σικελιώτης 5. 4 οἱ δὲ κατὰ τὴν Σικελίαν... τῆς Δήμητρος τὸν καιρὸν τῆς θυσίας προέκριναν ἐν ᾧ τὴν ἀρχὴν τοῦ σπόρου ὁ σίτος λαμβάνει. ἐπὶ δὲ ἡμέρας δέκα πανήγυριν ἄγουσιν ἐπώνυμον τῆς θεοῦ ταύτης, τῇ τε λαμπρότητι τῆς παρασκευῆς μεγαλοπρεπεστάτην καὶ τῇ Παρασκευῇ μιμούμενοι τὸν ἀρχαῖον βίον ἔθος δὲ ἐστὶν αὐτοῖς ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις αἰσχρολογεῖν κατὰ τὰς πρὸς ἀλλήλους ὀμιλίας διὰ τὸ τὴν θεὸν ἐπὶ τῇ τῆς κόρης ἀρπαγῇ λυπομένην γελᾶσαι διὰ τὴν αἰσχρολογίαν.

Ἐπιγραφή ἀπὸ Μεσσήνας C.I.G. 1164... ἐν Ἐλευσινίοις Δάματρι θύσει χοιρίδιον ἄρσεν, ἄρτον διὰ σαάμων... ἄρσης δὲ οὐδεὶς παρέσται... Δεσποῖνα χοῖραν ἄρσεν, ἄρτον διὰ σαάμων, Πλούτωνι χοῖρον ἄρσεν, ἄρτον προχαρέα (;) Περσεφόνα χοῖρον ἄρσεν, ἄρτον· Τύχα χοῖρον ἄρσεν.

Ἀθήναιος 478 Πολέμων... φησὶ «μετὰ δὲ ταῦτα τὴν τελετὴν ποιεῖ καὶ αἰρεῖ τὰ ἐκ τῆς θαλάμης καὶ νέμει ὅσοι ἄνω τὸ κέρνος περεννηγοχότες. τοῦτο δ' ἐστὶν ἀγγεῖον κεραμεῶν ἔχον ἐν αὐτῇ πολλοὺς κοτυλίδικους κεκολλημένους ἔνεισι δ' ἐν αὐτοῖς ὄρμινοι, μήκωνες λευκοί, πυροί, κριθαί, πισοί, λάθυροι, ὄχροι, φακοί, κύαμοι, ζεαί, θρόμος, παλάθιον, μέλι, ἔλαιον, γάλα, οἶνος δῖον, ἔριον ἄπλυτον. ὁ δὲ τοῦτο βαστάσας οἶον λικνοφορήσας τούτων γεύεται.

Τ Α Λ Ω Α ἐπίσης ἔχουν πολλὰ κοινὰ σημεῖα.

Σχολ. Λουκιανοῦ DIAL MERETR (RHENV MUS) Ἄλωα ἑορτὴ Ἀθήνησι μυστήρια περιέχουσα Δήμητρος καὶ Κόρης καὶ Διονύσου ἐπὶ τῇ τομῇ τῶν ἀμπέλων καὶ τῇ γεύσει τοῦ ἀποκειμένου ἤδη οἴνου... (πέμματα), προτίθεται αἰσχύναις ἀνδρείαις ἐοικότα... τελετὴ τις εἰσάγεται γυναικῶν ἐν Ἐλευσί... καὶ παιδία λέγονται πολλὰ καὶ σκώμματα... οἶνος τε πολλὴ πρόκειται καὶ τράπεζαι γέμουσαι βρωμάτων πλὴν τῶν τῶν ἀπειρημένων ἐν τῇ μυστικῇ, ροῖαίς φημι καὶ μῆλου καὶ ὀρνίθων κατοικιδίων καὶ ὠν καὶ τρίγλης. παρατιθέασαι δὲ καὶ τὰς τραπέζας οἱ ἄρχοντες καὶ ἕνδον καταλιπόντες ταῖς γυναίξιν αὐτοὶ χωρίζονται ἕξω διαμένοντες.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΡΩΣΣΙΔΟΥ

Υποθηκοφύλακος Κομοτηνῆς

Ο ΘΡΑΚΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΝ ΑΓΩΝΑ 1821

22 Φεβρουαρίου 1821

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΑΡΧΙΖΕΙ

Ὁ Σταμάτης Κουμπάρης, ὁ ἀπὸ Μεσημβρίας τῆς Βορείου Θράκης φλογερὸς ἀγωνιστὴς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ προσωπικὸς συνεργάτης τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη, στὰ ἐν εἶδει ἡμερολογίου σημειώματά του ποὺ βρέθηκαν τυχαῖα, περιέσωσε καὶ μιὰ ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως ποὺ εἶχε λάβει στὴν Ὀδησσὸ κατὰ τὶς παραμονὲς τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνα, ἀπὸ τὸ Κισνόβι τῆς Βεσσαραβίας, ὅπου καὶ τὸ οἰκογενειακὸ κτῆμα τῶν Ὑψηλάντων.

«... Τὸν Φεβρουάριο μῆνα τῆ 1821 ἔτος, γράφει ὁ Σταμάτης Κουμπάρης, τὸ πρῶτον Σάββατον τῆς Ἁγίας Μεγάλης τεσσαρακοστῆς τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου, λαμβάνω ἐπιστολὴν ἀπὸ Κισνόβι παρὰ τοῦ Ἀλεξ. Ὑψηλάντου ὁ ὁποῖος μοὶ ἔγραφε οὕτως. «Ἀδελφὲ Σταμάτη Κουμπάρη. Εἶναι καιρὸς. Ἦλθε ἡ ὥρα, ὅπου θὰ ἀποφασισθῇ ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας καὶ τῶν ἀδελφῶν μας. Ἐγὼ μὲ τοὺς ἀδελφούς μου καὶ μὲ τὸν Κνιάζ (πρίγκηπα) Κατακουζηνὸν ἀφήνομεν τὴν γῆν τῆς Ρωσίας καὶ περνοῦμεν εἰς Ἰάσιον. Ἐκεῖ προετοιμάσα τὰ πάντα καὶ τὴν πρώτην Κυριακὴν τῆς τεσσαρακοστῆς τῆς ὀνομαζομένης Ὀρθοδοξίας ὑψώνω εἰς Ἰάσιον τὴν σημαίαν τῆς Ἐλευθερίας μας καὶ τῶν ἀδελφῶν μας. Λοιπὸν εἰδοποίησε τοὺς αὐτοῦ ἀδελφούς μας νὰ τρέξωμεν εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος ἐνθουμούμενοι τὸν ὄρκον ὅπου ἔδωσαν διὰ τὴν πατρίδα των καὶ τῶν ἀδελφῶν των. Εἰς Ἰάσιον περιμένω καὶ ἐσὲ τὸν ἴδιον».

Ὁ Ἡλίας Φωτεινὸς Πελοποννήσιος τὴν καταγωγὴν, γνώστης τῶν ἱστορικῶν γεγονότων τῆς περιόδου ἐκείνης καὶ ἀπὸ προσωπικὴν του ἀντίληψιν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ σημειώματα τοῦ πατέρα του καὶ ἄλλων συγχρόνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, στὸ βιβλίον του «οἱ Ἄθλοι τῆς ἐν Βλαχίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως το 1821» γράφει τὰ ἑξῆς:

Ἡμέρα τῆς ἐνάρξεως τῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι πασίγνωστος ὅτι ἦτο ἡ 25ῃ Μαρτίου ἀποφασισμένη δι' ὅλα τὰ μέρη. Ἀλλὰ τὸ ἐκραγὲν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Σούτσου κίνημα τοῦ μνημένου

εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν Βλάχου ἡγέτου Θεοδώρου Βλαδιμηρέσκου ἐθεωρήθη ἀπὸ τοὺς κύκλους τῆς ἡγεσίας τῶν Φιλικῶν ὡς εὐκαιρία διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐξέλιξιν τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐπετάχυνε τὴν ἐξοδὸν τοῦ Ὑψηλάντου.

Τὴν 22αν Φεβρουαρίου (μὲ τὸ παλῆθ ἡμερολόγιον) ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης πέρασε τὰ σύνορα τῆς Βεσσαραβίας καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἀρχίσει.

Ὅλοι σχεδὸν ὅσοι ἔγραφαν μετέπειτα ἱστορία τοῦ ἀγῶνος παρεσιώπησαν ἢ δὲν ἐξετίμησαν ὅσον ἔπρεπε τὴν σημασίαν πού εἶχε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν ἢ ἐξοδὸς αὐτῆ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς, ἢ διάβασις δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην τοῦ συνοριακοῦ μεταξὺ Ρωσίας καὶ ἡγεμονιῶν ποταμοῦ Προύθου ὡσὰν ἢ ἐξοδὸς ἐκεῖνη τοῦ ἀρχηγοῦ γὰ ἦταν ἀσχετὴ μὲ τὴν ἐκπαγεῖσαν μετὰ ἓνα περίπου μῆνα ἐπανάστασιν εἰς τὴν Νότιον Ἑλλάδα τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουσι ἔτσι ὡς ἓνα ἀπρογραμμάτιστον καὶ ἀπροετοίμαστο γεγονός.

Ἐχει γραφῆ κατ' ἐπανάληψιν ὅτι τὰ ἔργα τῶν ἱστοριογράφων μας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως διαπνεύονται ἀπὸ μία ρωμαντικὴ διάθεσις ἢ ὅτι, ὅπως καὶ ὁ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους ἐρευνητὴς τῆς ἱστορίας τῆς ἐπαναστάσεως Δημήτρης Φωτιάδης τονίζει, ἡ ἐπίσημη ἱστορικὴ παράδοσις τῆς περιόδου ἐμφανίζει ἓνα εἶδωλον τοῦ 21 καθρεφτισμένο εἰς θαμπὸ νερὸ καὶ ὄχι τὸ πραγματικὸ 21.

Ἔτσι μετὰ πολλῶν ἄλλων ξεχάστηκε ἀπὸ τὴ μνήμην τῶν νεωτέρων καὶ ἡ ἡμερομηνία τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος καὶ τὸ σχέδιον δράσεως πού ὑπέστη καὶ πού μποροῦσε γὰ φέρη καλύτερα ἀποτελέσματα, ὅπως καὶ ἡ σημασία πού εἶχε γιὰ τὴν ὅλην ἐξέγερσιν ἢ ἐναρξιν τοῦ ἀγῶνος αὐτῆ καθ' ἑαυτήν.

Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μάλιστα κατηγορήθηκε ἀπὸ πολλοὺς ὅτι ἐκήρυξε τὴν ἐπανάστασιν πρόωρα πρὶν δηλαδὴ τὸ γένος καταστῆ πνευματικὰ καὶ ὀλικὰ ἔτοιμο γιὰ τὸ μεγάλο ἐγχεῖρημα.

Αὐτὸ τὸ δεχόταν καὶ τὸ διακήρυτταν καὶ πολλοὶ σύγχρονοὶ τοῦ μετὰ δὲ αὐτῶν καὶ ὁ Καποδίστριας, ὁ Κοραΐης, ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Ἰγνάτιος Οὐγγραβλαχίας, ὁ Κων)νος Πολυχρονιάδης καὶ ἄλλοι οἱ ὅποιοι μάλιστα καὶ κατέκριναν δριμύτατα τὸν Ὑψηλάντην.

Τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν ἐπικριτῶν τοῦ Ὑψηλάντη ἀνέλαβε κυρίως ὁ ἐκ Θράκης ἐξαίρετος ἀγωνιστὴς καὶ ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Φιλίμων, ἐσχάτως δὲ καὶ ὁ Ἑλληνὴς καθηγητὴς τῆς ἱστορίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Βιέννης κ. Πολ. Ἐνεπεκίδης ἀναδιφώντας τὰ ἀρχεῖα τῆς Αὐστρουγγρικῆς πρωτεύουσας.

Ὁ Ἰωάννης Φιλίμων ἔγραψε μετὰ πολλῶν ἄλλων καὶ τὰ ἑξῆς:

«... οὐδεὶς ἄλλος τῶν Ἑλλήνων ἀρμόδιος ἦτο πρὸς τοιαύτην ἀποστολήν καὶ ἐπομένως οὐδεὶς ἄλλος ἀμιλλᾶται πρὸς τὴν ἐξαιρετικὴν θέσιν τοῦ Ὑψηλάντου...»

Ὅλη ἡ δυσκολία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος ὑπῆρχεν ἐν τῇ ἀρχῇ, ὁ δὲ πρῶτος ὑποστηρίζας ταύτην δικαιοῦται θεωρεῖσθαι ὡς ἀποτελέσας τὸ ἥμισυ τοῦ παντὸς ἂν ὄχι πλέον τι.

Ἄς ἐνθυμηθοῦμε ἐδῶ καὶ τὶς γεμάτες ἀγωνία ἐκκλήσεις τοῦ Γρηγορίου Δικαίου ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο κατὰ τὴν προσπάθειά του νὰ ἐξεγείρῃ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπαναστάσεως διαμέρισμα τῆς χώρας.

Ἐγραφε τότε ὁ Παπαφλέσσας ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Ἐάνθον στὴν συνηθηματικὴ γλῶσσα τῶν Φιλικῶν.

«... Λοιπὸν φίλε, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ ἐπιταχύνετε τὸν σεβαστὸν Καλὸν (Ἀλ. Ὑψηλάντη) ὅτι ἂν παρέλθῃ ἑορτὴ μία καὶ δὲν φανῇ, τὰ ἀγκάθια ὡς σκοτεινιασμένα δύνανται νὰ κεντήσουν τοὺς προθύμους μας ἀνεπαισθήτως καὶ τότε ἡ ἁμαρτία ἄς εἶναι εἰς τὸν λαιμόν σας. Ἐπειδὴ ἄνευ ὑψηλοῦ ὀνόματος δὲν ἤξεύρω ἂν κατορθώωμεν βιασμένοι, ὅσον πρέπει... Ἐὰν δὲ ἀπὸ περιστάσεως ἐμποδίσθῃ ὁ καλὸς τέλος πάντων ἄς σταλθῇ ἄλλος ὁμοίός του...».

Ὁ Ἡλίας Φωτεινὸς εἶχε ἀφιερῶσει τὸ προαναφερθὲν διδλίο του στὸν πρῶτο Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος Ὁθωνα. Ἀπευθυνόμενος πρὸς αὐτὸν ἔγραφε τότε:

«Ὁ Ἕλληγν διὰ νὰ ἀποτινάξῃ τὴν ἄσπλαχγον δουλείαν, ν' ἀπολαύσῃ τὴν ἐλευθερία του καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑπαρξίν του ἦτο ἐπάναγκες νὰ προσδιορίσῃ καὶ μέρος κατάλληλον εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον διὰ τὴν εὐκόλον καὶ ἐπιτυχῇ ἔναρξιν τῆς ἐπιχειρήσεώς του.

Ὁθεν ἐκλέξας τὴν φιλάνθρωπον καὶ ὁμόθησκόν του Ρωσίαν ἐσκέλισε ἐξ αὐτῆς, ὡς Γίγας ἐν τῇ Μολδοβλαχίᾳ.

Πάραυτα δὲ κατεσκευάσθησαν αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη τῆς Δακίας ἀπὸ νεκροὺς ἀθλητῶν Ἑλλήνων... Καὶ ποῖα τ' ἀποτελέσματα τῆς τότε πάλης;

Τὸ Βασιλικὸν Λαμπρὸν Στέμμα τῆς μεγαλειότητός Σου, τοῦ πρώτου Ἄνακτος τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἴδιος συγγραφέας ἀξιολογῶντας τὸ κίνημα τῆς Μολδοβλαχίας γράφει καὶ τὰ ἐξῆς:

«Τὰ ἐν Βλαχίᾳ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως πράγματα συνήργησαν τὰ μέγιστα διὰ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸν διασκορπισμὸν τόσων μυριάδων Τούρκων οἱ ὅποιοι ἠμποδίσθησαν ἀπασχολούμενοι ἐν αὐταῖς ταῖς ἐπαρχίαις τῆς Μολδοβλαχίας δύο ὀλόκληρα ἔτη καὶ μὲ τὸν περισπασμὸν τοῦτον δὲν ἔλαβον εὐκαιρίαν τοῦ νὰ ἐπιπέσωσι ὁμοθυμαδὸν εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐκραγεῖσαν σύγχρονον ἐπανάστασιν.

Γιὰ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἐπαναστάσεως στίς ἡγεμονίες γράφει καὶ ὁ Ἰωάννης Φιλῆμων τὰ ἐξῆς ἐν συνεχείᾳ:

«... Κατὰ τί ὠφελήθη ὁ Σουλτάνος καταστρέψας μὲν τὸ μέρος ὅπερ ἦν ὁ Ὑψηλάντης ἀπωλέσας δὲ τὸ ὄλον ὑπὲρ ἦν ἡ Ἑλλάς: Ἠπατήθη ἀληθῶς

ἐκλαβὼν ἰσχυρότερον τὸ μέρος, καθ' οὗ ἐπεδόθη πάσαις δυνάμεσι καὶ δευτέρου λόγου ἴδιον τὸ ὄλον, ἐλπίσας συνεπῆ καὶ τὴν καταστροφὴν αὐτοῦ διὰ τῆς τοῦ μέρους.

Ἄλλὰ τι ἠπάτησε τοῦτον κυρίως; Ἐν ὄνομα καὶ μία τόλμη. Ὁ Ὑψηλάντης. Ἴδου ἡ ἀληθὴς ἐποψίς τοῦ στρατιωτικοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντη.

Ἐάν ὁ Ὑψηλάντης κατέβαινε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκεῖθεν ἐκίρυσεν τὴν ἐπανάστασιν ἀνεπίδεκτον ἐστὶ πάσης ἀμφιβολίας ὅτι κατεπνίγετο αὕτη παρὰ τῶν Τούρκων μόλις γενομένη καὶ ἂν ἔτι δέκα ἀντὶ ἐνὸς Ὀλύμπιοι καὶ πλείονες ἀντὶ ἐνὸς Σάββα καὶ Βλαδημηρέσκου ἐτάραττον τὴν Βλαχομπογδανίαν...».

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ Φιλήμωνος εἶναι καὶ ἡ γνώμη τὴν ὁποίαν συμμερίζονταν πολλοὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ αὐτῶν δὲ καὶ ὁ Πελοποννήσιος Φιλικὸς Ἰωάννης Παπαρηγόπουλος ὁ ὁποῖος εἰσηγούμενος εἰς τὸν Ἄλ. Ὑψηλάντην ὅτι: «ἐάν κινηθῆ πρώτη ἡ Ἑλλάς ὁ Σουλτάνος καταπνίγει αὐτὴν ἐν ἀκαρεὶ κατὰ γῆς καὶ κατὰ θάλασσαν δι' ὅσων διαθέτει προχείρων δυνάμεων ἐντὸς καὶ ἐκτὸς ταύτης» συνετέλεσεν ὥστε τελικὰ νὰ κλινῆ ἡ πλάστιγγα ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸν Βορρᾶν. Γιὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγῶνος καὶ τὴν σημασία τῆς ἔγραψε καὶ ὁ Ρῶσος ποιητῆς Ἀλέξανδρος Πούσκιν, πού διέμενε τὴν ἐποχὴν τοῦ κινήματος τοῦ Ὑψηλάντη στὴ Νότιο Ρωσία, τὰ ἐξῆς σὲ ἐπιστολὴν του:

«...Ἐν Ὁδησσῷ ἐπρόφρασα τὸ ἀξιοθαύμαστον θέαμα. Ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις, ἐν τοῖς ὁδοῖς, ἐν τοῖς πρατηρίοις, πανταχοῦ συνηθροίζοντο ὅμιλοι Ἑλλήνων, ἅπαντες ἐπώλουν παρ' ἀξίαν τὰ ὑπάρχοντά των, ἠγόραζον σπάθας, ὅπλα, πιστόλια, ἅπαντες ὁμίλουν περὶ τοῦ Λεωνίδα, τοῦ Θεμιστοκλέους, ἅπαντες ἐπορεύοντο εἰς τὸν στρατὸν τοῦ εὐτυχοῦς Ὑψηλάντου. Τὸ πρῶτο θῆμα τοῦ Ὑψηλάντου εἶναι ὠραῖον καὶ λαμπρὸν, εὐτυχῶς ἤρξατο...».

Ἄλλ' ἄς σταθοῦμε τώρα στὸ Ἰάσιο τῆς Μολδαβίας, γιὰ νὰ γοιώσουμε μαζὶ μὲ τὸν Ἰωάννη Ἀμβροσιάδη τὸν μεγάλο Φιλικὸ τῆς Ὁδησσού, τὸ ρίγος καὶ τὴν ἀνάτασι ἀπὸ εὐφρόσυνο γεγονός τῆς εὐλογίας τοῦ ἀγῶνος στὸ ναὸ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καθὼς τὸ ἀφηγεῖται σὲ ἐπιστολὴν του σταλμένη σὲ φίλον του ἐπίσης Φιλικὸν διαμέγοντα στὸ Κίσινοβο τῆς Βεσσαραβίας.

Ἰάσιον 24 Φεβρουαρίου 1821

Φίλε Μακρῆ,

Σὲ ἀσπάζομαι κἀγὼ τὸν ἀσπασμὸ τῆς Πατρίδος,

Χθὲς τὴν δωδεκάτην ὥραν τριακόσιοι πενήτηνonta ἵππεις καὶ διπλάσιοι τόσοι πεζοί, ἐκινήθημεν ἐκ τοῦ Γραικικοῦ Στρατοπέδου καὶ ἤλθομεν διὰ τῆς μεγάλης λεωφόρου ὅλοι ἔνοπλοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν, ὅπου μεταλαβόντες μετὰ τῶν ἀρχηγῶν μας τῶν ἀχράντων μυστηρίων ὑψώσαμεν τὰς Ἑλληνικὰς μας σημαίας ψάλλοντες τὸ «Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεὸς γινώτε» καὶ τὰ ἐξῆς.

Αἱ σημαῖαι μας εἶναι τρεῖς· ἡ πρώτη ἐπὶ τριῶν μορφώματος τῶν ἀνοι-

γόμενον Φοῖνικα τῆς Ἑλλάδος καταλαμπόμενον ὑπὸ τῶν ἀκτίων τοῦ ἀκαμήτου ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τὸ ἐν μέρος, ἀπὸ τὸ ἄλλο, χρυσοῦν σταυρὸν μὲ στέφανον μὲ δάφνην καὶ ἐπιγραφήν «Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ νίκα» ἢ δευτέρα τὴν Ἀνάστασιν καὶ τὸν Ἅγιο Γεώργιον ἢ τρίτη τὸν Ἅγιον Γεώργιον καὶ τὰ χρώματα τῆς Ἐθνικῆς σημαίας, δηλαδὴ τὸ κόκκινον, μαῦρον καὶ ἄσπρον.

Αἱ σημαῖαι μας αὗται γινομένης λιτανείας εὐλογήθησαν καὶ ἡγιασθήσαν παρὰ τῶν τριῶν Ἀρχιερέων καὶ τοῦ λοιποῦ Ἱεροῦ κλήρου. Ὡσαύτως εὐλογηθὲν καὶ ἡγιασθὲν τὸ ξίφος ἐδόθη τῷ πρίγκηπι Ἀλεξάνδρῳ παρὰ τοῦ Μητροπολίτου ψάλλοντος «Περίζωσε τὴν ρομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μερὸν σου δυνατὲ καὶ ἔγτεινε καὶ κατευοῦδοῦ Ἰσμαηλίτην λαὸν συντρίβων τὸν πολεμοῦντα ἡμᾶς». Εἰς ταύτην τὴν εὐχὴν, φίλε, ἀντήχησεν ἡ ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς χαρμίσσους κλαυθμούς παντὸς λαοῦ. Ἐπομένως ἐξεφωνήθη λόγος παρὰ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου προτρεπτικὸς εἰς συνδρομὴν καὶ δοῦναιαν. Ἐδόθησαν παρὰ τοῦ Μητροπολίτου αἱ σημαῖαι εἰς τοὺς σημαιοφόρους καὶ εὐλογήσαντος ἡμᾶς ἐξήλθομεν.

Μετὰ ταῦτα ἀναβάντες ἐπὶ τοὺς ἵππους μας ὄλοι ὁμοθυμαδὸν ξεσπαθήσαντες ἐφωνάξαμεν.

«Ζήτω ἡ Πατρίς...». «Θάνατος εἰς τοὺς τυρράνους». «Ἐλευθερία εἰς τὴν Ἑλλάδα».

Καὶ οὕτω ξιφοφοροῦντες ὄλοι ἵπποις τε καὶ πεζοί, ἐπιστρέψαμεν διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ εἰς τὸ Γενικὸν Στρατιωτικὸν Κατάλυμμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἔξω τῆς πόλεως.

Φαντασθῆτε τώρα, φίλε, ὅποια φρικτὰ πράγματα ἀπαντήσαμεν εἰς τὸν δρόμον. Ὁ λαὸς ἀσκεπῆς καὶ κλαίων μᾶς εὐλογεῖ. Ἡῦχето νίκην κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Αἱ γυναῖκες ἀπὸ τὰ παράθυρα ἐφώναζον μετὰ χαρᾶς. Οἱ γέροντες, τὰ παιδιὰ.

«Εἰς τὸ καλόν, φίλοι.

Εἰς τὸ καλὸν ἀδέλφια».

«Νὰ ζήσετε, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς εὐλογήσῃ».

Αἱ ἀγοραὶ ὄλοι ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὰς εὐλογίας τοῦ λαοῦ.

Σπεῦδε, φίλε Μακρῆ, νὰ εὐαγγελίσῃς τοὺς αὐτοῦ καλοῦς μας ἀδελφοὺς ταῦτα τὰ χαρμίσσυνα μηνύματα, ἀσπαζόμενός τους τὸν ἀσπασμὸν τῆς Πατρίδος. Αὔριον ἀναχωρῶμεν, καὶ εὐχήθητέ μας καλὰς προόδους.

Ἄλλ' ἐπειδὴ σπεῦδω καὶ τρέχω νὰ ἀποθάνω, σὲ παρακαλῶ νὰ μοὶ κάμῃς ὡς καλὸς ταύτην τὴν χάριν. Ὅταν οἱ ἄλλοι ἀδελφοί μας τελειώσουσι τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἀρχίσουμεν καὶ ἀξιώθῃς νὰ ἰδῆς τὸ ὁποῖον ὄλοι εὐχόμεθα ἀφιέρωσον εἰς τὴν στάκτην μου τοῦτο τὸ ἀνάθημα. «Ἡ Πατρίς μας Ἑλλάς, φίλε Ἰωάννη, ἠλευθερώθη».

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΜΒΡΟΣΙΑΔΗΣ

Ἔτσι ξεκίνησε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821.

Ἡ μνήμη ὁμῶς τοῦ γεγονότος καὶ τῶν πρωταγωνιστῶν του δὲν εἶναι ὅσον θὰ ἔπρεπε ζωηρή. Οἱ Ὑψηλάνται στὰ «ἀφιερωτικά» των πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ἔγγραφα δηλώνουν πατρίδα τους τὴν Κωνσταντινούπολη ἢ ὁποῖα γεωγραφικὰ ἀνήκει στὸ χῶρο τῆς Θράκης. Κάποιο καθήκον ἐπομένως ὑποχρεώνει ἐμᾶς ἐδῶ ἐφ' ὅσον ἡ πρωτεύουσα τοῦ Κράτους ἀδρανεῖ.

Κάποια δικαίωση ἐπιβάλλεται γιὰ τοὺς πρωταθλητὰς τοῦ ἀγῶνος.

Ὁ ἱστορικός μας Ἰωάννης Φιλῆμων στὸ βιογραφικὸ του σημεῖωμα «Ἀλεξάνδρος καὶ Δημήτριος Ὑψηλάντης» εἶχε ἐκφράσει τὴν προσωπικὴ του γνώμη γιὰ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μὲ τὰ παρακάτω λόγια:

«... Ἐὰν ὁ ἄκρος Πελοποννησιασμὸς ἀντιποιούμενος ἑαυτῷ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως, περιέκοψε τὰς δύο κυρίας ἀρχὰς ἐποχὰς αὐτῆς. Ἐὰν οὕτω τὴν μὲν 25ην Μαρτίου 1821 καθιερῶσας ὡς ἐναρκτήριον ἠδίκησε τοὺς ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου κηρυχθέντας καὶ πρωταγωνισθέντας ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις, διαγράψας ὡς ἐν μηδὲν τὰς τοιαύτας ἐνδόξους θυσίας τούτων ὑπὲρ τῆς ὅλης πατρίδος τὸ δ' ἔτος 1827 κηρύξας ὡς τὸ τέλος ἠδίκησε τοὺς μέχρι τὸ 1829 ἐξακολουθήσαντες τὸν ἀγῶνα ἐν τῇ Στερεᾷ, διαγράψας ὡς ἐν μηδὲν τοιαύτας μάχας καὶ τοιαῦτα ἀνεγερθέντα τρόπαια κατὰ τῶν βαρβάρων δικαῖα ὁμῶς καὶ ἀμερόληπτος ἡ ἱστορία, αὐτὴ ἡ ἀληθὴς φωνὴ τῶν γεγονότων θέλει καὶ ὀρίζει τὴν μὲν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῆς 24 Φεβρουαρίου 1821 ἐν ὀνόματι Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη, τὸ τέλος δὲ τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν 15ην Σεπτεμβρίου 1829 ἐν ὀνόματι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη».

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΥΨΗΛΑΝΤΗΣ

Ἡ ἱπποτικώτερη Φυσιγνωμία τοῦ ἀγῶνος

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἦταν δευτερότοκος γιὸς τοῦ φλογεροῦ ἐκείνου Ἑλληνα ἠγεμόνα τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, Κωνσταντίνου Ὑψηλάντη, τοῦ ὁποίου ἡ ὑποθήκη πρὸς τὸν πρωτότοκο γιὸς του Ἀλεξάνδρου:

«Γιέ μου μὴ λησμονήσης ποτὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες μόνον στοὺς ἑαυτοὺς των πρέπει νὰ στηρίζονται, γιὰ νὰ γίνουν ἐλεύθεροι» ἤχει μέχρι καὶ σήμερα σὰν ἱερὴ παρακαταθήκη.

Γεννήθηκε τὸ Δεκέμβριον τοῦ 1793 στὴ Βιθύη (Ἐργονκρήνη — Κουρού τσεσιμέ) τοῦ Βοσπόρου ὅπου ἀπὸ τοῦ ἔτους 1665 εἶχε ἐγκατασταθῆ ὕστερα ἀπὸ ἀφάνεια δύο αἰῶνων ἕνας κλάδος τῆς ἐπιφανοῦς οἰκογενείας τῶν Ὑψηλάντων ἢ Εἰφιλίνων.

Πρόγονοι τῆς γνωστῆς ἀγὰ τὸ Πανελλήγιον καὶ τὶς Εὐρωπαϊκὰς αὐλὰς

οικογένειας αὐτῆς τῶν Ὑψηλάντων σημειώνονται ἀπὸ τοῦ ἔτους 1010 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Τραπεζοῦντας τοῦ Πόντου ὅπου ὑπάρχει καὶ τὸ χωριὸ Ὑψηλὴ ἢ Ὑψηλα.

Ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ, δέχονται πολλοὶ ὅτι παράχθηκε κατὰ ἓνα ἰδιωματισμὸ τῆς Τραπεζοῦντίας διαλέκτου καὶ τὸ ἐπώνυμον Ὑψηλάντης ἐνῶ ὁ ἱστορικὸς Ἰωάννης Φιλίμων πού εἶναι καὶ ὁ ἱστορικὸς τῆς οικογενείας τῶν Ὑψηλάντων σημειώνει τὴν ἀντίθετη ἐκδοχὴ, ὅτι δηλαδὴ τὸ χωριὸ Ὑψηλα ὀνομάσθηκε ἔτσι ἀπὸ τὸ ἐπώνυμο τῶν Ὑψηλάντων.

Κατὰ τὸν ἴδιο ἱστορικὸ Φιλίμονα οἱ Ὑψηλάντες συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν οικογενειῶν ἐκείνων οἱ ὁποῖες μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Λατίνους, τὸ 1204 κατέφυγαν μαζὶ μὲ τὸν Ἀλέξιο Κομνηνὸ στὸν Πόντο ὅπου ἱδρυσαν τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντας.

Εἴτε ὅμως ἀπὸ τὸν Πόντο εἴτε ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη κατάγεται ἡ οικογένεια τῶν Ὑψηλάντων, βέβαιο εἶναι ὅτι οἱ πλησιέστεροι πρόγονοι τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη ἐνάμισυ καὶ πλέον αἰῶνα πρὶν ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση εἶναι ἐγκατεστημένοι στὸ Βόσπορο, τὴν Κωνσταντινούπολη δὲ σημειώνουν ὡς πατρίδα τους καὶ ὁ Δημήτριος καὶ οἱ ἀδελφοὶ του στὰ ἀφιερωτικὰ πρὸς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν γράμματά τους. (Φιλίμωνος: Ἀος τόμος τοῦ Δοκιμίου ἱστορικοῦ, σελ. 414).

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης μικρὸς ἀκολούθησε τὸν πατέρα του στὶς Ἡγεμονίες, ἀργότερα δὲ πῆγε στὴν Γαλλία ὅπου ἔλαβε στρατιωτικὴ ἐκπαίδευση καὶ κατατάχθηκε ἀκολούθως στὸ Ρωσικὸ στρατό.

Στὶς παραμονές τῆς ἐπανάστασεως ἔφερε τὸν βαθμὸ τοῦ Λοχαγοῦ.

Ὅταν τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1821 ἀποφασίσθηκε ἡ ἔξοδος τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη καὶ τῶν δύο ἄλλων ἀδελφῶν του στὶς ἡγεμονίες καὶ ἡ ἔναρξις τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως ἀπὸ τὸ βορρᾶ, ὁ Δημήτριος ἐπιφορτίσθηκε μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ὑποθέσεων τῆς οικογενείας του πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ αὐτὸν παραιτήθηκε ἀπὸ τὸν στρατὸν καὶ διέμενε μαζὶ μὲ τὴν μητέρα του Ἐλισάβετ, τὸν μικρὸν του ἀδελφὸ Γρηγόριον καὶ τὶς τρεῖς ἀδελφές του στὸ Κισνόβι τῆς Βεσσαραβίας ὅπου παράλληλα μὲ τὰ οικογενειακὰ ἀνέλαβε καὶ τὰ καθήκοντα τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας.

Σὲ λίγο ὅμως ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴ τῶν Πελοποννησίων Φιλικῶν καὶ ἰδιαίτερα τοῦ ἐκεῖ εὐρισκομένου Ἀναγνωστοπούλου καὶ τοῦ εἰς Πελοπόννησον Παπαφλέσσα ἀποφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὡς γενικὸς πληρεξούσιος τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπανάστασεως ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου.

«... ὅτι νὰ ἐπιταχυνθῇ ὁ Ὑψηλάντης, μένομιεν περιμένοντας ὄχι τὰς ἀποκρίσεις σας ἀλλ' αὐτὸν τὸν Ὑψηλάντην...»

Ἐπειδὴ ἄνευ ὑψηλοῦ ὀνόματος δὲν ἤξεύρω ἂν κατορθώσωμεν βιασμένοι ὅσον πρέπει...

Ἐὰν δὲ ἀπὸ περιστάσεις ἐμποδίσθη ὁ Ὑψηλάντης τέλος πάντων, ἄς σταλῇ

ὅμοιός του...» ἔγραφε ἐναγωνίως, ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον τὴν 22.2.1821 ὁ Γρηγόριος Δικαῖος.

Ἀφοῦ ἐξασφάλισε τὴν συγκατάθεση τῆς μητέρας του καὶ συνέστησε στὸ Κισινοῦ τριμελῆ Ἐφορία τῆς Φιλικῆς ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ξεκίνησε ὅπως γράφει ὁ ἴδιος σὲ ἐπιστολὴ του στὸν Ἐάνθο, τὴν 13ῃν Ἀπριλίου τοῦ 1821 ἔχοντας μαζί του ὡς σύμβολον καὶ τὸν Φιλικὸν Ἀναγνωστόπουλον, καὶ ἔφθασε στὰ Αὐστριακὰ σύνορα. Διέσχισε τὴν Αὐστρία χωρὶς νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Βιέννη ὡς ἔμποροῦπάλληλος τοῦ Ἀναγνωστόπουλου μὲ τὸ ψευδώνυμο Χαρίτος καὶ ἀφοῦ κινδύνευσε πολλές φορές νὰ προδοθῆ ἔφθασε τέλος στὴν Τεργέστη.

Ἐκεῖ μὲ δικῆς του δαπάνης φρόντισε νὰ προμηθευθῆ ὅλα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸν καταρτισμὸ ἐνὸς μικροῦ τακτικοῦ στρατιωτικοῦ σώματος στὴν Ἑλλάδα. Στὴν Τεργέστη συνάντησε καὶ πῆρε μαζί του καὶ τὸν ἄλλοτε Ταγματάρχη στὸν στρατὸ τοῦ Ναπολέοντα Γάλλο ἀξιωματικὸ Βαλέστα στὸν ὁποῖον καὶ ἀνέθεσε τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν ἀρχηγία τοῦ πρώτου Ἑλληνικοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Κατόπιν μὲ Ὑδραϊκὸ καράβι ἔφθασε στὴν Ὑδρα ὅπου ἀποβιβάσθηκε στὶς 8 Ἰουνίου καὶ ἔγινε δεκτὸς μὲ μεγάλο ἐνθουσιασμὸ. Μὲ τὸ ἴδιο καράβι ἔστειλε τοὺς ἄνδρες (ὑπολείμματα τοῦ Ἱεροῦ Λόχου) καὶ τὰ ἐφόδια ποὺ εἶχε μαζί του στὴν Καλαμάτα ὅπου ἐπρόκειτο νὰ συστηθῆ τὸ μικρὸ τακτικὸ σῶμα.

Ποιοὶ ἐσχημάτισαν σὲ λίγο τὸ σῶμα αὐτὸ μᾶς τὸ λέγει ὁ ἀξιωματικὸς καὶ ἱστορικὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ Χρῆστος Βυζάντιος: «...Οὗτοι κατήγοντο γράφει ὁ Κωνσταντινουπολίτης ἱστορικὸς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τῶν κατεστραμμένων ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων τῆς Θράκης, Μακεδονίας, Μικρᾶς Ἀσίας, τῶν περὶ αὐταῖς νήσων καὶ λοιπῶν μερῶν, πρὸ πάντων δὲ ἐκ νέων καλῶς ἀνατεθραμμένων καὶ τιῶν εὐπαιδευτῶν ἐχόντων καθαρὸν αἶσθημα πατριωτισμοῦ. Οὗτοι ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα ὑπηρετήσωσι τὴν πατρίδα. Μὴ ἔχοντες δὲ ἐνταῦθα οὔτε οἰκίους, οὔτε γνωρίμους εὗρον καταφύγιον ἐντιμὸν εἰς τὸ τακτικὸν σῶμα. Ἐνῶ ὁ Στερεολλαδίτης καὶ ὁ Πελοποννήσιος εἶχον τὸν καπετάνιον τοῦ Χωρίου των καὶ ὑπὸ αὐτὸν ὑπηρετοῦν ὁσάκις ἦτο ἀνάγκη ἄλλως ἐπανήρχοντο εἰς τὴν ἐστίαν των». Στὶς 19 τοῦ ἰδίου μηνὸς Ἰουνίου ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πέρασε στὴν Πελοπόννησο καὶ ὤδευσε πρὸς τὸ στρατόπεδον τῆς Τριπολιτσᾶς ὅπου ἀνέλαβε τὴν διεύθυνση τῆς πολιορκίας.

Ἡ ἀφίξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη στὴν Ἑλλάδα ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἱστορία τοῦ πρώτου χρόνου τῆς ἐπαναστάσεως.

Μὲ τὴν ἀφίξή του ἡ πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς γίνεται συστηματικώτερη καὶ ὁ ἀγῶνας τῶν Ἑλλήνων ἐξυψώνεται ὄχι μόνον στὰ μᾶτια τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ στὰ μᾶτια τῶν Τούρκων ποὺ μαθαίνουν ὅτι ἦλθε ἐπὶ τέλος ὁ «ἀφέντης» τοῦ τόπου. Γιὰ τοὺς Τούρκους ἡ ἀφίξις τοῦ Ὑψηλάντη εἶχε ἕνα ἀκόμη νόημα. Διέβλεπαν στὸ πρόσωπό του τὴν Ρωσικὴ ὑποστήριξη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη τὸν ἀδικοῦσε πολὺ.

Τὸ ἀνάστημά του ἦτο κοντό, τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπό του ἰσχνὸ καὶ τὸ κεφάλι του φαλακρό, χαρακτηριστικὰ δηλαδὴ τοῦ θεωρούμενου ἀτέλειες· στὴ χώρα τῶν πρωτόγονων σχεδὸν παιδιῶν τῆς Ἑλλάδος ὅπου ἡ ἁρμορφία καὶ ἡ ρωμαλέα σωματικὴ διάπλαση ἦταν σπουδαῖα χαρίσματα καὶ στοιχεῖα ἐπιτυχίας γιὰ τὴν ζωὴ.

Ὅμως δὲν ὑπάρχει κανένας ἱστορικὸς ποῦ νὰ μὴ τοῦ ἔχει πλέξει ἐγκώμιο καὶ ποῦ νὰ μὴ δέχεται ὅτι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὑπῆρξε ἡ πιὸ ἐξέχουσα μορφή τοῦ ἀγῶνος, θαυμαστὸς γιὰ τὴν ἀνδρεία του καὶ τὴν περιφρόνηση ποῦ ἔδειχνε πρὸς τὸν θάνατο, τὴν ἠθικὴν του ἀνωτερότητα, τὴν θέληση καὶ τὴν πίστη του στὸν ἀγῶνα, τὴν ἀφιλοκέρδειά του καὶ πρὸ παντὸς τὴν ἀμετρητὴ φιλοπατρία του στὴν ὁποία θυσίασε ὄχι μόνον τὰ ὑλικά ἀγαθὰ καὶ τὸ λαμπρὸ του μέλλον ἀλλὰ καὶ τὸν ἐγωϊσμὸ καὶ τὴν φιλοτιμία του.

Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πολέμησε σὲ πολλὰς μάχας καὶ πῆρε μέρος σὲ πολλὰς ἐκστρατεῖες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν στιγμὴν τῆς ἀφίξεώς του στὴν Ἑλλάδα μέχρι τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος. Πρὶν ἀπὸ τὴν πτώση τῆς Τριπολιτσᾶς ἐξεστράτευσεν πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Κορινθιακοῦ Κόλπου ἀπὸ τὸν Στόλον τοῦ Καρὰ Ἀλῆ ποῦ εἰσέπλευσε καὶ ἀπειλοῦσε καταστροφές, καὶ ἐξανδραποδισμοὺς, ὠδήγησε ἔπειτα κατὰ μῆνα Δεκεμβρίου τὴν πρώτην ἔφοδον κατὰ τοῦ Φρουρίου τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐξεβίασε ἀκολούθως τὴν πτώση τοῦ Φρουρίου τοῦ Ἄργους καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου.

Στὶς ἀρχὰς τοῦ 1822 καὶ ἐνῶ ἦταν Πρόεδρος τῆς πρώτης Ἐθνικῆς Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων κρίνοντας ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῆ Βορειότερα ἐξεστράτευσεν μαζί μὲ τὸν Νικηταρᾶ καὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουτσο στὴ Φθιώτιδα μὲ σκοπὸ νὰ καταλάβουν τὸ Φρούριον τῆς Λαμίας καὶ νὰ σταματήσουν τὸν ἐπερχόμενον Μαχμοῦτ πασᾶ τῆς Δράμας. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴν εἶχαν ἐκλείψει οἱ μεγάλοι ἀντιπερισπασμοὶ τῆς Τουρκίας. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης εἶχε ἀποτύχει στὶς Ἡγεμονίες, ὁ πόλεμος τῆς Περσίας εἶχε παύσει, ὁ Ἀλῆ πασᾶς εἶχε καταστραφῆ καὶ τὸ Σούλι εἶχε παραδοθεῖ. Ἀπερίσπαστος πιά ὁ Σουλτᾶνος κινούσε ἰσχυρὰς δυνάμεις στὴν ξηρὰ καὶ στὴν θάλασσα.

Τὸν Μάρτιον τοῦ 1822 προχώρησε πρὸς τὴν Ἀθήνα καὶ ἐπιχείρησε ἔφοδον κατὰ τῆς Ἀκροπόλεως ἢ ὁποία ἤμως ἀποκρούσθηκε. Δὲν κατώρθωσε ἐπίσης νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ Φρούριον τῆς Λαμίας.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822 ἡ στρατιὰ τοῦ Δράμαλη εἰσέβαλε στὴν Κορινθίαν καὶ ἐγένεσπειρε τὸν τρόμον στοὺς κατοίκους. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπιστρέψει ἐν τῷ μεταξῷ στὴν Πελοπόννησον βρέθηκε τότε στὸ στοιχεῖο του. Ἀνέλαθε νὰ ἀντιμετωπίσῃ μίαν κατάστασιν ποῦ ἐνῶ θ' ἄπρεπε νὰ τὸν φοβίξῃ θαρρεῖς πῶς τὸν γοήτευε. Ἐνῶ ὁ φόβος καὶ ὁ πανικὸς ξαπλωνόταν παντοῦ, αὐτὸς μὲ ὀλίγους στάθηκε καὶ ἀνεχαίτησε τὴν στρατιὰν στὸ Φρούριον τοῦ Ἄργους, ἐν συνεχείᾳ δὲ πολεμῶντας στὰ Δερβενάκια καὶ τὸ Ἁγιοχώρι μὲ τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους συνετέλεσε στὴν τελικὴν καταστροφὴν τοῦ ἔχθρου.

Ἡ ὠραιότερη εἰκόνα πού ἔχουμε γιὰ τὸν Δημήτριο Ὑψηλάντη εἶναι ἐκείνη πού ζωγράφισε ὁ Γερμανὸς Φιλέλλην Π. Φὸν Ἔς καὶ παριστάνει τὸν ἥρωα Ὑψηλάντη μέσα στοὺς καπνοὺς ὑπερασπιζόμενον τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1822.

Κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἀπὸ τοῦ 1823 μέχρι τῆς εἰσβολῆς τοῦ Ἰμπραήμ τοῦ 1825 ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης λυπημένος βαθύτατα διὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ἑλλάδος ἔπαψε νὰ ἀναμιγνύεται στὰ κοινὰ καὶ παρέμεινε ὡς ἰδιώτης στὴν Τρίπολη.

Ὅταν ὅμως ὁ Αἰγύπτιος Στρατάρχης ἀφοῦ κατεπάτησε ὀλόκληρη τὴν Πελοπόννησο προχωροῦσε πρὸς τὴν Ἔδραν τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως, τὸ Ναύπλιο, γιὰ νὰ καταφέρει τὸ τελειωτικὸ κτύπημα, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἐγκαταλείποντας κάθε ἄλλη σκέψη ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὀλίγων πατριωτῶν τοῦ Ναυπλίου, ὠχυρώθηκε στοὺς Μύλους τῆς Ἀργολίδος καὶ ἀφοῦ ἀγωνίσθηκε γενναῖα μαζί με τὸν Μακρυγιάννη, τὸν Κωνσταντῖνο Μαυρομιχάλη, τὸν Χατζῆ Στεφανῆ, τὸν Κάρπο Παπαδόπουλο καὶ ἄλλους κατώρθωσε νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν Αἰγύπτιο ἐπιδρομέα.

Στοὺς Μύλους τῆς Λέρνης εἶναι πού ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδωσε στὸν Γάλλο Ναύαρχο Δεριγνὸ πού ναυλοχοῦσε τυχαῖα στὸν Ἀργολικὸ καὶ πού τοῦ συνιστοῦσε νὰ ἀποχωρήσῃ ἀπὸ τὴν θέσι του γιὰτὶ δὲν ἔδλεπε καμμιὰ ἐλπίδα ἐπιτυχίας, τὴν μνημειώδη ἀπάντησιν:

—«Τὸ καθήκον μας εἶναι νὰ ἀποθάνωμεν»—.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826 τὸ θλιβερὸ ἄγγελμα τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογίου εἶχε κατακεραυνώσει τὰ πάντα. Βαθύτατη ἀθυμία, ἀμηχανία καὶ ἀπελπισία κατέλαθε τότε τὴν Γ' Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων πού εἶχε συνέλθει πρὶν λίγες μέρες στὴν Ἐπίδαυρο. Μπροστὰ στὶς τρομερὲς ἐντυπώσεις ὅλοι συμφώνησαν ὅτι μοναδικὸς τρόπος γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὸν γενικὸν κίνδυνον ἦτο ὁ συμβιβασμὸς με τὸν Σουλτάνον με τὴν μεσιτείαν καὶ προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Τότε μόνος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πού παρευρισκόταν στὴν Ἐπίδαυρο ὡς ἀπλὸς πολίτης ἐγέρθηκε καὶ διαμαρτυρήθηκε ἐντονώτατα πρὸς τὴν Ἐθνοσυνέλευση, ὑπέβαλε δὲ καὶ ἀναφορὰν εἰς τὴν ὁποίαν κατηγοροῦσε τὴν περὶ συμβιβασμοῦ καὶ μοναδικῆς μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας πράξιν ὡς παράνομη, ἀντιελληνικὴ καὶ ἀνάξιαν Ἐθνοῦς τὸ ὅποσον πολλὰς φορὰς μὲν ὑποδουλώθηκε ἀλλὰ οὐδέποτε συμβιβάσθηκε με τοὺς τυράννους του.

«... Ὁ Λαὸς, κύριαι, τοὺς εἶπε ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τὸν ὅποσον παρουσάζετε τὸ πρόσωπον δὲν σᾶς ἔδωσε πληρεξουσιότητα νὰ καταργήσετε τὴν Ἐθνικὴν καὶ πολιτικὴν ἀνεξαρτησία του... Τὰ μεγάλα Ἔθνη καὶ οἱ καλοὶ πατριῶται φαίνονται εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις τῆς πατρίδος των. Δούλος εἶναι εὐκόλο νὰ γίνῃ κανεὶς ὅταν τὸ θέλῃ. Αὐθέντης εἶναι δύσκολον. Σᾶς φοβίζει ἢ πτώσις τοῦ Μεσολογίου; Ἀφιερωθεῖτε ὡς καὶ εἰς τὰς Ἀρχὰς τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν χαρακτηριστικὴν ἐνέργειαν καὶ εἰς τὸν πατριωτισμὸν τῶν

Ἑλλήνων. . . Σὰς θορυβεῖ ἡ ἔλλειψις τῶν πόρων; καταφύγετε εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τῶν πολιτῶν. . . Ἐχομεν ἀνάγκην προστασίας; Ἄς καταφύγωμεν εἰς τοὺς ἡγεμόνας ὄλων τῶν ἔθνων. . . Ἐπιθυμοῦμεν εἰρήνην; Ἄς τρέξωμεν εἰς τὰ ὄπλα. . . Τὸ στήθος κάθε Ἑλληνοῦ ἄς γίνῃ δεύτερο Μεσολόγγι. . .». Ἄλλ' ἀντὶ τὰ ἐκτιμηθῶν ὅπως ἔπρεπε ἢ τουλάχιστον νὰ συσχετισθῶν μὲ τὸ Φιλόπατρι κίνητρό τους οἱ συλλογισμοὶ αὐτοὶ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη, ἡ Συνέλευσις ἐδόθη ἐναντίον του καὶ συνέταξε ψήφισμα μὲ τὸ ὁποῖον τοῦ στεροῦσαν ἰσόδια κάθε πολιτικὸ καὶ στρατιωτικὸ δικαίωμα. Σὰν νὰ μὴν ἀρκοῦσε δὲ αὐτὸ μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πληρεξουσίου ἄρχισαν νὰ κραυγάζουν καὶ νὰ ζητοῦν τὴν ἀτιμωτικὴν ἀποπομπὴν του ἀπὸ τὴν Ἐπίδραυρον. Ἀλλὰ εὐτυχῶς τότε ὕψωσε τὸ ἀνάστημά του ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ τοὺς συνεκράτησε: «Ὡς ἐδῶ, κύριοι, τοὺς εἶπε. Αὐτὸ μόνον δὲν γίνεται. Ἄς θυμηθῶμε ὅτι ὁ Ὑψηλάντης ἦταν ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ὅλοι μας φέρομε διαταγὰς του. . .».

Ὁ Ὑψηλάντης δικαιώθηκε ἀπὸ τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων διότι μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Λαῶν καὶ τῶν Κυβερνήσεων πολλῶν Ἑυρωπαϊκῶν Κρατῶν ἐξακολούθησε ὁ πόλεμος καὶ ἡ Ἑλλάς ἀντὶ ἐνὸς ἀξιώθηκε τριῶν ὑπερασπιστῶν. Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἡ ὁποία σὲ λίγο ἐπανέλαβε τὶς ἐργασίας τῆς στῆν Ἑρμιόνη ἀποκατέστησε τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντη σὲ ὅλα τὰ πολιτικὰ του δικαιώματα. Μὲ τὴν ἀφίξιν στῆν Ἑλλάδα τοῦ Κυβερνήτη Καποδίστρια ἄρχισε νέα περίοδος ἐνδόξου δράσεως γιὰ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντη.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ Τούρκοι εἶχαν καταλάβει ὁλόκληρην τὴν Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ ἦταν ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ ἀπαλλαγῇ γρήγορα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ περιληφθῇ μέσα στὰ σύνορα τοῦ Νέου Κράτους. Πρὸς τὸν σκοπὸ αὐτὸ ὁ κυβερνήτης διώρισε τότε τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντη στρατάρχη τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ὀργάνωσε στρατὸ ἀπὸ Ρουμελιώτες καὶ σὲ διάστημα δεκατεσσάρων μηνῶν ὕστερα ἀπὸ πολλὰ καὶ σκληρὰ μάχας κατόρθωσε ν' ἀπωθήσῃ τοὺς Τούρκους πέρα ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες καὶ νὰ ἀποδώσῃ ἐλεύθερος τὶς Ἐπαρχίαι αὐτὰς στῆν Ἑλλάδα. Στῆν Πέτρα τῆς Βοιωτίας ὅπου συνάφθηκε ἡ τελευταία μάχη τοῦ ἀγῶνος μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ Τούρκων ὑπογράφηκε ὕστερα ἀπὸ τὴν νίκην τῶν Ἑλλήνων συνθήκη μεταξὺ τοῦ Στρατάρχου Ὑψηλάντη καὶ τῶν Διοικητῶν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, περίπου 8.000 ἄνδρες, γιὰ τὴν ἀνεμπόδιστη ἐγκατάλειψιν ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος μέχρι τὶς Θερμοπύλες. Τὴν διαπραγματεύσιν τῆς συνθήκης ἀνέλαβε καὶ ἔφερε σὲ εὐτυχὲς πέρας ὁ ἐκτελὼν χρέη Γραμματέως παρὰ τῷ Στρατάρχῃ Ἰωάννης Φιλίμων.

Τὸ τελευταῖον στιγμιότυπο ἀπὸ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τὸ περιγράφει εἰς τὰ στρατιωτικὰ του ἐνθυμήματα ὁ Μακεδὼνας ἀγωνιστὴς Νικόλαος Κασομούλης, ὡς ἑξῆς:

«Ὁ ἐκ τῶν ἀρχηγῶν Οὐτζιάκαγας ἀναχωρῶν τελευταῖος ἐστάθη ἔφιππος

ἐν μέσῳ τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ ἀπέναντι τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ἀσπαζόμενος ἀνεφώνησεν:

— Ὑψηλάντη μπέτημ, Ὑψηλάντη μπέτημ, Ἀλλάχ ἀμανέτουλα, Ἀλλάχ ἀμανέτουλα. (Ὁ Θεὸς μαζί σου). Ἄντευχηθεις τουρκιστί καὶ μεγαλοφώνως ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης «Οὔρολα, οὔρολα» (ῶρα καλή), ἀπεσύρθη γεμάτος χαρὰ καὶ εὐχαρίστησιν».

Ἵστερα ἀπὸ τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὁ ἀγνὸς πατριώτης πού τόσα ἔπαθε ἀγωνιζόμενος μέσα σ' ἓνα κλίμα ὅπου κυριαρχοῦσαν τὰ πάθη, ἡ σκληρότητα καὶ οἱ ἀντιθέσεις ἐπανήλθε στὸ Ναύπλιο καὶ διορίσθηκε μέλος τῆς Διοικητικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Ἑλλάδος. Στὴ Βοιωτία στὸ δρόμο πού ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν Λειβαδιά πρὸς τὴν Χαιρώνεια καὶ δίπλα στὴν Πέτρα ἓνα χωριὸ φέρει σήμερα τὸ ὄνομα τοῦ σεμνοῦ καὶ ἐντιμοῦ ἥρωα Ὑψηλάντη.

Στις Ἡνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς, στὴν Πολιτεία Μίτσιγκαν καὶ σὲ ἀπόσταση 48 χιλιομέτρων ἀπὸ τὴν πόλιν Ντητρόιτ μία πόλις φέρει ἐπίσης τὸ ἴδιο ὄνομα. Εἶχε κτισθῆ τὴν ἐποχὴ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὅταν οἱ πρόκριτοι τῆς πόλεως συνήλθαν γιὰ νὰ ἀποφασίσουν γιὰ τὸ ὄνομά της ἔφθασε ἡ εἰδησιὴ τῆς Νίκης τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη στοὺς Μύλους τῆς Ἀργολίδος κατὰ τοῦ Ἱμπραήμ.

Ὅλοι τότε φώναξαν μὲ ἐνθουσιασμό: «Ὑψηλάντης». Ἀργότερα στήθηκε καὶ ἡ προτομὴ τοῦ ἥρωα στὴν πλατεία τῆς Ἀμερικανικῆς αὐτῆς πόλεως.

Μνημεῖο τοῦ Ὑψηλάντου ὑψώθηκε τὸ 1842 καὶ στὴν πλατεία τῆς πρώτης πρωτεύουσας τῆς Ἑλλάδος ὅπου καὶ ὁ τάφος του. Ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης πέθανε στὸ Ναύπλιο τὸ 1832.

Ἡ καρδιά καὶ ἡ σπάθη του ὅπως καὶ ἡ καρδιά καὶ ἡ σπάθη τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου φυλάχθηκαν καὶ διατηροῦνται πρὸς τιμὴν καὶ διαιώνισιν τῆς μνήμης τῶν ὑπέροχων αὐτῶν ἀνδρῶν, τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ ὁποῖος τὸ 1821 ἄρχισε καὶ τοῦ Δημητρίου ὁ ὁποῖος τὸ 1829 τελείωσε τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ

Μητροπολίτης Μαρωνείας

(1810—1821)

Ο ΕΘΝΕΡΓΑΤΗΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΠΗΣ

Ὁ Μητροπολίτης Μαρωνείας Κωνστάντιος συγκαταλέγεται μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὴν ἔκκρηξιν τῶν τοπικῶν ἐπαναστατικῶν κινήματων καὶ μετὰ τὴν τόλμην καὶ τὴν προσωπικὴν τῶν αἰγλήν ἐτόνωσαν τὸ ἠθικὸ τῶν ἀγωνιστῶν.

Ἡ ἱστορικὴ του τοποθέτησις εἶναι παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Ἐπισκόπου τῶν Σαλῶνων Ἡσαΐα καὶ τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Μυημένος ἀπὸ τοῦ 1820 εἰς τὴν Φιλικὴν ἑταιρείαν ἔφθασε ἐγκαίρως καὶ πιθανῶς μέσῳ τῆς Θάσου ἢ ὁποῖα ὑπήγετο εἰς τὴν Μητρόπολιν του, εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἐπὶ κεφαλῆς σώματος πολεμιστῶν, καὶ ἐκεῖ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου 1821 ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ εἰς τὴν Μονὴν τῶν Καρυῶν (Πρωτάτου) ἠδύλογησε τὰ ὄπλα τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν συνεχείᾳ συνεξεστράτευσε μετὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῦ εἰς τὴν Χαλκιδικίην.

Προφορικὴ παράδοσις διὰ τῆ δρᾶσιν τοῦ Μητροπολίτου Κωνσταντίου δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν Κομοτηνήν, ὅπου ἦταν καὶ τότε ἡ ἔδρα τῆς μητροπόλεως Μαρωνείας διὰ τοὺς ἰδίους λόγους ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν διεσώθη παράδοσις καὶ περὶ ἄλλων γεγονότων τῆς ἐπαναστάσεως εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος τὰ ὁποῖα δὲν ἀπληθευρώθησαν τότε ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν τυραννίαν.

Ὁ χαλασμὸς καὶ ὁ φόβος ἐμπόδισαν τὴν διατήρησιν τῆς μνήμης τῶν συμβάντων.

Μένουν ὅμως τὰ ὀλίγα γνωστὰ γραπτὰ κείμενα τὰ ὁποῖα ἐπιτρέπουν γὰρ συναχθῶν συμπεράσματα διὰ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴ φλογερὴ ἰδιοσυγκρασία τοῦ Μητροπολίτου.

Τὰ κείμενα εἶναι τὰ ἑξῆς:

— «Μιμηταὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ (Παπαῦ) ἐγένοντο καὶ ὁ ἅγιος Μαρωνείας Κωνστάντιος καὶ ὁ ἱατρὸς Εὐάγγελος ἐξεληθόντες μετὰ στρατιωτῶν». (Γερασίου Συμυρνάκη: «Τὸ Ἅγιον Ὄρος», Ἀθῆναι 1903 σελ. 172). «... καὶ ἦταν μετὰ τὴν συνοδείαν αὐτοῦ (τοῦ Ἐμμανουὴλ Παπαῦ) τότε ζηλωτῆς ὑπέρμαχος πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ὁ ἅγιος Μαρωνείας Κωνστάντιος λεγόμενος. εἶτα ὁ ἐξοχώτατος ἄρχων ἱατρὸς Εὐάγγελος μετὰ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, καὶ μετὰ τειέρας, ὡς ἔθος εἶναι εἰς στρατεύματα». — (Ἰωάννου Μαμαλάκη: «Διήγησις περὶ Ἁγίου Ὄρους ἐν καιρῷ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821». — Ἐπιστημονικὴ ἑπετηρὶς Φιλολογίας Πανμίου Θεολογίας. Τόμος Ζ'. Θεολογία 1957 σελ. 230—238).

— Ἐκ τῶν Μητροπολιτῶν Μαρωνείας γινώσκομεν... κάποιον Κωνσταντῖον (ἀπὸ Μαδεμοχώρια τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου) ὅστις τὸ 1821, ἔφυγεν ἐκ τῆς ἐπαρχίας του εἰς τὴν πατρίδα του καὶ ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὃ δὲ Μπουλουμποῦτ - Πασᾶς ἐζήτησεν αὐτὸν ἐπιμόνως καὶ ἀνοίξας τὸν τάφον αὐτοῦ, ἐπίστευσεν ὅτι ἀπέθανεν...». (Μ. Μελιρρότου: «Περιγραφή ἱστορική καὶ Γεωγραφική... τῆς Θεοσώστου ἐπαρχίας Μαρωνείας».— Κων) πολίς 1871 σελ. 70—71).

— «Κωνσταντῖος (1810—1821). Ἀρχιμανδρίτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου. Ἐξελέγη τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1810, ἐγκαταλείψας τὴν ἐπαρχίαν του «ἐκ μέσου γενομένου καὶ τὴν ἐπαρχίαν καταλιπόντος διὰ κακοβουλίαν αὐτοῦ».— (Μητροπολίτου Μαρωνείας Τιμοθέου: «Ἐπισκοπικὸς κατάλογος Μητροπόλεως Μαρωνείας». Ἐν Ἀθήναις 1963 σελ. 13).

— «...Ὁὕτω, τελετῆς ἐκκλησιαστικῆς γενομένης, (ἐν τῇ μοναστηρίῳ τῶν Καρυῶν, πρωτεύοντι ὄλων τῶν ἄλλων), καὶ τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας Κωνσταντῖου εὐλογήσαντος, ἐπανέστη ὁ Ἄθως ὑπὸ τὸν Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, ὑπερμεσοῦντος τοῦ Μαΐου». (Ἰωάν. Φιλήμονος Δοκίμιον ἱστορικὸν περὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τόμ. Γ' κεφ. Δ').

— «...Συνῆλθον ὅλοι ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Παπᾶ εἰς τὴν μονὴν τῶν Καρυῶν, τὴν πρωτεύουσαν τῶν ἄλλων...»

Μετὰ τοῦτο ἐγίνε ἐκκλησιαστικὴ τελετὴ ἱεουργούντος τοῦ μητροπολίτου Μαρωνείας Κωνσταντῖου καὶ ἐκηρύχθη ἡ ἐπανάστασις. Ὁ Ἐμμανουὴλ Παπᾶς ἀνηγορεύθη ἀρχηγὸς καὶ προστάτης τῆς Μακεδονίας (Δ. Κοκκίνου Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Κεφάλαιον 25ον).

Ὁ Ἰωάννης Φιλήμων περιέσωσε καὶ ἓνα ἄλλο ἐγγραφοὺν ὑπογραφόμενον ἀπὸ δύο ἀρχιερεῖς τοὺς τῆς Ἱερισσοῦ Ἱερόθεον καὶ τῆς Μαρωνείας Κωνσταντῖον τὸ ὁποῖον ὑπὸ ἡμερομηνίαν 1.6.1821 διαλαμβάνει καὶ τὰ ἐξῆς:

«...Εὐρισκόμενοι εἰς τὸν κίνδυνον, ὅπου οἱ Τούρκοι πέρνοντες τὰ ἄρματα, εἶχαν γὰ μᾶς κόφουιν ὅλους καὶ γὰ μᾶς σκλαβώσουν καὶ ἐκ τούτου ἐφύγαμεν εἰς τὰ βουνά, οὕτω κινδυνεύοντες ἠλεήθημεν μετὰ Θεὸν παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου καὶ ὀρθοδοξοτάτου κυρίου κυρίου Ἐμμανουὴλ Παπᾶ, προφθάσαντος μὲ τὰ χριστιανικὰ στρατεύματά του...».

Ἡ περικοπὴ αὕτη τοῦ ἐγγράφου εἶναι κατὰ τὸν συγγραφέα μία ἀκόμη ἀπόδειξις τοῦ ὅτι οἱ Τούρκοι ἐξεβίασαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Μακεδονίαν μὲ τὰς τρομερὰς καταπιέσεις τὰς ὁποίας ἤσκησεν τὸ ἀποσταλὲν ὑπὸ τοῦ Τούρκου Διοικητοῦ τῆς Θεσ)νίκης Γιουσούφ Μπέη εἰς τὸν Ἴσθμὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὄρους στρατιωτικὸν σῶμα.

Ἀποδεικνύει ὁμοίως ἐπίσης ὅτι ὁ Μαρωνείας Κωνσταντῖος εὐρίσκετο ἐγκαίρως ἐκεῖ γνωρίζων ἀσφαλῶς ὡς ἐπιφανῆς Φιλικὸς τὴν προσδιορισμένην διὰ τὴν Γενικὴν ἐξέγερσιν ὄλων τῶν μερῶν ἡμερομηνίαν, τὴν 25ην Μαρτίου τοῦ 1821.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΒΙΣΒΙΖΗΣ

Ο ΚΑΤΑΔΡΟΜΕΥΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα ποὺ φυλάσσονται στὸ ἀρχεῖο τῶν ἀγωνιστῶν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἀπὸ τὰ ἀπομνημονεύματα ἀγωνιστῶν τοῦ 21, ἀπὸ ἄρθρα ποὺ ἔχουν περιληφθῆ στὶς μεγάλες Ἑλληνικὲς ἐγκυκλοπαίδειες καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Χατζῆ Ἀντώνιος Βισβίζης, καπετάνιος καὶ πλούσιος παραδοκῦρης (ἐφοπλιστὴς ὅπως θὰ λέγαμε σήμερα) ἀπὸ τὴν Θρακικὴ Αἴνο, ἀγωνίστηκε κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 μὲ συγκινητικὴ ἀφοσίωση καὶ αὐταπάρνηση δαπανῶντας τὴν μεγάλη του περιουσία καὶ κατὰ τὸ στάδιο τῆς προπαρασκευῆς καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα μέχρι τὴν στιγμή ποὺ τὸν ὄρῃκε ὁ θάνατος.

Στὸ φάκελλό του ποὺ ὑπάρχει στὸ Ἀρχεῖο τῶν Ἀγωνιστῶν τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης μεταξύ ἄλλων σώζεται καὶ ἓνα ἀντίγραφο τοῦ ἔγγραφου τῆς κατηχήσεώς του στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία (Ἐφοδιαστικὸ) ὅπου εἶναι γραμμένα μὲ τὴν συνθηματικὴ γραφὴ τῆς Ἐταιρείας τὰ ἐξῆς συμβολικά: «Εἰς τὸ ὄνομα τῆς μελλούσης Σωτηρίας. Καθιερώνω Ἱερέα φιλικὸν καὶ ἀφιερώνω εἰς τὴν ἀγάπην τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας καὶ εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν μεγάλων ἱερέων τῶν Ἑλευσινίων τὸν συμπολίτην Χ' Ἀντώνιον ἐκ πατρίδος Αἴνου χρόνων σαράντα πέντε, ἐπάγγελμά του καπετάνιος, ὡς θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς εὐδαιμονίας τῆς πατρίδος, κατηχηθέντα καὶ ὀρκισθέντα παρ' ἐμοῦ εἰς τὰς 2 τῶν Φιλικῶν 15 Μαρτίου Ζ. Μηλιές.

2 = Πελοπόννησος.

Ζ = Ἀνθιμος Γαζῆς, κατὰ τὸ μυστικὸ Λεξικὸ τῶν Φιλικῶν.

Τὸ περίεργο ὅμως εἶναι ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ ἴδιος εἰς τὸ «ἀφιερωτικὸ» του δηλώνει ὅτι ἔχει πατρίδα του τὴν Αἴνο καὶ ἡ χήρα του ἡ ἡρωῖδα τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, Δόμνα, σὲ πολλὰς ἀναφορές της πρὸς τὴν Διοίκησιν σημειώνει τὴν πατρίδα τοῦ συζύγου της Αἴνο, καὶ ὅλοι οἱ ἀπομνημονευματογράφοι τὸν ἀναφέρουν ὡς Αἰνίτην, ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως Ἰωάννης Φιλίμων κάνει τὸ σφάλμα νὰ τὸν ἐμφανίσῃ ὡς καταγόμενον ἀπὸ τὴν γῆσο Λῆμνο καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ τὸν ἀντιγράφουν καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους ἱστοριογράφους. Ὁ καθηγητὴς τῆς ἱστορίας στὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης κ. Ἀπόστολος Βακαλόπουλος διόρθωσε στὰ συγγράμματά του αὐτὸ τὸ ἐπαναλαμβανόμενον λάθος.

Στὴ σκηνὴ τῆς Ἐπαναστάσεως ὁ γενναῖος καὶ ἐνθουσιώδης καπετάνιος Χ' Ἀντώνιος Βισβίζης ἐμφανίζεται ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, μὲ τὸ ἰδιόκτητο πλοῖο του τὴν «Καλομοῖρα».

Τὸ θρυλικὸ αὐτὸ πλοῖο ποὺ ἀναφέρεται καὶ στοὺς καταλόγους τοῦ Ἑλ-

ληγικοῦ Ναυτικοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως ἦταν ἓνα μεγάλο Βρίκι μὲ 140 ναῦτες καὶ 16 κανόνια.

Ἦταν πλοῖο πρώτης γραμμῆς καὶ εἶχε καὶ κάτω πού τὸ ξεχώριζε ἀπ' ὅλα τὰ ἄλλα πλοῖα.

Εἶχε μία εὐρύχωρη αἴθουσα πού χρησίμευσε ἀργότερα γιὰ τὶς συνεδριάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου, τῆς ἀνώτατης δηλαδὴ πολιτικῆς ἀρχῆς τῆς Ἀνατολικῆς χέρσου Ἑλλάδος καὶ τὰ θεωλώδη συμβούλιά του μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρούτσο καὶ ἄλλους μεγάλους ὀπλαρχηγούς τοῦ ἀγῶνα.

Ἡ δράση τοῦ Βισβίτζη ἄρχισε πολὺ ἐνωρίς.

Ἦδη τὸ Μάρτιο τοῦ 1821 καὶ προτοῦ ἀκόμη ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις στὴ Νότιο Ἑλλάδα μὲ τὴν κατάφορτη «Καλομοῖρα» του μεταφέρει στὸν Ἄθω, τὰ ὅπλα καὶ πολεμοφόδια τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Μακεδονίας Ἐμμανουὴλ Παπᾶ.

Στὶς ἀρχές τοῦ Μαΐου τοῦ ἰδίου ἔτους παραλαμβάνει ἀπὸ τὴν Αἴγιον τὴν οἰκογένειά του καὶ ὅσα χρήματα καὶ τιμαλφῆ εἶχε καὶ ἀνοίγεται εἰς τὸ πέλαγος. Ἐκεῖ κοντὰ στὸν κόλπο τοῦ Σάρρου συναντᾶται καὶ ἐνώνεται μὲ μιὰ μοῖρα Ψαριανῶν πλοίων.

Μὲ τὴν μοῖρα αὐτὴ μετέχει στὶς πρώτες καταδρομὲς ἐναντίον τῶν Τουρκικῶν Φρουριῶν τοῦ Βορειοανατολικοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Μέλανος κόλπου (ἀκρ. Ἰμβριτζε) ἀπ' ὅπου οἱ τολμηροὶ ναυτικοὶ λαφυραγωγῶν πυροβόλα καὶ ἄλλα πολεμοφόδια μὲ τὰ ὅποια καὶ ὠχυρώνουν τὸ Φρούριο τῶν Ψαρῶν.

Ἀπὸ κει καὶ πέρα ἀκράτητος πιά ὁ καπετὰν Βισβίτζης διατρέχει ἀκατάπαυστα τὶς θάλασσες καταδιώκοντας καὶ συλλαμβάνοντας Τουρκικὰ πλοῖα γιὰ λογαριασμὸ τῆς Κοινότητος τῶν Ψαρῶν καὶ γίνεται ὁ πανταχοῦ παρῶν φύλαξ καὶ προστάτης τῶν ἀγωνιζομένων Ἑλλήνων σὲ κρίσιμες στιγμὲς.

Περιπλέει τὴν Χαλκιδικὴν βοηθώντας τοὺς ἀγωνιστὰς τῆς Κασσάνδρας, μετέχει στὶς ναυμαχίες τοῦ Ἁγίου Ὄρους, τῆς Λέσβου (Μαΐος) καὶ τῆς Σάμου (Ἰούλιος) καὶ τὸν Δεκέμβριο σώζει στὸ Ἅγιο Ὄρος τὸν ἐγκαταλειμμένο ἀρχηγὸ τῆς Ἐπαναστάσεως τῆς Μακεδονίας Παπᾶν ὁ ὁποῖος ἄρρωστος πέθανε ἀπὸ καρδιακὴ προσβολὴ πάνω στὸ πλοῖο τοῦ Βισβίτζη πλέοντας πρὸς τὴν Ὑδρα.

Ἐν τῇ μεταξὺ ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα, προφθαίνει καὶ σώζει στὴν Πάρο τὸν πατριώτη του πλοίαρχο Ἐλευθέριον Παλαιὸν ἀπὸ τὶς ἀρπακτικὰς ἐπιθέσεις τῶν ἐντοπίων καὶ περιπολεῖ ἐπὶ ἓνα μῆνα (ἀπὸ 11 Νοεμβρίου ἕως 11 Δεκεμβρίου) ἔξω ἀπὸ τὴν Ἄνδρο γιὰ νὰ προφυλάγῃ τοὺς κατοίκους τῆς, ὅπως συμφωνήθηκε ἀπὸ κάθε βλάβῃ καὶ προπάντων ἀπὸ τὸν κίνδυνον ἐπιθέσεως τῶν Καρυστινῶν Τούρκων.

Στὶς ἀρχές τοῦ 1822 τὸν βρίσκουμε μὲ τὸ πλοῖο του στὸ πλευρὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν τοῦ Ὀλύμπου καὶ ἔπειτα στὸν Εὐβοϊκὸ ὅπου ὀδηγώντας τριάντα ἰστιοφόρα βοηθᾷ τὴν ἐκστρατεία τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοὺς Δημ. Ὑψη-

λάντην, Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦν καὶ Νικηταρῶν ἢ ὅποια εἶχε σκοπὸ τὴν κατάληψιν τοῦ Φρουρίου τῆς Λαμίας καὶ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ Ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνα Βορειότερα.

Στὴν Ἁγία Μαρίνα σώζει τοὺς κινδυνεύοντας νὰ ριχθοῦν στὴν θάλασσαν πολιορκημένους Ἑλληνας τοῦ Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦ καθὼς καὶ τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου ποὺ παρακολουθοῦσαν τὸν ἀγῶνα.

Ὁ Βισβίτζης τὴν κρίσιμην στιγμὴν στέλνει μίαν λέμβον μὲ δύο πεδινὰ κανόνια καὶ δώδεκα πυροβολητὰς στὴν ξηρὰ, κανονιοβολεῖ δὲ καὶ αὐτὸς ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τὴν παραλία.

Μὲ τὴ μαχητικὴ αὐτὴ ἐπέμβαση τοῦ καπετὰν Βισβίτζη καὶ ἐνῶ τὰ ἄλλα ταγμένα γιὰ τὸν ἴδιον σκοπὸ πλοῖα τῆς Λίμνης τῆς Εὐβοίας καὶ Τρικκέρων ἐδειλίασαν ἢ ἀδιαφόρησαν, κατορθώνουσι νὰ ἐπιβιβασθοῦν καὶ νὰ σωθοῦν αἱ τρεῖς χιλιάδες Ἑλληνας ὅπως βεβαιῶνουν μὲ τὸ κατωτέρω ἔγγραφόν τους οἱ Ἀνδρουτσοὺ καὶ Νικηταρῶς.

«Διὰ τοῦ παρόντος φανερώνομεν καὶ ἀποδεικνύομεν ὅτι ὁ Χ' Ἄντωνιος Βισβίτζης, Αἰνίτης εὐρισκόμενος μὲ τὸ καράδι του εἰς νησίον Λιθάδα, ὅστις ἀπὸ Ὀλυμπον εἶχε ἔλθει πρὸς τὸν Ἀρειὸν Πάγον διὰ ὑπόθεσιν τοῦ Γένους, καὶ ὄντες ἡμεῖς πολιορκημένοι εἰς Ἁγίαν Μαρίναν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μὲ κανόνια ἑπτὰ κτυπῶντας μας μὲ μπάλλα ἑπτὰ γρανάτας καὶ ζητώντας ἀπ' αὐτὸν διὰ μέσου τοῦ Ἀρείου Πάγου δύο κανόνια εἶχε τοῦ κάμπου, ἀμέσως ἐσηκώθη μὲ μεγάλον πατριωτισμὸν εἰς τὰ πανὰ καὶ ἦλθε μὲ τὸ καράδι του πρὸς βοήθειάν μας καὶ δίδοντάς μας τὰ δύο κανόνια τὰ ὅποια καὶ πάλιν ἔλαβεν ἐκράτησεν τρεῖς ἡμέρας πόλεμον ἀκαταπαύστως μὲ κανόνια καὶ οὕτως ἠμπόρεσε νὰ ἐμβαρκαρισθῆ ἢ κολῶνα μας ἀπὸ τρεῖς χιλιάδας καὶ νὰ σωθῆ. Καὶ τὰ προσδιορισθέντα Λιμνὰ καὶ Τρικκεριώτικα ἀπὸ Ἀρειὸν Πάγον δι' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐστάθησαν τὰ μόνα δειλιόντα καὶ ἀδιαφορήσαντα εἰς τὴν αὐτὴν ἀνάγκην.

Δι' ὃ καὶ τοῦ δίδεται τὸ παρὸν διὰ νὰ ἔχη νὰ παρησιασθῆ ἕναν καιρὸ εἰς τὸ γένος διὰ ταύτην του τὴν δούλευσιν.

Ἐκ τοῦ Μόλου Παλαιοχωρίου τῆ 15 Ἀπριλίου 1822.

Ὀδυσσεὺς Ἀντρήτζου

Νικήτας Σταματελόπουλος

Καὶ τὸ στράτευμα μὲν σώθηκε ἀλλ' ὁ Ἀρειὸς Πάγος ὁ ὁποῖος θεωροῦσε τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦ ἐμπόδιον γιὰ τὴν ἐδραίωσιν τῆς Διοικητικῆς ἐξουσίας του ἐπὶ τῶν μαχομένων ὄρηκε εὐκαιρίαν νὰ ἐπιρρίψῃ τὴν εὐθύνην τῆς ἀποτυχίας στὸν Ὀδυσσεά καὶ νὰ ὑποδείξῃ στὸν πλοίαρχον Χατζῆ Βισβίτζην νὰ σκοτώσῃ τὸν ἐρχόμενον στὸ πλοῖο του Ὀδυσσεά ὡς ἐπικίνδυνον εἰς τὴν Πατρίδα.

Ἴδου πῶς περιγράφει τὸ ἐπεισόδιον ὁ Ἄντωνιος Γεωργαντᾶς, Γραμματεὺς τοῦ Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσοῦ στίς «Ἀγαμνήσεις του».

«Εἰς τὸ πλοῖο τοῦ Χ' Βισβίτζη τὸ ὁποῖον ἐφάνη χρησιμώτατον καὶ ὠφέλιμον εἰς ὅλας τὰς μάχας τῆς θέσεως ἐκείνης διότι ἦτο τὸ καλύτερον ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα καθὼς καὶ ὁ ὀπλισμὸς του ἦτο ἐπίσης καλύτερος ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ πλοίου εἶχεν ἔλθει τότε καὶ ἡ ἀνώτερη ἀρχὴ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος ὀνομασθεῖσα Ἄρειος Πάγος, ὁ ὁποῖος ἀντιφέρετο μὲ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσο ἀνέκαθεν... ἀλλὰ ἀφοῦ ὁ Ὀδυσσεὺς εἰδοποίησε πὺς θὰ μεταβῆ ἐκεῖ εἰς τὸ πλοῖον (κληθεῖς ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον διὰ τὰ ὀμιλήσουσαν) ἐπιφόρτησαν τὸν Γεώργιον Ζορμπᾶν ἀρχηγὸν τῆς Φρουρᾶς τοῦ Ἀρείου Πάγου καθὼς καὶ τὸν πλοίαρχον Βισβίτζη, ἅμα ὁ Ὀδυσσεὺς ἤθελε ἀνέλθει εἰς τὴν κλίμακα τοῦ πλοίου νὰ ρίξουν νὰ τὸν φονεύσουν. Ἀλλὰ ἀκούσαντες οὗτοι ἀπὸ τὸ στόμα τοιοῦτων ἀνθρώπων αὐτὴν τὴν ἀποτρόπαιον ἀπόφασιν ὄχι μόνον ἀπέκρουσαν γενναίως ἀλλὰ καὶ ὅστις ἤθελε δοκιμάσει τοῦτο θὰ τὸν τιμωρήσουν σκληρῶς».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Αἰνίτης ἀγωνιστὴς Κάρπος Παπαδόπουλος στὰ ἀπομνημονεύματά του, γράφει: «Ὁ Ἄρειος Πάγος ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν πάντοτε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς δολοφονίας τοῦ Ὀδυσσεὺς εὔρε περίστασιν, ὡς ἀκολούθως. Ὁ Χ' Φισφίσης Αἰνίτης δι' ἰδίας του δαπάνης μὲ τὸ πλοῖο του ὑπηρετεῖ τὴν πατρίδα κατὰ τὸν Εὐβοϊκὸν καὶ Θερμαϊκὸν κόλπον. Ὅταν τὰ μέλη τοῦ Ἀρείου Πάγου ἦσαν ἐντὸς τοῦ πλοίου τούτου, ὁ Ὀδυσσεὺς μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ εἰς Ἀγίαν Μαρίνην στρατοπέδου του, λαθῶν τρεῖς ἀξιωματικούς του καὶ μικρὰν τινα λέμβον, ἔπλεε πρὸς τὸ πλοῖο διὰ νὰ ἐπισκευθῆ πρῶτον τὸν Ἄρειον Πάγον, καὶ ἐπομένως νὰ λάβῃ νέας διαταγὰς, φέρων πάντοτε σέβας πρὸς τοῦτον. Τότε ὁ Ἄρειος Πάγος βλέπων ἀρμοδίαν τὴν στιγμὴν καταπέθει τὸν Διοικητὴν τοῦ πλοίου μὲ ὑποχρεώσεις πολλὰς νὰ φονεύσῃ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρουτσο ἐπιβαίοντα εἰς τὸ πλοῖον.

Ὁ Χ' Φισφίσης ὑπεσχέθη μὲν κατ' ἀρχὰς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ ἐτοιμάσθη, ἀλλὰ ἅμα εἶδε τὸν Ὀδυσσεά ἐκ τοῦ πλησίον μετεμελήθη εἰπὼν εἰς τοὺς Ἀρεοπαγίτας «Κύριοι» δὲν θέλω φονεύσῃ τὸν Ὀδυσσεά ἐπειδὴ ὄχι μόνον δὲν εὕρισκω αἰτίαν τινα εἰς αὐτόν, ἀλλὰ τὸν θεωρῶ ἀναγκαῖον εἰς τὰς περιστάσεις τῆς πατρίδος».

Παρ' ὅλα ταῦτα ὁ Βισβίτζης ἐξακολουθεῖ νὰ περιπολῆ ἀκατάπαυστα στὴ στενὴ θάλασσα μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Στερεᾶς Ἑλλάδος ὑποστηρίζοντας τὴν πολιορκίαν τοῦ Εὐρίπου καὶ τὴν ἀνασυγκρότησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου εἰς τὰ Βρυσάκια.

Ὁ Μακεδόνας στρατηγὸς Καρατάσος σὲ ἐγγραφὸν του ἀπὸ 29 Ἀπριλίου 1822 βεβαιώνει. «Ὁ παρὼν καπετεῖν Χ' Ἀντωνίου Βισβίτζης εἶναι φανερὸν ὅτι τὸ καράβι του τὸ ἀφίερσε στὸ γένος καὶ πολλοὺς χρόνους ὅπου ἐμπλοκάρισεν τὸ Γρυπονῆσι καὶ ὁ πλόκος του ἐστάθη πολλὰ ὠφέλιμος εἰς τὸ γένος καὶ εἰς ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδον μ' ὅλον πού ἐγὼ ἐστάθηκα τόσον καιρὸν εἰς ἐκεῖνο τὸ στρατόπεδον σχεδὸν ἑπτὰ μῆνας καὶ εἶδον τὰ ὅσα καλὰ ἔκανεν αὐτὸ τὸ καράβι καὶ ποῖον ὠφελος μᾶς ἔφερον εἰς τὰ ἐπιχειρήματά μας δίχως

νὰ ἔχη ἀπὸ κανένα μέρος καμίαν βοήθειαν, ἀλλὰ τὸ ἀφιέρωσε τὸ καρὰβι του εἰς τὸ Γένος καὶ ὅταν τὸ Γένος ἀποκατασταθῆ πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ αὐτὸς ὡς καλὸς φιλογενὴς καὶ φιλόπατρις καὶ ἐν ταύτῃ νὰ πληρωθῆ καὶ διὰ τοὺς κόπους του, διότι τὰ ὅσα εἶδα ὁμολογῶ καὶ μένω».

Καρατάσιος - Βρυσάνια

Καὶ μετ' ὀλίγον πάλιν ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς μὲ ἔγγραφόν του μᾶς πληροφοροεῖ:

«Ἐκ τούτου φανερώνω ὅτι ὁ Καπ' Ἀγτώνης Βισβίτζης εὐρισκόμενος εἰς Λιθάθα μὲ τὸ πλοῖο του, τὸ εἰς τὴν πολιορκίαν στρατόπεδόν μας ἔχων μεγαγάλωτάτην ἀνάγκην τόσον ἀπὸ τροφᾶς ὅσον καὶ ἀπὸ πολεμοφόδια μᾶς ἔδωσε ὁ ρηθεὶς 3, τρία κανόνια τοῦ κάμπου διακοσίας πενήτηνκα ἑπτὰ ὀκ. μπαρουτι, πεντακόσια δεκάρια φυσέκια ντουφεκίων, πενήντα μπάλαι τῶν κανονίων, ἑννενηντα μπάλαι γρανάτες, εἰκοσιπέντε σακέτα μπάλα μινιαλῶν, ἑβδομήκοντα πέντε ὀκ. παξιμάδι καὶ πεντακόσιες ἐξήντα ὀκ. ἀλεύρι καὶ ὑπεσχήθη νὰ μᾶς οἰκονομήσῃ καὶ ἄλλα, ἂν λάβωμενε χρειαίαν. Καὶ οὕτω ἐκρατήσαμεν τὴν πολιορκίαν πάλιν καὶ ἐστάθημεν ἐπειδὴ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ σκορπίσωμεν ὅλοι. Διὸ δίδεται τὸ παρὸν διὰ νὰ ἔχη νὰ παρρησιασθῆ ἐν καιρῷ εἰς τὸ Γένος διὰ ταύτην τὴν δούλευσιν καὶ τὸν πατριωτισμόν».

Ἐν Λιθάθῃ τῇ 13 Μαΐου 1822

Ὀδυσσεὺς Ἀντρήτζου

Ἀλλὰ τὴν 21γν Ἰουλίου τοῦ 1822 ὁ Βισβίτζης ἀπέθανε ξαφνικὰ κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος παρέμεινε μυστηριώδης. Τὰ ἐχθρικά βόλια κτύπησαν ἄραγε τὸν ἥρωα ἢ δολοφονήθηκε ἐξ αἰτίας τῶν ἔριδων Ἀρειοπαγιδῶν καὶ Ὀδυσσεῶς, καὶ τὸν φόβον τῶν πρώτων μήπως ὁ Βισβίτζης φανερώσῃ εἰς τὸν Ὀδυσσεᾶ τὸ σχέδιόν τους γιὰ τὴν δολοφονία του, ὅπως ἀφίνει νὰ ὑπονοηθῆ ὁ Κάρπος Παπαδόπουλος στὴν συνέχεια τῶν ἀπομνημονευμάτων του; «Ὁ Χ' Φιφίσις, γράγει ὁ Κάρπος μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπέθανε μὲ αἰφνιδίον θάνατον τὸ δὲ πλοῖο του ἀφηρέθη ἀπὸ τὴν σύζυγόν του καὶ ἀπὸ τὰ δύο ἀνήλικα τέκνα του καὶ ἐδόθη εἰς τὸν Στόλον διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἠφαιστῖον χωρὶς μικρὰν ἀποζημίωσιν. Ἡ δὲ οἰκογένειά του ζῆ μὲ ἔλεος τὴν σήμερον εἰς τὴν Σύρον.

Περὶ δὲ τοῦ αἰφνιδίου θανάτου του ὅστις θέλει νὰ μάθῃ πόθεν προήλθεν ἄς ἐρωτήσῃ τοὺς τότε εὐρισκομένους εἰς τὴν Ἑλλάδα Αἰνίτας».

Χάθηκε δυστυχῶς πρόωρα, διὰ τὴν ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ὁ μεγάλος καπετάνιος τῆς Αἴνου, ὁ ἀγνὸς καὶ ἐνθουσιώδης ἀγωνιστής, ὁ ὄνειροπόλος ναυμάχος ποὺ διέθετε ἀφειδῶς τὰ πλούτη του «γιὰ νὰ κτισθῆ τὸ παλάτι τῆς ἐλευθερίας» ὅπως ἔλεγε.

Ἀπέθανε ὁ Βισβίτζης ἀγωνιζόμενος πάνω στὴν «Καλομοίρα» του ἐκεῖ στὴν μάχῃ τοῦ Εὐρίπου, ἀλλὰ ἡ μάχῃ τῆς «Καλομοίρας» δὲν σταμάτησε μὲ τὸν θάνατον τοῦ καπετάνιου.

Τὸ πλοῖο δὲν ἔμεινε ἀκυβέρνητο.

Ἡ Δόμνα ἢ τολμηρὴ γυναίκα του πού εἶχε λάβει ἀπὸ καιρὸ στὶς ἀκτὲς τῆς πατρίδος τῆς τὸ βάπτισμα τοῦ πυρὸς δὲν ἐδειλίασε. Ἀναλαμβάνει αὐτὴ τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίου.

Διατάζει νὰ κρύψουν τὸν νεκρὸ ἄνδρα τῆς καὶ μὲ τὴν βοήθεια τοῦ ὑπαρχηγοῦ τοῦ πλοίου, καπετὰν Σταυρῆ ἐξακολουθεῖ τὴν μάχην μέχρι τῆς ἐπομένης ὅτε ἀφοῦ ἐπλευσε ταχέως στὸ Λιθάδι τῆς Εὐβοίας καὶ ἔθαψε τὸν ἄνδρα τῆς στὸ Ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀναργύρων ἐπέστρεψε ἀμέσως καὶ συνέχισε ὡς καπετάνισσα τὴν πολιορκίαν μέχρι τὸ τέλος Ἰανουαρίου 1823 ὅτε ἡ Κυβέρνησις διέταξε τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας.

Ἡ φήμη τῆς Δόμνας ξεπέρασε τότε τοὺς Ἑλληνικοὺς ὀρίζοντες οἱ ἀγῶνες τῆς ἔγιναν θρῦλος καὶ ὁ θρῦλος ἔγινε τραγοῦδι:

«Πουλάκι πόθεν ἔρχεσαι, πουλάκι γι' ἀποκρίσου
μὴν εἶδες καὶ μὴν ἄκουσες γιὰ τὴν κυρὰ Δομνίτσα
τὴν ἡμορφη, τὴν δυνατή, τὴν ἀρχικαπετάννα
ποῦχει καράβι ἀτίμητο καὶ πρῶτο μὲς τὰ πρῶτα,
καράβι γοργοτάξιδο, καράβι τιμημένο,
καράβι πού πολέμησε στῆς Ἱμπρος τὸ μπουγάτσι;
Καὶ τὸ πουλάκι στάθηκε καὶ τὸ πουλάκι λέει.
Τὴν εἶδα, τὴν ἀπάντησα σιμὰ στὸ Ἁγιονόρος,
τρεις μέρες ἐπολέμαγε μὲ δυὸ χιλιάδες Τούρκους,
καράβια ἐδῶ, καράβια ἐκεῖ, καράβια παραπέρα
καὶ τούτη σὰν τὸν ἀητὸ ὄρμαγε καὶ κτυποῦσε,
δεξὰ - ζερβὰ κι' ἀνάστροφα κι' ἔπου βολοῦσε ἀκόμα.
Κι' ἄκουγες βόγγους δυνατοῦς καὶ στεναγμοὺς μεγάλους
κι' ἄκουγες κλάματα πικρὰ κατάρες στὴν κατάρα
κι' οἱ θάλασσες κοκκίνιζαν ὡς φέσι τῶν ἀγάδων».

Ὁ μεγάλος ἱστορικός μας Ἴω. Φιλῆμων ἐσημείωσε γιὰ τὴν Δόμνα, τὰ ἐξῆς: «Τοιαύτη (ὡς ἡ Μπουμπουλίνα) ἀνεδείχθη ἡ Δόμνα σύζυγος Ἀντωνίου Χ' Βισβίτζη, πλοιάρχου. Θανατωθέντος αὐτοῦ κατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Εὐβοίας ἀνέλαβε ἡ ἴδια τὴν διοίκησιν τοῦ πλοίου, ὡς ἄλλος ἀνὴρ, ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἵνα μὴ στερηθῇ ἡ πολιορκία τῆς ἀπὸ θαλάσσης βοήθειας».

Γιὰ τὸ νεκρὸ πλέον Βισβίτζη ὁ Ἀντώνιος Γαζής, ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐβεβαίωσε τὰ ἐξῆς σὲ ἀποδεικτικὸ του ἔγγραφο ἀπὸ 15 Αὐγούστου 1922... «Ὁ Φιλογενέστατος καπετάνιος Χατζῆ Βισβίτζης μὲ τὸ καράβι του ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1822 μέχρι τέλους Ἰουλίου ἐδούλευσεν εἰς τὸν Ἀρειον Πάγον καὶ μετὰ πάσης προθυμίας καὶ πίστεως, ΩΣ ΟΥΔΕΙΣ ἌΛΛΟΣ περιπλέον ἀδιαλείπτως τὸ Βόρειον Στενὸν τῆς Εὐβοίας καὶ καταπολεμῶν τὸν ἐχθρὸν εἰς τε τὴν Στυλίδαν, Θερμοπύλας τε καὶ Εὐριπον καὶ Μύλους καὶ εἰς τὰ

Βρυσάκια, ρίπτων ἀκαταπαύστως κανόνια ΜΕ ΤΑ ΙΔΙΑ ΤΟΥ ΕΦΟΔΙΑ ΠΟ-
ΛΕΜΙΚΑ καὶ φαγείς εὐδόκιμος ἐν πάσι, γίγεται δῆλον ποῦ παρόντος».

Ὅσο γιὰ τὴν «Καλομοίρα», γνωρίζομε ὅτι τὸ περίφημο βρῖκι ἔμεινε στὸν
Εὐδοϊκὸ μέχρῃς ὅτου ἀπὸ τὴν μεγάλην χρῆσιν καὶ κακὴ συντήρησιν ἐπαφε νὰ
εἶναι τὸ στερεὸ καὶ περήφανο καράβι.

Τὸ 1823 ἡ Δόμνα τὸ παρεχώρησε στοὺς Ὑδραῖους ποὺ τὸ μετέτρεψαν
σὲ πυρπολικὸ καὶ μ' αὐτὸ ὁ Πιπίνος ἀνατίναξε τὸ 1824 ἔξω ἀπὸ τὸν Τσεσμέ
τῆς Ἰωνίας τὴν Τουρκικὴν Φρεγάτα «Χαζνέ - Γκεμισί», τὸ θησαυροφυλάκιο
τοῦ Σουλτανικοῦ Στόλου.

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Π Α Π Α

Ἡ ΚΑΡΑΓΙΩΡΓΗΣ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΙΤΗΣ

Ὁ Ἄθανάσιος Καρπενησιώτης εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς πρὸ ἡρωϊκοὺς ὀπλαρ-
χηγούς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ἀγωνίσθηκε στὶς ἡγεμονίες καὶ εἶναι
γνωστὸς ὄχι τόσο γιὰ τοὺς ἡρωϊσμούς του ὅσο ἀπὸ τὸν πίνακα τοῦ Γερμανοῦ
ζωγράφου Πέτρου Φὸν Ἐς ποὺ ἀποθανάτισε τὸν ἥρωα μαχόμενον κατὰ τὴν
τελευταίαν φάσιν τῆς μάχης τοῦ Σκουλενίου λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἡρωϊκὴν του ἐξόρ-
μηση πρὸς τὸν θάνατον.

Ὁ ἱστορικὸς Ἰωάννης Φιλήμων εἰς τὸ «Δοκίμιόν» του παρομοιάζει τὸν
Ἄθανάσιον Καρπενησιώτην μὲ τὸν Ἄθανάσιον Διάκον.

«Περιέργως γράφει, δύο στερεολλαδίται ὁμώνυμοι, ὁ μὲν Δωριεύς, ὁ δὲ
Εὐρυτάν, ὁ μὲν πρῶτος ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς Θερμοπόλαις κατὰ τὴν 23ην Ἀ-
πριλίου καὶ ὁ δεύτερος ἐν τῷ Μολδαυικῷ Σκουλενίῳ κατὰ τὴν 17ην Ἰουνίου
τοῦ αὐτοῦ ἔτους, παραλληλίζονται κατὰ τε τὸ πατριωτικὸν πνεῦμα καὶ τὴν
μεγάλην στρατιωτικὴν καρδίαν δι' ἧς ἡγωνίσθησαν σταθερῶς καὶ ἐθυσιάσθη-
σαν ἐνδόξως. Ἰδίως δὲ ἰσοτίμους καθίστησιν ἀμφοτέρους ἡ περὶ τῆς προσωπι-
κῆς σωτηρίας ἡρωϊκὴ ἀρνήσις, τοῦ μὲν Ἄθανασίου Διάκου κατὰ τὸ τέλος τῆς
μάχης, τοῦ δὲ Ἄθανασίου Καρπενησιώτη πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης».

Γιὰ τὴν μάχην αὐτὴν τοῦ Σκουλενίου γράφει καὶ ὁ Διονύσιος Κόκκινος τὰ
ἑξῆς: «Ἡ ἡρωϊκὴ αὐτὴ μάχη δὲν ἔχει τὰς ἀναλόγους τῆς εἰς τὰς σελίδας τοῦ
ἀγῶνος ὡς πρὸς τὴν ἐκδήλωσιν ὁμαδικῆς ἀνδρείας καὶ ἡρωϊκῆς ἀντιστάσεως
βεβαίον θανάτου παρὰ μόνον τὴν μάχην τοῦ Ἄθανασίου Διάκου εἰς τὴν γέ-
φυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ τοῦ Παπαφλέσσα εἰς τὸ Μανιάκι». Τοῦ ἥρωος αὐτοῦ
Ἄθανασίου Καρπενησιώτη, δεξιὸν χεῖρον, ὅπως λέμε, ὑπαρχηγὸς ὅπως γράφει ὁ
Διονύσιος Κόκκινος ἢ ὑποπλαρχηγὸς ὅπως γράφει ὁ Ἰωάννης Φιλήμων ἦταν
ὁ ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀδριανουπόλεως τῆς Θράκης καταγόμενος Γεώργιος
Παπᾶ ἢ Καραγιώργης Ἀδριανουπολίτης. Ὁ Γεώργιος Παπᾶ (ἢ καὶ Κούρτο-

γλου) γεννήθηκε στὸ χωριὸ Βύσσα τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἀνατράφηκε μὲ τὴ διατηρουμένη μέχρι καὶ σήμερα στὴν προσφυγικὴ Νέα Βύσσα τοῦ Ἐβρου, ἡρωϊκὴ παράδοσι τοῦ χωριοῦ του. Ἀργότερα μετανάστευσε στὴ Μολδαβία ὅπου κατόπιν κάλεσε καὶ τοὺς ἀδελφούς του Δημήτριο, Μανουήλ, Πασχάλη καὶ Σταύρο. Τὸ 1820 μυήθηκε στὴν Φιλικὴ Ἑταιρεία μαζί μὲ τοὺς ἀδελφούς του καὶ μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ προσήλθαν στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλέξανδρου Ὑψηλάντη.

Ὁ Καραγιώργης ξεχώριζε γιὰ τὴν γενναιοφυχία καὶ τὴν μεγάλην ἀνδρεία καὶ κατάρτισε δικό του σῶμα. Ὁ Ἰωάννης Ρίζος στὴν διασωθεῖσα περιγραφή του τῶν μαχῶν Γαλατσίου καὶ Σκουλενίου σημειώνει καὶ τὰ ἐξῆς: «Πλὴν τοῦ Χιλιάρχου Καρπενησιώτη ἦσαν καὶ ἕτεροι ὄπλαρχηγοί, καπετάνοι λεγόμενοι οἵτινες δι' ἐξόδων των, εἴτε μὴ, ἐσύναξαν καὶ ἔφερον στρατιώτας, ποῖος 30, ποῖος 50 καὶ ποῖος ὀλιγωτέρους. Μεταξὺ τούτων διεκρίνετο ὁ καπετάν Γεώργιος Παπᾶ ὁ ἄλλως λεγόμενος Καρὰ Γεώργιος, ἀνὴρ τίμιος καὶ πολεμιστὴς δόκιμος».

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1821 ἡ κατάστασις στὶς ἡγεμονίες ἐπρομήγυε τὰ δεινὰ ποῦ ἐπισωρεύθησαν σὲ λίγόν. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ὕστερα ἀπὸ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Πατριάρχου καὶ τὴν ἀποκήρυξίν του ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Ρωσίας εἶχε χάσει τὸ κύρος του ὄχι μόνον στὰ ντόπια στοιχεῖα τῆς Βλαχίας ἀλλὰ καὶ πάνω στοὺς Ἕλληνας. Κινούμενος μὲ τὴν μικρὴ δύναμιν τοῦ Ἱεροῦ Λόχου καὶ τῶν μικρῶν ἀτάκτων σωμάτων ἀνάμεσα σὲ ἐχθρούς, προδότας καὶ ὑπόπτους καὶ ἀμφιπέποντας ἀποφάσισε τέλος νὰ καταλάβῃ τὸ Γαλάτσι καὶ τὸ Ἰάσιον γιὰ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἀπειλουμένην εἰσβολὴν τῶν Τούρκων ἀπὸ τὴν Βραβίαν.

Τὴν κατάληψιν καὶ ἄμυναν τοῦ Γαλατσίου τὴν ἀνέθεσε στὸν ὄπλαρχηγὸ Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην.

Ὁ Καρπενησιώτης ποῦ διέθετε μόνον 50 ἄνδρες ὅταν ἔλαβεν τὴν ἐντολὴν τοὺς ἀξήγησε σὲ 600 καὶ κατέλαβε τοὺς τρεῖς προμαχώνας ποῦ ὑπῆρχαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

Μεταξὺ αὐτῶν ποῦ προσήλθαν γιὰ τὴν υπεράσπισιν τῆς πόλεως ἦσαν καὶ ὁ Καραγιώργης.

Τὴν 30ὴν Ἀπριλίου, ὅπως ὀρθὰ προέβλεπε ὁ Ὑψηλάντης, ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Βραβίαν ὁ Φρούραχος τῆς πόλεως Γιουσούφ Περκόφτσαλη μὲ 2.000 πεζοὺς, 3.000 ἵππους καὶ λίγα πεδινὰ κανόνια καὶ πλησίασε τὴν πόλιν. Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἐχθροῦ ἦταν μεγάλη. Ἐν τούτοις οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν ἐκεῖ καὶ νὰ πολεμήσουν μὲ ὅλην τὴν δύναμίν τους ποῦ δὲν ἦταν ἄλλη ἢ δύναμιν τῆς ψυχῆς των ὅπως γράφει ὁ Διονύσιος Κόκκιος.

«... Ἦταν Σάββατον (Ἀπριλίου 30) καὶ 4 ὥρας σχεδὸν πρὶν τοῦ ἡλίου δύσεως, περιγράφεται σὲ διασωθεῖσαν ἔκθεσιν περὶ τῆς μάχης, ὅτε ὁ αὐτὸς ἐγγήγορος Ἀθανάσιος ἐπῆγε διὰ τελευταίαν, φεῦ, φορὰν εἰς τὸ ρηθὲν παλαιό-καστρον, διὰ νὰ κάμῃ τὰς παρατηρήσεις του κατὰ τὴν συνθήθειαν ἔχων μετ'

αὐτοῦ 13 μόνον ἄνδρας ἰππεῖς, ἐξ ὧν ὁ Κ. Γεώργιος Παπᾶ καὶ ὁ Κ. Βασίλης Μπουλούκμπασης διεκρίνοντο διὰ τὴν γενναϊότητά των...

Ὁ ἐχθρὸς ἤρξατο νὰ περνᾷ τὸν ποταμὸ (Σερέτην) οὐχὶ μακρὰν τῆς πόλεως Γαλαζίου μὲ μεγάλην ταχύτητα....

Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ ἀκροβολισμὸς μάχης ἀμέσου... Ὁ ἀκροβολισμὸς διήρκει ἤδη σχεδὸν 3) 4 τῆς ὥρας καὶ κανεῖς ἐκ τῶν ἡμετέρων οὐτ' ἐπληρώθη κἄν. Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ἐπρόφθανον ὡς ἀετοὶ ὑψιπετεῖς οἱ 600 σχεδὸν Ἕλληγες εἰς βοήθειαν τοῦ Χιλιάρχου των...

Ὁ Καπετὰν Γεώργιος Παπᾶ καὶ ὁ Καπετὰν Βασίλειος Μπουλούκμπασης, ὁ μὲν πεζὸς ὁ δὲ ἑφιππος ἐνθυμοῦνται τοὺς νεανικούς των κλεπτικούς τῆς Ρούμελης πολέμους καὶ κάμνουν σήμερον θαύματα....

Καὶ τοιαύτη ἐστάθη ἡ μάχη τὴν 30ὴν Ἀπριλίου. Ἡ ἐνδοξὸς αὕτη μάχη τοῦ Σερέτου, ἧτις κατὰ σειρὰν διήρκεσεν ὥρας 6, τέσσαρας πρὶν τῆς δύσεως καὶ δύο μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἄστρου τῆς ἡμέρας, καὶ καθ' ἣν οἱ Ἕλληγες ἐμειναν νικηταὶ ἀφοῦ τρεῖς ἦλθον εἰς συμπλοκήν...

Ὁ χαμὸς τῶν Τούρκων ἐγένετο ὑπὲρ τοὺς 300... Ἐγκωμίμων δὲ ἀπείρων ἄξιοι εἶναι ὁ Χιλίαρχος Ἀθανάσιος... ὁ Καπετὰν Γεώργιος Παπᾶ... οἵτινες ἰδιαίτερος διεκρίθησαν κατὰ τὴν ρηθεῖσαν μάχην...

Ἐπανελθόντες εἰς τὸ στρατόπεδον... ὁ Χιλίαρχος ἐνέκρινε νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ πεζικὸ εἰς τοὺς καπεταναίους Δ. Κοτήραν καὶ Γ. Παπᾶ ἧτοι Καραγεώργιον. Ἀλλὰ μόλις ἡ χρυσαυγὴ τῆς ἐπομένης (α' Μαΐου) ἐπροχώρει ὁ ἐχθρὸς ἐπλησίασε καὶ ὁ ἀριθμὸς του ἐκ συμπερασμοῦ ὑπερέβαινε τὰς 8.000 ἐξ ὧν τὰ 2) 3 ἰππεῖς.

Ἡ φρόνησις ἀπήτει μίαν ριτιράταν... οἱ στρατιῶτες κτυποῦντες καὶ κτυπούμενοι ἀναχωροῦν. Μένουν ὁ Χιλίαρχος μετὰ τοῦ Γεωργίου Παπᾶ, καπετὰν Πατρικίου καὶ 42 ἄλλων εἰς τὸ ὄχυρωμα καὶ ὁ καπετὰν Κοτήρας μὲ 32 εἰς τὸ χαράκωμα ἀφοβίαν ἔχοντες πρὸς τὸν θάνατον... Οὗτοι οἱ ἐν τῷ ὄχυρωματι καὶ χαρακώματι μαχόμενοι ὀλιγώτατοι Ἕλληγες ἀπετέλουν θαύματα ἀληθῶς. Τὸ ἥμισυ μέρος τοῦ ὄχυρώματος τὸ πρὸς Ἀνατολάς, ἦτον εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Καπετὰν Γ. Παπᾶ τὸ ἕτερον τὸ πρὸς δυσμὰς εἰς ἐκείνην τοῦ Χιλιάρχου....

Ἐπῆλθεν μετ' οὐ πολὺ ἡ νύξ... Οἱ Τούρκοι τραθηχθέντες εἰς βολὴν καγονίου σχηματίζουσι κύκλον περὶ τὸ ὄχυρωμα. Ἡ θέσις τῶν ἀποκλεισμένων ἦτο δεινὴ... Ἀπεφάσισον λοιπὸν νὰ ἐξέλθωσιν κατὰ τὴν ἰδίαν ἐκείνην νύκτα τοῦ ὄχυρώματος μὲ τὴν σπάθην εἰς τὴν χεῖρα, νὰ ἐπιπέσωσι ἕξαφνα ἐπὶ τοῦ ἐχθροῦ, νὰ κτυπήσωσι ὡς ἀπηλπισμένοι, ν' ἀνοίξωσι δίοδον καὶ νὰ διασωθῶσι ὅσοι εὐτυχήσουσιν νὰ γλυτώσουσιν τὸν θάνατον.

Ὁ στοχασμὸς οὗτος ἐπῆλθεν εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν δύο διοικητῶν τοῦ ὄχυρώματος Χιλιάρχον Ἀθανάσιον καὶ καπετὰν Γ. Παπᾶ. Ἀμφότεροι οὗτοι πρὸ χρόνων ἤδη ἐμπειροὶ εἰς τὰς μὲ τοὺς βαρβάρους μάχας ἐγνώριζον κάλλιστα τὰ

ιδιώματα αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ Τοῦρκος κατὰ τὴν νύκτα οὔτε ἐπιχειρεῖ πόλεμον, οὔτε διώκει ἐχθρόν. Ἐκοίνωσαν μὲν τὸν στοχασμὸν τῶν εἰς τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς τῶν 40 τὸν ἀριθμὸν καὶ πάραυτα ἅπαντες ἀφιερῶθησαν εἰς τὴν ὁμηγύριαν τῶν.

...δύο ὥρας πρὶν τῆς αὐγῆς, ἐκδυθέντες τῶν φορεμάτων καὶ ὑποδημάτων τῶν διὰ τὸ εἶναι ἐλεύθεροι εἰς τὸν δρόμον μὲ μόνον τὸν χιτῶνα καὶ τὴν σπάθην γυμνῆν, ὤρμησαν ἀπὸ τὸ ὄχυρωμα, ἀφοῦ ἠσπάζθησαν ἀλλήλους τὸν τελευταῖον ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν καὶ καταπατώντας καὶ κτυπώντας τοὺς ὡς ἡμιθανεῖς ἐκ τοῦ κόπου καὶ τῆς μέθης ὑπνώττοντας βαρβάρους, ἐπέρασαν τὸ ἀπέναντι μέρος τοῦ κύκλου τῶν καὶ ἐβάλθησαν εἰς φυγὴν. Τρομάζαντες οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν νὰ φωνάζωσι καὶ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν νὰ ἀδιάζωσι τὰ τουφέκια τῶν ὀπισθεν τῶν Ἑλλήνων τοὺς ὁποίους διέκρινον ὀλίγον μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ φέγγους τῆς σελήνης. Τρεῖς ἐκ τῶν ἡμετέρων ἔγιναν θύματα οἱ δὲ λοιποὶ 37 διεσώθησαν ἀδολαβεῖς εἰς τὸν Προῦθον, ἐφ' οὗ διὰ μέσου λιμνῶν καὶ καλαμῶνων ἔκαμον γύρον κοπιαστικώτατον ὥρων 6. Τοιαύτη ἐστάθη ἡ μάχη τῆς α' Μαΐου, μάχη τοῦ Γαλαζίου λεγομένη, καθ' ἣν μία φύκα Ἑλληνας ἀνιστάθησαν καὶ ἐπολέμησαν ἀνδρείοτατα τὸν παμπληθῆ τῶν βαρβάρων στρατόν.

Οἱ ἰδιαιτέρως διαπρέψαντες κατὰ τὴν ἀνωτέρω μάχην τοῦ Γαλαζίου εἰσὶν ὁ Χιλίαρχος Ἀθανάσιος, Καρὰ Γεώργιος... Μιχαὴλ Παπᾶ (υἱὸς τοῦ Καρὰ Γεωργίου). Οἱ μανιακοὶ Τοῦρκοι κατερήμωσαν ἐπομένως καὶ κατέσκαψαν τὴν πόλιν τοῦ Γαλαζίου, οὐδὲ λίθον ἐπὶ λίθου, κατὰ παροιμίαν ἀφήσαντες».

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 τὸ δράμα στίς Ἡγεμονίες ἔβαινε πλέον πρὸς τὸ τέλος του.

Μετὰ τὴν συντριβὴν τοῦ Δραγατσανίου στίς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς ὁ στρατὸς τοῦ Ὑψηλάντη ἔχει διαλυθεῖ καὶ ὁ ἴδιος ἔχει περάσει τὰ Αὐστριακὰ σύνορα.

Τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα κινοῦνται πλέον πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις γιὰ νὰ ἐξαφανίσουν ἢ νὰ διαλύσουν τὰ ὑπολειφθέντα μικρὰ ἐπαναστατικὰ σώματα.

Στὸ Σκουλένι ἕνα χωριὸ δίπλα στὸ συνοριακὸ ποταμὸ Προῦθο θὰ γραφῆ σὲ λίγο στίς 17 Ἰουνίου μία ἀφθάστου μεγαλείου Ἐποποιΐα. Ἐκεῖ ἔχουν συγκεντρωθεῖ περὶ τοὺς 500 ἄνδρες μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀθανάσιον Καρπενησιώτην, τὸν Καραγιώργην καὶ ἄλλους ἀποφασισμένους νὰ ἀναχαιτίσουν τοὺς Τοῦρκους καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν διεκπεραίωσιν ὄλων τῶν διασκορπισμένων ἀνδρῶν στὴ Βεσσαραβία.

Μόλις εἶχαν προλάβει νὰ ὀχυρωθοῦν οἱ ἄνδρες αὐτοὶ σὲ μία χερσόνησον ποῦ σχηματίζε ὁ ποταμὸς Προῦθος καὶ νὰ τοποθετήσουν τὰ λίγα κανόνια ποῦ διέθεταν ὅταν «εἰς τοιαῦτα καταγινόμενοι εἶδαν δύο ὥρας μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἑξακισχιλίους περίπου ἵππεῖς πλημμυροῦντας τὸ μεταξὺ τοῦ ποταμοῦ Προῦθου καὶ Ζιζίας πλατὺ πεδίου, καὶ χιλίους πεζοὺς κατεβαίνοντας ἀπὸ τὸν λόφον τῆς Στίγκας κατὰ τῶν ὀχυρωμάτων.... Οἱ Γραικοὶ μποροῦσαν νὰ σωθοῦν περνώντας στὴν ἀπέναντι ὄχθη «ὅμως ἀφοσιώσαντες ἐξ ἀρχῆς τὸν ἑαυτῶν τῶν

εἰς τὸν θάνατον διὰ τὴν πατρίδα καὶ διὰ τὴν τιμὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος, δὲν κατεπλήθοντο ἀπὸ κανένα κίνδυνον, ἀλλ' ὄντες ὅλοι τετρακόσιοι ὀγδοήκοντα καὶ πέντε, ὠρκίσθησαν τότε μεταξὺ των γὰ ἀποθάνωσιν ἐνδόξως. Ὁ Ἀθανάσιος μάλιστα καὶ ὁ Λευκάδιος Ἀπόστολος, ἀφ' οὗ διέταξαν εἰς τὰ ὀχυρώματα των τοὺς στρατιῶτες διαβάντες εἰς τὴν ἀντικρὺ ὄχθη διὰ γὰ ἀποχαιρέτισαι μερικοὺς φίλους των καὶ παρακινούμενοι ἀπὸ αὐτοὺς γὰ μὴ ἀποθάνωσι ματαίως. «Πῶς ἀπεκρίθησαν, θέλομεν ἰδεῖ τοὺς ὁμογενεῖς μας κάτω εἰς τὴν Γραικίαν, ὅταν μάθωσι ὅτι ἐστρέψαμε τὰ νῶτα εἰς τὸν Τούρκον;». Αὐτὰ εἰπόντες ἀποχαιρέτησαν τοὺς φίλους δακρύνοντες, διέβησαν εἰς τὸ πέραν καὶ ἐμβάντες φαιδροὶ εἰς τὰ ὀχυρώματά των ἤρχισαν τὴν μάχην. Οἱ δὲ εἰς τὴν ἀντικρὺ ὄχθη θεαταὶ ὁμογενεῖς καὶ οἱ φιλόανθρωποι Ρῶσοι, βλέποντες τὸ πλῆθος τοῦ ἱππικοῦ τῶν Τούρκων εἰς τὴν πρώτην ἔφοδον, ἐθεοκλήτουν βέβαιον νομίζοντες τὸν ὀλεθρον τῶν Γραικῶν ἐκείνων στρατιωτῶν.

Τὸ πεζικὸν σῶμα τῶν Ἑλλήλων εἰς ἄνδρας ἐκλεκτοὺς 300 ἀφιερῶθη εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Καπετὰν Γ. Παπᾶ, τοῦ καὶ Καρὰ Γεωργίου, ἐξ Ἀδριανουπόλεως, ὅστις τὸ μὲν 2) 3 τοῦτου διέταξε εἰς τὰς πρὸς Ἀνατολὰς ὀχυρώματος εὐρισκομένης οἰκίας, τὸ δὲ 1) 3 εἰς χάνδακα τινά, κατὰ περίστασιν εὐρισκόμενον πλησίον τοῦ αὐτοῦ ὀχυρώματος. Τὸ δὲ ὀλιγάριθμον Ἴππικὸν ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Καπετὰν Ἡλίου Μίγκληρη Πελοποννησίου.

Πεντάκις ὠρμησε ὁ ἐχθρὸς ἀκάματος καὶ νεαρὸς διὰ τὸ πλῆθος τὸ ὁποῖον περιοδικῶς ἐμάχετο, προσβάλλων κατὰ τῶν Γραικῶν, ὀκτῶ ὥρας κατὰ συνέχειαν μαχομένων, καὶ πεντάκις ἀπεκρούσθη μὲ μεγάλην φθοράν. Ἐκεῖνος ὅστις ἔτυχε γὰ θεωρήσῃ τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰ κύματα, τὸ καθὲν ὡσὰν Καυκάσιον ὄρος, ὅταν ὀρμῶσιν μὲ ἄγριον μηχυθμὸν καὶ κτυπῶσι τοὺς σκοπέλους καὶ συντριβόμενα ἔπειτα σύρονται ὀπίσω μὲ μυρίους ἀφροὺς εἰς τὴν ἔκτασιν τοῦ πελάγους αἱ δὲ κυματοκτυποὶ ραχίαι στέκονται ἀκλόνητοι καὶ ἀδιάσειστοι εἰς τὴν θυθύρριζαν αὐτῶν θέσιν, ἐκεῖνος μόνος ἤμπορεῖ γὰ φαντασθῆ ζωηρῶς τὴν σφοδρότητα τῶν ἐφόδων τῶν Τούρκων καὶ ἀντίστασιν τῶν Γραικῶν ἀμετακινήτως καὶ στίβαρῶς ἰσταμένων εἰς τὰ ὀχυρώματά των....

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς πεισματώδους μάχης τῶν 8 ὥρῶν μόνον 16 Ἑλληνες πληγώθησαν καὶ 3 ἐφονεύθησαν, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι ἠρίθμουν σχεδὸν 1.600 νεκροὺς καὶ ὑπὲρ τοῦ 200 βαρέως λαθωμένους. Κατὰ τὴν 8ην ὥραν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκτυπήθη καὶ ὁ Καραγιώργης εἰς τὸν πόδα, τὸν ὁποῖον ἐπέρασεν ἀμέσως μετὰ τῶν λοιπῶν πληγωθέντων εἰς τὴν Ρωσικὴν ὄχθη καὶ διεδέχθη τὴν Διοίκησιν τοῦ Πεζικοῦ τότε ὁ Χιλίαρχος Ἀθανάσιος.

Τὸ σκότος τῆς πλησιαζούσης νυκτὸς ἤθελεν διαλύσει τὴν μάχην καὶ ἤθελεν ἐπιζῆσαι οἱ μεγάθυμοι ἐκεῖνοι ἄνδρες εἰς τὰ κατορθώματά των, ἀν ὁ ἐχθρὸς αἰφνιδίως, φέρων ἐξ μεγάλα κανόνια καὶ στήσας αὐτὰ ἐνώπιον τῆς ἀνοικτῆς πλευρᾶς τῶν ὀχυρωμάτων, δὲν ἤθελε κεραυνοβολεῖ ἐκεῖθεν τοὺς ἀριστείας. Ἐνῶ τὰ κανόνια τοὺς ἐκτυποῦσαν, ἀπὸ τὴν μία πλευρά, οἱ πεζοὶ ὠρμησαν κατὰ

τῆς ἄλλης, τὸ ἵππικὸ ὤρμησε κατὰ μέτωπον ὥστε μὴ δυνάμενοι πλέον οἱ Γραικοὶ εἰς τριπλὴν πρόσβολήν οἱ μὲν στρατιῶται των, ἀφήνοντας τὰ ἄχρηστα ὄχυρῶματά των ἐπηδοῦσαν εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ σωθῶσι εἰς τὴν ἀντικρὺ ὄχθη, καὶ πίπτοντες οἱ μὲν ἐπνίγησαν οἱ δὲ ἐφονεύθησαν μὲ τὰ κατ' αὐτῶν ριπτόμενα μολύβια καὶ τὰς σφαῖρας τῶν κανονιῶν οἱ δὲ ἀρχηγοὶ σύραντες τὰ ξίφη καὶ ὀρμήσαντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν κατεκόπησαν ὅλοι. Δὲν ἔμεινε ὄρθιος παρὰ μόνον ὁ ἀρχηγὸς τοῦ σώματος Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης καταπληγωμένος κ' αὐτός. Ὅταν ὁ γενναῖος καπετάνιος ἔρριξε καὶ τὶς τελευταῖες του βολὰς πέταξε τὰ δύο του πιστόλια στὸν ποταμὸ, ξιφούληξε καὶ ὤρμησε κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Κατέσφαξε δύο καὶ ἔπεσε. Σὲ λίγο ὅλοι σχεδὸν οἱ ἠρωϊκοὶ πρόμαχοι τοῦ Σκουλενίου ἦταν νεκροὶ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λίγους τραυματίες πού σώθηκαν στήν ἀπέναντι ὄχθη. Μεταξὺ τῶν νεκρῶν ἦταν καὶ ὅλοι οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Καραγιώργη. Ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς διασώθηκε μόνον ὁ Καραγιώργης κ' αὐτὸς βαριά πληγωμένος.

«Ἀπαντες δὲ σχεδὸν οἱ μεγάθυμοι ἀρχηγοί, ὀπλαρχηγοὶ καὶ πολεμισταὶ Ἕλληγες εἰσὶ ἐκ τῶν φονευθέντων. Μυρίων ἐπαίνων ἰδίως ἀξιοῦνται οἱ ἀειμνηστοὶ Ἀθανάσιος Τουφεξῆς (Καρπενησιώτης) καὶ Γεώργιος Δαιμονάκης, οὗχ ἦταν δὲ καὶ ὁ ἐνιαυτὸν ἦδη ὑπὲρ τῆς Πατρίδος πάσχων ἐκ τῆς πληγῆς Καρὰ Γεώργιος, ὅστις ἀληθῶς ἐδειξε ἠρωϊκὴν τὴν ψυχὴν καθ' ὅλας τὰς μάχας Γαλαζίου καὶ Σκουλενίου». Ἄλλ' ἂν καὶ πληγωμένος βαριά ὁ Καραγιώργης στὸ Κισινόδι τῆς Βεσσαραβίας δὲν ἔπαψε νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Πατρίδος. Συνεγνωσεῖτο καὶ συνεσκέπτετο μὲ ἄλλους πατριῶτες καὶ τὸ 1823 συνέστησε Ἐταιρίαν ἢ ὁποῖα ἀποσκοποῦσε στὴ δημιουργία ἐκστρατευτικοῦ σώματος πού θὰ ἀναλάμβανε δράσιν στήν Βόρειο Θράκη. Προδόθηκε ἕμως ἀπὸ ἓνα Τουρκαρμένιον Τραπεζίτη Μανὸν Μπέη καὶ κινδύνευσε νὰ συλληφθῆ διασωθεὶς μόνον ὕστερα ἀπὸ παρέμβασιν τοῦ Ρώσου Φιλέλληνα Ἰντζῶφ.

Παρὰ ταῦτα δὲν ἐγκατέλειψε τὸν ἀγῶνα. Συνέστησε ἑθελοντικὸ σῶμα καὶ κατόρθωσε νὰ φθάσῃ μὲ τὸ σῶμα αὐτὸ στήν ἀγωνιζόμενη Ἑλλάδα ὅπου ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ σώματός του ἐπολέμησε ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτο εἰς τὸ Μεσσολόγγι, ὑπὸ τὸν Χατζηχρήστο εἰς τὸ Νεόκαστρον, ὑπὸ τὸν γενναῖον Κολοκοτρώνην εἰς τὴν Δραμπάλαν καὶ ὑπὸ τὸν Καραϊσκάκη εἰς τὸ Χαϊδάρι, τὴν Ἀράχωβα, τὸ Δίστομο καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Ποιᾶς θαυμαστῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς συγκροτήσεως ἄνδρας ἦταν ὁ Καραγιώργης μᾶς τὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ γενναῖος Κολοκοτρώνης στὰ ἀπομνημονεύματά του κατὰ τὴν περιγραφὴν τῶν συγκρούσεων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων εἰς τὴν Ἀττικὴν τὸ 1827 διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν.

Γράφει τὰ ἑξῆς ὁ Γενναῖος γιὰ τὸν Καραγιώργη.

«...ὅπου ἀνδραγάθησε εἰς αὐτὴν τὴν μάχην ὁ Καραγιώργης βούλγαρης

ἔχοντας καβάλα ἓνα ἄλογο ἀνήκον εἰς τὸν ἴδιον Καραϊσκάκη, ὅπου ἔλαβε πολλὰς πληγὰς τὸ ρηθὲν ἄλογον, σταματήσας εἰς τὸν τόπον ἐμονομάχησε μόνος αὐτὸς ἐναντίον εἴκοσι Τούρκων». Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου Κράτους ὁ ἐξαίρετος αὐτὸς μαχητὴς ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι δὲν ἔτυχε καμίας ἡλικίης ἢ ἠθικῆς ἀμοιβῆς. Ἐζῆσε φτωχὸς στὴν Ἀθήνα ἐπαγγελλόμενος τὸν ρακοπώληγκαὶ πέθανε τὸ 1854 κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τῆς χολέρας τοῦ ἔτους ἐκεῖνου.

Γ Ι Α Ν Ν Η Σ Κ Α Ρ Α Β Ε Λ Α Σ

Ὁ Νικόλας Κασσομούλης εἰς τὸ βον κεφάλαιον τοῦ πρώτου τόμου τῶν «Στρατιωτικῶν Ἐνθυμημάτων» του, γράφει ὅτι εὕρισκόμενος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλι εἰς Πελοπόννησον (Αὐγούστος 1822) καὶ ἐνῶ εἶχαν ἀρχίσει οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις ἐπειδὴ αἰσθανόταν ξένος καὶ ἀδύνατος ἐν μέσῳ τῶν Πελοποννησιακῶν στρατευμάτων, ἀποφάσισε νὰ ξαναγυρίσῃ εἰς τὴν Βόρειον Ἑλλάδα.

«...Φθάσας εἰς Πόρον μὲ τοιαύτας ἰδέας, ἐπέρασα διὰ Αἴγιναν νὰ ὑπάγω διὰ Σαλαμίναν.

Εἰς Αἴγιναν ἐξεληθόντες ἤδρα τὸν Καπετὰν Μαργαρίτην Κούταβον Διοικητὴν τοῦ Βρικίου ὅπου εἶχα ταξιδεύσει διὰ Αἴγυπτον καλὰ ἀρματωμένον καὶ μὲ διαταγὰς, μαζὶ μὲ τοῦ καπ. Γιάννη... νὰ πολιορκοῦν διὰ θαλάσσης τὴν Εὐριπον».

Ὁ τὸ πρῶτον ἐκδώσας τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Μακεδόνο ἀγωνιστοῦ Ν. Κασσομούλη ἀείμνηστος Γιάννης Βλαχογιάννης εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑποσημειῶναι ὅτι ἡ φράσις «μὲ διαταγὰς» σημαίνει μὲ διπλώματα καταδρομῆς πού τὰ παίρνανε σπάνια οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἂν δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ τρία ναυτικὰ νησιά, ὡς πρὸς τὸ ὄνομα δὲ τοῦ Καπετάνιου τοῦ ἄλλου Βρικίου διορθῶναι:

«Γράφε καπετὰν Ἄναγν. Τζώρτζη, Ψαριανοῦ, τὸ καράβι».

Κάνει λάθος ὅμως ὁ Βλαχογιάννης καὶ ὄχι ὁ συγγραφεὺς, Κασσομούλης ὁ ὁποῖος ἀπλῶς δὲν ἐνθυμεῖται τὸ ἐπώνυμον τοῦ ἄλλου Καπετάνιου ὁ ὁποῖος ἀναμφιβόλως εἶναι ὁ Αἰνίτης Καπετάνιος καὶ συναγωνιστὴς τοῦ Μ. Κούταβου Γιάννης Καραβέλας.

Σήμερα εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ δρᾶσις τοῦ Γιάννη Καραβέλα εἰς πολλὰ εἶναι κοινὴ μὲ τὴν δρᾶσιν τοῦ Μαργαρίτη Κούταβου, πάμπολλα δὲ ἐγγράφα τῆς διοικήσεως ἀπευθύνονται ὁμοῦ πρὸς τοὺς δύο συμπατριώτας διοικητὰς πλοίων.

Τὸ ἰδιόκτητον πλοῖον τοῦ Γιάννη Καραβέλα ὠνομαζόταν «Ἅγιος Συμεών».

Μὲ τὸ πλοῖο αὐτὸ πού τὸ μετέτρεψε σὲ πολεμικὸ ὑπῆρέτησε κατ' ἀρχὰς καὶ κατόπιν συμφωνίας μὲ τὸν Ἐπίσκοπο Καρύστου, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βυβόικου αὐτοῦ Φρουρίου, ἐπὶ τρισήμισυ μῆνες διαθέσας ἕξ ἰδίῳ μισθοῦ τοῦ πληρώματος καὶ πολεμοφόδια.

Σῶζονται τὰ σχετικὰ ἐγγράφα, συμφωνητικὸν καὶ βεβαιώσεις.

«Εἰς δόξαν Χριστοῦ.

Ὁ πανιερώτατος καὶ φιλογενέστατος ἐπίσκοπος Καρύστου Νεόφυτος ζήλω θεῖω κινούμενος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Χριστιανικοῦ γένους συνεφώνησε μετὰ τοῦ καπ. Γιάννη Καραβέλλα, Αἰνίτη, διοικητοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ καθωπλισμένου караβίου ὀνόματι ὁ Ἅγιος Συμεὼν καὶ ἐναύλωσε αὐτὸ μὲ τὰς ἀκούλους συμφωνίας:

α. Ὁ καπ. Γιάννης ὑπόσχεται τὸ караβι του καλὰ ἄρματωμένον μὲ κανόνια δώδεκα καὶ λοιπὰ φιλὰ ἄρματα καὶ μὲ ναύτας στρατιώτας τριάκοντα, μὲ συμφωνίαν καὶ ὑπόσχεσιν αὐτοῦ νὰ μισέσῃ ἐντεῦθεν κατ' εὐθείαν διὰ τὴν Κάρυστον, ἐκεῖ κάμνοντας ἕσας ἡμέρας κάμη χρεῖα ἢ ὑπόθεσις, εἶτα νὰ πηγαίη εἰς τὰ μέρη τῆς Εὐρίπου.

β. Ὁ ρηθεις καπ. Γιάννης ὑπόσχεται καθὼς καὶ εἰς χρέος ἀφευκτον εἶναι νὰ ἐπαγρυπνῇ μὲ τὸ караβι του νύκτα τε καὶ ἡμέραν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν μας Χριστιανῶν ἐκεῖσε πολιορκιῶν τοὺς Ἀγαρηνοὺς εἰς ἄκρον στενώτατα καὶ κατατρέχων αὐτοὺς θανάτῳ καὶ πυρὶ.

γ. Ὁ ρηθεις καπ. Γιάννης θέλει ὑπακούει εἰς τὰς παραγγελίας καὶ διαταγὰς τοῦ Φιλογενεστέτου ἐπισκόπου ναυλωτοῦ ὁρμῶν καὶ πολεμῶν πανταχόθεν μὲ τὸ караβι του καὶ στρατιώτας ναύτας του ἔθεν παρ' αὐτοῦ διορισθῆ πρὸς σωτηρίαν τῶν ὁμογενῶν μας καὶ πρὸς θλάβην καὶ παντελεῖ ἀφανισμόν τῶν Ἀγαρηνῶν.

δ. Ἡ ζωοτροφία ἀναγκαῖα τῶν στρατιωτῶν τοῦ караβίου θέλει προμηθευθῆ ἀπὸ τὸν φιλογενέστατον ἐπίσκοπον ἀπὸ τὰς 27 Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς καταπαύσεως τῆς πολιορκίας καὶ ἀναχωρήσεως ἐκεῖθεν τοῦ караβίου.

ε. Συνεφωνήθη ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἢ πληρωμὴ τῶν κόπων καὶ ἀγώνων караβίου καπετάνιου καὶ ναυτῶν στρατιωτῶν καὶ μουνητζιόνων γρόσια ἑπτὰ χιλιάδες: Νο 7.000 εἰς τὸν κάθε μῆνα, ἀρχινῶντας ἀπὸ τὰς 27 Ὀκτωβρίου, νὰ δοθῆ τὸ μηνιαῖον αὐτὸ ὅταν φθάσουν εἰς τὸν τόπον μετὰ δέκα ἢ καὶ δεκαπέντε ἡμέρας.

ς. Ὁ Ἅγιος Ἐπίσκοπος εἶναι ἐλεύθερος νὰ κρατήσῃ αὐτὸ τὸ караβι εἰς αὐτὴν τὴν δούλευσιν ὅσον καιρὸ θελήσῃ καὶ ὁ καπ. Γιάννης νὰ μὴν ἐναντιῆται.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ὑπόσχονται τὰ μέρη διαφυλάξαι ἐνυπογράφως ἀπαράβατον τὴν κατ' ἄρθρον ὡδε ὑπόσχεσίν του.

Ἔγιναν δύο παρόμοια διὰ μίαν καὶ μόνην ἐνέργειαν.

Ἰδρα τῆ 25 Ὀκτωβρίου 1821

(Γ. Σ.)

Ὁ Καρύστου Νεόφυτος ὑπόσχεται

Καπετάν Γιαννῆς Καραβέλλης

Ἰωάννης Χατζῆ Νικόλα

Νικ. Τζέππης

Ὁ Γραμμ.

«Μὲ τὸ παρὸν μου δηλοποιῶ ὅτι καθήμενος εἰς τὴν Ὑδραν πενήντα ἡμέρας καὶ μὴ κρετιτάροντας κανένας καπετάνιος νὰ ἔλθῃ μαζί μου χωρὶς γρόσια πεσίγη (τοῖς μετρητοῖς) ἀπελπίσθην διόλου, ἀγαθὴ τύχη ὅμως τῆς Πατρίδος ἐβγήκε ὁ Φιλογενέστατος Καπετὰν Γιάννης Καραβέλης Αἰνίτης μὲ τὸ καράβι του καὶ μὲ τριάντα ἀνθρώπους, καὶ μὲ ἐκρετιτάρισε χωρὶς πεσίγη καὶ ἦλθε μαζί μου, καὶ μὲ αὐτὸ τὸ καράβι ἐσύστησα ὀρδὶ (στρατόπεδον), λοιπὸν ἐστάθη εἰς τὴν δούλεψιν τρεῖς ἡμῖσι μῆνας καὶ ἐπληρώθη μόνον τὸν ἓνα μῆνα καὶ τοὺς δύο ἡμῖσι ἢ Πατρίς μου χρεώστης εἰς αὐτόν, τόσον διὰ τὰ μηχανάτικα του ὅσον καὶ διὰ τὴν μεγάλην του προθυμίαν ὅπου ἔδειχνε εἰς τὴν κάθε ὑπόθεσιν. Μᾶς ἐπρόφθασε καὶ εἰς ἀνάγκην μπαρούτι ὀκάδες 26 φουσέκια τεστέδες ἑκατὸν καὶ μολύβια 20 ὀκάδες.

Διὸ εἰς ἔνδειξιν τῆς καλῆς του ἐκδουλεύσεως τοῦ δίδεται τὸ παρὸν εἰς χεῖρας του.

1822: Φεβρουαρίου 12 Θερικὸ

Τ.Σ. + Ὁ Καρύστου Νεόφυτος

Τ.Σ. Κυριακούλης Μαυρομιχάλης: Βεβαίωνω τὰ ἄνωθεν».

Μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Καρύστου ὁ καπετὰν Γιάννης Καραβέλας ἀσθενήσας ἦλθε εἰς τὴν γῆσον Κέα ἀπ' ὅπου ἐκλήθη κατεπειγόντως νὰ μεταβῇ διὰ νὰ συμμετάσχη εἰς τὴν πρώτην πολιορκίαν τοῦ Εὐρίπου.

Μετὰ τὴν λύσιν τῆς πολιορκίας αὐτῆς ἔλαβε ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος τὴν κατωτέρω βεβαίωσιν:

«Οἱ ὑπογεγραμμένοι κάτοικοι τῆς Εὐρίπου καὶ τῶν παραλίω τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος πίστιν βεβαίαν καὶ ἀληθῆ ποιοῦμεν, ὅτι ὁ κύριος Καπ. Ἰωάννης Καραβέλας, ἐν ὅσῳ διαστήματι ἐστάθη εἰς τὸν πλόκον τῆς Εὐρίπου, ἐπαγρόπνει εἰς τὸ ἔργον του, ὥστε μῆτε τροφὰς μετεκομίσθησαν εἰς τοὺς ἐχθρούς, μῆτε καμίαν κατάχρησιν ἔκαμεν εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἐστάθη τίμιος ὡς καλὸς Ἕλλην πλήρης ζήλου πατριωτικοῦ. Ὅθεν ἐπεδόθη αὐτῷ τὸ παρὸν ἡμέτερον ἀποδεικτικὸν γράμμα.

Τῆ 6 Ἀπριλ. 1823: Ἄστρος:

Ὁδυσσεὺς Ἀντρίτζου

Οἱ Λιβαδίται

Ἀθηναῖοι Θηβαῖοι

«Ἰωάννης Λογοθέτης

«Χ' Ζαχαρίτζας

«Λάμπρος Νάκος

«Νικόλαος Βρυζάκης

Οἱ Ταλαντιοὶ

«Βασίλειος...χας

«Εὐστάθιος Σπυρίδων

Διὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου κατ' ἀρχὰς

Οἱ Εὐριπῆται

«Γεώργιος Ἀποστολίδης

«Χ' Ἰωάννης Χ' Σωτήρης

«ὁ Παπαῖωακειμ

«Εὐστάθιος Δημητρίου

«Νικόλαος Τομαρᾶς

«Παπαγγελῆς Κριζιώτης

«Νικόλαος Γεωργίου

Ὁ Καρύστου Νεόφυτος ὑπερβεβαίω

Γεώργιος Χρυσοχοῦ

καὶ τοῦ Εὐρίπου μετέπειτα ὁ Γιάννης Καραβέλας δὲν ἔλαβε καμίαν ἀμοιβὴν ἐκτὸς ἐνὸς μηνιαίου ἀπὸ τὸν Ἐπίσκοπο τῆς Καρύστου.

Δαπανῶντας ἐξ ἰδίων διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πλοίου του, τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τῶν ναυτῶν του καὶ τὰ ἐφόδια τοῦ πλοίου εὐρέθη μετὰ τὴν λύσιν τῆς πρώτης πολιορκίας τοῦ Εὐρίπου εἰς πλήρη ἀδυναμίαν καὶ ἀναγκάσθηκε νὰ υποβάλλῃ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1823 ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν πρὸς τὴν Διοίκησιν τὴν κατωτέρω ἀναφορὰν εἰς τὴν ὁποίαν ἐξιστορεῖ καὶ τὰς μέχρι τότε ὑπηρεσίας του εἰς τὸν ἀγῶνα.

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν

«Ἀναφέρω ἱκετευτικῶς ὅτι δούλος τῆς μετὰ τὸ πλοῖον μου ὀνομαζόμενον Ἅγιος Συμεὼν μετὰ Ἑλληνικὴν σημαίαν ἐφύλαττον τὸν πλόκον Καρύστου ὡς θέλετε πληροφορηθῆ ἀπὸ τὸ ἐσωκλειστον συμφωνητικὸν Γράμμα τοῦ Πανιερωτάτου Ἁγίου Καρύστου, ὅθεν μετὰ τὸ νὰ ἠκολούθησε τὸ τζάκισμα τοῦ ἐν Καρύστῳ στρατοπέδου διελύθη καὶ ἡ πολιορκία αὐτῆς. Καὶ οὕτως ἀνεχώρησα μετὰ τὸ πλοῖον μου ὑπάγων εἰς τὴν νῆσον Τζιάς μετὰ τὸ νὰ ἠσθένησα βαρέως. Ὅθεν μετὰ ὀλίγας οἱ Ἀρειοπαγῖται ἐστειλον τὸν Καπετὰν Μαργαρίτην Χ' Κούταδον μετὰ Γράμμα των διὰ νὰ με σηκώσῃ νὰ ὑπάγω καὶ ἐγὼ μετὰ τὸ πλοῖο μου εἰς τὴν πολιορκίαν Εὐρίπου. Λοιπὸν ἐνῶ ἐπαλάμιζα ἠναγκάσθη νὰ μισεύσω ἀμέσως διὰ Εὐρίπον φθάνοντας ἐκεῖ κατ' ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος Μαΐου μηνὸς καὶ ἐστάθην εἰς τὴν πολιορκίαν ἕως τὰ τέλη Ἰανουαρίου τοῦ 1823, ὅθεν εἰς ὅλον τὸ διάστημα τόσον εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύστου, ὅσον καὶ τοῦ Εὐρίπου δὲν ἐπληρώθη οὐδ' ὀβολόν, ἀλλὰ μετὰ τὰ ἴδια ἀναγκαῖα τοῦ πλοίου Μονοτζίονων καὶ ἄλλων ὡς τὸ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ἔσωθεν ἀποδεικτικὸν γράμμα τῶν ἐγκατοίκων τῆς Βοιωτίας καὶ Εὐρίπου. Ὅθεν προστρέχω εἰς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν, εἰς τὸ νὰ με λυπηθῆ διότι ἔμεινα ἠφανισμένος ὅπου νὰ λάβω τὸ Δίκαιόν μου ἐπειδὴ ὄχι μόνον ὅπου μένω ἠφανισμένος καὶ ὑστεροῦμαι τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα ἀλλὰ σύρομαι καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ναύτας μου ζητοῦντας τοὺς μισθοὺς των μετὰ τὰς ἰδίας μου ὑπογραφὰς καὶ μὴν ἠμπορῶντας πλέον νὰ διευθενδευθῶ εἰμὴ νὰ προστρέξω εἰς τὸν οἶκτον τῆς Δικαιοσύνης καὶ θέλει εἶμαι καὶ τοῦ λοιποῦ πρόθυμος κάθε πατριωτικῆς προσταγῆς μετὰ τὸν ἐνθερμον πατριωτικὸν ζῆλον ὅθεν μετὰ τὸ προσῆκον σέβας.

Ἐν Τριπολιτζίᾳ τῇ 29 Ἀπριλίου 1823

Εὐπειθῆς

Δούλος

Γιάννης Καραβέλης

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1823 ὅτε ἐφθασεν ἡ εἰδησις ὅτι ὁ πασὰς τῆς Θεσσαλονίκης Ἀβδούλ - Ἄμπουτ ἐξῆλθεν μετὰ στόλον καὶ ἀπειλεῖ ἐφοδὸν κατὰ τῶν Τρικέρων καὶ Εὐβοίας ὁ Γιάννης Καραβέλης ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Διοίκησιν τὸ κατωτέρω ἔγγραφον...

«Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν

Μὲ ἄκραν μου λύπην ἤκουσα τὴν διὰ θαλάσσης ἐπάπειλουμένην ἔφοδον τῆς Θεσσαλονίκης Πασιᾶ κατὰ τῶν Τρικέρων καὶ Εὐβοίας. Ὡς Ἕλληνας καὶ ὡς ἀγωνιστὴς μὲ τὸ πλοῖόν μου καὶ ἐξοδᾶ μου εἰς τὴν πολιορκίαν Εὐρίπου, κατὰ τὰ παρησιασθέντα ἔγγραφα ἀποδεικτικά μου εἰς τὴν Ὑπερτάτην Διοίκησιν, καὶ ἀπερασθέντα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, φλέγομαι διὰ νὰ συνδράμω μὲ τὸ πλοῖόν μου καὶ τὴν ζωὴν μου, ὅπως δώσω αὐθις τοῖς κατ' ἐκεῖνα τὰ μέρη ἀδελφοῖς μου τὴν κατὰ δύναμιν βοήθειαν. Ἄλλ' ὕστεροῦμαι τὰς ἀναγκαίας τροφὰς καὶ μισθοὺς τῶν ναυτικῶν. Τέλος πάντων, τὸ Ὑπουργεῖον ἄς μὲ ἐφοδιάσῃ μὲ τὰ ἀναγκαῖα χαρτιά, καὶ ἄς μοὶ ἐξοικονομήσῃ ὀλίγα ἐξοδα, διὰ τροφὰς καὶ παλάμια. Διὰ δὲ τοὺς μισθοὺς τῶν ναυτῶν μου, τόσον τῶν πρωυτερινῶν, ὅσον καὶ τῶν μετὰ ταῦτα, ἢ Ὑπερτάτη Διοίκησις νὰ τοὺς ἀποκριθῇ τὸ μετὰ ταῦτα, ὡς τοὺς τῶν ἄλλων πλοίων, καὶ ὡς τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ. Ἐγὼ διὰ τὴν Ἐλευθερίαν τῆς Πατρίδος ἐθυσίασα τὴν κατάστασίν μου, καὶ τῶρα πάλιν ἔτοιμος εἰμί νὰ θυσιάσω καὶ τὴν ἰδίαν μου ζωὴν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς Πατρίδος. Μένω δὲ μ' ὄλον τὸ προσῆκον σέβας».

Τῆ 5 Ἰουνίου 1823. Ἐν Τριπολιτζᾷ

Εὐπειθέστατος πατριώτης

Ἰωάννης Καραβέλης

Μετ' ὀλίγον ἡ Διοίκησις διέταξεν τὸν Μαργαρίτην Κούταβον καὶ τὸν Γιάννην Καραβέλαν ν' ἀπέλθουν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Εὐρίπου καὶ νὰ παραφυλάτουν τὰ μέρη τῆς διελεύσεως τοῦ πασᾶ τῆς Θεσσαλονίκης ὥστε ἐὰν καὶ ἔπου ἐμφανισθῇ νὰ τὸν πολεμήσουν καὶ εἰ τὸ δυνατόν νὰ τὸν ἀφανίσουν.

Μὲ ἄλλην διαταγὴν ὁ Γιάννης Καραβέλας διετάχθη νὰ παραπλεύσῃ καὶ νὰ φυλάτῃ τὰ παράλια τῆς Ἐλευσίως, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐτάχθη νὰ ἀκολουθῇ καὶ νὰ ὀδηγῆται ἀπὸ τὸν Μαργαρίτη Κούταβο εἰς τὴν θαν πολιορκίαν τοῦ Εὐρίπου μέχρι καὶ τοῦ Ἰουνίου 1824. Τὸν Αὐγούστου τοῦ 1824 τὸ πλοῖο τοῦ Γιάννη Καραβέλα κατὰ διαταγὴν τῆς Διοικήσεως παραδόθηκε στοὺς Ὑδραῖους οἱ ὅποιοι τὸ ἐχρησιμοποίησαν ὡς πυρπολικὸν χωρὶς νὰ τὸ ἀποζημιώσουν, αὐτὸς δὲ ἔφθασε εἰς τέλειαν ἔνδειαν, γι' αὐτὸ τὸ Μάρτιο τοῦ 1825 ἀπήλυθε πρὸς τὴν Διοίκησιν τὴν κατωτέρω ἀναφορὰν.

«Σεβαστὴ Διοίκησις

Τὴν ἐ' τοῦ ἐνεστῶτος ἀνεφέρθη ζητῶν νὰ μοῦ δοθῇ μέρος τῶν ὄσα μοὶ χρεωστοῦνται διὰ νὰ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰς ἀκαταμαχίτους μου ἀνάγκας ὁ δυστυχὴς καὶ τὸ κυβερνητικὸν τῆς ἀπέστειλεν τὴν ἀναφορὰν μου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν, διὰ νὰ ἐξετάσῃ.

Φιλοστοργοτάτη, οἱ λογαριασμοί μου εἶναι ἐξετασμένοι καὶ ἐπικυρωμένοι καὶ προδήλως μοὶ χρεωστοῦνται γρόσια τεσσαράκοντα χιλιάδας ἑπτακόσια τεσσαράκοντα ἐπτὰ ἀριθ. 40747,23 μὲν χιλιάδες ἐκ τῶν ἐκδουλεύσεων, 17 δὲ

χιλιάδες ἐκ τοῦ πλοίου μου τοῦ μεταβληθέντος εἰς Ἡφαίστειον, τὰ ὁποῖα παριστῶσιν ἐναργῶς τὰ ἐγκλειόμενα ἴσα τῶν ἀνὰ χεῖρας μου ἐπισήμων ἐγγράφων. Δὲν ζητῶ ὄλον Σεβαστὴ Διοίκησις, ζητῶ μέρος, ζητῶ ἀπὸ τὴν τιμὴν τοῦ πλοίου μου τὸ ὁποῖον τὸν Αὐγουστον ὑστερήθη καὶ τὸ φιλοδίκαιόν τῆς με ἐπιτιθε ἐπιταγὴν τῆς, μ' ὑποσχέθη, ὅτι θέλει πληρωθῶ ἐντὸς ὀλίγου (τῆς ὁποίας ἐγκλείεται τὸ ἴσον). Ἀλλὰ δὲν ἐπληρώθη ἄχρι τοῦδε ὀβολόν, ἐκτὸς τῶν πεντακοσίων, ἐνῶ ἐπληρώθησαν ὅσοι πρὸ ἐμοῦ καὶ μετ' ἐμὲ ἔδωσαν πλοῖα καὶ ἐνῶ ἔδογματίσει, νομίζω, ἡ Διοίκησις ὅτι οἱ μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ δανείου προσήνεγκαντες πλοῖα νὰ πληρωθῶσι ἄνευ ἀναβολῆς καὶ ἐνῶ αὐτὸς πάσχω ἔνδειαν δεινῆν, καὶ ἡ οἰκογένειά μου λιμώττει. Διὰ τοῦτο προσπίπτω εἰς τὸ μέγα φιλοδίκαιον καὶ τὴν ἀγαθὴν συμπάθειαν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως παρακαλῶ θερμῶς καὶ οἰκτρῶς νὰ ἐπιβλέψῃ εἰς τὰ δίκαια καὶ εἰς τὴν δυστυχίαν μου, νὰ ἐπιτάξῃ τὸ Ταμεῖον νὰ μοὶ πληρῶσῃ μέρος διότι χάνομαι. Δεινὸν καὶ ἀφόρητον πρᾶγμα εἶναι, Σεβαστὴ Διοίκησις, νὰ ἔχω νὰ λάβω ὑπὲρ τὰς τεσσαράκοντα χιλιάδας οὐσιωδῶς καὶ δικαίως καὶ νὰ καταπιέζομαι ἀπὸ τοὺς δανειστάς, πρὸς δὲ καὶ νὰ μὴν ἔχω νὰ φάγω κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας μάλιστα, καθ' ἃς καὶ οἱ ἐσχάτου βαθμοῦ πολῖται ἔχουσι νὰ φάγωσι. Διὰ τὴν ζωὴν σας, διὰ τοὺς οἰκτιρμούς τοῦ Θεοῦ, διὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς Πατρίδος, νὰ μὴν ἀπορριφθῇ ἡ δέησίς μου ἢ δικαιοσύνη, ὅστις καὶ μένω μ' ὄλον τὸ βαθύτατον Σέβας».

Τῆ 24 Μαρτίου 1825, ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ Πατριώτης
Ἰωάννης Καραβέλας

Περαιτέρω πληροφορίες γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὴν δράσιν τοῦ ἀγωνιστοῦ αὐτοῦ δὲν ἔχομεν, παρὰ μόνον ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἐνέκρινε νὰ τοῦ καταβληθοῦν ἔναντι τῆς τιμῆς τῶν 17.000 γροσίων εἰς τὴν ὁποίαν ἀποτιμήθηκε τὸ πλοῖο του 1.000 μόνον γρόσια, διὰ νὰ ἐξοικονομηθῇ.

Δὲν εἶναι γνωστὸν πῶς καὶ ποῦ ἔζησεν κατόπιν οὔτε πότε ἀπέθανεν.

ΓΙΩΡΓΟΥ Θ. ΤΣΟΜΠΑΝΑΙΩΤΗ

Διδασκάλου

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΥΑΝΗΣ - ΕΒΡΟΥ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Α'. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Οί πολιτιστικές συνήθειες τῶν νεώτερων χρόνων, διαδίδονται μὲ τρόπο ἐκπληκτικὰ γρήγορο, πρὸς ὅλες τῖς κατευθύνσεις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπικράτειας· τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν πόλεων ἀντιγράφονται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ χωριοῦ.

Ὅντας ἔτσι τὰ πράγματα, εἶναι περισσότερο ἀπὸ σίγουρο, πὼς κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ πέλημα τοῦ πανδαμάτορα χρόνου, θὰ ἐξαλειφθοῦν τὰ γραφικὰ καὶ πικάντικα ἦθη καὶ ἔθιμα τῶν παλαιότερων γενιῶν, ποὺ παρουσίαζαν ξέχωρη αἴγλη καὶ θαυμαστὴ ποικιλία.

Ὁ καθένας, ποὺ θὰ θελήσῃ νὰ ἀσχοληθῇ σήμερα μὲ τὴ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου, θὰ νοιώσῃ πὼς ἤδη ἔχει χαθῆ πολὺτιμος χρόνος. Ὁ Πλούτωνας μᾶς ἔχει ἀφαιρέσει τοὺς καλύτερους πληροφοριοδότες. Οἱ σημερινοὶ πληροφοριοδότες ἔχουν μερικὰ δεχθῆ τὴν ἐπίδραση τῶν ἐκπολιτιστικῶν ρευμάτων τῆς σύγχρονης ζωῆς.

Β'. ΦΑΣΚΙΩΜΑ (ΓΕΝΝΗΣΗ)

Ἡ γυναῖκα π' δὲν εἶχε τὰ συνήθεια τ'ς (περίοδο) ἀπέικαξε¹ ποῦνι γαστρομέν² (ἔγκυα). Τ'ς 5 μῆνις βαρνοῦσι³ τοῦ πηδί (τὸ καταλάβαινε). Ἄντὰ εἶχι τρανὴ μπουζούκα (κοιλιά) περίμενσκαν γκούλιου (ἀγόρι), ἀντὰ εἶχι τρανὰ κοιλιά (περιφέρεια) περίμενσκαν τσίπα (χορίτσι).

Ἄμα τ'ν ἔπιαναν πόν⁴ ἔτρεχαν τὰ νερά, φάναζαν τ' μπάμπου⁴ (μαμμή) γιὰ τοῦ φάσκιωμα, νὰ τὴν ξιγινήσ⁵.

Ἄντάσιαρατζιμά⁶ ν' ἔβαζε σ' ἓνα σκαμνὶ νὰ κάτ'ς⁶, νι' ἀν'γι. (Τὴν ἀνοιγε) τὰ μπούτια (μηροῦς) κι' γίνονταν τοῦ πηδί. Τ'ἔβαζε σ' ἓνα μπγιάλ⁷ (μάλλινο πανὶ ποὺ τύλιγαν τὰ πόδια τους οἱ ἄνδρες), κοντὰ στ' λεχώνα καὶ περίμενεκαν νὰ πέσ⁷ τ'ἀκλουθο⁷. Ἄμα τ' ἀκλουθο δὲν ἔβγαίνσκει ρόκωνε⁸ τ'ς

κόσες^ο μές στο στόμα τ'ς (έβαζε τὰ μαλλιά τῆς λεχώνας στο στόμα τῆς λεχώνας) γιά ν' αναγλιάσ' και νά βγῆ.

Τᾶκλουθο τὸ τσιτατσιάνζι¹⁰ και τὸ παράχουσι στὴ κουπριά, γιά νά μὴ τὸ πάρ'ν τὰ σκ'λιά, κι' ἦταν ἀμαρτία τρανή κι' θᾶβρισκε κακὸ τ' λεχώνα.

Ἡ μπάμπου ἔστρωνε χουρτάρ' κι' μιὰ παλισοακκούλα σὲ μιὰ κίχ' κι' ξάπλωνε ἀνάσκελα τὴ λεχώνα, τραβοῦσεσ' πάνω τὸ γιατάκ¹² κι' τ'ν ἄφ'νι δίπλα τὸ πηδί. Κοντὰ σ' αὐτὸ ἐθάζε ἓνα ἀσιμένιου ζ'νάρ' γιά νά ἀσημουθῆ κι' στοὺ κεφάλ' τ'ς μάνας μιὰ μαλλιόρουκα¹³ μὲ ταιτιμένου τοῦ κρουμιμίδ' κι' ἓνα ζευγάρ' μ' τάρια¹⁴.

Γιά νά βγῆ ἔξω ἡ μικρομάνα θᾶπρεπε νά βάλ' γιά φυλακτὸ στο πηδί τὸ μασιὰ (πυράγρα) κι' τ' φουκάλ' (σκούπα).

Θάν¹⁵ καλογεννιοῦνταν τοῦ πηδί, γίνουσαν τ'ς Παναγιᾶς τοῦ φαί, ἀφοῦ ἀκαλοῦσαν τ'ς μπάμπες (ἡλικιωμένες γυναῖκες) κι' ἔτρωγαν ἦπ'ναν ρακί¹⁶ κι' εὔχονταν νά ζήσ' γκούλιους, νά σκουθῆ¹⁷ ἡ μάνα μὲ γεμάτο τὸν κόρφο (νά κατεβάσῃ γάλα). Τοῦ πηδί τοῦ βύζανι ἡ βζάχτρα (ξένη μάνα) 3 νύχτες συνέχεια, τ'ς σκέπαζαν τοῦ κεφάλ' μὲ μπγιάλ', ἐδανσκαν ἀφ'λά (πάνω) ἓνα σουμιόν (ψῶμι) μὲ καμπόσο ἄλας γιά νά πιάσ' κουλάς (εὔκολα) τοῦ β'ζί.

Τὸ φαί τ'ς μάνας ἦταν μόνο ρύζ' και θραστὸ νερὸ γιά 9 μέρες. Στὶς 3 μέρες ἡ μπάμπου κολουμποῦσε και τὸ πηδί και τ' μάνα τσάκζε ἓνα κρουμιμίδ' και ἔδουε τοῦ ζ'μι στ' λεχώνα νά τοῦ πιῆ γιά νά κατεβάσ' γάλα.

Ὡς τὶς τρεῖς μέρες τοῦ πηδί ἦταν γκουλιόμπανο (γυμνὸ) μπλαστρουσιμένο μὲ ἄλας (ἀλατισμένο), τὴν τρίτη μέρα περνοῦσε ἡ μπάμπου τοῦ μασιὰ μέσα στοῦ π'καμισούδ¹⁸ λέγοντας τρεῖς φορές, «σάν τοῦ σίδηρου νᾶν γερὸ» και τόντυνε.

Ἐκαμναν τὰ μπουγανίκια¹⁹, ὅπου ἀκαλοῦσαν τ'ς γενιέδες (συγγενεῖς) γυναῖκες, τ'ς φίλευαν τ'ς κερνοῦσαν ρακί και κρασί, πίττες και μπουγάτσες και εὔχονταν: «Νά ζήσ' νά γηράσ', καλὴ τύχ' νᾶχ' ἀπ' τοῦ Θεό, καλὰ νᾶν τὰ γραμιμένατ'».

Ἄφοῦ μέθαγαν, ἔκαναν κούνια και κουνιοῦνταν και τραγουδοῦσαν τὰ κουλουκθοῦδια «μάνα νιγὸ νιγύρευε μιὰ μέρα οὔλη μέρα, κι' πάει κι' τὸν ἡῦρισκε στοὺν πόταμο σ' ἀκρίτσα».

Κνιοῦνταν πρῶτα ἡ πεθερά, ποὺ κάθονταν τ'ς νυφούδας τοῦ καλῦτιρου φεστᾶν (φουστάνι) κι' τὴν κόρουσαν μὲ καμιμένου σκαμάγκ²⁰, ποὺ κάτ' ἀπ' τὴν κατσιάρα (ἀνάμεσα στὰ σκέλη). Τοῦ ἴδιου ἔκαμναν κι' τ'ς ἄλλες γυναῖκες κι' τοῦ σιτίτ' σκῶνουνταν στοὺν ἀέρα ἀπ' τ'ς φωνές και τὰ γέλια.

Τ'ς 9 μέρες σήκωναν τὰ χουρτάρια, τᾶκαιγαν, θυμάτζαν τὸν τόπο ἔπαιρνε ἡ λεχώνα τ' λαγύνα²¹ πάαινε στοῦ πχιάδ' (πηγάδι), ἔπλυνε τὰ πουδάργια τ'ς και ἔφερνε νερό.

Ἀπὸ δῶ κι' μπρὸς ἦταν ἐλεύθερη γὰ δ'λεύ²² ὅπως οὔλες οἱ γυναῖκες, μόνο ποὺ φοροῦσε στ' μαντήλια τ'ς μιὰ σκέλδα σκόρδο, ἓνα γαλάζιο χάντρο

κι' ένα φλουρί για να κάμν' μπιλνι (νά διακρίνεται), πούν' λεχώνα και να μή ματιάζεται. Του ίδιου φυλαχτό ήταν κι' στού πηδί. Αυτά φοριοῦνταν ως τ' σαράντα.

Τ' σαράντα μέρες πάαινε σ'ν' άκκλησιά, τ' διάβαζε ο παπούλ'ς κι' επισκέπτονταν τ' μάνα τ'ς ή μιά γενιά τ'ς, πού τ'ν έδουνε σκαμάγκ', αυγό, δραχμή για να άσπρίσν' τά μαλλιά τ' πηδιού — ν' άναστήσ' πηδιά — κι να γίν' τσιουρμπατζής²³.

Στ' μικρουμάνα έδουναν καμπόσο φωμάκ' μπουρτζιαλισμένο (ψημιμένα στην άνθρακιά), πασπαλισμένου μι άλας για να φουσκώσ' κόρφους τ'ς.

Σέ κάθε σπίτ' πούταν λεχώνα δέν έκαμνε να σεβοῦν (νά μποῦν) κι' να θγοῦν οὔτε σπιτικοί οὔτε ξέν'.

Άμα ήταν τρανή άνάγκ' έθγαζαν στιά (φωτιά) και θυμάμα κι' διασκελοῦσε από πάν' αυτός πού σέβαινε στού σπίτ', ή σάλωνε έξω στ' θύρα ένα άμανέτ²⁴ (σακκάκι — σερβέτα — ή οποιοδήποτε άλλο ρούχο) για να μή νυχτοπατ'θή ή λεχώνα.

Τ' λεχώνα κείν', πού είχε πολλά κακά (αίμορραγία), τ' θαρνοῦσαν χαδάν' (δοχείο χωμάτινο) στ' μέσ'.

Άμα άρμένιαζε (έπιλόχειο πυρετό) έστελναν τού τσιμπέρ' στοῦν οὔρμενοπαπᾶ²⁵ και τὸ διάβαζε.

— Η γ'ναίκα πού ήταν μπαζντιάρου (άρραθωνιασμένη έγκυα) στεφανώνονταν στού καλάθ', τού θράδ' (άναποδογύριζαν ένα καλάθι και επάνω έθαζαν τὸ Ευαγγέλιο). Για τὸ φάσκιωμα τ'ς μπαζντιάρους άκολουθοῦνταν οί ίδιες συνήθειες.

— Η γ'ναίκα πούταν πιτσκάρου (έγκυα χωρίς άνδρα) έχανε τὸ έχτιμπάρ' (ύπόληψη) κι' τ'ν έθγαζαν τραγοῦδ'.

Τὸ πιτσκάρ' τ'ς παραπάνου φορές τού χαλνοῦσαν. Άμᾶ²⁶ κι' αυτό πού ζοῦσε τά περνοῦσε οὔλα μαῦρα... Κανένας δέν έχτιμοῦσε και οὔτε μπορούσε να θρή ζευγάρ' μέσα στού χουριό.

Γ'. ΒΑΦΤΙΤΣΙΑ (ΒΑΦΤΙΣΗ)

Για να βαφτιστή τού πηδί, τῶπηρνει ή μπάμπου (μαμή) απ' τού σπίτ' τού πάηησκι ονι' άκκλησιά άφου τού κουλυμποῦσε.

Έπαιρνε μαζί τ'ς τά λαδοπάνια, ένα καλούπ' σαπούν, ένα π'κάμ'σου για τού νούνου ή για τ' νούνα μιά μαντήλα άσπρ' κι' για τούν παπᾶ ένα μαντήλ' γυφαντό.

Τού γκούλιου τούν δάφτζι νούνος²⁷, τήν τσίπα τ' δάφτζι ή νούνα. Η νούνα έφερνε μιά τσάλα²⁸ ζεστό νερό.

Άφου τὸ δάφτζι ο παπᾶς, έλεε ή νούνα τῶνομα, προσκ'νοῦσι τρεις φορές, τού τῶλιγε ή μπάμπου με τά λαδοπάνια, σ'μάζευε²⁹ και τά πιλένια³⁰ κι' τῶδουνι τσ' νούν' να τού πάν' στού σπίτ'.

Τὰ λαδοπάνια αὐτὰ τᾶκαμνι μιά νοικοκυρά κι' τᾶδινски σ'οῦλα τὰ βαφτίτσια ὅσπου χαλοῦσαν. Τότις τᾶκουδαν σέ κουμματούδια κι' τὰ πιτοῦσαν στὸν Καζαντζί³¹ γὰ τὰ πάρ' σιακάτ' (πρὸς τὰ κάτω τὸ νερό).

Μέσα στὰ λαδοπάνια τοῦ πηδι ἔμεινски ντίμπιντιου (ἐντελῶς γκουλιόμπαρο γιά τρεῖς μέρες. Στὴν τρίτ' ἔρουνταν ἢ μπάμπου τοῦ κουλυμποῦσι, ἐπλυνски τὰ λαδοπάνια, κι' ἔχ'ναν τοῦ νερό πάλι στὸν Καζαντζί.

Ἀντάσαρατζιμά (λοιπὸν) στοῦ σπít' πού τοῦ πάηησιάν κερνιοῦνταν, εὔκουνταν «γὰ σᾶς ζήσ' τοῦ χαίρ³²», «γὰ μᾶς ζήσ' τοῦ χαίρ». Ἡ νόνα μοίραζε δεκάρες σ' οὔλλους ποῦταν τ'ς λεχώνας τοῦ σπít' γιά νᾶνι μαρτύρ'. Ὑστερα σκορποῦσαν.

Πάαινσκε ἢ νόνα στοῦ σπít' κι' ἔφαιρνε ἕνα γκουιουβέτς, μιά πίττα, μιά μπουγάτσια κι' ἕνα μπουκάλ' κρασί. Ἐρόνταν κι' ἄλλες γ'ναίκες μὲ τὰ σνιατ'ς³³. Οὔλες οἱ γ'ναίκες πού ἤγλειπαν τοῦ πηδι τ' ἀσήμωναν μὲ σιδερένιους παράδες, γιά νᾶνι γερὸ, σάν τοῦ σίδερου.

Στοῦ σπít' τ'ς λεχώνας ἠτοίμαζαν ἕνα σ'νι μι μπουγάτσια, πίττα, γκουιουβέτς, μιά μπουκάλια κρασί κι' ἕνα μπουκάλ' ρακί. Ἀπ' τ'ς λεχώνας τὰ φαῖτὰ δίγουνταν στ' νόνα κι' ἀπ' τ'ς νόνας στ' λεχώνα. Κι' ἀπ' τ'ς νόνας κι' ἀπ' τ'ς λεχώνας τὰ φαῖτὰ μοιράζονταν κι' τ'ς ἄλλες γ'ναίκες.

Τ'ς γ'ναίκες, ποῦταν πρωτᾶρες στὰ μπουγανίγια, τ'ς ἔδανσκαν γι' ἄλλες³⁴ κι' φ'λοῦσαν τοῦ ντρουβανάξ'λου (τὸ ξύλο πού κάνουν ἀργιάνι).

Ἡ γ'ναίκα ποῦταν νόμα γερή και γαλατερή ἔπαιρνε μιά δακουσιὰ μπουγάτσια, μιά δαγκουσιὰ πίττα κι' τοῦ πάηησκι στ' λεχώνα, ποῦμινски σι' ἄλλου οὐντά³⁵.

Ἀπ' τοῦ σπít' παραμερνοῦσαν οὔλλνοι οἱ ἄντρες γιὰτι τ'ς ἔπιαναν οἱ γ'ναίκες, τ'ς κνοῦσαν κι' τ'ς κόρουναν.

Ἀντὰ χόρταιντσκάν φαί, πιστό, χουρὸ κι' ζουρλασιές³⁶ γιόμ'ζαν τοῦ σνι τ'ς μπάμπους μὲ φαῖτὰ κι' πιουτά, φάναζαν τοῦν ἄντρα τ'ς λεχώνας, τοῦν φόρτουγαν τοῦ σνι κι' τοῦ πάηησκι τ'ς μπάμπους τοῦ σπít'.

Δ'. ΑΡΡΑΒΩΝΑΣ

Ἀπ' τὰ 14 κλ πάν' τὸ κορίτσο ἔθβαινσκε ἀπ' τοῦ τζιάκ' (γίνουνταν γιά ἀρραβῶνα).

Στέλνονταν προξεντάδες ἀπ' τοῦ παλληκάρ' τ'ς κόρ'ς τὰ γονικά. Προξεντάδες ἦταν 2—3 γεγιέδες τοῦ παλληκάρ', ἄντρες τοῦ παραπάν³⁷, ἀμὰ καμιά φ'ρά πού δέν τ' βγάζαν πέρα οἱ ἄντρες πάαινσκαν κι' γ'ναίκες γιά νὰ γέν' δ'λειά.

Πάαινσκαν λοιπὸν στοῦ σπít' τ'ς κόρ'ς, χοράττευαν τᾶχατις γιά ἄλλα πράμματα, ἤπ'ναν κι' ἔτρωγαν κι' τοῦ γύρ'ζαν στοῦ ψητό. Τὸ προξενειὸ μποροῦσε νὰ κρατήσ' ὀδομάδα, μῆνα, και χρόνο ἄμα δέν ταίριαζαν στοῦ μπαμπά-

χακι³⁶ ἢ δὲν ἄρεζαν τὸ σόι. Ποῦ καὶ ποῦ ρωτοῦσαν κι' τ' νὰ ἂν ἄρεζι τοῦ γαιμπρό. "Ὅμως ἂν ἤθελε ὁ κύρης³⁷ τὴν ἀρραβώνιαζε μὲ τὸ ζόρ', κι' ἄς ἔχ'νε (ἔχυνε) μαῦρα δάκρυα κεῖν'.

Τὸ κορίτσο δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαλέξ' τὸν ἄντρα τῆς καρδιας τ'ς.

"Ἄμα γίνονταν ἢ δ'λειὰ ἔθανσκε ἡ μάνα ἕνα σὺνι (σανιδένιο πολὺ χαμηλὸ ἰδιότυπο ἔπιπλο) μετροῦσαν πάνω τὸ μπαμπάχακι (φλουριά, πούλια ἢ λίρες). Ἐθγαίνονταν ἔξω σ'ν αὐλὴ οἱ προξεντάδες φάναζαν 3 φορές ἔχου - ἔχου, ἔρριχναν 2—3 τουφεκιές γιὰ νὰ μαθευτῆ πιὸ κορίτσο κι' πιὸ παλληκάρ' ἀρραβωνιάστηκε.

Ἐμπαινοσαν πάλι μέσα στοὺν οὐντὰ κι' ξεσινάλλαζαν τὰ σ'μάδια, ποῦταν ἕνα κουμποδεμένου μαντήλ', ποῦχε μέσα μιὰ δαγκουσιὰ φουμί — κερθάρ' — στιάρ' — ρύζ' — βασιλὸ — μιὰ γκρίμνα (βραχιόλι) κι' ἕνα φλουρί.

Κόβονταν πέτ'νος⁴⁰, γίνονταν οἱ μεζέδες, κερνιοῦνταν κι' εὔχονταν «νὰ ζήσ'ν κι' νὰ γεράσ'ν».

"Ὑστερα ἀπὸ κάμποσες μέρες ἢ μῆνες ἕνας ἀπ' τοὺς προξεντάδες ἔπαιρνε τὸ γαιμπρό καὶ πάαινε νὰ τοὺν ἀνταμῶσ' μὲ τ' νύφ'. Ἐφερνε μαζί τ' μπόυγάτσια, πίττα, ἀρνίθ', ρακί γιὰ τὰ πεθερικά καὶ ζαχαροῦδια γιὰ τ' νύφ'.

Ἐτρωγαν, γλεντοῦσαν κι' ἡ νύφ' ἔστρωνε τὰ στρώματα γιὰ νὰ κοιμηθῆ σάλλουν οὐντὰ, γιὰ πρῶτ' φορά μὲ τοῦ γιασουκλότ'ς (ἀρραβωνιαστικό της).

Στὸ πρῶτο αὐτὸ βράδυ ἀντρέπονταν κι' οἱ δυὸ πολὺ, ὅμως μετὰ συνήθ'ζαν.

Γιὰ τ'ς ἀρραβῶνες λέονταν πολλὰ τραγούδια.

- 1) «Μαύρη μάνη μ' καλή μάνη μ' ἀρραβώνιασες
μῆδωσες στὰ ξένα κι' στὸ Ροδεστό.

Γὼ κανὰ δικὸ δὲν ἔχω μέσα στὸ χωριά,

τὸ κεφάλ' θὰ μὲ πονέση ποιόγαν νὰ τὸ πῶ;

Τὸν καλὸ σου θὰ τὸ εἶπης τὸν γερέντη σου (σύζυγο).

- 2) Δυὸ βασιλιάδες πολεμοῦν γιὰ νὰ συμπεθεριάσουν

πολέμησαν - πολέμησαν χρόνο καὶ πέντε μῆνες,

κι' τώρα συμπεθερίασαν κάθονται τρῶν καὶ πίνουν.

Χρυσὰ ἔταν τὰ τραπέζια τους κι' ὀλάργυρα τ' ἀγγεῖα τους (πιάτα)

κι' τοῦ ποτήρι ποῦνιαν ἦταν μαλλαματένιο.

Βάζουν τῆ... (ἔνομα νύφης) νὰ κερνᾶ, νὰ χαίρουνται οἱ φίλοι

κι' ἡ... τ'ς πυκνοκέρασε κι' μέθυσαν οἱ φίλοι.

Κι' ἀφέντη'ς (πεθερὸς) νι' ἀγριοκοίταξε τ' ἀγρίου τοῦ μάτι

Θὰ σὲ πουλήσω Βάγια μου κι' θὰ σὲ παζαρέψω.

- Μὴ μὲ πουλᾶς ἀφέντη μου καὶ μὴ μὲ παζαρεύης.

Θὰ γίνω γῆς νὰ μὲ πατῆς, γιοφύρι νὰ διαβαίνης.

Θὰ γίνω κι' ἕνα ἀγιόκλημα, νὰ πίνης τὸ κρασί μου.

Θὲ νὰ γενῶ κι' γκιουὺλ (χρυσὸς κήπος) μπαχτσιές γιὰ νὰ γυρίζης μέσα.

Ε'. ΓΑΜΟΣ (ΧΑΡΙΑ)

Ἡ χαριὰ κρατοῦσε περίπου δέκα μέρες στὸ χωριό μας. Καθὼς τῶχουμε ἀκουστά ἀπὸ πάππου πρὸς πάππου, κι' ὅπως καμπόσου θυμούμαστε κι' μεις, νὰ ἔτσ' γίνονταν ἡ χαριὰ.

Μιά Κυριακὴ πάαισκαν ὁ πεθερὸς κι' ἡ πεθερὰ στοῦ σπίτ' τ'ς νύφ'ς κι' ἔδουσαν χαμπέρ' πὼς κόμα τ'ν ἄλλ' τὴν Κυριακὴ (τὴν μεθεπομένη) θὰ γέν' χαριὰ.

Τὴν Πέφτ', τοῦ γαμπροῦ ἡ μάνα ἔφτιαχνε μπουγάτσια κι' φαί, τᾶδουε σὲ τρεῖς νουμάτ', γενιέδες, ἔδουε κι' πιστά, τὰ πάαισκαν στὰ συμπεθερία κι' καταπιάνονταν ἡ χαριὰ. Ἴκει κερνιοῦνταν, ἔκουσαν στὰ τέσσερα τ' μπουγάτσια, τὲ τέσσερα τσιερέκια⁴¹. Τὸ ἓνα τσιερέκ (1/4) γυρνοῦσε στοῦ γαμπρό, τὸ ἓνα ἔμεινε στοῦ σπίτ' τ'ς νύφ'ς γιὰ νὰ μεραστῆ στ' γειτουγιὰ κι' τὰ δυὸ τᾶτρουγαν. Δώρ'ζαν στ' νύφ' λεφτά πὺ τ'ς φ'λοῦσε τὰ χέρια κι' ἔφευγαν.

Ἀπὸ δῶ κι' μπρὸς γίνονταν οἱ προετοιμασίες, τὰ καθαρίσματα, τὰ ψουνίδια, ἐτοιμάζονταν γιὰ ὅλους τοὺς γενιέδες τὰ δουρίδια.

Τ'ν ἄλλ' Πέφτ' τοῦ θράδ' μαζεῦονταν στοῦ γαμπροῦ τοῦ σπίτ' στοῦ πιὸ ἀφ'λὸ μέρος καὶ φάναζαν «νὰ βγῆτε στὰ προζύμια» γιὰ νὰ μαζευτῆ ὁ κόσμος.

Καλοῦνταν τρία κουρίτσια κι' ζύμωναν τοῦ προζύμ' τ' γαμπροῦ κι' κερνοῦνταν οὗλος ὁ κόσμος. Λέονταν δὲ τὸ παρακάτ' τραγοῦδ':

«Πρωτόψωμα ἴτὰ ζύμωναν κι' παιὸς τοῦ πρωτοζύμωσε;
Μὲ μάνα ἦταν, μὲ κύρ' ἦταν, μὲ σκούφια στὸ κεφάλι
μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι».

Τὰ κορίτσια δηλαδῆς πὺ ζύμωναν ἔπρεπε νᾶχαν κι' μάνα κι' μπαμπά.

Τὴν Παρασκευὴ ζύμωναν κι' στοῦ γαμπροῦ κι' στ' νύφ' ἀπόνα σκαφίδ' κλοῦρες. Στ' μέσ' τοῦ σμαριοῦ γίνονταν ἓνας σταυρός. Σ' αὐτὸν ζ'πούσαν (βύθιζαν διὰ πίεσεως) τοῦ δαχλῦδ' τ'ς ἀρραβώνας. Τρεῖς πρωτοστέφανες σήκωναν χαμούρ' (ζύμη) γιὰ νὰ βροῦν τοῦ δαχλῦδ' σταυροῦτὰ κι' ὅποια τῶδρισκε ἔπαιρνε μπαξίσ' (δῶρο).

Τίς κλοῦρες ψ'μένες τ'ς μέραζαν στὰ σπίτια. Ἐφτιαγαν κι' τρεῖς μπουγάτσες. Τὴ μιά τὴ χόρευαν τὰ κουρίτσια μὲ τὸ τραγοῦδ':

«Στὰ σίδερα πατοῦσαν σιὰ⁴² ἔβγαζαν, στὰ μάρμαρα πατοῦσαν κι' νερὸ ἔβγαζαν».

«Μιά καλέουρη - παλέουρη πὺ τὴ βρῆκε Ἄλέξης τὴν ὀμορφῆ;

Πὺ τοῦ μαχαλᾶ ντ' ἀπέρασε, ἀπ' τὴν αὐλὴ ντ' ἀδιάβαινε».

«Ποιὸς εἶναι πρῶτος βασιλιάς πὺ ἔχει τὰ ἐγγιὰ παιδιὰ;

Καὶ τὰ ἐγγιὰ τὰ πάντρεψε.

Ἐγγιὰ νυφάδες ἔκαμε κι' οὔλες ἀφέντ' τὸν ἔλεγαν

κι' οὔλες μαντῆλ' τὸν δώριζαν.

Ἡ μιά νύφη, πιόλα μικρὴ ἀφέντη δὲν τὸν ἔλεγε

μαντῆλι δὲν τὸν δώριζε».

Τὴν μπουγάτσια τὴν τσάκιζαν κι' τ'ν ἔτρουγαν.

Τ' δευτέρ' μπουγάτσια τὴν πάαινσκαν στοῦ νοῦνου μὲ κεράσματα, χωρὶς τ' ὄργανα κι' λέονταν κρυφὸ κανίς'.

Τὸ Σάββατο ἔπαιρναν τρεῖς λαμπάδες, γίγνα (κόκκινη σκόνη ἀνακατεμένη μὲ ξύδι) κι' μιὰ κ'λούρα. Ἔβανσκαν μέσα σ' ἓνα τσιανάκι⁴³ τὴν κ'λούρα, τσιτουσαν ψ'λά στὴν κλούρα σταυρουτὰ τ'ς λαμπάδες, τ'ς ἀναβαν κι' χόρευαν μὲ τ' γκαίντα⁴⁴.

Καθénas πού ἔσεργε τὸ χορὸ, ἔρριχνε λεφτὰ στοῦ τσιανάκ' κι' χόρευε τὴ γίγνα. Οὐλ' ἔπρεπε νὰ χορέψ'ν τ' γίγνα. Ὑστερα ἔβαφαν τ' νύφ' μὲ τ' γίγνα. Ἐπαιρναν γκιμπρίτια (σπίρτα), σκαμάγκ', τ'ναβαν στὴν παλάμι τ'ς νύφ'ς, μιὰ στὴ μιὰ, μιὰ στὴν ἄλλ' κι' τ'ν ἔσηγναν μὲ τ' γίγνα. Ἡ νύφ' ἔτριβε τὰ χερίά τ'ς, τ'ἄδεναν μὲ παρτάλ' (ἓνα πανί) γιὰ νὰ πιάσ' ἡ γίγνα. Ἐλεγαν τὸ τραγοῦδ':

«Ἀπόφε βάζουν τίς μπουγιές κι' αὔρου τοῦ κουκκ'νιάδ'
κι' ἀκόμα πόφε εἶμι' ἰδῶ κι' ἀπ' αὔριου θράδ' θὰ πάγου.
Θὰ πάγου γῶ μούρ' μάνη μου πουλὺ μακρὰ στὰ ξένα.
Θὰ σκάσ' μάνη μ' τ' ἀχείλι σου ρουτώντας γιὰ τὴ μένα».

Τὴν Κυριακὴ στοῦ σπῆτι ξοῦρίζαν τὸ γαμπρὸ λέοντας τοῦ τραγοῦδ'::

«Νᾶμουν πουλί, νᾶμουν ἀηδόνη, νᾶμουν κι' χελιδόνι.
Νὰ πέταγα πολὺ ψηλὰ ψηλὰ στὰ κορφοδούνια.
«Μπερμπέρη μ' τὰ ξουράφια σου καλὰ νὰ τ' ἀκονίσης.
Νὰ μὴ μᾶς κόψης τὸ γαμπρὸ κι' μᾶς τὸν ἀσκημίσης».
Μέσα στὴν τάφα πατοῦσε κι' ἔβανσκε τὰ γαμπριάσια τ'
κι' τὸν σήκουναν τρεῖς φορές φουνάζοντας «ἄξιος».

Ὁ γαμπρὸς μὲ τίς γενιέδες κι' τὰ λαλήματα πάαινσκαν νὰ πάρουν τὸ νοῦνο. Βγαίνσκοντας ἀπ' τὸ σπῆτ' ἡ μάνα γκουντλοῦσε (κυλοῦσε) ἓνα κόσκ'νου (κόσκινο) κι' ἔρριχνε βαμβακόσ'πρου κι' ζαχάρια γιὰ νὰ τὰ περνᾷ γλυκά.

Μὲ τὰ λαλήματα μπροστὰ οἱ γενιέδες, ὁ νοῦνος κι' ὁ γαμπρὸς, πάαινσκαν στοῦ σπῆτ' τ'ς νύφ'ς τραγουδιώντας.

«Ὁ νιὸς ἀσκέρι ἔμασε τ' νύφ' νὰ πάη νὰ φέρη
μὲ δυὸ μαντήλια στοῦ λαιμοῦ μὲ τὰ ριζά⁴⁵ στὸν ὄμιο».

Ἐνας νιός, γενιὰ τοῦ νοῦνου, χόρευε τὸ χλάμπρο, ποῦταν ἔτσ' φτιαγμένο: Ἐνα καλάμ' δυὸ μέτρα, στὴ κουρφή ἓνα μῆλο βαρακουμένο (ἐπιχρυσωμένο), ψ'λά στοῦ μῆλου ἓνας ξ'λένιους σταυρὸς τσιτμένους, δυὸ μαντήλια, ἓνα κόκκινο ἓνα ἄσπρο μαζὶ ραιμμένα, 3 σειρὲς ἀπὸ ποῦφτες⁴⁶, σταφίδες καὶ ζυμπλάκια⁴⁷.

Ἄντὰ ἔφτανε τ' ἀσκέρ' σ'ν αὐλὴ τ'ς νύφ'ς, ἡ νύφ' στουλ'σμέν', μὲ δυὸ κουρίτσια φύλακες, κρατοῦσε ἓνα γυαλί κι' ἓνα ποτήρ' γιουμάτου κ'ρασί κι' δικαιοῦδης. Κοίταζε μέσ' στοῦ γυαλί καὶ ἄμα ξεχώριζε τὸ γαμπρὸ σαδουρ-

γτοῦσε (πετοῦσε) τοῦ ποτήρ' μὲ τοῦ κρασί κι' τ'ς δεκαροῦδεις. Κι' πάαινε με μέσα.

Τὰ κουρίτσια, γενιέδες καὶ φιλενάδες τ'ς νύφ'ς, τραγουδοῦσαν:

«Νύφη μ' τ' ἀσκέρι πούρεται ἔρεται γιὰ τὴ σένα (δὶς).

Κι' ἂν ἔρουνται καλῶς ἔρουνται, κι' ἂν ἤρταν καλῶς ἤρταν (δὶς).

Ἦρταν ξένα παλληκάρια θὰ μᾶς πάρουν τὴν κουπέλλα.

Τὴν κουπέλλα τὴν τρυγώνα.

Θὰ τὴν πᾶν' σὲ ξένο κόσμο κι' σὲ ξένο κύρη».

Ἄφου γλένταγαν κι' ἔτρουγαν ἔπαιρναν τὰ προικιά κι' τὰ πάαινεσκαν συγκαθίζοντας⁴⁸ στοῦ σπὶτ' τ' γαμπροῦ, ὅπου τ' ἀπλουσκαν γιὰ νὰ τὰ διτῆ ὁ κόσμος.

Ἡ νύφ' χαιρέτ'ζε τ'ς δικούς τ'ς κι' τ'ς δώρ'ζι, ἐνῶ οἱ γ'ναῖκες ἔλεαν τοῦ τραγοῦδ':

«Κι' ἐσὺ καλὲ συντέκνε κοτὸ καρτέρησέ με,

Νὰ χαιρετήσου τ' μάνα μ' τ' μάνα μου κι' τὸν κύρη μ'.

Τὰ δέρφια μ' τὰ ξαδέρφια μ' κι' τ'ς καλὲς συντροφ'σες».

Φεύγοντας ἀπ' τὴ θύρα ἔλεαν τοῦ τραγοῦδ':

«Ἐβγα - ἔβγα μάνα μ' νὰ δῆς τὸν ἥλιου ποῦ κρούει⁴⁹.

Σὲ γέλασαν μούρ' μάνημ' γι' ἓνα ζευγάρ' παπούτσια,

γιὰ ἓνα ζευγάρ' παπούτσια, γιὰ ἓνα δαχτυλίδι».

Στοῦ στεφάνωμα δὲν πάαινε οὔτε ὁ πεθερὸς οὔτε ἡ μάνα κι' γίνονταν τὰ παπαδίσια, ποῦ δὲν τὰ π'κάζουμι⁵⁰ μεῖς.

Ἴκει σπάζ'ν τοῦ ποτηροῦδ', ποῦ τ'ς πότ'σαν κρασοῦδ', κι' ὅσα κοιμιο- τοῦδια γέν', τόσα πηδιά ἢ νυφοῦδα θὰ φασκιώσ'...

Στοῦ γαμπρὸ δὲν πααίν' τ'ς νύφ'ς τοῦ σόι. Ἴκει καρτεροῦσαν τοῦ ζευγάρ' τ' γαμπροῦ τὰ γονικά. Ἄμα φαίνονταν τ' ἀντράινο σαβουρντοῦσαν⁵¹ ζαχα- ροῦδια κι' ἄρχιζε τοῦ συγκαθίσμα.

Χαμπ'λά⁵² στ' θύρα ἔθανσκαν ἓνα γ'νι (ὑνι) γιὰ νὰ πατήσ' τ' ἀντρώνο, περνοῦσαν στὰ χέρια τ'ς νύφ'ς κλοῦρες, ἔδουν' ἢ πεθερὰ καμπόσ' λήδα (λί- πος) κι' τ'ν ἔθανσκαν γ' ἀλείφ' σὲ τρεῖς μεριές στὰ παραστάρια τ'ς θύρας, γιὰ νὰ δῆγ' οὐ κόσμους πῶς ξέρ' ν' ἀλείφ'...

Οἱ γ'ναῖκες τραγ'δοῦν.

«Ἐβγα - ἔβγα πεθερίτσα φέρν' οὐ γυὸς σου μιὰ νυφίτσα,

φέρν' οὐ γυὸς σου μιὰ νυφίτσα, ἔμορφη περιστερίτσα.

Θὰ σὲ πάρ' ἀπ' τὴν κουχίτσα, θὰ σὲ ρίξῃ στὴν κουπρίτσα».

Μπαίν' μέσα, γλεντοῦσαν καλὰ - καλούτσ'κα κι' ἔβγαινεσκαν ἔξω νὰ χο- ρέψ'ν. Πρῶτος ἔπαιρνε τοῦ χορὸ ὁ νοῦνος, ὕστερα ἡ νοῦνα, ὕστερα ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφ', μετὰ ὁ πεθερὸς κι' ὕστερα ἡ πεθερά.

Σ' αὐτοὺς ποῦ παίρν' τὸν χορὸ οἱ γενιέδες δουρίζ'ν παράδες κι' οἱ μὲν

νύφ' κι' γαμπρός τὰ θάζ'ν τ'ς ζέπ' τ'ς (στή τσέπη τους), οί δὲ γι' ἄλλ' (οί ἄλλοι) τὰ ρίχ'ν στὰ λαλήματα.

Ἄργα τοῦ βράδ' μαζεύονταν τάντρούνα τοῦ χωριοῦ μὲ μπουγάτσιες κι' φαϊὰ στοῦ σπίτ' τ' γαμπροῦ.

Τὸ νιὸ ἀντρόγγο γύρ'ξε σ' ὅλα τὰ σ'νιά, ἢ νύφ' φ'λοῦσε τὰ χέρια κι' δουρίζονταν. Ὑστερις σέβαινσκαν στοὺν οὐντὰ τ'ς (γύριζαν στὸ δωμάτιό τους).

Ἡ νούνα μ' ἓνα τσ'κάλ' (χωμάτινο δοχεῖο) κρασί κι' τρία ζευγάρια ἀπ' τὸ σόι τ' γαμπροῦ, σέβαινσκαν στὴν κάμαρη τ' γαμπροῦ γιὰ νὰ τ'ς ἀνταμώσ'ν (νὰ τοὺς συνδέσουν). Ἀπλωνσκε ἡ νούνα ἓνα ἄσπρο χράμ' (πανι) κι' κάθονταν ψ'λά ἢ νύφ' μὲ κατσαρουμένα τὰ πουδάρια τ'ς. Ὁ γαμπρός στέκονταν ὀρθιος στοῦ κεφάλ' τ'ς καὶ περίμενσκε ὀδηγίτες πῶς νὰ χαλάσ' τοῦ κουρτσαίσιου (παρθενιά). Ἄ! Οὐλοῦμ' τούτ' τ'ν ὥρα δὲ νι' ἀστουχοῦσαν⁵³ (δὲν τὴν ξεχνοῦσαν) οί γ'ναίκες, ὅσο ζοῦσαν κι' ἦταν!

Οὐλες τ'ς νύφες τ'ς ἔπιανε ἀντράλα (ζάλη) κι' ἀποχάνονταν (λυποθυμοῦσαν), πὲς ἀπ' νι' ἀντρουπή, πὲς ἀπ' τοὺν πόνου, πὲς ἀπ' τ' λαχτάρα.

Ἄγια ἔταν ἡ ὥρα τούτ' κι' ἱερή. Οὐλ' μὲ τ' σειρὰ ἔλεαν τὴ γνώμ' τ'ς, πῶς θὰ ξεκουρτσιαστῆ καλύτερα. Μὲ τοῦ μεσαίου δάχ'λου, τοῦ δέξου χέρ' τοῦ κουρτσαίσιου ἔπρεπε νὰ θγῆ!!!

Κι' οὐ γαμπρός σαλντοῦσε μιὰ (δοκιμάζε), σαλντοῦσε δυὸ, μπουρεὶ κι' τρεῖς κι' πέσσιρ'ς, ὅσο νὰ πέσ', σὰ δικάρα κόκκιν' στοῦ χράμ' ἀψ'λά!

Κι' ἀντὰ ἔφευτε, χαρὲς κι' παναῦρια. Τόπαιρνε ἡ νούνα κι' μαζὶ μὲ τοῦ χράμ' τῶθανσκε στοῦ κόσκιου μέσα, συγκαθίζοντας, τὸ πάκινσκε στὸν πεθερὸ κι' στὴ πεθερὰ κι' στοὺν κόσμιου ὅλου. Τὴ γλίπαν, ἔρριχναν παράδες στοῦ κόσ'χνου κι' φάναζαν χαρούμενα: «Νύφ' εἶνε καλή! νύφ' εἶνε καλή!» κι' ἀρχίζε γλέντ' τρικουβερτου, πού λέν'.

Ἔσκουζι⁵⁴ πεθερὸς νὰ φέρ'ν' κρασί, νὰ φέρ'ν' ρακί, νὰ πιοῦν οὐλ', νὰ μιθῶσ'ν, οὐλοῦς οὐ κόσμους νὰ μάθ' τί νύφ' διάλιξι αὐτός!

Κι' ἦπ'ναν οὐλοῖ, τσουγκρίζαν τὰ μπουκάλια κι' τ'ς μαστραπάδες, ρίχνουνταν, χόρευαν, ἔσκουζαν, τραγ'δοῦσαν τραγοῦδια μασκαράδ'κα, κοίταζαν ποιὸς θὰ περάσ' τοὺν ἄλλου, ἄντρες κι' γ'ναίκες, στοῦ τραγοῦδ', στοῦ χουρὸ κι' στ' ἄστεϊα τὰ μασάλια⁵⁵.

Ἄπ' οὐλοῦς τσ' χουρούς ξεχώρ'ζι οὐ χουρὸς «Πῶς στουμπίζου τοῦ πιπέρ'».

Ἄντὰ μεθοῦσαν οὐλοῖ πιάνονταν στοῦ χουρὸ κι' ὁ πρῶτος ἔδγαζε τ' λουρίδα τ' (δερμάτινη ζώνη του) κι' τ'γκρατοῦσε στοῦ δέξον τοῦ χέρ' κι' ἀρχίζι: «Πῶς στουμπίζου τοῦ πιπέρ'; μὲ τοῦ γόνα τοῦ στουμπίζ'ν...» κι' στούμ'ζαν οὐλοῖ μὲ τὸ γόνα. Ἔτσ' τραγ'δοῦσαν κι' ἔθανσκαν οὐλα τὰ μέρια τ' ἀνθρώπινου κορμιοῦ κι' τὰ μασκαράδ'κα. Κι' οὐλοῖ στούμ' ζαν, γιὰτι ἄλλοιῶς ὁ πρῶτος μὲ τ' λουρίδα ἔκρουε γερά. Κι' οὐλος ὁ κόσμος ἔφευγε τύφλα στοῦ

μεθύσ', φχαριστημένους μπάκ⁵⁶, κι' τού 'μουλουγοσαν (τὸ ἀνέφεραν) γιὰ πολὺν καιρό.

Ὅλα τοῦτο γέγονταν ἅμα ἢ νύφ' ἔβγαине ἐν τάξ', ἀλλοιώτικα (ἀναποδογύριζαν) γτιβιρντοῦσαν οὔλνοι τὰ σιὰ τ'ς κι' ἔφευγαν, σκούζοντας: «κούτσούζα νύφ' - γρουσουζα νύφ'». Κι' ἦταν τρανή ἀντρουπή!

Τ' Δευτέρα ταχειά, πουλύ σαμπάλια⁶⁷, μιὰ περιτάν'σα⁵⁸, τ' γαμπροῦ τοῦ σοί, πάαινσκε στ' μάνα τ'ς νύφ'ς «τοῦ καλὸ χαμπέρ'»⁵⁹ μὴ κέρασμα. Κι' οὔλνοι χαίρονταν.

Ὁ γαμπρὸς κι' ἡ νύφ' μαζί πάαινσκαν στοὺν τσιομέ (δρύση) γιὰ νερό μὲ μιὰ λαήνα οὐ καθένας. Πλένονταν, ἀφ'γαν μιὰ κ'λούρα κι δικαροῦδες, ἦπ'γαν νερό κι' γύρ'ζαν σπὶτ' κρυφὰ ἀπ' τοῦ κόσμου τὰ μάτια.

ΣΤ'. ΘΑΝΑΤΟΣ (ΠΕΘΑΜΟΣ)

Στὰ χρόνια τῶν παππούδων μας, μὰ καὶ στὰ θ'κά μας (δικά μας), ὁ πεθαμὸς ἦταν κάτ' τοῦ συνηθισμένον. Ἡλιαμ (πρὸ παντός) στὰ κ'ζάνια (στὰ παιδιά). Οἱ τρανοὶ πέθηνσκαν παρὰ πάν' ἀπ' τὴ κ'λίια τ'ς (σκιωληκοειδίτις — καρδιακὲς παθήσεις = γιὰ (ἦ) ἀπ' τὴ πούντα (πνευμονία), ἀπ' τ' θερμασιὰ (ἐλονοσία), πούκαμνε τ'ς ἀθρῶπ' φυσικοὺς (φυματικοὺς) κι' ζίπατώνονταν ὀλόκληρις κλήρις (ἀποδεκατίζονταν ὀλόκληρες οἰκογένειες) καὶ τὰ βγαλτὰ (καρκινώδεις καταστάσεις).

Σι' ἀκείνα τὰ χρόνια, ἦλιαμ' τ'ς νύχτις σιὰ⁶⁰ τ'ς δρύσις (στὶς δρύσεις), στὰ π'χάδια (πηγάδια), τ'ς στράτες κι' σ' ἄλλα μέρια, λουύρουσαν (γύριζαν) πολλὰ στ'χειὰ (φαντάσματα) κι' τ'ἀγλιπαν (τ'ἀδλεπαν) ἀνθρῶπ' κι' οὐράτζαν (ἀρρώσταιναν ἀπὸ δραματισμοὺς) κι' χάνονταν τ'ζιάμπα κι' βερεσέ (μᾶλλον πλεονασμὸς ἐπὶ ματαίῳ). Πολλοὶ χάθ'καν ἔτσι' κι' ἄλλ' ἔμεινονταν παράλυτ'.

Γιατρικὰ δὲν ἤρρισκαν κουλαί⁶¹. Κι' καλὰ ποῦταν κατ' πάππ' κι' κάτ' μπάμπις (παππούδες καὶ γιαγιές) ποῦξεραν κάτ' βουτάνια, κάζατου (σιδηρόχορτο), πέτσα ἀπ' τοῦ σουοῦτ (φλούδα ἰτιάς), πέτσα ντουνταλιάς (μουριας) κι' ἄλλα π' δὲν τὰ θυμάμαι, ὁ ἀρμενοπαπὰς, οἱ γητειές καὶ τὰ ξόρκια, κι' σῶζονταν πουλνοί.

Ἄγτὰ ἦγλιπαν τ'ς μέρις γὰ μπιτοῦν (γὰ τελειώνουν) φάναζαν τοὺν ἀφέντ' (παπά) γὰ τ'ς κοινουήσ'. Καμιὰ φ'ρας (καμιὰ φορὰ) σκύνουνταν οὐ ἄρρουστους. Τ'ς παραπάν' φουρές πέθηνσκι. Ἐκλήγαν σπιτιανοί, ἔκλήγαν κι' ξέν'. Κανένας στοῦ χουριὸ δὲν εἶνι παντάξενους. Οὔλ' εἶνι γενιέδες ὡς τὰ ἰνιὰ τὰ ζ'νάρια (9 γενιές). Οὔλ' τοὺν ἔκλήγαν κι' τοὺν μοιρουλοῦσαν ἀπ' τὴ καρδιά τ'ς, μὲ θ'κάτ'ς λόγια (δικὰ τους λόγια). Οὔλνοι θυμοῦνταν τ'ς θ'κοί τ'ς τ'ς ἀθρῶπ' κι' ἔστελγαν τὰ δέοντα μὲ τοὺν πιθαμένον. «Νὰ πᾶς τὰ δέοντα

κι' στους Τζιότζιουμ' (Γιώργο μου) κι' στ' Μαρία: μ' κι' νά μᾶς περιμέν'». Ὡς κι' μπαξίσια (δῶρα) προβουδοῦσαν μ' αὐτόν.

Τ'ς γέρ' τ'ς ξεπροβοδοῦσαν «στοῦ καλὸ κι' στή γκαλή τήν ὥρα», γιατί ἔζησαν τὰ χρόνια τ'ς, ἔφααν τοῦ ψωμί τ'ς κι' μπίτσαν⁶² τ' ἀράδετ'ς (τελείωσαν τὸν προορισμὸ τους).

Μέ τ'ς νοιὸ δὲν ἦταν τοῦ ἴδιου. Ἄδικούς ἦταν χαμὸς κι' τραντάζονταν τοῦ σπίτ' ἀπ' τὰ κλάματα κι' τ'ς θρήνους.

«Μαῦρ' εἶνι οἱ κάμποι, μαῦρα τὰ βουὰ
 ἔσο' εἶνι καρδιά μου, ἔτσι τὰ σπλαχνικά.
 Γήλιε⁶³ μ' νὰ μὴ βγῆς αὔρου, νὰ μὴ βγῆς τοῦ ταχειὰ
 μαύρου τοῦ τζ' γέρι⁶⁴ μ' ἤγκι⁶⁵, μαύρη κι' καρδιά.
 Πουλιὰ μ' ὁπού πετᾶτε ψηλὰ στοὺν οὐρανὸ
 πικρὰ νὰ τραγουδάτε καθὼς ποὺ τραγουδᾷ.
 Τοῦ γυιό μου τὸν ἐπῆρε τοῦ χάρου τοῦ δρεπάν'
 ἄς ἦτανε κι' μένα στοῦ χάρου νὰ μὴ πᾶν'.
 Τί μ' ὠφελεῖ νὰ ζήσου, νὰ τὰ πολυμερήσου;
 Ἄφου τοῦ γυιόκα μου νεκρὸ θά τοὺν φιλήσου;
 Ἐσεῖς ἄστραμ' καλὰ ἄστραμ' πέστε κι' πλάκωστέ με.
 Ψαλτάδες κι' παπάδες μου, μαζί του βάλετέ με».

Κι' ἄλλα τραγούδια λέουνταν ποὺ τάφτιαχναν κείνη τῆ στιγμῆ. Κι' ἦταν λυπηρετὰ π' δὲν ἄντεχε ἡ καρδιά μ' νὰ τὰ λέου!

Τοὺν ἀλλάζαν μὲ τὰ καλύτερα ρούχα, τοὺν ἐπληγσκαν κι' τοὺν σαβάνοναν. Τοὺν ἔκλειναν τὰ μάτια, τοὺν σταύρουσαν τὰ χέρια, τοὺν ἀναθαν κηριά, τοὺν ἔθανσκαν θυμιάμα κι' ἔκρουαν τὴν καμπάνα πουγάλια - πουγάλια (ἀργὰ - ἀργὰ), λυπητερά.

Ἄπ' οὐλα τὰ σπιτία ἔφεργαν λουλούδια, κηριά κι' τοὺν στόλ'ζαν.

Ὅσλ' νύχτα καένας δὲν ἔκλεινι μάτ' (δὲν κοιμόταν) μὰ κάθουνταν ἐκεῖ, στοὺν οὐντὰ τ' κι' ἔλησκαν τὰ καλάτ' τ'ς παρέες, τ' τ'ς ἐπιθυμίες τ'. Γάτα δὲν ἀφήνονταν μέρα στοὺν οὐντάν' γιατί ἅμα τοὺν περνοῦσε μποροῦσε νὰ βρυκολακιάσ'. Κι' ἅμα γελοῦσε τοῦ στόματ' ἀγγλήουρα θάπαιρνε κι' ἄλλουν μαζί τ', ἀπ' τ'ς ἀγαπημέν' τ'.

Ταχειὰ ἔβραζαν τοῦ σιάρ' τ'ς κλοῦρες κι' τὰ π'τάρια, (λειτουργιές).

Πάαινοναν 4 - 5 (ἄτομα) νουμάτ' κι' ἔφτιαναν τὸ μνημόρ'.

Ἐφεργαν τὴν κοίμησ' τ'ς ἐκκλησιᾶς, τοὺν παπᾶ κι' τ'ς ψαλτάδες, τοὺν ἔβγαζαν ἀπ' τοῦ σπίτ', κι' ἦταν σὰ νὰ ξαναπέθαιנסκε. Ἐκλειαν οἱ σπιτιανοί, ἀγκάλιαζαν τοὺν πεθαμένου, δὲν ἄφ'ναν νὰ τοὺν βγάλ'ν ὄξω, σὲ σκίζονταν ἡ καρδιά.

Τὸν πάαινοναν σ' νια' κλησιὰ μὲ διαβάσματα κι' κλάματα. Στ' στράτα

ὅποιον ἀντάμωναν ἔβγαζε τ' σιρβέτα (σαρίκι: κι' ἦλεε «Θεὸς σχωρέστουν».

Ἄμα μπιτοῦσα τὰ διαβάσματα τ'ς ἀκκλησιάς, τραβοῦσαν γιὰ τὰ μνήματα μετὰ διαβάσματα κι' ξεφτέρια. Τὴ γκοίμησ' τὴν κουβαλοῦσαν τέσσερεις, ἄντρες, πού τ' στράτα ἄλλαζαν μ' ἄλλους. Ἀπὸ πίσου ἔρουγταν σχεδὸν οὔλου τοῦ χουριό.

Στοῦ μνημόρ' γίνονταν οὐ τελευταίους πεθαμὸς. Κρεμιοῦνταν οἱ θ'κοὶ ἀπ' τὴ κοίμησ', δὲν νιάφναν νὰ κατεβῆ, φάναζαν, σπάραζαν θὰ ντὰ ψάρια, λέουντας «πού μᾶς ἀφήν'ς, Θεέ μ' ρίξ, ἀστροπελέκ' νὰ πάμι κι' μεις» κι' ποῦλλὰ τέτοια σπαραχτικά. Ἄμα κατέβαινε τοῦ λείφανου, ἔρριχναν κάμποσου χῶμα, ἔρριχνε οὐ παπᾶς κρασί, ἓνα κεραμιῖδ' μετ' κάτ' γράμματα, κάμποσου κρασί, ἓνα λαίγ' νερό, ψουμί, βουτηγμένο σὲ κρασί κι' λίγες παράδες.

Ἄφου μπιτοῦσι δ'λειά, γύρ'ζαν οὔλγοι στοῦ σπίτ' γιὰ τὴ παρηγόρια.

Προτοῦ μποῦν στοῦ σπίτ' πλύσκουνταν κι' σκουπίζονταν.

Διάβαζε κάμποσου ὁ παπᾶς, παληουροῦσαν τοὺς σπιτιανούς κι' φ'λεύονταν.

Ἔλεαν τ'ς εὐχὲς «Θεὸς σχωρέστουν», «καλὸ παράδεισο», «καλὸ κουράγιο» κι' ἄλλες.

Τ'ς τρεῖς μέρες γίνονταν τὰ μοιράσματα, ὕστερα τ'ς ἐννιά, τ'ς εἴκουσι κι' τ'ς σαράντα στοῦ σπίτ'.

Τ'ς τρεῖς μῆνες, τ'ς ἔξ, στοὺν χρόνου, τ'ς 2 χρόν' κι' τ'ς τρεῖς χρόν' γένουνταν σι' ἀκκλησιά μνημόσυνα κι' μοιράζονταν σιὰρ' κλοῦρες σ' οὔλου τοῦν κόσμου.

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο

Φ Α Σ Κ Ι Ω Μ Α

1. ἀπεινάζε = καταλάβαινε.	14. μ'τάρια = ἐξαρτήματα ἀργαλειοῦ.
2. θαρνοῦσι = χτυποῦσε, κλωτσοῦσε.	15. θάν' = σάν.
3. ἀντὰ = ὅταν.	16. ρακί = οὔζο, τσίπουρο.
4. μποάμπου = γιὰ γιὰ (καὶ μαμή).	17. σκουθῆ = σηκωθῆ.
5. ἀντάσιαρατζιμά = λοιπόν, πού λές.	18. π'καμ'σούδ' = μικρὸ πουκάμισο.
6. νὰ κάτ'ς = νὰ καθήση.	19. μπουγανίγια = γενέθλια.
7. Τ' ἀκλουθο = τὸ ὕστερο.	20. σκαμάγκ' = θαμβάκι ἔτοιμο πρὸ γνέσιμο.
8. ρόκωνε = ἔβαζε μέσα.	21. λαγίγνα = λαγίγνι, στάμνα.
9. κόσες = πλεξοῦδες.	22. δ'λεύ' = δουλεύει.
10. τσιτσιάντζι = τὸ ἔλυωνε κοπανίζοντας.	23. τσιουριπατζῆς = πλούσιος.
11. κώχ' = γωνιά.	24. ἀμανέτ' = ἐγγύηση.
12. γιατάν' = ἡ μήτρα.	25. οὔριμενοπαπᾶς = Ἀρμενοπαπᾶς.
13. μαλλιόρουκα = ρόκα μαλλιῶσὲ σὲ σχῆμα Ψ.	26. Ἄμὰ = ὄμως.

Β Α Φ Τ Ι Σ Ι Α

27. νοῦνος = ὁ νομός.	32. χαῖρ' = προκοπή.
28. τσ'κάλα = τσουκάλα, πήλινο δοχεῖο.	33. σ'νιά = εἰδικὰ ξύλινα μεγάλα ταψιά.
29. σ'μάζευε = συμιάζευε.	34. γι' ἄλλες = οἱ ἄλλες.
30. πιλένια = τὰ μωροδικὰ πανιά.	35. οὐντάς = δωμάτιο.
31. ρέμα στὰ νότια τοῦ χωριοῦ.	36. ζουρλασιές = ἀνόητες πράξεις.

Α Ρ Ρ Α Β Ω Ν Α Σ

37. παραπάν' = τὰ πλείστον.	39. κύρης = ὁ πατέρας τῆς κόρης.
38. μπαμπάχακι = ὅσα ἐπαιρνε ὁ μπαμπᾶς τῆς νύφης.	40. πέτ'νος = πετεινός.

Γ Α Μ Ο Σ

41. τσιερέκια = τέταρτα.	50. τἀπκάζουμι = τὰ καταλαβαίνομε.
42. σιὰ = φωτιά.	51. σαδουρντοῦσαν = πετοῦσαν, ἔρριχναν.
43. τσιανάκι = πιάτο.	52. χαμπ'λά = χαμπηλά, κάτω.
44. γκάϊντα = ὁ ἄσκαυλος.	53. νι' ἀστοχοῦσαν = τὴν ξεχοῦσαν.
45. ριζὰ = εἰδικὸ πανί θαμμένο με ριζάρι, ἐρυθρόδανο.	54. Ἔσκουζε = ἐφώναζε δυνατὰ.
46. ποῦφτες = πόπ κόρν, ἀφρώδη ἄσπρα μικρὰ καλαμπόκια.	55. μασάλια = παραμύθια, ἀνέκδοτα.
47. ζυμπλάκια = καρποί, στρόγγυλοι με κόκκινο χρῶμα, πολὺ μικροί, ἐνὸς εἴδους νερόδατου.	56. μπάχ = ὄμιος.
48. συγκαθίζοντας = χορεύοντας ἕνα ἰδιαίτερο χορὸ, χωρὶς νὰ πιάνωνται ἀπὸ τὰ χέρια.	57. σαιμπάλια = πολὺ πρωί.
49. κρούει = (μ.τ.φ.) βασιλεύει.	58. περιτάν'σα = γυναίκα τοῦ ἐξυπηρετεῖ.
	59. χαμπέρ' = εἴδηση.

Π Ε Θ Α Μ Ο Σ

60. σιὰ = πρὸς.	64. τζ'γέρι μ' = συκώτι μου, τὸ καλύτερο κομμάτι τοῦ ἑαυτοῦ μου.
61. κουλάι = εὐκολα.	65. ἦγκι = ἔγιγε.
62. μπίτ'σαν = τελείωσαν.	
63. Γήλιε = ἦλιε.	

Σ η μ ε ί σ η :

Γιὰ τὴ σύνταξη τῆς παρούσας συλλογῆς, χρησιμοποίησα τὶς πληροφορίες καὶ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα μιᾶς πλειάδας γερόντων, ντόπιων Κουανιωτῶν, μὰ κύρια βασίστηκα στοὺς σπιτονοικοκύρηδες μου, μπάρμπα - Γιῶργη καὶ θειά - Τριανταφυλλιά Κεκέ.

Ἡ γραφὴ τοῦ χωριάτικου θρακιώτικου ἰδιώματος παρουσιάζει τεράστιες δυσκολίες, γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπόρεσα νὰ ἀπεικονίσω ὅλη του τὴ ζωγνάνια.

ΚΩΣΤΑ ΦΑΝΦΑΝΗ

Δημοσιογράφου

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΔΡΙΑΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

(Σὺν Πρόλογος)

Κοιμοῦμαι μ' ἓνα ὄχειρο
ξυπνῶ μὲ μιὰ ἐλπίδα
ἴσως ἰδῶ μιὰ μέρα φῶς
κι ἐλεύθερη Πατρίδα.

Εὐπνα καύμιέμε μου ραγιᾶ
ξυπνα γὰ ἰδῆς ἐλευθεριά.

Ἦταν ἓνα ἀπογευματινὸ, καλοκαιριάτικο, παντοῦ ἀπλωνόταν ἡ ἡσυχία καὶ ἡ γαλήνη, καίτοι ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως «τῆς Ἀδριανούσ» ἀνέμενε τὸ ξέσπασμά τῆς θυέλλης. Ἐξαφνα, ἀκούσθηκ' ἓνας κανονιοβολισμὸς ἀπὸ μακριὰ, γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι. Τὸ Ἑλληνικὸ πυροβολικὸ, ἐτέθη ἐν δράσει, ἄρχισε νὰ σφυροκοπᾶ, τὶς Τουρκικὰς τάμπιες τοῦ Μπουτσιούκ Τεπέ. Σὲ λίγο καὶ τὸ ἐχθρικὸ πυροβολικὸ ἀπήντησε. Ἔτσι διήρκεσε μέχρι τὸ βράδυ, ὅποτε τώρα, ἀκουγόταν καὶ δράσις τῶν ὄλμων καὶ τυφεκίων. Ἐημέρωσε. Εἶχαν κοπᾶσι ὅλα καὶ σὰν νὰ μὴ συνέβη τίποτα ὁ καθένας βρέθηκε στὴν καθημερινὴ δουλειά του. Μόνο, ἐκεῖ στὸ Ἀμπατζηλάρ Μπασή στὴν ἀγορά, ἓνα μικρὸ πλῆθος συγκεντρωμένον, ἔβλεπε τὰ ἐπάνω σὲ ἓνα τουρκικὸ δίτροχο ἐκτεθειμένα 2 ἢ 3 ματωμένα κράνη ἀπὸ τὴν μάχη τῆ βραδυνῆ. Τὰ εἶχαν μεταφέρει οἱ Τούρκοι πρὸς ἐπίδειξιν. Ἀργότερα, ἐμάθαμε, ὅτι ἦταν λάφυρα ἀπὸ τὴν μάχη τῆς γεφύρας τοῦ Σαρατσαχάνε Κιοπρουσοῦ (μετωνομασθείσης μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὡς Γέφυρα Λοχαγοῦ Διαμάντη) ὅπου ἔπασαν ἡρωϊκῶς μαχόμενος τὴν βραδυὰ ἐκείνη, μὲ μερικὸς τσολιάδες. Τὸ ἠθικὸν τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς «Ἀδριανούσ» ἀκμαιότατον. Ὁ Τουρκικὸς πληθυσμὸς εἶχε πανικοβληθῆ ἀπὸ τὰ γεγονότα, διότι ἔβλεπεν ἐξ ἄλλου, ὅτι τόσοσιν οἱ Ἀρχοντές του πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ νὰ τὸν ἐγκαταλείπουν καὶ νὰ τρέπονται εἰς φυγὴν πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν προῦχόντων τσορμπατζήδων τὸν εἶχον πλέον ἐγκαταλείψη καὶ αὐτὸς ἀκόμα ὁ Φρούραρχος τῆς πόλεως Ταγιάρ Πασιάς μὲ τὸ ἐπιτελεῖον του ἐδραπέτευσε, διὰ νὰ συλληφθῆ

αἰχμάλωτος ὀλίγας ἡμέρας ἀργότερον ἐξῶθει τῆς Κωμοπόλεως τῶν 40 Ἐκκλησιῶν.

Ἡ Ἀδριανούπολις σχεδὸν εἶχε πέσει καὶ ὁ Ἑλληνισμὸς ἐτοίμαζε τὰς κυανολεύκους τῆς μεγάλης ἐκείνης ἱστορικῆς ὑποδοχῆς τοῦ νικηφόρου ἀπελευθερωτοῦ, Ἐνδόξου Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ.

Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀδριανοῦς μόλις εἶδε τὴν Ἑλληνικὴ Σημαία νὰ κυματίζει εἰς τὸ Πασιᾶ Καπουσοῦ (τὸ Διοικητήριον) ἐξέσπασε σὲ δάκρυα χαρᾶς ἐνθουμηθεὶς τὸ «Πάλι μὲ χρόνια μὲ καιρούς, πάλι δικὰ μας θάναι». Παντοῦ Ἑλληνισμὸς, γλῶσσα ἐλεύθερη Ἑλληνική, τραγούδια ἑλληνικά. Εἶχεν ἀλλάξει κι' ὅλα χαρακτῆρα μέχρι χθὲς EDIRNE.

«Ὁ κόσμος ὅλος χαίρεται τῇ σημερινῇ ἡμέρᾳ
μὲ δόξα π' ἀγκαλιάζεται Μάννα καὶ θυγατέρα.
Φίλησε Μάννα φίλησε, κόρης εὐόρκου στόμα,
καὶ τιμημένο μέτωπο καὶ ὑπερήφαν' ὄμμα.
Σκλαβιά σὰν σὰς ἐχώριζε, σ' αἰῶνια σιγῇ
μια καρδιά σὰς ἤγωνε, ἡ Δόξα καὶ ἡ Τιμῇ.

Στὸν ἐναγκαλισμὸ αὐτὸν καὶ στὸ φιλὶ τῆς κόρης πρὸς τὴν Μάννα, δὲν ἄργησε σὲ λίγες μέρες νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ἡ Μάννα μὲ τὴν φωνὴ τοῦ στρατοῦ τῆς περήφανα.

«Φερετζέ κι' ἂν σοῦ βάλανε,
ν' ἀλλάξουν τὴν μορφὴ σου
μὰ δὲν τὸ κατορθώσανε
ν' ἀλλάξουν τὴν ψυχὴ σου
Θράκη, εὐμορφὴ θὰ ζοῦμε τώρα πιά μαζύ,
ὁ ντουγγιάς ὅσο ὑπάρχει κι' ὅσο ζῆ
κι' ἂν κανένας σὲ πειράξει μὲ κακὸ σκοπὸ
σοῦ τ' ὀρκίζομαι θὰ κάμω φονικό.

Καὶ τὸν ἱερὸ αὐτὸν ὄρκο τὸν ὁποῖο πρῶτ' ἔδιδε ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ στρατιωτικοῦ θεάτρου τῆς Στρατιᾶς Θράκης εἰς τὴν Στρατιωτικὴν Λέσχην Ἀδριανουπόλεως, τὸν ἐτήρησε πιστῶς ὀλίγον ἀργότερον εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ξεκινῶντας γιὰ τὸ Μεγάλον ὄνειρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ σκλάβου ἀδελφοῦ. Ἀλλά... ἀλλά...

Σκοπὸς μας ἄλλως τε τῆς περιγραφῆς τῆς συντομιωτάτης αὐτῆς ἑκθέσεως εἶναι ἄλλος. Εἶναι, ἡ ἀναβίωσις τῆς ἱστορικῆς δράσεως διὰ τῶν προσφερθεισῶν τοῦ Ἐθνικῶν Ὑπηρεσιῶν τὸ τότε καταληφθὲν Τουρκικὸν Τυπογραφεῖον (Μουατιμπάι Βιλιαγέτ), τὸ μετονομασθὲν ἀργότερα ὡς (Παράρτημα τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου Θράκης) καὶ τὸ ὁποῖον ἦτο ἐντελῶς ἀνεξάρτητον ἀπὸ

τὸ ἐν Ἀθήναις Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, τεθὲν ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως τῆς Ὑπάτης Ἀρμοστείας Θράκης ἐν Ἀδριανουπόλει. Δὲν ἐνθυμούμαι καλῶς, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι ὁ τεχνικός ἐξοπλισμὸς τοῦ ἤτο ἀρκετὰ ἰσχυρὸς ἔχων δύο ἐπίπεδα πιστήρια, τρεῖς Βικτώριες (ᾠρθια πιστήρια), δύο κοπτικὲς μηχανές, δύο ραπτικὲς, καὶ ἄφθονο ὀλικὸ τυπογραφικόν. Τὸ προσωπικὸν τοῦ τὸ Τουρκικὸν εἶχε διαφύγη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, παραμεινάντων μόνον τοῦ Μερμέτ Ἐφέντη καὶ δύο ἄλλων ὑπαλλήλων ἐκ τοῦ κατωτέρω προσωπικοῦ, (πιθανῶς διὰ τὴν διαφύλαξιν αὐτοῦ) καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ὑπαλλήλων μὲν ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Νικολαΐδης, καὶ ἐκ τῶν Ἀρμενίων ὁ ἀείμνηστος Βαρσαϊκ Σισσακιάν, ὁ μηχανικός τῶν πιστηρίων, θεῖος τοῦ νῦν ἐν Ἀλεξανδρουπόλει ἐμποροῦ εἰδῶν κυνηγίου Ἐδουάρδου Σισσακιάν. Τὸ Τεχνικὸν αὐτὸ συγκρότημα, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς προσήλθον καὶ ἐπ' ἀνδρῶσαν οἱ ἐξ Ἀθηνῶν κληθέντες τυπογράφοι Κυριάκος Γκούμας καὶ Εὐάγγελος Μαντάδης, οἵτινες μαζὺ μετὰ τοῦ ἐξ Ἀδριανουπόλεως προσληφθέντος προσωπικοῦ Σταύρου Φαναγάνη τοῦ Ἀλεξάνδρου (πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ συντάσσοντος τὴν παρούσαν ἔκθεσιν) καὶ πατρὸς τοῦ ἐν Κομοτηνῇ νῦν ἐκδότου τῆς ἡμερησίας ἐφημερίδος «Ο ΧΡΟΝΟΣ», καὶ ἐν συνεχείᾳ προσληφθέντος τοῦ Δημητρίου Ἀθανασιάδη (τροφίμου τότε τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Ἑλληνικοῦ Ὀρφανοτροφείου) καὶ τινῶν ἄλλων, ὡς τοῦ Ἰωάννου Ἰωαννίδη (ἐκ Μυτιλήνης) κλπ., τὸ ἔθεσαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς εἰς κίνησιν. Τὸ εἶχον δὲ οἱ Τούρκοι ἐγκατεστημένον ἐντὸς τῆς αὐλῆς τῶν Τεχνικῶν τῶν Σχολῶν (ΣΕΝΑ·Ι· ΜΕΚΤΕΜΠΙ) εἰς εἰδικὸν κτίριον. Ἐνθυμούμαι, ὅτι, ὅλα τὰ Τουρκικὰ (Ἀραβικὰ Στοιχεῖα του) μετεφέρθησαν εἰς τὰ στοιχειοχυτήρια Ἀθηνῶν, πρὸς ἀντικατάστασιν τῶν δι' Ἑλληνικῶν στοιχείων, πλὴν ὀλίγων τὰ ὁποῖα ἐκρατήθησαν διὰ τὴν ἀργότερον ἐκτύπωσιν τῆς ἐφημερίδος «ΑΝΑΤΟΛΗ», τοῦ Εὐρυσθέως Μαγιακίου δικηγόρου Πολιτευτοῦ, τῆς ὁποίας ἐφημερίδος τὸ μὲν ἔξωθεν τῶν σελίδων ἐτυπώοντο σὲ Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ μὲ Ἑλληνικὰ στοιχεῖα, τὸ δὲ ἔσωθεν σὲ γλῶσσαν Τουρκικὴν καὶ μὲ παλαιὰ Τουρκικὰ στοιχεῖα (Ἀραβικὰ). Τόσον ἢ «Ἀνατολή» ὅσον καὶ ἢ προηγηθεῖσα εἰς ἐκδοσιν ἐφημερίς «Ταχυδρόμος» τῆς Θράκης, τοῦ ἀειμνήστου Ἀνδρέα Κομιτοπούλου (Γενικοῦ Διευθυντοῦ Ἐσωτερικοῦ Τύπου παρὰ τῇ Προεδρείᾳ τῆς Κυβερνήσεως) ἐτυπώοντο εἰς τὰ πιστήρια τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου, μεταφερομένων τῶν σελίδων δι' εἰδικῶς κατασκευασθείσης χειραμάξης, διότι ὁ μὲν «Ταχυδρόμος» ἐστοιχειοθετεῖτο εἰς κτίριον εὐρισκόμενον ἀπέναντι τοῦ Κινηματογράφου «Μουαρίφ», ἢ δὲ «Ἀνατολή» εἰς κτίριον παρὰ τὸ «ΙΑΙ ΜΠΟΥΓΚΟΥ ΤΖΙΑΜΙΣΙ».

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ, νομίζομεν, ὅτι πρέπει νὰ ἀναφερθοῦμε ἐν ὀλίγοις καὶ μὲ τὸ τί εὗρηκεν ἡ Ἑλληνικὴ Διοίκησις ἀπὸ ἀπόψεως ἄλλων Τυπογραφείων, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Βιλιαγέτ Ματιμπουασί δηλαδὴ τὸ Νομαρχιακὸν Τυπογραφεῖον. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐλειτούργουν ἀκόμη ἄλλα δύο τυπογραφεῖα

εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν. Τὸ ἕνα ἦτο Ἑλληνικὸν (ιδιωτικὸν δέβαιο) τοῦ Βαφειάδη, ποῦ ἐξυπηρετοῦσε τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον τῆς Ἀδριανουπόλεως, καὶ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀπόγονοι διατηροῦν καὶ σήμερον ἀκόμη Τυπογραφεῖον ἐν Θεσσαλονίκῃ, καὶ τὸ ἄλλο Ἑβραϊκόν, τοῦ Ραζών, τὸ ὁποῖον ἐξυπηρετοῦσε τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἑβραϊκοῦ καὶ τοῦ ξένου Εὐρωπαϊκοῦ στοιχείου τῆς πόλεως. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον, ἦτο ἐγκατεστημένον εἰς τὸ Ὀρτᾶ Καποῦ τῆς κλειστῆς ἀγορᾶς τοῦ Ἀλῆ Πασιά, τὸ δὲ δεύτερον ὀλίγον πάρα πέρα πρὸς τὸ Κάστρο.

Ἀπὸ ἀπόψεως Ἐφημερίδων Ἑλληνικῶν δὲν ὑπῆρχε τίποτε. Ὁ Ἑλληνισμὸς τῆς Ἀδριανουπόλεως χρόνια πολλὰ ἐξυπηρετεῖτο ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν μὲ τὸν κάθε βράδου ἐρχόμενον μὲ τὸ τραῖνο «Νεολόγον» τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μαζὺ μὲ τὶς Τουρκικὰς ἐφημερίδας, τὴ «Ἰντάμι», «Σαμπάχ», «Τανίν», «Τασφίρ», «Κιάρ», «Καραγκιόζ», αἱ ὁποῖες πωλοῦνταν τὴν ἐπαύριον πρωτῆ. Ἀλλὰ, ἄς ποῦμε καὶ δυὸ λόγια, γιὰ τοὺς τότε ἐφημεριδοπώλας, τὸ πανέξυπνο Ἑβραϊοπαῖδο, τὸν Σάντο, τὸ ὁποῖο μὲ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τῶν ἐξ Ἀθηνῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, ἔστρωσε κι' ὅλα μὲ τὴν πιάτσα, εἰς τὴν διαλάλησιν τοῦ νέου... ἐμπορεύματος, καὶ τὸν δυστυχῆ Ἀρμένιο γέρο Καραμπέτ, ὁ ὁποῖος γιὰ πολὺ καιρὸ δυσκολευόταν νὰ διαλαλήσῃ τοὺς τίτλους τῶν Ἑλληνικῶν ἐφημερίδων, περιοριζόμενος μονάχα νὰ προφέρῃ μὲ τὴν βραχνιὰ φωνήν του τὴν λέξιν «Ἐ φ η μ ε ρ ί ν τ ε...» ποῦ ἦταν τότε, μεταξύ ἄλλων «Ἔθνος», «Βῆμα», «Πατρίς», «Πρωῖτα», «Ἔστια», «Σκρίπ» κλπ. καὶ παρελαμβάνοντο ἀπὸ τὸν πρῶτον ἀφιχθέντα εἰς Ἀδριανούπολιν Πράκτορα ἀείμνηστον Βασίλειον Σαλαπάταν, τοῦ ὁποῖου οἱ ἀπόγονοι καὶ σήμερον ἀκόμη διατηροῦν ἐν Κομοτηνῇ Πρακτορεῖον ἐφημερίδων.

Καὶ ὁ ἀγὼν τοῦ Ἔθνους ἐσυνεχίζετο εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι νίκαι τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ μας ἔστεφανώνοντο μὲ δόξαν καὶ Ἔθνικὸν μεγαλεῖον μέχρις ὅτου ἐπῆλθε τό... μοιραῖον.

«Μὴν ἦταν τάχα, ὄνειρο,
μὴ πλάνη, μὴ δὲν ἦταν νίκη,
νὰ στήσουμι Σημαία Ἑλληνική,
στῆς «Ἀδριανουῶς» τὸ Πασαλίκι...»

Καὶ δίδεται προθεσμία σαράντα ἡμερῶν, ὅπως οἱ κάτοικοι τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ἐγκαταλείψωμεν τὰ πάτρια ἐδάφη, τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνες παρέμεινον Ἑλληνικά, καὶ ἀποσυρθῶμεν ἐντεῦθεν τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου.

Τὸ τί ἐπηκολούθησε τὴν τρομερὰν αὐτὴν εἶδησιν, εἶναι ἀδύνατον κανεῖς νὰ περιγράψῃ μέσα σὲ ὀλίγες κόλλες χαρτιοῦ. Τοῦτο, ἄλλωστε, τὸ ἔπραξε εἰς εἰδικὴν του περιγραφὴν, καὶ εἰδικὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐξέδωσεν ὁ τότε Διευθυντὴς Ἐσωτερικῶν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης (ἐν Κομοτηνῇ) Κώστας Γεραγᾶς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἐκκένωσις τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης» τὸ 1922.

...Καὶ ἀπὸ τότε, ἀρχίζει διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην τὸ δρᾶμα τῆς προσφυγιάς. Τί νὰ περισώσῃ ὅμως κανεῖς μέσα σὲ σαράντα ἡμέρας; Τὴν ζωὴν

του, τὴν οἰκογένειά του, ἢ τίς ἀποσκευές καὶ τὰ ὑπάρχοντά του, ἢ τὸ Τυπογραφεῖον τὸ Ἐθνικὸν εἰς τὸ ὁποῖον εἵμασταν ὑπάλληλοι; Θυμοῦμαι, τότε, τὰ λόγια τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ Τυπογραφείου ἀειμνήστου Ἰωάννου Λιάπη ὁ ὁποῖος μᾶς εἶπε: «Παιδιά, βαγόνια δὲν ὑπάρχουν. Μετὰ βίας κατόρθωσα νὰ μοῦ παραχωρηθοῦν δύο. Θὰ φορτώσετε σ' αὐτὰ τίς οἰκογενεῖές σας, καὶ ἐλάχιστες ἀποσκευές, διὰ νὰ φορτώσουμε τὸ τυπογραφεῖο». Ἔτσι καὶ ἔγινε. Μέσα σὲ δύο βαγόνια ἀνοικτὰ μεταφορᾶς ἐμπορευμάτων, ἐφορτώσαμε ὅτι ἤμπορε-
σαμὲ νὰ πάρουμε, καὶ ἐσυνοδεύσαμε ὑπὸ βροχὴν καὶ φθινοπωρινὴν κακοκαιρίαν τὸ Παράρτημα αὐτὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου εἰς τὴν νέαν ἔδραν τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θράκης τὴν Κομοτηνὴν. Θέσαντες αὐτὸ ἀμέσως εἰς κίνησιν εἰς τὴν Διάθεσιν τῆς Διοικήσεως, μὲ μειωμένην δύναμιν προσωπικοῦ, μὲ διευθυντὴν τὸν ἴδιον Ἰωάν. Λιάπη, τὸν ἀειμνήστον Δημήτριον Νικολαΐδην, τοὺς Ἄ) φους Σταῦρον καὶ Κώσταν Φανφάνη, τὸν Δημήτριον Ἀθανασιάδην καὶ τοὺς τότε διορισθέντας Παντελῆν Ἀραμπατζίδην, καὶ τὸν Βαρούμαν ὡς κλητῆρα τῆς Ὑπηρεσίας, μέχρι τοῦ 1924, ὁπότε, ἐπὶ Ὑπουργοῦ Ἐσωτερικῶν Κονδύλη, καταργηθὲν τὸ ὑπέροχον αὐτὸ Ἐθνικὸν Λειτουργεῖμα, ποῦ ἔπαιξε τόσο σπουδαῖον ρόλον εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ μετέπειτα εἰς Κομοτηνὴν, συνεχωνεῦθη μετὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου Ἀθηνῶν, μεταφερθέντων τῶν μηχανημάτων εἰς Ἀθήνας.

Τὴν κατάργησιν αὐτὴν ἐθρήνησε τότε ἡ Θράκη, ἀλλὰ πλείοτερον οἱ ἐν αὐτῇ ὑπηρετοῦντες τότε ὑπάλληλοι, εἰς τοὺς ὁποίους ὡς ἀποζημίωσις ἐχορηγήθησαν τρεῖς μισθοὶ εἰς ἓνα ἕκαστον. Ἀλλὰ, τὰ ἐθνικὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα πολλὰς φορές γίνονται ἀπὸ ἀπερίσκεπτες ἐνέργειες μερικῶν, ὅσον δὴποτε καὶ ἀν' συγχωρηθοῦν, παραμένει ὅμως γιὰ πάντα ἀνεξίτηλο στὴν ψυχὴ μας τὴν πάντα ἐθνικὴν, τὸ πικρὸ παράπονό τοῦ γιατί...

Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ ἱστορία τοῦ ἐν Ἀδριανουπόλει Παραρτήματος τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφείου διὰ τὴν διαφύλαξιν τοῦ ὁποῖου ἀφιερώνεται ἐκ μέρους μου ἡ παρούσα ἔκθεσις εἰς τὴν

Ἀξιότιμον Προεδρείαν τῆς Κυβερνήσεως

Ἐθνικὸν ἐν Ἀθήναις Τυπογραφεῖον

Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην

Εἰς τὴν ἐν Ἀθήναις «Ἐταιρείαν Θρακικῶν Μελετῶν».

ΦΩΤΗ ΤΡΙΑΡΧΗ

Η ΞΑΝΘΗ ΔΙΑ ΜΕΣΟΥ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ ΕΩΣ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ἡ ἀρχὴ τῆς ἱστορίας τῆς Ξάνθης χάνεται μέσα στοὺς ὀμιχλώδεις αἰῶνες τῆς ἀρχαιότητος. Ἀκόμα ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη δὲν ἔχει ἐρευνήσει ἱκανοποιητικὰ τὴν περιοχὴ καὶ τὸ πέρασμα τῶσιν βαρβάρων ἐπιδρομῶν ἐξαφάνισε πολλὰς φορές μαζὺ μετὰ τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ἐλάχιστα ἔχγη διαβιώσεώς των.

Ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς σήμερα δυσκολεύεται νὰ βρῆ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποὺ θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ προβάλῃ στὴν ὀθόνη τοῦ παρόντος τὴν πλήρη εἰκόνα τοῦ παρελθόντος.

Η ΦΥΛΗ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Γνωρίζουμε ὅτι ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια, ὅλη τὴν περιοχὴ, ἀνατολικὰ τοῦ ποταμοῦ Νέστου, ὅπου βρίσκεται σήμερα ὁ Νομὸς Ξάνθης, κατοικοῦσεν ἓνας μεγάλος Λαός. Οἱ Θ ρ ᾱ κ ε ς.

Ὁ Ἡρόδοτος μᾶς δίνει πολλὰς πληροφορίες γι' αὐτοὺς καὶ τοὺς χαρακτηρίζει «Θρητικὸν δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ γε Ἰνδοὺς πάντων ἀνθρώπων». Δηλαδὴ τοὺς θεωρεῖ ὡς τὸ μεγαλύτερον ἔθνος μετὰ τοὺς Ἰνδοὺς.

Πραγματικὰ τὸ ἔθνος τῶν Θρακῶν ἀπλωνόταν ἀπὸ τὰ παράλια τοῦ Βορείου Αἰγαίου καὶ τῆς Προποντίδος ὡς πέρα στὸν Δούναβη ποταμὸ καὶ πιθάνον ἕως τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσα.

Κι ὅμως τὸ τεράστιον γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη πλῆθος κατατιμημένο σὲ φυλὰς ἀλληλομισούμενες καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενες, δὲν μπόρεσε ποτὲ ν' ἀποκτήσῃ πολιτικὴν ἐνότητα καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἱστορία ἀνάλογη πρὸς τὸν ὄγκον του.

Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι οἱ Θράκες ἦσαν Ἰνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς ἀλλὰ πάντως δὲν φαίνεται νὰ εἶχαν φυλετικὴ συγγένεια μετὰ τοὺς Ἕλληνας.

Μιλοῦσαν μιὰ γλῶσσα ποὺ ἀνήκε στὴν Θρακοφρυγικὴ δημοφιλία, (συγ-

γενήςπρός τήν Φρυγική και άρμενική) αλλά δέν γνωρίζουμε άν είχαν δική τωv γραφή.

Γιά τούς Θρακες ή καλλιέργεια τής γής και ή έργασία ήταν ντροπή. Αντίθετα θεωρούσαν καμάρι των τήν ληστεία από τήν όποία και αποζούσαν.

Κατοικούσαν σέ μικρές κώμες και συνοικισμούς με χαμηλό πολιτιστικό επίπεδο. Είχαν βάρβαρα έθιμα και έπιδίδονταν σέ όργανιστικές λατρείες με ακατάσχετην οίνοποσία.

Παρ' όλα αυτά μάς έδωσαν κατά τήν Μυθολογία, δυό μεγάλους μουσικούς - ύμνωδούς. Τόν Όρφέα και τόν Θάμυρι.

Στά ιστορικά έθως χρόνια ή δυνατή φυλή τών Έλλήνων, με σκληρούς και πολύχρονους άγώνες, αρχίζει νά τούς άπωθει από τά παράλια πρós τά ένδότερα.

Στούς μετέπειτα αιώνες οί Θρακιώτες ύποτάσσονται στους Μακεδόνες, κατόπιν στους Ρωμαίους και τελικά στα χρόνια τών Βυζαντινών εξαφανίζονται.

ΕΑΝΘΟΙ ΚΑΙ ΕΑΝΘΕΙΑ

Ό Έκαταίος μάς πληροφορεί για τήν ύπαρξη ένός Θρακικού λαού με τó όνομα Ε ά ν θ ο ι. Ένα όνομα πού άπαντά επίσης στην Λυκία και τήν Λέσβο.

Σ' έπιτομή τού έργου τού άρχαίου γεωγράφου Στράβωνος αναφέρεται Ι «Μετά δέ τήν ανά μέσον λίμνην, Ξάνθεια, Μαρώνεια και Ίσμαρος».

Είναι ή πληροφορία αυτή τού Στράβωνος γνήσια ή έχει προστεθει μεταγενέστερα από τόν συντάξαντα τήν έπιτομή; Πολλές άμφιβολίες ύπάρχουν.

Πάντως με βάση τά δυό αυτά στοιχεία ó άείμνηστος καθηγητής τού Πανεπιστημίου Στίλπων Κυριακίδης, ύποθέτει ότι πιθανόν νά υπήρχε τά χρόνια εκείνα κάποιο πόλισμα με τó όνομα Ε ά ν θ ε ι α τόπος όπου θά κατοικούσαν οί Ξάνθειοι αυτοί Θρακες.

Μακρυνά από τó ρεύμα διελεύσεως τών ταξιδιωτών και τών στρατών, ή Ξάνθεια είναι πολύ φυσικό ότι δέν παρουσίασε συμμετοχή σέ γνωστά ιστορικά γεγονότα. Έτσι παρέμεινε άγνωστη στους συγγραφείς τής αρχαιότητας.

ΑΒΔΗΡΑ

Άπό τόν Η' π.Χ. αιώνα οί Έλληνικές πόλεις Κράτη αρχίζουν ν' άποστέλουν άποίκους σέ διάφορες περιοχές. Τά παράλια τής σημερινής Δυτ. Θράκης γίνονται χώρος άποικισμού τών Έλλήνων.

Τά Αβδηρα είναι άκριβώς μιά Έλληνική άποικία στα παράλια τής περιοχής τού σημερινού νομού Ξάνθης.

Ἡ μυθολογία ἀναγάγει τὴν ἰδρυσὶ τῶν στῶν μυθικὸν Ἡρακλέα.

Τιμῶντας ὁ Ἡρακλῆς τὴν μνήμη τοῦ φίλου τοῦ Ἀδδῆρου ποὺ τὸν εἶχαν κατασπαράξει τὰ σαρκοφάγα ἄλογα τοῦ Θράκου Βασιλέως Διομήδους ἔδωσε στὴν πόλιν τὸ ὄνομά του.

Ἀλλὰ μιὰ ἄλλη παράδοση θεωρεῖ τὸν Τιμήσιο ἀπὸ τῆς Κλαζομενῆς τῆς Μικρασίας ἰδρυτὴ τῆς πόλεως (556 π.Χ.).

Οἱ Ἀδδῆριτες τὸν λάτρευαν ὡς ἡμίθεο καὶ γιὰ τὰ ἔργα του καὶ τὸν χαρακτῆρα του, μιλοῦν τιμητικά ὁ Πλούταρχος καὶ ὁ ἐλληγίζων Ἀλιανός.

Οἱ πρῶτοι ἄποικοι ἀπὸ τῆς Κλαζομενῆς ἀντιμετώπισαν σκληρῆς ἐπιδρομῆς τῶν Θρακῶν ποὺ τελικὰ πέτυχαν νὰ καταστρέφουν τὴν μικρὴ τῶν πόλιν.

Τὸ 543 π.Χ. οἱ Ἴωνες τῆς πόλεως Τέω, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλωθοῦν στὸν βασιλεῖα τῶν Περσῶν, ἐγκαταλείπουν πατρῶα γῆ καὶ φθάνουν στὰ Ἀδδῆρα.

Ἡ πόλιν ἀνοικοδομεῖται. Ἡ οἰκονομία τῆς ἀναπτύσσεται σὲ τόσον ἰκανοποιητικὰ ἐπίπεδα ὥστε τὰ Ἀδδῆρα κόβουν δικὰ τῶν νομίσματα. Ἀπεικονίζεται σ' αὐτὰ ὁ Ἀπόλλωνας ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ καὶ τὸ μυθικὸ πουλὶ ὁ Γρύψ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Αὐτὴ ἡ ἀνάπτυξη εἶναι φυσικὸ ν' ἀποτελεῖ δελεαστικὴ πρόκληση γιὰ τοὺς Θράκες τῆς ἐνδοχώρας. Ποτὲ δὲν σταματοῦν τῆς ἐπιδρομῆς καὶ τῆς λεηλασιῆς τῶν κατὰ τῶν Ἀδδῆρων. Σύμμαχοι τῶν Ἀδδῆριτῶν στοὺς σκληροὺς ἀγῶνες τῶν κατὰ τῶν Θρακικῶν φυλῶν εἶναι οἱ Θάσιοι.

Στὴν διάρκεια τῶν Περσικῶν Πολέμων τὰ Ἀδδῆρα ὑποτάσσονται στοὺς Πέρσες. Μετὰ τὴν μάχη τῶν Πλαταιῶν (479 π.Χ.) ἐλευθερώνονται.

Προσχωροῦν στὴν Ἀθηναϊκὴ Συμμαχία καὶ προσφέρουν ἐτήσια συνδρομὴ σ' αὐτὴ 10 χρυσῶν ταλάντων (600.000 προπολεμικῆς μεταλλικῆς Δραχμῆς).

Τὸ 376 π.Χ. ἡ θρακικὴ φυλλὴ τῶν Τριβαλλῶν προξενεῖ σοβαρῆς καταστροφῆς στὴν πόλιν. Τὴν διασώζουν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Χαβρίου.

Τὸ 343 π.Χ. τὰ Ἀδδῆρα περιέρχονται στὸ Βασίλειο τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ 170 π.Χ. στοὺς Ρωμαίους.

ΑΒΔΗΡΙΤΙΚΑ

Γιὰ τοὺς Ἀδδῆριτες οἱ Ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι ἐδημιούργησαν διάφορα εἰρωνικὰ ἀνέκδοτα, ὅπως τὸ ὅτι κατασκεύαζαν πολυτελεῖς μαρμάρινες βρῦσες χωρὶς νὰ ἔχουν νερὸ κλπ. Τὰ ἀνέκδοτα αὐτὰ ἐσχημάτισαν τὴν περιφημὴ συλλογὴ ἀστεϊσμῶν «Φιλόγεως». Σ' αὐτὰ ὁ Ἀδδῆριτης παρουσιάζεται λίγο ἀνόητος, ἀφελῆς καὶ ματαιόδοξος. Τὸ κωμικὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἀνοήτων πράξεων τῶν ἀδδῆριτῶν μᾶς ἔδωσε τὴν ἐννοια τοῦ ὄρου «Ἀδδῆριτισμὸς» ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἀκόμη καὶ σήμερα.

Ἦταν ἔτσι ἄραγε οἱ ἀρχαῖοι Ἀδδῆριτες ἢ τοὺς παρουσίασαν ἔτσι οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ εἶχαν τὴν συνήθεια νὰ εἰρωνεύονται καὶ νὰ δυσφημοῦν κάθε

οικονομικὸν ἀνταγωνιστὴ των; Καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν Ἀβδηρῶν ἦταν κάτι ποῦ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μπορούσαν ν' ἀνεχθοῦν εὐκολά.

Γιατί πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ἀφελεῖς οἱ κάτοικοι μιᾶς πόλεως ποῦ ἀνέδειξε δύο ἐξέχουσες φυσιογνωμίες τῆς ἀρχαιότητος, τὸν Δημόκριτο, τὸν γεννητόρα τῆς σημερινῆς ἀτομικῆς ἐπιστήμης καὶ τὸν περίφημὸ σοφιστὴ Πρωταγόρα;

ΔΗΜΟΚΡΙΤΟΣ

Γεννήθηκε στὰ Ἀβδήρα τὸ 460 π.Χ. Ἀνῆκε σὲ πλούσια οἰκογένεια. Μετὰ τὸν θάνατο τοῦ πατέρα του τὸ κληρονομικὸ του μερίδιο ἦταν 100 τάλαντα. Ποιὸ ἀκριβῶς ἦταν τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του δὲν γνωρίζουμε. Ἄλλοι συγγραφεῖς θεωροῦν πατέρα του τὸν Ἡγησίστρατο, ἄλλος τὸν Ἀθηνόκριτο καὶ ἄλλοι τὸν Δαμάσιππο.

Στὰ Ἀβδήρα ὑπῆρξε ἀκροατῆς τοῦ φιλοσόφου Λευκίππου ἀπὸ τοῦ ὁποῦ τὶς θεωρίες, σημαντικὰ ἐπηρεάσθηκε.

Μὲ τὴν πατρικὴ κληρονομία τῶν 100 ταλάντων ξεκίνησε νὰ γνωρίσῃ τὸν κόσμο. Ταξίδεψε στὴν Αἴγυπτο, στὴν Βαβυλωνία, στὴν Μικρὰ Ἀσία, στὴν Περσία καὶ πιθανὸν νὰ ἔφτασε μέχρι τὶς Ἰνδίες. Ὁ ἴδιος λέγει μὲ ἔπαρση: «Ἐγὼ δὲ τῶν κατ' ἐμαυτὸν ἀνθρώπων γῆν πλείστην ἐπεπλανησάμην...». Ἐκεῖ σπούδασε κοντὰ στοὺς διαφόρους μεγάλους διδασκάλους.

Ὑστερα ἀπὸ πέντε ἢ καὶ περισσότερα χρόνια γύρισε στὴν πατρίδα του σαφῶς ἀλλὰ χωρὶς περιουσία. Τὴν εἶχε κατασπαταλήσει στὰ μακρινὰ αὐτὰ ταξίδια του. Βρῆκε καταφυγὴ καὶ σκέπη κοντὰ στὸν ἀδελφὸ τοῦ τὸν Δάμασο. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀβδηρίτικο νόμο ὅποιος ἔχασε τὴν πατρικὴ περιουσία δὲν εἶχε πιά δικαίωμα νὰ ταφῆ στὴν πόλη τῶν Ἀβδηρῶν. Αὐτὸ ἦταν πρόσβολή γιὰ τὸν Δημόκριτο. Γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ διάβασε στοὺς συμπολίτες του τὸ ἄριστο ἀπὸ τὰ συγγράμματά του τὸν «Μέγα Διάκοσμον». Τὸ ἔργο του αὐτὸ κρίθηκε ἄξιο 100 ταλάντων καὶ ὁ Δημόκριτος τιμήθηκε μὲ χάλκινες εἰκόνες, ἀποκατασταθεῖσης τῆς τιμῆς του.

Ὅταν ἐπλησίασε ἡ ὥρα τοῦ θανάτου λέγεται ὅτι γιὰ τὸ χατῆρι τῆς ἀδελφῆς του, ποῦ ἤθελε νὰ παρακολουθήσῃ τὶς ἐορτὲς τῶν Θεοδοριῶν, κατάφερε, εἰσπνέωντας τὸν ἀχνὸ ἀπὸ ζεστὰ ψωμιά, νὰ παρατείνῃ τὴν ζωὴ του τρεῖς ἡμέρες.

Πέθανε τὸ 370 π.Χ. Μᾶς ἄφησε μιὰ πληθώρα συγγραμμάτων ποῦ ἀπλώνονται σὲ διάφορα πεδία γνώσεων μὲ θαυμάσιο λεκτικὸ ὕφος.

Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν Λευκίππο διατυπώνει μέσα στὰ συγγράμματά του γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ἀτομικὴ θεωρία. Ὡς ἄτομα θεωροῦσε τὰ ἐλάχιστα τμήματα τῆς ὕλης στὰ ὁποῖα σταματᾷ ἡ διάσπασή της. Ἕνας καινούργιος κόσμος γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα εἶχε γεννηθεῖ μέσα ἀπὸ τὸ Δημοκρίτειο πνεῦμα.

ΠΡΩΤΑΓΟΡΑΣ

Γεννήθηκε πιθανόν τὸ 485 π.Χ. στὰ Ἄβδηρα. Κατὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιο καὶ τὸν Ἡσύχιο ὁ Πρωταγόρας ἀσκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἀχθοφόρου. Εἶχε μάλιστα ἐφεύρει καὶ τὴν «τύλην» μὲ τὴν ὁποῖαν ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ βαστάξῃ ἀνετώτερα τὰ μεγάλα βάρη.

Λέγεται ὅτι ὁ συμπατριώτης του φιλόσοφος Δημόκριτος ἐξετίμησε τὴν εὐφυΐα του καὶ τὸν ἔκανε μαθητὴ του. Ἡ διαφορά ὅμως τῆς ἡλικίας των (ὁ Δημόκριτος γεννήθηκε τὸ 460 π.Χ.) δημιουργεῖ ἀμφιβολίες γιὰ τὴν γνησιότητα τῆς πληροφορίας.

Ὁ Πρωταγόρας σὲ νεαρὴ ἡλικία ἐγκατέλειψε τὰ Ἄβδηρα καὶ περιερχόμενος διάφορες Ἑλληνικὲς πόλεις ἀσκοῦσε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ σοφιστοῦ.

Ὁ Πλάτων στὸν «Μένωνα» μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Πρωταγόρας εἶχε μὲ τὸ ἐπάγγελμά του ἀποκτήσει πλοῦτο δεκαπλάσιο ἀπὸ τὸν γλύπτη Φειδία.

Στὴν Ἀθήνα παρέμεινε πολλὰ χρόνια καὶ συνδέθηκε φιλικὰ μὲ τὸν Εὐριπίδη καὶ ἄλλα μεγάλα πνεύματα τῶν Ἀθηνῶν. Διετέλεσε μάλιστα καὶ διδάσκαλος τῶν παιδιῶν τοῦ Περικλέους.

Σ' αὐτὸν ὁ Περικλῆς ἀνέθεσε τὴν σύνταξη τῆς νομοθεσίας γιὰ τὴν νεοἀποικισμένη πόλη τῶν Θουρίων στὴν Κάτω Ἰταλία τὸ 444 π.Χ.

Στὸ σύγγραμμά του «Περὶ Θεῶν» διετύπωσε ἀπόψεις ποὺ προεκάλεσαν τὴν καταμύνησή του ἀπὸ τὸν Ἀθηναῖο Πυθόδωρο γιὰ ἀθεΐα.

Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν σύλληψη καὶ καταδίκη του ὁ Πρωταγόρας μὲ μικρὸ ἀκάτιο προσπάθησε νὰ πλεύσῃ πρὸς τὴν Σικελία. Δυστυχῶς τὸ ἀκάτιο ναυάγησε καὶ ὁ μεγάλος σοφιστὴς πνίγηκε τὸ 415 π.Χ.

Ἀπὸ τὰ συγγράμματά του ἀποσπάσματα μόνον διεσώθησαν. «Ἀλήθεια ἢ Καταβαλλόντες», «Ἀντιλογιῶν Α.Β.», «Περὶ τῆς ἐν ἀρχῇ καταστάσεως» κλπ.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς Ρωμαιοκρατίας ἡ διείσδυση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Θράκης ἔχει γίνει πιά ἐμφανής. Οἱ Θράκες ἀπωθοῦνται πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς τὴν ὑπαίθρο. Οἱ συνεχεῖς ἐπιδρομὲς βαρβάρων τῶν μετέπειτα χρόνων τοὺς ἐξοντώνουν. Ἐπειτα ἀπὸ τὰ χρόνια τοῦ Ἰουστινιανοῦ παύουν πλέον νὰ παρουσιάζωνται στὴν ἱστορία. Στὰ χρόνια τῶν Βυζαντινῶν, τὸ Ἑλληνικὸ στοιχεῖο κυριαρχεῖ παντοῦ στὴν Νότιο Θράκη καὶ μεταβάλλεται σὲ γηγενῆ πληθυσμὸ.

Ἡ περιοχὴ Ἑλλάδος ἀκολουθεῖ πιά τὴν μοῖρα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ποὺ ἀνατέλλει στὴν Κωνσταντινούπολη.

Γιὰ πρώτη φορὰ ἀναφέρεται ἡ πόλη τῆς Ἑλλάδος μὲ τὸ ὄνομα Ἑλλάς στὴν Βυζαντινὴ ἐποχῇ τὸ 867 μ.Χ. Σὲ πρακτικὸ μεγάλῃς συνόδου ἐπισκόπων

στήν Κωνσταντινούπολη, ἐπὶ Πατριάρχου Φωτίου, ὑπογράφει καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἐανθείας Γεώργιος. Εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημη ἱστορικὴ ἐμφάνισή της.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἡ παρουσία τοῦ ὀνόματος τῆς Ἐανθείας σὲ διάφορα ἐκκλησιαστικὰ ἔγγραφα εἶναι συνεχῆς. Ἀποδεικνύει τοῦτο ὅτι ἡ κωμόπολις αὐτὴ ἐξακολουθεῖ τὴν ζωὴ της, μέσα στὶς θύελλες τῶν ἐπιδρομῶν καὶ τῶν καταστροφῶν, τῶν μετέπειτα αἰώνων. Καὶ μάλιστα ἀναπτύσσεται.

Ἐπὶ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου τοῦ γέροντος (1282—1328) ἡ Ἐπισκοπὴ Ἐανθείας προάγεται σὲ Ἀρχιεπισκοπὴ καὶ ἐπὶ Ἀνδρονίκου τοῦ Νεωτέρου σὲ Μητρόπολη. Ὅπωςδὴποτε εἶναι στὰ χρόνια ἐκεῖνα πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν Κομοτηνὴ πού δὲν ἦταν τότε οὔτε ἔδρα ἐπισκόπου.

Πολλὲς οἱ περιπέτειες τῆς Ἐανθείας στήν ταραχώδη Βυζαντινὴ Ἐποχὴ. Ὡς σημαντικώτερες ἱστορικὰ ἐξακριβωμένες, ἀναφέρονται οἱ ἀκόλουθες.

Περὶ τὸ 1195—1200, ἡ περιοχὴ τοῦ σημερινοῦ νομοῦ Ἐάνθης, δέχεται τὴν σκληρὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Βουλγάρου Ἰβαγκοῦ. Ἡ μικρὴ πόλις Ἐάνθεια δὲν φαίνεται ὅμως νὰ περιῆλθε στήν κυριαρχία του. Ὁ Ἰβαγκὸς τελικὰ ἐξοντῶνεται ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιο Β' τὸν Ἄγγελο.

Μὲ τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοὺς Φράγκους τὸ 1204, ὁ Βιλαρδουῖνος ὁ Α' καταλαμβάνει καὶ τὴν Θράκη. Στὴν μικρὴ Ἐάνθεια κάποιος Σεναχερίμ ἀποπειρᾶται νὰ ὀργανώσῃ ἄμυνα κατὰ τῶν Φράγκων ἀλλὰ ἀποτυγχάνει.

Τὸ 1224 ὁ Ἕλληνας Δεσπότης τῆς Ἠπείρου Θεόδωρος Κομνηνός, ἀπελευθερώνει τὴν Ἐάνθεια καὶ τὴν περιοχὴ της, ὡς τὸ Διδυμότειχο ὅπου αὐτοανακηρύσσεται βασιλέας.

Ἀλλὰ τὸ 1230 μετὰ τὴν ἦττα του στήν Κλοκοτινίτζα ἀπὸ τὸν Ἀσάν, ἡ Ἐάνθεια καταλαμβάνεται ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους.

Τὸ 1242 ἀπελευθερώνεται ἡ Ἐάνθη μαζὺ μὲ τὴν ὑπόλοιπὴ νότιο Θράκη ἀπὸ τὸν Ἕλληνα αὐτοκράτορα τῆς Νικαίας Ἰωάννη Βατάτζη.

Τὸ 1264 παραχειμάζει στήν Ἐάνθεια, μὲ τὸν στρατό του, ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψιν μας ὅτι ἄλλοτε οἱ αὐτοκράτορες παραχειμάζαν στήν Μοσυνούπολη, ἡ ὁποία ἔχει πιά καταστραφεῖ, πρέπει νὰ υποθέσουμε ὅτι ἡ Ἐάνθεια ἔχει καταστρεῖ μὴ πόλις ἀρκετὰ μεγάλη καὶ ὀχυρά, ὥστε νὰ παρέχει ἀσφάλεια σ' ἓναν αὐτοκράτορα.

Τὸ 1308 κατὰ τὴν διέλευση τῆς Καταλανικῆς Ἑταιρείας (συμμορίας Ἰσπανῶν μισθοφόρων τοῦ Ἀνδρονίκου Β') ἡ περιοχὴ ὑφίσταται λεηλασίες καὶ καταστροφές. Σὲ μὴ σύγκρουση μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἑταιρείας αὐτῆς, ἕνας ἀπὸ τοὺς Καταλανοὺς ἀρχηγοὺς τῆς συμμορίας αὐτῆς, ὁ Χιμενές, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴν δολοφονία του ἀπὸ τοὺς συμπατριῶτες του, καταφεύγει μὲ 70 ἄλλους, στὸ φρούριον τῆς Ἐανθείας ὅπου ζητᾶ ἄσυλον.

Κατὰ τὴν διαμάχην μεταξὺ Ἄγγας Παλαιολογίνας καὶ Ἰωάννου ΣΤ'

Καντακουζηνού, γιὰ τὸν θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡ Εὐάνθεια περιέρχεται, ἔπειτα ἀπὸ μάχη, στὸν τελευταῖο καὶ στὸ σύμμαχό του Οὐμούρ, Τούρκο πασᾶ τοῦ Ἀϊδινίου. Σύμφωνα μὲ τὸ σχετικὸ τουρκικὸ χρονικὸ, ἡ Εὐάνθεια εἶναι μεγάλη πόλη, μὲ πολὺ στρατὸ καλὰ ἐξοπλισμένο.

Μετὰ τὴν Εὐάνθεια ὁ Καντακουζηνὸς καταλαμβάνει τὸ Περιθεώριον καὶ φθάνει ὡς τὸ Διδυμότειχο. Δυστυχῶς γι' αὐτὸν ἡ ἀποστασία τοῦ Βουλγάρου ληστοῦ Μομτσιλου, ποῦ ἦταν... σύμμαχός του, μεταβάλλει τὴν κατάσταση.

Ὁ Μομτσιλος ὀργανώνει 4.000 ἵππεις, λεηλατεῖ ἀπτόητος τὴν Θράκη καὶ καταλαμβάνει τὴν Εὐάνθεια ποῦ τὴν καθιστᾶ πρωτεύουσα τοῦ ληστρικοῦ του κράτους. Ἀπίστευτα σὲ σαδισμό τὰ κακουργήματα ποῦ διαπράττει.

Ἄλλὰ ὁ Καντακουζηνὸς μὲ τοὺς συμμάχους του Τούρκους, σὲ σκληρὴ μάχη ἐξω ἀπὸ τὸ Περιθεώριο, σκοτώνει τὸν Μομτσιλο καὶ διαλύει τὴν ληστρική αὐτὴ συμμορία. Ἡ Εὐάνθεια ἀπελευθερώνεται καὶ πάλι. Γενναϊόφρων ὁ Καντακουζηνὸς ἀφήνει τὴν οἰκογένεια τοῦ Μομτσιλου ποῦ τὴν συνέλαβε μέσα στὴν πόλη αὐτή, νὰ φύγη ἐλεύθερη στὴν Βουλγαρία.

Τὸ 1361 μαζὺ μὲ τὴν Κομοτηνὴ καὶ ἡ Εὐάνθη λυγáει μπροστὰ στὴν καινούργια θύελλα ποῦ σαρώνει τὸν κουρασμένο πιά Ἑλληνισμό. Τοὺς Τούρκους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΣΚΛΑΒΙΑ

Ὅπως σὲ ὅλο τὸν χῶρο τῆς ἄλλοτε Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἔτσι καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Εὐάνθης, ἀνελέγητη καὶ ἀνυπόφορη εἶναι γιὰ τοὺς ἐναπομειναντες Ἑλληνες ἡ Τουρκικὴ σκλαβιά.

Τὰ πάντα βρίσκονται στὰ χέρια τῶν κατακτητῶν. Στὰ πλούσια ἐδάφη οἱ Σουλτάνοι ἐγκαθιστοῦν Τούρκους ποῦ ἀρπάζουν τίς περιουσίες τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἑλληνες ζοῦν μόνο γιὰ νὰ δουλεύουν νὰ καλοπερνᾶ ὁ ἀφέντης των. Ἀπωθοῦνται ἔτσι οἱ ζωηροὶ Ἑλληνες καὶ καταφεύγουν σὲ ἄλλες περιοχὲς μὲ τὴν ἐλπίδα μιᾶς καλύτερης ζωῆς. Ἄλλοι στὰ θουνά κι ἄλλοι σὲ πόλεις. Ἄλλὰ κι ἐκεῖ ἡ ἴδια κακὴ μοῖρα τοὺς περιμένει.

Ἀπόφαση τοῦ τουρκικοῦ ἱεροδικείου Θεσσαλονίκης τὴν 11.6.1726 μᾶς πληροφορεῖ γιὰ τὴν καταδίκη σὲ θάνατο δύο Ἑλλήνων καταγομένων ἀπὸ τὸν Καζᾶ Γενιτζέ - Νέστου (Γενισαίας) ποῦ κατηγοροῦνται γιὰ ληστεία.

Ἄραγε ἐπρόκειτο πραγματικὰ γιὰ ληστεία ἢ γιὰ μιὰ πράξη βίας ἀντιστάσεως κατὰ τῆς ἀπανθρωπίας κάποιου Τούρκου; Ποιὸς ξέρει;

Μαρτυρικὴ ἡ ζωὴ τῶν Ραγιάδων Ἑλλήνων στὴν περιοχὴ Εὐάνθης. Μαζὺ

με τίς τόσες άλλες ταλαιπωρείες τῆς σκλαβιάς εἶναι καί ἡ ληστεία.

Οἱ Μουσουλμάνοι λησταί ληγλατοῦν κυριολεκτικά τὰ χριστιανικά χωριά.

Στὰ 1794 κάποιος Ἀλή Κρεμάν καταδυναστεύει τὴν περιοχή. Σ' ἓνα ἐκκλησιαστικό βιβλίο, στὸ περιθώριο τοῦ κειμένου, ὁ ἱερέας τῶν Ἀδδῆρων Παπαδημήτρης Ἰωαννίτσῆς γράφει μὲ τρεμάμενα χέρια! «Ἐτους 1794 Αὐγούστου 22... τούτον τὸν κερὸν ἦρθαν κλέπτες καὶ κάψαν τὸ χοριὸ καὶ ἐχάλασαν τόσα ἄλλα χοριά... καὶ ἐσκοτοθίκαν πολὺς κόσμος...».

Ἔτσι αὐτῶν τῶν καταστροφῶν ἐπακόλουθο εἶναι ἡ δυστυχία τῶν Ἑλλήνων.

«... ἀκρίβια πολὶ γι ωκά τὸ ἀλεύρι π. 15» σημειώνει στενοχωρημένος ὁ ἴδιος ἱερέας.

Ὁ Σουλτάνος, σὲ μιὰ ἀπρόσμενη ἐκδήλωση εὐλικρινείας, παραδέχεται στὸ φερμάνι του τῆς 17.12.1781 ὅτι οἱ ραγιαδες ὑφίστανται κάθε εἶδους τυραννίες καὶ ἀδικίες σὲ ἀπελπιστικό βαθμὸ.

Ἀντίθετα ἡ ζωὴ γιὰ τοὺς Τούρκους εἶναι τόσο ἀνετη, ὠραία καὶ τρυφηλή, πὺ τοὺς ἀποχαυνώνει.

Ἔτσι τὸ ἐλληνικὸ πνεῦμα βρίσκει τρόπο ν' ἀντιμετωπίσῃ σιγά - σιγά τὴν σκλαβιά.

ΓΕΝΙΤΖΕ — ΚΑΡΑΣΟΥ

Στοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Ἐάνθη δὲν ἀπαντάται στοὺς ἀποδέκτας τῶν Τουρκικῶν Φερμανίων.

Πρωτεύουσα τοῦ Καζᾶ εἶναι ἡ Γενιτζέ - Καρασού (Γενισαία).

Στὰ τέλη τοῦ 17ου αἰῶνος ἡ Γενισαία ἦταν σύμφωνα μὲ περιγραφή τοῦ Τούρκου περιηγητοῦ Ἐβλιᾶ Τσελεμπή πὺ τὴν ἐπισκέφθηκε τότε, «... πόλις ἀκριαία ἐκτισμένη ἐπὶ ὀμαλῆς καὶ ἐκτεταμένης πεδιάδος παρὰ τὸν ποταμὸ Καρασού».

Εἶναι χωρισμένη σὲ 4 συνοικίες. Ἔχει 400 κεραμοσκεπάστα σπίτια μονώροφα ἢ διώροφα, κοιψά, εὐρύχωρα περιβαλλόμενα ἀπὸ κήπους ἢ ἀμπελώνες.

Υπάρχουν τζαμιὰ γιὰ τοὺς πιστοὺς Μουσουλμάνους καὶ δύο μοναστήρια δερβισηδῶν.

Γιὰ τὴν μέρψωση τῶν Τουρκοπαίδων ἔχουν ἰδρυθεῖ Μεντρεσές (Ἄνωτέρα Θεολογικὴ Σχολή) καὶ τρία κοινὰ σχολεῖα.

Μὲ δωρεὰ τοῦ Μουσταφᾶ Πασσᾶ ἔχουν ἀνεγερθεῖ ἓνα δημόσιο λουτρό καὶ ἓνα πτωχοκομεῖο.

Οἱ διερχόμενοι ταξιδιώτες καταλήγουν σὲ 11 χάνια καὶ ἓνα Καραβάν - σεράϊ.

Πενήντα καταστήματα ἐξυπηρετοῦν τίς ἀνάγκες τῶν κατοίκων. Ἐἴκοσι

Βυρσοδεφεία στίς ὄχθες τοῦ πόταμοῦ Ἑσκιτζέ ἐπεξεργάζονται τὰ δέρματα τῆς περιοχῆς.

Ἡ πόλις διοικεῖται ἀπὸ μιὰ σειρά, ἀναλόγου πρὸς τὸν Καζᾶ, Τούρκων Ἀξιωματούχων «... διὰ στρατιωτικοῦ νόμου».

Δὲν ἀναφέρεται στὸ κείμενο ἂν ὑπῆρχαν στὴν Γενισαῖα τότε Χριστιανοὶ κάτοικοι.

Τέλος κατὰ τὴν ὁμολογία τοῦ Ἑβλιᾶ Τσελεμπή «... λόγω τοῦ ἐξαιρέτως ὠραίου κλίματος ἔχει ἀξιεράστους ἀνδρας καὶ γυναῖκας».

Τὴν Ἐάνθη, πού τὴν ἐποχῆ ἐκείνη ὠνομαζόταν Ἑσκιτζέ, ὑποθέτουμε ὅτι ἀφορᾷ ἢ περιγραφῆ τοῦ Τσελεμπή γιὰ κάποια ἀνώδυμη κωμόπολι «... κειμένην παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὄρεων Ἑσκιτζέ».

Οἱ μισοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς εἶναι Χριστιανοί. Πεντακόσια ὠραῖα σπῆτια τὴν στολίζουν μὲ ὅλα τὰ παράθυρά των στραμμένα στὸ νοτιά. Ἐνα τζαμί, ἕνας μεντρεσσές, δυὸ μονές δερβίσηδων, ἕνα λουτρό καὶ ἀρκετὰ καταστήματα εἶναι τὰ ἄλλα οἰκήματα.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία παραμένει τὸ μεγάλο προπύργιο τῆς Χριστιανικῆς πίστεως καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἰδέας. Γύρω ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε Μητροπολίτη συγκεντρώνεται τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων κάθε περιοχῆς. Ἔτσι διατηρήθηκεν ἀσβυστὴ ἢ φλόγα τῆς ἐλευθερίας στὰ στήθη των.

Στὰ 1821 πόλλοι Ἑλληνες τῆς Θράκης καταφεύγουν στὴν Νότιο Ἑλλάδα. Ἐκεῖ συμμετέχουν στὸν ἐνοπλιον ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀπελευθέρωση. Ἀνάμεσά τους κι ὁ καπετὰν Γεώργιος Δημητρίου ἀπὸ τὴν Ἐάνθη.

Στὰ μεταπαναστατικὰ χρόνια ἡ ζωὴ ἀρχίζει νὰ γίνεται καλύτερη. Ἐνα μικρὸ ἀεράκι φιλελευθερισμοῦ φυσᾷ στὴν Ὄθωμανικὴ αὐτοκρατορία. Εἶναι ἀρκετὸ γιὰ νὰ ἀναζωπυρώσῃ τὴν δύναμι τῶν ὑποδούλων Ἑλληνισμῶν τῆς Ἐάνθης. Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ μικροῦ ἀλλὰ ἐλευθέρου πιά Ἑλληνικοῦ Κράτους δημιουργοῦσε τὴν ἐλπίδα μιᾶς σύντομης ἀπελευθέρωσης.

Κατὰ τὴν δευτέρη πενηκονταετία τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Γενιτζέ παραδίδει τὰ σκήπτρα στὴν Ἐάνθη. Αἰτία μιὰ μεγάλη πυρκαϊὰ πού προκαλεῖ σοβαρὰς καταστροφὰς στὴν Γενιτζέ καὶ τὴν οἰκονομικὴ τῆς πτώση (1870).

Τὸν τελευταῖο αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας τὸ ἐμπόριο, ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ τοῦ Καζᾶ Ἐάνθης ἔχει περιέλθει στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ πρόσδος τῆς Παιδείας. Ἀποδεικνύει ἀγαμφισβήτητα ὅχι μόνον τὸ ὑψηλὸ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο τῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκονομικὴ των εὐχέρεια. Γιατὶ μὲ χρήματα τῶν Ἑλληνικῶν ὀρθοδόξων κοινοτήτων συντηροῦνται ὅλα τὰ σχολεῖα.

Παραθέτουμε ἕνα πίνακα τοῦ 1885 μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν Ἑλλήνων κατοί-

κων τοῦ τμήματος Ἐάνθης τῆς ὁμωνύμου Μητροπόλεως, τῶν σχολείων, ποῦ διατηροῦσαν καὶ τῶν δαπανῶν γι'αὐτά.

Μέσα ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀριθμοὺς προβάλλει ἀδιάφευστο τὸ μεγάλο ἔργον ποῦ πραγματοποιοῦταν ἀθρόβα στὴν ἐθρεία αὐτὴν ἑπαλξὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ἐάνθη	4.000	Ἡμιγ.	1	40	4	330
		Ἀστ.	1	200	4	183
		Παρθ.	1	132	3	170
		Νηπ.	1	267	4	226
Γιαννίκιοι	350	Δημ.	1	50	1	36
Γάμβροβο	350	Δημ.	1	20	1	60
Γιαννιτζέ	150	Δημ.	1	30	1	60
Βουλούστρα	910	Δημ.	1	60	1	36
		Νηπ.	1	60	1	40
Κουγιούνκιοι	300	Δημ.	1	80	1	36
Γιασήκιοι	1.064	Δημ.	1	60	1	45
Σαλῆ	300	Δημ.	1	25	1	36
Σύνολον	7.424		12	1.024	23	1.258

Γιὰ τὴν συντήρησιν αὐτοῦ τοῦ ἔργου μ' ἐνθουσιασμὸ προσφέρουν ὅλοι οἱ Ἐανθιώτες τὴν οἰκονομικὴ καὶ ἠθικὴ τῶν ἐνίσχυση.

Ἀπὸ τοὺς ἐράνοὺς ποῦ διενεργοῦσαν μεταξὺ τῶν διασώζεται Λαχεῖο «Ἑπὲρ τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκπαιδευτηρίων Ἐάνθης» ποῦ κυκλοφόρησε τὸ 1892.

Ὁ Θεόδωρος Ζαλάχας, Δ/ντῆς τοῦ Μονοπωλείου Καπνοῦ συντηρεῖ μὲ δικῆς του δαπάνης ἓνα ὁλόκληρον Νηπιαγωγεῖο. (Αὐτὸ ὅπου μεταπολεμικὰ στεγαζόταν τὸ Ζ' Δημοτικὸ Σχολεῖο Ἐάνθης).

Τόση εἶναι ἡ ἀγάπη του γι'αὐτό, ὥστε στὴν διαθέτικη του, ποῦ ἀνοίχθηκε στὸ Προξενικὸ Δικαστήριον Κων/πόλεως στίς 24.9.1884, κληροδοτεῖ στὸ σχολεῖο αὐτό, δύο ἀποθήκες. Μὲ τὸ εἰσόδημά τῶν συνεχίζονται καὶ μετὰ τὸν θάνατό του τὸ ἔργον του.

Στὸ Ἑλληνικὸ Σχολεῖο καὶ Παρθενιαγωγεῖο Ἐάνθης προσφέρει 2.000 δρχ.

Ἀκόμη καὶ στὸν «Ἐν Ἀθήναις Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» κληροδοτεῖ 100.000 δραχ. μὲ τὴν ὑποχρέωσιν ἀπὸ τὸν τόκον αὐτῶν, τῶν χρημάτων, νὰ σπουδάζουν παιδιὰ τῆς Ἐάνθης στὰ Πανεπιστήμια Ἀθηνῶν καὶ τῆς Εὐρώπης.

Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐάνθης παρουσιάζουν εὐρεία κοινωνικὴ δραστηριότητα, στὴν περίοδον αὐτὴ μὲ τὸν Φιλελευθερικὸ Σύλλογον καὶ τὴν Ἀδελφότητα τῶν Ἐένων.

Μετὰ τὸ 1903 ἀναφαίνεται καὶ παίζει σοβαρὸ ρόλον στὴν πνευματικὴ καὶ

καλλιτεχνική ζωὴ τῆς Ἐάνθης ὁ Μουσικογυμναστικός Σύλλογος «Ὀρφεύς» με πρόεδρο τὸν Κωνσταντῖνο Καλευρᾶ.

Μιά σειρά ἀπὸ Μητροπολίτες Ἑλληνες ἀγωνίζονται αὐτὴν τὴν ἐποχὴ γιὰ τὴν ἀναγέννηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Παιδείας στὴν Ἐάνθη.

Καλλίνικος (1875—1877).

Φιλόθεος (1877—1885).

Διονύσιος (1885—1891).

Ἰωακείμ Σγουρὸς (1891—1910) ὁ ἐπιφανέστερος ὢλων. Μὲ τὸ ἐθνικὸ καὶ δημιουργικὸ του ἔργο ἔδωσε πνοὴ καὶ δύναμη σὲ ὢλους. Τὸ ὄνομά του ἀκόμα εἶναι ἀγαπητὸ στὴν Ἐάνθη.

Ἡ Ἐκκλησία πάντα σὲ ὅλες τὶς ἐποχὰς στέκεται στὴν Ἐάνθη πάνω στὶς ψηλότερες ἐπάλλξεις τοῦ ἀγῶνος.

Η ΣΛΑΥΙΚΗ ΕΠΙΒΟΥΛΗ

Στὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἀναφαίνεται καὶ πάλιν ἡ Σλαυικὴ ἐπιβουλή. Ἡ Θράκη καὶ ἡ Μακεδονία ἀποτελοῦν γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ τὸν δελεαστικὸ στόχο τῶν Σλαύων.

Τὸ 1870 ἡ ἰδρυση τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας, ἡ ἀπόσχισή της ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ ἰδρυση τὸ 1878 τοῦ νέου Βουλγαρικοῦ Κράτους εἶναι γεγονότα ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ἀφετηρία πολλῶν δεινῶν γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Τὰ Βουλγαρικὰ Κομιτάτα προσπαθοῦν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 19ου αἰῶνος νὰ ἐπιτύχουν μιὰ σταθερὴ διείσδυση στὴν ὑπαιθρο χώρα τῆς Θράκης. Ἀποστέλλουν συστηματικὰ Βουλγάρους σὰν ἐργάτες τῶν τουρκικῶν κτημάτων ὥστε νὰ δημιουργήσουν μὲ μιὰ μόνιμη ἐγκατάστασή των παροικίες Βουλγαρικές. Ἀλλὰ ἡ διείσδυσή των ἀποτυγχάνει. Ὁ πληθυσμὸς τῆς περιοχῆς Ἐάνθης εἶναι συμπαγῆς Τουρκικὸς καὶ Ἑλληνικὸς. Ὁ ἐπίσημος πίνακας πληθυσμοῦ τοῦ 1918, ἔπειτα ἀπὸ ἄχρονη φρικτὴ ἀνθελληνικὴ Βουλγαρικὴ Κατοχή, παρουσιάζει στὸν Καζᾶ Ἐάνθης τὴν ἀκόλουθη σύνθεση πληθυσμοῦ.

Τούρκοι 22.000, Ἑλληνες 10.275, Βουλγαρόφωνοι 1.695, Ἀρμένιοι 100, Ἰσραηλίτες 80, Σύνολον πληθυσμοῦ 34.550.

Καταλαβαίνει κανεὶς πόσο περισσότεροι θὰ ἦσαν οἱ Ἑλληνες πρὶν ἀπὸ τὴν ἐξοντωτικὴ γι' αὐτοὺς Βουλγαρικὴ Κατοχή, δηλαδὴ στὸν τελευταῖον αἰῶνα τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὸ Βουλγαρικὸ Κομιτάτο δὲν βρίσκει ἄλλη λύση καὶ καταφεύγει στὴν βία γιὰ νὰ ἐξοντώσῃ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμό.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΜΥΝΑ

Οι Έλληνες τῆς Εἰρήνης ἀντιδρῶν. Στὴν ἀρχὴ μόνον, ἄοπλοι καὶ ἀβοήθητοι. Μὲ ἀρχηγούς τὸν ἱερό κληρο, τοὺς προεστοὺς καὶ τοὺς δασκάλους.

Ἄλλὰ τὸ 1904 ὁ θάνατος τοῦ Παύλου Μελά στὴν Μακεδονία ξεσηκώνει τὸν Ἑλληνισμό. «Ἄν τρέξουμε στὴν Μακεδονία, ἡ Μακεδονία θὰ μᾶς σώσει...», φωνάζει ὁ Ἴων Δραγούμης.

Ἑλληνες ἀξιωματικοὶ πλαισιώνουν μυστικά τὰ Ἑλληνικά προξενεῖα Μακεδονίας — Θράκης, τοποθετοῦνται στὰ χωριά σὰν δάσκαλοι, ἠγγύονται ὀμάδων Μακεδονομάχων καὶ ὀργανώνουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἄμυνα.

Πολλὰ τὰ θύματα τοῦ ἀγῶνος. Μπροστὰ ὅμως στὴν Ἑλληνικὴ ἀντεπίθεση οἱ Βούλγαροι ὑποχωροῦν. Ἡ Εἰρήνη ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπίκεντρα διαμάχης Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Ὁ ἀγῶνας αὐτὸς θὰ ἀναφερθεῖ σὲ ἄλλο βιβλίο μου πὺ ἐτοιμάζεται.

Μετὰ τὸ κίνημα τῶν Νεοτούρκων τὴν 9/10 Ἰουλίου 1908 καὶ τὴν χορήγηση Γενικῆς Ἀμνηστίας ἀπὸ τὴν Τουρκικὴ Κυβέρνηση, λήγει οὐσιαστικά ὁ ἐνοπλος Μακεδονικὸς Ἀγῶνας μὲ τὴν νίκη τῶν Ἑλλήνων, καὶ στὴν περιοχὴ Εἰρήνης.

Η Α' ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Ὀκτώβριος 1912. Ἀρχίζουν οἱ Βαλκανικοὶ Πόλεμοι. Νικηφόροι οἱ Βαλκανικοὶ Σύμμαχοι προελαύνουν σ' ὅλα τὰ μέτωπα. Οἱ πόλεις τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας ἀπελευθερώνονται ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό.

Ἀντίθετα ἡ Θράκη καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ὑποτάσσονται σ' ἓνα καινούργιο χειρότερο κατακτητὴ τὸν Βούλγαρο.

Ἡ Εἰρήνη καταλαμβάνεται στὶς 8 Νοεμβρίου 1912 ἀπὸ τὴν 2α Βουλγαρικὴ Μεραρχία.

Μαρτυρικὴ ἡ ζωὴ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων κάτω ἀπὸ τὸν νέο δυνάστη.

Τὶς πρῶτες ἡμέρες ἡ Βουλγαρικὴ βία στρέφεται κατὰ τῶν Τούρκων. Πρὶν ὅμως περάση μῆνας οἱ Ἑλληνες νοιώθουν τὴν Βουλγαρικὴν ἀρπάγη νὰ κατασπαράσῃ τὴν σάρκα τους.

Μεγάλος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐκτελεσθέντων Ἑλλήνων καὶ ἀκόμη μεγαλύτερος τῶν ἀπαχθέντων. Οἱ Ἑλληνικὲς περιουσίες ληστεύονται ἀσύστολα.

Ὁ Μητροπολίτης Εἰρήνης Ἀνθίμος ἀγανακτισμένος ἀναφέρει στὶς 10 Μαρτίου 1913 πρὸς τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως:

«Οἱ Βούλγαροι φέρονται πρὸς ἡμᾶς ὄχι ὡς πρὸς συμμάχους ἀλλὰ ὡς πρὸς ἐχθρούς... ὁ σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ὁ ἐκβουλγαρισμὸς τῶν καταληφθέντων ἐδαφῶν...».

Μὲ τὴν νίκη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν Β' Βαλκανικὸ Πόλεμο, ἡ Εἰρήνη

ἀπελευθερώνεται ἀπὸ τμήματα τῆς 8ης Ἑλληνικῆς Μεραρχίας τὴν 12.7.1923. Μὰ δυστυχῶς εἶναι μόνο γιὰ λίγο.

Μὲ τὴν ὑπογραφεῖσα συνθήκη εἰρήνης στὸ Βουκουρέστι ἡ Ἐάνθη περιέρχεται στὴν Βουλγαρία.

Ἡ Β' ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Οἱ Βούλγαροι ξανάρχονται. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἐάνθης καὶ ὀλόκληρης τῆς Θράκης, τρομαγμένοι, προσπαθοῦν νὰ σωθοῦν, πρόσφυγες στὰ μέρη τῆς Μακεδονίας, πού ἔχουν περιέλθει στὴν Ἑλληνικὴ κυριαρχία.

Ἐνα κίνημα τοῦ Ἐμβέρ Πασᾶ γιὰ ν' ἀποτρέψει τὴν νέα Βουλγαρικὴ Κατοχὴ ἀποτυγχάνει.

Τὴν 10.8.1913 ὁ Ἑλληνας διοικητὴς τοῦ Του Τάγματος Εὐζώνων παρέδωσε μὲ πολὺ θλίψη τὴν Ἐάνθη στοὺς Βουλγάρους καὶ τὸ θράδου ἀνεχώρησε μὲ τὸ τάγμα του γιὰ τοὺς Τοξότες σιδηροδρομικῶς.

Ἡ νέα κατοχὴ εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὴν προηγουμένη. Μὲ κάθε μέσο θίας ἐξοντώνεται ὁ Ἑλληνισμὸς. Ἀλύγιστη ὅμως ἡ δύναμη τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἐάνθης. Ὁ ἐκβουλγαρισμὸς καὶ πάλι δὲν πραγματοποιεῖται.

Μὲ τὴν ἤττα τῶν Βουλγάρων στὸ Μακεδονικὸ μέτωπο κατὰ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμο, ὑπογράφεται στὴν Θεσσαλονίκη, ἡ ἀνάκωχὴ μὲ τὴν Βουλγαρία (16/29 Σεπτεμβρίου 1918).

Τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα προελαύνοντα, καταλαμβάνουσι σύμφωνα μὲ τοὺς ἔρους τῆς ἀνακωχῆς τὴν Ἐάνθη. Φρίττουν μπροστὰ στὸ θέαμα πού ἀντικρύζουσι.

Ἡ πόλη καὶ ἡ περιοχὴ τῆς ἔχουν ἐρημωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξάχρονη Βουλγαρικὴ Κατοχὴ.

Οἱ Βουλγαρικὲς ἀρχὲς ὅμως ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν καὶ νὰ ἀσκοῦν ἀστυνομικὰ καθήκοντα. Παράλληλα κινοῦνται οἱ Βούλγαροι γιὰ νὰ μεταβληθῇ ἡ Θράκη σὲ Γαλλικὸ Προτεκτοράτο καὶ νὰ μὴν ἐπιστραφῇ στὴν Ἑλλάδα.

Εὐτυχῶς ἐν ὄψει τῆς Συνθήκης τοῦ Νεϊγῦ πού ὑπογράφηκε στίς 27.11.1919 ἐπιτρέπεται στὰ Ἑλληνικὰ Στρατεύματα νὰ προωθηθοῦν στὴν Δυτικὴ Θράκη.

Ἡ IX Μεραρχία τοῦ ὑποστρατήγου Γ. Λεοναρδοπούλου εἰσέρχεται στὴν Ἐάνθη ὥρα 11 τὸ πρωὶ τῆς 4.10.1919. Ὁ πληθυσμὸς πανηγυρίζει.

Ἐπειτα ἀπὸ 558 χρόνια δουλείας ἡ Ἐάνθη εἶναι ἐπὶ τέλους ἐλεύθερη πραγματικὰ.

Πρῶτος φρούραρχος Ἐάνθης διορίζεται ὁ Συνταγματάρχης Καϊμπάλης, πρῶτος Διοικητὴς Χωροφυλακῆς ὁ μοίραρχος Στραπατσάκης Γεώργιος καὶ πρῶτος Δήμαρχος ὁ Μπρωκούμης Χριστόδουλος μὲ συνδήμαρχο τὸν μουσουλμάνο Ταχίρ Ἐφένδη.

Δὲν ὑπάρχει ποτὲ μισαλοδοξία στοὺς Ἕλληνας.

Μὲ τὴν συνθήκη τῶν Σεβρῶν (10.8.1920) καὶ τῆς Λωζάννης (24.7.1923) παραμένει ὀριστικά στὴν ἀγκαλιὰ τῆς μητέρας Ἑλλάδος ἡ Δυτικὴ Θράκη.

Πρῶτος πολιτικὸς διοικητὴς Ἐάνθης διορίζεται τὸ 1920 ὁ Γεώργιος Μουτεβελῆς ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΥ

Ἡ Μικρασιατικὴ καταστροφή φέρνει κύματα Ἑλλήνων προσφύγων ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκη καὶ Μικρὰ Ἀσία. Πολλοὶ θρῖσκουν καταφύγιο στὴν περιοχὴ Ἐάνθης. Οἱ Ἐαθηῶτες περιθάλλουν στοργικά τοὺς γυμνοὺς καὶ κατατρεγμένους ἀπὸ τοὺς Τούρκους Ἕλληνας ποὺ φθάνουν μὲ τὴν φρίκη τοῦ μαρτυρίου τῶν σφραγισμένη ἀνεξίτηλα στὰ πρόσωπα καὶ στὶς καρδιές τῶν. Καὶ ὅμως στὴν καινούργια πατρίδα ριζώνουν καὶ προοδεύουν. Δύσκολος λιγάκι ὁ συγχρωτισμὸς τῶν γηγενῶν καὶ προσφύγων τὰ πρῶτα χρόνια. Στὰ σχολεῖα ὅμως τὰ παιδιά τῶν σμίγουν καὶ γίνονται μιὰ καρδιὰ καὶ μιὰ ψυχὴ. Ἡ νέα γενιὰ ἀνήκει στὴν Ἐάνθη καὶ εἶναι ἀτόφια Ἑλληνικὴ.

Ὁ Μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς τοῦ νομοῦ Ἐάνθης, σύμφωνα μὲ τίς ὑπογραφεῖσες συνθήκες, δὲν θεωρεῖται ἀνταλλάξιμος καὶ παραμένει ἀμετακίνητος στὶς ἐστίες του. Ἔχει ὅλα τὰ προνόμια μιᾶς μειονότητας καὶ μιὰ ἰδιαίτερα εὐνοϊκὴ μεταχείρισή ἀπὸ τὰ Κρατικὰ ὄργανα. Ἐπιδιώκεται σὲ ἀντιστάθμισμα νὰ τύχουν τῆς ἰδίας μεταχειρίσεως ἀπὸ τίς Τουρκικὲς ἀρχές οἱ Ἕλληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Οἱ Μουσουλμᾶνοι ζοῦν δυστυχῶς τὸν πρῶτο καιρὸ μὲ τὸ ὄνειρο τῶν κατακτητῶν προγόνων τῶν. Δὲν ἔχουν ἀντιληφθῆ τὴν κοσμογονικὴ μεταβολὴ ποὺ ἔχει γίνει γύρω τῶν.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ ἑλληνικὴ διοίκηση καὶ ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς μὲ κατανόηση καὶ καλωσύνη, χωρὶς πνεῦμα ἀντεκδικήσεως τοὺς ὀδηγοῦν, σιγὰ - σιγὰ, στὸν τρόπο τῆς εἰρηνικῆς καὶ ἰσοτίμου συμβιώσεως. Τώρα δὲν ὑπάρχουν Μουσουλμᾶνοι Κατακτητῆ καὶ Χριστιανοὶ ραγιαδες. Ἀλλὰ ἰσότιμοι πολῖτες τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, ἄσχετα ἀπὸ ἐθνικότητα καὶ θρήσκευμα.

Μετὰ τὴν λαίλαπα τῆς Βουλγαρικῆς Κατοχῆς καὶ τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὁ πληθυσμὸς ἀρχίζει μιὰ νέα ζωὴ.

Τὰ περίφημα καπνὰ Ἐάνθης εἶναι καὶ πάλι περιζήτητα στὸ διεθνὲς καπνεμπόριο.

Στὴν περίοδο τῆς 4ης Αὐγούστου (1936—1940) ἡ Ἐάνθη φθάνει στὸ ἀποκορύφωμα τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς τῆς ἀκμῆς.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ 1940—1941

Ὁ πόλεμος τοῦ 1940—1941 ἐπιφέρει τὸ τέλος τῆς ὠραίας αὐτῆς περιόδου.

Μὲ τὴν κήρυξιν τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Πολέμου (6.4.1941) τὰ Γερμανικὰ στρατεύματα ἐπιτίθενται στὴν γραμμὴ Μεταξᾶ ποῦ προστατεύει τὴν Ἑλλάδα, μὲ τὰ ὄχυρά της, στὰ Ἑλληνοβουλγαρικὰ σύνορα.

Τὸ ὄχυρό Ἐχίνος, στὴν περιφέρεια Ἐάνθης, φρουρεῖ τὴν δίοδο ἀπὸ τὸ Βουλγαρικὸ χωριὸ Πασμακλῆ πρὸς τὴν Ἐάνθη. Στὸ ὄχυρό αὐτὸ ὁ Ταγματάρχης Χ. Δραγκούσης μὲ τὰ γενναῖα του παλληκάρια ἀμύνεται ἥρωϊκά. Μόλις τὴν 8.4.41, ἔπειτα ἀπὸ σκληρὰς καὶ φονικὰς μάχας, κατορθώνουν οἱ Γερμανοὶ μὲ πολλὰς θυσίας νὰ κυριεύσουν τὸ ὄχυρό.

Τὴν ἴδια μέρα τὸ I Τάγμα τοῦ 122 Γερμανικοῦ Συντάγματος Πεζικοῦ καταλαμβάνει τὴν Ἐάνθη.

Η Γ' ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΚΑΤΟΧΗ

Καὶ τότε συμβαίνει ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ παράδοξα γεγονότα τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἀπὸ ἀπόψεως Διεθνoῦς Δικαίου.

Ὁ νικητὴς παραδίδει τὰ ἐδάφη τῆς ἠττηθείσης χώρας σὲ ἓνα ἄλλο κράτος, πρὸς τὸ ὁποῖο ὁ ἠττημένος δὲν εἶχεν ἔλθει, οὔτε τυπικά, οὔτε οὐσιαστικά, σὲ ἐμπόλεμη κατάστασι.

Μὲ βάση τὴν μυστικὴν συμφωνία τῆς 1.3.41 ἡ Γερμανία παραδίδει στὴν Βουλγαρικὴ Κυβέρνησι τὴν πολιτικὴν καὶ στρατιωτικὴν διοίκησιν τῶν ἑλληνικῶν ἐδαφῶν, ἀπὸ τὸν ποταμὸ Στρυμῶνα ἕως τὸν Ἑδρα.

Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ Ἐάνθη περιέρχεται στὴν Βουλγαρικὴ ἀρπάγη (15.5.1941).

Ἡ Ἐάνθη γίνεται τώρα ἔδρα τῆς Βουλγαρικῆς Γενικῆς Διοικήσεως Αἰγαίου.

Οἱ Ἑλληνικὰς παντὸς εἴδους Ἀρχὰς ἐκδιώκονται ἀμέσως καὶ οἱ ὑπάλληλοι ἀπελαύνονται.

Ὁ Ἑλληνας Μητροπολίτης καὶ ὁ ἱερός κληρὸς ἀντικαθίστανται μὲ Βουλγαροὺς ἐξαρχικοὺς ἱερωμένους.

Τὰ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα καταργοῦνται καὶ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ἀπαγορεύεται νὰ ὁμιλῆται καὶ νὰ γράφεται. Οἱ ποινὲς εἶναι θάρβαρες καὶ συντριπτικὰς.

Ἀλλὰ αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτε μπροστὰ σ' αὐτὸ ποῦ ἐπακολουθεῖ, μετὰ τίς πρῶτες ἡμέρας τῆς Κατοχῆς.

Ένα πρόγραμμα βιαίου εκβουλαρισμού των Ελλήνων και εξοντώσεως ομαδικής του, άρνούμενου να υποταχθή, πληθυσμού εφαρμόζεται με έπιστημονική μέθοδο και άφάνταστη άγριότητα.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Άλλά και πάλιν οί Έλληνες άρνούνται να ύποκύψουν. Γράφουν στην πόλη και τά χωριά με τό αίμα των, ένα τεράστιο ΟΧΙ. Και πάνω στά βουνά τής Χαϊντοϋς ύψώνεται τό λάβαρο τής Έλευθερίας. Ομάδες Έλλήνων Άνταρτών με γενικό άρχηγό τόν Άντώνιο Φωστηρίδη, τόν ήρωϊκό «Τσαούς Άντών» άγωνίζονται κατά τών Βουλγάρων.

Με την ήττα τών άξονικών δυνάμεων και την είσοδο τών Ρωσικών Στρατευμάτων στο Βουλγαρικό έδαφος (6.9.1944) ή Βουλγαρία μετατρέπεται, παραδόξως, από σύμμαχος τής Γερμανίας σέ σύμμαχο τής Σοβιετικής Ένώσεως.

Μιά φιλοκομμουνιστική Κυβέρνησις έγκαθίσταται στην Σόφια. Έτσι, από μιá άκατανόητη ιδεολογική άλληλεγγύη, οί Έλληνικές Κομμουνιστικές Οργανώσεις βοηθοϋν την άνενόητη άποχώρηση από τόν νομό Εάνθης τών Βουλγαρικών Στρατευμάτων και τών Βουλγάρων Έποίκων μέσα άπ' την δίοδο του Έρίγου (18.9.1944).

Γιά άλλη μιá φορά οί Βούλγαροι βασανιστάι του έλληνικού πληθυσμού ξεφεύγουν άτιμώρητοι. Κουβαλοϋν μαζί των όλα τά λάφυρα τής λεηλασίας τών έλληνικών περιουσιών. Μεταφέρουν άκόμη και... παράθυρα τών έλληνικών σπιτιών, που κατέστρεψαν.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΚΑΤΟΧΗ

Και πάλιν όμως δέν ήλθεν ή Έλευθερία. Καθηγιασμένη ή περιοχή του Νομού Εάνθης, από την Βουλγαρική Κατοχή, δέχεται τώρα ένα καινούργιο κτύπημα. Την Κομμουνιστική Κατοχή και τις βαρβαρότητες τών Δεκεμβριανών του 1944.

Τόν Μάρτιο του 1945 φθάνει επί τέλους ή Έλληνική Έθνοφυλακή και άπελευθερώνει τόν τόπο.

Η Εάνθη, είναι έλεύθερη. Κι ενώ άρχίζει έλπιδοφόρα μιá καινούργια ζωή, ή πρόοδος ανακόπτεται από τόν αίματηρό άδελφοκτόνο συμμοριτοπόλεμο (1946—1949).

Ο πληθυσμός ξαναγυρίζει στην ειρηνική διαβίωση τό 1950 και ξεκινά για την αναδημιουργία και την ανοικοδόμηση τών καταστροφών που άφησεν ή Κατοχή και ο συμμοριτοπόλεμος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΗ ΕΑΝΘΗΣ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἐανθείας ἀναφαίνεται στὴν ἱστορία, γιὰ πρώτη φορά, τὸν 9ον αἰῶνα.

Ἡ πρώτη αὐτῆ παρουσία τῆς εἶναι καὶ ἡ πρώτη ἐπίσημη καὶ αὐθεντικὴ διαπίστωση τῆς ὑπάρξεως τῆς Ἐανθείας. Δηλαδή τοῦ ἀρχικοῦ πολιτισματοῦ ἀπ' ὅπου ἐξεκίνησεν ἡ σημερινὴ Ἐάνθη.

Σ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνες, ἡ Ἐπισκοπὴ αὐτὴ συμπορεύεται, ἱστορικά, μὲ τὴν ὁμώνυμη πόλη καὶ ἐπιβεβαιώνει τὴν συνέχιση τῆς ὑπάρξεώς τῆς σὲ ταραχώδη καὶ δύσκολα αὐτὰ χρόνια.

Πρῶτος γνωστὸς ἐπίσκοπος Ἐανθείας εἶναι ὁ Γεώργιος. Αὐτὸς μαζὺ μὲ τὸν ὄμορο ἐπίσκοπο Περιθεωρίου Ἰάκωβο, ἀναφέρονται ὅτι παρέστησαν στὴν μεγάλη σύνοδο, ποὺ συνεκάλεσεν ὁ Πατριάρχης Φώτιος στὴν Κων) πόλη τὸ 867 καὶ υπέγραψαν μάλιστα σχετικὰ ἔγγραφα.

Ἡ Ἐπισκοπὴ Ἐανθείας ἀρχικὰ ὑπάγεται στὴν Μητρόπολη Τραιανουπόλεως. Ἀλλὰ ἐπὶ Ἀνδρονίκου Α' τοῦ γέροντος (1282—1328) προάγεται σὲ Ἀρχιεπισκοπή.

Στὴν περίοδο τῆς Πατριαρχείας τοῦ Ἡσαίου ἡ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ «ρίπτει ἐπὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἐανθείας 16 ὑπέρπυρα».

«... Μετὰ δὲ τὴν τελευταίην τοῦ αὐτοῦ βασιλείως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου, ἐν τῷ καιρῷ τῆς συγχίσεως, προεβιδιάσθησαν εἰς μητροπολιτῶν (τάξιν) ἀπὸ Ἀρχιεπισκόπων... ὁ Ἐανθείας».

Ἡ νέα Μητρόπολη ἀποτελεῖ τὸν ΙΔ' αἰῶνα τὸν 99ον θρόνο σὲ «Συνταγματίον».

ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Τὸ 1361 ἡ περιοχή τῆς Ἐάνθης περιέρχεται στὴν Τουρκικὴ κυριαρχία. Τὰ τρομερὰ γεγονότα τῆς Τουρκικῆς προελάσεως δημιουργοῦν μὲ γενικὴ ἀναστάτωση.

Μετὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἡ Μητρόπολη Ἐανθείας παύει πιά νὰ παρουσιάζεται σὲ προσκήνιο τῆς Ἱστορίας. Σύμφωνα μὲ τοὺς ὑπολογισμοὺς διαφόρων συγγραφέων, θὰ πρέπει νὰ μεταβλήθηκε σὲ Πατριαρχικὴ Ἐξαρχία.

Τὸν ΙΕον αἰῶνα ἐπανεμφανίζεται ἡ Μητρόπολη Ἐανθείας ἐνωμένη μὲ τὸ Περιθεώριον.

Ἡ φτώχεια καὶ ἡ σημαντικὴ μείωση τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ τὴν

αποδυναμώνει. Τὴν καθιστᾶ ἀδύναμη γιὰ τὴν συντήρησιν ἑνὸς Ἀρχιερέως.

Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάσαφ (1555—1565) ἀναγκάζεται νὰ δώσῃ «ἐξαρχικῶς» τὴν Ἐάνθη καὶ τὸ Περιθεώριον στὸν Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ Ἀργυρόπουλο.

Στὰ τέλη τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος ἐπανεμφανίζονται ἐνωμένες καὶ πάλιν οἱ Μητροπόλεις Ἐανθείας καὶ Περιθεωρίου.

Ἡ πενία ὅμως τῆς περιοχῆς ἐξακολουθεῖ καὶ στοὺς κατοπινούς αἰῶνες.

Τὸν ΙΗ' αἰῶνα οἱ οἰκονομικὲς δυσχέρειες τῆς Μητροπόλεως εἶναι τόσο μεγάλες ὥστε ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰερεμίας ὁ Γ' μὲ «γράμμα» του δίνει στὴν δικαιοδοσίαν τῆς καὶ τὴν Ἐξαρχίαν Καβάλας. «... πρὸς χορηγίαν βραχὺ καὶ ἐπιδεῆς αὐτῆς ὑπὸ τῆς ὀλιγαθρωπίας χαλεπῶς καὶ ἀδυνατῶς ἐχούσης ἀπολογεῖσθαι τὰ ἐπιτεθέντα καὶ ἐπιφορτισθέντα αὐτῇ χρέη...».

Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας ἡ φλόγα τοῦ πατριωτισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἡ ὀργάνωσις τῆς Ἐκκλησίας ἦσαν οἱ δυὸ τεράστιες δυνάμεις ποὺ διέσωσαν τὸν Ἑλληνισμό στὴν ἀκραία αὐτὴν ἐπαλξή, τῆς Θράκης.

Ὁ ἀπλὸς Ἕλληνας τῆς Ἐάνθης, ποὺ ἔσκυβε ταπεινὰ τὸ κεφάλι τὴν ὥρα ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ μπροστά του οἱ Τούρκοι δυνάσται, ἤξερεν ὅτι αὐτὸ ἦταν κάτω τὸ προσωρινό. Μέσα του φώλιαζεν ἡ πίστις στὸν Θεὸ ἀκλόνητη καὶ γνώριζεν ὅτι «πάλι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς πάλι δικὰ μας θάβαι». Αὐτὴν τὴν φλογίτσα τοῦ καντηλιοῦ, αὐτὴν τὴν σπίθα τὴν κρυμμένην στὴν στάχτη, διετήρησεν ἄσβυστη στίς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ, ὁ ἀπλόϊκός, ἀλλὰ γιομάτος ἔνθεη πίστις, Ἕλληνας ἱερέας.

Ἄν εἴμαστε σήμερα Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ στὸν ἱερό κλῆρο τῆς Ἐκκλησίας τὸ ὀφείλουμε. Εὐγνώμονα στρέφουμε τὴν σκέψιν μας στὸ πλῆθος τῶ ἀνώνυμο τῶν ἱερέων αὐτῶν. Ἐφυγαν ἀφανεῖς καὶ ἀνώνυμοι. Ἄφησαν ὅμως πίσω των ἕνα τεράστιο ἔθνικὸ καὶ χριστιανικὸ ἔργον, ποὺ ἀπολαμβάνουμε ἡμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες.

Ὁ κάθε Ἕλληνας Μητροπολίτης στὰ ὑπόδουλα μέρη δὲν ἀποτελοῦσε τότε, ἀπλῶς τὸν θρησκευτικὸ ἡγέτη τῆς περιοχῆς. Μὲ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ὁ κατακτητὴς παρεχώρησε σ' αὐτοὺς ὀρισμένα προνόμια, ποὺ τοὺς καθιστοῦσαν ἔθνικους ἡγέτες καὶ Δικαστάς. Σ' αὐτοὺς καταφεύγουν οἱ Ἕλληνες ραγιαῖδες γιὰ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν καταπίεσιν, σ' αὐτοὺς γιὰ νὰ ἐπιλύσουν τίς διαφορὰς των.

Ἡ Μητροπολις Ἐάνθης κατορθώνει σιγὰ - σιγὰ νὰ ὀργανώσῃ, κάτω ἀπὸ τὸν φιλύποτον κατακτητὴν, τὴν ἑλληνικὴν αὐτοδιοίκησιν.

Ἔτσι κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα ἡ Ἐάνθη, μὲ τὴν σκέψιν τῆς Μητροπόλεως

ἔχει μὴν ὀρθόδοξη Ἑλληνικὴ Κοινότητα με ἀξιόλογη πολιτιστικὴ καὶ ἐθνικὴ δραστηριότητα ποῦ ἀντιμετωπίζει κάθε ξένη ἐπιβουλὴ.

Κι' ὅταν ἔρχονται τὰ χρόνια τῆς Βουλγαρικῆς Κατοχῆς, πάλιν οἱ Ἑλληγες Μητροπολίτες Ἐάνθης καὶ ὁ ἱερός κληρὸς ὑψώνουν τὸ ἀνάστημά των καὶ τὴν φωνὴν των ἀπέναντι στοὺς Βουλγάρους ἐπιδρομείς, γὰρ γὰ προστατεύσουν τὸ ποίμνιό των.

Ὁ λιγοστός χώρος δὲν μᾶς ἐπιτρέπει τὴν λεπτομερῆ ἐξιστόρηση τῆς ἐποποιίας, ποῦ ἐδημιούργησαν με τὴν προσωπικὴν των δράση, οἱ Μητροπολίτες καὶ οἱ ἱερεῖς, σ' ἐκείνη τὴν φρικτὴν γιὰ τοὺς Ἑλληγες ἐποχὴν.

Εἶναι ὅλοι των ἄξιοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἔθνους.

ΟΝΟΜΑΤΑ ΑΡΧΙΕΡΕΩΝ

Δυστυχῶς τὰ ὑπάρχοντα ἱστορικὰ γτοκουμένα δὲν μᾶς ἔχουν διασώσει ὅλα τὰ ὀνόματα τῶν Ἐπισκόπων, Ἀρχιεπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν τῆς Ἐάνθης στὴν μακραιώνα ἱστορικὴ πορεία της. Παραθέτουμε μόνο μιὰ σειρά διαπιστωθέντων ὀνομάτων.

- 1.— Γ ε ὠ ρ γ ι ο ς (867).
- 2.— Γ ε ρ ἄ σ ι μ ο ς (1329).
- 3.— Η α ὕ λ ο ς (1344—1347).
- 4.— Ἰ ω σ ῆ φ (1475—1477).
- 5.— Μ α τ θ α ἰ ο ς (1484—1488).
- 6.— Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς (1575—1580).
- 7.— Φ ὠ τ ι ο ς, Φιλῆμων (;), Φιλῆθεος (;) (1580—1593).
- 8.— Γ α β ρ ι ῆ λ (1611—1623).
- 9.— Δ ω ρ ὀ θ ε ο ς, προηγούμενος τῆς μονῆς Κοσινίτζης (1623).
- 10.— Σ α μ ο υ ῆ λ, ἀπὸ τὴν ἴδια μονὴ (1623—1648).
- 11.— Σ ι θ ἔ σ τ ρ ο ς (1648).
- 12.— Ἰ ω σ ῆ φ (1670).
- 13.— Δ α μ α σ κ η ν ὀ ς (1671).
- 14.— Δ α ν ι ῆ λ (;) (1697).
- 15.— Σ υ μ ε ὠ ν (1702—1707).
- 16.— Μ α κ ἄ ρ ι ο ς (1708—1714).
- 17.— Κ ὺ ρ ι λ λ ο ς (1721).
- 18.— Η α ρ θ ἔ ν ι ο ς (1737—1739).
- 19.— Μ η τ ρ ο φ ἄ ν η ς (μέχρι 1756).
- 20.— Κ ὺ ρ ι λ λ ο ς Ἀνδρονικόπουλος (Ὀκτ. 1756—1764).
- 21.— Φ ι λ ἄ ρ ε τ ο ς (1764—1781).
- 22.— Ν α θ α ν ἄ ῆ λ (1781—1806).
- 23.— Σ ε ρ α φ ε ἰ μ (1806—1831).

- 24.— Εὐγένιος (1831—1848).
 25.— Μελέτιος (1848—1858).
 26.— Πανάρετος (1858—1861).
 27.— Διονύσιος (1861—1867).
 28.— Ἰλαρίων (1867—1872).
 29.— Καλλίγικος (Μητρ. Νύσσης) (1872—1875).
 30.— Καλλίγικος (Μητρ. Βάρνης) (1875—1877).
 31.— Φιλόθεος (1877—1885).
 32.— Διονύσιος (1885—1891).
 33.— Ἰωακείμ (1891—1910).
 34.— Ἄνθιμος (1910—1922). Ἀγτιμετώπισε με θάρρος τις Βουλγαρικές Ἀρχές Κατοχῆς.
 35.— Πολύκαρπος (1922—1935).
 36.— Ἰωακείμ (1935—1941).

Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Βουλγαρικῆς Κατοχῆς, οἱ Βούλγαροι ἀπηγόρευσαν τὴν παραμονή του στὴν Εἰσόθη. Ἀπὸ τὴν Ἑλληνική Ἐκκλησία τοποθετήθηκε προσωρινὰ Μητροπολίτης Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου (1942—1945). Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση (1945) ἐπανῆλθε στὴν Μητρόπολη Εἰσόθης ὅπου καὶ πέθανε τὴν 11.12.1953.

- 37.— Ἄντωνιος. (Κατὰ κόσμον Ἀνάργυρος Κλαυδάτος). Γεννήθηκε στὴν Κεφαλληνία τὸ 1912. Ἀπεφοίτησεν ἀπὸ τὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Διετέλεσε καθηγητὴς Θεολογίας, ἱεροκήρυκας τῆς Μητροπόλεως Φλωρίνης, πρωτοσύγκελλος τῆς Μητροπόλεως Ναυπακτίας, Β' Γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς Σχέσεων μετὰ τῶν Εἰένων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

Τὴν 28.3.1954 χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Εἰσόθης στὸν Ναὸ τῆς Ἐδαγγελιστρίας τοῦ Πειραιῶς.

Στὴν Μητρόπολη Εἰσόθης ἀνέπτυξε μιὰ πλούσια ἐθνικοχριστιανικὴ δραστηριότητα ποὺ τὸν κατατάσσει ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους συγχρόνους ἱεράρχες τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Σήμερα ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ ἡ Εἰσόθη.

Στὴν Σταυρούπολη ἐδρεύει ὁ Ἀρχιερατικὸς τοῦ Ἐπίτροπος.

Ἡ Μητρόπολη Εἰσόθης ὑφώνεται στὶς ἐπάλξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Βορᾶ, φάρος ἑλληνοχριστιανικῆς πίστεως ποὺ καταναγάζει ὄχι μόνον τὸ χριστεπώνυμο πλήρωμά της ἀλλὰ καὶ τίς ψυχές τῶν ἄλλοθρήσκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΝΟΜΟΣ ΕΑΝΘΗΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ἐκταση: 1.751 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

Πληθυσμός: 82.917 κατ.

Ἐπαρχίες: Μόνον μία, ἡ Ἐπαρχία Εὐάνθης, με δύο δήμους Εὐάνθης (κατ. 27.040) καὶ Σταυρουπόλεως (κατ. 1.602) καὶ 35 Κοινότητες.

Πρωτεύουσα: Ε ἄ ν θ η (κατ. 24.867).

Ἀπέχει: Ἀπὸ Ἀθήνα με σιδηρόδρομο 837 χλμ., με αὐτοκίνητο 729 χλμ. Ἀπὸ Καβάλα: 55 χλμ. Ἀπὸ Κομοτηνὴ μέσω Ἰάσμου 48 χλμ., μέσω Πόρτο Λάγο 56 χλμ. Ἀπὸ Θεσσαλονίκη με σιδηρόδρομο 327 χλμ., με λεωφορεῖο 218 χλμ. Ἀπὸ Ἀρχαία Ἀβδηρα (πλάζ) 29 χλμ. Ἀπὸ Πόρτο Λάγο 26 χλμ.

Παραμένει ἐπίκεντρο τῆς ἐμπορικῆς κινήσεως τῆς περιοχῆς καὶ τῆς ἐπεξεργασίας καπνοῦ.

Παρουσιάζει ἰδιόρυθμη πολεοδομικὴ μορφή με τὴν συνύπαρξιν Τουρκικοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ στοιχείου, παλαιοῦ καὶ συγχρόνου ρυθμοῦ.

Πλούσια ἡ πολιτιστικὴ τῆς κίνηση με κινήτρια δύναμη τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκη, τὴν Φιλοπρόδο Ἐνωσιν Εὐάνθης (ΦΕΕ) καὶ τὸν Ροταριανὸ Ὀμιλο.

Στὴν Εὐάνθη ἐκδίδονται τοπικὲς Ἑλληνικὲς καὶ Τουρκικὲς ἐφημερίδες με ἐνδιαφέρουσα ὕλη.

Στὴν περίοδο τῶν Ἀπόκρεω, οἱ Λαογραφικὲς Ἑορτὲς Εὐάνθης, με τὴν ἀναθίωσιν παλαιῶν θρακικῶν ἐθίμων, δημιουργοῦν κάθε χρόνο ἓνα πανηγύρι χαρᾶς με βαθύτερο περιεχόμενο καὶ πανελλήνια ἀπήχησιν.

ΑΛΛΕΣ ΚΩΜΟΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΧΩΡΙΑ

Στὸν δῆμο Εὐάνθης ὑπάγονται καὶ οἱ οἰκισμοὶ Δροσεροῦ καὶ Χρύσας (Σύνολον πληθυσμοῦ Εὐάνθης καὶ οἰκισμῶν 27.040).

Σταυρούπολις (κατ. 1.282. Με τοὺς οἰκισμοὺς Καλλιθέας - Λυκοδρόμου καὶ Μαργαριτίου ὁ πληθυσμὸς ἀνέρχεται σὲ 1.602 κατ.). Ἀδατον (κ. 1.057), Ἀβδηρα (κ. 991), Γενισέα (κ. 1.669), Νέον Ἐράσμιον (κ. 1.164), Ἐχίνος (κ. 2.395), Κιμμέρια (κ. 1.398), Κένταυρος (κ. 711), Σέλερον (κ. 1.107), Ὠραῖον (κ. 1.124) κλπ.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ

Ο Ένας από τους τρεις νομούς της Δυτικής Θράκης είναι ο Νομός Εβάνθης.

Απλώνεται ανάμεσα στο Θρακικό Πέλαγος (Νότος) και τα έλληνοβουλγαρικά σύνορα (Βορράς).

Ανατολικά γειττονεί με τον νομό Ροδόπης και την λίμνη Βιστωνίδα. Δυτικά εφάπτεται του νομού Δράμας και τον διαχωρίζει από τον νομό Καβάλας ο ποταμός Νέστος.

Το μέσον μήκος του νομού από Β. και Ν. ανέρχεται σε 50 χλμ. ενώ το πλάτος του φθάνει τα 35 χλμ.

Τα έλληνοβουλγαρικά σύνορα στην περιοχή του Νομού Εβάνθης εκτείνονται σε μήκος 50 περίπου χιλιομέτρων.

Όλος ο νομός διαχωρίζεται εδαφολογικά σε δύο τμήματα.

Πάνω από την σιδηροδρομική γραμμή Νεοχωρίου - Σταυρουπόλεως - Εβάνθης - Πολυφύτου απλώνεται η όρεινή έκταση.

Η όρεινή αυτή έκταση βρίσκεται στην όρσειρά της Ροδόπης και φθάνει έως τα έλληνοβουλγαρικά σύνορα.

Αυτήν την όρεινή έκταση μπορούμε να την υποδιαιρέσουμε στο Βορειοανατολικό και Βορειοδυτικό τμήμα.

Το Βορειοανατολικό τμήμα αποκαλείται και «Τζεμπέλια» από τα όμωυμα καπνά που καλλιεργούνται εκεί. Κατοικείται από Μουσουλμάνους Πομάκους που διαβιούν σε 6 Κοινότητες.

Το Βορειοδυτικό τμήμα, αποτελείται από τον δήμο Σταυρουπόλεως και 5 Κοινότητες. Κατοικείται από Έλληνικό Χριστιανικό πληθυσμό.

Η πεδινή περιοχή βρίσκεται στο νότιο μέρος της σιδηροδρομικής γραμμής που προαναφέραμε, είναι εύφορωτάτη και κατοικείται από μουσουλμανικό και ελληνικό πληθυσμό.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Άγροτικός κατά 70ο) ο ό πληθυσμός του Νομού Εβάνθης, επιδίδεται ικανοποιητικά στην καλλιέργεια της γής.

Η καλλιεργουμένη έκταση ανέρχεται σε 381.000 στρέμματα.

Κύριο προϊόν ό καπνός του οποίου ή παραγωγή ανέρχεται κατά μέσον όρο σε 3.200.000 κιλά.

Παράγονται επίσης δημητριακά, όσπρια, λαχανικά, μηδική, φρούτα, ιδίως καρπούζια και πεπόνια.

Στὴν Βιστωνίδα λίμνη, στὸ Πόρτο Λάγος, τὰ ὀργανωμένα ἰχθυοτροφεῖα ἀποδίδουν 350.000 κιλά περίπου ψάρια ἐνῶ ἡ ἀλιεῖα τῆς ἐλευθέρας θαλάσσης προσφέρει στὴν κατανάλωσιν 220.000 κιλά.

Τὸ ὑπέδαφος ἀποκρύπτει πιθανῶς κοιτάσματα ἀμιάντου, χαλκοῦ, Μίνας, οὐρανίου καὶ κασσιτέρου (περιοχὴ Σταρῶν).

Πισσάνθραξ ἐξορύσσεται ἀπὸ τὸ ἀνθρακωρυχεῖο Αἰμονίου.

Παρ' ἕλες τὶς καταστροφές ποῦ ὑπέστησαν τὰ δάση ἀπὸ τὶς πολεμικὲς περιπέτειες, ἡ δασικὴ ἔκτασις φθάνει τὰ 957.595 στρέμματα.

Γίνεται μεθοδικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ δασικοῦ πλούτου μὲ τὴν ἐπιβλεψὴ τοῦ ἀρμοδίου Δασαρχεῖου, ἀπὸ τοὺς δασικοὺς συνεταιρισμοὺς, τοὺς μικροεκμεταλλευτὰς καὶ μικροῦλοτόμους.

Ἡ Κτηνοτροφία εἶναι ἀξιόλογη καὶ ἀναπτύσσεται σύμφωνα μὲ τὰ προγράμματα τοῦ Ὑπουργεῖου Γεωργίας.

Ἡ βιομηχανία, ἡ βιοτεχνία καὶ τὸ ἐμπόριο ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν, μεταποίησιν καὶ διακίνησιν τῶν παραγομένων ἀγροτικῶν προϊόντων.

Οἱ βιομηχανίες Σακχάρως καὶ Γάλακτος ὑποβοηθοῦν τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τοῦ Νομοῦ. Ἐνα πυκνὸ καὶ καλὸ ὁδικὸ δίκτυον ἐξυπηρετεῖ τὴν διακίνησιν ἀτόμων καὶ ἐμπορευμάτων.

Ὁ Νομὸς Εὐάνθης διασχίζεται ἀπὸ 3 Ἐθνικὲς ὁδοὺς.

1. Τὴν ὁδὸ Θεσσαλονίκης — Καβάλας — Εὐάνθης — Πόρτο Λάγος.

2. Τὴν ὁδὸ Εὐάνθης — Ἐχίνου — Συνόρων.

3. Τὴν ὁδὸ Εὐάνθης — Σταυρουπόλεως — Δαφνώνος — Νεοχωρίου — Παρανεστίου.

Ὑπάρχουν ἀκόμη πολλὰς ἐπαρχιακὰς ὁδοὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες 11 εἶναι οἱ σπουδαιότερες.

Α Ε Ι Ο Θ Ε Α Τ Α

Μοναστήρι Παναγίας Ἀρχαγγελιωτίσσης
ἢ Σαμακοβιανῆς.

Βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν Εὐάνθη σὲ ὑψόμεν. 160 μ. μὲ πανοραμικὴ θέα πρὸς τὸν κάμποι. Ἐορτάζει στὶς 15 Αὐγούστου.

Ἰδρύθηκε μᾶλλον τὸν 10ον αἰῶνα. Ἡ παλαιὰ κρύπτη τῆς Μονῆς χρονολογεῖται ἀπὸ τὸν 9ον αἰῶνα. Διασώζονται στὸ τέμπλον τῆς ἐκκλησίας μία εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μία τῆς Παναγίας ἐξαίρετης βυζαντινῆς τέχνης.

Στὴν λευφανοθήκη ὑπάρχει τεμάχιον ἀπὸ τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Νεκταρίου.

Μοναστήρι τῆς Καλαμιώτισσας
ἢ Καλαμοῦς

Πάνω ἀπὸ τὴν Ἐάνθη (ὕψ. 170 μ.). Ἔχει θέα πρὸς τὴν πόλη, τὴν θάλασσα πέρα ὡς τὴν Θάσο. Ἐορτάζει στὶς 23 Αὐγούστου.

Ἰδρύθηκε ἀπὸ Κωνσταντινουπολίτες Καλογήρους στὰ βυζαντινὰ χρόνια στὴν περίοδο τῆς Εἰκονομαχίας.

Ἡ θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας τῆς Καλαμοῦς ἀνάγεται στὸν 9ο αἰῶνα.

Προσέφερε πολλὰ στὸν Ἑλληνισμό κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας.

Καταστράφηκε ἀπὸ σεισμό τὸ 1829 καὶ ξανακτίσθηκε στὰ μετέπειτα χρόνια.

Μοναστήρι Ταξιάρχων

Πάνω ἀπὸ τὴν Ἐάνθη σὲ 150 μ. ὕψ. με θέα πρὸς τὴν πόλη καὶ τὸν κάμπο.

Στεγάζει τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή. Ἐορτάζει στὶς 20 Ἰουλίου καὶ 8 Νοεμβρίου.

Κτίσθηκε τὸν 15ον αἰῶνα. Ἡ ἐκκλησία οἰκοδομήθηκε ἕναν αἰῶνα ἀργότερα.

Ἔχουν διασωθῆ ἀγιογραφίες ἀγιορίτικης τεχνοτροπίας σὲ καλὴ κατάστασι λειτουργεῖ Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

Ἄδδηρα

Ἐρείπια τῆς ἀρχαίας πόλεως τῶν Ἀδδῆρων σώζονται κοντὰ στὸ ὀμώνυμο σημερινὸ χωριὸ (ἢ τοποθεσία ὀνομάζεται Καλὲ Μπουρού).

Παράλληλα πρὸς τὰ δείγματα τῆς ἀρχαιότητος θαυμάζει κανεὶς τὴν σύγχρονη ὀμορφιὰ μιᾶς ἀπὸ τὶς ὠραιότερες πλάξ τῆς Ἑλλάδος.

Εὐρήματα τῶν ἀνασκαφῶν τῶν Ἀδδῆρων φυλάσσονται στὸ μουσεῖο τοῦ Πόρτο Λάγο. Τὰ περισσότερα τῶν εὐρημάτων ἔχουν κλαπεῖ ἀπὸ τὸν Βούλγαρο ἀρχαιολόγο Καζάρωφ κατὰ τὴν Β' Βουλγαρικὴ Κατοχή (1916 - 1918) καὶ μεταφέρθηκαν στὸ μουσεῖο τῆς Σόφιας.

Ἐχίνοσ

Πάνω ἀπὸ τὸ χωριὸ μέσα στὸ δάσος θρῖσκεται τὸ ἱστορικὸ ὀμώνυμο ὄχυρό πού ἡ φρουρά του ἀμύνθηκε γενναῖα κατὰ τῶν Γερμανῶν ἀπὸ 6 - 8 Ἀπριλίου

1941. Ἐνα μαρμάρينو ἥρωσ ἀπαθανατίζει τὸ γεγονός. Στὴν κρύπτη του ἔχουν τοποθετηθεῖ τὰ ὀστά τῶν ἡρωϊκῶν νεκρῶν.

Σ τ ε γ ἄ Ν έ σ τ ο υ

Τὰ «Τέμπη τοῦ Βορρά». Ἐνα θαῦμα φυσικῆς ὀμορφιάς στὸ μήκος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Τοξοτῶν — Σταυρουπόλεως.

Δ ἄ σ ο ς Ε ὐ μ ο ῖ ρ ο υ

Βρίσκεται στὸ 5ον χιλμ. τῆς ὁδοῦ Εἰρήνης — Τοξοτῶν. Ἐνα μοντέρνο τουριστικὸ περίπτερο φιλοξενεῖ τοὺς ἐπισκέπτες.

Μ ο ν ῆ Ἁ γ ἱ ο ῦ Ν ι κ ο λ ἄ ο υ

Στὸ Πόρτο - Λάγος, μέσα στὴν Βιστωνίδα Λίμνη, ὑψώνεται τὸ γραφικώτατο αὐτὸ μοναστήρι. Ἀνήκει στὴν Μονὴ Βατοπεδίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Μία γέφυρα μήκους 50 μ. τὸ συνδέει μὲ τὴν στεριά. Ἐορτάζει στὶς 6 Δεκεμβρίου.

Ἰ α μ α τ ι κ ῆ ς π η γ ῆ ς

Μεταξὺ τῶν χωριῶν Π ο τ α μ ι ἄ ς καὶ Ν . Κ ε σ ἄ ν η ς ὑπάρχουν θειοῦχες καὶ σιδηροῦχες ἰαματικὲς πηγές, καθὼς καὶ πόσιμο ἰαματικὸ νερὸ, ἀλκαλικῶς χλωρονατριούχο.

Παρόμοιες πηγές ἰαματικὲς ὑπάρχουν καὶ κοντὰ στὸ χωριὸ Θ έ ρ μ α ι .

ΑΚΡΟΤΕΛΕΥΤΕΙΑ

Ὅπως καὶ στὰ παλαιὰ χρόνια ἔτσι καὶ σήμερα ἡ Εἰρήνη μὲ τὴν περιοχὴ τῆς παραμένει ὀμορφη καὶ ἐλκυστικὴ γιὰ κάθε ταξιδιώτη.

Ἀθέλητα ἀναδύονται στὴν μνήμη οἱ νοσταλγικοὶ στίχοι τῆς λυρικῆς ποιήτριας μας Χρυσάνθης Ζιτσαίας.

..... Στὴν Εἰρήνη
πάνω γὰ λουστῶ στ' ἀκριτικὸ τραγοῦδι τῆς
καὶ στὸν ἀγέρωχο σκοπὸ του τὸν ἀκράτο,
γὰ βαφτιστῶ στ' ἀγέρι τὸ θρακιώτικο
κι ἀπ' τὸν καπνὸ γὰ πιῶ τὸν μυρωδάτο.

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕ-Ι-ΚΟΥ - ΣΕΡΑΜΕΤΗ

ΠΙΚΡΟΛΟΥΛΟΥΔΑ

(ΔΙΣΤΙΧΑ)

1

Πήρα πάλι τὰ σύνεργα, γὰ θεῶ, γὰ ζωγραφίῳ.
Μὰ τόση μπόρα· καταχνιά· τὸ στέκι ποῦ γὰ στήσω!

2

Λένε, ὁ θρεμένος τῆ βροχῆ, πὼς δὲν τήνε φοβάται·
μ' ἂν εἶναι δίχως τελειωμό, πολὺ τὸ συλλογᾶται.

3

"Ὅπου κι ἂν πᾶς, ὅπου διαθεῖς, ὅπου κι ἂν ταξιδέψεις,
ξέρεις, ἔτι δὲ δίγεςαι, τὸν πόνο γ' ἀλαργέψεις.

4

Καλὸ πουλί μου, πρόθυμο, μὴν ἀλλαξογνωμίσεις!
Μὲ τῆ γραφῆ μου — φ υ λ α χ τ ὶ —, παντοῦ γὰ τριγυρίζεις!

5

Βρύση μου, ἐδῶ, κρυθρύση, ποῦ μοῦλαχες στὸ δρόμο,
σκύδω γὰ πιῶ, γὰ δροσιστῶ· τί ἔχω φορτίο στὸν ὄμο.

6

Μαῦρο πουλί τοῦ μισεμοῦ κι ὅμοιο ἔνα τοῦ καημοῦ μου·
μπερδεύω σας, γὰ σᾶς θωρῶ. Μή, εἶν' πλάγνια τοῦ νοῦ μου!...

7

Τὸν πόνο μου τὸν ἀγαπῶ· σκληρὰ κι ἄς μὲ παιδεύει·
πιστὸς μου εἶναι ἀδερφοποιτὸς· μὴ τ' ἄπιαστα γυρεύει!;...

8

Τὸν πόνο μου τὸν πεθυμῶ κι ὅμως μὲ τυραγνίζει·
 πυρὰ ἔχει ἀνάψει, κι ἄσθηστη· π' ὄλο τή σudaυλίζει.

9

Πάντα, φωνή μου, θλιβερή — σ' ἔμαθε τὸ κοντόλι!
 Δὲ ματαλλάζουν οἱ σκοποὶ, στὰ πικραμένα χεῖλη!

10

Κηπάρι πού ὀροσολογῶ, σκαλίζω, ὀοτανίζω,
 στεγνὸ, σκληρὸ κι ἀγκραθερὸ· ματώνω, σάν τ' ἀγγίζω.

11

Μοῦ ἤρθεν ὁ πόνος δουλευτής· εἰς σέ γιορτὴ καὶ σκόλη·
 κουτολογίς θαμάζω τον· βαστᾶ τήν ἔργονα μου ὄλη.

12

Πῆρα τοῦ πόνου τήν κραυγή, τὸ στεναγμὸ του πῆρα,
 γὰ συνταιριάζω μουσική· γραφτὸ μου εἶναι· καὶ μοῖρα.

13

Λουλούδι, πού ὄλο ἀνθοβολᾷ, μὰ πάλε θαλαντώνει,
 μ' ἐκείνη τή μουντή θωριά, πολὺ θαθεῖα ριζώνει!

14

Ἐωθιά, πού τήν ἀκολουθῶ, σὰ λάμια παιχιδίζει·
 μὲ ξεγελᾷ· πικραγελῶ· τὸ παραμῦθι ὀρίζει.

15

Πολλοὶ τονίσανε σκοπούς, καθὼς κι ἐγώ, θλιμένους·
 πολὺ τοῦ πόνου τὸ πιστό, γιὰ τοὺς ξεριζωμένους.

16

Στὴ γλάστρα μου, πολύχρονο, εἶναι τὸ πολυτρίχι·
 διψάει νερό· ζητάει νερό· τί φούντωμα ἔχει τύχει!

17

Δεντρί λέγω τὴ σκέψη μου· π' ἀνθεῖ, δένει, καρπίζει·
 χρόνο τὸ χρόνο ἀμπόδιστα, ρουμάνι μοῦ ἀυγατίζει!

18

Ὡς πορπατᾶς στὰ τρίστρατα, λόγε μου, στοχασμέ μου,
ἀν βρεῖς παρηγοριᾶς ἀνθό, ποῦ νά τόν εἶδες, πέ μου!

19

Θρύλου δὲν εἶν' πορπατησιά, ποῦ ὡς τοῦ βολεῖ, κονεῦει·
ποῦ τὰ καλὰ καὶ τ' ἄσκημα, ὅλα τὰ διαφεντεύει.

20

Θέλω, ὅποιος μου ἔνα δίστιχο, μὲ τὸ θαρὺ του ντύμα,
νά πάει στὸν ξεριζώθηκε, μὰ, ἤθερε... στεργὰ τὸ μνήμα!

21

Θρόσιμα φτεροῦ' κι ἀλάφιασμα, τὸ κάθε καυτὸ δάκρυ·
γι' ἀκοίμητη μιὰ θύμηση. Ποῦ νάχει ὁ πόνος ἄκρη!...

22

Λούλουδα, πικρολούλουδα, νωπά, νά..., ὡς τ' ἀπιθώνει,
θερμὴ καρδιά καὶ μοίρεται, βουβά, δὲν εἶναι μόνη!

23

Δευτρί, ποῦ μὲ συντρόφεψες κι ἤσκιον εἶχες, γιὰ μένα,
κράτα καλὰ τὰ μυστικά, ποῦ σ' ἔχω μπιστεμένα.

24

Τὰ μυστικά, τὰ δούλεψα, μὲ τέχνη ὅσην μποροῦσα·
καὶ τᾶεῖπα πικρολ ο ὑ λ ο υ δ α· κι ὀλοένα τὰ μιλοῦσα.

25

Βλασταίνου ἀνερώτητα, κάθε πουργὸ καὶ γιόμα,
πλῆθος, τὰ πικρομυστικά, στὸ νοτισμένο χῶμα.

Ἐάνθη, 1.5.74.

Ἀπὸ τὴ συλλογή: «Ψ Η Φ Ι Δ Ε Σ».

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΤΩΝ ΘΡΑΚΩΝ

Α΄.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

Ἀπεβίωσε τὴν 29ην Αὐγούστου 1976 καὶ ἐκηδεύθη σεμνοπρεπῶς εἰς τὸ Νεκροταφεῖον Νέας Σμύρνης ὁ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ, ἐπίτιμος Σύμβουλος Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου καὶ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν.

Ὁ ἀδόκητος θάνατός του ἐβύθισε εἰς θαθεῖαν ὀδύνην, ὄχι μόνον τοὺς οἰκείους του, ἀλλὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας μας, καθὼς καὶ ὅσοι τὸν εἶχαν γνωρίσει εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς δημιουργικῆς του δράσεως, ὡς συγγραφεὰ, καὶ ὡς ἀνώτατον κρατικὸν λειτουργόν.

Ὁ Δημήτριος Μαγκριώτης, ἐγεννήθη τὸ 1897 εἰς 40 Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης. Ἦτο υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου παιδαγωγοῦ καὶ διδασκάλου Ἰωάννου Μαγκριώτου, πρώτου Δημάρχου τῆς Νέας Σμύρνης, καὶ τῆς Ἑλένης ἐπίσης παιδαγωγοῦ καὶ διδασκαλίσης. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐγκυκλίων καὶ γυμνασιακῶν του σπουδῶν ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

Λαβὼν δὲ τὸ πτυχίον τῆς Νομικῆς ὡς καὶ ἄδειαν τοῦ δικηγορεῖν, ἀνεκνήρυχθη διδάκτωρ τοῦ Δικαίου ὑπὸ τῆς Πανεπιστημιακῆς Συγκλήτου, κατόπιν ὑποβολῆς καὶ ἐγκρίσεως ὑπὸ ταύτης διατριβῆς του ἐπὶ φορολογικοῦ καὶ νομικοῦ θέματος.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν διορισθεῖ, κατόπιν ἐπιτυχίας του εἰς διαγωνισμόν τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, εἰς τὴν Κεντρικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ὑπουργείου τούτου.

Διανύσας δὲ εὐδοκίμως ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεραρχίας, προήχθη εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Ὑπουργικοῦ Διευθυντοῦ, διοικήσας διαφόρους μεγάλους κλάδους τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν. Τελικῶς δὲ διωρίσθη μὲ τὸν βαθμὸν τοῦ Συμβούλου εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον, ἐξ οὗ καὶ ἀπεχώρησεν.

Ὁ Δημήτριος Μαγκριώτης, ἦτο φλογερὸς πατριώτης, ἔτρεφεν δὲ ἀληθινὸν πάθος πρὸς τὴν ἀλύτρωτον πατρίδα του, πρὸς πᾶν ὄ,τι θρακικόν.

Ἡ Θράκη ἦτο δι' αὐτὸν τὸ ἰνδαλμα τῆς ψυχῆς του. Ὡς πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, ἀπὸ τὸ 1969 προσέφερεν τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας του, ἐργαζόμενος ἀκούραστα διὰ τὴν εὐδωσιν τῶν ἐθνωφελῶν καὶ και-

νωφελῶν σκοπῶν τῆς καὶ ἰδίως διὰ τὴν σύστασιν τοῦ Διεθνoῦς Δημοκρατείου Ἰδρύματος καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ Περιοδικoῦ τῆς «ΑΡΧΕΙΟΝ — ΘΡΑΚΗΣ».

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν συμμετέχουσα εἰς τὸ θαρῦτατον πένθος

τῆς οἰκογενείας του, ἐξέδωκε συλλυπητήριον ψήφισμα ἐπὶ τῷ θανάτῳ του, δημοσιευθὲν εἰς τὸν Τύπον καὶ ἀποσταλὲν εἰς τὴν οἰκογένειάν του, κατέθεσεν στέφανον ἐπὶ τῆς σοροῦ του, ἀπεχαιρέτησαν δὲ αὐτὸν διὰ συγκινητικῶν ἐπικηδεῖων ὁ ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑταιρίας κ. Βασίλειος Φωτιάδης, ὁ Γραμματεὺς αὐτῆς κ. Σταμάτιος Παναγιώτου, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑστίας Νέας Σμύρνης κ. Πάνος Χαλδέζος καὶ ὁ μεγαλύτερος τῶν υἱῶν του Ἰωάννης Μαγκριώτης πολιτικὸς μηχανικὸς. Ἀπεφάσισε ἐπίσης τὴν ἀνάρτησιν τῆς φωτογραφίας του εἰς τὸ ἐν τῇ Στέγῃ Καλῶν Τεχνῶν καὶ Γραμμάτων Γραφεῖον τῆς εἰς αἰώνιον μνημόσυνον αὐτοῦ.

Ἡ Ἑταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, αἰσθάνεται θαυτάτην ὀδύνην διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἐκλεκτοῦ τῆς Προέδρου, καὶ διὰ τὸ δυσαναπλήρωτον κενὸν τὸ ὁποῖον ἀφῆκεν.

Εὐχεται δ' ὅπως ὁ Πανάγαθος Θεὸς χαρίζει ὅλην τὴν παρηγορίαν του εἰς τὴν προσφιλῆ του σύζυγον, τοὺς ἀγαπητοὺς υἱοὺς, διακεκριμένους ἐπιστήμονας, τοὺς ἀδελφούς του καὶ ὅλους τοὺς συγγενεῖς του.

Ἔχει τιμηθεῖ διὰ πολλῶν παρασῆμων, ὡς καὶ διὰ τοῦ Ἀνωτέρου Ταξιάρχου τοῦ Φοίνικος. Διετέλεσεν Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἑστίας Νέας Σμύρνης, τοῦ Ὄργανισμοῦ Ὀρκωτῶν Λογιστῶν καὶ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν, μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ θανάτου του.

Ἡ εὐγενὴς καὶ ἀλτρουϊτικὴ του ψυχὴ ἐπέταξεν ἐκεῖ ὅπου βασιλεύει ἡ αἰωνία εἰρήνη, ἡ αἰωνία ἀγάπη, ἡ αἰωνία χαρά.

Ἄς εἶναι αἰωνία ἡ μνήμη του.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Βιβλία τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗ

Ὁ Δημήτριος Μαγκριώτης ἐκτὸς τῶν φορολογικῶν καὶ οἰκονομικῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσεν, ἠσχολήθη καὶ μὲ τὴν συγγραφὴν ἔργων φιλοσοφικῶν, κοινωνικῶν καὶ θρησκευτικῶν περιεχομένου, ὡς καὶ τοιούτων εἰδικῶς διὰ τοὺς νέους.

Μερικὰ ἐκ τῶν ἔργων του, φιλοσοφικοῦ περιεχομένου, εἶναι αἱ ἐκλαϊκευτικαὶ ἐκδόσεις του περὶ καταγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου, περὶ πνευματισμοῦ, περὶ ὕλισμου, περὶ ὑπαρξισμοῦ, περὶ θεοσοφίας, περὶ φρουδισμοῦ, εἰς τὰς ὁποίας καταπολεμεῖ τὰς διδασκαλιὰς διὰ τούτων πλάνας.

Θρησκευτικῶν δὲ περιεχομένου εἶναι τὰ ἀπολογητικῶν χαρακτῆρος βιβλία του:

- 1) Πίστις καὶ Ἐπιστήμη.
- 2) Βίβλος καὶ Ἐπιστήμη.

- 3) Ὁ Χριστός καὶ ἡ Σύγχρονος Σκέψις.
 4) Ποῖος ὁ ἀληθινὸς Ἰησοῦς.
 Διὰ τοὺς νέους προορίζονται τὰ βιβλία του:
- 1) Οἱ Νικηταὶ τῆς Ζωῆς.
 - 2) Τὰ προβλήματα τῆς Ζωῆς καὶ οἱ Νέοι.
 - 3) Ἐνα ζωτικὸ πρόβλημα τὸ Σεξουαλικό.
 - 4) Πῶς νὰ ἐργαζόμεθα διανοητικῶς.
 - 5) Αἱ σχέσεις μεταξύ τῶν δύο φύλων. Ἄπαντα γραμμένα μὲ χριστιανικὴν πνοήν.

Διοικητικῆς δὲ φύσεως εἶναι τὸ τελευταῖον τοῦ βιβλίου καρπὸς μακρᾶς πείρας: Ἡ Τέχνη τοῦ Διοικεῖν.

Ἄλλα βιβλία του εἶναι:

- 1) Πνευματισμὸς καὶ Ἀστρολογία.
- 2) Γιατί δὲν πιστεύω α) ὅτι κατάγομαι ἀπὸ τὸν πίθηκον, β) στὸν φροουδισμόν, γ) στὸν Ὑλισμόν, δ) στὴν Χριστιανικὴν Ἐπιστήμην — Θεοσοφία: αἱ πλάναι τῆς — Κριτικὴ τῆς θεωρίας τῆς ἐξελίξεως.

Ἐνα δὲ βιβλίον του, ἱστορικῆς σημασίας, «ΟΥΣΙΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΑ ΚΑΤΟΧΗΣ» ἔχει βραβευθεῖ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν, διὰ τὴν πληρότητα καὶ τὴν ἐγκυρότητα τῶν στοιχείων του, κατὰ τὴν πανηγυρικὴν συνεδρίαν αὐτῆς τὴν παραμονὴν τῆς ἐθνικῆς ἑορτῆς τῆς 25ης Μαρτίου 1951.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

Ἐπεσε εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ ἀγῶνος τῆς πίστεως
 Ὁ χριστιανὸς συγγραφεὺς, ἐπιστήμων καὶ μαχητῆς

Βαθυτάτην συγκίνησιν προεκάλεσε εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ τὸν θρησκευόμενον κόσμον τῆς χώρας ὁ ἀπροσδόκητος θάνατος τοῦ Δημητρίου Μαγκριώτου, συγγραφέως καὶ τακτικοῦ συνεργάτου πολλῶν Χριστιανικῶν περιοδικῶν καὶ προσφυγικῶν ἐφημερίδων, καθόσον προήρχετο ἀπὸ τὴν Θράκην, μέχρις ἐσχάτων δὲ ἦτο πρόεδρος τῆς Ἐταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν. Ἐστάθη ἀμετακίνητος εἰς τὰς ἐπάλξεις ὡς πρόμαχος τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἀνεδείχθη ἀκάματος καὶ μαχητικὸς ὀρθότομος τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας. Ἐτίμησε τὴν ιδιότητά του ὡς ἀνωτέρου ὑπαλλήλου τοῦ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καὶ ἔφθασε εἰς τὴν ὑψηλὴν ὅσον καὶ τιμητικὴν θέσιν τοῦ παρέδρου τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, διὰ νὰ ἀφήσῃ παντοῦ ἄδρὰ δείγματα ἠθους, ἀνωτερότητος καὶ εὐσυνειδησίας.

Ἐχὼν εὐρυτάτην καὶ πολυπλευρον μόρφωσιν, παραλλήλως πρὸς τὰ ὑπὲρ

ρεσιακά του καθήκοντα ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησίν του λόγῳ ἡλικίας ἐκ τῆς ὑπηρεσίας, ἀφωσιώθη εἰς τὴν συγγραφὴν σπουδαίων ἔργων ἐπὶ θεμάτων καὶ προβλημάτων φλεγούσης ἐπικαιρότητος, τὴν σοβαρότητα τῶν ὁποίων φανερώνουν οἱ τίτλοι τῶν συγγραμμάτων του.

Φυσιογνωμία πνευματικὴ καὶ πνευματώδης, εὐρίσκετο εἰς συνεχῆ ἀνησυχίαν δι' ὅσα συμβαίνουν εἰς τὴν ἐποχὴν μας καὶ δι' ὅσους κινδύνους διατρέχει τὸ ἔθνος καὶ ἡ κοινωνία, ἰδιαιτέρως ἡ νεολαία, ἀπὸ τὰ ρεύματα τοῦ ὕλισμου, τὰς διαστροφὰς τοῦ πνεύματος καὶ τῆς σαρκός, τὴν ἠθικὴν κατάρρουσιν καὶ τὴν ἰδεολογικὴν ἀναρχίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἐθεώρει καθήκον νὰ λάβῃ θέσιν καὶ νὰ δώσῃ τὸ «παρὼν» εἰς τὴν κρισιμωτάτην μάχην, πού θὰ κρίνῃ τὸ παρὼν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας. Ἔτσι, κάθε τόσο μᾶς αἰφνιδίαζε μὲ νέα βιβλία, διαφωτιστικά, καὶ ἐποικοδομητικά τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ περίπου κάθε ἐβδομάδα ἐδημοσίευε εἰς περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας ἀναλόγου περιεχομένου ἄρθρα καὶ μελέτας. Τὸ τελευταῖον βιβλίον του «Ποῖος ὁ ἀληθινὸς Ἰησοῦς» ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὸ μέγα σύγχρονον πρόβλημα, καθὼς ὁ κόσμος ἔφθασεν εἰς ἀδιέξοδον καὶ κατέστη ἐπείγουσα ἡ ἀνάγκη τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἀληθινοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τοῦ βιβλίου τούτου αἱ στήλαι μας ἐπεσήμαναν τὰς κυρίας θέσεις καὶ ἐξῆρον τὴν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ ἐπικαιρότητα.

Ἀπέθανε, ὁ σεμνὸς ἄνθρωπος καὶ ὁ μαχητικὸς χριστιανὸς εἰς ἡλικίαν 79 ἐτῶν ἀναλώσας τὴν ζωὴν του εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς κοινωνίας, καὶ πλουτίσας τὰς βιβλιοθήκας μας μὲ ἀξιόλογα ἔργα, τὰ ὁποῖα θὰ τρέφουν τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μὲ γνησίαν πνευματικὴν τροφήν. Βεβαίως ὁ θάνατός του δι' ἡμᾶς εἶναι ζημία, δι' αὐτὸν ὅμως εἶναι κέρδος διότι ἤδη εὐρίσκεται μετὰ τοῦ Κυρίου τὸν ὁποῖον ἠγάπησε περιπαθῶς καὶ πιστῶς ὑπηρετήσῃ.

Σ. Ι. ΚΑΝΤΑΡΤΖΗΣ

Β'.

Τ Ρ Ι Σ Α Γ Ι Ο Ν

ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, ἐτέλεσε κ' ἐφέτος τὸ καθιερωμένον Τρισάγιο στὸ τάφο τοῦ Γεωργίου Βιζυηνοῦ, γιατί ὅπως εἶναι γνωστὸ, κατέλαβε ἐξέχουσα θέσιν ἀνάμεσα στοὺς κορυφαίους Ἑλλήνας ποιητὰς καὶ πεζογράφους μὲ τὸ πλούσιο σὲ πνευματικὴ ἀκτινοβολία ἔργο του. Στὴ σεμνὴ αὐτὴ τελετὴ ἐκλήθησαν καὶ παρέστησαν λογοτέχναι, ποιηταὶ καὶ τὰ μέλη τῆς Ἐταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν.

Τὸν ἐπιμνημόσυνο λόγο πού ἐξεφώνησε ὁ συνταξιούχος δάσκαλος καὶ Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρίας κ. Σταμάτιος Παναγιώτου καταχωροῦμε ὡς ἔχει:

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΣΤΟ ΤΑΦΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΒΙΖΥΗΝΟΥ

Ἡ Ἐταιρία Θρακικῶν Μελετῶν, τιμῶσα τὴν μνήμη τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ, τελεῖ τὸ ἀπὸ ἐτῶν καθιερωμένο τρισάγιο καὶ μᾶς ἐκάλεσε ναρθοῦμε σήμερα ἐδῶ γύρω στὸ τάφο του πού τὸν σκεπάζει ἡ ἐπιτύμβια πλάκα, τὸν ἠσκιώνουν τὰ θαλλερὰ καὶ φουγτωτὰ δένδρα καὶ τὸν συντροφιάζουν ὁ Ἀχιλλεὺς Παράσχος καὶ ὁ στρατηγὸς Μακρυγιάννης, νὰ δεγθοῦμε ὑπερήφανοι, γιὰ τὸν ποιητὴ, διηγηματογράφου καὶ λογοτέχνη τῆς μακρινῆς μας πατρίδας Θράκης.

Ἡ περιφημὴ Βυζαντινὴ Βιζύη, ἡ σημερινὴ Βιζὴ τῆς Ἀνατ. Θράκης, δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς, ἀλλ' ὑπάρχει τὸ ὄνομά της θαυμαστά, γιὰτὶ γέννησε πρὶν ἀπὸ 127 χρόνια ἀκριβῶς τὸν ἄμοιρο ποιητὴ, Γ. Βιζυηνό. Δὲν ὑπάρχει κι' ὁ ποιητῆς, ἀλλ' ὑπάρχει τὸ λαμπρὸ σὰν καλλιμάρμαρος ναὸς τὸ τρισένδοξο ἔργο του.

Ὁ Γ. Βιζυηνὸς πού γεννήθηκε στὶς 8 Μαρτίου τοῦ 1849 καὶ πέθανε στὶς 16 Ἀπριλίου 1896, σήμερα ὄχι μόνο ἐξακολουθεῖ ν' ἀποτελεῖ μορφὴ ἐπιβάλλουσα, ἀλλὰ διαρκῶς αὐξάνοντας στὴ συνείδησή μας, στὴ συνείδηση τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἐπισκιάζει ὅλες τὶς σύγχρονές του μορφές, πού ἔξεχώριζαν στὰ γράμματα, στὴ Λογοτεχνία καὶ στὴν ποίηση.

Ἡ σημερινὴ μας παρουσία ἐδῶ στὸν τάφο του ἀποτελεῖ ἱερὸ καθήκον, μᾶς ἔφερε εὐλαβεῖς προσκυνητὰς στὸ τελούμενο τρισάγιό του, νὰ τιμήσωμε καὶ νὰ θυμηθοῦμε τὴν γλυκεῖα ποιητικὴ του μορφὴ πού κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἡγετικὴ μορφὴ, ἐφ' ὅσον μὲ τὸ ἔργο του ἔχει προσφέρει στὴ Θράκη καὶ σ' ὅλο τὸν Ἑλληνισμό, πολλὰ καὶ σπουδαῖα ποιήματα γιὰτὶ ὁ Γ. Βιζυηνὸς ἦτανε μορφὴ ποιητικὴ μὲ πολλὰ μηνύματα.

Ὁ Βιζυηνὸς μὲ τὰ τόσα ποιήματά του καὶ τὸν τραγικὸ του θάνατο στὸ φρενοκομεῖο, ἐδῶ στὸν τάφο του γίνεται σύμβολο καὶ συνεκτικὸς δεσμὸς τῶν Θρακῶν, πού ξενητεμένοι στὴ φιλόξενη Ἀθήνα, ὅπου ὁ Βιζυηνὸς ἔδωκε τὴ μάχη τῆς ἐπικρατήσεως καὶ τοῦ θριάμβου του, δίδουμε σήμερα κι' ἐμεῖς τὴ μάχη τῆς ἐπιβιώσεως.

Ὁ Βιζυηνὸς ἦτανε ἄνθρωπος μὲ ἀνώτερη ἐπιστημονικὴ μόρφωση, μὲ δυνατὸ συγγραφικὸ καὶ ποιητικὸ ταλέντο καὶ μὲ παιδαγωγικὴ ἐκπαίδευση ἐξαιρετικῆς ἀνωτερότητος καὶ ζηλευτῆς ἰδιοφυίας. Τὰ προσόντα του αὐτὰ τὰ χρησιμοποίησε ὄχι μονάχα διδάσκοντας ἐδῶ στὴν Ἀθήνα σ' ἀνώτερα ἐκπαιδευτήρια, ἀλλὰ καὶ συγγράφοντας ἐπιστημονικά, λογοτεχνικά, καὶ ποιητικὰ ἔργα μὲ τὰ ὁποῖα κατέλαβε μιὰ ἐξαιρετικὴ θέση στὴν πνευματικὴ καὶ λογοτεχνικὴ κίνηση τοῦ ἐλεύθερου καὶ ὑπόδουλου ἑλληνισμοῦ.

Ἐγραψε γιὰ ὅλους, μεγάλους καὶ μικροὺς ἀξιόλογα ἔργα καὶ τίμησε τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του τὴ Θράκη σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Τὰ παιδικὰ του τραγούδια διακρίνονται γιὰ τὸ περιεχόμενο, τὴν σύλληψή τους τὴν ὁμαλὴ ἀφελῆ καὶ ἀπροσποίητη λαϊκὴ γλῶσσα τους καὶ γιὰ τὸ

μέτρο τούς ρυθμούς, πού τὰ καθιστοῦν προσιτά εὐκολογόνητα καί εὐκολομημόνευτα στά παιδιὰ καί γι' αὐτό τάχαμε.

Ὁ Γ. Βιζυηνός τὰ παιδικὰ του τραγούδια, πού εἶναι πραγματικά φυσικά προϊόντα σάν νᾶναι λουλούδια τοῦ βουνοῦ, πού θγαίνουν ὅταν ἔρθῃ ὁ καιρός των, μόνα των, ἔγινε κι ἀναδείχτηκε ὁ κατ' ἐξοχήν ποιητής τῶν παιδιῶν πού ἀξίζει νά τόν διαβάζουμε καί νά τόν μελετᾶμε μικροί καί μεγάλοι, θεωρῶντας τον μιὰ μεγάλη πνευματική δόξα τῆς Θράκης, δόξα Πανελληνία.

Ὁ Γ. Βιζυηνός ἂν κι ἔσβυσε τόσο ἔγκαιρα σάν ὕλη, σάν πνεῦμα παραμένει καί μεγαλύνεται καί ἐρευνᾶται καί φωτίζει. Ὑπῆρξε πνευματική κορυφή. Ἐπεβλήθηκε καί σάν ποιητής, καί σάν πανελλήμιος διηγηματογράφος, ἀλλά καί ὑπέροχος λαογράφος μέ τούς «Καλογύρους» του.

Ὁ Βιζυηνός κατ' εὐθειαν κληρονόμος τῆς λύρας τοῦ Ὀρφείου ἐπέρασε σάν μετέωρο φωτεινό, τοῦ ὁποίου τὸ φῶς, θαμπώνει τὴ σκέψη μας. Τὸ πέρασμά του γίνεται αἰώνιο.

Ὁ Παπαδιαμάντης κι ὁ Καρκαβίτσας ἀνυπόκριτα θὰ τοῦ ἔσφιγγαν τὸ χέρι καί θὰ καταδεχόνταν νά παρακαθίσουν δίπλα του, ἂν ἦταν σύγχρονός τους.

Ἡ Θράκη εἶναι περήφανη γιὰ τὸν ποιητὴ τῆς γιατί αὐτὸς στὴν ἐποχὴ του, τὴν ἔκανε συμπαθὴ καί γνωστὴ στὸν πολὺ κόσμο. Τ' ὄνομά του πάντα θὰ μνημονεύεται, γιατί καί τὸ ποιητικὸ καί δημιουργικὸ του ἔργο θ' ἀποτελεῖ παντοτεινὸ κι αἰώνιο ἀνάγνωσμα κι ἐντρυφήμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, μέσα στά βιβλία τὰ σχολικά, μέσα στά περιοδικά, καί μέσα στά βιβλία του.

Ὁ Βιζυηνός εἶναι μιὰ δυνατὴ φυσιογνωμία τῆς Ἑλλάδας, πνευματικὴ στὴν ποίηση καί τὴν πεζογραφία.

Τίμησε τὴν Θράκη καί τὴν ἀνέδειξε.

Ἡ Θράκη ἀνέδειξε τελευταία κι ἄλλους μεγάλους διαλεχτοὺς ἐργάτες τοῦ πνεύματος.

1) Τὸν Χρήστο Τσουντα, μεγάλο ἀρχαιολόγο καί συγγραφέα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης.

2) Τὸν ἱστορικὸ Μυρτίλο Ἀποστολίδη.

3) Τὸν γλύπτη Κώστα Δημητριάδη,

4) Τὸν φιλόλογο καί γλωσσολόγο Σταμάτη Ψάλτη.

5) Τὸν παιδαγωγὸ καί λογοτέχνη Ἀριστ. Κουρτίδη.

6) Τούς δύο τελευταίους Ἀρχιεπισκόπους Ἀθηνῶν ΣΤΕΦΑΝΟ καί ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ.

Ὁ Βιζυηνός εἶναι ὁ συμπαθέστερος γι' αὐτὸ συγκινεῖ τὸ Πανελλήμιο πού ξέρει νά τιμᾷ καί νά γεραίρῃ τὴν πνευματικὴ του ἐπικράτηση.

Τὴν στιγμὴ αὐτὴ ἢ πολὺπαθη ψυχὴ τοῦ Γ. Βιζυηνοῦ ἀγάλλεται καί χαίρει πού μᾶς βλέπει γύρω στὸν τάφο του, νά τιμοῦμε τὴ μνήμη του, καί τὸ ἔργο του γιατί καί οἱ δικές μας καρδιές καί οἱ ψυχές εἶναι σφιχτὰ δεμένες

μαζί του και δέονται στο Πανάγαθο Θεό για τήν ανάπαυσή του ἐκεῖ στήν ἀγκαλιά τοῦ Θεοῦ.

Αἰωνία σου ἡ μνήμη Γ. Βιζυηνέ μεγάλε ποιητή τῶν ἀξέχαστων χαμένων Πατρίδων τῆς Ἀνατολῆς και τῆς ἡρωϊκῆς και μαρτυρικῆς μας ΘΡΑΚΗΣ.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ

Γ'.

ΕΚΘΕΣΙΣ

Δραστηριότητα τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν κατά τὸ ἔτος 1976

Ἡ δραστηριότης τῆς Ἑταιρίας Θρακικῶν Μελετῶν κατά τὸ ἔτος 1976 συνοψίζεται ὡς κάτωθι:

1.— Σ υ ν ε χ ί ζ ο υ σ α τήν πνευματικὴν τῆς δραστηριότητα ἀπὸ τοῦ ἔτους 1934 ἐπεράτωσε κατά τὸ τρέχον ἔτος τὴν ἔκδοσιν τοῦ 38ου Τόμου τοῦ Περιοδικοῦ τῆς «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ» ἐκ 18 τυπογραφικῶν, εἰς ὃ ἐδημοσιεύθησαν αὐτοτελεῖς μελέται, λαογραφικαί, ἱστορικαί, ἐθνολογικαί, γλωσσικαί και ποιητικαί ἀφορῶσαι τὴν ΘΡΑΚΗΝ.

Τὰς σπουδαιότερας ἐκ τῶν μελετῶν τούτων ἐξέδωσε εἰς ἀνάτυπα τὰ ὅποια ἀπέστειλε ὁ ω ρ ε ά ν, εἰς ὅλας τὰς βιβλιοθήκας τῶν Γυμνασίων, Δημοτικῶν Σχολείων, Δήμων και Κοινοτήτων τῆς ΘΡΑΚΗΣ και Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡδὴ ἐκτυπῶνται ὁ 39ος Τόμος ὑπολογιζόμενος εἰς εἴκοσι τυπογραφικά με αὐτοτελεῖς μελέτας τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου.

2.— Σ υ μ μ ε τ έ σ χ ε ἔ ν ε ρ γ ῶ ς εἰς τὴν ἔκθεσιν Θρακικῆς χειροτεχνίας τῆς 13ης Φεβρουαρίου 1976 τὴν ὅποιαν ὠργάνωσε ὁ Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Ἑλληνικῆς Λειροτεχνίας, μετὰ τοῦ Θρακικοῦ Κέντρου, διὰ τῆς διαθέσεως θρακικῶν στολῶν και βιβλίων τῶν ἐκδόσεών τῆς.

3.— Τ ἡ ν 21ην Μ α τ ῖ ο υ 1976 ἐτέλεσε τὸ καθιερωμένον ἐτήσιον τρισάγιον ἐπὶ τοῦ Τάφου τοῦ Θρακὸς ποιητοῦ και λογοτέχνου, Γεωργίου Βιζυηνοῦ, εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν, εἰς ὃ παρέστησαν πολλοὶ ἐκ τῶν προσκληθέντων. Ὁμίλησε δὲ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἑταιρίας κ. Σταματίου Παναγιώτου, συνταξιούχος ἐκπαιδευτικὸς.

4.— Ὡ ρ γ ά ν ω σ ε ῖς διάλεξιν τὴν 9ην Ἰουνίου 1976 εἰς τὴν αἴθουσαν τελετῶν τῶν ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας Ἑλλήνων, εἰς τὴν ὁποίαν ὠμίλησε ὁ κ. Ἀλέξανδρος Λουῖζος ἀρχιτέκτων Δρ Μηχανικός, ἐνώπιον πολυπληθοῦς ἀκροατηρίου μὲ θέμα: ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ καὶ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟΙ ΟΙΚΙΣΜΟΙ στὴ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ μὲ προβολὴ εἰκόνων. Ἡ διάλεξις αὐτὴ ἐσημείωσε ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν.

5.— Ἐ λ α θ ε μ έ ρ ο ς εἰς τὴν ἔκθεσιν Βιβλίου τῆς Νομαρχίας Ἐάνθης ἀπὸ 1 - 15 Αὐγούστου, ἀποστείλασα τὸ Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Λεξικὸν Θράκης τοῦ Ἀχιλ. Σαμοθράκη, δέκα τόμους τοῦ περιοδικοῦ τῆς «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ» καὶ 60 ἀνάτυπα αὐτοτελῶν Μελετῶν τῶν ἐκδόσεών τῆς. Ὅλα τ' ἀποσταλέντα βιβλία μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἐκθέσεως κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου διετέθησαν ὑπὸ τῆς Νομαρχίας Ἐάνθης εἰς ἓνα Μορφωτικὸν Σύλλογον Ἀγροτικῆς Νεολαίας τοῦ Νομοῦ, τῇ ὑποδείξει τῆς Νομαρχίας.

6.— Ἐ λ α θ ε μ έ ρ ο ς εἰς τὴν Διεθνή ἔκθεσιν Βιβλίων καὶ Περιοδικῶν τοῦ ἸΕ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἧτις ἐγίνε εἰς τὸ Πνευματικὸν Κέντρον Ἀθηνῶν, ἀπὸ 5 - 11 Σεπτεμβρίου 1976, διὰ τῆς ἐκθέσεως βιβλίων τῶν ἐκδόσεών τῆς.

7.— Σ υ μ μ ε τ έ σ χ ε ῖς τὸ Γ' Συμπόσιον Λαογραφίας τοῦ Βορειοελλαδικoῦ χώρου «ΗΠΕΙΡΟΣ - ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ - ΘΡΑΚΗ» τὸ ὁποῖον ὠργάνωσε τὸ Ἴδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, εἰς Ἀλεξανδρούπολιν, ἀπὸ 14 - 16 Ὀκτωβρίου, διὰ τῶν μελῶν τῆς, κ.κ. 1) Γεωργίου Τολίδου, ἐπιτίμου ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων καὶ εἰδικoῦ Γραμματέως τῆς Ἐταιρίας μας, ὅστις ἀνέπτυξε τὸ θέμα: «Ὁ Τρύγος εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην» καὶ 2) Μαρίας Μ. Δέδε, κοινωνιολόγου συγγραφέως, ἧτις ὠμίλησε μὲ θέμα: «Ἡμέρα τῆς Μπάμπως Μαμῆς εἰς Κίτρος Κατερίνης ἀπὸ Μπανιώτες Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας».

8.— Δ ι έ θ ε σ ε ὄ ρ ε ά ν τoῦς ὑπ' ἀριθ. 32, 33, 34, 35, 36, 37 καὶ 38 τόμους τοῦ περιοδικοῦ τῆς «ΑΡΧΕΙΟΝ ΘΡΑΚΗΣ» τὸ Ἱστορικὸν καὶ Γεωγραφικὸν Λεξικὸν Θράκης τοῦ Ἀχιλ. Σαμοθράκη καὶ ἀνὰ 60 ἀνάτυπα διαφόρων αὐτοτελῶν μελετῶν, εἰς τὰ κάτωθι Ἴδρύματα Ὀργανισμοῦς, Συλλόγους καὶ Σωματεῖα Βορείου Ἑλλάδος.

1) Εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Ὀρθοδόξου Κέντρου Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Γενεύης.

2) Εἰς τὸ PONTIFICIO ISTITUTO ORIENTALE ROMA (Ρώμης).

3) Εἰς τὸ Δημοκρίτειον Πανεπιστήμιον Θράκης (Κομοτηνῆν).

- 4) Εἰς τὸ Πνευματικὸν Κέντρον Νεότητος Μητροπόλεως Μαρωνείας (Κομοτηνῆν).
- 6) Εἰς τὸ Πνευματικὸν Κέντρον Νεότητος Μητροπόλεως Ν. Ἰωνίας καὶ Ν. Φιλαδέλφειας.
- 6) Εἰς τὴν Ἑταιρίαν Μακεδονικῶν Σπουδῶν.
- 7) Εἰς τὸ Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.
- 8) Εἰς τὴν Ἐπιθεώρησιν Ἐκπαιδύσεως Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης (Καβάλαν).
- 9) Εἰς τὴν Πολιτιστικὴν Ἑστίαν Νευροκοπίου Δράμας.
- 10) Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μουσείου Κομοτηνῆς.
- 11) Εἰς τὸν Ἐκπολιτιστικὸν Ὅμιλον ΓΙΑΝΝΙΤΣΩΝ «Ἡ Πέλα».
- 12) Εἰς τὴν Ἑστίαν Ἐδέσεως καὶ Περιχώρων «Ὁ Θεόδωρος Γαβρᾶς».
- 13) Εἰς τὸ Παράρτημα Θρακικοῦ Κέντρον Ἀλεξανδρουπόλεως.
- 14) Εἰς τὸν Μουσικοφιλογικὸν Σύλλογον Καστοριάς «Ἡ ΑΡΜΟΝΙΑ».
- 15) Εἰς Δέκα Σχολεῖα τῆς παραμεθορίου Περιοχῆς Νευροκοπίου Δράμας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 20ῇ Δεκεμβρίου 1976

Ὁ Πρόεδρος

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΦΩΤΙΑΔΗΣ

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ ΕΣΦΑΛΜΕΝΩΝ

	ΕΣΦΑΛΜΕΝΟΝ	Ο Ρ Θ Ο Ν
Σελίς 7	ύποστρατήγου Ε.Ν.	ύποστρατήγου έ.ά.
» 9	ενίαι	είναι
» 79	1973	1873
» 92	10	19
» 104	1803	1083
» 162	του πρώτου	του πρώην
» 176	σενέρρεου	συνέρρεου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 39ου ΤΟΜΟΥ

Σελίς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΔΗΜ. ΔΙΟΝ. ΖΑΓΚΛΗ Ὑποστρατήγου ἑ.ά.	
Ἀρχαία Ἱστορία τῆς Θράκης	7 - 54
(Συνέχεια ἐκ τοῦ 38ου Τόμου)	
ΑΛΕΞ. ΛΟΥΙΖΟΥ Ἀρχιτέκτονος ΔΡ. Μηχανικοῦ	
Παραδοσιακοὶ Οἰκισμοὶ καὶ Βυζαντινὰ Μοναστήρια εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν	55 - 76
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΛΕΜΟΝΙΔΟΥ Ἱατροῦ	
Ἡ Στενήμαχος μέσα στὸν Ἑλληνισμὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας	77 - 118
ΒΑΛΑΣΙΑΣ ΒΑΦΕΙΑΔΟΥ	
Γλωσσάριον τοῦ Γλωσσικοῦ Ἰδιώματος Σωζοπόλεως Βορειανατολικῆς Θράκης	119 - 148
(Συνέχεια ἐκ τοῦ 38ου Τόμου)	
ΦΩΤΗ ΤΡΙΑΡΧΗ	
Ὁ Νομὸς Ροδόπης χθὲς καὶ σήμερα	149 - 172
ΤΡΙΑΝΤΑΦ. ΤΖΟΥΝΗ	
Ἡ Πέτρα καὶ ἡ Σκόπελος τῆς Ἀνατολ. Θράκης	173 - 189
ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΔΕ Κοινωνιολόγου	
Ἡ μέρα τῆς Μαμῆς ἢ Μπάμπος	195 - 208
ΑΝΤΩΝ. ΡΩΣΣΙΔΟΥ Ὑποθηκοφύλακος Κομοτηνῆς	
Ὁ Θρακικὸς Ἑλληνισμὸς στὸν Ἀπελευθερωτικὸ Ἀγῶνα τοῦ 1821	209 - 240

ΓΙΩΡ. ΤΣΟΜΠΑΝΛΙΩΤΗ Διδασκάλου

Λαογραφικά Κυάνης Ἐβρου 241 - 253

ΚΩΣΤΑ ΦΑΝΦΑΝΗ Δημοσιογράφου

Ἡ ἱστορία τοῦ Παραρτήματος τοῦ Ἐθνικοῦ
Τυπογραφείου Ἀνδριανουπόλεως 254 - 258

ΦΩΤΗ ΤΡΙΑΡΧΗ

Ἡ Εάνθη διὰ μέσου τῶν αἰῶνων 259 - 283

ΚΑΤΙΝΑΣ ΒΕΪΚΟΥ ΣΕΡΑΜΕΤΗ Λογοτέχνης

Πικρολούλουδα 284 - 286

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΡΑΚΩΝ

Α. ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ 287 - 291

Β. ΤΡΙΣΑΓΙΟΝ ΣΤΟ ΤΑΦΟ Γ. ΒΙΖΥΗΝΟΥ 291 - 293

Γ. ΕΚΘΕΣΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΘΡΑΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ 294 - 296